R 4251

DOCTISSIMI VIRI

NICOLAI GRVCHII ROTOMAGENSIS,

DE COMITIIS ROMANORVM

LIBRI TRES.

HIS ACCESSIT RERVM ET VERBORVM IN
his memorabilium copioſiſsima
ET ACCVRATISSIMA DILIGENTIA
conquiſitus index.

VENETIIS,
APVD Franciſcum Bindonum,
1559.

Digitized by the Internet Archive
in 2017 with funding from
Getty Research Institute

https://archive.org/details/doctissimivirini00grou

IN LIBROS DE COMITIIS

PRAEFATIO.

RESPVBLICA Romanorum quandiu fuit libera, ex tribus illa quidem Reip. generibus (quemadmodum docet Polybius) conſtabat βασιλείᾳ, ἀριςοκρατίᾳ, δημοκρατίᾳ: ſed multò tamen maximam partem obtinuiſſe mihi videtur δημοκρατία. Quanquam enim regiæ poteſtatis ſpecies quædam in Conſulum imperio, in Senatus vero poteſtate optimatũ principatus quodam modo agnoſceretur: populi tamen tanta erat auctoritas ſupra omnes magiſtratus, & Senatum, vt non immeritò dici poßit omne imperium, omnem maieſtatem illius Reipub. penes popolùm fuiſſe. Cui rei argumanto eſſe poteſt ad populum prouocatio, quæ non fuiſſet, niſi maior eſſet populi quàm magiſtratuum poteſtas. Quinetiam faſces ſummittendi mos, cum magiſtratus in concionem aſcendebant, confeßio erat, populi, quàm magiſtratuum, maieſtatem uimq́; maiorem eſſe. Iam uero de capite ciuis, omninoq́; de libertate ac iure ciuitatis, nùllius erat niſi populi iudicium. Leges iubere, bellum pacemq́; decernere, ſocietatem cum aliquo contrahere aut diſſoluere, fœdera inire, in populi tantum erãt poteſtate. Quodq́; maximum eſt uirtutis in Repub. præmium, magiſtratus, & honores, cùm omnibus paterent, nemo poterat niſi per populum aſſequi. Quæ ſi maximi ſunt in omni Repub. momenti, populum ſane, penes quem hæc erant omnia, longe maximam Reip. Romanæ partem obtinuiſſe fatendum eſt. Hæc à me eò dicuntur, ut oſtendam Reip. Romanæ cognitionem multo magis in eo poſitam eſſe, ut populi poteſtas, quæ qualiſq́; eſſet intelligatur: quàm in magiſtratuum ac Senatus poteſtate percipienda. Porro autem populi poteſtas decretis ſuis maxime continebatur. Quæ quoniam comitiis peragebantur, idcirco neceſſe eſt ad populi poteſtatem, adeoq́; vniuerſam prope Romanam Rempub. plane intelligendam, comitiorum omnẽ rationem (quoad

eius fieri poteſt) cognitam ac perſpectam habere. Cum autem perneceſſaria ſit non modo ad eam rem, ſed etiam ad ſcriptorum Romanorum ac præſertim Ciceronis libros intelligendos comitiorum cognitio: tum uerò non adeò facilis eſt, vt non permulta adhuc quæri poſſint, præter ea quæ de his breuiter ſcripta ſunt à grauiſſimis auctoribus Budæo, Aleſſandro, Beroaldo, Blondo, alijſq; qui hunc locum in ſuis commentarijs attigerunt uerius quàm perpurgarunt. Quibus tamen fortaſſe etiam contenti eſſe poſſemus, niſi in eorũ ſcriptis multa eſſent, in quibus (quod pace eorũ dixerim) à vero non modò diſceſſerunt, ſed etiam multos (vt fit) ſua auctoritate in varios errores induxerunt. Itaque ego cum huic de comitijs diſputationi adhuc primis lineis, & his non veris multis, adumbratæ verius quàm depictæ, lucem aliquam veroſq; colores addere inſtituiſſem: eo mihi difficiliorem locum relictum eſſe intelligebam, quo doctiores erant omniũ iudicio pictores, qui primam illam delineationem nobis reliquerant. Qua tamen difficultate deterreri non potui, quominus uel cum eorum reprehenſione ſtudioſos Romanorum ſcriptorum hac ex parte, ſi qua poſſem iuuare, contenderem: in ea præſertim re, in qua eorum auctoritas ueritatem magis labefactaret. Neque enim ignoro omnes qui ueritatis ſtudio ad ſcribendum inducuntur, tanto æquiore animo ferre aliorum reprehenſionem debere, quanto certiorem fieri ex refutatione rerũ cognitionem intelligunt. Ac ſi auctore Ariſtotele, ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς ἀληθείας καὶ τὰ οἰκεῖα ἀναιρεῖν δεῖ, ego profecto ex meo animo cæteros iudicans, gratiam quæ mihi deberetur ab illis demortuis auctoribus, quorum opinionem ueritatis ſtudio potius nõ ſum ſecutus quàm refutaui, à poſteris tanto cumulatius expecto, quanto quiſque erit cum illorum auctorum admiratione rerum Romanarum ſtudioſior: tantum abeſt ut id mihi uitio uerti debere exiſtimem. Nam & quæ à me de Comitiis ſcribuntur, ea non adeò pro oraculis habenda eſſe ſentio, ut non maximam habiturus ſim doctis hominibus gratiam, qui non modò noſtra refutarint, ſed etiam ueriora in uulgus ediderint: ut & literarum ſtudioſis bene conſulant, & nos tandem noſtræ ignorationis coarguant. Hanc de Comitiis diſputationem in tres libros partitus ſum. Primus eſt de comitiis Centuriatis: Secundus eſt de Tributis: Tertius eſt de Curiatis. Singulorum generum diſputatio tota cõtinetur ſex capitibus. Primum enim docetur quid eſſent ſingula illa comitia: Tum quæ & quot eſſent cauſæ habendorum comitiorum: Mox per quas perſonas peragerentur: Deinde quis eſſet ſingulorum comitiorum proprius modus: Poſthæc de loco ubi comitia fierent, agitur: Poſtremò de tempore habendorum comitiorum: Nam ſi in ſingulis generibus intelligatur quid eſſent ipſa comitia, quibus de cauſis haberentur,

quarum

quarum perſonarum interuentu fierent, quo modo peragerentur, quo loco & quo tempore, nil omnino uidebitur deſiderari poſſe ad eam comitiorum cognitionem, quæ, ut de re tantopere ob antiquitatem remota, expeti debet. Ac ne quis forte plus à nobis quàm pro inſtituto noſtro requirat: eam modo perſequemur comitiorum rationem, quæ ante occupatam ab Imperatoribus Rempubli. obſeruabatur: potißimumq́; omnia referemus ad tempora Ciceronis. Nam ut lucem aliquam eius ſcriptis, quibus nulla magis paßim in ſcholis leguntur, adferremus, hanc de comitiis tractationem maxime ſuſcepimus. Ex hac tamen noſtra diſputatione non erit difficile intelligere, quandiu ſub Imperatoribus fuerunt comitia, quæ eſſet eorum ratio, ut quæ, eo dempto, quod minus libera eſſent cæteris in rebus, eodem quo prius modo fiebant. Tiberius Cæſar initio ſui imperij populo ius comitiorum ademit: ut docet Cornelius Tacitus lib. I. his uerbis: Tum primum è campo comitia ad patres tranſlata ſunt. Nam ad eam diem etſi potißima principis arbitrio, quædam tamen ſtudiis tribuum fiebant: neque populus ademptum ius queſtus eſt, niſi inani rumore. Ex eo loco apparet ſub Cæſaribus non fuiſſe comitia, niſi ſub Auguſto & ſub Iulio Cæſare, quandiu ſolus Rempub. obtinuit: quæ tamen (ut dixi) ſub his libera non erant. Suetonius de Cæſare ita ſcribit: Comitia cum populo partitus eſt: ut exceptis Conſulatus competitoribus, de cætero numero candidatorum pro parte dimidia, quos populus uellet, pronunciarentur: pro altera parte, quos ipſe dediſſet. De Auguſto uerò hæc ſunt eius uerba: Comitiorum quoque priſtinum ius reduxit: ac multiplici pœna coercito ambitu Fabianis & Scaptienſibus tribulibus ſuis die comitiorum ſingula millia nummum à ſe diuidebat. Ex his cum Taciti loco collatis, intelligi poteſt ſub Cæſare & Auguſto adhuc fuiſſe comitia: uerùm ſub Cæſare adeo non fuiſſe libera, ut non poſſet populus niſi pro dimidia parte, creare quos uellet magiſtratus: ſub Auguſto uerò paulò quidem liberiora. ſed quæ tamen maxima ex parte (ut ait Tacitus) principis arbitrio, non populi fierent. At poſt imperium à Tiberio initum, adeo deſierunt fieri comitia, ut nunquam poſtea à ſequentibus imperatoribus populo reſtituta ſint: ſed uel penes Senatum Tiberij inſtituto manſerint, uel plane in principis poteſtate fuerint: quemadmodum ex Plinij epiſtolis recte docet Budæus in poſterioribus annot. in Pandect: Et Modeſtinus in lege unica Ad legem Iuliam de ambitu, Digeſt. lib. xlviij. Hæc lex (inquit) in urbe hodie ceſſat: quia ad curam principis magiſtratuum creatio pertinet, non ad populi fauorem. Sed hæc ſatis. De ipſis comitiis communia quædam præfari neceſſe eſt, priuſquam ad ſingula genera ueniamus. Comitia à co-

eundo, uel potiùs (ut ueteres dicebant) comeundo dicta ſunt: quod populus coire his, & unum in locum conuenire ſoleret. A quo etiam uerbo locus in foro Romano Comitium appellabatur: & contiones quaſi comitiones uocabantur. Erant autem comitia cum generaliter uerbum accipitur, & ut uulgo à Latinis ſcriptoribus uſurpatur, conuentus populi totius aut partis ad ferendum de aliqua re ſuffragium: Alio modo, & cum proprie uerbum ſumitur, uniuerſi populi conuocatio ad aliquid ſciſcendum. Nam ſi plebs tantum, quæ pars modò populi erat, à magiſtratu uocata fuiſſet, ea non proprie comitia dicebantur, ſed concilia. Id quod A. Gellius lib. xv. capitu. xxvij. ex Lælio Felice oſtendit. Is, inquit, qui non uniuerſum populum, ſed partem aliquam adeſſe iubet, non comitia, ſed concilium edicere iubet. Hoc diſcrimen comitiorum & concilij uidetur Cicero obſeruare, cum ita ſcribit ſecundo De legibus: Quid enim maius eſt ſi de iure quærimus, quàm poſſe à ſummis imperiis & ſummis poteſtatibus comitiatus, & concilia uel inſtituta dimittere, uel habita reſcindere? Et poſt reditum in Senatu: Legem Tribunus pl. tulit ne obnunciare concilio aut comitiis liceret. Liuius tamen non uidetur hanc differentiam agnouiſſe, ut qui ſæpe comitiorum & concilij nomine abſque ullo diſcrimine in eadem re utitur. Vt libro tertio.primæ Decad. ubi de iudicio Cæſonis Quintij loquitur. Iudicij die cum excuſaretur ſolum uertiſſe exilij cauſa, nihilominus Virginio comitia habente, collegæ appellati dimiſere concilium. Et alio loco, ubi loquitur de comitiis habitis ob iudicium populi de agro ambiguo inter Aricinos & Ardeates, ita ſcribit: Cum ad cauſam orandam ueniſſent concilio populi à magiſtratibus dato. Item alio loco ubi agit de iudicio Manlij. In lucum Petilinum concilium populi indictum eſt. Et tamen ea fuiſſe centuriata comitia ipſe auctor eſt: quæ erant maxime iuſta, ac populi uniuerſi comitia. Item libro. v. Decad. iij. de mulcta agens, quæ M. Poſthumio publicano à Caruiliis Tribunis pl. dicta erat, ita ſcribit: Mulctæ certandæ cùm dies adueniſſet, conciliumq; tam frequens plebis adeſſet ut multitudinem area capitolij uix caperet. Et paulo poſt comitia uocat, quod ante concilium plebis appellarat. Et comitia (inquit) quæ ui atque armis prohibiturus erat. Hi omnes loci aperte oſtendunt T. Liuium non anxie obſeruaſſe illam comitiorum & concilij differentiam, quæ à Lælio Felice ponitur. Et Cicero tertio De legibus, uno nomine concilij complectitur omnes cum populo actiones, adeoq; omnia comitia. Quod uero, inquit, actoris iubeo eſſe fraudem, id totum ex Craßi ſapientißimi hominis ſententia dixi: quem eſt Senatus ſecutus cum decreuiſſet, C. Claudio Conſule de C. Carbonis ſeditione referente,

rente,

rente, inuito eo qui cum populo ageret, ſeditionem non poſſe fieri: quippe cui liceat ſimul atque interceſſum turbariq; cœptum ſit, concilium dimittere. Eſt igitur in uerbo concilij ſicut in nomine comitiorum multiplicitas, quæ iſtam apud Latinos ſcriptores diuerſitatem peperit. Interdum enim communi nomine ſignificat, omnes populi totius partiſue cœtus & conuentiones. Vnde apud T. Liuium lib. ij. Decad. I. concilia appellantur nocturni cœtus, quos plebs per ſeditionem factitabat in diuerſis urbis partibus. Et cùm initio eiuſdem libri loquitur de concione à Publicola Conſule aduocata, concilij nomine in ea re utitur. Eius hæc ſunt: Hæc dicta uulgo creditaq;, cum indignitate angerent Conſulis animum, uocato ad concilium populo, ſummißis faſcibus in concionem aſcendit. Ex his perſpicuum eſt nomen concilij, cum generaliter accipitur, latius patere quàm comitia. Neque enim comitia unquam latius patent, quàm ut omnes cum populo aut plebe actiones ſignificent. At concilium præter ea etiam uſurpatur in concionibus appellandis, & aliis cuiuſque generis hominum conuentibus. Interdum autem eius uerbi uis aſtringitur ad id modo ſignificandum quod ait Lælius: ut proprie concilia appellentur, partis populi conuentus ad aliquid iubendum. Cuius generis erant, quæ à Tribunis pl. habebantur comitia. Habebant enim ius uocandæ plebis non etiam uniuerſi populi Tribuni pl. Itaque uerius concilia edicere quàm comitia dicebantur. Quanquam autem nomen comitiorum hanc, quam dixi, diſtinctionem admittit, in hac tamen noſtra de comitiis diſputatione nobis ea utendum eſſe non cenſemus: quandoquidem à Latinis ſcriptoribus uix, ac ne uix quidem, obſeruari demonſtrauimus. Itaque eo contenti quod obiter admonuimus, hanc diſtinctionem à quibuſdam poni, comitia (ut ſepius apud auctores ſumuntur) definimus, populi qualeſcunque conuentus ad aliquid ſuffragiis ſuis decernendum. Nam & ludorum & cenſus cauſa uel populus uniuerſus conuenire ſolebat, nec tamen illa erant comitia: quòd non ad ferendum de aliqua re ſuffragium populus ita cõueniſſet. Quòd uero populus frequens ex Italia uniuerſa Romam conuenire ſoleret ludorum & cenſus cauſa, Cicero indicat libro ſecundo in Verrem. Non committam, inquit, ut tum res indicetur, cum hæc frequentia totius Italiæ Roma diſceſſerit: quæ conuenit uno tempore undique comitiorum, ludorum, cenſendiq; cauſa. Et T. Liuius luſtri condendi cauſa populum uniuerſum in campo Martio conueniſſe primo lib. ſcribit his uerbis: Cenſu perfecto edixit ut omnes ciues Romani equites peditesq; in ſuis quiſque centuriis in campo Martio prima luce adeſſent. Ibi inſtructum exercitum omnem ſue, oue, taurilibus luſtrauit: idq; conditum luſtrum appellatum. Hunc uero morem luſtri

A 4 ita

ita condendi ad ſua uſque tempora obſeruari ſolitum ſcribit Dioniſius Halicarnaſſeus lib. iiij. Et in concionibus certe quibuſdam, præſertim nundinarum diebus, frequentior populus conueniebat, quàm quibuſdam comitiis: nec tamen huiuſmodi conuentus proprie comitia appellari potuiſſent. Non igitur erant comitia, niſi eſſent populi tales conuentus, qui indicti eſſent ad ferendam de aliqua re per ſuffragia ſententiam. Genera comitiorum inter ſe diuerſa, erant tria: Centuriata, Tributa, & Curiata. Nam quæ legimus apud A. Gellium lib. XV. cap. XXVII. calata comitia, & in Inſtitutionibus, titulo De teſtamentis ordinandis: ea non faciunt alius genus comitiorum: ſed huiuſmodi calata comitia erant vel centuriata vel curiata, vt idem Gellius oſtendit his uerbis: In libro Lælij Felicis ad Q. Mutium primo ſcriptum eſt Labeonem ſcribere, calata comitia eſſe quæ pro collegio pontificum habentur, aut regis ſacrorum, aut flaminum inaugurandorum cauſa. Eorum autem alia eſſe curiata, alia centuriata: Curiata per lictorem curiatim calari, id eſt conuocari: Centuriata per cornicinem. De his nos poſtea amplius dicemus. Nunc illud modo aſcribemus quod eſt apud Theophilum lib. ſecundo Inſtitutionum. Duo, inquit, erant apud ueteres teſtamentorum genera: unum, quod calatis comitiis fiebat & dicebatur: alterum, quod in procinctu. Teſtamentum calatis comitiis, tempore pacis fiebat, bis in anno, hoc modo: Præco uniuerſam circumibat ciuitatem populum conuocans: tumq; qui teſtamentum condere uolebat, in concione populi ipſo teſte populo teſtamentum ſcribebat. Ex quo etiam dictum eſt calatis comitiis. Nam calare eſt uocare: Comitia uero populi, congregatio. Quoniam igitur uocati congregabantur, appellatum eſt teſtamentum calatis comitiis. Quæ Theophili uerba ideo adſcripſi, ut quoniam de his comitiis, quæ teſtamentorum condendorum cauſa fiebant, nil mihi poſtea dicendum eſt: ut quæ non diu in urbe manſerunt, hoc loco obiter haberent ſtudioſi antiquitatis, quid ſibi uellent huiuſmodi calatis comitiis teſtamenta, omninoq; unde hoc nomen calatorum comitiorum ortum eſſet. Eſt enim Græcum calandi uerbum: cuius erat frequens uſus ueteribus Romanis: at poſtea in paucis quibuſdam uelut antiquitatis cauſa retentum eſt. Scribit Macrob. lib. I. Satur. cap. xv. Priſcis temporibus antequam faſti à Cn. Flauio ſcriba inuitis patribus in omnium notitiam proderentur, pontifici minori hæc prouincia delegabatur, ut nouæ lunæ primum obſeruaret aſpectum, uiſamq; regi ſacrificulo nunciaret. Itaque ſacrificio à rege & minore pontifice celebrato, idem pontifex calata, id eſt uocata in Capitolium plebe, iuxta curiam Calabram, quæ caſæ Romuli proxima eſt, quot numero dies à calendis ad nonas ſupereſſent pronunciabat, & quintanas quidem quinquies dicto uerbo, καλῶ, ſepti-

ſeptimanas repetito ſepties prædicabat Verbum autem calo Græcum eſt, id eſt uoco, & hunc diem, qui ex his diebus qui calarentur primus eſſet, placuit calendas uocari. Hinc & ipſi curiæ, ad quam uocabantur, Calabræ nomen datum eſt, & claßi, quòd omnis in eam populus uocaretur. Quoniam autem primis illis temporibus adeò uſitatum erat calandi uerbum, hinc ego opinor omnia comitia ueteribus calata fuiſſe. Sed poſtea cùm in uſu hoc uerbum eſſe deſiit, retentum eſſe nomen calatorum comitiorum in his tantùm, quæ pro collegio pontificum habebantur, idq́; religionis cuiuſdam & antiquitatis cauſa. Atque hæc de calatis comitiis ſufficient, ſi oſtenderimus hæc etiam calata comitia teſtamentorum cauſa, fuiſſe curiata, ac non aliud quoddam genus comitiorum propterea ponendnm eſſe. Id uerò inde perſpici poteſt, quod primis Reip. Romanæ temporibus tantùm hæc in uſu fuerit teſtamentorum condendorum ratio, quibus temporibus non alia erant comitia quæ in urbe fierent, quàm curiata. Nunc finem præfationis faciamus, ut ad centuriata comitia ueniamus.

Nicolai

DOCTISSIMI VIRI

NICOLAI GRVCHII ROTOMAGENSIS,

DE COMITIIS ROMANORVM

LIBER PRIMVS.

Quid eſſent Centuriata Comitia. *Cap.* *I.*

CENTVRIATA Comitia,erant quibus popu- A
lus per claſſium cēturias ſuffragium ferebat.
Quod ut apertius intelligatur, uerba T. Liuij
ex libro primo ſubſcribam. Tum claſſes cen-
turiasq́,& hunc ordinem ex cenſu deſcripſit:
uel paci decorum uel bello. Ex ijs qui cen-
tum millium æris aut maiorem cenſum haberent, octoginta
confecit centurias: quadragenas ſeniorum, ac iuniorum. Prima
claſsis omnes appellati. Seniores ad urbis cuſtodiam ut præſto B
eſſent, iuniores ut foris bella gererent. Additæ huic claſſi duæ
fabrum cēturiæ,quæ ſine armis ſtipendiū facerent. Datū munus
ut machinas in bello ferrent. Secunda claſſis intra centum uſque
ad quinque & ſeptuaginta millium cenſum inſtituta.Et ex ijs ſe
nioribus iunioribusq́ uiginti conſcriptæ cēturiæ. Tertiæ claſſis
quinquaginta millium cenſum eſſe uoluit, totidemq́ centuriæ,
& ex eodem diſcrimine ætatum factæ. In quarta claſſe cenſus
quinque & uiginti millium: totidem centuriæ factæ. Quinta C
claſſis aucta,centuriæ triginta factæ.In his accenſi,cornicines,ti-
bicinesq́ in tres centurias diſtributi. Vndecim millibus hæc
claſſis cenſebatur.Hoc minor cenſus reliquam multitudinem ha
buit. Inde una centuria facta eſt immunis militia. Ita pedeſtri
exercitu ornato diſtributoq́, equitum ex primoribus ciuitatis
duodecim ſcripſit centurias. Sex item alias centurias, tribus à
Romulo inſtitutis,ſub iiſdem,quibus inauguratæ erant, nomi-
nibus

D nibus fecit. Hæc Liuius de claſſibus & cẽturiis. Dionyſius uerò
Halicar. libro quarto eadem hæc pluribus explicat. Seruius, in-
quit, Tullius iuſsit oẽs Romanos æſtimatas ſuas facultates pu-
blice profiteri, præſtito legitimo iuramẽto ueram à ſe profeſſio-
nem factam eſſe: ſimulq; ut profiterentur patrem, ætatem, uxo-
ris nomen & liberorum: quo in loco urbis, aut quo in pago ru-
ris habitarent. Incenſis autem pœna indicta erat, ut bona eorum
publicarentur, ac uirgis cæſi tanquam mancipia uenirent, quæ
lex diu apud Romanos manſit. Profeſſione perfecta tabulas
E perlegit, quibus & multitudinem ciuium, & cenſus cuiuſque ma
gnitudinem cognouit: tumq; hanc ſapientiſſimam Reipub. re-
gendæ rationem inſtituit. Ex his quorum erat maximus cen-
ſus, nec minor centum minis, primã claſſem fecit octoginta cen
turiarum: quadraginta quidẽ ſeniorum, ac totidem iuniorum.
Erant autem ſeniores poſt annum ætatis quintum & quadrage-
ſimum, iuniores poſt ætatem militarem uſque ad quadrageſi-
mum quintum annum. Ex iis quorum cenſus erat intra decem
millia drachmarũ, nec minor tñ quinque, & ſeptuaginta minis,
F ſecundã claſſem uiginti centuriarũ decẽ: ſeniorũ, decẽ iuniorum.
Ex his qui cenſum habebant minorem ſeptem millibus & quin
gentis drachmis, at non minorem quinquaginta minis, tertiam
claſſem uiginti etiam centuriarum: decem ſeniorum, totidemq;
iuniorum. Ex iis qui cenſum habebant minorẽ quinque milli-
bus drachmarum, non minorem tamen uiginti minis, quartam
claſſem uiginti item centuriarum: decem ſeniorum, totidem iu-
niorum. Quinta claſsis fuit ex iis, qui cenſum habebant uiginti
quinque minarum uſque ad duodecim cum dimidia: quæ tri-
G ginta centuriarum fuit, quindecim ſeniorum, ac totidem iunio-
rum. Quatuor porrò centurias, quæ ſine armis eſſent, iuſſit eas
ſequi quæ armatæ ſtipendia facerent. Earum duæ erant fabro-
rum, duæ tibicinum. Ac fabrorum quidem duæ centuriæ ad-
ditæ ſunt ſecundæ claſſi, ac per ætatem diuiſæ. Vna enim cen-
turia ſeniorũ ſequebatur. Altera uerò iuniorum centuriis adſcri
pta erat. Tibicines uerò quartæ claſſi adſcribebantur. Atq; ha-
rum item una erat ſeniorum, altera iuniorum. Ita pedeſtri exer-
citu diuiſo, equitum multitudinem ſelegit, qui maximo cen-
H ſu erant & genere maxime illuſtres, quos in octodecim centu-
rias diuiſit: easq; cum octoginta primæ claſſis centurijs coniun
gi uoluit. Reliquam ciuium multitudinẽ, quorũ cenſus erat mi
nor duodecim minis cum dimidia: quæ erat multo maxima ci-
uium

uium multitudo: in unam centuriam redegit, omnis militiæ ac tributi immunem: quæ fuit ſexta claſsis. Summa autem centuriarum, quæ omnibus claſsibus continebantur, erat centum nonaginta tres centuriæ: quarum octo & nonaginta erant primæ claſſis, ſi connumerentur in ea equitum octodecim centuriæ. Populo ita diſtributo, militum deſcriptionem per centuriarum diuiſionem faciebat, ac tributum ex cenſu per eaſdem centurias imperabat. Nam ſi quãdo ei opus eſſet militũ decem millibus aut uiginti, diuiſa in cẽtum nonaginta tres centurias multitudine, per centurias imperabatur, quantũ dare quanque militum oporteret. Tum inita ratione pecuniarum quæ opus eſſent exercitui alendo, ueſtiendo, aut alia ratione ducendo, hic rurſus populus diuidebatur in centum nonaginta tres centurias, & qđ quanq; centuriam conferre oporteret, imperabat. Qua ratione fiebat, ut qui maximo cenſu erant, cum, & pauciores eſſent, & in plures diuiſi centurias, ſæpius ac ferè continenter ferrent onus militiæ: & de ſuis facultatibus plus in commune conferrent. Qui medio cenſu erant, quia plures erant, & in pauciores centurias diſtributi, nec tam ſæpe militabant, nec magno tributo grauabantur: qui uerò infimo cenſu erant, omni onere immunes erant. Atque illo quidem periculorum, & impenſarum onere diuitibus impoſito, ut ne id grauiter ferrent, optimam rationem leniende indignationis commentus eſt. Effecit enim ut hi uere Reip. domini eſſent, & in pauperibus nulla propemodum uis eſſet: idq; ita perfecit, ut ſe excludi plebs non ſentiret. Fuit autem illa, quã diuitibus dedit dominatio in comitiis, quibus res maximæ à populo ſciſcebantur. Nam ex ueteri lege tria erant in poteſtate populi, magiſtratus creare, tã eos qui in urbe eſſent, quàm eos qui foris bella gererent: leges iubere aut abrogare de bello indicẽdo aut finiẽdo decernere. Hæc uerò à populo adhuc ita peragi ſolita erant, ut per curias diuiſus ſuffragium ferret. Erantq; tum pauperes diuitibus ferendo ſuffragio pares. Quinetiam quia multo pauciores erant (ut credere par eſt) diuites pauperibus, ita fiebat ut uis ſuffragiorum eſſet penes pauperes. Quo à Ser. Tullio animaduerſo, in diuites trãſtulit poteſtatem ſuffragiorum. Quando enim uolebat aut magiſtratus creare, aut leges ferre, aut bellum indicere, Centuriata comitia pro Curiatis conuocabat. Ac primum quidem ad ſuffragium ineundũ uocabat centurias maximi cenſus, in quibus erant octodecim equitum centuriæ, & peditum octoginta. Hæ octo & nonaginta

F ta centuriæ,quæ reliquam multitudinem tribus centuriis ſupe-
rabant,ſi conueniſſent,reliquas uincebant, omninoq́ quod ſta-
tuiſſent,obtinere oportebat. At ſi omnes ille non conueniſſent,
tum uocabat ſecundæ claſſis duas,& uiginti centurias,Quòd ſi
hic rurſus diuerſe eſſent ſententiæ , uocabantur centuriæ tertiæ
claſſis uiginti.Mox quartæ uiginti duæ,idq́ eò uſque faciebat,
dum nonaginta ſeptem centuriæ conuenirent . Quòd ſi uocata
etiam quinta claſſe id nondum ita accidiſſet, ſed ſuffragiorum
multitudine pares eſſent centum nonaginta duarum centuria-
G rum ſententie,tum ultimam centuriam ſextæ claſſis uocabat:
Cuique parti ſe addidiſſet,ea uincebat.Id quod raro aut nunquã
uſuueniebat: Fere.n.à prima claſſe res peragebãt,raro ad quartã
claſsẽ perueniebãt:Quinta uero claſſis,ac poſtrema nullius prope
momenti erant.Atque illo quidem ordine inſtituendo, quo tã-
tum auctoritatis dabatur ditioribus,ut pene exacti Reipub.ad
miniſtratione pauperes uiderentur,tantum adhibuit calliditatis
ut plebi infimæ fraus nôn appareret. Omnes enim ſe æquabili-
ter gerere Rempub.cenſebant,quòd uiritim rogabantur in ſuis
H ſinguli centuriis. At decipiebantur,partim quòd uniuerſæ cen-
turiæ unum eſſet ſuffragium,ſiue plurimos,ſiue paucos ciues cõ
plecteretur:partim quòd,primæ ſuffragium ferrent eæ centuriæ
quæ erant maximi cenſus:quæ & plures erant numero reliquis
omnibus,& pauciores tamen homines ſingule continebant. E-
rat uero & pars fraudis non minima in eo, quod capite cenſi,
quanquam longè plures eſſent,unicum tamen ſuffragium om-
nes faciebant,ac poſtremi uocabantur.Qua ratione efficiebatur
ut diuites quorum erant maximæ in Remp.impenſæ, quiq́ cõ
I tinenter onera Reip.ſuſtinerent,minus id grauate ferrent , pro-
pter eam quam obtinebant in rebus maximis auctoritatem :
quam cum iis non communicari uidebant,quibus in capeſſen-
da Repub.non tantum oneris incumberet:pauperes contra , q́-
bus minimum oneris publici imponebatur,æquo animo ferrẽt
ſe pro ſua immunitate tributorum ac militiæ,inferiores iis eſſe,
in quos iſta incumberent.Hæc ratio Reipub. gerendæ per mul
tas ætates à Romanis ſeruata eſt:ſed noſtro tempore per uim
maiorem mutata erat in magis popularem : non quòd ſublatæ
K ſint centuriæ,ſed quòd iudicium earum non retinet ueterem au
ctoritatem,ut ipſe,cum ſæpe comitiis eorũ intereſſem, animad-
uerti.Hæc ex Dionyſio fere ad uerbum traducta , quæ omnia
ideo ſubſcripſi,partim ut intelligerentur quę obſcure à T.Liuio

de

de claſſium ſuffragiis ſcribuntur, ubi ita inquit: Hæc omnia in di tes à pauperibus inclinata onera. Deinde eſt honos additus. Nō enim ut ab Romulo traditum cæteri ſeruauerant reges, uiritim ſuffragium eadem ui, eodemq; iure promiſcue omnibus datum eſt: ſed gradus facti, ut neque excluſus quiſquam ſuffragio uideretur, & uis omnis penes primores ciuitatis eſſet. Equites enim uocabantur primi: octoginta inde primæ claſſis centuriæ peditum uocabantur. Ibi ſi uariaret, quod raro incidebat, ut ſecundæ claſſis uocarentur, nec fere unquam infra ita deſcenderēt ut ad infimos peruenirent. Partim ut omnem rationem Centuriatorum comitiorum, quæ à Ser. Tullio rege inſtituta eſt, ob oculos ponerem. Erāt igitur Centuriata comitia, quibus populus per claſſium centurias diuiſus ſuffragium ferebat, ita ut ſuffragia colligerentur centuriatim: & quod plures centuriæ iuſſiſſent, id ratum haberetur. Ex his autem, quæ ex Liuio, & Dioniſio adſcripſi, quales, & à quo primum, & quomodo inſtitutæ huiuſmodi centuriæ, unde nomen habuerunt Centuriata comitia, intelligere facile eſt. Itaque illa ſufficient de primo capite, in quo quid eſſent Centuriata comitia, explicare uoluimus. A B C

De cauſis Centuriatorum comitiorum. Cap. II.

Tres erant (vt generatim dicam) habendorum Centuriatorum comitiorum cauſæ. Vna erat creandorum magiſtratuum: altera legum ferendarum: tertia: iudicii exercendi cauſa. Nam & Cicero lib. 2. de Diuinatione, his tribus contineri comitia indicat his uerbis: Fulmen ſiniſtrum, auſpicium optimum habemus ad omnes res præter quam ad comitia. Quod quidem inſtitutum Reip. cauſa eſt, ut comitiorum, uel in iudiciis populi, uel in iure legum, uel in creandis magiſtratibus principes ciuitatis eſſent interpretes. Ac magiſtratus quidem his comitijs creabantur omnes, qui & maiores magiſtratus & patritii uocabantur præter Dictatorem, Magiſtrum equitum, & Interregem. Erant autem illi maiores magiſtratus, non omnes quibus ſella curuli uehi ac publice ſedere ius erat, unde Curules magiſtratus uocabantur: erant enim Ædiles Curules in hoc numero, & tamen in minoribus magiſtratibus erant, ut poſtea docebimus: ſed ii demum erāt maiores magiſtratus, penes quos erant maiora Reip. auſpicia, ut ex Meſſala docet Gellius lib. 13. cap. 14. Vbi etiam ſcribitur maiores magiſtratus Centuriatis comitijs creari. Illud tamen apertius fiet, ſi de magiſtratibus ſingulatim dicamus. Ac primum D E

Conſules

F Conſules Centuriatus comitiis creatos fuiſſe tamẽ apertum eſt,
ut ſuperuacaneum mihi uideatur probationem huius rei ſubiice
re. Nam & T. Liuius de primis Conſulibus ita ſcribit: Duo Cõ-
ſules inde comitiis Centuriatis à præfecto urbis ex commenta-
riis S. Tullij creati ſunt. Et Cicero initio orationis pro Muræ-
na: Quæ deprecatus à diis immortalibus ſum, iudices, more in-
ſtitutoq́; maiorum illo die, quo aſpicato, comitiis Centuriatis
L. Murænam Conſulem renunciaui. Et libro ſepti. epiſtolarum,
in epiſtola cuius initium, Ego uerò iam te nec hortor, ita ſcribit:
G Ille autem qui comitiis tributis eſſet auſpicatus, Centuriata ha-
buit: Conſulem hora ſeptima renunciauit. Prætores etiam his co
mitiis creari æque apertũ eſt ex hiſtoriæ Liuianæ ꝓgreſſu. Qđ
etiam ex eo intelligi poteſt, quòd Prætores collegæ eſſent Con-
ſulum: iiſdemq́; auſpiciis crearentur. Quòd Liuius initio libri
ſeptimi primæ Decad. ita ſcribit: Cum de induſtria omnia, ne q̃d
per plebeium Conſulem ageretur, proferrentur: ſilentium omniũ
rerum ac iuſtitio ſimile otium fuit: niſi quod non patientibus ta-
citum Tribunis, quod pro uno Conſule plebeio tres patritios
H magiſtratus curulibus ſellis prætextatos tanquam Conſules ſe-
dentes, nobilitas ſibi ſumpſiſſet: prætorem quidẽ etiam iura red-
dentem, & collegam Conſulibus, atque iiſdem auſpiciis creatum.
Quod idem Cicero libro nono ad Atticum dicit in epiſtola, cu-
ius initium, Tres epiſtolas. Et A. Gellius lib. 13. cap. 14. ex M.
Meſſala libro pr. de auſpiciis ita ſcribit: Patritiorum auſpicia in
duas ſunt poteſtates diuiſa. Maxima ſunt Conſulum, Prætorũ,
Cenſorum: neque tamen eorum omnium inter ſe eadem aut eiuſ-
dem poteſtatis. Ideo & collegæ non ſunt Cenſores Cõſulum aut
I Prætorum: Pretores: Conſulum ſunt. Et paulò poſt: Reliquo-
rum magiſtratuum minora ſunt auſpicia. Ideo illi minores, hĩ
maiores, magiſtratus appellantur. Minoribus creandis magi-
ſtratibus, Tributis comitiis magiſtratus, ſed iuſtius Curiata da-
tur lege. Maiores Centuriatis comitiis fiunt. Ex his omnibus
Meſſalæ uerbis manifeſtum fit & qui magiſtratus minores ſint,
& quamobrem minores appellentur: ſed & collegam eſſe Præ-
torem Conſuli docet, quòd eodem auſpicio creatur. Prætores er
go, ut ex iis planum eſt, Centuriatis comitiis creabantur. Quod
K etiam Cicero aperte dicit initio orationis pro lege Manilia, ubi
ait: Nam cum propter dilationem comitiorum, ter Prætor pri
mus centuriis cunctis renunciatus ſum. Cenſores uerò Centu-
riatis comitiis creari ſolitos ex his perſpicuum eſt, quæ modo
ex A.

ex A.Gellio citauimus. Nam & inter maiores magiſtratus nu- A
merantur Cenſores & Centuriatis comitiis creari maiores magi
ſtratus Meſſala ait. Tum uerò ex Ciceronis loco in ſecunda o
ratione in Rullum, ubi ait: Maiores de omnibus magiſtrati-
bus, bis uos ſententiam ferre uoluerunt. Nam Centuriata lex
Conſulibus ferebatur,& cæteris patritiis magiſtratibus: tributa
plebeiis. Tum Curiata iterum de iiſdem iudicabatur. Sic enim lo
cus ille debet legi, alioqui in omnibus ferè codicibus corruptus.
Excepi autem ſupra Dictatorem, magiſtrum equitum,& interre
gem, quòd quanquam illi maiores magiſtratus eſſent, tamē non B
comitiis à populo, ſed alia ratione creabantur. Nam ſi aut bel-
li externi ſeditioniſue domeſticæ, uis quædam maior incidiſſet,
quæ uideretur maiori imperio. quàm conſulari indigere: aut ſi
adeſſe comitiis non poſſent Conſules, nec uellet Senatus rem ad
interregnum redire: aut ſi figendus eſſet clauus religionis cau-
ſa: aut ludi primum inſtituendi (has enim ferè cauſas creandi Di
ctatoris fuiſſe reperio) tum ſi Senatui ita uideretur, uidebatur Cō
ſul Dictatorem dicere: hoc eſt quem uellet (modo ex conſulari-
bus aliquem (nominare qui Dictator eſſet: tum Conſul captatis C
auſpiciis, oriente nocte, ſilentio, Dictatorē dicebat, qui de inde
magiſtrum equitum, quem uellet dicebat. Quæ omnia ex his, q̄
ſequuntur perſpici poſſunt. Liuius lib. quarto pr. Decad. T. Quī-
tius Conſules immerito increpari ait, qui conſtricti legibus de
prouocatione ad diſſoluendum imperium latis, nequaquam tan
tum uirium in magiſtratu ad eam rem pro atrocitate uindican-
dam, quantum animi haberent. Opus eſſe non forti ſolum uiro,
ſed etiam libero exolutoq; legum uinculis. Itaque ſe Dictatorē
L. Quintium dicturum. Approbantibus cunctis, primò Quin- D
tius abnuere &c. Dictator à Conſule dicitur: ipſe deinde C. Serui
lium Halam magiſtrum equitum dicit. Et paulò poſt. Et Sena-
tus, ut in trepidis rebus Dictatorē dici Mamercum AEmylium
iuſſit. Is magiſtrum equitum L. Quintiū Cincinatum dixit. Et
eodē libro paulò poſt A. Virginio Senatus in æde Quirini con-
ſulitur. Dictatorem dici A. Seruilium placet. Virginius dum col
legam Conſuleret moratus, permittere eo, nocte, Dictatorem di
xit. Is ſibi magiſtrum equitum Poſthumium Ebutium dicit.
Et alio loco eiuſdem libri. Senatui Dictatorem dici placuit. E
Sors, ut Dictatorem diceret (nam ne id quidem inter collegas
conuenerat) T. Quintio euenit. is A. Poſthumium Tubertum
ſocerum ſuum, ſeueriſſimi imperii uirum, Dictatorem dixit. Ab

F eo L.Iulius magiſter equitum eſt dictus.Et alio loco eiuſdem li-
bri.Mœſta ciuitas fuit uinci inſueta : odiſſe Tribunos : poſcere
Dictatorē: & cū ibi quoque religio obſtaret,ne nō poſſet niſi ab
Conſule dici Dictator,Augures cōſulti eam religionem exeme-
re . A. Cornelius Dictatorem AEmylium dixit : & ipſe ab eo
magiſter equitum eſt dictus.Et libro ſeptimo pr.Decad.Terror
inde uanus belli Hetruſci , cum coniuraſſe duodecim populos
fama eſſet,Dictatorem dici coegit. Dictus in caſtris(eò enim ad
Conſules miſſum ſenatuſconſultum eſt)C.Iulius . Et eodem li-
G bro paulò poſt. Moram triumpho uulnus Conſulis attulit: ea-
demq; cauſa Dictatoris deſiderium Senatui fecit:ut eſſet qui æ-
gris Conſulibus comitia haberet.Et libro octauo eiuſdem De-
cad. Conſul ex S.C. triumphauit . Et ne Attilius expers gloriæ
eſſet,iuſſi ambo Coſſ.aduerſus Sidicinos ducere exercitum : Di-
ctatorem antè ex S.C.comitiorum habendorum cauſa dixerūt.
Et alio loco eiuſdem libri.Itaque cum & comitiorum dies inſta
ret,& Publium imminentem hoſtium muris auocari à ſpe ca-
piendæ in dies urbis haud è Rep.eſſet,L.Cornelio(quia ne eum
H quidem in Samniū iam ingreſſum reuocari ab impetu belli pla-
cebat) literæ miſſæ , ut Dictatorem comitiorum cauſa diceret.
Dixit M. Claudiū Marcellum. Ab eo magiſter equitū dictus :
Sp.Poſthumius. Nec tamen ab Dictatore comitia ſunt habita :
quia uitione creatus eſſet,in diſcuſſionem uenit . Conſulti augu-
res uitioſum uideri pronunciauerunt . Eam rem tribuni ſuſpe-
ctā imfamemq; criminando fecerunt.Nam neque facilè fuiſſe,id
uitiū noſci,cū Conſul oriente nocte, ſilentio diceret Dictatorē :
I neque ab Cōſule quicquam publicè priuatimq; de ea reſcriptum
eſſe:neque quēquā mortalium extare, qui ſe uidiſſe,aut audiuiſſe
quid dicat , quòd auſpicia dirimeret . Et libro nono . Profecti
legati ad Fabium Coſ. cum ſenatuſconſultum tradidiſſent, adie-
ciſſentq; orationem conuenientem mandatis : Conſul demiſsis
in terram oculis,tacitus ab incertis quidnam acturus eſſet lega-
tis,receſsit.Nocte deinde ſilentio,vt mos eſt , L.Papyrium Di-
ctatorem dixit.Papyrius Iunium Bubulcum magiſtrum equi-
tum dixit.Et libro ſeptimo primæ Decad.Repetitum ex ſenio-
K rum memoria dicitur peſtilentiam quondam clauo à Dictatore
fixo ſedatam.Ea religione adductus Senatus, Dictatorem clauī
figēdi cauſa dici iuſsit.Et lib nono pr.Decad.Quē tu claui figē-
di,aut ludorum cauſa Dictatorem crees. Hæc igitur erat ordina
ria Dictatoris,ac magiſtri equitum creatio ut non à populo, ſed

à Conſule

à Conſule diceretur aliquis ex Conſularibus. Nam & Liuius ita ſcribit lib.2.Dec.pr. Conſulares legere. Ita lex iubebat de Dictatore creando lata. Quinetiam M. Varro ex eo Dictatorem dictum ait, quòd à Conſule diceretur. Et Plutarchus in Marcello. Dictator non à populo, aut à patribus creari poteſt, ſed alter Conſulum, quem uult Dictatorem dicit: unde quia ita dictus ſit, Dictator appellatur. Quod idem eſt apud Dionyſium lib. quinto. Ego uerò illud non ignoro aliquando Senatum uoluiſſe populum rogari, ut quem uellet Dictatorem iuberet, qui deinde à Conſule diceretur. Scribit enim T.Liuius lib.7.Decad.3. A
Hæc recitata à Conſule ita mouere Senatum, ut non expectanda comitia Conſuli cenſerent, ſed Dictatore comitiorum habendorum cauſa dicto, extemplo in prouinciam redeundum. Illa diſceptatio tenebat, quòd Conſul in Sicilia ſe M. Valeriũ Meſſalam, qui tum claſſi præerat, Dictatorem dicturum aiebat: patres extra agrum Romanum (eum autem in Italia terminari) negabant Dictatorem dici poſſe M.Lucretius Trib.pl. cum de ea re conſuleret, ita decreuit Senatus, ut Conſul priuſquam ab urbe diſcederet populum rogaret, quem Dictatorem dici placeret, eumq́ quem populus iuſſiſſet, diceret Dictatorem: ſi Conſul noluiſſet, Prætor urbanus populum rogaret: ſi ne is quidem uellet, tum Tribuni ad plebem ferrent. Cum Conſul ſe populum rogaturum negaſſet, quòd ſuæ poteſtatis eſſet: Prætoremq́ uetuiſſet rogare, Tribuni pl. rogarunt, plebſq́ ſciuit, ut Q.Fuiuius, qui tum ad Capuam erat, Dictator diceretur. Sed quo die id plebis concilium futurum erat, Conſul clam nocte in Siciliam abiit. Deſtitutiq́ patres literas ad M. Claudium mittendas cenſuerunt, ut deſerte à collega Reip. ſubueniret, diceretq́ quem populus iuſſiſſet Dictatorem. Ita à M.Claudio Conſule Q.Fuluius Dictator dictus, & ex eodem plebiſcito à Q. Fuluio Dictatore P. Licinius Craſſus Pont. Max. magiſter equitum dictus eſt. Eſt etiam per abſentiam Conſulum aliquando Prodictator à populo creatus, quemadmodum teſtatur Liuius lib.2. Decad. 3. Itaque ad remedium iam diu deſideratum, nec adhibitum, Dictatorem dicendum ciuitas confugit. Et quia Conſul aberat à quo uno dici poſſe uidebatur: nec per occupatam armis Punicis Italiam facile erat, aut nũcium, aut literas mitti: nec Dictatorem populus creare poterat: quòd nunquam ante eam diem factum erat, Prodictatorem populus creauit Q. Fabium Max. & magiſtrum equitum M.Rufum Minutium. Sed

B C D E

F & L.Sylla Dictator ab Interrege dictus eſt L. Valerio Flacco, vt teſtatur Appianus lib.1.Bell.Ciuil. Et C.Iulius Cæſar à Senatu,ut ait Plutarchus,Dictator factus.Erant enim cum Pompeio ex urbe profecti ambo Conſules:nec poterat à Prætore dici.Quòd Cicero ſcribit libro nono ad Atticum in epiſtola,cuius initium eſt:Cum dediſſem .Me, inquit,nunc & congreſſus eius ſtimulat,& primas eius actiones horreo.Volet enim credo S.C. facere: uolet augurum decretum:rapiemur,aut abſentes uexabimur:uel ut Conſules roget Prætor,uel Dictatorem, dicat,quo-
G rum neutrum ius eſt.At ſi Sylla potuit efficere ab Interrege, ut Dictator diceretur,& magiſter equitum,cur hic non poſſit? Atque illa quidem ſufficiãt de Dictatore ac magiſtro equitum: ex quibus apertum eſt centuriatis comitiis hos non creari. De Interrege idem demonſtrabitur facilè ex eo quod ſcribit T.Liuius lib.3.Decad.1.Alia ſententia aſperior in ſpeciem,quæ Patritios coire ad prodendum Interregem iubebat.Et lib.quarto: Patritii cum ſine curuli magiſtratu Reſpub.eſſet, coiere, & Interregem creauere. Et lib.ſexto:Penes quos ſunt auſpicia? nempe penes
H patres.Nam plebeius nullus magiſtratus auſpicato creatur. Nobis adeò ſunt propria,ut non ſolum quos populus creat Patritios magiſtratus,non aliter,quàm auſpicato creet,ſed nos quoque ipſi ſine ſuffragio populi auſpicato Interregem prodamus. Et Cicero pro domo ſua.Auſpiciaque populi Romani, ſi magiſtratus Patritii creati non ſint,intereant neceſſe eſt:cùm Interrex nullus ſit:quòd & ipſum Patritiũ eſſe,& à Patritiis prodi neceſſe eſt.Patritii igitur prodebãt Interregem:hoc eſt unũ aliquem ex ſuo numero deligebãt,& declarabant,qui magiſtratum curulẽ quinque
I dierum gereret (nam tot,non amplius dies imperium habuiſſe perſpicuum eſt ex Liuio,Appiano,& Aſconio)non autem à populo creabatur.Illud uerò animaduertendum hoc loco eſt,his cẽturiatis comitiis Proconſules interdum creatos.Quod ex eo intelligi poteſt,quod ſcribit Liuius lib.6.Decad.3. Et Romæ Senatui populoque poſt receptam Capuam non Italiæ iam maior, quàm Hiſpaniæ cura erat, & exercitum augeri,& imperatorem mitti placebat:nec tamen quem mitterent ſatis conſtabat: quoniam illuc, ubi duo ſummi Imperatores intra dies triginta ceci-
K diſſent,qui in locum duorum ſuccederet,extraordinaria cura deligendus eſſet.Cùm alii alium nominarent, poſtremum eò decurſum eſt,vt populus Proconſuli creando in Hiſpaniam,comitia haberet: diemque comitiis Coſſ.edixerunt. Primo expecta-

expe-

expectauerāt,ut qui ſe tanto imperio dignos crederent,nomina A
profiterentur. Quæ ut diſtituta expectatio eſt, redintegratus lu-
ctus acceptæ cladis,deſideriumq; imperatorum amiſſorum. Mę
ſta itaque ciuitas,propè inops conſilij comitiorum die tamen in
campum deſcendit: atque in magiſtratus uerſi circumſpectant
ora principum aliorum alios intuentium:fremuntq; adeò perdi
tas res,deſperatumq; de Repub. eſſe, ut nemo audeat in Hiſpa-
niam imperium accipere:cum ſubito P.Cornelius illius , qui in
Hiſpania ceciderat,filius uiginti quatuor ferme annos natus, ꝓ-
feſſus ſe petere,in ſuperiore unde conſpici poſſet loco conſtitit.In B
quem poſtquam omnium ora conuerſa ſunt, clamore ac fauore
ominati extemplo ſunt felix fauſtumq; imperium. Iuſſi deinde
inire ſuffragium,ad unum omnes non modò centurio,ſed etiam
homines P.Scipioni imperium eſſe in Hiſpania iuſſerunt. Ex
his uerbis apertum eſt centuriatis comitiis P. Scipionem creatũ
fuiſſe Proconſulem. Veruntamen eam rationem decernendarũ
prouinciarum,nec perpetuam,nec ordinariam fuiſſe lib.2. doce-
bimus,cum de omni ratione prouinciarum agemus. Nunc ex-
pendendus eſt locus A.Gellii cap.27.libri 15.in quo ſcribit ex C
Lælio Felice: Comitia calata eſſe,quæ pro collegio Pontificum
haberentur,aut regis ſacrorum, aut flaminum inaugurandorũ cau-
ſa.Eorum autem alia eſſe Curiata alia Centuriata.Nam ſi uerum
eſt.quod apud Ciceronem ſcriptum eſt 2. orat. in Rullum ante
legem Domitiam latam ſacerdotia præter pontificatum maxi-
mum à populo non data fuiſſe,ſed tantùm à collegiis cooptari
ſolitos,qui ſacerdotes fierent,quænam iſta ſunt centuriata comi
tia,quæ pro collegio pontificum haberi dicit Lælius ex Tubero
ne? nec Pontifex.Max.(ut eodem illo loco ait Cicero) creaba- D
tur centuriatis comitiis,ſed à minore parte populi: Illa ſanè quæ
ſtio eſt inquiſitione digna:de qua ſuum cuique relinquam iudi-
cium,mea uerò hæc eſt ſententia: quæ à Tuberone ſcribuntur,
ſic eſſe accipienda,ut bina deſignentur comitia calata, quæ pro
collegio pontificum haberentur:alia quibus rex ſacrorum crea-
retur,alia quibus flamines. Atque illa quidem,quibus rex ſacro
rum fieret,centuriata fuiſſe:quibus flamines, curiata. Vt autem
ita credam,his potiſſimum ducor argumentis.Rex ſacrorum &
flamines, tametſi non eſſent pontifices, ita tamen erant aſcripti E
in collegium pontificum,ut ſi quando de re aliqua apud pontifi-
ces ageretur, ipſi unà iudices ſederent eius rei; de qua ad colle-
gium pontificum relatum eſſet. Quod poteſt ex oratione Cice-

F ronis pro domo ſua intelligi: quæ cum habita ſit apud pontifi-
ces,ad quorum collegium reiectum erat de domo à Clodio con
ſecrata iudicium: in ea tamen ratione iudices ſediſſe, regem ſa-
crorum,& flamines oſtendit,cùm ait: Diſcite orationem ponti-
ces,& uos flamines, etiam tu Rex,diſce ab homine gentili tuo,
quanquam ille gentem iſtam reliquit. Et de Aruſpicum reſpon-
ſis,poſtquam dixit Senatus decreto de ædium ſuarum religio-
ne ad pontificum collegium relatum eſſe, paulò poſt uelut enu-
merationem faciens eorum, qui iudice ſederunt, ita ſcribit: At
G uerò meam domum P.Lentulus Conſul & pontifex, P.Serui-
lius,M.Lucullus,Q.Metellus,M.Glabrio,M Meſſala, L.Len
tulus flamen Martialis,P.Galba,Q.Scipio,C.Fannius,M.Lepi
dus,L.Claudius Rex ſacrorum,M.Scaurus,M. Craſſus,C.Cu-
rio, Sex. Cæſar flamen Quirinalis, Q.Cornelius, P. Albino-
uanus, Q.Terentius Pontifices minores,cauſa cognita duobus
locis dicta,maxima frequentia ampliſſimorum ac ſapiẽtiſſimo-
rum ciuium aſtante,omni religione una mente omnes liberaue-
runt.Deinde uerò T.Liuius initio lib.2.1. Decad. diſerte aſſerit
H Regis ſacrificuli ſacerdotium pontifici ſubiectum. Quod etiam
intelligi poteſt ex eo quod apud eundem ſcriptum eſt lib.10.4.
Decad. De rege ſacrifico ſufficiendo in locum C.Cornelij Dola
bellæ contentio inter C.Seruilium pont.max. fuit, & L.Corne-
lium Dolabellam Duumuirum naualem: quem ut inauguraret
pontifex,magiſtratu ſeſe abdicare uolebat:recuſantiq; id facere,
ob eam rem mulcta Duumuiro dicta à pontifice, deq; ea cum
prouocaſſet,certatum ad populum. Cum plures iam tribus in-
trouocatæ dicto eſſe audientem pontifici Duumuirum iuberẽt,
I mulctamq; remitti,ſi magiſtratu ſe abdicaſſet: ultimum de cœ-
lo,quod comitia turbaret interuenit. Religio inde fuit pontifi-
cibus inaugurãdi Dolabellæ.P.Clœlium Siculum inaugurarũt,
qui ſecundo loco inauguratus erat.Ex his T. Liuij uerbis colli-
gi poteſt non modo pontifici max. ſubiectum eſſe Regem ſa-
crorum: ſed etiam ad pontifices pertinuiſſe inaugurationẽ eius,
adeoq; pontificis max.fuiſſe,inaugurare regẽ ſacrificum. Quod
idem de flaminibus dicendum eſſe ex eo demonſtrari poteſt;
quod ſcribit idem Liuius lib.7. Decad.3. Et flaminem Dialem
K inuitum inaugurari coegit Pub.Licinius pont.max.C. Valeriũ
Flaccum. Quod idem ſcribit Valerius Max.lib.6.cap.9.C.Va
lerius Flaccus ſecundi belli Punici temporibus, luxu perditam
adoleſcentiam inchoauit. Cæterum à P.Licinio pont. max. fla-
men

men factus,&c. Et L.Florus in Epitome libri 19. ſcribit:L.Cæcilius Metellus pont.max. A.Poſthumium Conſulem,quoniã idem & flamen Martialis erat, cum ille ad bellum gerendũ proficiſci uellet,in urbe tenuit,nec paſſus eſt à ſacris recedere.Et T. Liuius lib.7.Decad.4. de Q.Fabio Pictore, quem dicit eo anno,quo creatus eſt Prætor,inauguratum fuiſſe flaminem Quirinalem,ita ſcribit:Priuſquam in prouincias Prætores irent, certamen inter P.Licinium pont.max.fuit,& Q.Fabium Pictorẽ flaminem Quirinalem,quale patrum memoria inter L. Metellum,& Poſthumium Albinum fuerat.Conſulem illum cum C. Luctatio collega in Siciliam ad claſſem proficiſcentem,ad ſacra retinuerat Metellus pont.max. Prætorem hunc ne in Sardiniã proficiſceretur P.Licinius tenuit. Et in Senatu, & ad populum magnis contentionibus certatum eſt, & Imperia inhibita ultro citroq́;,& pignora capta,& mulctæ dictæ,&Tribuni appellati, & prouocatum ad populum eſt.Religio ad poſtremum uicit:& dicto audiens eſſe flamen pontifici iuſſus.Ex his locis perſpicuũ eſt flamines & regem ſacrorum, non modò attributos fuiſſe collegio pontificum,ſed etiam ita pontifici max.ſubiectos,ut ab eo inaugurarentur:hoc eſt,certis quibuſdam ac ſolennibus captatis auguriis crearentur.Et quoniam ita erant attributi collegio põtificum,ideo recte à Tuberone dictum eſſe illa comitia,quæ habebantur regis ſacrorum, & flaminum inaugurandorum cauſa, pro collegio pontificum haberi.Nec facio partem diſiunctionis illud, quod ait pro collegio pontificum Calata comitia haberi, ut terna hic ponantur Calata comitia : prima pro collegio pontificum,ſecunda regis ſacrorum inaugurandi cauſa, tertia flaminum inaugurandorum.Pontifices enim non comitiis à populo creabantur,ſed à collegio cooptabantur, ut & Cicero aperte indicat in ea, quam citauimus oratione in Rullum : & Suetonius in Nerone cap.2.& Dionyſius Halicar. his uerbis ſcribit : Defuncto uno pontifice, alius ſufficitur non à populo creatus, ſed ab illis ipſis pontificibus, is qui illi ſacerdotio maximè idoneus uidetur.Et pontifex max.quanquam à populo,aut potius à parte populi crearetur,non tamen illis comitiis Cẽturiatis,aut Curiatis,quæ à Tuberone illic ſubiiciuntur,creabatur:ſed alia ratione,quã poſtea cùm de tributis comitiis agemus,latius explicabimus. Sunt igitur ita accipienda Tuberonis uerba uti diximus: & quod ait Calata comitia haberi pro collegio pontificum,non ita interpretandum eſt,ut ſignificent de collegio pontificum haberi

F beri comitia,ſed potius à collegio,& apud collegium, quemad-
modum illud, pro,ſæpe apud Latinos ſcriptores accipitur. Vt
apud Liuium lib.8.Decad.4. Supplicatio in triduum pro colle-
gio Decemuirorum imperata fuit.Cum igitur certũ ſit comitiis
Calatis regẽ ſacrorũ,& flamines creari ſolitos,ex iisq; alia Cẽtu-
riata alia Curiata faciat Lælius Felix ex Tuberone,illud modo
reſtat,ut explicẽ cur Centuriata ad regem ſacrorum,Curiata ue-
rò ad flamines referenda exiſtimem.In quo ſi non adferam ſatis
euidentes probationes, uerißimilibus contentos nos eſſe oporte
G bit. Ac primũ flamines iam inde à Numa Rege inſtituti ſunt,
quo tẽpore non alia erant Romæ comitia,quàm Curiata:Rex
uerò ſacrorum eo anno,quo primum Conſules Romæ fuerunt
creatus eſt:quo tempore Centuriata comitia, iam à Seruii regis
temporibus erant. Non potuerunt igitur aliis comitiis creari
primum flamines,quàm Curiatis: neque uerò ulla uſquam men
tio eſt, in omni hiſtoria aliquid poſterioribus temporibus mu-
tatum fuiſſe ex iis,quæ primùm à Numa fuiſſent inſtituta de fla
minibus. Quòd ſi Curiata flaminibus tribuamus,relinquitur,
H ut regi ſacrorum Centuriata tribuenda ſint. Deinde uerò regis
ſacrorum ſacerdotium, maius multò illuſtriuſq; erat quàm fla-
minum:ut qui in regis locum (quod quidem ad ſacra attinet)
ſucceſſerat:ideoq; ei, & nomen regis, & ornatus regius relictus
erat. Magnitudo igitur ſacerdotii efficit,ut credam,quoniam à
populo conferretur,iis potius comitiis, quibus maximas quaſ-
que dignitates dare ſolebat,quæ erant Centuriata, creari ſolitũ
hũc ſacerdotem,quàm Curiatis.Atque illa quidem mea eſt ſen-
tentia de illo A.Gellii loco. Cui nihil illud repugnat, quod ex
I Cicerone citaui, ante legẽ Domitiam omnes ſacerdotes præter
pontificem max.Nil conſulto populo à collegiis cooptari ſoli-
tos. Ego enim ad eos modo ſacerdotes quorũ erat ſuum quod-
dam collegium, ea uerba eſſe referenda cenſeo : præſertim cum
lex Domitia ad illos tantum ſacerdotes pertineret.Scribit enim
Paterculus eam fuiſſe legem Domitiam , ut omnes ſacerdotes,
qui ante à collegis ſufficiebantur,ſuffragiis minoris partis popu
li crearentur. Et apud Aſconium extant uerba ex oratione Ci-
ceronis pro C.Cornelio,quibus à Cn.Domitio dicit potentißi-
K morum hominum collegiis ereptam fuiſſe poteſtatem cooptan-
dorum ſacerdotum.Et Suet.in Nerone:C.Domitius in Tribu-
natu pontificibus offenſior,quòd alium quàm ſe in patris ſui lo
cum cooptaſſent, ius ſacerdotum ſubrogandorum à collegis ad
populum

populum tranſtulit. Quòd ſi ad ſacerdotia collegiorum tantùm lex Domitia pertineret, nil repugnabunt, quæ à Cicerone dicuntur de ratione creãdorum ſacerdotium ante legem Domitiam, iis quæ à nobis dicta ſunt de rege ſacrorũ & flaminibus. Quanquam enim attributi eſſent collegio pontificum, non tamen ipſi ex pontificum numero erant, nec fuiſſe de collegio pontificum proprie dici poſſunt. Nam regis ſacrorum ſuum erat proprium ſacerdotium, habebatq́ ſua quædam ſacra curanda, quæ ad nullum alium ſacerdotem pertinebant. Et flamines quanquam multi eſſent, qui nomine conuenirent, collegæ tamen non erant: ſiquidem flamen unius Dei ſacerdos erat, habebatq́ ſua quiſque ſacra, quæ & per ſe quiſque procuraret, & ad alios nil omnino attinerent. Quod Cicero lib. 2. de Legibus ſatis indicat, cum legem huiuſmodi ponit: Diuiſq́ aliis ſacerdotes, omnibus pontifices, ſingulis flamines ſunto. Ex iis perſpicuum eſt ad illas tres cauſas generales habendorum comitiorũ Centuriatorum, quas ſupra poſuimus, adiiciendam eſſe hanc regis ſacrificuli creandi cauſam. Quam Cicero, ut opinor, eo loco quem ex 2. de Diuin. citaui, uoluit comprehendi in ea parte, in qua magiſtratuum comitia appellat: nõ quod rex ſacrorũ magiſtratus eſſet, ſed quod dignitas quædam tamen eſſet, quæ à populo non alia ratione quam magiſtratus daretur. Neque uerò oportuit Ciceronem illic tam anxie enumerare omnes rationes habendorum comitiorum. Atque illa quidem ſufficiant de prima cauſa Centuriatorũ comitiorum, quam ſimplicem prius cum Cicerone fecimus: nũc quo explicatior res ſit, geminam facimus, ut ſit prima cauſa, magiſtratuum, & regis ſacrorum creandi cauſa. Nam de Decemuiris qui legibus ferendis creati ſunt, & de Tribunis militaribus Conſulari poteſtate, quos ex hiſtoria certum eſt comitiis Centuriatis creatos, propterea nil dixi quòd iandudum illi magiſtratus Romæ creari deſierant. Sequitur altera cauſa, legum ſcilicet ferendarum: in qua explicanda illud primum animaduertẽdum eſt, legis nomen hoc loco etiam rogationem complecti, qua bellum iuberetur à populo. Quod apud Liuium frequẽs eſt, ut populus lege iuſſiſſe bellum dicatur. Hæc tamen apud Dionyſ. & Polybium diſtinguuntur, cum aiunt, tria in quibus maximum Reip. gerendæ momentum eſſet, in populi Rom. poteſtate fuiſſe, magiſtratus creare, leges condere, bellum aut pacem iubere. Quod uerò comitiis Centuriatis leges ferri dicimus, non ita accipi debet, quaſi uelimus omnes leges iis comitiis ferri ſolitas,

ſed

F ſed id modo ad eas referēdum eſt, quas & per diſtinctionem ple
biſcitorum leges apppellari apud Iuſtinianum primo Inſtitutio-
num,& A.Gellium lib.10.cap.21.reperimus:& apud Ciceronē
Centuriatas & Conſulares leges uocari uidemus. A Centuriatis
enim comitiis,quibus proferebantur Centuriatæ leges,appellā-
tur. ut lex quæ lata eſt de eius reditu ab exilio, de qua ita ſcri-
bit in oratione poſt reditum in Senatu: Quo die nos comitiis
Centuriatis,quæ maximè maiores iuſta dici haberiq́ uoluerūt,
arceſſiuit in patriam,ut eædem Centuriæ,quæ me Conſulem fe-
G cerant,Conſulatum meum comprobarēt.Et lib.1.Epiſtolarum
in epiſt.cuius initium eſt.Periucūdæ. Me uniuerſa Reſpub.du-
ce Senatu,comitante Italia,promulgantibus omnibus,referente
Conſule, comitiis Centuriatis, cunctis ordinibus hominibuſq́
incumbentibus,recuperauit. Vt uerò Centuriatas leges non per-
ſequar ſingulas,ſed uno uelut ſigno cognoſcendas exhibeā,quæ
leges ferebantur à maioribus magiſtratibus,hæ fere Centuriatis
comitiis ferebantur:præſertim ſi auctoritate Senatus ferrentur,
ac de re quapiam maioris momenti eſſent,Hinc leges Valeriæ à
H P.Valerio Publicola Conſulæ latæ de prouocatione,Centuria-
tæ fuerunt:ut eſt apud Valerium Max.lib.4.cap.1.Legē etiam
comitiis Centuriatis tulit,ne quis magiſtratus ciuem Rom.&c.
Et leges duodecim tabularū Centuriatis comitiis perlatæ ſunt,
inquit T.Liuius lib.3.1.Decad. Et eodem libro de L. Valerio,
& M.Horatio loquens,ita ſcribit:Omnium primum cum uelu-
ti in controuerſo iure eſſet,tenerenturne patres plebiſcitis, legē
Centuriatis comitiis tulere,ut quod Tribuni pl.iuſſiſſent,popu
lus teneret.Quod uerò ipſe idem ſcibit lib.8.1.Decad. à Dicta-
I tore P.Philone legem latam fuiſſe,ut legum, quæ comitiis Cē-
turiatis ferrentur, ante initum ſuffragium patres auctores fie-
rent:argumento eſſe poteſt leges, quæ per diſtinctionem plebi-
ſcitorum appellarentur,quales erant quæ à magiſtratibus maio
ribus ferebantur, comitiis Centuriatis ferri ſolitas. Dixi au-
tem fere ita factitatum fuiſſe, quia id perpetuum non eſſet, ut
quas leges ferrent maiores magiſtratus,eas Cēturiatis comitiis
ferrent.Scribit enim Cicero 1.lib.ad Att.à M. Piſone Conſule
rogationem latam ad populum,de religione à P.Clodio contē
K pta: eamq́ in comitio latam fuiſſe perſpicuum eſt ex contextu
epiſtolæ nonæ,cuius initium eſt, Vereor ne putidum. unde ap-
paret non fuiſſe huius legis comitia Centuriata,ut quæ intra po
mœrium haberi nō poſſent. Ex his quæ adhuc diximus id per-
ſpicuum

ſpicuum eſt, legibus quibuſdã ferendis habita fuiſſe comitia Cẽ- A
turiata:quibus ad oſtendendum id quod hoc loco uolumus,cõ-
tenti erimus,ſi probauerimus bellum iiſdem his comitiis indici
ſolitũ.Scribit T.Liuius lib.4. 1.Decad. Controuerſia inde fuit,
utrum populi iuſſu indiceretur bellum,an ſatis eſſe S.C. Perui-
cere Tribuni, denunciando impedituros ſe delectum, ut Quin-
tius Coſ.de bello ad populum ferret. Omnes Centuriæ iuſſere.
Et lib.1.Decad.4.Ser.Sulpitio Prouincia Macedonia ſorte eue-
nit:iiſq; rogationem promulgauit,uellent iuberẽt Philippo Re-
gi Macedonibuſq; bellum indici. Rogatio de bello Macedoni- B
co primis comitiis ab omnibus fere Centuriis antiquata eſt. Et
paulò poſt. Conſul in campo Martio comitiis habitis, priuſ-
quam Centurias in ſuffragium mitteret. Et lib.2.Decad.5. Pa-
tres,quod fauſtum fœlixq; populo Rom.eſſet, Centuriatis co-
mitiis primo quoque die ferre ad populum Conſules iuſſerunt,
ut cum Perſeo bellum iniretur.Ex iis locis perſpicuum eſt,Cẽ-
turiatis comitiis legem de bello indicendo ferri ſolitam.Nec re-
pugnare putandum eſt, id quod eſt apud Liuium lib.6. primæ
Decad. Tum ut bellum iuberent,latum ad populum eſt,& ne- C
quicquam diſſuadentibus Tribunis Pl.omnes tribus bellũ iuſſe
runt.Nam quod ait omnes tribus bellum iuſſiſſe,nil aliud ſigni
ficat,quàm uniuerſum pop. id ſciuiſſe: quemadmodum Cicero
libro in Verrem tertio loquitur,Credent omnes quinque & tri-
ginta tribus homini grauiſſimo.Vbi tamen Cicero loquitur de
iudicio Perduellonis,ad quod ſe uocaturum Verrem minatur:
quod iudicium non Tributis, ſed Centuriatis comitiis exerce-
batur,ut mox demonſtrabimus.Adde quòd in Centuriatis co-
mitiis prærogatiua tribus, & iureuocatæ frequenter in hiſtoria D
Liuii appellantur:quò etiam referri poteſt, quod ait omnes tri-
bus bellum iuſſiſſe. Porrò autem hoc loco, ut ne quis fallatur,
id quod ex hiſtoria obſeruaui, obiter ſubiiciam:non iiſdem co-
mitiis pacem iuberi ſolitam,quibus bellum indiceretur,ſed Tri-
butis:ut poſtea demonſtrabimus.Hactenus de ſecunda cauſa co
mitiorum Centuriatorum. Reſtat tertia,quæ tametſi uideatur
potuiſſe comprehendi ſub ſecunda, cum etiam legem ferre dica-
tur is,qui aliquem uocat iudicium populi, ut ex multis T.Liuii
locis manifeſtum eſt:& Cicero pro Seſtio, cum comitia bipar- E
titò tantũ diuidit,in magiſtratuum ac legum comitia, hoc ſenſiſ
ſe uideatur:attamen quo explicatior ſit hæc de comitiis tracta-
tio,malui illam in tres partes diuiſionem ex libro de Diuinatio

ne

F ne ſequi. Ac iudiciorum quidem cauſa haberi comitia Centuria-
ta, ad unum modo iudicium Perduellionis pertinere intelligen-
dum eſt. Quod ut apertius intelligatur, paulò altius repetenda
mihi uidetur uniuerſa ratio iudiciorum, quæ Romæ potiſſi-
mum ætate Ciceronis obſeruabatur. Præter ea iudicia, quæ à
Triumuiris capitalibus in ſeruos, & reliquos extremæ ſortis
homines: & ab Aedilibus de ratione annonæ, de urbis, uia-
rum ædificiorumque curatione, de rerum uenditionibus exerce-
bantur: reliqua in urbe (nam militaris iuriſdictio ad Impera-
G tores Tribunoſque militares pertinebat) iuriſdictio erat fere to-
ta penes Prætores. Iudicia autem, aut priuata erant, aut pu-
blica. Priuatis iudiciis præerant duo Prætores, unus urbanus,
alter peregrinus. Ille ciuibus inter ſe ius dicebat: hic inter ci-
ues & peregrinos. Ac ſi actio priuata huiuſmodi eſſet, ut de
iure potius, quàm de facto quærendum eſſet, Prætor ad Cen-
tumuiros ſuum uelut conſilium remittebat, ut ex primo de
Oratore intelligi poteſt: ſin de facto quærendum eſſet, iudicem
dabat, aut iudices quos recuperatores appellari ſæpe legimus:
H alioquin ſi nihil eſſet cur de iure, aut facto quærendum eſſet,
Prætor ipſe decretum interponebat. Publicis iudiciis ante con-
ſtitutas quæſtiones perpetuas, ſolebant hi præeſſe quos popu-
lus creaſſet quæſitores, vel vt Pomponius leg. ſec. de orig. iuris,
uocat quæſtores parricidii, ut quodque crimen publica animad-
uerſione dignum inciderat: aut uerò ab aliquo magiſtratu ad po
pulum uocabatur is, quocum iudicio publico agendum eſſe ui-
debatur. At poſt conſtitutas quæſtiones perpetuas (quod Cice-
ro in Bruto ait factum eſſe Cenſorino & Manilio Coſſ. qui eſt
I annus urbis ſexcenteſimus quintus in Chronologia Glareani)
ad Syllæ uſque tempora ex iis ſex prætoribus qui iam inde a tē-
poribus ſecundi belli Punici creari ſolebant, quatuor publica iu-
dicia exercebant, ea de quibus non uidebatur extra ordinem
quærendum eſſe: ut repundarum, ambitus, maieſtatis, pecu-
latus. Nam propterea quæſtiones perpetuæ dicebantur tum,
quòd lege erat præſcripta quędam forma perpetua iudicii de his
rebus exercendi, ut noua ſemper lege opus non eſſet: tum ue-
rò quod annuam prouinciam in his quæſtionibus exercendis
K illi prætores peragerent: non quemadmodum ante fieri ſolebat,
cum ita caſus tuliſſet ut quærendum uideretur, tum crearetur qui
quæreret, ſtatimque hoc abſoluto iudicio poteſtatem de eadem re
quærendi non haberet. Quòd ſi tum quoque aliquid accidiſſet,

A de quo extra ordinem primo quoque tempore propter criminis grauitatem aut nouitatem quærendum uideretur, ad populũ ferebatur, ut quem uellet de ea re primo quoque tempore quæreret, iuberet. Tumq́ ueteri more creabatur quæſtor parricidii: quemadmodum factum eſt lege Varia, ut quæreretur aduerſus eos, quorum ope ſocij aduerſus Rempub. arma ſumpſiſſent: & lege Manilia, ut quæreretur in eos, quorum opera Iugurtha Senatus decreta neglexiſſet, tres quæſitores creati ſunt, inquit Saluſt. Aut uero nulla decreta noua & ad tempus quæſtione, ad po B pulum ab aliquo magiſtratu dies dicebatur. Vt Cn. Domitius Trib. pl. M. Scauro diem dixit ad populum, quòd diceret ab eo ſacra multa populi Ro. diminuta eſſe. L. uero Cornelius Sylla Dictator, cum uideret nõ ſatis eſſe, aucto à ſe perpetuarum quæſtionum numero, ut quatuor modo Prætores publicis iudiciis præeſſent, adiecit quatuor Prætores, ut uult Pomponius: atq́ ita cœperunt decem prętores Romæ eſſe, quorum duo urbanus & peregrinus priuatis potiſſimum iudiciis præerant: reliquit octo quæſtionibus publicis. Erant autem, ſi Pomponium ſequamur, illi octo Prætores, quos ex Cicerone colligere poſſe uidemur, duo qui inter ſicarios ius dicerent: unus qui de repetundis quæreret, alius qui de peculatu, alius qui de ambitu, alius qui de falſo, alius qui de maieſtate, alius qui de ui. Scribit enim Cicero in oratione pro Cluentio: Quid eſt Q. Naſo, cur tu in iſto loco ſedeas? quæ uis eſt, qua abs te hi iudices tali dignitate prędíti coeceantur: Vos autem, iudices, quamobrem ex tam magna multitudine ciuium, tam pauci de hominum fortunis ſententiam fertis? Quid ſibi autem illi ſcribæ, quid lictores, quid cæteri, quos D apparere huic quæſtioni uideo, uolunt? opinor hæc omnia lege fieri, totumq́ hoc iudicium quaſi quadam mente regi legis & administrari. Quid ergo eſt? Hæc quæſtio ſola ita gubernatur? Quid M. Pletorii & C. Flaminii inter ſicarios? Quid C. Orchinii peculatus? Quid mea de pecuniis repetun. Quid C. Aquilii, apud quem nunc de ambitu cauſa dicitur? Quid reliquæ quæſtiones? Ex hoc Ciceronis loco colligimus ſex diuerſos Prætores, qui quæſtiones publicas exercerent: duos qui inter ſicarios quærerent, unum peculatus, alium repetundarum, alium ambitus, & alium qui ex lege Cornelia de ueneno ac iudicio corru E pto quæreret. Quanquam enim quæſtio de ueneficiis libro 48. Digeſt. coniungitur cum quæſtione de ſicariis, in titulo Ad legẽ Corneliam de ſicariis & ueneficis, attamen ex loco planum eſt,

ætate

F ætate Ciceronis alium Prætorem præter illos duos, qui de ſica-
riis quærerent, huic quæſtioni de ueneno ac de corruptis iudi-
ciis præfuiſſe. Nam poſtquam illos duos Prætores, qui inter ſi-
carios ius dicerent, appellauit, ſubiicit hæc uerba: Iubet lex ea,
qua lege hæc quæſtio conſtituta eſt, iudicem quæſtionis, hoc eſt
Q. Voconium, cum iis iudicibus qui ei obuenerint, uos appellat
iudices, quærere de ueneno. Ac paulò pòſt ſubiicit eiuſdem legis
aliud caput de corruptis iudiciis: quod ex eadem lege ad eandem
quæſtionem pertinere, tum ex hoc loco, tum ex initio orationis
G intelligi poteſt. Et quoniam quæſtionem de falſo inſtitutam à
Sylla fuiſſe apud Pomponium leg. ſec. de orig. iuris ſcriptum eſt:
eumq; qui iudicium corruperit, corrumpemdumue curarit, lege
Cornelia de falſo teneri, ait Martianus lege prima, Digeſt. Ad le
gem Corneliam de falſo: propterea ego in eam opinionem addu
ctus ſum, ut hunc Prætorem, cui Cicero hoc loco tribuit quæ-
ſtionem diuerſam à reliquis quinque, appellarem communi no-
mine Prætorem quæſtionis de falſo: cuius iuriſdictioni omnis
dolus malus, in quo crimen publico iudicio perſequendum ineſ-
H ſet, ſubiiceretur. Complectebatur enim lex Cornelia omnem
falſitatem, quæ in teſtamentis, numis, inſtrumentis publicis, iudi
cis committeretur: mihiq; fit ueriſimile, qui malum uenenum
haberet, uenderet, faceret, eadem lege de falſo ætate Ciceronis
accuſari ſolitum. Porrò autem Cicero enumeratis ſex illis quæ
ſtionibus, alias præterea fuiſſe oſtendit, cum ait: Quid reliquæ
quæſtiones? Has quæſtiones, duas potiſſimum fuiſſe ex aliis
eius locis colligi poſſe uidetur, maieſtatis & de ui. Nam ante qui-
dem erat quæſtio maieſtatis ex lege Apuleia, ut facile eſt intelli-
I gere ex libro ſec. de Oratore, ubi Cicero de cauſa Norbani loqui
tur: quem maieſtatis lege Apuleia poſtulatum defendit Anto-
nius. Poſt uerò fuit lex Cornelia maieſtatis, cuius meminit Ci-
cero in Piſonem. Quod uerò eſſet ſuum quoddam de maieſtate
iudicium proprium, Aſconius Pedianus in argumento oratio-
nis pro C. Cornelio apertiſſimè demonſtrat. Sequenti anno M.
Lepido, L. Volcatio Conſulibus, quo anno Prætor Cicero fuit,
reum Cornelium duo fratres Cominij lege Cornelia de maieſta-
K te fecerunt: & cum P. Caſſius Prætor decimo die. Ex his uer-
bis apparet lege Cornelia de maieſtate quæſiuiſſe Prætorem P.
Casſium eo ipſo anno, quo Cicero Prætor dixit pro Cluentio.
Vnde neceſſario efficitur, præter eas quæſtiones, quas in ea ora-
tione nominatim appellat, fuiſſe & quæſtionẽ maieſtatis, quam

p. Caſſius

P.Caſſius Prætor exerceret. Atque ita iam ſeptem Prætores, A qui iudicia publica exercerēt, habemus. Quibus ſi addas Prætorem, qui de ui lege Plotia quærebat, octo illos Prætores confi‑cies, quos ſupra diximus iudiciis publicis auctore Pomponio ex Syllæ inſtituto præfuiſſe. Quòd uerò eſſet una quædam ordinaria quæſtio de ui, ex his intelligi poteſt. Primum Cicero ſcribit pro Milone. Illi erat, ut odiſſet: primum defenſorem ſalutis meæ, deinde uexatorem furoris, domitorem armorum ſuorum, poſtremo etiam accuſatorem ſuum. Reus enim Milonis lege Plotia fuit Clodius quoad uixit. Deinde libro 8. Epiſt. Cælius ad Ciceronem ita ſcribit: M. Tuccium accuſatorem ſuum B poſt ludos Romanos reum lege Plotia de ui fecit. Præterea oratio pro Seſtio, & pro Cælio oſtendunt fuiſſe in quæſtionibus ordinariis quæſtionē de ui. Accuſabatur enim uterque de ui, ut ex ipſis orationibus manifeſtum eſt: & Saluſtius in Catilinæ cōiuratione. At Catilinæ crudelis animus eadem illa mouebat, tametſi præſidia parabantur, & ipſe Plautia lege interrogatus erat à L. Paulo. Et Cicero lib. 2. ad Att. in epiſtola, cuius initium eſt, Quas Numeſtio literas, ita ſcribit: Nunc reus erat apud C Craſſum diuitem Vectius de ui. Hi loci oſtendunt perpetuam ordinariamq́ fuiſſe quæſtionem de ui: ut quæ legis Plautiæ præſcripto exerceretur, non ſecus quàm aliæ quæſtiones ex Corneliis & aliis huius generis legibus. Et quoniam quæſtio de ſicariis ex lege Cornelia exercebatur, hæc uerò de ui lege Plotia, quæ ante leges Cornelias lata erat à M. Plautio Syllano Tribuno pl. Cn. Pompeio Strabone, L. Portio Catone Coſſ. idcirco uidetur has quæſtiones diuerſas fuiſſe, ob idq́ diuerſos quæſitores habuiſſe. Nec moueri debemus ex eo quod ſcriptum eſt li‑ D bro 8. Epiſt. in Cælii ad Ciceronem epiſtola octaua. M. Tucciū accuſatorem ſuum poſt ludos Romanos reum lege Plotia de ui fecit: hoc conſilio, quod uidebat, ſi extraordinarius reus nemo acceſſiſſet, ſibi hoc anno cauſam eſſe dicendam. Ex hoc enim loco apparet extra ordinem de ui quæſtionem exerceri ſolitam: unde uideretur falſum eſſe, quod ſupra de hac quæſtione diximus. Intelligendum igitur illud extra ordinem uarie accipi: ut interdum ſignificet, id quod modo diximus, noua quadam lege ob id lata de aliquo crimine quæri: interdum or‑ E dine iudiciorum aliqua ex parte commutato iudicium exerceri: quo modo accipi debet, cum dicimus de ui extra ordinem quæri. Nos enim ex Ciceronis oratione pro Cælio intelligimus le‑

gem

F gem à Q. Luctatio Catulo Conſule, anno urbis DCVI. latam, ut de ſeditioſis conſceleratisq́ ciuibus quotidie, hoc eſt etiam diebus faſtis ludisq́ publicis quæreretur: qua lege apparet iudicium hoc de ui factum eſſe hac ex parte extraordinarium, cum in hoc nulla haberetur ratio tẽporis, ſicuti in aliis iudiciis habebatur. Adde quod in hoc iudicio non ſeruabatur ordo in uocãdis reis, qui in aliis iudiciis. Nã ut q́ſque reus prius uocatus erat, ita prior cauſam dicebat in aliis iudiciis: in hoc uerò neceſſe erat primo quoque tpe reũ cauſam dicere: ut apparet ex illo Cælii lo-
G co, quẽ citaui. Nam ſi cum iam accuſatus eſſet. Q. Põpeius Ruſus à M. Tuccio, hac ratione quòd de ui accuſatorem ſuum poſtulauit, effecit ut cauſam ipſe Tuccius ante diceret, neceſſario efficitur in hac de ui actione ordinariam reorum uocationem nõ fuiſſe obſeruatam. Ex quo conſequens eſt non minus hanc fuiſſe inter perpetuas quæſtiones, etiam ſi de ui hoc modo extra ordinem per legem Luctatiã quæreretur. Erãt igitur octo Prætores qui iudicia publica exercebant, illi quos diximus: quibus ſi addas unum urbanum & alterum peregrinum, decem illos conſi-
H cies, quos Romæ poſt Syllæ dictaturam ius dixiſſe ſcribit Põponius, uſque ad tempora Reip. à Cæſare occupatæ, à quo duobus adiectis duodecim Prætores facti ſunt, ut ait idem Pomponius. Verumenimuero locus eſt in ortione pro Milone, unde uidetur colligi octo tantum fuiſſe Romæ Prætores. Ait enim ſeptem Prætores de reditu eius, ut lex ferretur, conſenſiſſe: at idem ipſe ait in Piſonem & pro Seſtio, omnes Prætores præter unum legem illam promulgaſſe: unde ſequitur omnes Prætores octo fuiſſe. Et ſane in oratione poſt reditum in Senatu, in ap-
I pellandis Prætoribus qui de ſuo reditu promulgauerant, ſeptẽ tantum nominat: unde numerum in oratione pro Milone corruptum eſſe dici non poteſt. Ego uerò quid ad eum locum reſpondeatur non uideo, niſi dicatur, eo forte anno non plures quàm octo Prætores fuiſſe, cum id perpetuum non eſſet. Nam decem Pretores fuiſſe, locus ille Pomponii quem citaui oſtẽdit: utq́ plures quàm octo fuiſſe quis credat eo anno, quo Cicero fuit Prætor, hac ratione duci poſſet. Ex oratione pro Cluentio ſex Prætores colligimus, M. Tullium Ciceronem repetundarũ,
K C. Aquilium Gallum ambitus, C. Orchinium peculatus, Q. Naſonem de falſo, aut ſi malis, de ueneno: M. Pletorium & C. Flaminium inter ſicarios: Tum uero ex Aſconio in orat. pro Cornelio colligimus P. Caſſium Prætorem maieſtatis: ita iam ſe-

ptem

ptem Prætores conficimus, qui quæſtionibus publicis præeſ- A
ſent. Quibus ſi Vrbanum,& peregrinum adiicias,nouem confi
cies:unde efficitur plures quàm octo fuiſſe. Nam & præter il-
los quos nominaui,alium Prætorem eo anno reperio C.Anto-
nium,ut eſt apud Aſconium in orat.contra Anto.& Catil. com
petitores,& in libro Q.Fratris de petitione Cõſulatus. Quod ſi
plures quàm octo Prætores fuiſſe probatum eſt,relinquitur, ut
ex Pomponio decem fuiſſe Syllæ inſtituto concludamus. Cur
uerò illo anno,quo Cicero reuocatus eſt ab exilio, octo tãtum
fuiſſe reperiantur,etiam atque etiam conſiderandum. An incer- B
tus erat Prætorum numerus, & ex populi ac Senatus uolunta-
te pendebat, quot Prætores crearentur? Id ſane uidetur Cicero
indicare lib.3.de Legibus,cum de Prætoribus hanc legem po-
nit, Huic poteſtate pari quotcunque Senatus creuerit, popu-
luſue iuſſerit, tot ſunto. An ſic,ut ſuperioribus temporibus, cũ
ſex fere Prætores creari ſolebant, interdum tamen ex lege Be-
bia, quatuor tantum creabantur:quæ lex,ut ait Liuius lib. 10.
Decad. quar. iubebat,ut alternis quaterni Prætores crearentur:
ita hoc tempore quatuor adiectis à Sylla Prætoribus,interdum C
octo, interdum decem fiebant? Sane ſi adhuc illius legis Bebiæ
ratio habebatur, ita fieri oportuit, ut quemadmodum prius.
modo quaterni, modo ſeni creabantur,ita tunc modo octoni,
modo deni fierent. Plane ſi & locum Ciceronis integrum &
Pomponii cõcedamus,ita omnino dicendum eſt: aut uero cum
decem inſtituiſſet Sylla,octonis poſtea Prætoribus contentum
fuiſſe populum Ro.Sin Pomponio aut minus fidem habere ue
limus, aut uitioſum eſſe codicem illo loco, quod ad numerum
Prætorum attinet,exiſtimemus:adeoq; Cornelio Tacito magis D
credamus,qui primo lib.Annal.de Tiberio loquens ita ſcribit
Candidatos præturæ duodecim nominauit,numerum ab Augu
ſto traditum. Et hortante Senatu ut augeret,iureiurandum ob-
ſtrinxit ſe non exceſſurum. Ex quo loco apparet duodecim ab
Auguſto Prætores inſtitutos, non ſedecim ut ait Pomponius.
Nam de Cæſaris candidatis ea uerba non poſſe intelligi, ſequen-
tia paulo pòſt uerba indicant: Moderante Tiberio ne plures
quàm quatuor candidatos comendaret ſine repulſa & ambitu de E
ſignandos. Et quoniam ex Suetonio conſtat ab Auguſto au-
ctum fuiſſe numerum à Ceſaræ Dictatore relictum: itemq; Cæ
ſarem numerum Prætorum auxiſſe,relinquitur ut decem à Cæ-
ſare factos dicamus,quemadmodum etiam Dion lib.42. teſta-

F tur:idq; præter morem ab eo factum ſcribit. Atque ita octo tã- tum ante eius Dictaturam fuiſſe: & Syllam non quatuor, ſed duos tãtum adieciſſe: aut (quod mihi probabilius eſt) cùm quatuor adieciſſet, duos tantum retentos fuiſſe. Nam & Dion lib. 43. dicit Cæſarem qui decem ante fecerat Prætores, pòſt ſedecim creaſſe, totq; fuiſſe Prætores ſcribit, quo anno Cæſar cum Antonio Conſul fuit: qui tamen numerus pòſt non eſt retentus. Tum uerò nobis dicendum erit illum Q. Naſonem, quem Prætorem de ueneno cognoſcere ex oratione pro Cluentio oſtendimus, fuiſ-
G ſe Prætorem urbanum. Nam ut Prætori urbano hanc de ueneficiis quæſtionem attributã fuiſſe exiſtimem, faciunt loci Ciceronis duo: unus in fine orationis tertiæ in Verrem, alius in oratione pro Cluentio: in quibus oſtendit a C. Verre Prætore urbano ſortitionem ac ſortitionem ac ſubſortionem iudicum factã eſſe qui de ueneficio Oppianici, Scamandri, & C. Fabritii iudicaturi erant in quibus iudiciis C. Iunius quæſitor erat ex lege Cornelia, ut ait Cicero pro Cluentio. Si enim ex lege Cornelia Prætor urbanus tum iudices dedit, qui de ueneno cognoſcerent: un-
H de apparet huic quæſtioni ſuum quendam Prætorem non fuiſſe attributum: non uideo cur idem non factum ſit eo anno quo Cicero erat Prætor: præſertim cum nulla ſit mentio apud Ciceronem quòd extra ordinem aliquid factum ſit, cum Verres Prętor urbanus de ueneno iudices daret. Quod ſi Prætori urb. quæſtionem de ueneno & de falſo tribuamus: quæſtionem autem de ui alteri ex Prætoribus, qui inter ſicarios ius dicebant: quod ex eo intelligi poteſt, quod Aſco. in comment. orat. in Catilinam & Antonium, dicit Catilinam à L. Paulo reum factum inter ſica-
I rios, & Saluſtius de eadem re loquens lege Plotia, de ui fuiſſe interrogatum dicit: tum ſane relinquentur octo tantum Prætores, eo anno quo Cicero fuit Prætor, ſicut eo anno quo ab exilio reuocatus eſt, Q. Naſo urbanus, C. Antonius peregrinus, M. Tullius Cicero de repetundis, C. Orchinius de peculatu, C. Aquilius Gallus de ambitu, M. Pletorius & C. Flaminius inter ſicarios, P. Caſſius de maieſtate. Nam quod neceſſe non ſit ſingulis quæſtionibus, quas à Sylla inſtitutas Pom-
K ponius ſcribit, ſingulos Prætores tribuere, uel ex eo demonſtrari poteſt, quòd quæſtio de iniuriis illic ponitur. quam tamen ad Prætorem urbanum pertinuiſſe certum eſt. Priuata enim erat, ut conſtat ex libro Ciceronis de Inuẽt. ſecundo. & ut Paulus ait Digeſt. de Procuratoribus, lege Licet in popularibus, paragra-
pho

pho Ad actionem iniuriarum. Cui non repugnat (ut etiã hoc obiter dicam) quod Pomponius inter publicas quæſtiones hãc actionem enumerat. Publica enim quæſtio apud Pomponium aliquanto latius patet, quàm quomodo proprie ſumitur, ut ſignificet omnem quæſtionem, quæ pro publica utilitate exercetur, licet priuata eſſe poſſet. Huius autem generis fuiſſe hanc de iniuriis actionem ex lege Cornelia Paulus illo eodem loco ait: Ad actionem iniuriarum ex lege Cornelia procurator dari poteſt. Nam etſi pro publica utilitate exercetur, priuata tamẽ eſt. A

Erat etiam quæſtio publica ex lege Papia, qua de peregrinitate quærebatur, ut Cicero pro Archia & pro Balbo oſtendit, nec tamen ſuum quendam ac proprium Prætorem habebat. Verum de numero Prætorum ſatis diſputatum eſt: illud quod magis ad rem pertinet, nunc perſequendũ. De quæſtionibus igitur publicis, quarum ex aliqua lege perpetua iuriſdictio conſtituta erat, ita cognoſcebant illi ſiue octo ſiue decem Prætores, ut eorum munus tantum eſſet iudices cogere, eorumq; ſortitionem ac ſubſortitionem facere, ex iis, decuriis quibus iudicandi tum munus incumbebat. Reliqua quæ ad cauſæ cognitionem pertinebant, iudex quæſtionis abſoluebat. Nam præter eum Prætorem cuius iuriſdictio erat, ſorte creabatur ex numero iudicium unus, qui & quæſitor & iudex quæſtionis à Cicerone, & princeps iudicum ab Aſconio uocatur. Vt in iudicio Oppianici Prætor erat C. Verres, quæſitor autem ſiue iudex quæſtionis C. Iunius (nam utroque nomine eum appellat Cicero pro Cluent.) & in iudicio Cluentij Prætor erat Q. Naſo, iudex quæſtionis Q. Voconius, & in iudicio Verris de repetundis Prætor erat M. Glabrio: fuiſſe autem & alium iudicem quæſtionis, Cicero ipſe indicat in extrema oratione tertia in Verrem, ubi iudicem quæſtionis appellat Q. Curtium: in quem locum ſcribens Aſconius aperte oſtendit principem iudicum fuiſſe à Prætore, non autem eundem: quæmadmodum exiſtimauit doctiſſimus Budæus. Ac Prætor quidem in tribunali ſedebat, ac pro imperio iudices cogebat, ut conſtat ex oratione pro Cluen. & pro Roſcio Amerino: iudex quæſtionis in ſubſelliis cum cæteris iudicibus erat, eiusq; munus erat quærere de crimine: Prætor in iis, quæ imperij ſunt fere impediebatur, ut ait Quint. lib. 3. Iudex quæſtionis in iis quæ ad cauſæ cognitionem pertinebant: eodem propè modo, quo in priuatis actionibus iudex à Prætore datus: tum cauſa cognita iudices ſententiam ferebant. Ac de ratione quidem reliqua iudi-

B C D E

F candi ſi quis amplius deſideret, conſulat Budæum in poſteriori-
bus Annot. in Pandect. mihi hoc loco ſatis erit dixiſſe de ijs cri-
minibus, quorum erat perpetua quæſtio ex aliqua lege conſtitu
ta, Romæ Prætores cognouiſſe: niſi ſi quando ita magnitudi-
nem criminis æſtimaſſet Senatus, ut decerneret noua lege lata
extra ordinẽ de illo crimine quæri, vt de cæde P. Clodij Senatus
decreuit noua lege quærendum eſſe, idq́ propter ſeditioſas con-
ciones Tribunorum pl. quibus magnitudinem criminis exacer-
babant, & propter alia uarij generis crimina multorum, quæ cũ
G hac cæde coniuncta erant, ut conſtat ex Aſconio in argumento
orationis pro Milone. At ſi quod crimen incidiſſet aut nouum
aut grauitate inſigne, tum duas reperio rationes obſeruari ſoli-
tas. Vna erat, ut noua lege lata de crimine quæreretur, tumq́ ue-
teri more à populo deſignabatur, qui primo quoque tempore
quæreret, aut unus quidam ex iis qui magiſtratum gerebant, aut
alius quem nominatim populus quærere iuſſiſſet. Quod factum
eſſe reperio aduerſus P. Clodium, cum ſacra Bonæ deæ polluiſſe
à Pontificibus iudicatus eſt. Nouum enim crimen erat, ideoq́
H noua quæſtione opus erat, cum adhuc nulla lege quæſtio de eo
crimine conſti tuta fuiſſet. Atque hæc erat ordinaria ac legitima
ratio animaduertendi in crimina, de quibus aut non erat aliqua
lege decreta quæſtio, aut quibus puniendis ueteres leges non ui
derentur ſufficere. Altera erat extraordinaria minusq́ legitima
ratio, ideoq́ raro uſurpata, & non niſi in tã graui & tam late pa
tente ſcelere, ut res dilationem pati non uideretur, ut ſcilicet com
perto crimine Senatus iudicium ferret non conſulto populo.
Quod uſuuenit in coniuratione Catilinæ: qua à Cicerone dete-
I cta, ſtatim à Senatu cõdemnati ſunt omnes qui deprehenſi erãt.
Fuiſſe autem hanc iudicandi rationem extraordinariam ac mi-
nus legitimam hinc perſpicuum eſt, quòd tametſi decuriæ iudi-
cum, quibus iudicandi munus incũbebat, ex Senatoribus tantũ
interdum fuerint conſcriptæ, tamen incuria Senatus iudicia non
exerceret, ut recte docet Budæus: & Cicero eo nomine poſtea à
P. Clodio reus ad populum factus, eſt quòd contra leges non
conſulto populo in ciues Romanos animaduertiſſet. Reſtãt po
puli iudicia, quæ erant cum aliquis magiſtratus aut mulctam ir-
K rogabat, cuius certatio ſuffragiis populi permittebatur, aut reum
capitis ad populum faciebat. Ac de mulctæ quidem certatione
poſtea dicemus, cum de Tributis comitiis agemus, quibus de
mulcta populus ſuffragium ferebat: nunc de capitali iudicio po-
puli

puli dicendum.Capitale iudiciū populi unū fuiſſe reperio perduellionis. Erat autē crimen perduellionis hoſtili animo ſe in Rēp. gerere:nam ut ait Caius Digeſt.de uerborum ſignif. Quos nos hoſtes appellamus,eos ueteres perduelles appellabāt.Hinc factū eſt,ut reus perduellionis diceretur,qui ſe quoquo modo in Rēp. hoſtili eſſe animo declaraſſet:quaſi diceres reum hoſtilitatis. Et quanquā apud noſtros Iuriſconſultos à crimine maieſtatis partim nil diſtinguitur crimen perduellionis, partim maieſtati ut ſpecies generi ſubiicitur, tamen apud Ciceronem longe diuerſa fuiſſe demonſtrare eo magis conabor, quo plures uideo ex iis, qui commentaria in orationes Ciceronis ſcripſerunt, in hac antiquitatis obſeruatione erraſſe.Scribit lib.3.in Verrem.Emerſerit ex peculatus etiam iudicio:meditetur de ducibus hoſtium quos accepta pecunia liberauit:uideat quid de illis reſpondeat,quos in eorū locū ſubditos domi ſuæ reſeruauit: quærat non ſolum quēadmodum uoſtro crimini, uerum etiam quo pacto ſuæ confeſſioni poſſit mederi:meminerit ſe priori actione clamore populi Rom. infeſto atque inimico excitatum, confeſſum eſſe duces prædonum à ſe ſecuri non eſſe percuſſos:ſe iam tum ueritum,ne ſibi crimini daretur eos ab ſe pecunia liberatos: fateatur id quod negari non poteſt,ſe priuatum hominem prædonum duces uiuos atq; incolumes domi ſuæ,poſteaquam Romam redierit,uſque dum per me licuerit,tenuiſſe.Hoc in illo maieſtatis iudicio ſi licuiſſe ſibi oſtenderit,ego oportuiſſe concedam. Ex hoc quoq; euaſerit,proficiſcar eò quò me iampridem uocat populus Ro.de iure enim libertatis & ciuitatis ſuum putat eſſe iudicium,& rectè putat.Confringat iſte ſane ui ſua conſilia Senatoria, quæſtiones omniū perrūpat, euolet ex ueſtra ſeueritate:mihi credite, arctioribus apud populum Ro.laqueis tenebitur.Credet iis equitibus Ro.populus Ro.qui ad uos antea producti teſtes ipſis inſpectātibus,ab iſto ciuem Ro.qui cognitores homines honeſtos daret,ſublatum eſſe in crucem dixerunt. Credent omnes quinq; & triginta tribus hominis grauiſſimo atque ornatiſſimo M. Annio, qui ſe præſente ciuem Ro,ſecuri percuſſum eſſe dixit.Audietur à populo Rom. uir primarius Eques Rom.L. Flauius, qui ſuum familiarem Herennium negotiatorem ex Africa cum eum Syracuſis amplius centum ciues Rom. cognoſcerent, lachrymanteſq; defenderent,pro teſtimonio dixit, ſecuri eſſe percuſſum. Probabit fidem, & auctoritatem, & religionem ſuam L. Suetius homo omnibus ornamentis præditus: qui iuratus

F apud uos dixit, multos ciues Rom. in Latumijs iſtius imperio crudeliſſime per uim morte eſſe mulctatos. Hanc ego cauſam, cum agam beneficio populi Ro. de loco ſuperiore, non uereor, ne aut iſtum uis ulla ex populi Rom. ſuffragijs eripere, aut à me ullum munus Aedilitatis amplius, aut gratius populo Ro. eſſe poſſit. Ex hoc Ciceronis loco apertũ eſt crimen maieſtatis fuiſſe, duces hoſtium pecunia liberare, aut priuatum hominẽ domi ſuæ hoſtium duces ſeruare incolumes: Perduellionis uerò ciuẽ Rom. contra ius libertatis ſibi legibus, Porcia maxime & Sem
G pronia conceſſæ, in crucem tollere, aut ſecuri percutere, aut in Latumias coniicere. Cum enim lege Porcia cautum eſſet, ne ciuem Rom. uirgis cædere, aut ullo ſeruili ſupplicio afficere liceret: lege uerò Sempronia, ne de capite ciuis Romani iniuſſu populi iudicaretur: quicunque contra ius ſuæ libertatis ciuem Rom. quaſi peregrinum tractaſſet, tanquam oppugnator libertatis Romanæ reus perduellionis ad populum fiebat. Ius enim ciuitatis, totum erat penes populum: ideoq; iudicio populi merito ſubijciebatur, qui cõtra leges de iure ciuitatis ac libertatis po-
H puli quicquam fecerat. Itaque C. Rabirius perduellionis reus factus eſt, quod Saturninum Tr. pl. quamuis ſeditioſum, & Reip. perturbatorẽ iniuſſu populi Romani occidiſſe diceretur. Quia enim Tribunatus magiſtratus erat ad defenſionem libertatis populi inſtitutus idcirco leges ſacroſanctos eſſe Tribunos pl. iubebant: quod nihil aliud erat, quàm ſacrum caput eius eſſe, qui eis nocuiſſet: quod idẽ erat atque pro hoſte haberi, qui eis nocuiſſet. Maieſtatis crimen erat legionem ſolicitaſſe, ſeditionem in exercitu excitaſſe, ut Cicero indicat pro Cluent. Cum Balbum & Sta
I lenum maieſtatis damnatos ait, quòd iſta feciſſent. Item magiſtratui quippiam pro ſuo imperio agenti reſiſtere, ut C. Cornelius maieſtatis reus factus eſt, quòd interceſſioni collegarũ non ceſſiſſet. Perduellionis uerò crimen in eum cadebat, qui aut regnum affectaſſet, aut omnino per proditionem, & hoſtili animo quicquam commiſiſſet, quod in Reip. incommodum cederet. Hinc apud Liuium lib. 6. Decad. 3. Sempronius Tr. pl. Cn. Fuluio perduellionis ſe iudicare dixit, quòd multi iurati dixerant fugæ pauoriſq; initium à Fuluio Prætore ortum. Cum enim
K ante uideretur temeritate atque in inſcitia male Remp. geſſiſſe Fuluius, pecunia tantum anquiſitum eſt: at poſtquam auditum eſt illorum teſtimonium, per quod ſuſpicio eſſe cœpit, proditionem potius quàm imperitiam rei militaris cauſam male geſtæ Reipub.

Reipub.fuiſſe,tum uerò Sempronius capite anquirendum cen- A
ſuit,ac Fuluium perduellionis accuſauit. Ac crimen quidem ma-
ieſtatis ſuum Prætorem habebat,qui hanc quæſtionem exerce-
ret,ut ſupra oſtendimus:erantq; iudices, quos Prætor ex decu-
rijs eorum,penes quos erant iudicia,ſortito ſelegiſſet,non popu
lus.In crimine uerò perduellionis,populus iudicabat: quemad-
modum locus ille,quem ex 3.in Verrem citauimus, aperte de-
monſtrat. Atque illa quidem erat ordinaria de perduellione iudi
candi ratio, quam T.Labienus accuſator Rabirij non obſerua-
rat,ſed ueterem illum ſub regibus morem reuocarat,& Duumui
ros huius criminis à Prætore ſortiendos curarat C. Cæſarem
ut ait Suet.in Cæſare,&L.Cęſarem,ut ait Dion lib.37.à quibus, B
condemnatus,prouocauit ad populum,ad quem Cicero habuit
illam orationem, quæ extat pro Rabirio perduellionis reo: ex
qua oratione ſatis apparet,id quod diximus, Labienum contra
legitimum iudiciorum morem, reduxiſſe Duumuiros perduel-
lionis,qui eo modo iudicarent, quo legimus de Horatio tempo
re Tullij Hoſtilij regis factum eſſe iudicium. Et quoniam ſatis
oſtendimns iudicium perduellionis, uel hoc nomine longe di- C
uerſum eſſe à iudicio maieſtatis,quòd apud populum non apud
Prætores ageretur,nunc ſupereſt, ut probemus Centuriatis co-
mitijs hoc iudicium abſolui ſolitum. Valerius lib.6.cap.5.ſcri-
bit:Cum Tiberius Gracchus,& C.Claudius ob nimis ſeuere ge-
ſtam Cenſuram maiorem partem ciuitatis exaſperaſſent, diem
his M.Pompilius T.pl.perduellionis ad populum dixit. Quo
in iudicio primæ claſſis permultæ Centuriæ Claudium aperte
damnabant.Et T.Liuius de iudicio Manlii loquens: In campo
Martio cum centuriatim populus citaretur. Et Cicero pro do- D
mo ſua dicit, Cæſonem Quintium (ſic enim legendum eſt, ubi
male legitur Cenſor ille Quintius) M.Furium Camillum,& C.
Seruiliū Halā à populo Centuriatis comitijs dānatos in exilium
profugiſſe. Ex iis locis perſpicuū eſt populū Cēturiatis comitiis
de pduellione iudicaſſe. Vnde intelligi poteſt,cur lib.6. Dec.3.&
lib.3.Dec.5.dicat Liuius Tr.pl. Sēpronium & Rutiliū,poſtquā
ſe perduellionis iudicare reis pronunciauerunt, diem comitiis à
Prætore urbano petiiſſe.Nam cùm hoc differret populus à ple-
be, q; in populo omnis pars ciuitatis omneſq; eius ordines cōti- E
nerentur, plebs uerò ea diceretur, in qua gentes ciuium patritię
non eſſent:Tr.pl.ius habebant plebis uocādæ, non etiā populi.
Siquidē ut ſcribit ex Lælio Felice A.Gellius lib.15.cap.27.Tri

F buni neque aduocant patritios,neqꝫ ad eos referre de ulla re poſ
ſunt,unde fit,ut Tr.pl.ius non haberent uocandi comitia Centu
riata,quæ populi uniuerſi erant,non modo plebis. Quapropter
petendus erat dies comitiis Cēturiatis à maiore magiſtratu,qua
lis erat per abſentiam Conſulum Prætor urbanus. Verum quid
opus eſt illis locis ex hiſtoria conquiſitis,quando legibus,ut Cē
turiatis comitiis de perduellione iudicaretur,cautum fuiſſe oſtē
di poteſt? Scribit enim Cicero pro Seſtio: Cum & ſacratis legi-
bus, & duodecim tabulis ſanctum eſſet, ut neque priuilegium
G irrogari liceret,neque de capite ciuis,niſi comitiis Cēturiatis ro-
gari. Hāc legem duodecim tabularum Cicero 3. de Legibus,his
uerbis ponit: Priuilegia ne irroganto. De capite ciuis,niſi ꝑ ma-
ximum comitiatum, olloſqꝫ quos Cenſores in partibus populi
locaſſint ne ferūto. Erat igitur legibus cautum iam inde ex quo
duodecim tabulæ fuerunt, ut Centuriatis comitijs populus iudi-
caret. Capitis autem fuiſſe perduellionis iudicium,nemo ambi-
git. Quapropter P. Clodius cum reum perduellionis Ciceronē
fecit,ob id iudicatus eſt non iure feciſſe,quòd Tributa habuit co
H mitia de capite ciuis Rom. Quod Cicero 3. de Legibus oſtēdit
iis uerbis: Quo uerius in cauſa noſtra uir magni ingenii ſum-
maqꝫ prudētia L. Cotta dicebat, nihil omnino actum eſſe de no
bis. Præter enim quam quod comitia illa eſſent armis geſta ciui
libus,præterea neque Tributa capitis comitia rata eſſe poſſe,ne-
que ulla priuilegia. Quocirca nihil nobis opus eſſe lege,de qui-
bus nihil omnino actum eſſet legibus. Ac de tertia quidem cau
ſa habendorum comitiorum Centuriatorum hactenus: quo etiā
in loco ſecundi capitis finem faciemus.

I

De perſonis quarum interuentu Centuriata comitia perage-bantur. Cap. III.

IN perſonis explicandis primùm de ijs dicendum eſt,qui ha
bendi hæc comitia ius habebant. Commune igitur erat omni-
bus Centuriatis ſiue magiſtratuum, ſiue legum, ſiue iudiciorum
comitiis,ut non poſſent,niſi à maioribus magiſtratibus haberi.
Cùm enim agendi cum populo ius cuiquam non eſſet, præter-
K quam magiſtratui (niſi de ſacris eſſet agendum,de quibus paulò
poſt dicemus) ſiquidem rogare quid populum, ꝙ ſuffragijs ſuis
iubeat,aut uetet,quod eſt cū populo agere,ut ait Gellius lib. 13.
cap. 14. nemo abſqꝫ imperio poſſet: minores ſanes magiſtratus,
quorum

quorum erāt minora auſpicia,quibuſq; minus erat imperij, ius A habere non poterant uocandi Centuriata comitia,quibus & auſpicijs maioribus,& maximo imperio opus eſſet. Habere igitur Centuriata comitia poterant Conſules,Prætores,Cenſores, Dictatores,& Interreges , quos omnes fuiſſe maiores magiſtratus conſtat.De Præfecto urbis poſtea dicemus. Ac magiſtratuum maiorum,quos ſolos his comitiis creari ſuprà oſtendimus , comitia Conſules ſemper ac ſoli habebant , niſi aut res ad Interregnū rediiſſet,aut Conſulibus abſentibus Senatui uiſum eſſet Dictatorum comitiorum cauſa creandum eſſe. Conſules à Conſu- B libus creari tam eſt ex omni hiſtoria perſpicuum,ut probationē ſubiicere ſit ſuperuacaneū. Prætores uerò à Cōſulibus ita creari oportebat,ut à Prætoribus nō poſſent omnino Prætores creari.Quod Cicero lib.9.ad Att.oſtendit in epiſt.cuius initium eſt, Tres epiſtolas:Iſte omniū turpiſſimus,& ſordidiſſimus,qui Conſularia comitia à Prætore ait haberi poſſe:nā permagni eius intereſt rem ad Interregnum nō uenire.Id aſſequitur ſi per Prætores Conſules crearunt. Nos autem in libris habemus nō modo Conſules,ſed ne Prætores quidem à Prætoribus creari ius eſſe : C idq; factum eſſe nuſquam.Conſules eo non eſſe ius,q; maius imperium à minore rogari non ſit ius:Prætores autem cum ita rogentur,ut collegæ Cōſulum ſint, quorum eſt maius imperium . Quod idē ex M.Meſſalæ de auſpicijs lib.1.citat A.Gellius lib. 13.c.14. Prætor etſi collega conſulis eſt,neq; Prætorem,neque Conſulem iure rogare poteſt,ut quidem nos à ſuperioribus accepimus,& ante hæc tempora ſeruatum eſt,& ut in commentario 13.C.Tuditani patet:quia imperium minus Prætor, maius habet Conſul:& à minore imperio maius,aut maioris collega (ſic D enim locus reſtitui debet)rogari iure non poteſt. Nos his temporibus Prætores Prætore creante,ueterum auctoritatem ſumus ſecuti:neque his comitiis in auſpicio fuimus. Ex iis locis apparet à Prætoribus comitia Prætorum haberi non potuiſſe , ſed à Conſulibus habebantur, ut ex perpetua Liuii hiſtoria planum eſt,& undecima epiſtola libri epiſtolarum ad Brutum diſerte ſcribitur.M.enim Brutus ad Ciceronem ita ſcribit:Statim uerò rediturum ad nos confirmauit,legatione ſuſcepta,niſi Prætorum comitia habituri eſſent Conſules . Porrò autem ſorte id al- E teri eueniebat Conſulum,ut apparet ex Liuio lib.5.Decad.4.Eodem fere tempore duorum Conſulū literæ allatæ ſunt, L.Cornelii de prælio ad Mutinā cū Boiis facto,& Q.Minutii à Piſis:co

mitia

F mitia ſuę ſortis eſſe:cæterùm adeò ſuſpēſa omnia. Et paulò poſt: Si ita uideretur patribus, mitterent ad collegam, ut is ad comitia Romam rediret: ſi id facere grauaretur, quòd non ſuæ ſortis id negotium eſſet, ſe facturum quod Senatus cenſuiſſet. Et alio loco eiuſdem libri: Conſulibus ambobus Italia prouincia decreta eſt, ita ut inter ſe compararent ſortirenturve vter comitiis eius anni præeſſet. Et libro nono eiuſdem Decad. Iam Conſularium comitiorum appetebat tempus, quibus quia M. Aemilius, cuius ſortis ea cura erat occurrere non poterat, C. Flaminius Ro-
G mam uenit. Et alio loco: Prior tamen Claudius quàm Sempronius, cui ſors comitia habendi obtigerat, Romam uenit. Niſi ergo de ea re comparaſſent inter ſe Conſules, ſorte decernebatur uter eſſet comitia habiturus. Cenſorum uerò comitia, quòd Cōſules haberent, ex his locis perſpicuum fiet. Scribit T. Liuius lib. 7. Dec. 1. Cæterum cùm Cenſoribus creandis indicta comitia eſſent, profeſſus ſe petere Cēſuram C. Martius Rutilius, qui primus Dictator de plebe fuerat, concordiam ordinum turbauit. Quod uidebatur quidem alieno tempore feciſſe: quia ambo tum
H ſorte patritij Conſules erant, qui rationem eius ſe habitaturos negabant. Et lib. 4. Dec. 3. Decretumq́ꝫ omnium primum, ut Conſules ſortirentur cōpararentve inter ſe, uter Cenſoribus creandis comitia haberet. Et paulò poſt: Q. Fabius comitia Cenſoribus creandis habuit. Et lib. 7. eiuſdem Deccad Per eos dies & Cenſoribus creandis Q. Fuluius Coſ. comitia habuit. Et lib. 2. Decad. 4. Dum hæc in Macedonia geruntur, Conſul alter Lucius Lentulus, qui Romæ ſubſtiterat, comitia Cenſoribus creandis habuit. Et Cicero lib. 4. ad Att. Ego me Pompeio legari ita ſum
I paſſus, ut nulla re impedirer, quin ſi uellem mihi eſſet integrum, ſi comitia Cenſorum proximi Conſules haberēt, petere poſſem. Ex ijs locis, opinor, ſatis apparet Conſules habere comitia cenſoria ſolitos. Nec tamen negare auſim, quin Prætori ius eſſet ea habendi comitia, tametſi in uniuerſa hiſtoria non reperiam aliqñ id factum eſſe. At ſi non de iure quæratur, ſed de more, planum eſt à Conſulibus haberi ſolita comitia cenſoria. Sane Cenſura magiſtratus erat tantæ auctoritatis, ut uix credam Prætotoribus ius fuiſſe rogandi Cenſores. Verum ut ut res habeat,
K ex iis quæ diximus apertum eſt Centuriata comitia, quæ magiſtratibus creandis habebantur, à Conſulibus haberi ſolita: ſiquidem iis comitiis maiores modo magiſtratus fiebant, qui erant Conſules, Prætores, & Cenſores, ut ſupra oſtendimus. Horū autem

tem comitia non alii habebant quàm Conſules, niſi quid extra ordinẽ accidiſſet, cur aut Dictator magiſtratus ſubrogaret, aut Interrex. Ac de Dictatore quidem habendorum comitiorũ cauſa ſupra diximus, & de Interrege. Illud modo hic adiiciemus cùm uel cõtentione ordinum, aut magiſtratuũ, uel cãdidatorũ ambitu uel alia ratione ꝑfici añ anni exitũ comitia nouis magiſtratibus creãdis nõ potuiſſent, tũ patritios cõuenirĩ oportebat ad prodẽdũ ex ſuo numero Interregẽ, qui dies q̃nq; ĩperaret à quo alius deinde creabatĩ, eodẽq; modo alij atq; alij ſingulis q̃nq; diebus creabãtur, donec ſubrogati eſſent ab alio ex iis Conſules, qui ſtatim inirent magiſtratum. Illud uerò animaduertendum eſt, quod ſcribit Aſconius Pedianns pro Milone, nõ fuiſſe moris, ut ab eo, qui primus Interrex ꝓditus erat, comitia haberenĩ. Hinc fit, ut apud Liuiũ, quoties de Interregno mẽtio, eſt nũq; reperiatur à primo Interrege habita comitia, ſed interdũ à 2. ut lib. 9. 1. Dec. Et quia tædebat populũ omniũ magiſtratuũ eius anni, res ad interregnũ rediit. Interreges Q. Fabius Maximus, M. Valerius Coruinus. Is Cõſules creauit. Et lib. 10. eiuſdẽ Dec. Eo anno (nec traditĩ cauſa) interregnũ initũ. Interreges fuere Ap. Claudius, dein P. Sulpitius. Is comitia Cõſularia habui.. Interdũ à tertio, ut lib. 5. 1. Dec. Interreges tres deinceps fuere L. Valerius, Q. Seruilius Fidenas, M. Furius Camillus. Et alio loco eiuſdẽ libri: Interrex creatĩ, M. Furius Camillius q̃ P. Corneliũ Scipionẽ: is deinde L. Valeriũ potitũ. Ab eo creati ſex Tribuni militũ Cõſulari poteſtate. Interdũ à pluribus, ut ad undecimũ ẽt Interregẽ aliq̃n peruẽtũ ſit, ut ſcribit Liuius lib. 7. 1. Dec. Infeſtam inde patribus plebem Interreges cum accepiſſent, ad undecimum Interregem ſeditionibus certatum eſt. Centuriata igitur comitia magiſtratibus creandis illi habebant, quos diximus. Legum uerò ac iudiciorum, Centuriata comitia habere ſolebãt, nec omnes tamen maiores magiſtratus. Quod ex his, quæ ſequuntur fiet manifeſtum. Primũ leges Cõſulares, quæ paſſim reperiuntur apud auctores, ſatis oſtendũt legibus ferendis Conſules comitia Centuriata habere, & in iudicio Manlij Conſules comitia hab uerunt: & lex Hortenſia, quam tulit Dictator Q. Hortenſius, ut plebiſcita omnes tenerent, & Aemilia quam tulit Aemilius Mamercus, ut Cenſura ſeſquiannua eſſet, & omnes Corneliæ L. Syllæ, argumento ſunt Dictatores legibus ferendis comitia habuiſſe: Et Dictator L. Quintius, iudicium ad quod maxime creatus erat, exercebat cum Sp. Melius à Magiſtro equitum C. Seruilio Hala interfectus eſt. Deinde à præ-

A B C D E

F Prætoribus diem comitiis Centuriatis petere Tribunos pl. ad exercendum iudicium, paulò ante citauimus: & Prætorem M. Iuuentium legem tuliſſe de bello Rhodiis indicendo ſcribit lib. 5.Dec.5. Vt omittam, quòd ſi in urbe Conſules non eſſent Prætorum, ac præſertim urbani (& ſi enim omnes Prætores dignitate pares eſſent, fuit tamen ſemper urbani maior auctoritas, ut & ex omni hiſtoria conſtat, & Plutarchus in Bruto diſerte aſſerit) ſummum imperium erat. Vnde ſequitur, ſiue legum, ſiue iudiciorum comitia Centuriata habenda fuiſſent, Prætorum fuiſ-
G ſe cum populo agere. Nam cum in urbe erant Conſules, eis primum agendi cum populo munus incumbebat: adeò ut non poſſet Prætor uetāte Conſule comitia habere. Liuius lib.7.Dec.3. Cum Conſul ſe populum rogaturum negaſſet, quòd ſuæ poteſtatis eſſet, Prætoremq́ue uetuiſſet rogare, Tribuni pl. rogarunt. Et Meſſala apud Gellium lib.13. cap.14. Conſul ab omnibus magiſtratibus, & comitiatum, & concionem auocare poteſt: Prætor & comitiatum & concionem uſquequaque auocare poteſt, niſi à Conſule. Cenſores Centuriatis comitijs legem tuliſſe
H nuſquam legimus, & cum leges Cenſorias apud auctores reperimus, pro Cenſorum ſubſcriptionibus, ut Cic. pro Cluentio appellat, aut locationibus Cenſoribus factis, ut 7. in Verrem, accipi debent. Ius tamen habuiſſe populi uocandi, ex iis, quæ de luſtri condendi ratione ſuprà ex Liuio citauimus, oſtendi poteſt. Interreges uerò legum aut iudiciorum comitia habuiſſe nuſquā legitur, niſi quòd legibus inter arma ſilentibus, L. Valerius Flaccus de perpetua Syllæ Dictatura legem tulit, quam legem omnium legum iniquiſſimam diſſimilimamq́ue legis Cicero appel-
I lat tertia orat. in Rullum. Sed nec Interregibus ea comitia habere licuiſſe, argumento eſſe poteſt imperij breuitas, quæ promulgari perferriq́ue leges pati non poterat: tum uerò quòd in Interregno nihil prius agere cum populo licebat, quam ſubrogati eſſent magiſtratus ordinarij. Reſtat ex maioribus magiſtratibus equitum Magiſter, à quo nuſquam legimus habita fuiſſe comitia: hac ut opinor ratione, quod Dictatorem ſequi, eiq́ue parere magiſtrum equitum oporteret. Vbi uerò maior erat poteſtas, uix licebat minori, cum populo agere. Ius tamen uocā-
K di populi habuiſſe cum imperij magnitudo indicat, tum ex eo colligi poteſt, quod eſt apud Pomponium lege 2. de origine iuris, hoc fuiſſe Dictatoribus Magiſtros equitum, quod erant ſub regibus Tribuni celerum. Ex Dionyſii uerò hiſtoriæ lib.4. conſta

conſtat agendi cum populo ius fuiſſe Tribuno celerum. Vnde etiam apud Põponium legimus lege Tribunitia reges eiectos, quòd lege curiata à L.Bruto Tribuno celerum lata eiecti eſſent. Ex iis, quæ diximus apparet ex magiſtratibus, quibus ius eſſet habendi Centuriata comitia, Conſules tm̃, Dictatores, & Interreges magiſtratibus creandis comitia habere ſolere, non etiã Cenſores, Prætores, & Magiſtros equitum: legum autem ac iudiciorum, Conſules, Dictatores, & Prætores, nõ etiam Interreges, Cenſores, & Magiſtros equitũ. Ex his uerò, qui magiſtratus nõ eſſent, ſolos põtifices ius habuiſſe cũ populo agẽdi reperio: quã ob cauſam ſuprà, exceptione uſus ſum, niſi de ſacris agẽdũ eſſet. Ac de aliȷs quidẽ comitȷs, quæ à pontificibus habebãtur, poſtea dicemus: nũc de Cẽturiatis agendũ. Diſputauimus ſupra de regis ſacrificuli creatione, oſtẽdimuſq; Centuriatis comitiis creari ſolitũ. Cur uerò credã à Põt.max. ſiquidẽ in urbe eſſet: ſin minus ab uno quodã pontificũ, illa comitia haberi, cũ ex Dionyſii hiſtoria colligo, in qua de primis Conſulibus ita ſcribitur: Cũ uellent nomẽ regiũ ſeruare, iuſſerũt Põtificibus & Auguribus creareex ſenioribus eũ, qui maxime idoneus ad id ſacerdotiũ uiderẽt. Tũ uerò hac ratione adducor, ꝙ inter Calata comitia erãt hæc Cẽturiata regis ſacrorũ inaugurãdi cauſa. Calata aũt comitia à põtificibus haberi ius erat: ſiquidẽ populi calãdi, hoc eſt uocandi, ius habebãt, ut intelligi poteſt ex ȷ̃s, quæ ſupra ex Macrobio citauimus. Quinetiã agendi cũ populo ius habuiſſe demonſtrari poteſt ex eo quod apud Liuiũ lib.3. Dec.1. legimus, Q. Furiũ Põt. max. comitia habuiſſe, quibus Tr.pl. creati ſunt: quia poſtquam decemuiri ſe magiſtratu abdicaſſent, nulli tũ eſſent magiſtratus. Neque.n. id factũ eſſet, niſi ius habuiſſet Põtifex agẽdi cũ populo. Alius eſt apud Liuiũ locus lib.5. Dec.3. ubi ita ſcribit: Comitia inde Põt.max. creãdo ſunt habita. Ea comitia nouus põtifex M. Cornelius Cethegus habuit. Inde ego colligo Pontificibus ius fuiſſe agendi cum populo. Neque.n. ullum magiſtratum eo anno gerebat Cethegus, ut ex eodem ipſo Liuio intelligi poteſt, & tamẽ comitia habuit. Sane ut cæteris in rebus ſumma erat poteſtas magiſtratuum, ita in ſacris curandis maxima erat pontificum poteſtas: ideoq; de ſacris cum populo agendi ius pro ſua dignitate habuiſſe credendũ eſt. Porrò aũt Pontifices comitia Cẽturiata cur non poſſent ſicut alia habere: cũ æque in uniuerſum populũ adeoq; in magiſtratus, ꝙ quidem ad ſacra attinet, tm̃ iuris eſſet, ut etiam mulctæ dicẽdæ poteſtatẽ haberent: quẽadmo dum

F dũ apud Liuiũ lib.10.Dec.4.legitur, C.Seruilius põt.max.mulctam dixiſſe Lucio Cornelio Dolabellæ Duumuiro nauali: & apud Valerium lib.1.cap.1.Metellus pont.max.Poſthumio Cõſuli, eidemq; flamini Martiali. Nec moueri oportet, quòd exercitum imperari comitiis Centuriatis oportuit, ut ait Gellius lib. 15.cap.17. Pontificibus autem exercitum imperandi ius non eſſet. Neque enim ab eo qui comitia habebat, dicit Gellius, imperari exercitum oportuiſſe, ſed hoc tantùm dicit imperari exercitum præſidij cauſa ſolitum, quoniam populus eſſet in ſuffragiis G ferendis occupatus. Potuit igitur præſidij cauſa imperari exercitus aut à Conſulibus, aut à Prætoribus, aut à Tribunis militum ut potius exiſtimo: atque interim à Pontificibus comitia haberi. Sed ut ex Calatis comitiis nulla legimus Centuriata fuiſſe, præter ea quibus rex ſacrorum creabatur: ita nunquam à Pontificibus habita fuiſſe, Centuriata comitia, niſi regis ſacrorum inaugurãdi cauſa concludendum eſt. Ac de perſonis quidem, quibus ius erat habendi comitia Cẽturiata, hactenus dictũ ſit. Deinceps ſequitur, ut de iis dicamus qui comitiis Centuriatis ſuffragiũ fer H rebãt. Diximus ſuprà Centuriata comitia eſſe appellata à Centuriis Claſſium, in quas uniuerſus populus Ro. deſcriptus erat. Vnde effici uidetur, omnes qui in Centurias relati eſſent, ius habuiſſe ſuffragii ferendi. Ego uerò exiſtimo ipſas quidem Centnrias omnes ſuffragii ius habuiſſe, non tamen omnes ciues qui ſingulis Centuriis continerentur. Quos enim Cenſores ignominiæ cauſa in Cæritum tabulas referebant, eos priuabant iure ſuffragij, ut ſcribit A.Gellius lib.16.c.13.his uerbis: Primos municipes ſine ſuffragij iure Cærites eſſe factos accepimus conceſsũq; I illis, ut ciuitatis Romanæ honorẽ quidẽ caperent, ſed negotiis tamẽ atq; oneribus uacarẽt: pro ſacris bello Gallico receptis cuſtoditiſq;. Hinc tabulæ Cærites appellatæ, uerſa uice, in quas referri iubebant quos notæ cauſa ſuffragiis priuabant. Atqui adhuc illi ciues erant: quoniamq; ærarii fiebant, neceſſe erat, ut adhuc in tabnlis Cenſorum eſſent, in quibus quo quiſque cenſu eſſet, continebatur. Quare in cuiuſdam claſſis aliquam Centuriam relatos eſſe oportebat: id quod aperte demonſtrat Aſconius in Diuinat. Qui plebeius erat in Cæritum tabulas referebatur, & æra K rius fiebat: ac per hoc non erat in albo Centuriæ ſuæ: ſcilicet ad hoc, ut ciuis eſſet, ſed tantummodo ut pro capite ſuo tributi nomine æra penderet. Si igitur aliis quidem in rebus ciues erant, quos Cenſores in Cæritum tabulas retuliſſent: ut uel hinc demoſtrari

ſtrari poteſt,quod adeptam ſemel ciuitatem nemo inuitus amit- A
tere queat, quandoquidem nec populo quidem iubente adimi
poſſet,ut Cicero pro Cecinna oſtendit, tantum abeſt, ut à Cen-
ſoribus adimi poſſet: iure autem ſuffragii priuati erant effici-
tur non omnes quos Cenſores in Centurias retuliſſent, ius
habuiſſe ferendi ſuffragii. Vnde fit,ut uere dici non poſſit, om-
nes ciues Romanos aut omnem populum Ro. comitiis adeſſe
ad ſuffragium ferendum potuiſſe:niſi cum exceptione intelliga-
tur de omnibus ciuibus quibus erat data ciuitas cum ſuffragio,
nec poſtea aut adempta,aut ex hac parte diminuta: qui profecto B
ſoli erant uere,& omni ex parte ciues Romani. Quod ut aper-
tius intelligatur ex antiquitatis obſeruatione, pauca ſubiicemus
de iure ciuitatis Romanæ.Sicut externæ gentes in Romani po
puli amicitiam aut ditionē admiſſæ uarii generis ac conditionis
erant, ut aliæ liberæ, aliæ fœderatæ,aliæ ſtipendiariæ,aliæ Lati-
næ fuiſſe reperiantur, queamadmodum recte docet Budæus in
poſterioribus Annotat. in Pandectas, & Alciatus primo Pa-
rer.cap.14.ita uarij generis fuiſſe ciues Romanos reperio, ut a-
lij eſſent coloni, alii municipes, alii ex præfectura aliqua, a- C
lii ciues modo Romani. Nam qui ex nullo municipio,ex nul-
la colonia præfecturave Romanorum erant, ſed uel in urbe
agrove urbis ſuburbano nati, uel ex ſeruis & illis gentibus ex
ternis libertate, uel ſpeciali priuilegio ciuitate donati, quartum
quoddā genus ciuium cōſtituebant. Vt uero quid eſſent munici
pes,quid coloni intelligatur, uerba A.Gellii citabo ex lib.16.c.
13.Municipes ſunt ciues Romani ex municipiis ſuo iure,& le-
gibus utentes:muneris tm̄ cum pop.Ro.honorarii participes, à
quo munere capeſſendo appellati uidentur:nullis aliis neceſſitati D
bus, neque ulla populi Romani lege adſtricti, cum nunquam
populus eorum fundus factus eſſet.Sed coloniarum alia neceſſi-
tudo eſt.Nō enim ueniūt extrinſecus in ciuitatē, nec ſuis radici-
bus nituntur,ſed ex ciuitate quaſi propagatæ ſunt: & iura inſtitu
taq; omnia populi Ro.nō ſui arbitrii habēt.Erāt autē & alii ci-
ues ex præfecturis Italiæ,quorum diſcrimen a reliquis intellige
tur,ſi explicauerimus quid eſſent præfecturæ. Erant igitur præ-
fecturæ oppida Italiæ, in quibus qui habitabant nec ſuis legi- E
bus,ut municipes uiuebant, nec ullos de ſuo corpore magiſtra-
tus creare poterāt ſicut coloni,ſed à magiſtratibus Roma miſ-
ſis regebātur iis legibus,quas Romanus magiſtratus dixiſſet: q
quoniam præfectus uocabatur,idcirco præfecturæ appellabant.

Huius

F Huius generis erat Capua ante coloniam eò à Cæſare Conſule
miſſam,ut conſtat ex ſec.orat.in Rullũ,& ex T.Liuii lib.6.Dec.
3.ubi ita de Capua ſcribitur. De urbe agroq; reliqua conſulta-
tio fuit: quibuſdam delendam cenſentibus urbem præualidam
propinquam inimicam.Cæterùm præſens utilitas uicit. Nam
propter agrum, quem omni fertilitate terræ ſatis conſtabat pri-
mum in Italia eſſe, urbs ſeruata eſt, ut eſſet aliqua aratorum ſe-
des.Vrbi frequentandæ multitudo incolarum libertinorumq;,&
inſtitorum opificumq; retenta.Ager omnis & recta publica po
G puli Ro.facta.Cæterum habitari tantum tanquam urbem, Ca-
puam,frequentariq; placuit: nullum corpus ciuitatis, nec Sena-
tus, nec plebis concilium,nec magiſtratus eſſe.Sine conſilio pu
blico,ſine imperio,multitudinem nullius rei inter ſe ſociam ad
conſenſum inhabilem fore.Præfectum ad iura reddenda Roma
quotannis miſſuros.Quibus igitur oppidis Italiæ huius generis
præfecti Roma miſſi ius reddebant,præfecturæ dicebant. Quã
quam autẽ omnes, illi,quos quatuor generibus comprehendi-
mus,ciues Romani eſſent,nõ erãt tamen omnes eadẽ conditio-
H ne.Cum enim ius ciuitatis non una quadam in re conſiſteret,ſed
multis ac diuerſis uelut prærogatiuis conſtaret,nõ omnibus om
nia iura concedebantur: unde efficiebantur uariæ conditionis ci
ues Romani.Ac primum quidem ciuibus Ro.ius erat per leges
Porciam & Semproniam,ut nec uirgis cædi, nec uinculis coer-
ceri,nec omnino capite plecti,niſi populi ipſius iudicio,poſſent:
de iis qui ciues nõ eſſent,nil horũ cautum erat, poterantq; à ma-
giſtratibus peregrini non cõſulto populo ſeruili ſupplicio affici.
Alterum ius erat ciuiũ Ro,ut ſoli teſtamento ciuis Romani hæ
I reditatẽ capere poſſent.Neq; enim ullus peregrinus poterat hæ
reditatem adire ciuis Ro. Quod Cicero oſtendit pro Archia
poeta,ubi probat Archiã ſe pro ciue geſſiſſe,hoc argumento, ꝙ
ſæpe adiiſſet hæreditates ciuiũ Ro.Et ꝓ Cecinna Ebutius Cecin
næ aduerſarius,negat poſſe hæredẽ Ceſenniæ eſſe Cecinã, ꝙ ciui
tas Volateranis adempta eſſet à L.Sylla,ideoq; ciuis Ro. nõ eſ-
ſet Cecinna. Solis etiã ciuibus Ro.ius fuiſſe reperio,teſtamentũ
iure Quiritiũ facere. Quod Cicero demõſtrat,cũ pro argumẽto
accipit Archiam ſe pro ciue geſſiſſe, quia ſæpe teſtamenta legi-
K bus Romanis feciſſet.Erat & ius connubiorum ciuibus Ro.ꝓ-
prium:quia tantũ ciues cũ ciuibus matrimonium contrahere po
terat,adeo ut ſi aut pater aut mater peregrini eſſent,non legitimę
eſſent nuptiæ.Militare etiam in legione Romana,nõ aliis q̃ ci-

uibus

uibus licebat:ideoq́ ſoli ciues ad ærarium in beneficiis deferri ab imperatoribus,& beneficiarii milites fieri poterant. Nam hoc fuiſſe proprium ciuium Ro.eodem illo loco Cicero pro Archia oſtẽdit. Horum beneficiorum meminit etiam in epiſtola 20.lib. 6.Ep.Fam.Tum liberos in poteſtate habere,proprium erat ius Quiritium,ut ait Iuſtinianus primo Inſt.tit.De patria poteſt.Ius etiam alienandi per nexum,proprium fuiſſe ciuium Ro.cùm ex eo intelligi poteſt,ꝙ omnes inter quos huius iuris ſolennitas trã ſigebatur,ciues eſſe oportebat, ut ait Boetius in cõment. Topicorum, tum uerò ex oratione Ciceronis pro Cecinna: ubi inter iura ciuiũ Ro.enumerat nexa atque hæreditates. Erat etiam ius ſuffragii quod eò pertinebat, ut in comitiis ſuffragium ferre poſſent ciues Ro. iiſdẽq́ ſuffragiis ad magiſtratus publicasq́ cęteras adminiſtrationes ac dignitates peruenire. Erant poſtremo ius adoptionum,gentilitatis,togæ, ferendæ, & ut ſemel omnia complectar,omnium legum Romanarum beneficio, uti quod beneficium in eos modo conferebatur. qui ciuitate donabantur Hæc uero tam multa,& tam uaria ciuitatis Romanæ iura non omnibus ciuibus omnia concedebãtur. Multis enim reperimus datam fuiſſe ciuitatem abſq́ ſuffragio:ut apud T. Liuium lib.8. Dec.1.Campanis equitibus honoris cauſa,quia cum Latinis rebellare noluiſſent,Fundanisq́ & Formianis,ꝙ per fines eorũ tuta pacataq́ fuiſſet uia,ciuitas ſine ſuffragio data. Et paulo pòſt: Romani facti Acerrani lege à L.Papyrio Prætore lata, qua ciuitas ſine ſuffragio data.Et libro decimo eiuſdem Dec.Anagninis,quiq́ arma Romanis intulerant,ciuitas ſine ſuffragii latione data.Et lib.8.Dec.4.De Formianis Fundanisq́ municipibus,& Arpinatibns C.Valerius Tappo Trib.pl.promulgauit uti iis ſuffragii latio(nã antè ſine ſuffragio habuerant ciuitatem)eſſet. Nec dici poteſt id modo ita fuiſſe ſuperioribus illis temporibus, quibus adhuc pauca Italiæ oppida recepta erant in ciuitatem: ſed ẽt ætate Ciceronis,qua omnes Latini & ſocii Italiæ ciuitate donati erant,ut ipſe ait in oratione pro Balbo,non erant omnes ciues eadem conditione.Locus enim eſt apud Ciceronem pro Cecinna, ubi ita ſcribit:Sylla ipſe ita tulit de ciuitate, ut non ſuſtulerit horum nexa atq́ hæreditates.Iubet enim eodẽ iure eſſe quo fuerint Ariminenſes,quos quis ignorat duodecim coloniarum fuiſſe,& à populo Romano hæreditates capere potuiſſe? Ex eo loco colligo,cùm Sylla Dictator leges tulit de adimenda ciuitate Volaterranis,fuiſſe duodecim colonias,quæ non pleno iure ciuitatem

F Romanam haberent.Ex quo efficitur defuiſſe iis ius ſuffragĳ:nã
quibus ius etiam ſuffragij datũ erat,pleno iure ciues Rom.erant.
Atqui multis annis Dictator fuit Sylla,poſt legem Iuliam à L.
Iulio Cæſare Conſule tempore belli ſocialis latam, qua ſociis Ita
liæ & Latinis data eſt ciuitas . Erant igitur etiam ætate Cicero-
nis aliqui ciues Ro.qui tamen ius ſuffragĳ non haberent.Quare
exceptioue utendum eſſe recte ſupra diximus,omnes ciues Ro-
manos,ſi modo pleno iure ciues eſſent,ius habuiſſe ferendi ſuffra
gĳ comitiis Centuriatis.In hoc porrò numero ꝙ cõprehenderen
G tur municipia,coloniæ,& præfecturæ Italiæ,Cicero aperte oſten
dit in oratione poſt reditum ad Quirites,ubi de comitiis Centu
riatis,quibus ab exilio reuocatus eſt,loquens,ita ſcribit: Nullus
in eorum reditu motus municipiorum & coloniarum factus :
at me in patriam ter ſuis decretis Italia cuncta reuocauit.Et pro
Seſtio:Nullum erat Italiæ municipium,nulla colonia,nulla præ
fectura:nulla Romæ ſocietas,nullum collegiũ aut cõcilium, aut
omnino aliquod cõmune conſilium,quod tum non honorificẽ-
tiſſime de mea ſalute decreuiſſet.Quod idem ex multis aliis eius
H locis pro Muræna,pro Sylla,& pro Plãcio,intelligi poteſt.Atq;
illa quidem ſufficiant de perſonis ius habẽtibus ferendi ſuffragii
comitiis Centuriatis : nunc reliquas perſonas perſequar , quæ
omnibus comitiis Centuriatis adeſſe reperiuntur:tum de iis age
mus,ſi quæ ſunt quæ proprie comitiis magiſtratuum,legum, &
iudiciorum conueniunt.In omnibus igitur Centuriatis comitiis
reperio fuiſſe diribitores,rogatores,cuſtodes & præcones.Erant
aũt Diribitores, qui tabellas populo per Centurias miniſtrabãt :
Rogatores qui ciſtam deferebãt, in quã tabellas ſuffragĳ popu-
I lus coniiciebat : Cuſtodes,qui præter id quod obſeruabant , ne
quid fraudis committeretur in ſortitionibus & ſuffragiis dicen-
dis , deſcribebant etiam cuiuſque Centuriæ educta è ciſta ſuffra-
gia,ut inde appareret quæ eſſet illius Centuriæ ſententia : quam
ſententiam tum præcones magna uoce pronunciabant. Ac fuiſ-
ſe quidem in comittis,qui tabellas populo darent,non autem ip
ſum populum domo adferre ad comitia ſolitum , ex Cicerone
intelligi poteſt,apud quem lib.1.ad Atticum in epiſt. cuius ini-
K tium eſt , Vereor ne putidum , ita ſcribitur: Piſo autem Coſ.la-
tor rogationis,idem erat diſſuaſor:operæ Clodianæ pontes oc-
cuparant:tabellæ miniſtrabantur:ita ut nulla daretur uti rogas :
Ex his uerbis ſatis apparet fuiſſe quoſdã,qui tabellas populo mĩ
niſtrarent.Ex tamẽ apud Suetoniũ in Cæſare locus ubi ait: Re-

perta

perta ſunt proximis comitiis plura ſuffragia Conſules declarantium Cæſetium & Marullum, quos Cæſar Tribunatu remouerat. Ex quo loco intelligi poteſt, quoſdam interdum alias tabellas in ciſtam coniicere ſolitos, quàm quæ miniſtrabãtur: quas necesse erat domo ſecum adferre. Verum id in Cæſaris inuidiam factum conſtat. Et ut earum tabellarum ratio non habebatur, ita raro eueniebat. Hi diribitores à diribendis, hoc eſt diſtribuendis tabellis, diribitores appellabantur. Vnde etiam in iudiciis reperimus diribitas tabellas, cum ſingulis iudicibus datæ erant tabellæ. Vt in Piſonem: An ego expectem, dum de te quinque & ſeptuaginta tabellæ diribeantur? Et lib. 3. Epiſtolarũ ad Q. Fratrem in epiſtola cuius initium eſt, Gabinius: Cato diribitis tabellis de circulo ſe ſubduxit. Qui igitur populo tabellas diribebant in comitiis, diribitores appellabantur. Horum meminit Cicero poſt reditum in Senatu. Quando illa dignitate rogatores, diribitores, cuſtodesq; uidiſtis? Et in Piſonem, diſtributores uocat quos illic diribitores. Hoc certe uideo quod indicant tabulæ publicæ, uos rogatores, uos diſtributores, uos cuſtodes fuiſſe. Illud etiam apud eum in oratione pro Plancio ſcribitur: Nam ſi quotieſcunque præteritus erit is qui non debuerit præteriri, toties odortebit euw qui factus erit condemnari, nil iam eſt quod populo ſupplicetur, nihil quod diribitio (ſic enim legi debet, non direptio) nihil quod ſupplicatio magiſtratuum, renunciatio ſuffragiorum expectetur. Porro fuiſſe præter eum qui habebat comitia alios rogatores, qui id agerent quod diximus, cum ex iis locis, quos modo citauimus ex orationibus poſt reditum in Senatu, & in Piſonem intelligi poteſt: ſiquidem præter Pub. Lẽtulum, à quo habebantur comitia, fuiſſe alios rogatores ex Senatu principes uiros, diſerte ſcribitur: tum uero ex ſecundo de Diuinatione, ubi Cicero ita ſcribit: At aruſpices diuini, quos cum Tib. Gracchus propter mortem repentinam eius, qui in prærogatiua referenda ſubito concidiſſet, in Senatum introduxiſſet, nõ iuſtum rogatorem comitiorum fuiſſet dixerunt. Primum uide ne in eum dixerint qui rogator Centuriæ fuiſſet: is enim erat mortuus. Ex eo loco planum eſt præter Tib. Gracchum, à quo illa comitia habebantur, fuiſſe & alium quendam Centuriæ rogatorem, quem primum rcgatorum appellat ſecũdo de Nat. deor. Ac ſi tempus inſpicias quo illud factum eſt, uidebis multo tempore id fuiſſe, antequam tabellas ſuffragium ferri à populo cœptum eſſet: quo tempore diribitoribus non opus erat, ſed eo ſolũ

F qui rogaret ſuæ Cēturiæ ſententias, quas poſtea referret. De hoc rogatore intelligi debet locus Ciceronis libro ſecundo de Orat. ubi ait: Ex eodem hoc uetus illud eſt, quod aiunt Maluginēſem illum M. Scipionem cum ex Centuria ſua renunciaret Acidinū Conſulem. Qui igitur colligebant centuriatim ſuffragia prius uoce, poſtea tabellis, ii rogatores appellabantur. Qui uerò habebat comitia, uniuerſum populum rogabat antequam in ſuffragiū mitteret, & rogator comitiorum dicebatur. Cuſtodes uerò eo munere fungi ſolitos quod diximus, & fuiſſe à diribitoribus ro-
G gatoribusq; diuerſos, ex iiſdem illis locis quos citauimus, demōſtrari poteſt: & ipſius uerbi uis oſtendit eo cuſtodes appellatos, ꝙ in comitiis uelut obſeruatores adhiberentur, ne quid fraudis admitteretur. Cuius rei exemplum extat apud Plutarchum in uita Catonis Vticenſis, ubi ait Catonem in petitione Aedilitatis M. Fauonii cum adeſſet comitiis animaduertiſſe tabellas omnes, q̄ miniſtrabant populo, una manu eſſe ſcriptas: ex quo fraudē intellexit ad deiiciendū Fauonium factam, ideoq; Tribunos appellaſſe, à quibus dirempta ſunt comitia. Et Cicero ſecunda oratione
H in Rullum: Quis tribus quas uoluit uocauit, nullo cuſtode ſortitus? Ex quo loco intelligitur id quoque in munere cuſtodum fuiſſe, ut uiderent ne quid magiſtratus etiam ipſi in ſortiendo fraudis admitterent. Erat uero, & hoc præterea munus cuſtodū ut poſt lata ſuffragia, in quibuſdam tabulis, numerū ſententiarū punctis notarent: id quod ego Cicerone auctore affirmo. Scribit enim poſt reditum in Senatu, de Piſone loquens: Tu miſericors me affinem tuum, quem comitiis prærogatiuæ primum cuſtodem præfeceras, quem Calend. Ian. tertio loco ſententiam
I rogaras, conſtrictum inimicis Reipub. tradidiſti: Et in Piſonem: Erat non ſolum domus mea, ſed totum palatium Senatu, equitibus Romanis, ciuitate omni, Italia cuncta refertum: cùm tu non modo ad eum Ciceronem (mitto enim domeſtica quæ negari non poſſunt, hæc commemoro quæ ſunt palàm) nō modò inquam, ad eum cui primam comitiis tuis dederas tabulam prærogatiuæ, quem in Senatu ſententiam rogabas tertium, nunquam aſpiraſti: ſed oībus conſiliis, quæ ad me oppugnādum parabantur, non interfuiſti ſolum, ſed etiam crudeliſſime præfui-
K ſti. Ex horum locorum collatione hoc primnm intelligi poteſt, quem uno loco appellauit primum cuſtodem prærogatiuæ, alio loco interpretari eū cui prima data eſſe tabula prærogatiuæ. Tū illud inde apparet tabulam hanc à Piſone candidato Ciceronī datam

datam fuiſſe. Vnde perſpicuum eſt non poſſe illo loco intelligi tabulam ſuffragii, quam in ciſtam conüceret Cicero. Nam præter id quod diribitorum erat tabellas miniſtrare, non candidatorum, quomodo potuit Piſo ſcire Ciceronem in prærogatiua Centuria ſuffragiũ dicturum? præſertim cũ ſorte fieret prærogatiua, nec poſſet niſi in una quadam ſua Centuria quiſquam ſuffragium ferre. Quam ergo tabulam Ciceroni Piſo dederat, ea ad alium uſum data erat: nempe ut in ea colligeret quot ſententiis à prærogatiua Conſul renunciatus eſſet. Et quoniam tantum intererat à prærogatiua renunciari, ut fere ſemper prerogatiuam reliquæ Centuriæ ſequerentur: idcirco ut ne hic fraus ulla fieret, ſolebant candidati cuſtodem præficere ſuum quendam amicum, & uirum grauem. Nam cur aliis candidatis non liceret idem facere quod Piſoni licuit, nulla ratio adferri poteſt. Itaque exiſtimo à ſingulis candidatis dari ſolitas ſingulas tabulas quibuſdã ſuis amicis: qui notarent in ſua quiſque tabula numerum ſuffragiorum quibus ſui candidati creati eſſent. Numerus autem ille punctis notabatur: unde fit, ut reperiamus ſæpe apud Ciceronem puncta pro ſuffragiis: ut pro Plancio: An, inquit, unà fieri potuerunt, ſi unà tribus non tuliſſent: cum nonnullas punctis pene totidem? Et paulo pòſt: Nam quod queſtus es plures te teſtes habere de Volitinia, quàm quot in ea tribu puncta tuleris. Et pro Muræna: Admonitus re ipſa recordor quantum hæ quæſtiones in Senatu habitæ punctorum nobis Serui detraxerint. Et apud Aſconium in orat. pro Scauro: Scaurus abſolutus eſt, ſed ita, ut à tribus tribubus damnaretur, à 32. abſolueretur, & in eis pauca pũcta inter damnationem, & abſolutionem intereſſent. Vt uero prærogatiuæ Centuriæ præficiebatur à candidato primus cuſtos, ita aliis Centuriis alii præficiebantur cuſtodes. Quod uel ex iiſdem illis uerbis intelligi poteſt. Neque enim Cicero primum cuſtodem, primam tabulam diceret, niſi alii quoque cuſtodes, aliæ tabulæ fuiſſent. Et quanquam in comitiis legum cuſtodes erant, ſicut in comitiis magiſtratuum, ut ex eo apparet quod comitia illa in quibus Cicero ait Senatores fuiſſe rogatores, diribitores & cuſtodes, habebantur ad legem de reditu eius ferendam: attamen hoc diuerſum fuiſſe exiſtimo, quod in comitiis legum, in una Centuria duo modò cuſtodes eſſe poſſent: quorum unus notaret quot ſuffragiis lex antiquaretur, alter quot iuberent: niſi ab uno cuſtode utrunque fieri dicamus. Quod tamen, ut ſecus exiſtimem facit, quod ſi uni cuſtodi tabulæ committe-

F committerentur,facile ei fuiſſet ementiri numerum ſuffragiorū,
ut qui ſolus ea numeraret,ſi in alterutram potius partem inclinaſ
ſet. Vt omittam ueriſimilius eſſe, ſicut in comitiis magiſtratuū
uni cuſtodi una tabula dabatur, in qua unius nominis ſuffragia
colligeret,non autem in unam tabulam omnium candidatorum
ſuffragia coniiceret:ita in comitiis legum dari ſolitam cuique cu
ſtodi unam tabulam,in quam alterius modo partis ſuffragia col
ligeret.At in comittis magiſtratuum unius Centuriæ ſuffragiis
deſcribendis tot cuſtodes eranr quot candidati, quemadmodum
G ſupra demonſtrauimus.Poſtremò illud conſiderandum eſt, qđ
Cicero in Piſonem ita ſcribit:Hoc certè uideo,quod indicant ta-
bulæ publicæ,uos rogatores,uos diſtributores,uos cuſtodes fuiſ
ſe tabularum:& quod in honoribus ueſtrorum propinquorum
non facitis,uel ætatis excuſatione,uel honoris, id in ſalute mea
nullo rogante uos ueſtra ſponte feciſtis. Ex eo enim loco intel-
ligitur non fuiſſe id perpetuum, ut Senatores primarii in comi-
tiis rogatorum,diribitorum,& cuſtodum munere fungerentur:
ſed ſi quando uellent comitia omni non modo fraude carere,ſed
H etiam ſuo miniſterio cohoneſtari,uel quia res magna ageretur,
uel quia id honori alicuius tribuerent. Cum autem ætatis & ho-
noris excuſationem allegari dicit, ſignificat iuuenum fere hæc
munera eorumq́;,qui adhuc honoribus functi non erant fuiſſe.
Ac magiſtratuum quidem comitiis cuſtodes ab ipſis candidatis
præficiebãtur, ut ex iis quæ ſupra diximus apparet. Rogatores
uerò ante tabellas quidem populo datas, ex ipſis deſumebantur
Centuriis aliqui uiri graues, non ab ipſis candidatis præficieban
tur.Nam ex eo loco ſecundi de oratore,quem citaui apparet M.
I Scipionē,qui rogator erat iis comitiis,quibus L.Manlius Aci-
dinus deſignatus eſt Conſul,fuiſſe ex illa ipſa Centuria cuius ſen-
tentiam renunciabat.Scribit enim Cicero: Cum ex centuria ſua
renunciaret Acidinum Conſulem:At poſt tabellarias leges la-
tas,rogati opinor ab eo qui comitia habiturus erat, operam ſuã
publice in ea re præſtabant ii homines,quos bona fide ſuffragia
collecturos,exiſtimaſſet:uel ſua ſponte id honori amicorum tri-
buebant aliqui uiri graues.Quod idem ut de diribitoribus ſen-
tiam,eò adducor,quod non quemadmodum præconum erat or
K do quidam ac uelut collegium ſodolitaſve, quibus hoc erat mu-
nus proprium, ut præconinm facerent, ita diribitorum ordo,
cui hoc modo incumberet,ut tabellas populo diriberent:ſed ipſi
interdum Senatores hoc munus ſuſcipiebant,ut ex iis quæ dixi-

mus

mus planum eſt. Quod uero ait Cicero, ſua ſponte nullo rogan- A
te Senatores id ſuſcepiſſe, argumento eſt liberum uolontariumq́ id munus non certum ac neceſſarium quibuſdam hominibus fuiſſe. Quod tamen poſtea uidetur ab Auguſto certis quibuſdã hominibus ex equeſtri ordine attributum. Scribit enim Plinius lib. 33. cap. 2. de decuriis eqitum ab Auguſto inſtitutis: Decuriæ quoque ipſæ pluribus diſcretæ nominibus fuere, Tribunorum æris, & ſelectorum, & iudicium: præter hos etiamnum nongenti uocabantur ex omnibus ſelecti ad cuſtodiendas ciſtas ſuffragiorum in comitiis. Tum uerò ex iiſdem illis Ciceronis uerbis colligo non ſorti id relictum fuiſſe, ut quibus ſorte obtigiſſet, hi operam ſuam in ea re præſtarent, ſed uoluntati relictum fuiſſe: B
ita ut exiſtimen omnibus comitiis rogatores & diribitores fuiſſe, quos ipſi magiſtratus ac potiſſimum qui erat habiturus comitia, ſibi notos homines ex omnibus ordinibus, ſed maxime ex Senatu deſumptos, rogaſſet ad id munus centuriatim fungendum, niſi ſi quando id honori alicuius tribuiſſent principes Senatus uiri, ut peragere iſta uellent: ſicut factum air Cicero iis comitiis, quibus lex de eius reditu lata eſt. De cuſtodibus uerò, qui in C
comitiis legum eſſent, idem quod de rogatoribus & diribitoribus fieri ſentio: ut niſi ſua ſponte uiri aliqui grauitate inſignes id muneris ſuſcepiſſent, rogarentur ab eo qui haberet comitia, aut alio magiſtratu, qui ut lex acciperetur uel antiquaretur laboraret, qui cuſtodes in iis comitiis eſſent. In iis ego fortaſſe falli poſſem, ſed tamen uel coniecturis uti malo, q̃ nõ attingere id quod requiri à me poſſe: ut alios excitem ad inquirendam certioribus argumentis ueritatem. Præcones reſtant, quos perſpicuum eſt Romæ certos quoſdam homines fuiſſe, qui faciendo præconio D
quæſtum facerent. Hos ego comitiis reperio adfuiſſe, primùm ut claſſes uocarẽt. Scribit enim Dionyſius libro decimo: Poſtq́ dies comitiorum uenit, & præco primam claſſem uocauit. Deinde poſt deſcripta ſingularum Centuriarum ſuffragia, ut magna uoce pronunciarent quæ eſſet illarum ſententia. Cicero lib. 7. in Verr. Tu cũ Prætor renunciatus es quoquomodo (mitto enim & prætereo quid tum actum ſit) ſed cum eſſes renunciatus, ut dixi, non ipſa præconis uoce excitatus es, qui te toties ſeniorum iuniorumq́ Centuriis illo honore affici pronunciauit. Et in ſec. E
orat. in Rull. Itaq́ me non extremæ tribus ſuffragiorum, ſed primi illi ueſti concurſus, neque ſingulæ uoces præconum, ſed una uoce uniuerſus populus Ro. Conſulem declaranit. Et pro Milo-

F lone: Meminit etiam ſibi uocem præconis modo defuiſſe, quam minime deſiderarit: populi uero cunctis ſuffragiis, quod unum cupierit, ſe Conſulem declaratum. Et apud A. Gellium libro 12. cap. 8. de cenſura Aemilij Lepidi, & Fuluii Flacci ita ſcribitur: Poſtea populus Rom. eos ſimul Cenſores facit. Atque illi ubi uoce præconis renunciati ſunt, ibidem in campo nondum dimiſſa concione, ultro uterque, & pari uoluntate coniuncti complexiq; ſunt. Ex quo A. Gellij loco, & ſuperiore Ciceronis ex Orat. pro Milone, concludi poteſt non modo
G ſingularum Centuriarum, ut quæque ſuffragium dixiſſet, ſententiam à præconibus pronunciari ſolitam, quemadmodum ex ſuperioribus locis intelligitur, ſed etiam poſt lata omnia ſuffragia, rurſum quid populus uniuerſus iuſſiſſet, uoce præconis declarari. Sequitur nunc, ut de perſonis agamus quæ magiſtratuum modò comitiis conueniunt, non etiam legum ac iudiciorum. Id quod ad candidatos pertinet. Erant autem candidati, qui magiſtratum aliquem petebant: ſic dicti à toga candida, quam geſtabant qui ſe magiſtratum petere profeſſi eſſent.
H Cuius rei ſi probatio requiratur, extat apud Valerium Maximum libro quarto cap. 5. ubi mentio fit de Cn. Scipione Africani ſuperioris filio, & Cicero ſcriba competitoribus Præturæ. Cæterum crimen eius in ſuam laudem Cicereius conuertit. Nam ut uidit omnibus ſe centuriis Scipioni anteferri, templo deſcendit, abiectaq; candida toga competitoris ſui ſuffragatorem agere cœpit. Et Plinius libro 7. cap. 34. Scipio Naſica in toga candida bis repulſa notatus à populo. Et T. Liuis lib. 7. Decad. 3. de M. Liuio Salinatore ita ſcri-
I bit. Vnus eam rem in ciuitate, is cui deferebatur honos, abnuebat: leuitatem ciuitatis accuſans. Sordidati rei non miſertos, candidam togam inuito offerre. Ex lib. 7. Dec. 4. de Catone Cenſuram petente ſcribit: M. Cato ante alios teſtes conſpiciebatur: cuius auctoritatem perpetuo tenore uitæ partam, toga candida eleuabat. Et libro nono eiuſdem Dec. Q. Fuluius Flaccus quia Aedilis Curulis deſignatus erat ſine toga candida, ſed maxima omnium contentione petebat. Ex iis opinor locis ſatis apparet inde appellatos candidatos, qui magiſtratos ambibant, quòd cã-
K didam togam induti peterent. Verum ex eo Liuii loco, quem poſtremum citaui, apparet inde excipi eos qui iam deſignati eſſent: qui ſi alium magiſtratum peterent, ſine toga candida petebant. Eſt autem & illud obſeruandum quod ſcribit Plutarchus

in

in uita Coriolani,& in Probl.Catonem ſcriptum reliquiſſe,fuiſ ſe in more ut candidati ſine tunica uenirent ad ſupplicandum po pulo,illa ſola toga cādida,eaq; recincta,induti. Cuius rei Plutar. has dicit fuiſſe cauſas. Vel ne in ſinu geſtarent numos quos po- pulo diuiderent,itaq; per corruptionem magiſtratum aſſequerē- tur:uel ut potius,ut dignos magiſtratu non genere, nō opibus, non gloria,ſed uulneribus & cicatricibus populus iudicaret:quę ut ab iis conſpicerentur quos ambiendo prenſabant, ſine tunica ad petendum deſcendebant:uel ut perinde hmōi nuditate ſuppli cū habitū oſtenderent,atq; ſe prenſando,rogādo,ſalutādo popu- lo ſummittebāt. Ex quibus uerbis intelligimus candidas illas to gas à candidatis ita geſtari ſolitas,ut populo conſpicua eſſe poſ- ſent partium corporis uulnera,cicatriceſve. Nec moueri eo debe mus,quod eſt apud T.Liuium lib.4.1.Deca.à Tr.pl.legem eſſe perlatam,ne cui album inueſtimentum (ſic enim legendum eſſe ex manu ſcriptis codicibus affirmat Beatus Rhenanus) addere petitionis cauſa liceret. Hac enim lege aliud nihil cautum fuiſſe intelligo,quàm ne liceret cum toga candida aliam ueſtem indue re:ad uitandam ſcilicet omnem ex geminis ueſtibus ſuſpicionē ambitus Neq; enim hac lege uetari exiſtimo, ut candidati togā albam non induerent,ſed ne inueſtire albam ueſtem liceret, hoc eſt, ſupra alias ueſtes candidum indumentum adiicere. Atque ita lex hæc iubere id uidebitur, quod nos ex Plutarcho citaui- mus:ut ſcilicet candidati unicam ac ſimplicem togam candidā, cum ad ſupplicandum populo uenirent,induerent. Aut ſi hac le- ge prohibitum eſſe uelimus, ne omnino ullam ueſtem cādidam induerēt petitionis cauſa, poſtea aut abrogatam fuiſſe eam legē, aut neglectam à candidatis exoleuiſſe,nobis dicendum erit. Hi candidati ſuam quidem petitionem, uel biennio ante incipiebāt quàm magiſtratum inire poſſent: ut apparet ex eo capite legis Tulliæ à Cicerone Conſule latæ,quod citatur in orat.pro Seſtio & in Vatinium:quo capite uetabatur ne gladiatores eo biēnio, quos quis petierit aut petiturus ſit,dare liceret:tum uero in 1.e- piſt.ad Att.Cicero oſtendit ſe petere Cōſulatum incepiſſe iis co- mitijs,quibus non ipſi ſuive competitores deſignandi eſſent, ſed alii qui eſſent magiſtratus proximo anno,quo ſua haberētur co mitia. Vnde apparet inter initium petitionis & deſignationem, unum modo annum interiectum fuiſſe:ſed quia in alios Cōſules petitionis principiū,in alios deſignatio incurreret,propterea biē nium dici. Nam & ex oratione 2.in Rullum,intelligimus lege

id

F id cautum fuiſſe,ne liceret poſtquam unum magiſtratum geſſeris,alium niſi interiecto biennio gerere. Illic enim ſuo ac legitimo anno dicit Cicero ſe factum Conſulem,quòd biennio poſtquam Prætor fuerat, Conſul fuerit. Quod idem ipſe in Bruto ait:& libro decimo epiſt.quæ familiares inſcribuntur,ad Furniũ ita ſcribit: Quod eo facilius nobis eſt, quòd non eſt annus hic tibi deſtinatus, aut ſi Aedilis fuiſſes, poſt biennium tuus annus eſſet. Quanquam autem petitionem ſuam tanto tempore ante adornarent,tamen non eſt exiſtimandum iam tum indutos can
G dida toga ſupplicaſſe populo: ſed eo tantum anno uere candidati erãt,quo aut deſignari,aut repelli ſuffragiis populi oportebat: & is proprie annus petitionis dicebatur,ut Cicero in eadem epiſtol.quam modo citauimus,oſtendit. Nam & pro Cælio mentionem facit duorum annorum qui inter Præturam ſuam, & Conſulatum fuerunt,ſed tamen poſteriori tantum ſuam petitionem Conſulatus attribuit. Verum nec toto illo anno,nec longo tempore ante ſua comitia exiſtimo candidam togam geſtaſſe, ſed poſt edicta modò comitia. Iis enim indictis qui petere
H uellent,profiteri ſe candidatos oportebat: alioquin niſi intra legitimos dies profeſſi eſſent ſe petere, ratio eorum habere comitiis non poterat. Quæ ne fingere uideamur,auctores laudabimus,ex quibus hæc ita eſſe fiet manifeſtum. Saluſtius in coniuratione Catilinæ: Poſt paulò Catilina pecuniarum repetundarum reus prohibitus erat Conſulatum petere, quòd intra legitimos dies profiteri nequiuerit. Et T. Liuius libro quarto primæ Dec.Comitia Tribunis Conſulari poteſtate tribus creandis indicuntur:quibus indictis, extemplo quicunque aliquid ſe-
I ditioſe dixerat aut fecerat, quam maxime Tribunitii & prehenſare homines,& concurſare toto foro cãdidati cœpere.Et lib.7. eiuſdem Decad. Cæterùm cum Cenſoribus creandis indicta comitia eſſent, profeſſus ſe petere Cenſuram C.Martius Rutilius, concordiam ordinum turbauit. Ex iis locis inter ſe collatis apparet poſt indicta comitia, ita ſe petere profiteri ſolitos, ſi togã candidam induti ad ſupplicandum populo uenirent. Quod de præſentibus intelligi uolo. Nam etiam abſentes poterant,tametſi eorum ratio haberi non poſſet,ſe petere profiteri: ut indicat
K Cicero 2.in Rullum, cum ita inquit: Præſentem tantum profiteri iubet,quod nulla alia in lege unquam fuit,ne in iis quidem magiſtratibus quorum certus ordo eſt. Illam uerò abſentum profeſſionem intelligo, eorum in concione populi nominationem,

nem,& magiſtratus deinde per amicos ad populum ſupplicatio- A
nem , ut de Cæſare factum ſcribit Appianus libro ſecundo bell.
ciuil. Vt uerò credam huiuſmodi profeſſionem in candida toga
fieri ſolitam, poſtquam edicta eſſent comitia,non modo ex iis
quæ paulo ante citauimus adducor,ſed etiam ex eo,quòd in hi-
ſtoria reperio eos qui in prouinciis erant,ad petitionem Conſu-
latus ſi uenire uellent,ſatis habuiſſe, ſi poſt edicta comitia ueniſ-
ſent. Vt Cæſar cum ex Hiſpania ad petendum Conſulatum ue-
nit , edictis iam comitiis urbem ingreſſus eſt , ad petendum ut
ſcribit Sueto. Et Marius ad primi Conſulatus petitionem ex B
Africa deceſſit , cum duodecim dies ſupereſſent ante comitia ſi
Plutarcho credimus : & in itinere ſeptem (ut idem ipſe ait)die-
bus conſumptis , petitione quinque dierum Conſulatum obti-
nuit . Adornabant igitur ſuam petitionem multo ante tempore
qui magiſtratus petebant:idq; aut per ſe aut per amicos:ſed pro-
feſſos petitionem ſuam ante edicta comitia nuſquã reperimus .
Quæ profeſſio quoniam induta toga candida fiebat , idcirco in
eam opinionem uenimus,tametſi candidati μεταφορικῶς uo-
carentur,qui quocunque tempore magiſtratum ambirent , pro- C
prie tamen poſt edicta comitia fuiſſe candidatos.Neque uerò in
profeſſione exiſtimo ſatis fuiſſe candidam togam induere, ſed e-
tiam ſolenni ad populum nominatione,quæ in concione ab ali-
quo magiſtratu data fieret. Nam ſi præſens Q.Fuluius Flaccus
profeſſus eſt ſe petere Præturam abſque toga candida,quia prę-
textam ferre Aedilem eum oportebat , relinquitur profiteri a-
liud fuiſſe,quàm candida toga accepta petere magiſtratuum.Vt
omittam quod abſentes profiteris poterant:quæ ſine toga can-
dida profeſſio neceſſario fiebat. Nominis autem editione opus D
fuiſſe hic colligo,ꝙ T.Liuius lib.6.Dec.3.de Proconſule in Hi-
ſpaniam mittendo , ita ſcribit : Diem comitiis Conſules edixe-
runt:primo expectauerant, ut qui ſe tanto imperio dignos cre-
derent,nomina profiterẽtur,Quia enim Liuius illic nomen pro
fiteri dicit,quod alibi ſimplici uerbo,profiteri,dicere ſolet, argu-
mento eſt in petitione ſua profitenda,nominis ſui datione opus
fuiſſe. Quòd ſi hanc nominis editionem oſtendamus non fuiſſe
apud magiſtratus actave publica nominis dationẽ , reliquũ erit E
apud populum fieri ſolitam hmõi nominationem.Et qm̃ ad po
pulum uerba facere priuatus non poterat, niſi poteſtate dicendi
à magiſtratu facta,reſtat ut dicamus ſolennem illam candidato-
rum profeſſionem ad populum fieri , data ab aliquo magiſtratu

concione ;

F concione. Cur uero exiſtimem profeſſionem non fuiſſe ſui nominis apud Conſules dationem, ea cauſa eſt, quòd ſæpe in hiſtoria reperimus Conſules abſentes comitia edixiſſe, nec in urbem ueniſſe, niſi aut quo die erant habituri comitia, aut paulò ante. Vt lib.4.Dec.3.de Q.Fabio Cõſule ita ſcribitur: Inde Romam comitiorum cauſa ueniens, in eum diem quem primum comitialem habuit, comitia edixit: atque ex itinere præter urbem in campum deſcendit. Et lib. quinto Decad. 4. M. Fuluius Prætor literas mittit ad Conſulem, ſenatui placere Romam reuerti, G & ex itinere præmittere edictum, quo comitia Conſulibus creãdis ediceret: paruit his literis Conſul, & præmiſſo edicto Romã uenit. Si igitur eius fuiſſet, cui comitia habendi ſors obtigerat, nomen eorum recipere qui ſe candidatos profitebantur: id autẽ non poſſet apud abſentem Conſulem fieri: neceſſe eſt, ut dicamus, ſtatim edictis comitiis non potuiſſe illos candidatos petitionem profiteri, imo non ante diem comitiorum in ipſo campo profeſſione fuiſſe. Quod ſi abſurdum eſt, relinquitur ad profitendam petitionem non fuiſſe opus à Conſulibus nomina can H didatorum recipi. Iam uero ſi profeſſos reperimus multos, quorum tamen nomen ſe accepturum negabat Conſul, nonne apertum eſt in profeſſione non fuiſſe opus nomen à magiſtratu recipi? Et ſi nihilominus profeſſi dicantur, quorum ratione habendam non eſſe iudicatum eſt, nonne apparet ut profeſſus quis dicatur, non oportuiſſe nomen eius actis publicis receptum eſſe? Cuius enim nomen receptum erat, eius rationem haberi oportebat. Scribit Aſconius Catilinam ex Africa reuerſum, profeſsũ fuiſſe Conſulatum ſe petere: & tamen rationem eius haberi non I poſſe iudicatum eſſe. Et C. Martium Rutilium ſcribit T. Liuius Cenſuram petere profeſſum: & tamen ſubiicit Conſules negare ſe rationem eius habituros. Apud Val. Max. libro tertio cap. ultimo ſcribitur, M. Palicanum petitionem Conſulatus profeſſum fuiſſe: Caium tamen Piſonem Coſ. in concione populi negaſſe rationem eius ſe habiturum. Vt ergo quis profeſſus diceretur, non erat opus nomen eius receptũ eſſe à magiſtratu, ſed ſatis erat apud populum per ſe aut per amicos oratione declarare uelle ſe magiſtratum populi beneficio obtinere. Merito enim fiebat, ut K quoniam magiſtratus, beneficia mera populi erant, apud populum petitionis profeſſio fieret: quæ nihil aliud erat quàm publica ac ſolennis uoluntatis ſuæ declaratio de magiſtratu, ſi populus ita uellet, obtinendo. Candida autem toga petitionis ſi-

gnum

gnum erat, ut à populo dignoſcerentur qui ambirent magiſtra A
tus. Quandiu enim retinebatur toga candida, tandiu perſtare
in petitione: ea depoſita,& petendi uoluntatem depoſuiſſe candi-
dati cenſebantur. Id quod ex hiſtoria Cicerei ſcribæ quam ſuprà
ex Val.Max.citaui intelligi poteſt. Abiecta enim candida to-
ga,cum iam prope deſignatus eſſet Prætor,a petitione ſe deſiſte-
re declarauit. Ex iis quæ diximus, apparet profiteri in candi-
da toga petitionem nemini prohibitum fuiſſe: quandoquidem
populo in candida ueſte ſupplicare cuiuis liberum erat, qui ſe à
populo obtinere poſſe ſperabat: ſed tamen non ſemper habeba- B
tur ratio eorum qui profeſſi eſſent. In quo magiſtratuum ac Se-
natus iam cognitio locum habebat. Ne enim populus magiſtra
tum alicui mandaret indigno,aut contra leges, publice intererat
cõſiderari candidatorum cauſas à magiſtratibus, & conſilio pu-
blico:quæ deinde ad populum allegatæ,efficiebãt, ut eorum tan
tum qui digni eſſent,rationem comitiis habere uellet. Ac ſæpe
etiam contra populi ſtudia manifeſta,magiſtratus iudicio,aut Se
natus decreto excludebantur ſuffragiis populi nonnulli candida
ti.Horum omnium exẽpla paſſim in hiſtoria reperiuntur. Aſco- C
nius ſcribit L.Volcatium Conſulem aduocaſſe cõſilium publicũ,
an Catilinæ,qui petitionem Conſulatus profeſſus erat, rationem
habere deberet:ac Senatum decreuiſſe rationem eius haberi non
poſſe. Vnde apud Saluſtium de eadem re ſcribitur, Catilinam reũ
repetundarum prohibitum eſſe Conſulatum petere. Quod uero
ſcribit Saluſtius Catilinam profiteri nequiuiſſe, non repugna-
bit cum eo quod dicit Aſconius Catilinam profeſſum, apud Sa-
luſtium ſumatur, cum effectu profiteri,quod dicit Catilinam ꝓ- D
fiteri nequiuiſſe. Cuius enim ratio non eſt habita, tantundẽ effe-
cit profitendo,ac ſi profeſſus non eſſet. Itaque profeſſus eſt Catili
na,ut ait Aſconius,ſed non eſt profeſſus cum effectu, ut ſignifi-
cat Saluſtius. Cicero in Bruto ſcribit de C.Seruilio Glaucia iudi
catum eſſe,rationem eius haberi comitiis Conſularibus non lice
re.Et T.Liuius lib.9.Decad.4.ſcribit L.Porcium Coſ. ad Sena-
tum retuliſſe,an habere deberet rationem Q.Fuluii petentis Prę
turam.Et apud Val.Max. legimus contra ſtudia Tribunorum
pl.ac populi C.Piſonem Coſ.perſeueranter negaſſe, & in concio E
ne populi palàm prædixiſſe,rationem ſe M.Palicani ſeditioſi ac
turbulenti hominis comitiis Conſularibus non habiturum. Et
Conſules apud Liuiũ lib.7.Dec.1.negant ſe rationem habituros
C.Martij comitiis Cenſoris. Et lib.5.Dec.3.negãt Tr.pl.propter
ætatem

F ætatem habendam eſſe rationem P. Scipionis petentis Aedilitatem. Et lib. 2. Dec. 4. ſcribit Liuius, Tribunos pl. impedire comitia, quod nollent rationem haberi T. Quintii Flaminii. Conſulatum ex Quæſtura petentis, remq; ad Senatum eſſe reiectam: qui populo permiſit in ea re libera ſuffragia. Quod uerò ſupra negauimus à Conſule, qui habiturus eſſet comitia, nomen candidatorum non recipi, ad id tempus non pertinet, quo in cãpo habebat comitia: ſed ad initiũ petitionis in candida ueſte, & ad ſimplicem profeſſionem. Nam qui ex candidatis digni uidebãtur, G quorum ratio haberetur, eorum nomen Conſul recipiebat, hoc eſt populi ſuffragio permittebat, ut ex iis deſignaret, quos uellet: adeoq; eum nomen candidatorum recipere oportebat, ut omnino ſuffragio populi excluderetur, cuius nomen nõ recepiſſet: ac ſi quem populus deſignaſſet, cuius nomen accipere nollet, nihil eo deſignando populus perficere poſſet: quando ei liberum eſſet populi concilium dimittere cum uellet. Vnde apud Valeriũ legimus C. Piſonem Conſulem à Tribunis pro roſtris interrogatum, an ſi M. Palicanus ſuffragiis populi Conſul crearetur, eũ H renunciaturus eſſet: libere reſpondiſſe, non renunciabo: eoq; reſponſo factum eſſe, ut Palicano Conſulatus eriperetur. Et apud Liuium lib. 10. Decad. 1. Q. Fabius cum à populo Cõſul fieret, quia negauit ſe ſui rationem habiturum, Conſul factus non eſt. Et lib. 4. Decad. 3. Q. Fabio Max. comitia habente T. Octacilius & M. Regulus Conſulatu deiecti ſunt, quia nomen eorum ante recipere noluerit, quàm orationem ad populum habuiſſet, qua perſuaſit ut alios meliores belli duces crearet. Et lib. 9. Dec. 4. de Q. Fuluio ita ſcribitur: Hæc uerò tam obſtinata uox tãtum I ei fauoris accendit, ut haud dubius Prætor eſſet, ſi Conſul accipere nomen uellet. Sane poſt latas leges tabellarias, quia de publico ſuppeditabantur tabellæ ſuffragij: iam ante comitia, candidatorum nomina publice recepta eſſe oportebat, ut nomen eorum publica auctoritate in tabellis ſcriptum populo daretur. Sunt etiam hic notandi duo loci, quorum unus eſt T. Liuii, alter Ciceronis. Lib. 3. Dec. 1. Liuius ſcribit: Poſtquam comitia Decemuiris creandis in trinundinum indicta ſunt. Cicero in epiſt. ad Tyronem undecima de Cæſare ſcribit: Ad Conſulatus petitionem K ſe uenturum: nec ſe iam uelle abſente ſe rationem haberi ſui: ſe præſentem trinundinum petiturum. Ex ĳs enim locis intelligitur ordinarium fuiſſe, ut poſt edicta comitia trinũdini ſpatium relinqueretur ante diem comitiorum: partim ut ad eam diem

populus

populus undique ex Italia conuenire poſſet,partim ut candida- A
ti populo frequentiori,& non modò urbanæ, ſed etiam ruſtica-
næ multitudini ſupplicare poſſent. Atque ego de illo trinundinī
ſpacio intelligo illos legitimos dies,intra quos profiteri non po
tuiſſe Catilinam ſcribit Saluſtius. Quia enim reus erat Catilina,
nec poterat intra trinundini ſpacium iudicium eius perfectum
eſſe,propterea intra legitimos dies profiteri non poterat. Quo-
modo enim candida toga ei conueniſſet, quem iudicii tempore
ſordidatum eſſet oportebat? Ex his conſequens eſt, quoniam
candidati poſt edictum candidam togam ſumebant, quam poſt B
comitia deponerent, ſi modo ad diem præſtitutum comitia fie-
rent,ordinarium fuiſſe,ut non multo plus quàm trinundini ſpa-
cio uere candidati eſſent,hoc eſt,candida toga induti.Cauſas cur
candidatorum interdum ratio non haberetur,multas fuiſſe repe
rio. Vna erat in ætate. Quia enim lex erat,qua certi quidam an-
ni conſtituti erant, ante quos non liceret magiſtratum capere:
ea erat legitima cauſa cur ratio alicuius non haberetur, ſi ante
annos lege conſtitutos ad petendum magiſtratum deſcenderet.
Ea lex lata eſt primum Conſulibus A.Poſthumio Albino, C. C
Calphurnio Piſone anno urbis D. LXXIIII. à L.Iulio Tri
buno pl.de qua T.Liuius lib.10. Decad. quartæ ita ſcribit: Eo
anno rogatio primum lata eſt à L.Iulio Tribuno pl.quot annos
nati magiſtratum peterent caperentq;: inde cognomen familiæ
inditum,aut Annales appellarentur. At enim Liuius qui anni
eſſent cuique magiſtratui deſtinati,non dicit:nos ex obſeruatio-
ne antiquitatis eruere id conabimur. Hoc primum ex fragmen-
to Polybii,quod extat de eius libro ſexto de Republica, con-
ſtat nulli ciuium Romanorum licuiſſe ullum magiſtratum ur- D
banum gerere,qui decem annos non militaſſet. Erant autē ado-
leſcentes Romani in toga prætexta uſque ad 17.annum: quo
anno togam puram eandemq; uirilem accipiebant, ut appa-
ret ex Suetonio in Auguſto. Itaque in uiros recepti militaris æ-
tatis tum eſſe incipiebant. Nam & T.Liuius lib.5.Decad.3.oſtē
dit anno ſeptimo & decimo fuiſſe ætatem militarem. Etenim
inopia iuniorum dicit creatos Triumuiros, qui undique inge-
nuorum copiam conquirerent, eoſq; etſi nondum militari æta- E
te eſſent,milites facerent, ſi modo ſatis roboris ad ferenda arma
habere uiderentur. Tum paulo pòſt,quos uocarat nondum mi-
litari ætate,appellat minores ſeptem & decem annis. Vnde ne-
ceſſario efficitur militarem ætatem fuiſſe anno 17.ex qua etiam
ætate

F ætate iuniores in claſſibus uocabantur. Quare ut decē annua ſti-
pendia omnibus ciuibus Ro. neceſſaria, ut etiam docet Plutarc.
in uita C. Gracchi, numeremus, relinquitur ante ſeptimum & ui
geſimum annum magiſtratum urbanum gerere non licuiſſet, ni
ſi quis legibus ſolueretur: quemadmodum de Pompeio, Octa-
uiano, Africano, aliiſq; permultis factum fuiſſe legimus. Porrò
autem legibus annalibus ætas Conſularis erat quadrageſimus
tertius ætatis annus, ut ex Ciceronis quinta Philip. demonſtra-
ri poteſt. Scribit enim hoc modo: Quid Alexander Macedo, cū
G ab ineunte ætate res maximas gerere cœpiſſet, nonne tertio &
30. anno mortē obiit? quę eſt ætas noſtris legibus decem annis
minor quàm Conſularis. Erat igitur ætas Conſularis, ut hinc
perſpicuum eſt, anno ætatis 43. Id quod ego ſic accipiendū exi-
ſtimo, ut ſit ille annns, quo primùm per leges Conſulatum gere
re liceret. Vnde fit, ut Conſulatum petere liceret anno ætatis 42.
ut gereretur anno 43. In quo etiam animaduertendum eſt, non
oportuiſſe eos annos quos hic deſignamus, peractos fuiſſe: ſed
incipiente etiam anno 42. erat petitio legitima, ut ſatis eſſet intra
H annum ſui Conſulatus, uel quinto aut ſexto menſe incipere age-
re annum 43 Hoc ego ex hiſtoriæ obſeruatione colligo. C. Cæ-
ſar auctore Macrobio natus eſt quarto Id. Quint. occiſus autē
eſt Idib. Martiis, cum eſſet natus, ut ait Plutarch. 56. annos. Hæc
Plutarchi uerba ſic accipienda ſunt, ut annos tantum eum nume
raſſe intelligamus quos habebat Cæſar, abſq; acceſſione aliquot
menſium, quos præterea habebat. Cum enim occiſus ſit Idibus
Mart. uerum non eſſet eum tum natum fuiſſe annos 56. cui qua
tuor prope menſes deeſſent, ut plenos haberet quinquaginta ſex
I annos. Agebat ergo ſeptimum & quinquageſimum annum Cæ
ſar cum occiſus eſt iam inde à quarto Idus Iulii ſuperioris anni.
Verum hunc annum non peregit: ob idq; Plutarc. ait eum tan-
tum 56. annos natum fuiſſe, cum occiſus eſt. Multum enim in-
tereſt utrum dicas uixiſſe aliquem quinquaginta annos, aut na-
tum aliquem tot annos, mortem obiiſſe: an uero anno quinqua-
ſimo obiiſſe. Id quod niſi obſeruetur, ſæpe uidebuntur hiſtorici
inter ſe diſſentire, qui maximè cōſentiunt. Veluti de Catone Vti
cenſi Plutarc. ſcribit uixiſſe 48. annos, Florus in Epitome Liuii
K anno 49. expiraſſe. Vtrunque uerum eſt, quia Cato 48. annos
integros tantum uixit, & cum ageret annum 49. ſibi mortem
conſciuit: & quia iam accedebat ad principium quinquageſimi
propterea Appianus non male dicit, cùm ad annum quinqua-
geſimum,

geſimum accederet, obiiſſe. Eadem diuerſitas in ætate Ciceronis A reperitur. Plutarch. ait cum ille eſſet annus ætatis 64. Ciceronem occiſum. T. Liuius, & Aufiduis Baſſus apud Senecam, ſcribunt uixiſſe tres & ſexaginta annos. Omnes uerum dicunt. Cum enim Cicero interfectus eſt, agebat 64. ſed tres menſes defuerunt ad annum integrum. Nam Septembri menſe interfectus eſt: natalis autem dies eius erat tertio Nonas Ianuar. non autem tertio Cal. Ian. quemadmodum interpres Plutarchi male uertit. Sed hæc obiter dicta ſint: ad Cæſarem redeamus. Agebet Cæſar 57. annũ cum occiſus eſt. Si igitur retro numeremus annos uſque ad pri- B mum eius Conſulatum, reperiemus eum, quo anno erat Conſul, agere incepiſſe annum 43. ad quartum idus Quint. quæ eo anno fuerunt. Vnde ſequitur cùm ſuperiore anno deſignatus eſt, nõ ita diu cepiſſe agere annum 42. Neque uerò dici poteſt legibus eum ſolutum fuiſſe. Nam Suetonio & Plutarcho auctoribus, ei petenti Senatus quantum poterat reſiſtebat: qui ſi legitimam hãc occaſionem prohibendi ne peteret habuiſſet, non erat eam prætermiſſuros: tantum abeſt, ut legibus eum ſoluere uellet. Ex his perſpicuum eſt quæ à Cicerone dicuntur de ætate Conſulari, ita C eſſe accipienda, uti diximus quadrageſimum tertium ætatis annum eſſe ætatem Conſularum, quia Conſul nemo eſſe poſſet antequàm ad id ætatis perueniſſet, ut annum 43. ageret, quo anno eſſet Conſul. Quoniam autem lege annali definiebantur anni, citra quos non liceret magiſtratum petere: ut etiam Ouidius ſignificat in Faſtis:

Iura dabat populo ſenior, finitaq; certis
Legibus eſt ætas, unde petatur honos.

Ex ijs quæ diximus concludi poteſt lege annali cautum fuiſſe: ut Conſulatum D nemini petere capereq; liceret, antequam ageret annum ætatis 42. Quocirca cum Cicero in Rullum dicit anno ſuo ſe factum Conſulem, & ſe petiiſſe cùm primum licitum ſit, ad annos ætatis non tam referri debet, quàm ad Præturam; quam biennio ante geſſerat. Agebat enim Cicero annum 43. quando deſignatus eſt. Itaque ſi ætatis tantum ratio habeatur, potuiſſe uno ante anno Conſul fieri. Sed quia Præturam non geſſerat, niſi anno 41. ætatis ſuæ: lege autem cautũ erat, ne uno geſto magiſtratu Curuli liceret alium gerere niſi biennio interiectio: idcirco recte dicit ſe E petiiſſe, & factum eſſe Conſulem, cùm primum per leges licuit. Vt omittã nõ fuiſſe opus tam ſubtiliter annos numerare Ciceroni: præſertim qui magnitudinem beneficij populi augere uellẽt.

F Nam qui uno tantũ anno tardius,quàm per ætatẽ liceret,factus
erat,nouus homo,non immerito ad populum oratorie dixit ſe
factum eſſe cum primum licuit.Quòd ad alios magiſtratus atti-
net,eruenda nobis eſt aliunde ueritas, imprimisq́ ex Cicerone,
apud quem ita pro lege Manilia de Pompeio ſcriptum eſt:
Quid tam ſingulare,quàm ut ex S.C.legibus ſolutus Conſul an-
tè fieret,quàm ullum alium magiſtratum per leges capere licuiſ-
ſet?Pompeius cum deſignatus eſt primo Conſul, habebat 34.
annos,ut inquit Appianus,ſed agebat trigeſimum quintum, ut
G apparet ex ſupputatione annorum poſt Attilium Serranũ & Ser
uilium Cæpionem Conſules,quibus Conſulibus natus erat Pom
peius prid.Cal.Octob.auctore Paterculo. Quod uerò dicit Ci-
cero non licuiſſe Pompeio ullum magiſtratum capere,id ad Cu
rules magiſtratus neceſſario referendum eſt.Neque enim uerum
eſſet in Quæſtura aut Tribunatu: ſiquidem Pompeius uel ante
27.ætatis annum decem annua ſtipendia iam habebat,poſtq́ æ-
tatem licebat Quæſturam petere.Vt omittam quod alios reperi
mus minus gratioſos ante hanc ætatem cuius erat Pompeius,
H geſſiſſe Quæſturam & Tribunatum. Cato enim trigeſimo ter-
tio anno Tribunus pl.fuit,Quæſtor trigeſimo. Cicero Quæſtu-
rã geſſit anno 31.Neceſſe igitur eſt,ut uerba Ciceronis ad Curu
les magiſtratus pertineant. Ex quo cõcludendum eſt Curulium
magiſtratuum ætatem legitimam fuiſſe poſt annum ætatis 35.
Quoniam autem uidemus inter duos magiſtratus Curules bien
nium interijci debuiſſe, neceſſario efficitur ſi petitio Conſulatus
primum erat anno 42.& Præturæ petitionem fuiſſe anno 39.
ut geri Prætura non poſſet,niſi eo anno in quem incurreret an
I nus ætatis 40.Quare retroactis duobus annis, efficietur, legiti-
mam ædilitatis petitionem non ante annum ætatis 36.ut gerere-
tur anno 37.Itaque Cicero recte dicit Pompeium,qua erat æta-
te cum factus eſt Conſul,non potuiſſe ullum Curulem magiſtra
tum capere:ſiquidem ei non ſatis annorum eſſet,ut uel Aedilita-
tem capere poſſet. Neque tamen negauerim non modo Cicero
nem ad ætatẽ Pompeii,& leges annales reſpexiſſe, ſed etiam ad
legem Corneliã, qua uetabatur maiores magiſtratus petere qui
Quæſtor non fuiſſet. Pompeius autem quæſtor non fuerat: ut
K uel inde apparet,quòd Senator in ſecundo triumpho non eſſet,
ſed ut Cicero ait,eques Ro.iterum triumphauit. In illa uero de
ætate opinione magis eo confirmor,ꝙ Cæſar Aedilitatem petiit
cum ageret 36.annum ætatis,eumq́ magiſtratum gerens cœpit
ad

ad quartũ Id.Iulii agere annũ 37.biennio autẽ pòſt fuit Prætor. A
Neq; enim exiſtimo eum egregie ambitioſum hominẽ hos ma-
giſtratus antè petiturum non fuiſſe,ſi per leges ei licuiſſet.Et Ca-
to Vticenſis poſtq̃ fuerat Tribunus pl.anno.33.omiſſa Aedili-
tate,quæ inter neceſſarios magiſtratus lege Cornelia non erat,
non antè Præturam petiit quàm ageret annum 39.Et Cicero cũ
Quæſtor fuiſſet anno 31. Aedilitatem non petiit niſi anno 37.
Huc etiam pertinere põt hiſtoria Africani minoris, qui ſcribitur
cum Aedilitatem peteret,quam legibus capere poterat, Conſula-
tum quem capere nõ poſſet,à populo legibus ſolutum obtinuiſ-
ſe.Cũ enim ex hiſtoria conſtet eum mortem obiiſſe C.Sempro-
nio Tuditano,& M.Aquilio Coſſ.cũ ageret annum ætatis ſextũ B
& quinquageſimum:ſi retro numeres annos uſque ad primum
eius Conſulatum,comperies 37.annum egiſſe cũ deſignatus eſt
primo Coſ.Vnde efficitur ad hanc ætatem,fuiſſe legitimam Ae-
dilitatis petitionem. In quo obiter animaduertendum eſt apud
Florum in Epitome Liuiana mẽdũ eſſe in numero, cũ dicit decẽ
annis minorem fuiſſe Africanum,q̃ ut Cõſul fieri poſſet.Leg'dũ
eſt enim,Quoniã per 5.annos Conſulẽ fieri minime licebat.Nõ, C
quemadmodum legitur,Quoniam per decem annos Conſulem
fieri minimẽ licebat.Id quod uel inde intelliges, quod cùm pater
Scipionis L.Paulus triumphauit de rege Perſa,ipſe Scipio maio-
ris ætatis erat,q̃ duo eius fratres qui eo anno mortui ſunt:quo-
rum tamen unus erat ſedecim annorum,ut ait Plutar. Quoniã
autem Scipio & Q. Fabius Max.ex priori uxore filii erant L.
Pauli,probabile eſt Scipionem ſupra ſeptendecim annus habuiſ-
ſe in triumpho patris.Atqui ſi octauum & decimum tantum ei
tribuas, & nnmeres annos à triumpho L. Pauli uſque ad primũ D
Africani Conſulatum,reperies Scipionem agere annum 38.eo
anno,quo primum Conſul fuit:qui eſt idem ille numerus quem
inuenimus retro à morte eius numerando. Non igitur Scipioni
deerant plus q̃ quinque anni ad ætatem Cõſularem: unde fit ut
ſic omnino apud Florum legendum ſit. Ex iis quæ diximus,
perſpicuum eſt legibus annalibus Aedilitiam ætatem fuiſſe anno
37.Prrætoriam,anno 40.Conſularem,anno 43. adeo ut petere
Aedilitatem non liceret ante annum ætatis 36.Præturam ante
annum 39.Conſulatum ante 42.Quoniam autẽ magiſtratũ pe- E
tere licebat, decem petractis ſtipendiis, primus autem magi-
ſtratus urbanus erat Quæſtura: hinc fit ut Quæſtoria ætas eſ-
ſet primum 27. ætatis anno, iis qui id ætatis legitima ſtipendia

F feciſſent.Hac ætate uterque Gracchus Quæſtor fuit:iidemq́ tri-
geſimo anno ætatis Tribuni pleb.fuerunt. Ex quo etiam colli-
go Tribunitiã ætatẽ fuiſſe anno trigeſimo. Quod uerò multos
in hiſtoria reperimus Quæſtores nõ tã cito fuiſſe(ut Cæſar, qui
à Suetonio ſcribitur,cùm Quæſtor in Hiſpania eſſet, eius ætatis
fuiſſe,qua erat Alexander Magnus,cùm orbem terrarum ſube-
giſſet:ex quo ſequitur annos circiter triginta tres natum fuiſſe
Cæſarem,cùm in Hiſpania Quæſtor eſſet.Cato 30. anno Quæ-
ſtor fuit,Cicero 31.)id ego ita inueniſſe exiſtimo, uel quod legi
G tima ſtipendia non tam cito fecerant quàm per ætatem potuiſ-
ſent:uel quod non prius petere uoluiſſent, quo magis continen-
ter populi fauorem ſemel adeptũ retinerent,ac non ratione æta-
tis cogerentur maiorum magiſtratuũ petitionem diu intermitte
re,ſi minores magiſtratus petere præcipitaſſent,& cum primum
licitum eſſet,obtinuiſſent.Nam cùm Cæſar Patritius eſſet,ideoq́
non poſſet Plebeios magiſtratus obtinere, ſi 27. ſtatim anno
Quæſtor fuiſſet,neceſſario interrumpenda ei fuiſſet ſua ambitio
octo annis poſt quos demum licuiſſet ei Aedilitatem petere.Ne
H que enim poſt emerita ſtipendia Patritii toto illo ſpatio poterãt
alios magiſtratus capere,quàm Tribunatũ militum & Quæſtu-
ram.Qui uerò Plebeii erant factis legitimis ſtipendiis,magis cõ
tinenter poterant ambitioni uacare:ut qui ueteres Tribuni mili
tares,Quæſtores,Tribuni ædilesq́ plebis fieri poterant,interim
dum per leges liceret,Curules magiſtratus petere. Vt Cato legitẽ
Tribunus militum,Quæſtor,& Tribunus plebis fuiſſe intra an-
nũ ætatis 33.Verum de ætate legibus annalibus conſtituta ſatis
dictum ſit.Illud nũc certũ eſt de quo agebamus, ſi quis in toga
I candida magiſtratum petiiſſet,antequam legibus annalibus lice-
ret,aut non interiecto biennio inter duos magiſtratus Curules,
eã fuiſſe unam cauſam,cur ratio eius non haberetur.Altera cau-
ſa erat in ordine petẽdi magiſtratus.Scribit enim Appianus lib.
1.Bell. ciuil. inter leges cornelias à L.Sylla perlatas hanc unam
fuiſſe,ne cui Præturam petere liceret,niſi qui Quæſtor fuiſſet:ne
que Cõſulatũ,niſi ꝗ Prætor fuiſſet.Ego tñ hac lege,aut ueterem
legem relatam aut receptum morẽ confirmatũ exiſtimo. Nam
& ante Syllæ Dictaturam reperio cautum fuiſſe, ut ordine pete
K rentur magiſtratus.Vnde Cicero in Bruto,appellat extraordina
riam C.Iulii Conſulatus petitionem:quia cum Aedilis fuiſſet,uo
lebat omiſſa Præturæ petitione Conſul fieri:ut docet Aſconius
in com.orat.pro Scauro.Quinetiam apud Liuiũ lib.2.Decad.4.

extat

extat contentio Tribunorum plebis impedientium comitia, quòd T. Quintium Flaminium Conſulatum ex Quæſtura petere non patiebantur. Legem tamen de ea re tum nullam fuiſſe, uel ex eo intelligi poteſt, quod Senatus cenſuit, qui honorem quem ſibi capere per leges liceret, peteret, in eo populo creandi quē uellet poteſtatē fieri equū eſſe. At poſt legem latam ſiquis extra ordinem magiſtratuum petiiſſet, eius nomen non recipiebatur. Et ante legem Corneliam, qua uetabatur qui Tribunatum plebis geſſiſſet, alium poſtea magiſtratum petere, à C. Aurelio Cotta Conſule abrogatam, hæc fuit alia cauſa legittima, cur ratio candidati non haberetur. Tum ſi quis ad petendum magiſtratum ueniret, quē ante geſſiſſet, niſi interiectum eſſet decennium, eius ratio haberi legibus non poterat. Nam & hanc inter Cornelias leges enumerat Appianus. Et T. Liuius multo tempore ante eam latam fuiſſe oſtendit: ſcribit enim ad finem lib. 7. 1. Dec. Præter hæc inuenio apud quoſdam L. Genutium Tr. pl. tuliſſe ad populum, ne fœnerare liceret. Item aliis plebiſcitis cautum ne quis eundem magiſtratum intra decem annos caperet, neu duos magiſtratus uno anno gereret. Solui ergo legibus oportebat, qui eundem magiſtratum non interiecto decennio gereret: quemadmodum de Mario, factum eſt, ut docet Plutarchus. Erat porrò, & alia lex, qua uetabatur ne in magiſtratuum comitiis, abſentum ratio haberetur, ut docent Suet. & Plutar. in uita Cæſaris. Quare legibus ſolutos fuiſſe intelligendum eſt, omnes quos abſentes creatos reperimus. De Cæſare enim ita ſcribit Suet. Sed cum edictis iam comitiis ratio eius haberi non poſſet, niſi priuatus urbem introiſſet, & ambienti, ut legibus ſolueretur, multi contradicerēt, coactus eſt triumphum ne Conſulatu excluderetur dimittere. Ergo legibus ſoluti ſunt L. Lucullus cum Aedilitatis, & C. Marius cum Conſul, abſentes creati in hiſtoria reperiuntur. Poſtremo ſi qui turpi iudicio damnati eſſent, in perpetuum omni honore ac dignitate priuati erant, ut inquit Cicero pro Cluentio. Tum etiā ſi quis publico iudicio, cuius pœna exilium non eſſet, ſed ignominia tātū mulctave dānatus eſſet, ei magiſtratum petere non licebat. Vt ambitus dānati ante legē Tulliā à Cicerone Cōſule latā, priuabantur omnis honoris petitione. Nam P. Antronius & P. Sylla, quos reperimus apud Saluſt. & Aſconiū lege Calphurnia ambitus damnatos, hac ignominia affecti ſunt, ut ex Ciceronis oratione ꝓ Sylla ītelligi poteſt. Scibit. n. à L. Cæcilio Tr. pl. eodēq; fratre P. Syllæ rogationē ꝓmulgatā deleuādæ calamitate

F fratris ſui:quam rogationem Dion lib.37. dicit fuiſſe,ut P.An-
tronio & P.Syllæ liceret in Senatu eſſe,& magiſtratum capere,
Ex quibus apparet pœnam ambitus lege Calphurnia fuiſſe il-
lam,quam diximus ignominiam.Poſt legem uerò Tulliam, pę-
na ambitus fuit decem annorum exilium.Scribit enim Dion ea
lege cautum fuiſſe,ut eadem pœna tenerentur qui de ambitu dã-
nati eſſent, qua ii qui repetundarum : ut ſcilicet decem annorum
exilio plecterentur. Vnde etiam uidetur ad Senatorium ordinẽ
tantùm hanc exilii pœnam pertinuiſſe:ſicut pœna legis repetun
G darum ad eum modò ordinem pertinebat, ut docet Cicero pro
Cluentio & pro Rabirio Poſthumo. Quinimo Cicero ipſe pro
Muræna diſertè id de ſua lege aſſerit his uerbis: Pœna grauior
in plebem tua uoce efflagitata eſt : commoti animi tenuiorum.
Exilium in noſtrum ordinem : conceſſit Senatus poſtulationi
tuæ.Si quis igitur ignominia notatus ad petendum ueniſſet,eius
nomen recipi non poterat.Atque id de iudiciaria ignominia in-
telligi debet,non etiam de Cenſoria.Cicero enim pro Cluent. o-
ſtendit notam Cenſoriam non potuiſſe impedire, quo minus ali
H cuius ratio heberetur in petendis magiſtratibus. Et multos in hi
ſtoria legimus,quibus Cenſoria nota impedimento nõ fuit,quo
minus magiſtratus aſſequerentur. Vt ætate Ciceronis C.Anto-
nius,qui poſtꝗ à Cenſoribus ſenatu motus notæ cauſa fuerat,po
ſtea & Prætor & Conſul cũ Cicerone fuit.Ac de cauſis quidẽ,ob
quas nomina candidatorum interdum non reciperentur, hacte-
nus. Rationem autem petendi candidatorum, ſi quis latiſſimè
explicatam habere uelit,legendus eſt liber Q. Fratris de petitio-
ne Conſulatus:in quo,uniuerſa petendi magiſtratus ratio parti-
I culatim ita deſcribitur,ut nihil deſiderari poſſit. Ego hoc loco
pauca,quæ ex hiſtoria obſeruaui,ſubiiciam.Eſt apud Val.Max.
lib.4.c.5.hiſtoria de L. Craſſo : Ac ne protinus comitiis abea-
mus,Conſulatum petens L.Craſſus, cùm omnium candidarorũ
more circum forum ſupplex populo ire cogeretur. Ex ea hiſto-
ria colligi poteſt conuenire in forum ſolitos candidatos, ut po-
pulo ſupplicarent.Quod etiam apud Plutarchum in uita L. Pau
li ſcribitur.Neq; id de urbana tantum multitudine intelligendũ,
K ſed etiam de ruſticana,quæ nũdinis in urbẽ conuenire ſolebat.Id
qđ ex alia hiſtoria Val.Max.colligo.Scribit.n. de P.Scipione
Naſica,Serapionis filio lib.7.c.5. Cum Aedilitatẽ Curulem ado
leſcens peteret,manumq; cuiuſdam ruſtico opere duratam more
candidatorum tenacius apprehendiſſet, ioci gratia interrogauit
eum,

eum, num manibus ſolitus eſſet ambulare. Quod dictum à circunſtantibus exceptum, ad populum manauit: cauſamq́ repulſæ Scipioni attulit. Omnes nãq́ ruſticæ tribus ſibi paupertatem ab eo exprobratam iudicantes, iram ſuam aduerſus cõtumelioſam eius urbanitatem diſtrinxerunt. Ex eo Valerii loco apparet candidatos non ſolum urbanæ multitudini ſupplicare ſolitos, ſed etiam ruſticanæ. Illud quoque ex Valerii hiſtoria intelligi poteſt ſolitos fuiſſe candidatos, ſingulorum manus quos rogabant apprehendere. Vnde effectum eſt, ut prenſare pro eo quod eſt ambire magiſtratum, tam ſæpe accipi reperiatur. Quod idem Plutarchus in Coriolano ita ſcribit: Mos erat magiſtratum petentibus prehenſos dextra ciues benigne orare. Huc etiam pertinet quod Macrobius lib. 1. Satur. c. 16. ſcribit, cãdidatis uſum fuiſſe olim in comitium nundinis uenire, & in colle cõſiſtere, unde coram poſſent ab uniuerſis uideri. Candidatos præterea reperio ſolitos ſecũ adducere nõ modò in forum, ſed etiam in campum, uirum aliquem gratioſum apud populum, qui ſuo nomine peteret. Vt Metellus Pius Conſul pro Q. Callidio prætorio cãdidato ſupplicare nõ dubitauit, inquit Val. Max. lib. 5. c. 2. Et C. Gracchus pro C. Fannio Conſulatus candidato in cãpo Martio populo ſupplicauit, & obtinuit: ut ſcribit Plutar. Et pro M. Lepido Cn. Pompeius, ut idem Plutar. in uita Syllæ ſcribit Et apud Liuium lib. 5. Dec. 4. P. Scipio Naſica & L. Flaminius cãdidati, circunducunt fratres ſuos: hic germanum T. Flaminiũ, ille petruelem Africanũ maiorem. Et lib. 9. Dec. 4. Claudius Coſ. cũ fratre P. Claudio ſine lictoribus toto foro uolitat. Iam uerò ex eo quod Plutar. in Catone minore ita ſcribit: In petitione Tribunatus militaris, legem quæ candidatis nomenclatores adeſſe uetabat, ſolus Cato ſeruauit, per ſeipſum appellans populum, atque alloquens. Ex eo inquam loco colligi poteſt legem fuiſſe q̃ uetaret, ne ſeruos nomenclatores candidati circõducerẽt, qui dominis ſuis nomina ſingulorum, ut quiſque obuius fiebat, ſuggerere ſoliti erant. Eam tamen legem candidati non ſeruabant, ne ipſe quidem Cato, ut ſcribit Cicero pro Muræna, his uerbis: Quid quod habes nomenclatorem? in eo quidem fallis & decipis. Nam ſi nomine appellari abs te ciues tuos honeſtum eſt, turpe eſt eos notiores eſſe ſeruo tuo quàm tibi. Tũ uerò fuiſſe hoc ĩ laboribus candidatorum intelligimus, ut ſalutarent, nominatimq́ benignè appellarent ſingulos ciues, ut quiſq́ ſe eis offerebat. Poſtremò illud ſilentio prætereundũ nõ eſt, quod Plutar. in

F Mario ſcribit,ipſum Marium Aedilitate Curuli repulſum, ſta-
tim eodem ipſo loco Aedilitatem Plebis petere cœpiſſe. Hinc
enim apparet,non fuiſſe neceſſe, ut ſi quis candidatus magiſtra-
tũ,quẽ petierat non obtinuiſſe,deponeret ueſtem candidam, ſed
ad alium petendum uenire potuiſſe.Nam in ipſo etiam campo,
die comitiorum candidatos populo ſupplicare ſolitos, tam eſt
ex omni hiſtoria perſpicuum,ut eius res probationem ſubijcere
ſuperuacaneum ſit.Illud tamen ante faciendum erat, quàm miſ-
ſæ in ſuffragium tribus eſſent ab eo qui comitia haberet. Cur.n.
G ambitus accuſatus fuiſſet,eo argumento Marius Prætor deſi-
gnatus,quod ſui amici Caſsii Sabaconi ſeruus intra cancellos ſe
immiſiſſet,dum populus ſuffragium ferret,ſi liberũ fuiſſet tribus
in ſuffragium miſſas circumire? Atque illæ quidem petendi ra-
tiones rogando,appellando,prenſando,legibus non erant prohi
bitæ:reliquæ autem in quibus ſubeſſe uidebatur ſuffragiorum,
aut per largitionem,ut per uim corruptio,legibus ambitus pro-
hibebatur. Ex permultis autem corrumpẽdorum ſuffragiorum
rationibus,prima erat tributim aut centuriatim numos populo
H dare:hoc eſt.certam quandam pecuniæ ſummam diuidere in tri-
bus,aut centurias,quas quis uellet corrumpere. Suet.in Cæſare:
E duobus Conſulatus competitoribus L.Luceio, Marcoq; Bi-
bulo,Luceium ſibi adiunxit,pactus ut is,quoniam inferior gra
tia eſſet,pecuniaq; polleret,numos de ſuo communi nomine per
centurias pronunciaret.Qua cognita re,optimates quos metus
ceperat,nihil non auſurum eum in ſummo magiſtratu concordi
& conſentiente collega,auctores Bibulo fuerunt tantundem pol
licendi:ac pleriq; pecunias contulerunt, ne Catone quidem ab-
I nuente eam largitionem è Repub.fieri.Et Plutar.in uita Pom-
peii,& in uita Catonis Vtic.Diuiſit Pompeius per centurias pe-
cuniam ad emendum Afranio Conſulatum. Ad corrumpenda
autem hac largitione ſuffragia, comparari ſolebant certi homi-
nes huiuſce operis,uelut redẽptores,quos diuiſores appellabant.
Hi certo quodam precio accepto à candidatis,aut uerò ab ami-
cis,qui ſe ſequeſtres interpretesq; in eorum cauſa interponebãt,
corrumpenda plebis ſuffragia ſuſcipiebant,quorum frequens eſt
apud Ciceronem mentio,ſed apertiſſime eorum miniſterium de-
K ſcribitur 2.orat in Verr.his uerbis: Vnum illud ex hominibus
certis,ex quibus omnia comperi,reperiebam: fiſcos complures
cum pecunia Sicilienſi à quodam Senatore ad Equitem Ro.eſſe
translatos:ex his quaſi decẽ fiſcos, ad Senatorẽ illum relictos eſ-

ſe,

ſe,comitiorũ meorum nomine. Diuiſores omnium Tribuum A
noctu ad iſtum uocatos, ex quibus quidam qui ſe omnia mea cauſa debere arbitrabatur,eadem illa nocte ad me uenit:demonſtrat qua oratione iſte uſus eſſet: commemoraſſe iſtum quàm liberaliter eos tractaſſet,etiam antea cum ipſe Præturam petiiſſet, & proximis Conſularibus Prætoriisq; comitiis:deinde eſſe pollicitum,quantum uellent pecuniæ, ſi me Aedilitate deceſſiſſent. Hoc alios negaſſe audere,alios reſpondiſſe, non putare id perficĩ poſſe: inuentum tamen eſſe fortem amicum ex eadem familia Q.Verrem,Romilia,ex optima diuiſorũ diſciplina,patris iſtius B
diſcipulum atque amicum, qui Seſtertium quingentis millibus depoſitis,id ſe perfecturum polliceretur.In eum locum ſcribens Aſconius,dicit ſuos quoſdam fuiſſe ſingulis Tribubus ac legitimos diuiſores,quos Plautus in Ollularia magiſtros curiarum uocet,potius q̃ ut criminis nomen fuiſſe dicatur. Ego ex ueterũ auctorum lectione colligo,quanquam diuiſor criminis nomen non eſſet,ut rectè aſſerit Aſconius,tamen pro ſordido ac uili miniſterio ſemper habitum fuiſſe. Vt enim Romæ argentarii &
præcones,qui publicis actionibus ſeruiebant,parum honeſto lo C
co cenſebantur,ut qui in ſordido quæſtu uerſari uiderentur: ita diuiſores,tametſi miniſterio fungerentur Reip.neceſſario, quia tamen uenale ſuam operam habebant,non aliter quàm præcones argentariiq;,idcirco uile ac ſordidum munus eorum cenſebatur. Vnde fit,ut ſicut reperimus ignobilitatem familiæ obiici Piſoni,quia auus eius maternus præconium feciſſet, & Octauiano,quia auus eius argentarius fuiſſet:ita probri loco ſæpe obiici uidemus,ſi cuius maiores diuiſores fuiſſent: Nam id Suetonius
ait obiectum Octauiano: Octauius pater à principio ætatis & D
re & æſtimatione magna fuit,ut equidem mirer hunc quoque à nonnullis argentarium, atque etiam inter diuiſores, operasq; campeſtres proditum. Et Cicero eo loco,quem ſupra citaui ex ſecunda in Verr. exprobat Verri patrem diuiſorem. Et libro 1.ad Atticum in epiſtola cuius initium eſt,Nihil mihi:C.Herennio Tribuno pl.probri loco obiicitur pater diuiſor. Quod autẽ dixi neceſſario Reip.munere fungi diuiſores,ex eo intelligi poteſt,q; largitiones populo fieri legibus non prohibitas, tam fre-
quens uſitatumq; erat, ut neceſſe fuerit eſſe certos homines qui E
operam ſuam hac in re populo præſtarent.Imperatores enim cũ uictores ad triumphum redibant, quàm ſæpe reperiuntur congiariũ populo dediſſe?Hĩc apud Liuiũ lib.7.Dec.4.de M.Acilio

Glabrione

F Glabrione ita ſcribitur: In hunc maxime quod multa congiaria habuerat, quibus magnam partem hominum obligarat, fauor populi ſe inclinarat. Et apud Suet. in Cæſare: Populo præter frumenti denos modios ac totidem olei libras, tricenos quoque numos quos pollicitus erat, uiritim diuiſit: & hoc amplius centenos pro mora. Iam uero teſtamento à diuitibus quàm ſæpe populo aliquid legabatur? Vnde apud Suet. de teſtamento Cæſaris ſic ſcribitur: Populo hortos citra Tiberim publicè, & uiritim tricenos ſeſtertios legauit. Tum uero in funeribus magnificis po-
G pulo fieri largitio ſolebat. Denique ob alias multas cauſas ab iis qui populi fauorem captabant, largitiones populo factas reperimus. Hinc tria à Milone conſumpta patrimonia: hinc apud Plutarch. M. Craſſus populo Rom. epulum dat, & tres minas in ſingula ciuium capita: hinc apud Suet. Auguſtus Fabianis, & Scaptienſibus tribulibus ſuis, die comitiorum, ne quid à quoquam candidato deſiderarent, ſingula millia numũ à ſe diuidebat. Propter has igitur receptas Romæ largitiones, aut miniſteriũ diuiſorum publicè neceſſarium. Neque enim exiſtimandum eſt om-
H nem numorum per tribus diuiſionẽ fuiſſe legibus ambitus ꝓhibitam: alioqui legitimos non habuiſſent diuiſores ſingulæ tribus, ut affirmat Aſconius. Nec Cicero ad Att. de C. Herẽnio ita ſcriberet: Caius Herennius quidam Tr. pl. quẽ tu fortaſſe ne noſti quidem, tametſi potes noſſe: tribulis enim tuus eſt, & Sextus pater eius numos uobis diuidere ſolebat. Neque enim ita ſcriptum ad Att. fuiſſe exiſtimo, ſi numos contra leges ille diuiſiſſet. At illud magis ambiguum eſt, iidem ne eſſent hi diuiſores cum illis diribitoribus, de quibus ſupra meminimus, an ab eis diuer-
I ſi. Ego ut cum Budæo diuerſos fuiſſe exiſtimem, eo argumento adducor, quod magiſtri curiarum, quorum meminit Plautus, iidem erat diuiſores, ut ait Aſconius: unde apparet, multo ante fuiſſe diuiſores quàm lex tabellaria lata eſſet, poſt quam legẽ cœperunt eſſe diribitores. Cumq; uile ac ſordidum munus eſſet diuiſorum, non ſit mihi ueriſimile grauiſſimos Senatores, interdum hoc munus fungi uoluiſſe: & tamen ex iis quæ ſuprà dicta ſunt, conſtat interdum Senatores diribitorum munus gerere ſolitos.
K Vt omittam infimæ conditionis hominibus, quales erant diuiſores, tabellas ſuffragiorum committere neq; tutum neq; æquũ fuiſſe: præſertim cum illi ipſi eſſent, qui corrumpenda ſuffragia ſuſcipiebant: ut & paulò ante oſtendimus, & ex aliis Ciceronis locis aperte demonſtrari poteſt. Scribit pro Plancio: Quam tibi commodum

commodum eſt, unam tribum dilige tu: doce id quod debes, A
per quem ſequeſtrem, quo diuiſore corrupta ſit. Et paulò pòſt:
Illud uero crimen de numis, quos in circo Flaminio deprehen-
ſos eſſe dixiſti, caluit re recenti, nunc in cauſa refrixit. Neque
enim qui illi numi fuerint, nec quæ tribus, nec qui diuiſor oſten-
deris. Et lib. 1. ad Aitic. in epiſt. cuius principium eſt, Quæris ex
me. Nunc expectatio eſt comitiorum, in qua omnibus inuitis
trudit noſter Magnus Auli filium, atque in eo neque auctorita-
te, neque gratia pugnat: ſed quibus Philippus omnia caſtella
expugnari poſſe dicebat, in quæ modo aſellus onuſtus auro B
poſſet aſcendere. Conſul autem ille deterioris hiſtrionis ſimilis
ſuſcepiſſe negocium dicitur, & domi diuiſores habere. Erat igi-
tur hæc una ratio corrumpendorum largitione ſuffragiorum,
numis populo per diuiſores datis: quam largitionem fuiſſe legi-
bus prohibitam adeo perſpicuum eſt, ut probatione opus non
ſit. Aliæ rationes legibus prohibitæ à Cicerone oſtenduntur ua
rijs in locis. Vt pro Muræna: Dixiſti S.C. me referente eſſe fa-
ctum, ſi mercede conducti obuiam candidatis iiſſent, ſi condu-
ducti ſectarentur, ſi gladiatoribus uulgo locus tributus, & item C
prandia ſi uulgo eſſent data, contra legem Calphurniam factum
uideri. Et pro Seſtio: Acta mea illi diſplice quis neſcit? qui legē
eam contemnat, quæ dilucide uetat gladiatores biennio, quo
quis petierit aut petiturus ſit, dare. Et in Vatinium: Cū mea lex
dilucide uetet, biennio, quo quis petat petituruſve ſit, gladiato-
res dare niſi ex teſtamento præſtituta die. Et pro Plancio: Decu
riatio tribulium, deſcriptio populi, ſuffragia largitione deuincta,
ſeueritatem Senatus, & bonorum omnium uim ac dolorem ex- D
citarunt. Hæc doce, hæc profer, huc incumbe Lateranenſis, decu
riaſſe Plancium, conſcripſiſſe, ſequeſtrem fuiſſe, pronunciaſſe, di-
uiſiſſe. Et paulò ante: Sed aliquando ueniamus ad cauſam, in qua
tu nomine legis Liciniæ, quæ eſt de ſodalitijs, omnes ambitus
leges complexus e.sHuc etiam pertinet lex Fabia de numero ſe
ctatorum, cuius meminit pro Muræna: & leges Senatuſve con
ſulta de tollendis collegijs, quorum Cicero in Piſonem, & Aſco.
in eum ſcribens meminerunt. Atque illa quidem ſufficiant de
candidatis. Nunc perſonas comitiorū, quæ habētur aut legibus E
ferendis aut iudiciorū cauſa, ꝓſequamur. Ac legibus ꝗdē ferēdis
non aliæ perſonæ interueniebant, quàm quæ communes erant
aliis Centuriatis comitiis. Vnum hoc proprium uidetur, quod
quoniam legem ante recitari oporteret quàm populus ſuffra-
gium

F gium diceret,ad eam rem ſcribas interuenire oportebat . Subii-
ciente enim ſcriba legem recitabat præco,ut Aſconius ſcribit in
argumento orationis pro C.Cornelio. Tum uero audiri eos o-
portebat,quid de lege ad populum dicere uolebant,aut ſuadendi
aut diſſuadendi cauſa . Verùm de ĳs plura paulo pòſt dicemus ,
cum de modo legum ferendarum agemus. In comitiis uero cen
turiatis iudiciorum cauſa , niſi accuſator is eſſet qui Centuriata
comitia habere poſſet , præter eas perſonas,quas omnibus Cen
turiatis comitiis adeſſe oſtendimus,interuenire primum eum o-
G portebat,qui diem perduellionis ad populum dixiſſet : tum ue-
ro defenſorem qui pro reo diceret:poſtremò & ipſum reum ſor
didatum cum amicis qui populo ſupplicarent,priuſquam in ſuf-
fragium mitteretur . Quæ omnia exemplis ſubiectis manifeſta
fient.Reus perduellionis erat Rabirius,accuſabat T. Labienus
Tr.pl.Cicero Conſul defendebat. Patres omnes pro Coroliano
populo ſupplicarunt,ut ait Liuius lib.2.1.Decad. & Plutarchus
in uita eius.Et lib.ſexto eiuſdem Decad. Approbantibus cũctis
diem Manlio dicunt . Quod ubi factum eſt, primo commota
H plebs eſt, utique poſtquam ſordidatum reum uiderunt:nec cum
eo non modo patrum quenquam , ſed ne cognatos quidem aut
affines, poſtremò ne fratres quidem Aulum & Titum Mãlios,
quod ad eum diem nunquam uſuueniſſet,ut in tanto diſcrimine
non & proximi ueſtem mutarent.Et pro T.Menenio Agrippæ
filio, Patres (inquit Liuius) haud minus quàm pro Coriolano
innixi ſunt . Et de Cæſone Quintio capitis reo ita ſcribit lib.3.
1.Dec. Iam aderat iudicio dies,apparebatq́ uulgo homines in
damnatione Cæſonis libertatem agi credere . Tum demũ coa-
I ctus cum multa indignitate prehenſabat ſingulos : ſequebantur
neceſſarii principes ciuitatis.Quod uerò comitiis adeſſe has per
ſonas dixi,accipiendũ eſt cum exceptione,niſi exilii cauſa ſolum
ante diem iudicii uertiſſet reus:quemadmodum feciſſe Camillũ,
Corionalum,Seruilium Halam,Cæſonem Quintium,& Cicero
nẽ ipſum in hiſtoriis legimus. Ac de perſonis quidẽ hactenus.

De modo comitiorum Centuriatorum. Cap. IIII.

K In modo explicando primum docendum eſt,quid, ut iuſta
haberentur Centuriata comitia , fieri ante ipſa comitia ſoleret :
deinde quis modus in ipſis comitiis ſeruaretur : poſtremò quid
poſt dicta ſuffragia fieri ſoleret . Ante comitia Centuriata edi-
ctum

ctum præmitti neceſſe erat,ut ad quam diem cõuenire populus A
deberet, multo ante intelligeret. Vnde fit,ut in omni hiſtoria tam ſæpe reperiantur Conſules comitia edixiſſe. Illud magis dubium eſt,itane comitia edici ſolerent, ut præcones per uicos dimiſſi diem prædicerent:quo modo uocari ad concionem populus ſolebat:ut ex Liuio lib.4.Dec.1. intelligitur,cum ita ſcribit: Tum trepidã ciuitatẽ, præconibus per uicos dimiſſis, Dictator ad concionem aduocatam increpuit. An potius ſcriptum eſſet quod publice proponeretur,eodem modo quo Prætorum edictum? Sane ſcriptum in tabella proponi publicè ſolebat hoc edi B
ctum:ut ex uerbis A.Gellii planum eſt,cum ita ſcribit libro 13. cap.14. In edicto Conſulum,quo edicunt quis dies comitiis cẽturiatis futurus ſit,ſcribitur ex uetere forma perpetua, Ne quis magiſtratus minor de cœlo ſeruaſſe uelit. Ex hoc enim loco apparet in eo edicto plura capita fuiſſe ſcripta. Vnde ſequitur publice fuiſſe proponendum,ut populo notum eſſet. Et quoniam comitiis etiam adeſſe ex agris hominibus oportebat, qui in urbem fere niſi nundinis,hoc eſt, nono quoque die non ueniebãt, propterea edictum illud per plures dies publice extare neceſſe C
erat,ut populo uniuerſo notum eſſet. Quod etiam nos paulò ante oſtendimus,trinundinum interiici ſolitum poſt edictum promulgatum, ante diem comitiorum,etiam in magiſtratuum comitiis. nam in reliquis ita fieri oportuiſſe facile erit oſtendere. Quod uerò tm̃ tempus interiici debuiſſe inter edictum & diem comitiorũ dixi,ita accipi debet,ſi modò nil accidiſſet, quod impedimento eſſet,ne legitimo tempore haberentur comitia. Nam ſi qñ res ad Interregnum rediiſſet, poſt præmiſſum ab Interrege edictum,non poterat tm̃ temporis interiici. Erat enim Interre- D
gis imperium quinque tantùm dierum:poterat autem ſecundus Interrex comitia habere,ut ſupra oſtendimus. Iam uerò ſuperioribus temporibus,quibus Conſules bellis urgẽtibus in urbe eſſe non ſolebant, ſæpe accidebat ut in exitu annus prope eſſet, necdum tamen ſubrogati eſſent magiſtratus. Eo tempore interdũ reperimus propter neceſſitatem ſubrogãdorum magiſtratuum, paucis poſt edictum diebus,habita fuiſſe comitia. Quòd enim T.Liuius lib.4.Dec.3.ſcribit Q.Fabium,in eum quem primum comitialem diem habuit comitia edixiſſe, ſatis oſtendit poſt edi E
ctum nõ fuiſſe interiectum trinundinum. Neque enim tot dies continui,quot ſunt in trinundino,eſſe poterãt,quin aliqui ex iis eſſent comitiales. At temporibus ætati Ciceronis proximis

Conſules

F Conſules totum fere annum ſui Conſulatus agebāt in urbe, nec ad exercitus, aut in prouincias, niſi ad finem anni proficiſcebantur. Vnde fiebat ut legitimo tempore comitia magiſtratuum edicerentur: & niſi ad diem edicto præſtitutum haberentur, id eo accidebat, ꝙ dies diffunderetur, uel auſpiciis, uel magiſtratuū interceſſionibus. Ac ſi tum eueniret, ut tandiu ducerentur comitia, ut ad Interregnū res rediret, meritò eueniebat, ut primo quoque tempore, ac non poſt trinundinum haberentur comitia, tanto ante tempore indicta, ut nemo conqueri poſſet ſuffragio ſe

G priuari: ſiquidem dilata tantum comitia eſſe nemo non ſciret, ſi quid eueniſſet cur die præſtituta non eſſent habita. Neque enim nouum edictum proponebatur, ſi ad diem edicti non eſſent habita, ſed in proximum diem comitialem differebantur. Vnde illud apud Liuium lib. 7. Dec. 1. Aliquoties fruſtra in campum deſcēſum cùm eſſet, multiq́ per ſeditiones acti comitiales dies. Verùm ut illud ſæpe uſuueniſſe ſuperioribus temporibus concedamus, ut paucis diebus poſt edictum non interpoſito trinundino haberentur comitia, ætate tamen Ciceronis non æquè id fie-

H ri abſque incommodo poterat. Superioribus enim temporibus pauci Italiæ populi, & hi urbis uicini, in magiſtratuum comitiis ius habebant ſuffragii. Quare ut ad diē edicti conuenire poſſent longo tempore opus non erat. At Ciceronis ætate, qua omnes Italiæ ſocii ciuitate donati erant, ſi poſt edictum multi dies non fuiſſent interpoſiti, quid aliud fuiſſet, quàm priuare ciues ſuffragio? Ego igitur ſic ſentio ordinarium fuiſſe, ut poſt præmiſſum edictum ante diem comitiorum interiiceretur ſpatium trinundini, partim ut liceret omni ex Italia Romam ad creandos magi-

I ſtratus uenire, partim ut eo temporis ſpacio in candida toga ſupplicare populo liceret. Porrò edictum hmōi proponendi ius modò ius erat, quibus habendi comitia ſors obtigiſſet. Qui enim erat habiturus comitia, is diem præſtituebat edicto: quod interdum ab eo abſente præmittebatur, interdum die à Conſule dicta à Prætore urbis ꝓponebatur. Scribit T. Liuius lib. 2. Dec. 3. Ab eodem Prætore ex S.C. literæ ad Conſules miſſæ, ut ſi iis uideretur, alter eorum ad Conſules creandos Romam ueniret: ſe in eam diem quam iuſſiſſent, comitia edicturum. Et lib. 5. Decad. 4.

K Prætor M. Fuluius literas ad Conſulem mittit, Senatui placere ut Romam reuerteretur, & ex itinere permitteret edictum, quo, comitia Conſulibus creandis ediceret. Nec ſane Conſul edicto faciebat dies comitiales, ut uult Budæus, ſed contra, ut in diem

comitialem

comitialem dies edicto præſtituta incideret, Conſuli prouiden- A
dum erat:alioqui agi cum populo fas non fuiſſet:quod nos po-
ſtea apertius oſtendemus, cum de tempore comitiorũ agemus.
Neque uero præmiſſo edicto tantum opus erat in magiſtratuũ,
ſed etiam in legum iudiciorumq́ comitiis : uerumtamen in his
edictum non ut in magiſtratibus,in tabella quæ hoc tantum cō
tineret,ſcriptum proponebatur, ſed ſimul lege per trinundinum
promulganda dies à magiſtratu prædicebatur, qua haberentur
comitia, nec alio opus erat edicto. Atque ante legum quidem
comitia hic modus erat ſeruandus, ut primum qui legem ferre B
uellet, eam publicè propoſitam haberet,quo poteſtas fieret po-
pulo cognoſcendi ocioſe: & ut inde liceret librariis deſcribere,ſi
qui uellent legem apud ſe habere. Qui autem legem ita publice
propoſuerat,promulgaſſe dicebatur,tametſi ad populm nōdum
eam ferre cœpiſſet.Quæ omnia demonſtrari poſſunt ex Cicero
ne.Scribit enim ſecunda oratione in Rullum: Ineunt tandē ma-
giſtratum Tribuni pl.concio expectata P.Rulli,quod & prin-
ceps erat Agrariæ legis,& truculentius ſe gerebat quàm cæteri.
Legem hominis concionemq́ expectabam: lex initio nulla ꝓ- C
ponitur:concionem imprimis aduocari iubet:ſumma cum expe
ctatione concurritur:explicat orationem ſane longam,& uerbis
ualde bonis:unum erat quod mihi uitioſum uidebatur,quòd ex
tanta frequentia inueniri nemo potuit,q̃ intelligere poſſet q̃d di-
ceret. Hoc ille utrũ inſidiarũ cauſa fecerit,an hoc genere eloquē-
tiæ delectetur,neſcio. Tamen ſiqui acutiores in concione ſtete-
rant, de lege Agraria neſcio quid uoluiſſe eum dicere ſuſpicabā-
tur. Aliquando tandem me deſignato lex in publicum propo-
nitur:concurrunt iuſſu meo plures uno tempore librarii:deſcri- D
ptam legem ad me adferunt. Et in oratione pro Sylla de lege
L.Cæcilij ita ſcribit: Lex dies fuit propoſita paucos,ferri cœpta
nunquam : poſita eſt in Senatu,populum Romanum latuit.At
qui paulò ante ſcripſerat à Cæcilio eam rogationem fuiſſe pro-
mulgatam:unde apparet qui legem modo in publicum propo-
ſuit, & ſi ad populum adhuc non tulerit, legem tamen promul-
gaſſe. Neque tamen negauerim quin dicatur etiam legem pro-
mulgare,qui trinundino ad populum de ſua lege dicit. Nam &
Cicero in quinta Philipp.ita loquitur. Vbi lex Cæcilia & Di- E
dia? ubi promulgatio trinundinum? Et tertio de Legibus legem
ponit,in qua facit diuerſa promulgare & proponere. Promulga-
ta, propoſita,in ærario cognita agunto.Itaque ego ſic ſentio uer
bum

F bum promulgandi,ſignificaſſe omnem rationem edendæ in uul
gus rei,ſiue uerbo ſiue ſcripto:non autem pro altero tantum ac
cipi.Ergo quomodocunque lex in uulgus edebatur,promulga-
ri dicebatur:cum uerò ſcripta publicè exhibebatur,proponi dice
batur.In quo obiter id obſeruandum eſt, ſolitos eos qui legem
ita proponerent,nomen ſuum adſcribere.Cicero libro 7.in Ver
rem : Nempe ea lege de iudiciis iudicibuſq; nobis promulgata,
quam non is promulgauit, cuius nomine proſcriptam uidetis.
Atque huiuſmodi proſcriptio ante fiebat,quam legem quis fer-
G re inciperet,ut ex iis quæ diximus apparet. Nam etſi fere con-
cionem habere ſolitos reperiamus legum rogatores, priuſquam
legem proponerent,in qua concione populo neceſſitatem & uti
litatem legis proponendæ oſtenderent, quod & Rullum feciſſe
ex iis quæ diximus apparet, & Tib.Gracchum, ſcribit Appia-
nus:attamen legem ferre adhuc non dicebantur,ſed præterea ne
ceſſarium erat trinundinum ad legem promulgandam.Id quod
ex Dionyſ.Halicar.libro decimo intelligi poteſt,ubi ita ſcribit:
Tribuni pl. aduocata concione pollicebantur plebi ſe legem la-
H turos de iis rebus quas poſtulabat. Quam orationem poſtquã
plebs collaudauit,ſublata omni mora,legem quam paratam ha-
bebant,recitarunt. Ac propoſita ea lege,datum eſt trinundini ſpa
cium, quo fieret poteſtas legis improbandæ omnibus qui uel-
lent.Et Liuius lib.3.Decad.1.de legibus à Decemuiris conſcri-
ptis ita ſcribit:Ingenti hominum expectatione, propoſitis decẽ
tabulis populum ad concionem aduocarunt: & quod bonum
fauſtum,fœlixq; Reip. ipſis liberiſq; eorum eſſet, ire & legere
leges propoſitas iuſſere. Se quantum decem hominum ingeniis
I prouideri potuerit, omnibus ſummis infimiſq; iura æquaſſe.
Plus pollere multorum ingenia conſiliaq;: uerſarent in animis
ſecum unamquamque rem, agitarent deinde ſermonibus, atque
in medium, quid in quaque re plus minuſve eſſet, conferrent.
Cum ad rumores hominum de unoquoque legum capite edito
ſatis correctæ uiderentur,centuriatis comitiis perlatæ ſunt.Poſt
hanc igitur legis propoſitionem,trinundino etiam promulgan-
da erat. In quo duo potiſſimum quæ ambigua uidentur, nobis
explicanda ſunt. Primum, quid eſſet illud trinundino promul-
K gare:alterum,diceretur ne lex tum ferri cum ita promulgabatur,
an uero die modò comitiorum ferri legem dicere oporteat. Tri
nundino promulgare, eſt legem quam propoſueris tribus die-
bus nundinarum aduocata concione ita recitare, ut de ſingulis

capitibus

capitibus populum & doceas,& doceri adhibitis aliis ſuaſoribus facias: data interim facultate,ut qui uolet,legem improbare diſſuadereq́ poſſit. Erant autem nundinæ,ut ait Macrobius lib. 1. Satur.cap.16.feriæ paganorum,ideſt ruſticorum,quibus conueniunt negociis propriis,uel mercibus prouiſuri. Fiebant autem nono quoque die:unde etiam nomen habuerunt, ut ſcribit Plutarc.in Coriolano & Dionyſ.lib.2.Illis ergo nundinarũ diebus, quia frequentior ſolebat eſſe populi multitudo propter ruſticorum in urbem conuentum, propterea inſtitutum erat, ut illis potiſſimum diebus leges promulgarentur.Id quod docet eodem illo loco Macrob.his uerbis: Rutilius ſcribit Romanos inſtituiſſe nundinas,ut octo quidem diebus in agris ruſtici opus facerent,nono autem die intermiſſo rure ad mercatum legesq́ accipiendas Romam uenirent:& ut ſcita atque conſulta frequentiore populo referrentur:quæ trinundino die propoſita à ſingulis atq́ uniuerſis facile noſcebantur. Vnde etiam mos tractus, ut leges trinundino die promulgarentur. Atque ego quidem primis temporibus lege cautum non fuiſſe exiſtimo, ut trinundino leges promulgarentur, ut ex eo colligi poteſt quod ſcribit T. Liuius lib.4.Dec.1.Mamercum Aemilium Dictatorem aduocata concione dixiſſe,legem ſe laturum ne pluſquam annua ac ſemeſtris eſſet Cenſura:quam legem conſenſu ingenti populi poſtero die pertulerit.Et quoniam multo tempore hæc lex Aemilia lata eſt poſt leges duodecim tabularũ, inde planũ eſt legibns duodecim tab.id minime cautũ fuiſſe: alioqui hæc lex iure lata non fuiſſe quæ trinũdino promulgata nõ eſſet:Nec ſane reperit̃ lex de ea re fuiſſe ante lege Cæciliam, & Didam,quæ lata eſt Conſulibus Q. Cæcilio Metello Nepote, & T.Didio,anno urbis DCLVI. Quòd autem de legibus trinundinum promulgandis uno capite huius legis cautum eſſet,Cicero oſtendit cùm ita ſcribit, pro domo ſua: Si quod in cæteris legibus trinundinum eſſe oportet, id in adoptione ſatis eſt trium eſſe horarum,nil reprehendo. Sin eadem obſeruanda ſunt decreuit Senatus M.Druſi legibus, quæ contra legem Cæciliam & Didiam latæ eſſet,populum non teneri.Idem hoc diligentius, pœna etiam adiecta, poſtea cautum fuit lege Licinia & Iunia,lata à L.Licinio Muræna & D.Iunio Syllano Conſulibus, eo anno qui ſecutus eſt Ciceronis Conſulatum. Cicero quinta Philipp. Vbi lex Cæcilia & Didia? ubi promulgatio trinundinum? ubi pœna recenti lege Iunia & Licinia? Si igitur ante eas leges obſeruaretur trinundini promulgatio,

F tio, quemadmodum paſſim in hiſtoria Dionyſii legitur, conſuetudine id potius quàm legis neceſſitate obſeruatum fuiſſe exiſtimo. Quòd uerò iis tribus nundinarum diebus recitari legē oporteret, ac populum doceri, ex eo apparet quod ſcribit Dionyſ.lib.10. Tribunos plebis lege propoſita trinundini ſpacium dediſſe, ut interim ſuadendi ac diſſuadendi poteſtas eſſet. Vnde apud Ciceronem lib.3.de Legibus ponitur lex huiuſmodi: Rem populum docento: doceri à magiſtratibus priuatisq; patiuntor. Quam legem paulo pòſt dicit Romæ obſeruari ſolitam. Quo

G fit ut lege propoſita non modò à magiſtratibus doceri populum oporteret, ſed etiam à priuatis data eis concione a magiſtratu. Neque enim priuato licebat ex roſtris uerba ad populum facere, niſi à magiſtratu quis produceretur: uti Cicero in Vatinium ſatis oſtendit cùm ita ſcribit: Cum L. Vectium qui in Senatu confeſſus eſſet ſe cum telo fuiſſe, mortem Cneo Pompeio, ſummo & clariſſimo ciui ſuis manibus adferre uoluiſſe, in concionem produxeris: indicem in roſtris, in illo inquam, augurato templo ac loco colocaris, quo actoritatis exquirendæ cauſa cæ

H teri Tribuni pl. principes ciuitatis producere conſueuerunt. Et Liuius lib 5. Decad. quintæ. Cum ita traditum eſſet, ne quis prius intercederet legi, quam priuatis ſuadendi diſſuadēdiq; legem poteſtas facta eſſet. Exempla huius rei frequentia ſunt in hiſtoria. Legem Maniliam ſuaſit Cicero, diſſuadebant Catulus & Hortēſius, legem Agrariam Rulli diſſuaſit Cicero. Leges Cæſaris in primo Conſulatu ſuaſerunt Pompeius & Craſſus. Solebant enim qui legem ferre uolebant, ſibi uirum aliquem magna auctoritate præditum, conſiliare & adiungere, qui populo ſuade-

I ret, ut legem accipere qui legis auctor appellari ſolet. Cicero.3. de Legib. Itaque iſti rationi, neque lator quiſquam eſt inuentus, nec auctor unquam bonus. Et paulò poſt. Nam Caſſiæ legis culpam Scipio tuus ſuſtinet, quo auctore lata eſſe dicitur. Qui igitur primas partes ſuadendæ legis habebat, is auctor dicebatur: qualis fuit Pompeius in lege P. Lentuli Conſulis, qua reuocatus eſt ab exilio Cicero: ut apparet ex oratione poſt red. ad Quirites. In qua etiam oratione, continetur ſumma orationis, quam

K habuit Pompeius ad populum. Ex quo intelligimus, in lege promulganda non recitari modò legem, ſed etiam docendi populi cauſa orationem addi ſolitam. Tū uerò Cicero pro Flacco ſcribit more inſtitutoq; maiorum, populi ſuffragiis legem nō committi, niſi auditis antè auctoribus, re per multos dies promulgata & co-

cognita. Ex quo id colligi poteſt, quod modò diximus,legum A
promulgationem nõ fuiſſe nudam recitationem,ſed etiam opor
tuiſſe populum oratione doceri: idq; toties quoties promulgabatur. In quo etiam illud obſeruandum,quod ait Cicero in orat. poſt red. in Senatu,decreuiſſe Senatum ut agerentur gratiæ iis, qui ex municipiis ueniſſent primo die promulgationis: ſimulq; ut rogarentur,ut pari ſtudio conuenirent reliquis diebus, cùm lex eadem rurſus ad populum referenda eſſet. In ſuperiore autem oratione,quam habuit ad Quirites, dicit ter conueniſſe Italiam cunctam nomine ſuo, & ſe in patriam ter decretis Italiæ cũctæ B
reuocatum. Ex iis enim locis intelligi poteſt,cùm lex ita trinundino promulgabatur, ſolitum fuiſſe populum ſignificationem dare acclamationibus legem ſibi acceptam eſſe aut non eſſe, antequàm dies ſuffragii ueniret. Hoc enim eſt,quòd ait Cicero decretis Italiæ ter ſe reuocatum. Neque enim de ſuffragiis intelligi poteſt: præſertim cùm tot comitiis eandem legem iuberi abſurdum ſit,& nundinis comitia habere fas,nõ eſſet, ut nos amplius poſtea oſtẽdemus,cùm de tempore Comitiorum diſputabimus.
Recitabatur ergo tribus nũdinarum diebus lex in concione, ſi- C
mulq; docebatur ſingulatim populus,& rogabatur ut legem accipere uellet: proditaq; die qua comitia haberentur,legis ferendę cauſa,ut ad illam diem frequens adeſſet,rogabatur. An uerò qui trinundino ita promulgabat legem,ferre eam diceretur, an ea ſolum die qua populus erat ſuffragium dicturus, ego de ea re ſic ſentio,uerè quidem ac propriè ferri legem, cùm populi ſuffragiis committitur: ideoq; cùm apud auctores reperimus diem ferendæ legis, de die comitiorum intelligimus: quin tamen legem et ferre diceretur qui trinundino promulgabat, negari non poteſt. D
Neque enim aliud ſignificat legem aut rogationem ferre,ut Grę cum uerbum eiſpherein oſtendit,quàm in mediũ adferre. Quoties igitur concionem quis uocabat,ut ſuam legem populo exhiberet,toties ferre legem dicebatur. Qui tamen illo trinundino magis cognitionis cauſa lex populo exhibebatur, quam ut eius ſuffragiis tum committeretur, propterea illa uerius promulgatio legis quàm latio uocabatur. Cicero pro Sylla de rogatione L. Cæcilii loquens,negat eam ferri cœptam, quia etſi propoſita eſ- E
ſet,& de ea actum in Senatu,populo tamen in concione exhibita non eſſet: unde efficitur eum ferre legem incipere qui nundinis promulgat. Ac de legum quidem promulgatione hactenus. Nunc in iudiciis quid ante diem comitiorum fieri oporteret,

F 2 pauca

F pauca dicamus. Cicero pro domo ſua: Moderata populi iudicia
ſunt à maioribus conſtituta: primùm, ut ne pœna capitis cum
pecunia cuniungatur: deinde, ne niſi prædicta die quis accuſetur:
ut ter ante magiſtratus accuſet intermiſſa die, quàm mulctam ir-
roget aut iudicet: quarta ſit accuſatio, trinundinum prodita die,
qua die iudicium futurum ſit. Ex hoc loco perſpicuum eſt, ante
comitia iudiciorum oportuiſſe trinundino prodi diem quo ha-
berentur comitia. Et quoniam priuilegium, quo perduellionis
crimen iudicabatur, lex erat Centuriata, ut ſupra demonſtraui-
G mus: propterea omnibus Centuriatis legibus commune eſſe di-
cimus, ut trinundino proderetur dies comitiorum. Quòd uerò
ait Cicero trinundino prodi diem qua iudicium futurum eſſet;
non ita accipi debet, quaſi nihil aliud fieret illo trinundino, quàm
ut proderetur dies: ſed quia lege lata iudicium hoc peragebatur,
tribus illis nundinarum diebus lex in concione recitabatur, cæte-
raq; peragebãtur quæ in legum promulgatione obſeruari dixi-
mus. Hoc igitur omnibus Centuriatis comitiis magiſtratuum, le-
gum, & iudiciorum conueniebat, ut eo quo dixi modo, dies co-
H mitiorum ediceretur, & trinundini tempus relinqueretur inter e-
dictum & diem comitiorum. Ex quo conſequens eſt, Centuria-
ta illa comitia quæ apud Gellium lib. 15. cap. 27. ſcribuntur ex
Lælio Felice, per cornicinem calari, non pertinere ad alia Centu-
riata comitia, quàm quæ regis ſacrorum inaugurandi cauſa ha-
bebantur: in quibus pro edicto erat huiuſmodi per cornicines
populi conuocatio. Erat autem & illud communiter obſeruan-
dum in omnibus, ut Senatus auctoritate haberentur comitia Cẽ-
turiata. Quod Dionyſius oſtendit lib. 9. cùm ait, hoc diſcrimen
I fuiſſe inter Tributa comitia & alia, quod Tributis Senatus au-
ctoritate opus non erat, in reliquis neceſſe erat Senatus auctori
tatem accedere. Porro illud animaduertendum eſt, primis quidẽ
temporibus poſt habita comitia patres auctores fieri ſolitos. Vn
de apud Liuiũ lib. 1. Quirites regem create, ita Patribus uiſum:
Patres deinde, ſi dignum qui ſecundus à Romulo numeretur
crearitis, auctores fiẽt. Et paulo pòſt de Tullo Hoſtilio: Regem
populus iuſſit: patres auctores facti. Quod idem de Anco Mar-
cio ſcribit, & multis aliis in locis. At poſtea patres ante comitia
K auctores fieri oportebat. Illud enim eſt quod T. Liuius libro pri
mo ſcribit: Decreuerũt ut cùm populus regem iuſſiſſet, id ſic ra
tum eſſet, ſi patres auctores fierent. Hodieq; in legibus magi-
ſtratibusq; rogandis uſurpatur idem ius ui ademptum: priuſ-

quam

quam populus ſuffragium ineat, in incertum comitiorum euentum patres auctores fiunt. Et in fine lib. ſexti. 1. Decad. extat concio Appii, in qua ſcribitur Centuriatis & Curiatis comitiis patres auctores fieri. Quod idem Cicero dicit pro domo ſua. Quod uero Liuius lib. 8. 1. Decad. ſcribit à Dictatore P. Philone legem latam, ut legum, quæ comitiis Centuriatis ferrentur ante initum ſuffragium, patres auctores fierent: illud inquam apertè oſtendit ad illud uſque tempus, poſt comitia patres auctores fieri ſolitos: ſed poſt hanc legem, ut patres ante auctores fierent, fuiſſe neceſſe. Scribit etiam Appianus lib. 1. bell. ciuil. à Sylla legem latam, ut nihil referretur ad populum, quod antè à Senatu decretum confirmatumq; non eſſet: ut ueteri, inquit, lege cauebatur. Quod ad plebiſcita non pertinere hinc colligi poteſt, quod Tribunis pl. poteſtatem agendi cum populo Sylla ſuſtulerat. Et Cicero pro plancio: Nam ſi ita eſſet quod patres apud maiores noſtros tenere non potuerunt, ut reprehenſores eſſent comitiorum, id haberent iudices: uel quod multò etiam minus eſt ferendum. Tum enim magiſtratum non gerebat is qui cœperat, ſi patres auctores non erant facti. Ex iis omnibus apparet, in omnibus Centuriatis comitiis fuiſſe neceſſariam Senatus auctoritatem. Vnde fit ut paſſim in hiſtoria Liuii, ubi mentio eſt comitiorum magiſtratibus creandis indictorum, ſenatuſcõſultum præceſſiſſe reperiamus. Et Cicero libro quarto ad Atticum in epiſt. cuius initium eſt, Occupationum: Comitia dilata ex ſenatuſconſulto. Et paulò poſt: Senatus decreuerat ne prius comitia haberentur, quàm lex lata eſſet. Si quis interceſſiſſet res integra referretur. Cœpta ferri leuiter: interceſſum, non inuitis. Res ad Senatum. De ea re ita cenſuerunt: comitia primo quoque tempore haberi cenſere. Ex quo Ciceronis loco perſpicuum eſt, in magiſtratuum comitiis auctoritatem Senatus uſque adeo fuiſſe neceſſariam, ut non modò iubendi, ſed etiam differendi & impediendi comitia in Senatu poteſtas eſſet. In legibus uerò ferendis neceſſariam Senatus auctoritatem fuiſſe lex illa Cornelia, quam ex Appiano citauimus, oſtendit. Ex eo autem quod legimus in oratione pro Sylla, factum eſſe in lege L. Cæcilii, colligimus legitimam hanc fuiſſe rationem legis ferendæ, ut ea propoſita ad Senatum referretur, priuſquàm ad populum ferre quis inciperet: niſi lex de ea re eſſet quæ ante in Senatu agitata eſſet, factumq; S. C. ut ad populum ferretur. De edicto quod ante comitia Centuriata præmittebatur,

F & de Senatus auctoritate,hactenus. Sequitur nunc ut de auſpiciis agamus.Neque enim haberi comitia Centuriata ulla iure poterant,niſi captatis ante auſpiciis.Captare autem auſpicia,erat ex auibus,cæteriſq; ſignis auguralis diſciplinæ propriis, Iouis uoluntatem interpretari.Erant enim Romani iam inde ab Romuli ac Numæ inſtituto religionis obſeruantiſſimi : ut fere nec publicè,nec priuatim quicquam aggrederẽtur,diis inconſultis.Fere autẽ duobus generibus conſulendi deos,priuſquam aliquid inciperent,utebantur Vnum erat per exta hoſtiarum,quas immolare ſolebant:ad quam diuinandi rationem adhiberi ſolebant aruſpices,ut frequentiſſimè in hiſtoriis occurrit,& multis uerbis explicatur à Cicerone,ſecũdo de Diuinatione. Alterum erat ex auibus & cæteris ſignis,unde Iouis ſententiam diuinare ſolebant; ad quam rationem diuinandi augures adhibebantur.Cicero.n.2. de Legib.appellat augures,Iouis Opt. Max:interpretes:& lib.3. Iouis conſiliarios & adminiſtros:quod cùm Iupiter auſpicia mittere & ſigna crederetur, ipſi ſua quadam diſciplina, quæ auguralibus libris continebatur de illis iudicabant, fauſta ne, an infauſta eſſent:quòdq; ipſorum collegium decreuiſſet, id ratum omnino ut haberetur cautum erat.Dixi autem ex auibus & ſignis cũ Cicerone,ſecundo de Legibus ubi ita ſcribit:Diuinationem,quã Græci manticin appellant, eſſe cenſeo,& huius hanc ipſam partem,quæ eſt in auibns cæteriſq; ſignis diſciplinæ noſtræ. Hæc autem duo eò pertinent,ut ne quis exiſtimet ex auibus tantum augures futurorum prædictiones accepiſſe.Nam & auſpicia,quę ſunt quaſi auiſpicia, quanquam propriè ſignificarent ex auibus ſumptas diuinationes,tamen uſu effectum eſt,ut multò latius pateret uerbum auſpiciorum,& complecteretur etiam ſigna alia ad augurum diſciplinam pertinentia. Ego autem quatuor ferè generibus contineri omnia ſigna anguralis diſciplinæ reperio.Primum ex auibus: Alterum è cælo: Tertium ex terrenis quibuſdam animantibus:Quartum ex diris.Ex auibus ſigna obſeruantur tripliciter:ex uolatu,ex occentu,ex tripudio.Ac uolatu quidem auium captari augurium oſtendit,cùm hiſtoria Romuli & Remi,tũ id quod Cicero ſcribit lib.1. de Diuin. auguralibus libris contineri, Coruum à dextra uolantem, Cornicem à ſiniſtra ratum facere.Et lib.2.de Diuin.ita ſcribit:Quæ eſt igitur natura,quæ uolucres huc & illuc paſſim uagãtes efficiat, ut ſignificent aliquid:& tum uetẽt agere,tũ iubeãt aut cãtu aut uolatu? Ex quo loco apparet,nõ modo uolatu,ſed etiã occẽtu auguriũ accipi.

G H I K

pi.Et lib.1.de Diui.Eadẽq; efficit in auibus diuina mẽs,ut tũ huc tũ illuc uolent alites:tum in hac,tum in illa parte ſe ocultent. tũ à dextra,tum à ſiniſtra parte canant oſcines.Et T.Liuius lib.10. 1.Dec. Ante Conſulem hæc dicentem, Coruus uoce clara occinuit. Quo lætus augurio Conſul. A

Et Virgilius:

Sæpe ſiniſtra caua prædixit ab illice Cornix.

Quò etiam pertinet id quod eſt apud Aulum Gellium libro ſexto.cap.6. de auibus præpetibus & inferis. Tripudio autem augurium accipiebatur, ex pullis modò gallinaceis, quos in cauea incluſos aſſeruabant pullarii: quibus è cauea eductis, paſtus obiiciebatur: tumq; ex paſcendi ratione, cæteroq; geſtu pullorum, augurium accipiebat pullarius, quod deinde ad magiſtratum referebat, à quo iuſſus eſſet captare auſpicium. Cuius rei exemplum eſt illuſtriſſimum apud T. Liuium lib.10. 1.Dec.Tertia uigilia noctis iã relatis literis à collega, Papyrius ſilentio ſurgit,& pullarium ĩ auſpicium mittit.Nullũ erat genus hominũ in caſtris intactum cupiditate pugnæ: ſummi infimiq; ęque intenti erant:dux militum,miles ducis ardorem ſpectabat. Is ardor omnium etiam ad eos qui auſpicio intererant,peruenit. Nam cùm pulli non paſcerentur,pullarius auſpicium mentiri auſus,tripudium ſoliſtimum Conſuli nunciauit.Conſul lætus auſpiciũ egregium eſſe,& deis auctoribus rem geſturos pronunciat,ſignũq; pugnæ proponit.Et paulò poſt: Altercatio inter pullarios orta de auſpicio eius dici,exauditaq; ab Equitibus Ro.Qui rem haud ſpernendam rati Sp.Papyrio fratris filio Conſulis,ambigi de auſpicio pronunciauerunt. Iuuenis ante doctrinam deos ſpernentem natus,rem inquiſitam,ne quid incompertum deferret,ad Conſulẽ detulit Cui ille:Tu quidem macte uirtute diligentiaq; eſto. Cæterum qui auſpicio adeſt,ſi quid falſi nunciat,in ſemetipſum religionem recipit. Mihi quidem tripudium nunciatum populo Romano exercituiq; egregium auſpicium eſt. Aliud exemplum memorabile eſt apud Valerium Maximum libro primo cap. quarto. P.Claudius bello Punico primo, cùm prælium nauale committere uellet, auſpiciaq; more maiorum petiiſſet,& pullarius non exire pullos cauea nunciaſſet,abiici eos in mare iuſſit:dicens,quia eſſe nolunt,bibant. Eſt & aliud exemplum C.Hoſtilii, cui malum auſpicium nunciatum eſt, quòd pulli cauea educti, in proximam ſyluam fugiſſent: ſummáq; diligentia quæſiti, reperiri nequiuiſſent. Cicero 1.de Diuin.

(Margin letters: B, C, D, E)

F Ille mihi uidetur igitur uerè augurari. Nam noſtri quidem
magiſtratus auſpiciis utuntur coactis. Neceſſe enim eſt offa
obiecta cadere fruſtum ex pulli ore eùm paſcitur. Quod au-
tem ſcriptum habetis tripudium fieri, ſi ex ea quid in ſolidum
ceciderit, hoc quoque, quod dixi, coactum tripudium ſoliſti-
mum dicitis. Et libro ſecundo de Diuinat. Tum ille, dicito ſi pa-
ſcuntur: Paſcuntur. Quæ aues, aut ubi? Attulit, inquit, in
cauea pullos is, qui ex eo ipſo nominatur pullarius. Hæ ſunt igi
tur aues internunciæ Iouis: quæ paſcantur, necne, quid refert?
G Nihil ad auſpicia. Sed quia cùm paſcuntur, neceſſe eſt aliquid ex
ore cadere, & terram pauire, terripauium primo, pòſt terripudiũ
dictum eſt: hoc quidem iam tripudium dicitur. Cum igitur offa
cecidit ex ore pulli, tum auſpicanti tripudium ſoliſſimum nun-
ciatur. Ergo hoc auſpicium diuini quicquam habere poteſt,
quod tam ſit coactum & expreſſum? Quo antiquiſſimos au-
gures non eſſe uſos argumento eſt, quod decretum collegii ue-
tus habemus, omnem auem tripudium facere poſſe. Tum igi-
tur eſſet auſpicium, ſi modo eſſet ei liberum ſe oſtendiſſe: tum
H auis illa uideri poſſet interpres & ſatelles Iouis. Nunc uerò in-
cluſa in cauea, & fame enecta, ſi in offam pultis inuadit, & ſi ali-
quid ex eius ore cecidit, hoc tu auſpicium, aut hoc modo Ro-
mulum auſpicari ſolitum putas? Secundum genus auſpiciorum
erat in ſeruando de cœlo. Erat autem ſeruare de cœlo, attentius
circunſpiciendo obſeruare, num qua parte cœli aliquid ſe oſten-
deret, unde diuinationem accipere poſſet. Huius exemplum
eſt apud Dionyſium libro ſecundo ubi ita ſcribit: Ad ea Ro-
mulus gratum ſibi eſſe reſpondit, quòd hominum iudicio di-
I gnus habitus eſſet, qui Romæ rex eſſet: eum tamen hono-
rem ſe non antè recepturum, quàm deorum numini idem place-
re fauſtis auſpiciis demonſtratum eſſet. Conſentibus cunctis
diem indixit, qua captaret auſpicia. Quæ ubi uenit, prima lu-
ce domo exiens, in loco puro ſub dio ſtetit, factoq; legitimo
ſacrificio precatus eſt Iouem regem, cæteroſq; deos, quòd præ-
ſides ſuæ coloniæ fecerat, ut ſi regem eſſe uellent, proſpera de
cœlo ſigna darent. Finita oratione fulgur ſe oſtendit à ſiniſtra
ad dextram procedens. Erat autem Romanis fulgur ſiniſtrum
K in optimis auſpiciis. Hactenus Dionyſius. Aliud exemplum
eſt apud Liuium libro primo de Numa. Accitus, ſicut Ro-
mulus augurato in urbe condenda regnum adeptus eſt, de ſe
quoque conſuli iuſſit. Inde ab augure, cui deinde honoris gra-
tia,

tia,publicum id, perpetuumq́ ſacerdotium fuit, deductus in ar- A
cem, in lapide ad meridiem uerſus conſedit. Augur ad læuam
eius capite uelato ſedem cepit, dextra manu baculum ſine nodo
aduncum tenens, quem lituum appellauerunt. Inde ubi proſpe-
ctu in urbem agrumq́ capto deos precatus,regiones ab oriente
ad occaſum determinauit: dextras ad meridiẽ partes,læuasq́ ad
ſeptentrionem eſſe dixit:ſignum contra quoad longiſſime con-
ſpectum oculi ferebant,animo finiuit: tum lituo in læuam ma-
num translato, dextra in capite Numæ impoſita, precatus eſt
ita:Iupiter pater,ſi eſt fas hunc Numam Pompilium, cuius ego B
caput teneo,regem Romæ eſſe, ut tua ſigna nobis certa ac clara
ſint inter eos fines quos feci. Tum peregit uerbis auſpicia quæ
mitti uellet. Quibus miſſis declaratus rex Numa de templo de-
ſcendit.Hactenus Liuius.Ego uero ex obſeruatione antiquitatis
collegi,non modo in urbe, ſed etiam in agris augures templa fi-
nire potuiſſe ad auſpicandum.Erant enim templa auguribus re-
giones,aut agri certo carmine ab auguro lituo finiti & notati cõ
ſecratiq́, unde in omnes cœli partes ad augurium captandum li
ber erat aſpectus: adeoq́ liberum quoquo uerſus aſpectum eſſe C
oportebat, ut interdum augures ea quorum altitudo auſpiciis
officeret,demoliri iuberent. Vnde in hiſtoriis reperitur C.Ma-
rius ædem honoris ſummiſſiorem aliis feciſſe,ne ſi forte obeſſet
auſpiciis publicis,augures eam demoliri iuberent.Diuidebantur
autem partes cæli ab auguribus aliter quàm ab Hetruſcis.Nam
ut Cicero 2.de Diuin. ſcribit, Hetruſci in ſedecim partes cœlum
diuiſerunt: augures in quatuor. Et hi quidem,ut ex loco Liuii
apparet dextras ad meridiem, ſiniſtras ad ſeptentrionem facie-
bant. Quare neceſſe, ut antica pars iis eſſet ad orientem, po- D
ſtica ad occidentem: quemadmodum etiam teſtatur Diony-
ſius libro ſecundo ubi ait augures ſpectare orientem ſolitos
dum auſpicabantur: & Plutarchus in Proble. Nec repugnat
quod ait Liuius, Numam ita ſedem cepiſſe, ut ad meridiem
uerſus ſpectaret. Neque enim oportet,ut augur eam cœli par-
tem ſpectet quam is cui in auſpicio erat: neque eandem immo-
tamq́ ſedem tribuit auguri ſicut Numæ. Hetruſci uero ſingu-
las harum quatuor rurſus in quatuor diuidebant:itaque ſedecim
partes efficiebant:anticas ab exortu quatuor, poſticas ab occaſu E
totidem:dextras ad meridiem quatuor,ſiniſtras ad ſeptentrionẽ
quatuor.Eſt aũt & illud obiter animaduertẽdũ,ad Hetruſcos
qui erant aruſpices ea ſigna de cœlo pertinuiſſe, quæ prodigio-
ſum

F ſum aliquid oſtentoſumq́ꝫ habere uiderentur, ut ſi quæ ædes cœlo percuſſæ, ſi repente & inopinatò quiſpiam fulmine ictus concidiſſet, aut ſi qua alia ſigna inuſitata in cælo apparuiſſent. Augures uero ita de cælo ſeruabant, ut ſi intonuiſſet, ſi fulguraſſet, neque in iis ſimul aliquid inuſitatum accidiſſet, ſpectarent. Itaque ſigna modo uſitata, & nil prodigii habẽtia ad collegiũ augurum pertinebant. Nec alia fuiſſe ſigna, unde diuinationem acciperent augures ſeruando de cælo, reperio, q̃ꝫ ſi tonuiſſet aut fulguraſſet. Cicero ſecundo de Diuinat. Itaque in noſtris commentariis ſcri
G ptum habemus, Ioue tonante fulgurante comitia pupuli habere nefas. Hoc fortaſſe Reip. cauſa conſtitutum eſt. Comitiorum enim non habendorum cauſas eſſe uoluerunt. Itaque comitiorum ſolùm uitium eſt fulmen, quod idem in omnibus rebus opptimum auſpicium habemus, ſi ſiniſtrum fuit. Vnde apud Ciceronem 1. de Diuin. Partibus intonuit cœli pater ipſe ſiniſtris. Et lib. 2. Cum tonuit læuum bene tempeſtate ſerena. Ergo qui augurium captabant de cœlo, omnibus quidem in rebus præter q̃ꝫ in comitiis, ſi fulguraſſet, aut tonuiſſet à læua, bonum auſpicium
H interpretabatur. Vnde fit, ut ſiniſtrum auſpicium dicerẽt Romani pro bono auſpicio: ut Cicero inquit. 2. de Diuin. Quanquam haud ignoro quæ bona ſint, ſiniſtra nos dicere etiamſi dextra ſint. Cuius rei rationem reddere conatur Plutar. in Probl. dicẽs ſiniſtrum à ſinendo dictum eſſe: quæ ergo auſpicia ſinerẽt, rem peragi ob quam dii conſulebantur, ea ſiniſtra quaſi ſinentia appellata eſſe. At ſi à dextra alterum horum eueniſſet, infauſtum ſemper auſpicium interpretabantur. Tertium genus auſpiciorum erat ex terrenis animalibus. Scribit Plin. libro octa
I cap. quinquageſimoſeptimo Soricum occentu dirimi auſpicia annales refertos habemus. Et Valerius Maximus libro primo cap. primo. Occentus ſoricis auditus Fabio Max. dictaturam, C. Flaminio magiſterium equitum deponendi cauſam præbuit. Ex quibus apparet auſpiciũ ex ſoricibus capi. Verum ego exiſtimo hæc ex quadrupedibus auſpicia potius capi, quàm captari ſolita. Quod idem etiam exiſtimo dicendum de iis auſpiciis, quæ ex uariis caſibus hominum capiebantur: qualia ſunt quæ Tib. Graccho & Cæſari accidiſſe leguntur, antequam occideren
K tur. Vnum erat proprie ad comitia pertinens, ex homine ſumptum auſpicium, quo dirimendis tantum auſpiciis utebantur. Nam ſi ipſis comitiis morbo Herculeo correptus quiſquam repente concidiſſet, diſſoluenda erant comitia, nec iuſta eo die ha

beri

beri poterant:unde etiam illi morbo nomen eſt comitialis, ut docet Serenus his uerſibus: Eſt ſubiti ſpecies,morbi cui nomen ab illo,Quod fieri nobis ſuffragia iuſta recuſat. Sæpe etenim mẽbris acri langore caducis Concilium populi labes horrenda dirimit. Quartum genus auſpiciorum erat ex diris. Nam diras fuiſſe inter auſpicia Cicero primo de Diuin.oſtendit his uerbis: Etenim diræ ſicut & cætera auſpicia,ut omina,ut ſigna,nõ cauſas afferunt cur quid eueniat,ſed nunciant euentura niſi prouideris.De dirarum obnunciatione erat hiſtoria M. Craſſi aduerſus Parthos proficiſcentis apud Appianum & Plutarchum. Propterea enim iudicatum eſt, Craſſum bellum aduerſus Parthos infauſtis auſpiciis geſſiſſe, quòd Ateio Trib.pleb.diras obnuncianti parere noluit. Ac de generibus quidem auſpiciorum ſatis ſuperq; dictum eſt.Nunc ea quæ propius attingunt,comitia tractemus.In quo illud primum animaduertendum eſt,quod ſcribit Dionyſius libro ſecundo:Exinde mos inualuit apud poſteros,ut regnum alium ve magiſtratum nemo acciperet diis incõſultis. Ac per multas quidem ætates diligenter obſeruata eſt à Romanis legitima ratio auſpiciorum, non modo ſub regibus, ſed etiam in Conſulum,Prætorum,aliorumq; magiſtratuũ creatione. At noſtra ætate deſiit obſeruari: niſi quòd eius modo ſpecies quædam & ſimilitudo ſupereſt, ne pars hæc religionis plane neglecta uideatur. Qui enim magiſtratuum accepturi ſunt, prima luce loco aperto expoſiti diis ſupplicant. Tum ex auguribus publicis qui adſunt, nonnulli nunciant illis fulgur ſiniſtrum,quod omnino non factum ſit. Illi augurium ex uoce accipientes abeunt magiſtratum accepturi:alii quidem ſatis eſſe exiſtimantes nulla ſibi aduerſa auſpicia fuiſſe:alii uero etiam repugnantibus diis.Hęc Dionyſius fere ad uerbum.ex quibus apparet poſterioribus temporibus Romanos religionis auſpiciorum parum fuiſſe obſeruantes. Quod Cicero etiam lib.de Legibus ſecundo ſcribit:Sed dubium non eſt, quin hæc diſciplina & ars augurum euanuerit iam & uetuſtate & negligentia. Ita neque illi aſſentior, qui hanc ſcientiam negat unquam in noſtro collegio fuiſſe,neque illi qui etiam nunc putat. Et lib.2.de Diuinat. Errabat multis in rebus antiquitas, quam uel uſu iam,uel doctrina, uel uetuſtate immutatam uidemus. Retinetur autem, & ad opinionem uulgi,& ad magnas utilitates Reipub.mos,religio,diſciplina,ius augurum,collegii auctoritas.Et paulo pòſt: Etenim ut ſint auſpicia, quæ nulla ſunt, hæc certe quibus utimur

mur

F mur ſiue tripudio ſiue de cælo, ſimulacra ſunt auſpiciorum, auſpi
cia nullo modo. Q. Fabi te mihi in auſpicio eſſe uolo. reſpondet,
audiui. Hic apud maiores adhibebatur peritus, nunc quilibet. Pe
ritum autem eſſe neceſſe eſt eum, qui ſilentium quid ſit ītelligat.
Id enim ſilentium diximus in auſpiciis, quod omni uitio caret.
Hoc intelligere perfecti auguris eſt. Illi autem, qui in auſpicium
adhibetur, cum ita imperauit is qui auſpicatur: dicito, ſilentium
eſſe uidetur, nec ſuſpicit nec circunſpicit: ſtatim reſpondet ſilentiū
eſſe uideri. Ex iis Dionyſii ac Ciceronis locis intelligi poteſt ad
G uſurpationem modò uetuſtatis, auſpicia Romæ poſterioribus
temporibus retenta fuiſſe. Qui igitur comitia Centuriata erat ha
biturus, ut auſpicato habere comitia uideretur, priuſquam in cā-
pum ueniret, in arce aut alio quodam, ſed intra pomœrium loco
auſpicabatur, ibiq; augurem quem ſibi in auſpicio eſſe iuſſerat,
non tam conſulere deos iubebat, quàm bona eſſe auſpicia pronū
ciare. Itaque ex uoce auguris uerius quàm ex ullo ſigno ex aui-
bus, aut ex cælo ſumpto auſpicabantur. Quòd autem dixi intra
pomœrium primum auſpicari ſolitos magiſtratus, oſtendi poſ-
H ſe uidetur ex eo, quòd legitur Tib. Gracchus iterum Conſul ta-
bernaculum uitio cepiſſe, quod oblitus eſſet auſpicari priuſquam
pomœrium tranſgreſſus eſſet. Ea hiſtoria ſic narratur à Cicerone
ſecundo de Nat. deor. Tyberius è prouincia literas ad collegium
miſit, ſe cum legeret libros, recordatum eſſe uitio ſibi tabernacu-
lum captum fuiſſe in hortos Scipionis, quod cum pomœrium
poſtea intraſſet habendi Senatus cauſa, in redeundo cum idem
pomœrium tranſiret, auſpicari eſſet oblitus. Ac tabernacu-
li quidem hic mentio eſt, quia Centuriatis comitiis haben-
I dis imperari exercitum oportebat, quem intra urbem imperari
fas non erat. Ac primis quidem temporibus omnes ciues arma-
tos ſub ſignis in ſuis quemque Centuriis conuenire oportebat,
ut multis in locis ſcribit Dionyſius. Poſt uero non omnes ciues
armati in campum ueniebant, ut uel inde apparet, quod probabi
le non eſt undique ex Italia armis onuſtos tempore pacis ciues
Romam ad comitia ueniſſe: ſed tantum præſidij cauſa, ut ait Gel
lius, paucorū hominū exercitus imperabatur. Nihilominus ta-
men ſemper Cōſul, quaſi ad uſurpationē uetuſtatis, extra pomœ
K rium tabernaculum habere dicebatur, die comitiorū, uelut dux
exercitus In quo capiendo tabernaculo uitium cōmittebatur, ſi
priuſq; pomœriū tranſgrederetur, auſpicia aut non conſuluiſſet,
aut aduerſa apparuiſſent: tātumq; tribuebatur his auſpiciis taber

naculi

naculi capiendi, ut ſi hic peccatum eſſet, tota actio uitioſa, & inauſpicata cēſeretur. Vnde Liuius lib. 4. 1. Dec. Tertio menſe quàm magiſtratum inierant, augurū decreto perinde ac uitio creati honore abiere: quod C. Curiatius, qui comitiis eorum præfuerat, parum recte tabernaculū cepiſſet. Et Conſules P. Scipio & C. Figulus è prouincia reuocati magiſtratū depoſuerunt: quia iudicati ſunt uitio creati à Tib. Graccho. Ergo primum auſpicia cōſulenda erāt in capiendo tabernaculo: idq; antequam quis pomœrium egreſſus eſſet. Quin uero etiam extra pomœrium, priuſq; comitia habere inciperet, rurſus auſpicarentur, negari nō poteſt, ut ego ex eo colligo quod ſcribit Liuius lib. 4. Dec. 4. Q. Fabiū ex itinere præter urbem in campum deſcendiſſe, & comitia habuiſſe. Niſi enim extra pomœriū auſpicatum fuiſſe Q. Fabiū dicamus, oportebit hæc comitia nullis captatis auſpiciis habita fuiſſe: quandoquidem ingreſſus pomœrium non ſit Fabius. Et Plutarch. in uita Marcelli ſcribit, ideo ſolitos magiſtratus capere tabernaculū, ut in eo ſederēt, pro captādis auſpiciis. Ac ſi nōdum ratis auſpiciis aliqua eos cauſa ī urbem retraheret, primum tabernaculum relinquere oportebat, & alterum capere ex quo denuo captarentur auſpicia. Porrò autē huiuſmodi auſpicia prima luce captari ſolebāt, quemadmodū intelligi poteſt ex eo qđ paulò antè citaui ex Dionyſio: tū uero ex eo quod ſcribūt Macrob. lib. 1. Satur. c 3. & A. Gell. lib. 3. cap. 2. Nā magiſtratus qñ uno die iis auſpicandum, & id agendū ſuper quo proceſſit auſpicium, poſt mediam noctem auſpicantur & poſt ſolem exortum agunt. Ex iis etiam quæ ex Ciceronis ſecūd. de Diuin. paulò antè adſcripſi, perſpicitur illa ſua ætate duo genera auſpiciorum uſitata fuiſſe, tripudio, & de cœlo. Ac tripudio quidē ita utebantur, quemadmodum ſupra expoſui. Vnde lib. 10. epiſt. Fā. ad L. Plancū ita ſcribit: Recitatis literis, oblata religio Cornuto eſt pullariorū admonitu, nō ſatis diligenter eū auſpiciis operā dediſſe: idq; à noſtro collegio cōprobatum eſt. Hæc autem auſpicia Cornutus Prætor conſulerat Senatum habiturus. De cælo autem ſeruando à ueteri ratione diſceſſerant, ut Cicero ſecund. de Diuin. oſtendit his uerbis: Iam de cælo ſeruare non ipſos cenſes ſolitos qui auſpicabantur? Nunc imperant pullario, ille renūciat. Vetus igitur ratio ſeruandi de cælo, erat, ut magiſtratus adhibito augure ſeruaret ipſe de cælo, non omnia alteri crederet. At Ciceronis ætate pullario omnia credebat ipſe, non auſpicabatur. Et quoniam hæc duo genera auſpicorum reliqua erant: tripudio autem

F autem magis alibi uterentur quàm in comitiis: reſtat ut comitiorum habendorum auſpicia tota pene fuerint in ſeruando de cœlo. Itaque in hoc auſpiciorum genere explicando paulò diutius immorandum eſt. In quo illud primum animaduertendum eſt, quod apud Ciceronem, & in omni hiſtoria frequenter reperitur, Ioue fulgente tonante, agi cum populo fas non eſſe. Hoc eſt quo die aut fulgur apparuerit, aut tonitru auditum ſit, nefas eſſe populi comitia habere. Neque uero ſatis erat eum ipſum, qui comitia erat habiturus, nihil tale aut uidiſſe aut audiuiſſe, ſed etiã
G ſi quis alius, qui aut magiſtratus eſſet aut augur ſeruaſſet de cœlo, idq́ rei renunciaſſet qui uocare populum uellet, nefas erat comitia habere. Itaque non modò auſpiciis parere, ſed etiam obnũciationi magiſtratum oportebat. Hoc enim erat obnunciare, magiſtratui ſeruatum eſſe de cœlo renunciare: ideoq́ ne eo die Ioue prohibente comitia haberet, uetare. Vt autem pareretur obnunciationi, legibus cautum erat iam inde ab anno urbis 618. quo anno Conſules Sex. Aelius & P. Furius, legem de ea re tulerunt Aeliam & Furiam uel Fuſiam, de qua tam frequens eſt mentio
H apud Ciceronem. Hoc etiam locum loco aſcribendum eſt, quod ſcribit Cicero 2. Philip. Sed cum Cæſar ita dixiſſet, tum hic bonus augur eo ſe ſacerdotio præditum eſſe dixit, ut comitia auſpiciis uel impedire uel uitiare poſſet: idq́ ſe facturum eſſe aſſeuerauit. In quo primum incredibilem ſtupiditatem hominis cognoſcite. Quid enim iſtuc, quod te ſacerdotii iure facere poſſe dixiſti, ſi augur non eſſes, & Conſul eſſes, minus facere potuiſſes? Vide etiam ne facilius. Nos enim nũciationem ſolum habemus: Conſules & reliqui magiſtratus etiam ſpectionem. Eſto hoc im-
I perite, nec enim ab homine nunquam ſobrio poſtulanda prudẽtia. Sed uidete impudentiam. Multis ante menſibus in Senatu dixit Dolabellæ comitia aut prohibiturum auſpiciis, aut id facturum quod fecit. Quiſquam ne diuinare poteſt, quid uitii in auſpiciis futurum ſit, niſi q de cœlo ſeruare conſtituit? quod neq; licet comitiis per leges: & ſi quis ſeruauit non habitis comitiis, ſed priuſquam habeantur, debet nunciare. In iis Ciceronis uerbis multa poſſunt ad id quod agimus pertinentia obſeruari. Primũ enim ex eo quòd illa duo coniunxit, uel impedire uel uitiare au-
K ſpiciis comitia, intelligimus ſi non haberentur comitia, quia obnunciatum eſſet, hoc fuiſſe impedire auſpiciis comitia, & prohibere ne haberentur. Sin haberentur, obnunciatione ipſa dicebantur uitiari, quaſi contra auſpicia habita, ut ratum eſſe nil poſſet quod

quod iis comitiis actum eſſet. In ſequentibus paulò pòſt uerbis dicit augures nunciationem auſpiciorũ tm̃ habuiſſe, magiſtratus uerò & ſpectionẽ, & nũciationẽ. Vnde intelligi põt penes magiſtratus fuiſſe auſpicia, ita ut ne auguribus quidem fas eſſet conſulere auſpicia, niſi à magiſtratibus iuſſi eſſent. Id enim eſt quod ait Cicero magiſtratus tantum, non etiam augures, habuiſſe ſpectionem auſpiciorum. Nec repugnat id quod eſt apud Ciceronem 2. de Legib. & apud Liuium lib. 6. Dec. 1. auſpicia penes patricios fuiſſe: id enim ſic intelligi debet, cum in Rep. nullus erat patricius magiſtratus, tum ad patricios redire auſpicia. Cicerò in epiſt. 5. ad Brutũ ita ſcribit: Nunc per auſpicia longã morã uideo. Dũ.n. unus erat patricius magiſtratus, auſpicia ad patres redire non poſſunt. Ex eo opinor loco ſatis apparet quod diximus, nõ aliter fuiſſe penes patricios auſpicia, quàm ſi nullus eſſet magiſtratus patricius, ut Interrex prodendus eſſet, uel quia exitu anni ſubrogati non eſſent noui magiſtratus, uel quia à Senatu iudicatum eſſet renouanda eſſe auſpicia. Liuius lib. 5. 1. Dec. Conſulibus morbo implicitis placuit per Interregnum renouari auſpicia. Itaque cum ex S.C. Cõſules magiſtratu ſe abdicaſſent, Interrex creatur M. Furius Camillus. Erant igitur adeo penes magiſtratus auſpicia, ut rebus publicis agendis nemo auſpicari poſſet, niſi qui magiſtratum gereret: (Pontifices excipio, qui Calatis comitiis habendis ius habebant auſpiciorum.) poſtquam autem de cœlo ſeruatum erat, obnunciandi ius erat nõ modò magiſtratui, ſed etiam auguri, ut ex eodem illo Ciceronis loco apparet. Erant autem ſolennia & uelut concepta uerba obnũciantis, Alio die: quibus ſignificabat in alium diem differri debere comitia. Cicero 2. Philip. Cõfecto negocio, bonus augur Lælium diceres, Alio die, inquit. Et paulo pòſt: Si nihil eſt cum augur his uerbis nunciat, quibus nunciaſti: confitere te cùm, Alio die, dixeris ſobrium non fuiſſe. Et lib. 2. de Leg. Maximum autem & præſtantiſſimum in Rep. ius eſt augurum, & cum auctoritate coniunctum. Neque uerò quia ſum ipſe augur ita ſentio, ſed quia ſic exiſtimare nos eſt neceſſe. Quid enim maius eſt, ſi de iure quærimus, quam poſſe à ſummis imperiis, & ſummis poteſtatibus comitiatus, & cõcilia uel inſtituta dimittere, uel habita reſcindere? Quid grauius quàm rem ſuſceptam dirimi, ſi unus augur, Alio die dixerit? Ex poſtremis item illis Ciceronis uerbis, hæc duo intelligimus, Seruare de cœlo dum haberentur ipſa comitia nõ licuiſſe per leges, ſed ante comitia incepta id fieri debuiſſe: tum uerò

F uerò ſi quis ſeruaſſet, ante peracta comitia obnunciare debuiſſe,
non poſt ea peracta. Neque tamen negari poteſt, quia cœptis
comitiis ſi ſuperueniſſet tonitru, dirimerentur comitia. Vnde
Pompeius cum Prætoriis comitiis uideret Catonem Prætorē
fieri,finxit ſe tonitru audiuiſſe,eaq́ ratione dirempta ſunt eo die
comitia.Et Liuius lib.10.Dec.4. Prætorū tribus creatis,comi-
tia tempeſtas diremit:Illud quoque hoc loco obſeruādum eſt de
obnūciatione,licet augur aut magiſtratus obnūciando emētitus
fuiſſet auſpicia,hoc eſt renūciaſſet ſe aliquid ſeruādo de cœlo ui-
G diſſe aut audiuiſſe, quod nec uidiſſet nec audiuiſſet, nihilominus
tamen parendum fuiſſe : alioqui obſtrictum religione ſe exiſti-
mabat populus Rom. Id quod ex Philippicis Ciceronis appa-
ret. Nam ementitum auſpicia dicit Antonium,cum obnuncia-
uit comitiis Dolabellæ:& tamen ob illam obnunciationem dicit
populum Rom.religione obſtrictum,uitioſumq́ Conſulem ap
paellat Dolabellā.Verba eius ex 5.Philip.hæc ſunt:Quid quod
cum eo collega tulit, quem ipſe fecit ſua nunciatione uitioſum ?
nihil ne ad auſpicia bonus augur arbitrator pertinere?Id autem
H ut ita fieret,legibus cautū erat:ea ratione, ꝙ ut ait Cic.2.de Leg.
auſpicia magis retenta erant, ut ad Reip. tempus accommoda-
rentur,quàm quod quicquam ad agendi conſilium pertinerent.
Itaque ut multos inutiles comitiatus probabiles impedirēt mo-
ræ,legibus ac publicis inſtitutis cauebatur, ut auſpicia ſeruaren-
tur,auguri pararetur. Vnde fit,ut Antonius multo ante prædi-
xerit ſe auſpiciis impediturum comitia Dolabellæ.Et Cicero li
bro 1.epiſt.ad Lentulum,ſcribit prouiſum ſatis eſſe,ut ne quid ꝑ
populum agi poſſet de reductione regis Ptolemæi,ſaluis auſpi-
I ciis:quòd ſcilicet prouiſum erat,ut eſſet qui obnunciaret,ſi quid
ad populum de ea re ferretur.Ex quibus perſpicitur,eo tempore
uerius ſibi finxiſſe auſpicia, quàm obſeruaſſe : parendum tñ erat
uel ementitis auſpiciis,alioqui uitioſa actio cenſebatur.Illud etiā
excutiendū nobis eſt, quod ex Meſſala ſcribit A. Gell.lib.13.
c.14.Patritiorum auſpicia in duas ſunt poteſtates diuiſa. Maxi-
ma ſunt Conſulum, Prætorum, Cenſorum : reliquorum magi-
ſtratuum minora ſunt auſpicia.Maiora autem auſpicia dicuntur
habere,quia eorum auſpicia magis rata ſunt,quàm aliorum.Ex
K iis uerbis apparet auſpicia in maiora & minora diuiſa fuiſſe : ac
maiora quidem maiorum magiſtratuum, minora minorū fuiſ-
ſe. Quibus uerbis intelligere oportet fuiſſe Romanis magiſtra-
tibus maioribus & minoribus auſpicandi poteſtatem,ſed tamen
non

non æque firma & rata omnibus fuiſſe auſpicia:ſed penes maio- A
res magiſtratus fuiſſe magis rata & firma auſpicia, penes mino-
res minus rata:ita ut quæ auſpiciis maiorũ magiſtratuum fierẽt,
ut erant ea quæ maximi in Rep.momenti erant,ita magis iuſta
ac legitima cenſerentur, quã quæ minorum auſpiciis gererẽtur.
Porrò autem comitia Centuriata habere maiorum tantum ma-
giſtratuum erat:quo fit,ut auſpicia maiora iis comitiis accõmo-
data eſſent:ideoq; comitiis Centuriatis ferri ſolebat,ſi quid maxĩ
mè firmum ac ſanctum eſſe Romani uellẽt.Itaq; Centuriata co-
mitia,cùm habere uellet aliquis ex maioribus magiſtratibus, ad B
ea impedienda,non aliis de cælo ſeruandi ius erat, q̃ maioribus
itẽ magiſtratibus.Id quod ex eo colligo, quod eodẽ loco ſcribit
Meſſala·Ideo neq; Conſules aut Prætores Cenſoribus,neq; Cen
ſores Cõſulibus aut Prætoribus turbant aut retinẽt auſpicia. At
Cenſores inter ſe, rurſus Prætores Conſulesq; inter ſe,& uitiant
& obtinent.Ex iis uerbis apertum eſt turbandi uitiandive auſpi
cia,maiora maioribus tantum magiſtratibus ius fuiſſe: neque id
omnibus,ſed collegis tantùm inter ſe.Turbare autem aut uitiare
auſpicia,eſt cùm de cęlo ſeruaueris obnunciatione efficere,ne poſ C
ſit auſpicato peragere quod ſtatuerat magiſtratus, cui obnuncia
tur.Ergo ad impediendas Cenſoris actiones per auſpicia collega
ſolus auſpicandi eius habebat.Nec locũ habebat alterius cuiuſq;
obnunciatio in ea re,q̃ uel Cenſoris, uel auguris qui ei in auſpi-
cio fuerit.Qui enim augur adeſt magiſtratui auſpicanti,ei dicitͅ ĩ
auſpicio eſſe.Cicero 2.de Diuin. Q. Fabi te mihi in auſpicio eſſe
uolo.Et Meſſala augur apud Gellium:Nos his temporibus Prę
tores,Prætore creante,ueterum auctoritatem ſumus ſecuti, neq;
iis comitiis in auſpicio ſumus. Ad impediendas uerò Conſulis D
actiones,ſeruandi de cælo ius erat,non modò alteri Conſuli, ſed
etiam omnibus Prætoribus. Nam & Prætores Collegæ erant
Conſulum.Itaque Prætorum obnunciatio tantundem efficiebat
atque Conſulum.At Cenſoribus,quanuis maiores eſſent magi-
ſtratus,uitiare Conſulum aut Prætorum auſpicia non licebat:qa
inquit Gellius,Collegæ non ſunt Cenſores Conſulum aut Præ-
torum.Hinc fit,ut impediẽdis actionibus Cæſaris in primo Cõ-
ſulatu,reperiamus M.Bibulũ collegam quotidie de cælo ſerua- E
re:ſed quoniam coràm obnunciare non auderet, per edicta ob-
nunciabat,inquit Suet.in Cæſare.Quod uerò dixi maiores mo-
dò magiſtratus ſeruandi de cœlo ius habuiſſe ad impediendas a-
ctiones maiorum magiſtratuũ,ex eo etiam apertius intelligi po

F teſt, quod Gellius eodem illo loco ſcribit: In edicto Conſulum quo edicunt, quis dies comitiis Centuriatis futurus ſit, ſcriptum fuiſſe, ne quis magiſtratus minor de cęlo ſeruaſſe uelit. Hinc enim perſpicuum eſt Conſules cùm habituri erant comitia Centuriata, noluiſſe obnunciatione impediri minorum magiſtratuum: quin tamen maiorum magiſtratuum obnunciatione impedirentur, non uetuiſſe ſuo edicto. Neque tamen ignoro interdum contra edictũ minores magiſtratus de cælo ſeruare ſolitos. Scribit enim Cicero ſecunda Philip. Antonium Cenſoria comitia
G non habuiſſe quia Tribunus pl. fulmen ſiniſtrum nunciaſſet. Attamen Centuriata comitia erant Cenſoria. Sed etiam aliis multis in rebus reperio Conſulum actiones impeditas obnunciatione Tribunorum. Cicero lib.4. ad Att. in epiſt: cuius initium eſt: Aue re te certò, ſcribit Q. Metellum Conſulem habiturum fuiſſe comitia Aedilium, niſi Milo obnunciaſſet. Et alio rurſus die obnũciatione Milonis impeditum ne haberet comitia, paulò poſt ſcribitur. Et in oratione pro Seſtio, dicit Seſtium ueniſſe in templũ Caſtoris, & Conſuli Q. Metello obnunciaſſe. Verum ego de iis
H rebus ita ſentio, Conſules cùm tributa comitia habere uellent, uetare non potuiſſe, quominus de cælo ſeruaret qui uellet: quia ea comitia non modò maiorum magiſtratuum erant, ſed etiam minorum: ut opus non eſſet iis habendis comitiis maioribus auſpiciis. At Centuriatis habendis maioribus auſpiciis opus erat: ideoq́ edicto uetare ſolebant Conſules, ne minores magiſtratus de cœlo ſeruarent: ut ſcilicet maiora auſpicia non uitiarentur minoribus auſpiciis. Quòd ſi contra edictum minores magiſtratus de cœlo ſeruaſſent, non exiſtimo Conſuli parendum fuiſſe illi
I obnunciationi: ut ex eo apparet, quod Plinius lib.28. c.2. ſcribit: In augurum certè diſciplina conſtat, neque diras, neque illa auſpicia pertinere ad eos, qui quanque rem ingredientes, obſeruare ſe ea negauerint. Itaque quoties impedita obnunciatione Tribuni comitia Centuriata reperio ego, interpretor, uel eundem Tribunum augurem fuiſſe, cui etiam priuato obnuncianti parendum eſſe leges iubebant: uel ſua ſponte illi obnunciationi paruiſſe Cõſulem, cùm parere non cogeretur. Nam & Cicero dicit, non fuiſ-
K ſe neceſſe Antonium parere obnunciationi Tribuni pl. quominus haberet illa Cenſoria comitia quę edixerat. Tametſi ipſe aliã cauſam adferat, quã rationem edicti ab Antonio propoſiti: nempe quòd Antonius religioſus eſſet. Tua quid intereſt: nulla auſpicia tuorum ſunt, cùm ſis religioſus. Hoc eſt, cùm ſis obſtrictus reli-

religione auſpiciorum, nulla tibi ſunt, auſpicia: itaque obnunciatione nil moueri debuiſti. Nã & ĩ omni parte religionis ꝗ ſemel ſe religione obſtrinxerat, donec ea exolutus eſſet religione, nil poterat in eo gerere amplius iuſtum ac legitimum peragere. Cùm igitur Antonius ementiendis auſpiciis ſe, populumq; Ro. religione auſpiciorum obſtrinxiſſet, nil poterat auſpicato peragere, nec tenebatur auſpiciis, priuſquam ea eſſet exoluta religio. Vt igitur cæteris in rebus parerent maiores magiſtratus minorum obnunciationi, certè in habendis Centuriatis comitiis non erat neceſſe parere: alioqui fruſtra huiuſmodi edicta propoſuiſſent, quibus uetarẽt minores magiſtratus de cælo ſeruare. Ac de obnũciatione quidem ſatis dictũ ſit, omninoq; de auſpiciorũ ratione, quod quidem attinet ad Centuriata comitia. Præter auſpicia erant ſacra quædam legittima, quæ fieri a magiſtratu ante comitia Centuriata oportebat. Dionyſius lib. 7. Superioribus temporibus, quando populus erat de aliqua re, auctore Senatu, ſuffragium laturus, comitia Centuriata aduocabant Conſules, ſacris ante factis, quæ lege ſtatuta erant, quorum adhuc nonnulla noſtra ætate fiunt. Et lib. 10. Patres aduerſos Tribunos pl. his uerbis utũtur: Neque uos Senatus auctoritas ad magiſtratus uocat, nec curiæ de uobis ſuffragiũ fuerũt, nec ſacra facitis ante comitia, quæ lege fieri oportebat. Et alio loco eiuſdem libri: Poſt hæc pontificibus præſentibus, & auguribus, & ſacrificis duobus, & factis legitimis ſacris & precationibus, Centuriatis comitiis lex perlata eſt. Hæc ſacra, hoſtiarum immolationes erant, quibus in omnibus actionibus publicis pariter uti ſolebant. In quo finem facio tractandi de iis, que ante comitia ſpectanda eſſe diximus. Nam ſi edicto ante propoſito, req; per multos dies ante promulgata, ſenatus auctoritate, ſacris factis, auſpiciis addicẽtibus, nullaq; obnunciatione interiecta, Centuriata comitia maior magiſtratus habere uellet, nil omiſerat eorum quæ ad legitimum modum comitiorum ante ipſa comitia requirebantur. Deinceps ſequitur, ut de iis agamus quæ in ipſis comitiis obſeruabantur. Populus Ro. cui quidem ius erat ſuffragii, ad diem edicti conueniebat in campo Martio: atque ibi priuſquam in Centurias diſtribueretur, habebat magiſtratus concionem ad populum, qua rogabatur ut id quo de ageretur, iubere aut uetare uellet. Ac ſi magiſtratuum quidem eſſent comitia, ſolebat iis qui habebat comitia, rogare populum, ut ex iis candidatis quorum haberi rationẽ oporteret, quos tum omnes nominatim appella-

F bat,crearet populus quos uellet Cõſules,Prætores, Cenſoreſve. Neq; tamẽ cum uoce quidem ſuffragium ferebatur, neceſſitas ea oratione populo imponebatur,ut non poſſet alios q̃ candidatos facere:ſed libera ſuffragia relinquebantur, ut ex omnibus ciuibus crearet quos uellet,ſi modò ii eſſent,quorũ ratio haberi legibus poſſet. Quin etiam legibus ſolutos ſæpe reperimus multos, ut creari poſſent,uel ante legitimam ætatem,uel abſentes,uel decẽnio nondũ interpoſito inter eundem magiſtratum. Et multos qui non peterent,creatos inuenimus. Verùm iſta euenire non ſo G lebant,niſi ea tempora eſſent, in quibus magna uirtus alicuius Reip.neceſſaria uidebatur:quæ in petentibus tanta non erat populo cognita. Ordinarium autem ac legitimum erat, ut ex candidatis crearentur magiſtratus. Poſt leges tabellarias hi modò creari poterãt, quorum rationem haberi debere ante iudicatum eſſet,ut tabellis nomen eorum ſcriberetur. Quod autem in magiſtratibus dixi,idem debet in comitiis regis ſacrorum intelligi. Neque uerò huiuſmodi conciones ante q̃ populus in ſuffragiũ mitteretur,habitas tãtùm reperio,ſed interrupta interdum comi H tia,ad emendanda populi ſuffragia. Vt apud Liuium lib.3.1. Decad.cùm C.Claudius Conſul haberet comitia Conſularia,& ſe refici Conſulem uideret L.Quintius eius collega,interrupit comitia, orationemq; ad populum habuit,cuius exitus fuit, ut communiter ab ambobus Conſulibus ediceretur, ne quis L. Quintium Conſulem faceret: ſi quis feciſſet, ſe id ſuffragium non obſeruaturos. Et libro 4.Decad.tertiæ.Q. Fabius Cos. poſtquam uidit prærogatiuam dixiſſe Conſules T.Octacilium & M. Aemilium Regulum, ſilentio facto, eam concionem habuit, quæ I extat illo loco apud Liuiũ. Sin legum comitia eſſent,antequam populus in ſuffragiũ mitteretur:primùm lex recitabatur à præcone ſubiiciente ſcriba:tum oratione docebatur populus:deniq; rogabatur, ut eam legem accipere & ſuffragiis ſuis iubere uellet. Quod Cicero lib.3.de Legib.ſignificat,cùm ita ſcribit:Lex recitata eſt:diſce rem,& tabellam iubebo dari.Illic enim Cicero ſe fingit legislatorem, & quaſi legum rogationes imitaretur, illa uerba adſcripſit:Quod uerò à præcone ſubiiciente ſcriba recitarẽtur, ſcribit Aſconius in argumento orationis pro C.Cornelio:& Ap K pian.lib.1.Bell.Ciuil.& Plutarc.in uita Catonis Vticen. Ex quibus etiam auctoribus intelligi poteſt,poſt trinundini promulgationẽ oportuiſſe ut etiam die comitiorum rurſus recitaretur lex, haberenturq; orationes ſuadendi & diſſuadendi cauſa. Extat etiã

apud

apud Liuium 1.lib.Dec.4.concio Ser. Sulpitii, priuſquàm centu- A
rias in ſuffragium mitteret ad bellum Macedonibus indicendũ.
At ſi iudicii cauſa comitia haberẽtur, idem fiebat, quod ĩ legibus
ferendis. Iudicium enim populi lege lata fiebat: quæ ſi acciperetur
à populo, condemnatus erat reus: ſin antiquaretur, abſoluebatur,
quemadmodum ſupra à nobis oſtenſum eſt. Erat autem omniũ
actionum cum populo commune principium: Velitis, iubeatis,
Quirites: ut ex Cicerone pro domo ſua, & multis locis Liuianæ
hiſtoriæ intelligi poteſt. Ex qua dicendi formula nomen ortum
eſt rogationis omnibus cum populo actionibus commune. His B
peractis iubebat magiſtratus populum in ſuas centurias diſcede
re ad ſuffragium ferendum: idq́ populus ita faciebat, niſi hic ob-
nunciatum eſſet, aut ab aliquo magiſtratu interceſſum. De obnũ-
ciatione ſatis multa ſupra dicta ſunt: de interceſſione nunc pauca
dicendum. Interceſſio tametſi penè tota Tribunorum pl. eſſet,
ut qui, quemadmodum ſcribit Gellius libro 13. cap. 12. creati
antiquitus uiderentur, non iure dicundo, ne cauſis querelisq́ de
abſentibus noſcendis, ſed interceſſionibus faciendis: tamen aliis
etiam magiſtratibus pro ſuo imperio conueniebat. Vnde in legi C
bus Ciceronis ſcribitur: Par maiorve poteſtas plus ualeto. Qua
lege ſignificatur parendum eſſe interceſſioni paris aut maioris
poteſtatis: unde efficitur intercedendi ius fuiſſe collegis inter ſe
& maioribus poteſtatibus. Quare Conſules inter ſe, Præto-
resq́ & Tribuni intercedebant: Et conſules cæteris magiſtrati-
bus, non modò intercedere poterant, ſed etiam ius habebant ab
omnibus magiſtratibus & comitiatum & concionem auocandi,
ut docet Meſſala apud Gellium lib. 13. cap. 14. In quo tamen ex-
cipiendi ſunt Tribuni pl. quorum actionibus interceſſione impe D
diendis ſoli collegæ ius habebant. Dionyſius lib. 10. ita ſcribit:
Nihil enim eorum quæ à Tribunis pl. fiunt, uetari aut impediri
poteſt ab ullo alio, quàm ab uno ex collegis. Et apud eundẽ Dio
nyſium lib. 7. uerba L. Bruti Aedilis pl. ad Conſules, hæc ſunt:
Nunquid meminiſtis in pacanda ſeditione, per uos id nobis con-
ceſſum eſſe, quando Tribuni plebis concilium pl. aduocarint de
re quauis, non ad futuros patritios nec cõcilium obturbaturos?
Quin etiam Dionyſius lib. 7. ſcribit à Sp. Licinio Tribuno pl.
altero anno poſt primos Tribunos pl. legem perlatam huiuſmo- E
di: Tribuno cum plebe agente nemo contradicat, nemo ſermo-
nem interrumpat. Qui contra fecerit, Tribunis uades dato mul
ctæ quam hi dixerint ſoluendę. Qui uades non dederit, extremo

F ſupplicio plectitor:eiusq; ſacra eſto omnis pecunia. Tribunis autem omnibus magiſtratibus intercedere licebat,quia in intercedendo maior iis poteſtas erat,quàm reliquis omnibus magiſtratibus in agendo.Quo fit,ut ceſſantibus omnibus imperiis,creato Dictatore,adhuc intercedendi poteſtas Tribunis pl. relinqueretur , ut ſcribit Plutarchus in Proble.Quo etiam in loco ſcribit propter illam intercedendi poteſtatem,Tribunos pl.uerius imperii ſolutionem habuiſſe,quam imperium : ut qui in impediendo plurimum poſſent,in imperando parum.Et Sylla dictator,quan G quam Tribunitiam poteſtatem ualdè minuiſſet, detracta poteſtate agendi cum populo,gerendiq; poſtea alierius magiſtratus, interceſſionem tamen reliquit,ut Cicero ſcribit tertio de Legibus. Erat autem intercedere , id quod uulgo dicimus ſe opponere. In quo uerbum ſolenne erat:Veto,ut oſtendit Liuius lib.6.1. Dec. his uerbis:quæ ſunt Sextii Trib.pl.Bene habet , quandoquidem tantùm interceſſionem pollere placet,iſto ipſo telo tutabimur plebem.Agite dum , comitia indicite patres Tribunis militum creãdis.Faxo ne iuuet uox iſta,Veto,qua nunc concinentes collegas H noſtros tam læti auditis.Ac cæteris quidem in rebus quæ uel à Senatu , uel à magiſtratibus publicè fiebant, interceſſionem locũ habuiſſe nemo ignorat:in comitis uerò centuriatis an locum habuerit & quando interponi ſoleret,magis dubium eſt. Itaque in eo explicando aliquandiu immorabimur.In magiſtratuum Centuriatis comitiis locum habuiſſe,interceſſionem Tribunorũ pl.indicat Liuius lib.7.1.Dec.In ſecundo Interregno orta contentio eſt,quod duo Patritii Conſules creabãtur:intercedentibusq; Tribunis,Interrex Fabius aiebat in 12.tabel.legem eſſe,ut quocun I que poſtremum populus iuſſiſſet , id eius ratumq; eſſet. Iuſſum populi & ſuffragia eſſe. Cùm intercedendo Tribuni nihil aliud quàm ut differrent comitia ualuiſſent.Et Dionyſius ad finem libri 8. Quando uocabant Conſules populum , ut Conſules crearent,Tribuni pl.quibus impediendi erat poteſtas,intercedebant: itaq; comitia dirimebantur.Et Florus in Epit.T. Liuii lib. 105. Cùm C.Catonis Tribunus pl.interceſſionibus comitia tollerentur , Senatus ueſtem mutauit.Hoc uerò efficiebat interceſſio Tribunorum,non ut populum uocare non poſſet Conſul,quod ne K mo ei uetare poterat,ſed ne quid his comitiis ſuffragiis populi peragi poſſet. In legum uerò comitiis tam certum eſt interceſſioni locum fuiſſe, ut eius rei probationem ſubiicere ſuperuacaneum uideatur. Illud quod magis dubium eſt , potius explicandum :

inter-

intercedere ſolitos magiſtratus,non cùm lex promulgabatur tri A
nundino , ſed eo die quo ferebatur . Neque enim Tribuni uetare
poterant,ne quiſquam concionem haberet promulgandæ ſuæ le-
gis cauſa : ſed ne populus acciperet legem,quæ inutilis aut perni
cioſa uideretur.Itaque quandiu promulgabatur, licebat oratione
diſſuadere legem : cùm uerò ferebatur , interceſſio interponenda
erat,ne à populo acciperetur.Hinc apud Liuium libro 5. Decad.
5. ſcribitur Tribunos pl. ante tempus interceſſiſſe rogationi de
bello Rhodiis inferendo,quòd non expectaſſent diem legis fe-
rendæ,ſed dum promulgabatur,intercedebant. Verba Liuii ſunt:
Cum ita traditum eſſet,ne quis prius intercederet legi,quàm pri
uatis ſuadendi diſſuadendiq; legem poteſtas facta eſſet: eoq; per- B
ſæpe eueniſſet,ut qui non profeſſi eſſent,ſe interceſſuros animad-
uerſis uitiis legis ex oratione diſſuadentium,intercederent:& qui
ad intercedendum ueniſſent , deſiſterent uicti auctoritatibus ſua-
dentium legem . Poterant igitur Tribuni, cùm adhuc promul-
gabatur lex , profiteri ſe interceſſuros,ſi quis eam ferre uellet , at
non ante diem lationis intercedebant . Ideoq; Cicero pro Sylla
ſcribit,L.Cæcilium Tribunum ple.non quidem interceſſiſſe legi C
Agrariæ Rulli , quæ promulgata & non lata eſt , ſed profeſſum
fuiſſe interceſſorem ſe futurum . Ex illo tempore L. Cæcilius
multa de Reipub.egit : Agrariæ legi quæ tota à me reprehen-
ſa & abiecta eſt,interceſſorem fore profeſſus eſt . Ergo die legis
ferendæ intercedebatur : idq; interdum maxima contentione fie
bat , ut exemplis etiam apertum eſt. M.Octauius collega Tib.
Gracchi ſcribam ſubiicere & præconem recitare uetabat:idq; quo
die legem ſuam ferebat Gracchus , ut ex hiſtoria apparet.P.Glo
bulus legi quam ferre uolebat,C.Cornelius eodem modo inter- D
ceſſit . De qua contentione ita ſcribit Aſconius:Pub. Seruilius
Globulus Tribunus ple.inuentus erat qui C.Cornelio obſiſteret.
Is ubi dies legis ferendæ uenit, & præco ſubiiciente ſcriba uerba
legis recitare populo cœpit : & ſcribam ſubiicere & præconem
pronunciare paſſus non eſt . Tum Cornelius ipſe codicem recita
uit . Similem contentionem legimus inter Metellum Nepo-
tem & M.Catonem apud Plutarchum in uita Catonis Vtic. Ex
iis quæ dicta ſunt apparet Tribunitiam interceſſionem non mo
dò ante inita ſuffragia interponi ſolitam:ſed etiam cœptis inter- E
dum ſuffragiis:uerùm ea interruptio ſuffragiorum potiſſimum
accidebat in comitiis magiſtratuum : quia niſi initis iam ſuffra-
giis , vix appareret in huiuſmodi comitiis quicquam contra le-

F ges fieri : quæ erat cauſa maxima,cur ſe Tribuni interponerent
ad impediēda comitia quæ ita fierent. Ac de interceſſione quidē
hactenus : certa perſequamur.Si magiſtratus nec obnunciatione
nec interceſſione impediretur,poſtquam populum in ſuas Centu
rias diſcedere iuſſerat ad ſuffragium dicendum : tum omnes qui
aderant ciues,quibus ſuffragii ius erat, diſcedebant in ſuas quiſq;
Centurias,ut quo ordine rogabatur , ſuffragium dicerent. Hic or
do multis uerbis ſupra à nobis eſt explicatus ex Dionyſio Hali
car. quantum ſatis erat ad intelligendum quid eſſent Centuriata
G comitia.Hic tamen ubi de modo comitiorum agimus , ſubtilius
& magis accommodate ad poſteriora Reip. tempora de eadem
illa re dicendum eſt.Nam quæ à Dionyſio dicūtur, ueterem mo
dò ſuffragiorum rationem aperiunt,quæ multifariam poſtea im-
mutata eſt . Neque enim de prærogatiua Centuria ulla eſt apud
eum mentio : in qua tamen poſterioribus temporibus tantum
erat momenti,ut fere in quam partem inclinaſſet prærogatiua ,
in eam reliquæ Centuriæ traherentur. De qua priuſquam dica-
mus,uerba T.Liuii ex lib.1.Decad.1.ſubiiciemus.Nec mirari o-
H portet hunc ordinem , qui nunc eſt poſt expletas quinque & tri-
ginta tribus , duplicato earum numero, Centuriis iuniorum ſe-
niorumq; ad inſtitutam ab Seruio Tullio ſummam non conue-
nire.Quadrifariam enim urbe diuiſa ragionibus collibusq;,quæ
habitabantur partes,tribus eas appellauit,ut ego arbitror,ab tri-
buto . Nam eius quoque æqualiter ex cenſu conferendi ab eo-
dem inita ratio eſt.Neque hæ tribus ad Centuriarum diſtributio
nem numerumq; quicquam pertinuere.Hæc uerba Liuii quanq;
obſcura ſint , tamen attentius perpendenti oſtendere uidentur à
I Seruio Tullio uniuerſam multitudinem Romanorum diuiſam
fuiſſe in quatuor tantum tribus:ideoq; non eſſe mirandum,ſi nō
tam multas Centurias feciſſet ex illa quatuor tribuum multitu-
dine,quàm multæ poſtea fuerunt,cum uſque eò auctus eſt nume
rus tribuum , ut 35.factæ ſint.Ego igitur eo auctore ſic ſentio ,
poſtquam triginta quinque tribus Romæ fuerunt, hactenus ſer
uatum fuiſſe Seruii inſtitutum , quòd ſex claſſes ſemper relictæ
ſunt : ſed hoc mutatum eſt,quòd in claſſibus auctus eſt numerus
Centuriarum ab eo inſtitutus : & cum Centuriæ à Seruio inſti-
K tutæ nihil pertinerent ab tribus factum eſt poſtea, ut per 35 tri-
bus deſcriberentur Centuriæ,ita ut in quaque tribu pro ratione
cenſus Centuriæ continerentur ſuæ cuiuſque claſſis.Quæ ne fin-
gere uideamur, ſingulatim à nobis demonſtrabuntur . Ac pri-

mum

mum quod dixi tribus Romanas in ſuas quaſdam Centurias diuiſas fuiſſe, demonſtrari poteſt ex multi T. Liuii locis, in quibus iuniorum & ſeniorum Centurias prærogatiuæ tribus appellat. Neque enim id eſſe potuit, niſi quæque tribus ſuas quaſdã iuniorum, & ſeniorum Centurias haberet: præſertim cùm æque omnibus tribubus obtingere poterat, ut prærogatiuę eſſet. Tum uero ex eo quod paſſim reperitur Cenſores ita ſolitos cenſum facere, ut ſingulas tribus perſequerentur: in quibus quo quiſque cenſu, qua ætate, quo ordine eſſet, deſcriberetur. Quod & Cicero uidetur lib. 3. de Legibus indicare, cum hanc legem ponit de Cenſoribus. Populiq́ partes in tribus diſtribuunto: exin pecunias, æuitates, ordines partiunto. Vnde etiam fit ut reperiamus in hac uel illa tribu quempiam cenſum fuiſſe aut cenſeri debere, potius quàm in hac uel illa claſſe. Quòd ſi cenſum, ætatem, ordinesq́ per ſingulas tribus Cenſores deſcribebant, relinquitur, ut in ſingulis tribubus fuiſſe dicamus Centurias quaſdam, in quas pro cenſu, ætate, ordineq́, qui ex eadem tribu eſſent, diſtribuerentur. Præterea Cicero pro Plancio Centuriam prærogatiuam appellat partem unius tribus: ex quo plures Centurias in quaque tribu fuiſſe conſequitur. Auctum autem fuiſſe numerum Centuriarum ex uerbis Titi Liuii apparet, cum ait: Duplicato earum numero. Quæ uerba non ſic accipienda eſſe, quaſi uerum ac certum numerum multiplicationis Centuriarum definire uoluerit, paulò pòſt oſtendemus. De prærogatiua hoc primùm conſtat, eam fuiſſe unam quandam Centuriam ex una quadam tribu deſumptam, cui ſorte obtigiſſet, ut prima ſuffragium diceret. Neque enim tribus prærogatiua eo appellatur, quòd ea tota ſuffragiũ diceret: ſed quia illius tribus cuidam Centuriæ obtigiſſet, ut prima uocaretur. Quod Cicero pro Plãcio ſatis oſtendit cùm Centuriam prærogatiuam appellat, eamq́ unius tribus partem fuiſſe dicit. Et apud T. Liuium frequens eſt mentio Centuriæ prærogatiuæ. Vt lib. 7. Decad. 3. Galeria iuniorum, quæ fortè prærogatiua erat Q. Fuluium, & Q. Fabium Coſſ. dixerat, eodemq́ iure uocatæ reliquæ inclinaſſent, ni Tribuni pl. ſe inteporſuiſſent. In iis uerbis Galeria nomen eſt tribus, ex qua erat ea iuniorum Centuria, quæ fuit prærogatiua. Sorte autem prærogatiuam Centuriam fieri uerba Ciceronis in ſecunda Philippic. oſtendunt: Ecce Dollabellæ comitiorum dies. Sortitio prærogatiuæ quieſcit. Et apud Titum Liuium libro quarto Decad. tertiæ: Eo die cum ſors prærogatiuæ

antè

F ante iuniorũ exiſſet. Ex quibus etiam uerbis colligi poteſt, eo
genere ſortis in hac re uſos fuiſſe Romanos, ut in ciſtam quan-
dam ſortes conijcerent: cuius autem Centuriæ ſors prima exiſ-
ſet, ea prærogatiua erat. Quod ſi prærogatiua erat una quædam
Centuria ex quadam tribu ſorte deſumpta, neceſſe eſt, ut prima
ſortitio fieret inter tribus, deinde altera inter Centurias eiuſdem
tribus. Ac tribus quidem quæ prima exiſſet, ea erat, unde deſu-
menda eſſet Centuria prærogatiua: ſed quoniam multæ erant in
ea tribu Centuriæ, neceſſe erat ut rurſus inter Centurias ſortitio
G fieret. Verum hic iam locus eſt dubitationi, an Centuriæ eiuſ-
dem tribus tantum duæ eſſent ætate modo diſtinctæ, ut una
iuniorum eſſet, altera ſeniorum abſque ulla diſtinctione ordinis
aut cenſus: an uerò plures ordinibus, cenſu ætateꝗ diſtinctæ,
ita ut eſſent quædam equitum, quædam peditum Centuriæ: &
rurſus quædam primæ, quædam ſecundæ claſſis, & ita dein-
ceps reliquarum: & rurſus ſingularum claſſium aliæ iuniorum,
aliæ ſeniorum. Ac prior quidem huius quæſtionis pars uide-
tur confirmari poſſe ex eo quod paſſim apud Liuium reperitur
H in prærogatiua tribu Centuria iuniorum & ſeniorum, quaſi
opponat tantùm unam iuniorum uni ſeniorum. Vt libro ſexto
Decad. tert. prærogatiua Centuria iuniorum T. Manlium Tor-
quatum Conſulem dicit. Torquatus Conſulatum reſpuit, ro-
gatꝗ Conſulem, ut iubeat Centuriam iuniorum in ſuffragium
redire. Tum Centuria, inquit Liuius, & auctoritate mota ui-
ri, & admirantium circa fremitu, petit à Conſule, ut Centuriam
ſeniorum citaret. uelle ſeſe cum maioribus natu colloqui. Ex
ijs uerbis nonne uidetur poſſe colligi in tribu prærogatiua duas
I modò fuiſſe Centurias, unam iuniorum, alteram ſeniorum,
inter quas ſors duceretur utra prior ſuffragiũ diceret? Verum
ne ita eſſe credamus, multa efficiunt. Primum quòd nuſquam
legimus Romanos ita per Centurias diſtinctos fuiſſe, ut abſꝗ
ulla diſtinctione ordinum, & cenſus unã Centuriã deſcriberen-
tur, facta tantum ætatum diſtinctione. Neque. n. id conſenta-
neum eſt prudentiæ Romanorum, propter prærogatiuæ tan-
tum auctoritatem, factam fuiſſe huiuſmodi in duas Centurias
ſingularum tribuum diuiſionem: quæ ad nullũ alium uſum ua-
K lere poſſet. Nam tributo conferendo conſcribendiſꝗ mili-
tibus, opus erat illa Centuriarum deſcriptione, quæ ordinibus
cenſu ætateꝗ diſtinctæ erant: ut ſatis apparet ex iis, quæ ſu-
pra diximus de claſſium inſtitutione. Itaque ad eum modò
uſum

uſum hæc diuiſio tribuum in binas Centurias inuenta eſſet, ut in comitijs Centuriatis iure prærogatiuæ eſſet quidem tribuum uis aliqua: ne tamen uiderentur ex aliqua parte non eſſe Centuriata, idcirco has binas ætatis modo diſtinctione Centurias factas fuiſſe in ſingulis tribubus. Quaſi uerò non æque poſſet prærogatiuæ ius per Centurias claſſium conſeruari, ut inter eas ſortitio fieret, quæ prima roganda eſſet neglecto iure ordinum cenſus & ætatis. Deinde uerò ſi propter ius prærogatiuæ hanc ſingularum tribuum in duas Centurias diuiſionem ponamus, poſtquam prærogatiua ſuffragium dixerat, neceſſe erat populum qui expectanda ſorte prærogatiuæ in binas has Centurias ſe diuiſerat, omnem ordinem mutare, ut diſcederet in claſſium Centurias cenſu, ordine, ætateq́ diſtinctas. Poſt prærogatiuam enim prima claſſis uocabatur, ut ait Cicero 2. Philp. Vnde efficiebatur non modo tumultus confuſioq́ repentina diſcedentium in ſuas Centurias: ſed etiam, ut illi qui in prærogatiua Centuria ſuffragium dixerant, uel iterum in Centuriis claſſium ſuffragium dicerent, uel ſublata dimidia tribus parte non modò reliquæ Centuriæ eius tribus infrequentes redderentur, uerum etiam ut ætate minime diſtinctæ eſſent: quandoquidem in prærogatiua Centuria iam omnes iuniores illius tribus, aut omnes ſeniores, prout ſors tuliſſet, ſuffragium dixiſſent. Poſtremo non uerum eſſet quod ait Liuius, ſeniorum ac iuniorum Centurias, poſtquam expletæ ſunt 35. tribus, duplicatus fuiſſe. Vt enim ſingulis tribubus binas huiuſmodi Centurias tribuamus, fierent tãtum ſeptuaginta Centuriæ: qui numerus decem Centurijs minor eſt numero Centuriarum primæ claſſis: tantum abeſt, ut uniuerſo Cẽturiarum numero adiectus, duplicatum numerum faciat. Eſt igitur poſteriori parti quæſtionis potius aſſentiendum, ut dicamus in ſingulis tribubus non duas tantùm Centurias, ſed plures fuiſſe: eaſq́ non modò ætate, ſed etiam cenſu ordineq́ diſtinctas. Sed hic rurſus ambigitur utrum inter primæ claſſis Centurias tantum ſors prærogatiuæ fieret, an etiam aliarum claſſiũ Centuriæ beneficio ſortis uterentur. Budæus ſane & alij doctrina excellentes uiri in ea ſententia fuerunt, ut crediderint ſortitionẽ prærogatiuæ inter Centurias primæ tantum claſſis fieri ſolitam. Quod ut credam, uix ac ne uix quidem adduci poſſum. Nam reliquas claſſes beneficio ſortis excludi iniquum fuiſſet: præſertim cũ eo ſors prærogatiuæ inuenta fuiſſe uideatur, ne qſquam eo iure excluſus uideretur, quod in auctoritate prærogatiuæ

F tiuæ Romani eſſe uoluerunt. Id uero ius primæ tantum claſſi
tribuere quorſum attinebat? quando uel abſq; ſorte pro ſuo iure
ſemper prima uocaretur. At dices, ante inſtitutam ſortitionem
prærogatiuæ primam quidem claſſem primo loco uocari ſoli-
tam: ſed tum hanc rationem obſeruari, ut equites primi uocarẽ-
tur, tum ſeniorum Centuriæ, poſtremò iuniorum. At inſtituta
ſorte prærogatiuæ factum eſſe, ut ex Centurijs equitum ſenio-
rum & iuniorum ea prima ſuffragium diceret, cui ſorte obtigiſ-
ſet: poſtquam autem prærogatiua dixerat, tum reliqua comitia
G iure non ſorte peragebantur. In hoc refutando conſiderandum
eſt, quod ubiq; apud auctores reperitur, prærogatiuæ ſortitionẽ
inter tribus primùm fieri ſolitã: quare ſi nulla tribus excluderẽt
beneficio ſortis, oportebat centurias equitum ſeniorum & iu-
niorum primæ claſſis in ſingulis tribubus fuiſſe: ita ut in quaque
tribu una minimum eſſet equitum Cẽturia, & plures ſeniorum
ac iuniorum. Nam auctum fuiſſe numerum Centuriarum e-
quitum, non etiam peditum haud ueriſimile eſt. Porro autem
auxiſſe numerum Centuriarum, primæ claſſis non etiam cæ-
H terarum, quid aliud fuiſſet, quàm multo magis in primores uim
omnem ſuffragiorum deriuare? Quod ſane periniquum fuiſſet,
nec unq; plebs id paſſa eſſet. Oportuit igitur & cæterarum claſ-
ſium fuiſſe quaſdam Centurias in ſingulis tribubus. Itaque non
poteſt hæc ratio eſſe, cur beneficio ſortis excluderentur reliquæ
claſſes, quod non eſſent in ſingulis tribubus earũ claſſium quæ-
dã Centuriæ, ſicut primæ claſſis. Cur igitur excludi ſe patieban-
tur? An ut ius ſuum retineret prima claſſis ſupra cæteras, idcir-
co huius ſortis beneficio ſola utebatur? At enim ſi ita eſſet, pari
I ratione oportuit equitũ Centurias excludere primæ claſſis pe-
ditum Centurias. Iure.n.ſuo tam uocari debebant ante peditum
Centurias, q̃ primæ claſſis Centuriæ ante cæterarum claſſium
Centurias. Quare prærogatiuæ ſortitio tantum Centurijs equi-
tum tribuenda fuiſſet. Atqui ex ijs, quæ ſupra diximus, planum
eſt ſeniorum iuniorumq; Cẽturias beneficio prærogatiuæ uſas
fuiſſe. Quinetiam ſeniorum Centuriæ excluſiſſent, iſta quidem
ratione, iuniorum Centurias: quandoquidem tam iure ſuo prio
res erant, quàm prima claſſis ſupra cæteras. Verius igitur eſt nõ
K modo primæ claſſis Centurias beneficio ſortis uti, ſed etiam a-
liarum claſſium. Unde ſequitur, quod ait Liuius duplicatum nu-
merum Centuriarum fuiſſe, pro iuſto numero non eſſe accipien
dum. Nam ſi claſſium Centuriæ per tribus diſtributæ erant,

ut probatum eſt: ac ſecundæ claſſis, uerbi gratia, Centuriæ non excluderentur beneficio ſortis: oportebat in ſingulis tribubus minimùm duas eſſe ſecundæ claſſis Centurias, unam iuniorũ, alteram ſeniorũ, ut eſſet inter eius claſſis Centurias diſtinctio. Quare in 35. tribubus eſſent ſeptuaginta Centuriæ ſecũdæ claſſis: quæ erant tantum uiginti ex inſtituto regis Seruij. Vnde apparet non duplicatum modò numerum, ſed triplicatum, & eo amplius fuiſſe. Quod uero dixi in ſecunda claſſe, idem in tertia, quarta & quinta intelligendum eſt. Neque enim iuſta ulla ratio reddi poteſt, cur potius in ſingulis tribubus dicamus fuiſſe ſecũdæ claſſis quaſdam Centurias, quàm tertiæ, quartæ aut quintæ. Nunc uerò ſi ſimul iũgas ſecundæ, tertiæ, quartæ & quintæ claſſis Centurias, quæ erant per triginta quinque tribus diſtributæ, efficientur minimùm quater ſeptuaginta, hoc eſt, ducentæ octoginta Centuriæ. His uero ducentis octoginta Centuriis opponẽdæ ſunt plures numero Centuriæ primæ claſſis cõiunctæ cum Centurijs equitum: alioqui non fuiſſet relicta uis ſuffragiorum penes primores niſi numero Centuriarum uincerent cæterarum claſſium Centurias. Quare primæ claſſis unà cum Centuriis eq̃tum oportebat plures eſſe Centurias quàm bis centum octoginta: quæ erant inſtituto Seruij nonaginta octo: peditum quidem primæ claſſis octoginta Centuriæ, equitum uero octodecim. Ex ijs perſpicuum eſt, quod ait T. Liuius duplicatum numerum Centuriarum, non poſſe accipi pro iuſto numero, ſed ſpeciẽ pro genere poſitam eſſe. Illud igitur iam certum eſt populũ Romanũ ſic in tribus fuiſſe diuiſum, ut in ſingulis tribubus diſtinctæ eſſent Centuriæ per claſſes: inter quas eiuſdem tribus ſic diſtinctas Centurias ſors ducebatur, cui omnem obtingeret, ut prima ſuffragium diceret. Cui autem obtigiſſet, ſiue equitum ſiue peditum eſſet, ſiue primæ, ſiue ſecundæ, tertiæ, quartæ aut quintæ claſſis eſſet, ſiue ſeniorum ſiue iuniorum eſſet, ea prærogatiua dicebatur. Sane ut certo definiamus quot eſſent cuiuſque claſſis Cẽturiæ in quaque tribu, fieri non poteſt. Id modo ex ijs quæ dicta ſunt, affirmare poſſumus, minimùm duas fuiſſe in quaque tribu Centurias ſecundæ, tertiæ, quartæ & quintæ claſſis, ut una eſſet iuniorum, una ſeniorum. Vnde etiam apud Liuium in eo quem citauimus loco, cum opponitur una iuniorum uni ſeniorum, interpretor de binis ſecundæ, tertiæ, quartæ, aut quintæ claſſis Centurijs, quæ in Galeria tribu erant: quarum alteri ſors prærogatiuæ obtigiſſet. Id quoque pro certo accipiendum nunquam

F quam ita auctum fuiſſe numerum Centuriarum in inferioribus claſſibus, quin ſimul auctus ſit numerus Centuriarum primæ claſſis:alioqui uis ſuffragiorum primoribus detracta fuiſſet. At enim quot omnino in quaque tribu Centuriæ primæ claſſis eſſent,definire non poſſumus. Fortaſſe non erat par in omnibus numerus: ſed in frequentioribus tribubus plures, in minus frequentibus pauciores. Verum utcunque ſit, attendendum ſemper fuit ut uniuerſus earum numerus coniunctus cum equitum Cẽturiis,non eſſet minor reliquo numero Centuriarum. De nume

G ro etiam Centuriarum equitum incertum eſt, an in quaque tribu una eſſet Centuria,an plures: in quibuſdam pauciores. Sane ut peditum Centuriæ per tribus deſcribebantur, ita in cenſu per ſingulas tribus habendo, equitum qui eſſent in ſingulis tribubus numerus inibatur. Neq; ueriſimile eſt plus duplo auctũ eſſe numerum Centuriarum peditum, quin ſimul auctus ſit numeros Centuriarum equitum. Nam etiam Centurias equitum per tribus fuiſſe deſcriptas fuiſſe, ex eo poteſt intelligi, quòd beneficio ſortis prærogatiuæ non excludebantur equitum Centu

H riæ: ſortitio autem inter tribus fiebat. Itaque ut in equites cadere poſſet ſors prærogatiuæ, neceſſe erat in ſingulis tribubus fuiſſe quaſdam equitum Centurias. Vnde fit,ut non integer mihi uideatur locus apud T.Liuium libro tertio Deca.quintæ,qui ita habet:Prior Claudius cauſam dixit:& cum ex 12. Centuriis equitum, 8.Cenſorem condemnaſſent,multæq; aliæ primæ claſſis.Quod enim illic duodecim facit equitum Centurias, quæ in ſuffragium miſſæ ſunt,quomodo uerum eſſe poteſt? Nam Seruii inſtituto 18.Centuriæ equitum erant, ut docet idem Liuius

I libro primo, & Dionyſius libro quarto. Vt ergo nihil etiam dicamus additum fuiſſe ad numerum à Seruio rege relictum, tamen non poſſet uerum eſſe illis Centuriatis comitiis, de quibus agit Liuius, duodecim tantum equitum Centurias in ſuffragium miſſas. Quare neceſſe eſt, in illo numero Centuriarum equitum,mendum eſſe. Itaque locus ille non ſufficere mihi uidetur ad refutandum id quod diximus, ſimul cum peditum Centurijs auctum fuiſſe numerum Cẽturiarum equitum. Quod ego tamen non tam pertinaciter affirmo, ut non facile mutem

K ſententiam,ſi quis aliquid certius adferat. At enim quæri poteſt, cur ſextæ claſſis in hac Centuriarum deſcriptione nuſquam mẽtionem fecerim. Huius rei hæc ratio reddi poteſt,ſextã claſſem, quæ Seruij inſtituto una modò Centuria continebatur, ut nullius

lius pene momenti erat,ita nunquam numero Centuriarum au- A
ctam fuiſſe,ut eius Centuriæ per ſingulas tribus diſtribuerẽtur.
Quòd autẽ nullo fere loco haberetur illa claſſis, argumento eſt,
quod fere ubi apud auctores fit mentio claſſium,quinque claſſes
appellantur,ſexta relinquitur.T.Liuius lib.3.Dec.1.ſcribit:Tri-
ceſimo ſexto anno à primis tribunis decem creati ſunt, bini ex
ſingulis claſſibus.Et Aſcon.in orat.pro Cornelio.Cæterum qui
dam non duos Tr.pl.ut Cicero dicit,ſed quinque tradũt creatos
eſſe ſingulos ex ſingulis claſſibus. Ex his locis nonne apertum
eſt nullo prope numero habitos fuiſſe homines ſextæ claſſis? ut B
qui in enumeratione claſſium,quaſi nulli eſſent,omittantur. Sa-
ne non immeritò fiebat, ut qui minimo cenſu erant, omnibuſq;
oneribus publicis immunes,non eſſent pares in Reip. capeſſen-
dæ auctoritate cum ijs,in quos onera Reip.incumberent. Salu-
ſtius in orat.de Rep.ordinanda ad Cæſarem ſcribit, C. Gracchũ
in Tribunatu legem promulgaſſe,ut ex confuſis quinque claſſi-
bus ſorte Centuriæ uocarentur.Hæc lex tametſi perlata non ſit,
tamen ex eo loco apparet, ſi C. Gracchus homo maxime om-
nium popularis, qua lege uellet humilium cum primoribus in C
ſuffragijs auctoritatem æquare, ſextæ claſſis nullam rationem
habuit,eam claſſem nullius tum momenti fuiſſe.Itaque in tribu-
bus ſingulis Centurias quinque claſſium tantum poſuimus: ita
ut ſextam claſſem ex infima plebe omninm tribuum confuſam
dicamus: ex qua uel una, ueteri Seruii inſtituto Centuria fie-
ret, uel ſummum duæ,una quidem proletariorum, altera capite
cenſorum. Nam inter hos diſcrimen fuiſſe cenſus muneriſq; o-
ſtendit A.Gellius libro 16.cap.10. Qui in plebe Romana te-
nuiſſimi pauperrimiq; erant,neque amplius quàm mille quingẽ D
tum æris in cenſum deferebant,proletarij appellati ſunt.Qui ue-
rò nullo aut perquàm paruo ære cenſebantur,capite cenſi uoca-
bantur. Extremus autem cenſus capite cenſorum æris fuit 375.
Sed quoniam res pecuniaq; familiaris obſidis uice pignoriſq;
eſſe apud Remp.uidebatur, amoriſq; in patriam fides quædam
in ea firmamentumq; erat, neque proletarij, neque capite cenſi
milites, niſi in tumultu maximo ſcribebantur:quia familia aut
tenuis aut nulla eſſet. Proletariorum tamen ordo honeſtior ali- E
quanto & re & nomine,quàm capite cenſorum fuit.Nã & aſpe-
ris Reipub.temporibus, cùm iuuentutis inopia eſſet, in militiã
tumultuariam legebantur,armaq; ijs ſumptu publico præbeban
tur:& non capitis cenſione, ſed proſperiore uocabulo, à munere
offi-

F offcioq; prolis edẽdæ appellati ſunt, quòd cum re familiari parua minus poſſent Remp. iuuare, ſobolis tamen gignẽdæ copia, ciuitatem frequentarent. Capite cenſos aũt primus C. Marius milites ſcripſiſſe traditur, cũ id factũ antè nulla memoria extaret. Ex ijs uerbis intelligi põt fuiſſe in tabulis Cenſorijs ſeorſum deſcriptos proletarios à capite cẽſis, quaſi ordinis diuerſi eſſent, ut ſæpe alij in militia legerentur, cùm alij relinquerentur. Sed tamẽ ex hac diuerſitate ne factas fuiſſe duas Centurias credam, eo adducor ꝙ ætatis diſtinctione uideo reliquarum claſſium Centu-
G rias factas, non hmõi quadam diuerſitate, qualis erat inter capite cenſos & proletarios. Ego itaque potius exiſtimo una modo Centuria ſemper contentam fuiſſe ſextam claſſem : quæ tamen, ut ſuprà oſtendimus, nullo propemodum numero haberetur. His ita poſitis, facile erit cætera de prærogatiua perſequi. Cicero pro Muræna, & lib. de Diuin. 1. ſcribit maiores uoluiſſe prærogatiuam omen eſſe iuſtorum comitiorum: tantamq; comitijs Centuriatis religionem fuiſſe, ut fere ſemper ualuerit omen prærogatiuum. Ex quibus perſpici poteſt Romanos plurimũ mo-
H menti tribuiſſe prærogatiuæ. Quæ fuit cauſa, ut ſorti committeretur: ne ſcilicet id in quo tm̃ erat in ſuffragijs momenti, ut fere reliquis Centurijs præſcribere uideretur quod ſequeretur, ſemper eſſent penes eoſdem: ſed id ius uſurparet, cui ſors dediſſet. Itaque detractum eſt de iure equitum, quorum Centuriæ primæ, inſtituto Seruij, uocandæ erant, ut omni populo communicaretur, beneficio ſortis: eaq; ratione plebs minus moleſte ferret primorum in ſuffragijs uim ac poteſtatẽ, quæ Seruijs inſtituto eis attributa fuerat. Quoniam autem prima ſors prærogatiuæ inter
I tribus fiebat, ſecunda inter Centurias eiuſdem tribus, beneficioq; ſortis utebantur tam equitum quàm peditum Cẽturiæ, propterea interdum uſuuenire poterat, ut ſors cum iure conueniret: ut ſcilicet equitum Centuria prærogatiua eſſet. Quæ poſtquam ſuffragium dixerat, reliquæ equitum Centuriæ uocabantur, & deinde claſſes ſuo quæque ordine. In quo omnia fiebant iure, eo modo quo erant à Seruio inſtituta. Interdum contra uſuueniebat, ut ſors in quandam Centuriam peditum, eamq; ex quinta uel quarta, uel alia claſſe, uel iuniorũ uel ſeniorum. Atque illa poſt-
K quam ſuffragium dixerat, tum uocabantur Equites, ac poſtremò claſſes ſuo quæque ordine. Ac prius quidem quàm expletæ eſſent 35. tribus in comitijs Centuriatis habendis, nulla tribuum habita, ratione, populus per claſſes ſe diuidebat, ſingulaſq; claſ-

ſes

ſes per Centurias. At poſtquam Tribus 35. fuerunt, præſertimq́; cum ciuium ingenti multitudine frequentes fuerunt, ut erant po ſtremis Reip. temporibus, quibus omnes Italiæ ſocii in tribus Romanas recepti erant, populus ſuffragium initurus, in tribus diſcedebat, haud ſecus quàm in Tributis comitiis. Verum id diuerſum erat, quod eiuſdem tribus homines rurſus ſe in ſuas quaſque centurias diuidebant, ut centuriatim ſuffragium dicerent: cum in Tributis comitiis nulla fieret huiuſmodi Centuriarum diſtinctio, ſed confuſe omnes eiuſdem tribus ſuffragium dicerent. Vude fiebat ut in Centuriatis comitiis, non tota tribus ſimul ſuffragium diceret, ſed illæ modò Centuriæ quæ eius claſſis eſſent, cuius eſſet ſuffragium inire. Veluti cùm equites uocabantur, ea modo Centuria, quæ equitum eſſet, ex tribu deſumebatur ad ſuffragium dicendum: reliquę uerò eiuſdem tribus Centuriæ pòſt pro ordine claſſium uocabantur. At in Tributis tota tribus ſemel ſuffragium ſuum ferebat. Quod uerò dixi comitiis Centuriatis populum in tribus diuiſum fuiſſe, ut ex eo probari poteſt quod paſſim apud auctores reperimus uocatas ad ſuffragium tribus, cum tamen de comitiis Centuriatis loquantur. Cicero pro Plancio de comitiis loquens, habitis à M. Craſſo Cos. ſcribit uocatas fuiſſe tribus latumq́; ita ſuffragium. Atqui paulò poſt oſtendit ea comitia fuiſſe Centuriata. Eadē in oratione ſcribit legem à M. Craſſo latam, qua caucbatur, ut ex iis tribubus accuſator ederet iudices, quas per corruptionem tuliſſe reus diceretur. Quod ſi hæc lex communis (ut erat) omnibus magiſtratuū comitiis fuiſſe concedatur, neceſſe eſt ut etiam Centuriatis comitiis dicatur quis has uel illas tribus tuliſſe. Quod aliter accipi non poteſt, quàm huius uel illius tribus Centurias quempiam tuliſſe: id quod perſpici non potuiſſet, niſi diuiſo per tribus populo. Argumentum etiam huius rei duci poteſt ex eo quod ſcribit Suetonius de Cęſare, ſolitum eum circum tribus libellos mittere ad commendandos candidatos, quibus fauere uellet. Nam ſi per tribus diuiſus non fuiſſet populus, quomodo circū tribus miſiſſet libellos in comitiis? Certiſſimum uerò argumentum ex eo duci poteſt, quod apud Liuium & Aſconium legimus prærogatiuam tribum & iureuocatas, ubi de comitiis Centuriatis agitur. Nam quomodo prærogatiuam tribum intelligere poſſis, niſi populum facias in tribus diſtinctum, inter quas ſors duceretur, ut ea cui obtigiſſet, prima ſuffragium iniret? Et quomodo iureuocatas in tribus comitiis Centuriatis locum habuiſſe cōcipies,

H niſi

F niſi populũ in tribus diuiſum cõcedas? Verùm ut prærogatiua tribus quæ prima dicit ſuffragiũ,non tota confuſe ſuffragium dicit,ſed centuriatim:ita reliquæ tribus quoniam ita uocabantur, ut ex ſingulis Centuriæ,ut quæquæ maximi cenſus erant uocarentur,propterea iureuocatæ dicuntur. Vnde etiam apud Ciceronem in ſecunda oratione in Rullum,extremæ tribus ſuffragiorum appellantur pro extremis tribuum ſuffragiis, iure tamen & perCenturias uocatarum.Nam illic mentio eſt de comitiis Centuriatis,quibus ipſe Conſul creatus erat.Diuiſus igitur erat Cen-
G turiatis comitiis populus in tribus,ſed ſuffragia inibantur centuriatim. Atque ita poſt prærogatiuam prima claſſis uocabatur, quemadmodum ſcribit Cicero 2.Philip.hoc eſt, per ſingulas tribus Centuriæ quæ primæ claſſis erant,ſuffragium inibãt.In quo obiter animaduertendum eſt, cùm Cicero illic primam claſſem poſt prærogatiuam ſuffragium dixiſſe ſcribit, ſimul appellatione primæ claſſis comprehendiſſe equitum Centurias: quemadmodum uſitatum erat,ut ex Dionyſio ſupra oſtendimus. Perpẽdenda etiam nobis hoc loco ſunt uerba Ciceronis lib.3. de Leg.
H ubi de comitiis Centuriatis loquitur: Deſcriptus enim populus cenſu,ordinibus,ætatibus,plus ad ſuffragium conſilii,quàm fuſe in tribus conuocatus. Quod enim ait cenſu deſcriptum populum,id pertinet ad claſſes, quæ cenſu inter ſe diſtinctæ erant eo modo quo ſupra diximus. Quod ait ordinibus, id ad equitum Centurias pertinet & peditum. Quod denique ait ætatibus, ad ſeniorum iuniorumq; Centurias referendum eſt. Quæ ut apertius intelligantur,paulò altius de multiplici ciuium inter ſe diſtinctione dicendum. Primam diuiſionem uniuerſi populi in duas
I partes fuiſſe reperio,in Patricios & Plebeios:in quo erat generis diſtinctio tantum.Nam Patricii erant,qui genere erant nobiliſſimi,cuiuſcunque cẽſus ordiniſve eſſent:Plebeii uerò reliqui ciues genere non adeò illuſtres.Quòd uerò dixi cuiuſq; cẽſus ordiniſve eſſent,eò pertinet,ut intelligamus nihilominus Patricios diuiſos fuiſſe per claſſes pro cenſu cuiuſque:& quoſdam in Senatorio,quoſdam in equeſtri ordine,quoſdam etiam inter pedites nihilominus fuiſſe. Nam quoſdam Patricios fuiſſe ordinis equeſtris Cicero pro Muræna oſtendit, cùm ait patrem Ser. Sulpi-
K tii equeſtri loco fuiſſe: quem tamen eadem oratione dicit Patricium fuiſſe.Quoſdam uerò pedites fuiſſe, docet Liuius libro 3. Dec. 1.cùm ita ſcribit:Magiſtrum equitum dicitL. Tarquinium Patriciæ gentis,ſed qui ſtipendia pedibus propter paupertatem feciſſet.

feciſſet. Vnde fit,ut hæc per genera diſtinctio nihil ad comitia Centuriata pertineret:ſed alium uſum habebat iu Republica. Veluti ad Interregem prodendum, quem Patricium eſſe,& à Patriciis prodi oportebat: ad ſacerdotes cooptandos, quorum alios oportebat eſſe Patricios,alios dimidia ex parte Plebeios & Patricios,ut Cicero ſcribit pro domo ſua:denique ad quoſdã magiſtratus faciendos. Nam Patriciis non licebat ullum magiſtratum Plebeium gerere,ut Tribunatũ & Aedilitatem plebis. Alia fuit per ordines uarios diuiſio. Atque una quidem fuit bipartita diuiſio,omnes ciues complexa in equites & pedites:quæ propriè ad comitia pertinebat. Centuriatis enim comitiis populus diſtinguebatur in Centurias equitum & peditum. Et quanquam eſſet alia ordinum diſtinctio,ut alii eſſent ex Senatorio ordine,alii ex equeſtri,alii ex ordine Tribunorũ ærarii,alii ex ordine ſcribarũ, alii ex ordine Libertinorum:ad alios tamẽ uſus pertinuiſſe hanc ordinũ diſtinctionem exiſtimo,quàm ad comitia Centuriata. Itaque Centuriatis comitiis populus cæteris ordinibus neglectis, illa modò ordinum diſtinctione utebatur, ut equitum aliæ eſſent Centuriæ, aliæ peditum. Nam ſi comitia Centuriata per Centurias ita abſoluerentur,ut unaquæque unum ſuffragium faceret, neceſſe eſt ſi illorum etiam ordinum his comitiis habitam rationẽ dicamus,ut ſimul concedamus Centurias quaſdam fuiſſe Senatorum,Scribarum,Tribunorum ærarii & ſimilium, easq́ diſtinctas a Centuriis equitum & peditum:quod tamen falſum eſt. Nam horũ ordinum quaſdam fuiſſe decurias legimus, Centurias nuſquam. Iam uerò demonſtratum eſt Centuriatis comitiis populũ in tribus diſcedere ſolitum. Oportebat igitur ſi illorũ ordinum ratio haberetur,in ſingulis tribubus fuiſſe quaſdam Centurias illorum ordinum. Quare Tribunorum ærarii faciendæ erũt trigintaquinque Centuriæ, totidemq́ Senatorum & ſcribarum: quod & falſum & ineptiſſimum eſt. Quis enim concedat Tribunos ærarii fuiſſe plus quàm ter mille & quingentos? Quis tot Senatores ſcribasq́? Aut quis admittat præter Centurias claſſium fuiſſe alias pluſquam centum Centurias,in quibus non eſſet ætatis & cenſus ulla diſtinctio? Erat igitur ad alios uſus Reip. neceſſarios hæc ordinum diſtinctio inuenta: & ad rationem comitiorũ nihil attinebat. Dicendum ergo eſt fuiſſe quidem in ſingulis tribubus quoſdam qui ex illis ordinibus erãt,ſed cùm ſuffragium dicere uellent, in ſuas Centurias diſcedebant, uel equitum uel peditũ,ac pro ætate in iuniorum uel ſeniorum Centurias. Sane

F ne diebus comitialibus Senatum habere, nõ alia oratione uetabatur, quàm ut ne ullus ciuium auocaretur à ſuffragio. Itaque Senatores etiam comitiis, ſi uellent, intererant: non modò ut adminiſtri eſſent comitiorum, ſicut in comitiis, quibus ab exilio reuocatus eſt Cicero, ſed etiã ut ſuffragiũ diceret: quod apertè locus Varronis ex lib. 3. c. 4. de re Ruſt. demõſtrat, qui ita habet: Comitiis Aedilitiis cùm ſole caldo, ego atque Appius Senator Tribulis ſuffragiũ tuliſſemus. Verùm eos in Centurias uel equitum uel peditum diſcedere oportebat eodem modo, quo cæteri ciues. Equi-
G tum enim Centurias ex primoribus ciuitatis, Seruii inſtituto cõſcribi oportebat: nec uetabat quenquam Senatorem eſſe, & in iis tamen Centuriis numerari, quæ belli cauſa inſtitutæ fuerant. Onere enim belli Senatores nemo dicere audeat immunes fuiſſe. Et prius quidem ꝙ Senatores ex cenſu maximo eſſe cœperunt: quod poſtremis temporibus factum dicit Plinius in procemio libri 14. ego à Cæſare dictatore primum factum ex hiſtoria cõfirmo: Senatores erant multi, qui non ualdè magnum cenſum habebant: quemadmodum intelligi poteſt ex eo quod ex quinq;
H claſſibus Tribunus plebis factos, Liuius ſcribit. Nam qui Tribuni plebis fuerant, non modò in Senatum legebantur poſt Atiniũ plebiſcitum, ut ait A. Gell. lib. 14. c. ultimo, ſed etiam ad magiſtratus maiores poſtea peruenire poterant: & tamen uel quintæ tantùm claſſis cenſum habebant. Ergo qui cenſu quintæ claſſis, uerbi gratia, erant, nonne uel ſeniorum uel iuniorum Centuriis continebantur? Et quia minimi cenſus erant, neceſſariò oportebat ſuffraginm ſi ferre uellet, in quinta claſſe ſuffragium dicere. Veriſſimum igitur eſt quod diximus, ꝗ òrdinis Senatorii erant, nõ mi-
I nus ſi ſuffragium ferre uellent, equitum uel peditum Cẽturiis adſcribi oportuiſſe. Quare quod ad comitia Centuriata attinet, ordinum nulla diſtinctio facienda, niſi in equites & pedites. Cumq; Cicero dicit deſcriptum ordinibus populum, non alii ordines intelligendi ſunt quàm equitum & peditum. Alia diuiſio erat per cenſum, hoc eſt ciuium in claſſes, pro ratione cenſus cuiuſque: de qua diuiſione ſatis multa ſuprà dicta ſunt. Vnum modo eſt, quod de cenſu primæ claſſis ambigi poteſt. Plinius enim lib. 33. cap. 3. dicit primæ claſſis cenſum ſub Seruio lege fuiſſe centum
K ac decem milliũ æris. Gellius libro 7. cap. 13. dicit 100. & 25. millium æris claſſicorum cenſum fuiſſe. Liuius uerò & Dionyſius centum millium tantùm faciunt cenſum primæ claſſis. Sane niſi corrupti ſunt Plinii Gelliiq; codices, nihil habeo quod in tanta

auctorum diuerſitate dicere poſſim: niſi inter Romanæ hiſtoriæ ſcriptores ueteres, unde hi deſumpſerunt, non bene conueniſſe in ea re, ut in multis aliis dicamus. Alia per ætates diuiſio erat inter peditum tantum Centurias: quarum aliæ erant ſeniorum, aliæ iuniorum, idque in unaquaque claſſe. In quo A. Gellii uerba adſcribam ex libro 10. cap. 28. Tubero in hiſtoriarum primo ſcripſit, Seruium Tullium regem populi Romani, cùm illas quinque claſſes cenſus faciendi gratia inſtitueret, pueros eſſe exiſtimaſſe, qui minores eſſent annis ſeptendecim. Atque inde ab anno ſeptimo & decimo, quos idoneos iam eſſe Reipub. arbitraretur, milites ſcripſiſſe, eosque ad annum quadrageſimum ſextum iuniores, ſupraque eum annum ſeniores appellaſſe: Ex iis Tuberonis uerbis planum eſt, quæ iuniorum Centuriæ ſeniorumque, & qua ætate dicerentur. Omnis igitur ciuium diſtinctio Centuriatis comitiis erat per Centurias: easque uel ordinibus diſtinctas, quòd aliæ equitum eſſent, aliæ peditum: uel cenſu, quòd aliæ primæ, aliæ ſecundæ, tertiæ, quartæ & quintæ claſſis eſſent: uel ætatibus, quòd aliæ eſſent ſeniorum, aliæ iuniorum. Et quoniam poſt prærogatiuam equitum Centuriæ prius uocabantur quàm peditum, & primæ claſſis Centuriæ ante aliarum claſſium Centurias, in omnibusque claſſibus ſeniorum Centuriæ ante iuniorum Centurias, propterea apud auctores reperimus comitiis Centuriatis haberi rationem dignitatis cuiuſque: quòd ſcilicet ordinum, cenſus ætatisque ratio haberetur. Ac de prærogatiua quidem & reliquo modo rogandorum ſuffragiorum hactenus. Nunc de reliquo modo ſuffragiorum dicendum. Ante leges tabellarias latas, populus uoce ferebat ſuffragiũ: at poſtea cœpit tabella ſuffragiũ ferre. Ac uoce quidem cùm dicebatur ſuffragium, erant in ſingulis Centuriis rogatores, qui ſingulorum rogabant ſententias, quas palàm ſinguli proferebat: in quam autem partem plures eiuſdem Centuriæ homines inclinaſſent, ea totius Centuriæ ſententia cenſebatur: quam deinde rogator per præconem pronunciari iubebat. Ac ſi magiſtratuum quidem comitia eſſent, rogabantur ſinguli quem uellent magiſtratum eſſe: tumque nominatim ſinguli appellabant, quem uellent magiſtratum creari. Quod idem in comitiis regis ſacrorum dicendum. Sin legum comitia eſſent, cùm populus legem accipere uellet, ſolebat uti his uerbis ſolennibus, ac uelut conceptis, Vti rogas: quibus ſignificabat uelle ſe, ut ita fieret quemadmodum legis rogator fieri uellet. Cum uerò legem accipere nolebat, utebatur ſolẽni uerbo,

A B C D E

F Antiquo,quo ſignificabat ſe quod rogaretur antiquare, hoc eſt, ne omnino fieret,uetare. Quorum omnium ſi quis probationē deſideret, ita habeto. Ac primùm nominatim appellari ſolitos à populo,quos uellet magiſtratum habere.ex omni hiſtoria Liuii perſpicuum eſt.In legibus autem ferendis illa uerba ſolennia fuiſſe ex his locis apparebit.Scribit Liuius libro 6.Deca 1. Cùm primæ tribus,uti rogaſſent, dicerent: quibus uerbis ſignificat, quia eius legis plures erant rogatores,populum dixiſſe, Vti rogaſtis.Idem T.Liuius lib.9.1.Decad.Tribus omnes præter Pol
G liam antiquarunt legem.Et lib.10. Ego hanc legem, quod bonum, fauſtum fœlixq́ ſit nobis ac Reipub. uti rogaſtis iubendam cenſeo. Et libro 8.Decad.4. Remittentibus ergo his interceſſionem omnes tribus, uti rogaſſent,iuſſerunt. Et libro 5. Decad.1.Legem una plures tribus antiquarunt,quàm iuſſerunt. Et libro decimo, Decad. tertiæ: De pace uti rogaſſent, omnes tribus iuſſerunt. Et libro 1. Decad. 4. Rogatio de bello Macedonico,primis comitiis ab omnibus fermè Centuriis antiquata eſt. Et paulò pòſt: Ac hac oratione in ſuffragium miſſi,
H uti rogarat,bellum iuſſerunt.Cicero 2.de Legib. Suade igitur ſi placet,iſtam ipſam legem, ut ego, Vti rogas, dicere poſſim. Et libro tertio: Vos quidem, ut uideo, legem antiquaſtis ſine tabella. Ex iis opinor locis ſatis apparet iis uerbis uelut conceptis, legem iuberi aut uetari ſolitam. Hæc ratio ferendi per uocem ſuffragii uſque ad annum uerbis 615. perdurauit. Eo uerò anno, quo erant Coſſ.C. Calphurnius Piſo, & M. Popilius Lenas,Tribunus plebis fuit Gabinius quidam, à quo primū lata eſt lex, ut populus in mandandis magiſtratibus tabella ute
I retur. Biennio pòſt Conſulibus M.Aemilio Lepido,C.Hoſtilio Mancino,L.Caſſius Tribunus pl.legem tabellariam de iudiciis tulit:ut ſcilicet iudices,qui adhuc uoce ſententiam dicebant, tabella ſententiam ferrent.Nomine autem iudicum etiam populus intelligendus eſt, quoties ipſe iudicabat,excepto iudicio perduellionis:in quo tabellam populo dederat Caſſius: in aliis de mulcta,non de capite iudiciistabellam populo dederat. Verùm in iudicio perduellionis data eſt poſtea populo tabella à Cælio quodam Tribuno pleb. In legibus uerò ferendis, uoce uſus eſt
K populus uſque ad Tribunatum C.Carbonis,qui fuit anno urbis 625.Conſulibus C.Sempronio Tuditano,& M. Aquilio: quo anno C.Papyrius Carbo legem tulit de legibus tabella iubendis ac vetandis. Quæ omnia poſſunt ex Cicerone confirmari,

cùm

cùm ita ſcribit tertio de Legibus: Sunt enim quatuor leges tabellariæ; quarum prima de magiſtratibus mandandis: ea eſt Gabinia, lata ab homine ignoto ac ſordido. Secuta biennio pòſt Caſſia de populi iudicio: ea à nobili homine lata L. Caſſio, ſed (pace familiæ dixerim) diſſidente à bonis, atque omnes rumuſculos populari ratione occupante. Carbonis eſt tertia de iubẽdis ac legibus uetandis, ſeditioſi atque improbi ciuis: cui ne reditus quidem ad bonos, ſalutem à bonis potuit afferre. Vno in genere relinqui uidebatur uocis ſuffragiũ, quod ipſe Caſſius exceperat perduellionis. Dedit huic quoque iudicio Cælius tabellam: docuitq́; quoad uixit, ſe ut opprimeret C. Popilium, nocuiſſe etiam Reipub. Hæc Ciceronis uerba ſatis aperta ſunt, ut quæ de legibus tabellariis diximus, uera eſſe demonſtrari poſſint Quod autem de tempore earum legum latarum dixi, partim ex Cicerone, partim ex hiſtoria colligi poteſt. Cicero in Bruto dicit legem Caſſiam latam Lepido, & Mancino Coſſ. Idemq́; lib. de Leg. 3. & lib. de Amicitia, dicit Gabiniam latam fuiſſe biennio ante Caſſiam: unde facile eſt uidere quibus Coſſ lata ſit Gabinia. De tempore autem legis Papyriæ conſtat primum ex hiſtoria C. Carbonem eo anno Tribunum pleb. fuiſſe, quo mortuus eſt Africanus minor. Atqui Cicero lib. 2. de Nat. deor. ait mortuum Africanũ Tuditano & Aquilio Coſſ. ex quo conſequitur legem tabellariam Carbonis eo anno latam fuiſſe. Tempus etiam legis Cæliæ eodem modo intelligi poteſt. Cicero enim ſignificabat eo anno latam legem à Cælio quo C. Popilius in exilium abiit. Atqui ex hiſtoria Plutarchi conſtat exilium Popilii fuiſſe in primo Tribunatu C. Gracchi. Quare neceſſe eſt. Cælium eodem anno fuiſſe Tribunum pl. Erat autem C. Gracchus Tribunus primùm Coſſ. Q. Cæcilio Metello Balearico, T. Quintio Flaminio, anno urbis 631. Ex iis quæ dicta ſunt, perſpicuum eſt uſque ad legem Gabiniam perlatam populum magiſtratibus creandis uoce uſũ fuiſſe. Poſtquam autem tabella ei data eſt, oportuit tabellam munere uocis fungi. Quare tabellis oportuit nomina candidatorũ inſcribi, ut daretur iis tabella magiſtratus, ſicut prius nominatim iis appellandis creabantur. Quot ergo erant candidati, quorum rationem habere oportere iudicatum eſſet, tot tabellæ unicuique de populo dabantur. Ac breuitatis quidem cauſa tabellis non integra candidatorum nomina ſcribebantur, ſed primæ tantũ literæ nominis cuiuſq́. Id quod ex uerbis Ciceronis colligo, cũ ita ſcribit pro domo ſua: Is poſteaquã intellexit poſſe ſe inter-

F uerſa ædilitate à L. Piſone Conſule Prætorem renunciari, ſi modo eadem prima litera competitorem habuiſſet aliquem. Neque enim potuit iſta fraus quam ſignificat Cicero, fieri, ſi primis literis conuenientibus integra nomina tabellis inſcripta fuiſſent. Sicut ergo iudicibus quæ dabantur tabellæ, non integra uerba cõtinebant ſed prima tantum elementa uerborum Abſoluo, Condẽno, Non liquet, A.C.N.L. ita magiſtratibus creandis tabellæ, q̃ dabantur populo, prima tantum elementa nominum candidatorum habebant inſcripta. Quod idem in ſacerdotum creatione in
G telligendum eſt. In comitiis autem legum tabellæ dabantur duę: una in qua ſcriptum erat, Vti rogas, duobus uti opidor elementis, V.R. altera in qua ſcriptum erat, Antiquo, una etiam litera A. Cicero lib. 1. ad Atticum epiſt. nona: Operæ Clodianæ põtes occuparant, tabellæ miniſtrabantur, ita ut nulla daretur, Vti rogas. Porrò autem tabellæ illæ non domo afferebantur à populo, ſed erant qui eas miniſtrarent populo ſuffragiũ inituro, quos diribitores appellabant: de quibus ſupra ſatis multa diximus. Hoc tantum nunc dicemus iuſſum magiſtratus expectare opor
H tuiſſe diribitores: ut ex Cicerone apparet, cũ ita ſcribit 3. de Leg. Lex recitata eſt: diſce rem, & tabellam iubebo dari. Diribitis tabellis ſuccedebant rogatores, qui ciſtã deferebant, in quam populus tabellam ſuffragii coniiciebat. Poſtquam autem totius Centuriæ tabellæ collectæ erant, tum educendis ſuffragiis adhibebãtur cuſtodes: quorum munus erat deſcribere ſuffragia, ut ea Centuriæ ſententia renunciaretur, in quam plures inclinaſſe conſpiceretur. Verum de his tribus ſuprà, cũ de perſonis egimus, ſatis dictũ eſt. Illud magis huic loco eſt accomodatum, ut Ciceronis uerba
I ex 3. de Leg. examinemus: Sed ego, etſi ſatis dixit pro ſe in illis libris Scipio, tamen libertatem iſta largior populo, ut & auctoritate ualeant, & utantur bonis. Sic enim à me recitata lex eſt de ſuffragiis, Optimatibus nota, plebi libera ſunto. Quæ lex hanc ſententiam continet, ut omnes leges tollat quę poſtea latæ ſunt, quę tegũt omni ratione ſuffragium. Ne quis inſpiciat tabellam, ne roget, ne appellet: pontes etiam lex Maria fecit anguſtos: quæ ſi oppoſita ſunt ambitioſis, ut ſunt fere, non reprehendo. Ex iis Ciceronis uerbis apparet, poſt eas leges tabellarias, quas paulò an-
K tè poſuimus, alias multas latas fuiſſe. Verum ille ne quis tabellã, quam in ciſtam coniiceret, quiſque de populo inſpiceret, ut ſcilicet magis occultum eſſet ea ratione ſuffragium: tum ut ne quis eſſet, qui dum ſuffragium dicit populus, quenquam rogaret, ut

cuipiam

cuipiam ſuffragaretur aut ea de re alia ratione conueniret, beni- A
gneve appellaret: illæ inquam leges quando latæ ſint & à quibus, certo nil definiri poteſt. At lex illa de pontibus, quoniam à Cicerone Maria uocatur, a C. Mario Trib. pl. lata fuiſſe intelligitur. Fuit autem Tribunus pl. C. Marius anno urbis 635. Coſſ. L. Cæcilio Metello & L. Aurelio Cotta, ut ex hiſtoria Plutarchi intelligi poteſt. Scribit enim in uita Marii C. Marium Tribunũ pl. repugnante Cotta Conſule, & pleraq; nobilitate legem de ſuffragiis tuliſſe. Hanc uero legem de pontibus anguſtis eò Marius tuliſſet uidetur, ne quis illic præter eum qui ſuffragium ferret, B
conſiſtere poſſet ad appellandum rogandumq;. His autem pontibus utebantur nõ modo in Centuriatis comitiis, ſed etiã in tributis, ut apparet ex locis Ciceronis, in quibus de ea re mentió eſt. Ad Heren. lib. 1. Cum L. Saturninus legem frumentariam de ſemiſſibus, & trientibus laturus eſſet Q. Cepio, qui per id temporis Quæſtor urbanus erat, docuit Senatum ærarium pati non poſſe tantam largitionem. Senatus decreuit ſi eam legem ad populũ ferat, aduerſus Remp. uideri eum facere. Saturninus ferre cœpit: collegæ eius intercedere: ille nihilominus ciſtellam detulit. Cepio C
ut illum contra S. C. intercedentibus collegis aduerſus Remp. uidit ferre, cum bonis uiris impetum facit, pontes diſturbat, ciſtas deiicit, impedimento eſt quò ſecius lex feratur. Alius locus eſt, quem ſæpe iam citauimus ex primo ad Att. Operæ Clodianę pontes occuparant, tabellæ miniſtrabantur. His duobus in locis agitur de comitiis Tributis, quæ in foro haberentur. Vnde ſequitur pontibus uſos fuiſſe Romanos etiam in comitiis Tributis. Tum uero multos huiuſmodi ponticulos fuiſſe, ex uerborum cõtextu plane intelligi poteſt. Et quoniã uideo æque in foro atque D
in campo fuiſſe, aliisq; in locis ubi tributa comitia habebãtur, ꝓpterea colligo opere ſubitario ponticulos illos ad eum uſum fieri ſolitos, aut ſane nõ admodũ firmo, & ſtabili opere factos: quos Cepio non confregiſſe, ſed diſturbaſſe dicitur. Porrò autem ex eo Ciceronis loco ad colligo populo tabellas miniſtrari ſolitas, ut quiſque ad pontes accedebat: qua ratione fiebat, ut tabella accepta per anguſtiã põtium omnes, qui rogare aut tabellã inſpicere uellẽt, excluderẽtur. Sed unde uenirẽt, & quò ꝑ illos põtes abſcederẽt, nõ ita facile eſt explicare, Conãdũ tamẽ eſt uel coniecturis E
ueritatẽ eruere. Ante leges tabellarias cùm uoce ſuffragiũ ferebatur, priuſquam ad ſuffragium tribus uocarentur, ſeorſum erant diuiſæ ſuis quæque locis 35. tribus, ut nos ſupra oſtendimus.

Cum

F Cum ergo ad ſuffragium uocabantur, uel ex ſuis locis in alium locum migrabant, uel ijs manentibus in ſuis quæque locis per ipſas tribus circumeundum erat ad colligenda ſuffragia. Atqui ex eo quòd uocari Centurias, adeoq; introuocari paſſim reperimus, intelligi poteſt de ſuis locis migraſſe. Quomodo enim intelligere poſſumus introuocatas ordine Centurias, niſi locus quidam eſſet quò introirent, ut quęque à magiſtratu uocabatur? T. Liuius lib. 10. primæ Decadis. Populus nihilominus ſuffragia inibat: & ut quæque introuocata erat Centuria, Conſulem haud
G dubie Fabium dicebat. Et paulò poſt: Cum primouocatæ Q. Fabium Conſulem dicerent omnes Centuriæ. Et alio loco eiuſdē lib. Appetebat tempus comitiorum, quorum cauſa L. Volumnius Cos. Romam reuocatus. Qui priuſquam ad ſuffragiū Cēturias uocaret, in concionem aduocato populo, multa de magnitudine belli Hetruſci diſſeruit. Et paulo poſt: Fabium & prærogatiua, & primouocatæ omnes Centuriæ Conſulem cū L. Volumnio dicebant. Ex ijs locis apparet à magiſtratu habēte comitia Centurias non modo uocari ſolitas, ſed etiā introuocari. Eſt
H uero & alius apud eum locus, ex quo res omnis apertiſſime demonſtrari poteſt. Verba eius ex lib. 6. Deca. 3. hæc ſunt: Fuluius Romam comitiorum cauſa accerſitus, cùm comitia rogandis Cōſulibus haberet, prærogatiua Centuria iuniorum declarauit T. Manlium Torquatum, & T. Octacilium. Manlius qui præſens erat, gratulandi cauſa cum turba coiret, nec dubius eſſet populi cōſenſus, magna circunfuſus turba ad tribunal Conſulis uenit, petitq; ut pauca ſua uerba audiret, centuriāq; quæ tuliſſet ſuffragium, reuocari iuberet. Erectis omnibus expectatione quid-
I nam poſtulaturus eſſet, oculorum ualetudinem excuſauit. Impudentem & gubernatorem & imperatorem eſſe, qui cùm alienis oculis ei omnia agenda ſint, poſtulet ſibi aliorum capita fortunaſq; committi: proinde ſi uideretur, & redire in ſuffragium Cēturiam iuniorum iuberet, & meminiſſet in Conſulibus creandis, belli quod in Italia ſit, temporumq; Reip. Vix dum requieſcere aures à ſtrepitu & tumultu hoſtili, quo paucos ante menſes aſſederint prope mœnia Romana. Poſthæc cum Centuria frequēs ſucclamaſſet nihil ſe mutare ſententiæ, eoſdemq; Conſules dictu
K ros eſſe. tum Torquatus: Neque ego ueſtros, inquit, mores Conſul ferre potero, neque uos imperium meum. Redite in ſuffragium, & cogitare bellum Punicum in Italia, & hoſtium ducem Annibalem eſſe. Tum Centuria & auctoritate mota uiri, & ad-

mi-

mirantium circà fremitu, petit à Conſule, ut Centuriam ſeniorũ citaret:uelle ſeſe cum maioribus natu colloqui, & ex auctoritate eorum Conſules dicere. Citatis Centuriæ ſenioribus,datum ſecretò in ouili cum iis colloquendi tempus. Seniores de tribus conſulendum dixerunt eſſe:duobus iam plenis honorum Q.Fabio & M.Marcello: & ſi utique nouum aduerſus Pœnos Conſulem creari uellent, M.Valerium Leuinum, egregie aduerſus Philippum regem terra mariq; res geſſiſſe. Ita de tribus conſultatione data, ſenioribus dimiſſis, iuniores ſuffragium ineuntes, M.Marcellum fulgentem tum Sicilia domita,& M.Valerium abſentes Conſules dixerunt. Auctoritatem prærogatiuę omnes Centuriæ ſecutæ ſunt. Hactenus Liuius. Quæ uerba ſi quis diligentius conſiderare uelit,multa reperiet ad rationem comitiorũ pertinentia:primum quod Centuriæ prærogatiuæ ſententia ſtatim renunciabatur, non poſt collecta reliquarum Centuriarum ſuffragia. Quod etiam Cicero 2.Philip. oſtendit, cum ait: Ecce Dolabellæ comitiorum dies. Sortitio prærogatiuæ,quieſcit:Renunciatur,tacet. Tum uero quanta eſſet auctoritas prærogatiuæ obſeruari inde poteſt,ꝙ gratulandi cauſa turba coiret,quaſi iam certo Conſul declaratus eſſet, qui prærogatiuam tulerat. Illud etiam obſeruatione dignum, quod Centuriæ à Conſule uocantur in ſuffragium,cum interim ipſe eſſet in tribunali. Ex quo apparet locum quò uocabantur ad ſuffragium Centuriæ,prope tribunal fuiſſe: itemq; non ipſum Conſulem rogandorum ſuffragiorum cauſa per Centurias diſcurrere ſolitum, ſed quanquam ipſe ſortes faceret inter tribus Centuriasq;, & uocaretur ab eo ꝑ præconẽ quę prima exierat,in tribunali tamen manebat,aliusq; ut diximus,erat rogator Cẽturiæ. Quod idem ex alio etiam T. Liuij loco intelligi poteſt. Scribit enim lib.10.1.Dec. de Fabio Conſule habente comitia,cum iam à primo uocatis Centuriis renunciatus eſſet: Fabius primo de ſe eadem fere quæ priore anno dicendo abnuere. Circunſtare ſellam omnis nobilitas, orare ut ex cœno plebeio Cõſulatum extraheret. Sedebat igitur (ut hinc apparet) in ſella Curulĩ Conſul dum habebat comitia,idq; in tribunali, quemadmodum locus ſuperior oſtendit. Hoc uero tribunal eſt comitiale, quod in campo Martio fuiſſet docet Capitolinus in uita Aureliani. In hoc etiam tribunali alius Conſul, ſi adeſſet comitiis, ſedere ſolebat,ut oſtendit Liuius lib.9.Deca.4. ubi de Claudio Cõſule ita loquitur Sempronius eius collega qui habebat comitia. Quin ille ſedens pro tribunali, aut arbitrum

aut

F aut comitiorum tacitum ſpectatorem ſe præberet. Quæ ego de comitijs Centuriatis intellecta uolo: nam in Tributis alius fuiſſe poſtea oſtendemus. Obſeruandum etiam eſt quomodo priuatus à magiſtratu petit poteſtatem habēdæ concionis, alioqui in ſuggeſtum aſcendere non auſurus. Nec omittendum eſt, quod uocatas iam Centurias reuocare erat in eius poteſtate qui haberet comitia: ut interim non cenſerentur huiuſmodi interruptionibus uitiata comitia, tametſi reuocatæ Centuriæ mutarent ſententiam. At reliqua quæ ſequuntur, magis ad id quod uolumus pertinent. Nam locus in quo Centuria prærogatiua erat,
G nominatim appellatur ouile: in quem locum Centuriæ ſeniorum ingredi non licuiſſet, niſi poteſtate facta à Conſule. Sed id quoque obſeruatione dignum, quòd dimiſſos ſeniores dicit, priuſquam Centuria iuniorum rediret in ſuffragium. Ex iis enim colligi poteſt Centurias, ut quæque uocabantur à Conſule, ex ſuis locis migrare ſolitas, ut propius ad tribunal Conſulis accederent, in unum quendam locum cancellis undique clauſum, quod ouile propter ſimilitudinem appellaretur:
H in quo loco cum eſſent, ſuffragium dicebant, ita ut interim non liceret alijs eo in loco eſſe: proptereaq; dimiſſi ſunt extra ouile ſeniores illi qui iuſſu Conſulis eò introducti erant. Huius etiã loci meminit Dionyſ. lib. 10. ubi de comitiis L. Quintii loquitur, & Lucanus cum ita ſcribit:

Et miſeræ maculauit ouilia Romæ.

Quod uero tum fierat, cùm uoce ſuffragium ferebatur, id poſtea fuiſſe immutatum nec ueriſimile eſt, nec uſquam ſcriptum reperitur. Quinetiam contrà reperimus poſt leges tabellarias lo-
I cum in campo Martio cancellis clauſum, in quo eſſent qui ſuffragium dicebant: quo aliis interim ingredi non liceret. Plutarchus enim in uita Marij ſcribit, Marium in petitioni præturæ ambitus ſuſpicionem dediſſe, ꝙ ſui cuiuſdam amici ſeruus intra cancellos uiſus fuiſſet, dum populus ſuffragium dicebat. Quos uero tu illic cancellos intelligas, niſi huiuſmodi ouilis cuius meminimus? præſertim cum uideas in his cancellis perinde non licuiſſe alicui præter ſuffragatores & miniſtros comitiorum conſiſtere, ſicut in illo ouili non licebat. Nam quandiu
K adhuc populus in campo per tribus diſtributus erat, nec dum tamen in ſuffragium uocatus, circum tribus licebat non modò cãdidatis ſed etiam aliis diſcurrere, ut ex omni hiſtoria apparet. Non igitur de cancellis quibuſdam id poteſt intelligi, in quibus

eſſent

eſſent omnes tribus priuſquam in ſuffragium uocarentur. Relinquitur ergo, ut de hoc ouili intelligatur. Et Cicero lib. 4. ad Att. in epiſtola cuius initium eſt, O expectatas mihi tuas literas: oſtẽdit in campo Martio ſepta fuiſſe, quæ comitijs uſui eſſent: quæ ſepta Cæſar cùm in Gallia eſſet cogitabat marmorea facere, eaq́ excelſa porticu cingere mille paſſuum ſpacio. Hæc ego ſepta intelligo de hoc ouili, de quo agimus. Nam ſeptis incluſum populum, niſi cùm ſuffragium diceret, non legimus. Et Seruius ſcribit, ſepta in campo Martio incluſa tabulatis, in quibus ſtans populus ſuffragium ferret. Ouid. 1. faſt. A B

Eſt quoque quo populum fas eſt includere ſeptis.

Et Lucanus:

Septorumq́ nefas, & clauſi prælia campi.

Quodq́ Cæſar rurſus uellet ea ſepta porticu cingere, mihi argumento eſt ea anguſtiora ſepta ad alium uſum fuiſſe, quàm ut uniuerſum populum ſimul continerent, antequam ad ineundum ſuffragium ordine uocaretur. Et in orat. pro Milone. Quid? comitiis in campo quoties poteſtas fuit, cum ille in ſepta irruiſſet? Quòd ſi poſt leges tabellarias uocatæ Centuriæ à Conſule in ouile quoddam ex ſuis locis migraſſe concedantur, non erit difficile omnem pontium rationem explicare. Nam tabellæ populo in hæc ſepta ingredienti miniſtrabantur. Sed quoniam Marius uiderat, ne tabellis quidem datis, quibus omni ratione leges uellent occultum eſſe ſuffragium, ſatis repreſſum eſſe ambitum: huiuſmodi pontes inſtituit in ingreſſu ſeptorum, eosq́ anguſtos, ut præter ſuffragatores aliis illic conſiſtendi locus non eſſet. Qua ratione excluſi ſunt omnes qui tum maxime ad ſupplicandum populo ueniebant, cum ei erat in manu tabella ſuffragij. Solet enim recentior poſtulationis memoria magis mouere. Ac populo quidem ſupplicandi cauſa omnes candidati circum tribus die ipſo comitiorum curſare poterant, quandiu diuiſus per tribus populus nondum erat ad ſuffragium uocatus: Quinetiam iam quibuſdam uocatis reperimus reliquis Centuriis quoſdam candidatos ſupplicaſſe: ut apud Liuium libro 10. Decad. primæ. Appius Claudius candidatus Conſularis populo ſupplicat, poſtquam iam primo uocatæ Centuriæ Q. Fabium Conſulem dixiſſent. At ingredi in ouile non licebat. Sed nec ingredienti in ſepta Centuriæ ſeorſum ſupplicari uoluit Marius: quò ſcilicet magis libere populus ſuffragium ferret, data ſine ulla cuiuſquam poſtulatione C D E

tabella.

F tabella. Suum ergo quæque tribus locum in campo primum
occupabant:ex quo loco cum ſuffragium dicendum erat,Centu
riæ ut quæque citabantur migrabant: cumq; in ingreſſu ouilis
erant,illic pontes reperiebant,in quibus diribitores erant, qui ta
bellas miniſtrabant:quibus acceptis ſtatim ingredientibus in o-
uile rogatores ciſtam proponebant in quam conijcerent eam
quam uellent tabellam. Nam ita potius fieri, quàm expectari
dum tota Centuria in ſepta eſſet ingreſſa,ut poſtea colligerentur
ſuffragia,hac ratione adducor, quòd longum admodum fuiſſet
G expectare,dum tota Centuria per anguſtos illos pontes in ouile
ingreſſa eſſet,antequam colligere ſuffragia rogator inciperet. At
Cicero 2.Philip.dicit quamcitiſſime iſta fieri. De comitiis enim
Centuriatis,quibus Dolabella Conſul factus eſt,ſcribit omnia ci
tius facta eſſe quàm dixit,Quæ ſane ut uera ſint neceſſe eſt,ea ra
tione Centurias ſuffragium dixiſſe, quæ quambreuiſſima eſſet.
Atqui id multo breuius eſt, ſingulos ſimul dum per pontes in-
troeunt in ſepta, tabellam in ciſtam conijcere, quàm expectare
dum omnes eiuſdem Centuriæ ingreſſi ſint, ut rurſus omnem
H Centuriam percurras ad colligenda ſingulorum ſuffragia. Por-
rò autem multos pontes ideo fuiſſe exiſtimamus, ut eſſet in ea
ſepta ingreſſus ex diuerſis undique partibus, quas ſeorſum ſin-
gulæ tribus extra ſepta obtinebant. Quem enim tu uſum pon-
tium fuiſſe exiſtimes, ſi de loco non moueri populum dicas in
dicendis ſuffragijs? Aut quomodo prouerbium, Sexagenarios
de ponte,ad ſuffragia pertinere poterit,niſi ſuffragia per pontem
ferri ſolita intelligas? Quid uero eſt per pontem ferre ſuffra-
gium, niſi pontem uiam eſſe, qua alicunde in alium locum mi-
I graret qui ſuffragium dicebat? Non igitur ita colligebantur ſuf-
fragia,ut manentibus tribubus in ſuis quæque locis, rogatores
circumirent ipſas tribus: ſed ut diribitores tabellas dabant,cum
ad pontes populus ueniebat, ita rogatores tranſeuntis populi ta
bellas colligebãt. Et,ſi coniecturis duci oportet, quinque & tri-
ginta pontes fuiſſe exiſtimauerim,ſicut erant 35.tribus, quæ ex
diuerſis partibus centuriatim in ouile uenirent. Ac de pontibus
quidem ſatis:nunc de renunciatione ſuffragiorum agendum eſt.
Ex ijs quæ ſupra de cuſtodibus dicta ſunt,intelligi poteſt deſcri
K bi ſolita à cuſtodibus ſuffragia in tabellis ſibi ad idipſum datis.
Hoc autem erat deſcribere ſuffragia, tot puncta in tabella nota-
re,quot tabellæ ſimiles reperirentur: ut inito tandem numero ea
Centuriæ ſententia renunciaretur, quæ plures habere ſimiles ta-

bellas ex numero punctorum perſpiceretur. In legibus quidem A
ferendis ſi plures reperirentur tabellæ, in quibus ſcriptum eſſet,
Vti rogas, pauciores in quibus ſcriptum eſſet, Antiquo, tum ab
ea Centuria legem iuberi renunciabatur. Contra uerò legem
Centuria non accipi pronunciabatur, ſi plures ſcriptum haberẽt,
Antiquo. At ſi forte pares numero tabellæ in utranque partem
reperirentur, eius Centuriæ nulla renunciabatur ſententia, niſi
lex eſſet quæ de perduellione ferretur. In fauorem enim reorum,
abſoluiſſe cenſebatur Centuria quæ non condemnarat. Itaque
ſi pares eſſent reliquæ Centuriæ accipientium legem & uetan- B
tium, hæc acceſſione ad uetantes Centurias legem antiquabat:
adeo ut reus abſolueretur. Scribit enim Dionyſius libro 7. lege
cautum fuiſſe, ut æqualitate ſuffragiorum reus abſolutus iudica-
retur. In magiſtratuum uero creatione numerus inibatur tabel-
larum, quæ idem nomen continerent. Cuius enim candidati no
men plures tabellæ comperiebantur continere, is ab ea Centu-
ria Conſul, Prætor Cenſorve factus renunciabatur. Sin paria
ſuffragia tuliſſe omnes candidati reperirentur, nullus renuncia-
batur: expectandaq; erant reliquarum Centuriarum ſuffragia. C
Quod uero dixi de Centuriatis magiſtratuum comitijs, idem in
comitiis regis ſacrorum intelligi debet. Hic enim pro candidatis
erant duo treſve quos inauguraſſet Pontifex Max. ut ex ijs po
ſtea populus ſuffragijs ſuis crearet quem uellet eſſe regem ſacro
rum. Quæ ne fingere uideamur, citabo locum T. Liuij, unde id
perſpici poterit. Scribit lib. 10. Decad. 4. De rege ſacrificio ſuffi-
ciendo in locum C. Cornelii Dolabellæ, contentio inter C. Ser
uilium Pont. Max. fuit, & L. Cornelium Dolabellam Duumui D
rum naualem: quæ ut inauguraret Pontifex, magiſtratu ſeſe ab-
dicare iubebat. Recuſantiq; id facere, ob eam rem mulcta
Duumuiro dicta à Pontifice. Deq; ea cum prouocaſſet, certatũ
ad populum. Cum plures iam tribus introuocatæ, dicto eſſe au
dientem Pontifici Duumuirum iuberent, mulctamq; remitti ſi
magiſtratu ſe abdicaſſet: ultimum de cœlo quod comitia turba-
ret interuenit. Religio inde Pontificibus fuit inaugurandi Do-
labellæ. P. Clœlium Siculum, inaugurarunt qui ſecundo loco
inauguratus erat. Quod dicit Liuius Siculum qui ſecundo lo- E
co inauguratus erat, factum regem ſacrorum, nonne manifeſto
demonſtrat duos minimũ à Pontifice inaugurari ſolitos? Atqui
non eſt exiſtimandum ſatis fuiſſe inaugurationem Pontificis
ad creationem regis ſacrorum: alioqui neceſſe eſt, ut duos facias

reges

F reges ſacrorum. Populi ergo accedere delectum oportebat, ut perinde atque in magiſtratuum comitiis, qui numero ſuffragiorum uinceret, rex ſacrorum eſſet. Atque ut id magis credam, facit ſimilitudo creationis flaminis Dialis. Tacitus enim libro quarto ſcribit ueterem rationem creandi flaminis Dialis fuiſſe, ut patricii confarreatis parentibus geniti tres ſimul nominarentur, ex quibus unus poſtea legeretur. Illud uero in renunciatione ſuffragiorum præterea conſiderandum eſt, quòd ſicut Centuriæ prærogatiuæ ſententia ante uocationem aliarum re-
G nunciabatur, ita reliquarum deinceps Centuriarum, ut quæque ſuffragium dixerat: ac non expectabatur dum tota prima claſſis ſuffragium dixiſſet, ut tum demum renunciarentur ſuffragia. Nam ante leges tabellarias latas ita fieri facile eſt ex Liuio oſtẽdere, cum ſcribit: Vt quæque introuocata erat Centuria, Conſulem dicebat Fabium. Et alio loco: Fabium & prærogatiua, & primo uocatæ omnes Centuriæ Conſulem dicebant. Ex iis enim uerbis apparet non ſimul uocari totam primam claſſem, ſed ſubinde alias atque alias: quarum ut quæque introductæ erat, ni-
H ſi palam renunciaretur ſuffragium, quomodo intellexiſſet ſe Cõſulem fieri Fabius ab illis primo uocatis Cẽturiis? Verum poſt tabellas populo datas idem ut fieri credam, ex eo adducor, quòd neceſſe erat tum multo magis ſubinde alias ex aliis Centurias primæ claſſis uocari, non autem totam ſimul primam claſſem. Cum enim eſſent tam multæ numero Centuriæ primæ claſſis, ut ſupra oſtendimus: ſi ſimul omnes ſuffragium ferrent, cum oſtenſum ſit per pontes ſuffragium ferri, neceſſe eſt pontes tot fuiſſe dicas, quot erant Centuriæ. Hic uero deſcriptis ſuffragiis quo-
I modo renunciatio fiebat? An ut omnes ſimul tulerant ſuffragiũ ita omnium ſimul renunciabatur ſententia? Id uero quomodo abſque tumultu & confuſione fieri potuit? aut quomodo numerus Centuriarum iniri, ut in quam partes plures inclinaſſent appareret? At ſi non ſimul omnium fiebat renunciatio, quorſum attinebat ſimul omnes uocare? Omitto quod iſta ratione efficitur, ut inter Centurias ordinis & ætatis ratio non habeatur. Iuniorum enim Centuriæ ſimul cũ equitum & ſeniorum Centurijs uocari dicuntur. Nec ſane ulla iuſta ratio reddi poteſt, cur da-
K ta populo tabella, uetus ratio uocandarum deinceps Centuriarum mutata eſſet. Eſt uero locus apud Ciceronem in ſeptima orat. in Verr. ubi ita ſcribit: Tu cum Prætor renunciatus eſſes, non ipſa præconis uoce excitatus es, qui te totiens ſeniorum iu-

niorumq; Centuriis illo honore affici pronunciauit. Ex quo lo- A
co apertiſſimum eſt, non ſimul, ſed deinceps ſeniorum iuniorũq; Centurias ſuffragium dixiſſe: præconemq; non totius ſimul claſſis, ſed ſingulatim cuiuſque Centuriæ ſententiam pronunciare ſolitum. Cum ergo apud Ciceronem 2. Philipp. ſcribitur de comitiis Dolabellæ: Prima claſſis uocatur, renunciatur: non ita accipienda ſunt illius uerba, quaſi uelit primam claſſem totam ſimul uocatam renunciaſſe Dolabellam Conſulem: ſed primam claſſem dicit pro Centuriis primæ claſſis, ordine tamen uoca-
tis. Neque enim totius claſsis ratio habebatur in ſuffragiorum B
ſententia elicienda, ſed Centuriarum: & numerus Centuriarum uincebat, non numerus claſſius. His explicatis quærendum eſt, poſtquam renunciata erat alicuius Centuriæ ſententia, an eædem tabellæ rurſus darentur diribitoribus, ut ſequenti Centuriæ diſtribuerent eaſdem, an nouæ ſemper tabellæ, ut quæque Centuria introuocabatur, diriberentur populo. Sane ut ſemper nouas tabellas dari potius credam, eo adducor, quòd cum omnes Centuriæ non eſſent æquales numero, ſed aliæ aliis frequentiores, eæ-
dem tabellæ quæ priori Centuriæ datæ erant, ſatis magno nu- C
mero non erant futuræ, ut frequentiori pòſt Centuriæ miniſtrarentur. Cumq; certum ſit in legũ quidem comitiis unicuique de populo binas tabellas dari ſolitas, quarum unam modo in ciſtã coniiceret: in magiſtratuum uerò comitiis tot tabellas quot eſſent candidati, quarum tamen in ciſtam non plures coniiceret quiſque quàm pro numero magiſtratuum creandorum: ueluti in Conſulibus Cenſoribusq; creandis duas, in Prætoribus ſex, octo decemve, pro numero ſcilicet Prætorum, quem creari opor-
teret: ſane ſi tantum eductas de ciſta tabellas reddi diribitoribus D
oporteret, non totidem tabellæ ſequentibus Centuriis datæ fuiſſent, quot primæ: ideoq; libertate ſuffragiorum ſublata non aliã potuiſſent ſententiam dicere quam quæ à priori Centuria dicta eſſet. At quomodo reliquas tabellas rogatores reddere poſſent, quas ſinguli ſibi retinuiſſent? An rurſus poſt renunciationem percurrenda erat tota Centuria ad recipiendas reliquas tabellas? Quæ ſi aperte redderentur, quomodo ſuffragium cu-
iuſque occultum eſſe potuit? Ex iis enim, quas quiſque red- E
deret, facile apparuiſſet quas in ciſtam conieciſſet: ut ſi redderet tabellam, Antiquo, facile erat uidere ſententiã dixiſſe, Vti rogas. Sin occulte, hic rurſus perferenda erat ciſtella per omnem Centuriam: quæ omnia abſurdiſſima ſunt. Verius igitur eſt cui-

F que Centuriæ ut introuocabatur, nouas tabellas præſto fuiſ-
ſe. Et quoniam miniſtrabantur populo, ut quiſque ad pontes ac-
cedebat, propterea exiſtimo iam ante diribitores ad pontes ſte-
tiſſe, cum tabellis ad eam rem publice paratis, ea multitudine q̃
quæque comitia requirere uiderentur. In comitiis enim legum
binas tantum cuique tabellas dari oportebat: in comitiis uerò
magiſtratuum interdum plures, interdum pauciores pro nume-
ro candidatorum. Quare multo pauciores tabellas parari opor-
tebat in comitiis legum quàm in comittiis magiſtratuum. Et
G quoniam Prætorum comitiis ſex, octo decemve creandi erant
Prætores, neceſſe erat, ut minimùm, tot eſſe competitores. Qua-
propter comitiis Prætoriis minimũ oportebat ſingulis tot darĩ
tabellas. Vnde efficitur magnam admodum multitudinem tabel
larum iis comitiis parari debuiſſe. Hic ergo conſiderandum eſt,
primum ſcribẽdis tabellis ad publicos illos uſus accommodatis
publicum etiam miniſterium accommodatum fuiſſe. Ex quo col
ligo in ſcribarum publicis muneribus hoc quoque fuiſſe, ut ſuf-
fragiorum tabellas ſcriberent. Ac legum quidem comitiis futu-
H ris, ſcribere eas tabellas iubebantur, quæ illis comitiis uſui fu-
turæ erant. Sin magiſtratuum futura erant comitia, iubebãtur
ſcribere tabellas eorum nominibus inſcriptas, quorum habendã
eſſe rõnem publice iudicatũ eſſet. Hæ tabellæ ita ſcriptę, die comi
tiorum committebantur diribitoribus. Verum hic conſideran-
dus etiam eſt numerus diribitorum. Neque enim adduci poſ-
ſum, ut tot diribitores faciam quot tabellæ ſingulis miniſtraban
tur, ita ut quiſq; ſui generis tabellam populo daret. In Prætorum
enim comitiis, uerbi gratia, accidere poterat ut uel uiginti eſſent
I competitores. Hic ergo ſi uicenos diribitores facias, totidem cõ-
petitorum tabellis miniſtrandis, quomodo in anguſtis pontibus
tot homines conſtitiſſe probari poterit: præſertim cùm anguſtia
pontium manifeſtò oſtendat ad paucos capiendos inſtitutos fuiſ
ſe. His accedit, quòd in ſingulis pontibus uicenos diribitores po
nas, concedaturq; 35. pontes fuiſſe pro numero totidem tribuũ,
efficietur ut diribitorum omnis numerus ſeptingentorum mini-
mum eſſet: quod ſane non eſſe ueriſimile. Præſtat ergo ut dica-
mus ad ſingulos pontes unum fuiſſe diribitorem, qui populo
K Centuriatim ex ſuis tribubus aduenienti tabellas uel plures, uel
pauciores, pro numero candidatorum diuideret. Sed quoniam
unicuique de populo dandæ erant tot tabellæ, quot erant candi-
dati, neceſſe eſt, ut non alias pro aliis daret diribitor in tam ma-
gna

gna multitudine tabellarum, rationem aliquam inuentam fuiſſe, A
qua in diribendis tabellis hac in parte nihil peccaretur. Atqui ſi diuiſas haberet diribitor tabellas quas cui daret, præter id quod longum fuiſſet in tam magno cumulo ſeligere, difficile etiam fuiſſet non peccari. Verius igitur eſt, ut dicamus omnes tabellas quas ſingulis daret adhuc iunctas fuiſſe cum diribitor eas dabat: qui autem ſuffragiũ erat laturus, poſtea ſibi ex ea charta in qua ſcriptæ erant, diſcindebat quas uellet in ciſtam mittere. Neque enim ulla commodior ratio inueniri poteſt ad diribendas cito & abſque ullo peccato tabellas. Hæc ſi ita ſint, ſequitur non plures B
fuiſſe diribitores conſtituendos, quàm quot erant pontes: qui ſi cum tribuum numero conuenirent, uti diximus, tot erant omnino diribitores quot tribus. Hac enim ratione ſufficiet ſuus cuiq; tribui diribitor. Ad quod munus ſeligebantur ab iis qui comitia erant habituri, boni aliqui uiri, in quibus nulla eſſet fraudis ſuſpicio. Fuiſſe autem delectum eius qui haberet comitia, uel inde poteſt intelligi quod reperimus in diribendis tabellis fraudem factam, ſi quando is qui haberet comitia, nollet populo libera cõmittere ſuffragia. Veluti Piſo Conſul nolebat legem, quæ aduer- C
ſus Clodiũ ferebatur, à populo iuberi: in diribendis tabellis fraus admiſſa eſt. Nullam enim diribitores dabant tabellam, Vti rogas. Porrò autem ſicut triginta quinque diribitores ſatis fuiſſe dixi, ita rogatores totidem ſatis fuiſſe exiſtimo. Nam poſt latas leges tabellarias non amplius ex Centuriis, ut quæque uocata erat, unus deſumebatur qui ſuæ Centuriæ ſententiam renunciaret: ſed ſicut certi quidam homines ad pontes iam ante ſtabant, quàm uenirent ad ſuffragium Centuriæ, ad miniſtrandas tabellas ita oportet fuiſſe certos homines qui ad eoſdem pontes ciſtas an D
te haberent q̃ Centuriæ uenirent ad ſuffragium dicẽdum: alioqui ſuam ciſtam ſecum adferre quamque Centuriam dicendum erit. Quod mihi non ſit ueriſimile: præſertim cum diribitores, rogatores, & cuſtodes non ſuffragatores eſſent, ſed miniſtri ſuffragantium. Qui ſane certo conſtitui non potuerunt, ſi ad Centurias ſingulas accommodandi fuiſſent. Semper enim propter incertas populi uoluntates, incertum erat quouſque erant uocandæ Centuriæ ad legitimum numerum conficiendum. Quid uero magis E
ridiculum, quàm tabellas diribitoribus, ciſtas rogatoribus dediſſe, quæ nullo uſui futuræ erant? Quod tamen eueniſſet ſi non uocatæ eſſent Centuriæ, ad quarum ſuffragia conſtituti eſſent. Cuſtodũ numerus cum tabellarum numero quæ ſingulis committe-

F bantur, ferre conueniſſe mihi uidetur. Veluti in legibus ferẽdis duæ tantum dabantur tabellæ populo: itaque deſcribendo numero ſuffragiorum binis tantum cuſtodibus opus erat. In magiſtratuum comitiis tot dabantur tabellæ quot erant cãdidati: deſcribẽdis ergo ſuffragiis, non multo pluribus erat cuſtodibus opus, ꝙ quot erant candidati, ut ſuus cuique candidato cuſtos eſſet. Sane ex iis quæ ſuprà dicta ſunt, intelligi poteſt, prærogatiuæ Centuriæ alium cuſtodem dari ſolitum, quàm aliis iureuocatis Centuriis. Neque enim diceret Cicero ſe primum cuſtodem fuiſſe in
G comitiis L. Piſonis, ſi ſolus cuſtos fuiſſet à Piſone rogatus: nec primam tabulam ſibi datam affirmaret, ſi ſolus ipſe in tabula unica deſcripturus erat omnia ſuffragia, quæ Conſulem crearent Piſonem. Itaque ego exiſtimo, ſingulos candidatos unum cuſtodem habuiſſe, quem prærogatiuæ præficerent: eumꝗ uirum aliquem grauem ac ſibi amiciſſimum: ob id ſcilicet, quòd in prærogatiua plurimum erat momenti. Præter cuſtodem autem prærogatinæ, reliquarum Centuriarum deſcribendis ſuffragiis, alium cuſtodem præfeciſſe: adeo ut totis comitiis quiſque candidatus
H duos modò cuſtodes præficeret. Nam ut numerum cuſtodum non faciamus cum numero tribuum conuenientem, ſicut rogatores & diribitores, hinc adducor quòd cuſtodes à candidatis præficiebantur, ut ſuprà probauimus: quare ſi quando accidiſſet, ut eſſent duodecim, uerbi gratia, competitores, neceſſe erit ut duodecies multiplicetur numeros tribuum, aut ita quadringentos & uiginti faceres cuſtodes: idꝗ præter eos qui prærogatiuæ cuſtodes eſſent. Nam prærogatiuæ qui præfecti erant, hoc munus totis comitiis non præſtabant, ſed allis Centuriis alii cuſtodes adde
I bantur, ut iam demonſtrauimus. Multo minus uериſimile eſt omnibus Centuriis alios ſemper atque alios cuſtodes attributos. Cũ enim oporteat tot eſſe cuſtodes, quot erant tabellæ diuerſæ, quarum numerus deſcribendus erat, ſi ſingulis Centuriis noui ſemper cuſtodes attribuerentur, tanto maior fieret numerus cuſtodum quanto maior erat numerus Centuriarum quàm tribuum Quæ ſi minus probabilia ſint, noſtræ potius ſtandum eſt ſententiæ, ex qua nihilominus abſurditatis conſequi uel eo intelligi poteſt, quòd grauiſſimos Senatores interdum diribitores, ro-
K gatores, cuſtodesꝗ fuiſſe reperiamus. Neque enim tam magno numero erant Senatores grauitate inſignes, ut ſufficere poſſent iis præſtandis muneribus, ſi Centuriis omnibus nouos ſemper attributos dicas diribitores, rogatores & cuſtodes. Deinceps

ceps ſequitur,ut explicemus quis tandẽ finis eſſet uocãdi Centu- A
rias:an,inquã,oĩbus Centuriatis comitiis oẽs Centuriæ ſuffragiũ
diceret,an potius nihil eſſet neceſſe oẽs uocari.Huic qõni T. Li-
uius & Diony. ſatisfaciunt in iis q̃ initio libri à nobis adſcripta
ſunt ex illis auctoribus. Verũ illa in genere dicta nõnihil habẽt
obſcuritatis:quæ ſi particulatim ſubtiliusq́; explicentur, fient ap
tiora.Centuriatis igitur comitiis ſentẽtiæ ex numero Centuriarũ
exquirebantur: ita ut ea populi ſententia ſemper pronunciare-
tur, in quam ex omni numero Centuriarum plures conſenſiſſe
conſpicerentur. Itaq; ſi lex ferretur,eouſque fiebat Centuriarum B
uocatio,dum appareret tot iam Cẽturias uel iuſſiſſe uel antiquaſ
ſe legem,ut numero reliquas omnes uincerent.Quod ſi poſt prę
rogatiuam Centuriæ equitum & primæ claſſis idem cum ea ſen-
ſiſſent,nil iam opus erat reliquas Centurias uocare. Cum enim
numero plures eſſent hę quam reliquæ oẽs,iam tum poterat de-
cerni non uocatis aliis,plures Centurias id ſciuiſſe. At ſi non idẽ
cum prærogatiua ſenſiſſent, ſed aliæ legem accepiſſet, aliæ anti-
quaſſent,uocandæ erant ſecundæ claſſis Centuriæ, ut cum altera
parte ſe coniungerent. Ac ſi cum prærogatiua omnes primæ C
claſſis Centuriæ legem accepiſſent præter duas treſve: ita ut una
modò deeſſet Centuria,quominus decerni poſſet, maiorem par-
tem omnium Centuriarũ legem accepiſſe:tum ſi uocata ex ſecũ-
da claſſe prima Centuria legem acciperet, reliquæ eius claſſis nõ
uocabantur: quandoquidem huius unius acceſſione iam appar-
uit maiorem partem Centuriarum legem accepiſſe. Quod idem
iudicandum eſt,ſi ſecundo,tertio aut quarto loco uocata ſecundę
claſſis Centuria legem acciperet:poſt hanc.n. reliquæ non uoca-
bãtur.Sin nulla ſecũdæ claſſis cẽturia legẽ acciperet,tertiæ claſſis D
cẽturiæ uocãdæ erãt. Ac ſi primo uocata legẽ acciperet, hic fi-
nis fiebat uocãdi Centuras,eodem quo in ſecunda diximus mo-
do.Atque ut ſummatim dicam,ſemper eouſque fiebat Centuria-
rũ uocatio per ordines, claſſium, dum plures ex omni numero
Centuriarum conſenſiſſe conſtaret:ſimul ac autem id conſtare ac
perat,illic comitiorum finis erat. Ex iis quæ diximus, apparet
primæ claſſis omnes Centurias ſemper ſuffragium dixiſſe:at reli
quarum claſſium Centuriæ non uocabantur, niſi per diſſenſio-
nem Centuriarũ primæ claſſis.Ac ne tum quidem omnes uoca- E
batur quæ eiuſdẽ claſſis erãt,ſed ex modo quæ ad efficiendũ nu-
merũ maiorem Centuriarum idem iubentium,neceſſariæ eſſent.
Quod ſi in lege ferenda accidiſſe,ut cum pares numero eſſent Cẽ

F turiæ, quæ acciperent,& quæ uetarent,ita diuiſa eſſet reliquarũ
ſententia,quarum acceſſione maior numerus Centuriarum in al-
teram partem colligi deberet,ut nulla earum ſententia elici poſ-
ſet: quia ſcilicet pars dimidia Centuriæ acciperet, altera uetaret
(nam iſta tametſi raro euenirent,poterant tamen accidere) tum
ſane legem non accipi pronunciabatur. Quam enim legem po-
pulus non iuſſiſſet,ea teneri non poterat. Neceſſe igitur eſt, ut tũ
idem iudicaretur ac ſi pluribus antiquaſſet Centuriis. In magi-
ſtratuum uerò comitiis,eadem hæc ſingulatim melius conſidera
G buntur. Ponamus quatuor Conſulatus competitores: ex iis
duo tantum creari Conſules poſſunt:ii ſcilicet,in quos plures Cẽ
turiæ cõſenſerint. Quòd ſi prærogatiua ſic dixerit ſuffragiũ,ut pa
ria ſuffragia tuliſſe omnes competitores reperiantur, tum nullus
renunciatur Conſul: Quòd idem in aliis Centuriis dicendum:
adeò ut totis comitiis nihil factum eſſe iudicaretur, ſi quando id
eueniſſet. Verum raro admodum euenire poterat,ut omnes can-
didati in omnibus Centuriis pares haberent ſuffragantium uolũ-
tates. Sin unus candidatus plura ſuffragia tuliſſet in prærogati-
H ua,reliqui autem pares eſſent ſuffragiis, tum unus modo Conſul
renunciabatur. Ac ſi in reliquis Centuriis idem eueniſſet,totis co
mitiis non pluſquam unus creatus Conſul iudicabatur. At ſi plu
ra ſuffragia duo tuliſſent in prærogatiua quàm reliqui duo, tum
Conſules duo renunciabantur:ſi idem cæteræ Centuriæ feciſſent
quod prærogatiua. Quod autem dixi de ſuffragiis unius Centu-
riæ,idem intelligi poteſt in toto numero Centuriarum. Nam ſi
quatuor candidati ita pariter Centurias tuliſſet,ut uel una modo
Centuria ſingulis deeſſet ad numerum,quem qui primus tuliſſet
I Conſul,à pluribus Cẽturiis factus iudicari deberet: hic,ſi accidiſ-
ſet,ut in reliquo numerum Centuriarumparia ſuffragia haberent
omnes, tum ſane nullus Conſul renunciari poterat:ſin unus plu
res Centurias tulerit,reliqui tres pares eſſent numero Centuria-
rum, tum unus modo Conſul factus dicebatur:at ſi duo plures
tuliſſent Centurias Conſules,duo renunciabantur. Vt autem in
legibus ferendis dixi eouſque uocationem fieri Centuriarum,dũ
conſtaret plures in alteram partem Centurias conſenſiſſe: ita hic
tum finis erat comitiorum,quando in duos Conſules plures cõ-
K ſenſiſſe Centuriæ perſpicerentur. Nam ſi in duos conſenſiſſent
prærogatiua & omnes primæ claſſis Centuriæ,non erant uocan
dæ reliquarum claſſium Centuriæ:ſin uel alteri uel utriſque ho-
rum una modò deeſſet Centuria,quia aliquas primæ claſſis Cen
turias

turias alii competitores tuliſſent:tum ſi primouocata ex ſecunda A
claſſe Centuria,ad maiorem illum numerus ſed addidiſſet,hic nō uocatis ullis poſtea Centuriis finis fiebat comitiorum. Ex iis apparet comitia Conſulum uel plus uel minus durare ſolita pro fauore primorum in candidatos. Aequalis enim fauor æqualitatē ſuffragiorum adferebat: ſuffragiorum uerò æqualitas efficiebat, ut non ſtatim appareret,in quos candidatos plures Centuriæ inclinaſſent:proptereaq́ aliæ atque aliæ ſemper uocandæ erant Cēturiæ, donec legitimus numerus factus eſſet. Huius rei eſſemplum uidemus in Ciceronis comitiis.Habebat enim ſex competitores: ſed quia in eum maxime fauor inclinabat, propterea ſtatim legitimum numerum Centuriarum confecit: quia ſcilicet B
in primouocatis Centuriis plura ſemper ſuffragia ferret quàm reliqui. Ex eius autem ſex competitoribus Antonius & Catilina erant maxime gratioſi, propterea plures tulerunt Centurias quàm reliqui quatuor. Antonius tamen pauculis Centuriis tandem ſuperauit Catilinam,ait Aſconius. Ex iis facile eſt interpretari uerba Ciceronis in oratione ſecunda in Rullum: Itaque me non extremæ tribus ſuffragiorum, ſed primi illi ueſtri concur- C
ſus Conſulem declararunt. Opponit enim extremas tribus ſuffragiorum primis concurſibus:primi autem concurſus hic ſunt ex ſingulis tribubus primouocatæ Centuriæ:quare extremę tribus ſuffragiorum hic ſignificabunt eas Centurias, quæ extremæ ex ſingulis tribubus uocabantur: quæ erant quintæ claſſis Centuriæ. Vult ergo in ſuis comitiis non fuiſſe deueniendum uſque ad extrema ſuffragia tribuum, id eſt,uſque ad Centurias quintæ claſſis,quæ ex ſingulis tribubus poſtremæ uocabantur,ſed à Centuriis primæ claſſis ſtatim abſque uarietate Conſulem factum. Glo D
rioſum enim erat Ciceroni tantum ualuiſſe gratia apud populū, ut plures ſemper ſuffragia tulerit in oībus primouocatis Centuriis,quàm ſex eius competitores. Quando uero non conueniebant primæ Centuriæ,ſed aliæ alium Conſulem dicebant, id argumento erat non inclinare populi fauorem præcipue in unum. ſed quoſdam uni, quoſdam alteri fauere. Quare ſi idem fauor in ſequentibus Centuriis eſſet,ad legitimum numerum uni tandem conficiendum uel ad extremas uſque Centurias deueniendū erat. Ac ſi unus quidem Conſul creandus fuiſſet Cicero, ſtatim E
poſtquā prima claſſis ſuffragium dixiſſet, exitus fuiſſet comitiorum. At collega ei unus addendus erat ex ſex cōpetitoribus:quorum nullus primas Centurias abſque uariatione ſicut Cicero,tu-

F lerat:itaque neceſſe erat aliarum claſſium uocari Centurias. Illud etiam poteſt ex iis quæ dicta ſunt intelligi, quid apud Liuium ſignificet Centurias non explere. Vt lib.7.Dec.4. Fuluius Conſul unus creatur, cum cæteri Centurias non expleſſent. Habebat Fuluius tres competitores, quorum nullus legitimum numerum Cēturiarum conficere potuit: uel quia in ſingulis Centuriis pares numero ſuffragtaores habuerint, uel quia ita alias alii Centurias tulerant, ut pares numero Centuriarum reperti ſint poſt uocatas omnes omnium claſſium Centurias. His enim duobus modis
G poterant Centurias non explere candidati: hoc eſt, non conficere eum numerum Centuriarum, quo unus tandem plures tuliſſe iudicaretur quàm àlius. Id uerò cū accidebat, tum ille qui unus deſignatus erat, poſtea alio die collegam ſibi, ut ſubrogaret, lege iubebatur: ac non idem Conſul, qui comitia habuerat, rurſus habere poterat. Quod Liuius eodem illo loco oſtendit: Fuluius unus Conſul creatur, cum cæteri Centurias non expleſſent. Isq́ poſtero die Cn. Manlium Lepido deiecto (nam Meſſala tacuit) collegam dixit. Comitia hæc habuit C. Lælius Coſſ. ſed ſubrogan-
H do collegæ non idem Lælius ſed Fuluius comitia habuit. Neq́ intelligendum eſt iam iniiſſe magiſtratum: quandoquidem ſcribit Liuius poſtero die id factum eſſe, cùm necdum creati eſſent Prætores. Quòd ſi is dies fuiſſet, quo magiſtratum inierat Fuluius, non fuiſſet comitialis. Quo enim die magiſtratus inibātur, is feſtus erat. Iam uero T, Liuius oſtendit ea comitia habita ordinario tempore habendorum comitiorum: unde ſequitur multis diebus hanc magiſtratuum ſubrogationem fuiſſe ante Idus Martias, quæ tum ſolennes erant ineundis magiſtratibus. Quod au-
I tem de comitiis Conſularibus dixi, idem in Cenſoriis intelligi debet. Perinde.n. duo Cenſores creabantur, ut duo Cōſules. Vnū tamen hic erat diuerſum, quòd ſi Cenſoriis comitiis duo non cōfeciſſent legitima ſuffragia, nihil omnino actum erat comitiis. Itaque uno creato ſi ex cæteris candidatis nullus expleſſet Centurias, ne is quidem qui creatus erat, magiſtratum retinebat: ſed omnino in aliud tempus comitia differebantur. Liuius lib.9. Decad.1. in concione P. Sempronii Tribun. pl. ita ſcribit: Cum ita à maioribus comparatum ſit, ut comitiis Cenſoriis niſi duo confe
K cerint legitima ſuffragia, non renunciato altero, comitia differantur: non ego te, qui ſolus Cenſor creari non poſſis, ſolum Cenſuram gerere patiar. Hoc quoque proprium erat Cenſorum, ut in demortui locum alius non ſubrogaretur, ſed uno mortuo alius

ſe

ſe ſtatim magiſtratu abdicare cogebatur. Id quod eodem illo A
loco dicit Liuius: An collegam ſubrogabis, quem ne in demor
tui quidem locum ſubrogari fas eſt? Et libro 6. Decad. 1. Crea-
ti Cenſores C. Sulpitius Camerimus, Sp. Poſthumius Regillen
ſis: cœptaq; iam res morte Poſthumij (quia collegam Cenſori
ſuffici religio erat) interpellata eſt. Igitur cum Sulpitius abdi-
caſſet ſe magiſtratu, Cenſores alii uitio creati non geſſerunt
magiſtratum. Tertios creari uelut dijs non accipientibus in eum
annum Cenſuram religioſum fuit. In prætorum autem comi-
tijs multitudo candidatorum fere efficiebat, ut diutius durarent B
comitia: præſertim cùm ſex, octo, decem ve creandi erant Præ-
tores. Vix enim fieri poterat, ut pari conſtantia iidem candi-
dati plura in primis Centuriis ſuffragia ferrent, ut nõ eſſet ad po-
ſtremas deſcendendum. Si tamen id accidiſſet, ut ex omnibus
candidatis, quos prærogatiua Prætores feciſſet, eoſdem primæ
claſſis Centuriæ facerent, tum ſane nihil opus erat, cæteras Cen-
turias uocare. Sin uariarent, neceſſario ad numerum legitimum
Centuriarum conficiendum eouſque uocandæ erant, dum ſex,
octo, decem ve creati eſſent Prætores. At ſi quatuor ſex ve iam C
declaratis, ex reliquo numero candidatorum nullus expleſſet
Centurias, tum niſi iudicatum eſſet à Senatu ſatis Prætorũ eſſe,
oportebat Conſulem alia comitia habere ad collegas ad numerũ
legitimum ſubrogandos. Nam ut Prætores iam deſignatos id
non potuiſſe facere credam, facit quod ſupra diximus, Prætori-
bus ius non fuiſſe Prætores rogandi. Ex ijs quæ diximus intel-
ligi poteſt, cum omnia comitia hoc haberent commune, ut tem
peſtatis interuẽtu dirimerentur, habuiſſe tamen id diuerſum Cẽ-
ſoria comitia à Prætoriis & Conſularibus, quòd in Cenſoriis co D
mitiis ſi poſt unum iam renunciatum Cenſorem, aliquid de cœ-
lo accidiſſet, antequam ex reliquo candidatorum numero alter
quoq; renunciatus eſſet, tum ita dirimebantur comitia, ut uitio-
ſus etiam cenſeretur is, qui iam creatus erat Cenſor: ſiquidem iu-
re non poſſet unus creari Cenſor, ut paulò antè demõſtrauimus
At in Conſularibus, & Prætorijs tempeſtatis interuentu nõ red-
debantur uitioſi, qui iam creati erant. De Prætorijs comitijs ita
ſcribit Liuius lib. 10. Dec. 4. in fine: Secundum triumphum co-
mitia edixit, qbus creati Conſules ſunt M. Iunus Brutus, A. Mã- E
lius Volſo. Prætorum inde tribus creatis, comitia tempeſtas di-
remit. Poſtero die reliqui tres facti. His uerbis Liuius aperte o-
ſtendit tẽpeſtate quidẽ dirempta fuiſſe comitia, id tamen ad eos
ma-

F magiſtratus,qui iam illis comitiis creati erant,nihil pertinuiſſe.
In Conſulibus uero idem fuiſſe eò exiſtimo, partim quòd eiſdē
auſpiciis crearentur Conſules & Prætores, ex quo ſequitur qua
ex parte non uitiabantur Prætoria, & Conſularia non uitiatum
iri: partim quòd comitiis Conſularibus nil uetabat unum Con-
ſulem abſque collega creari, ut paulò antè diximus: itaque ui-
tium interueniens poſt unius renunciationem, ad eum ni-
hil pertinere poterat. Quoniam autem ad agendum de interru-
ptione comitiorum hoc loco deuenimus, adſcribam & locum
G Dionis ex libro 37. ubi ita ſcribit de Rabirio perduellionis reo:
Rabirius à Duumuiris damnatus prouocauit: ſed tamen apud
populum etiam damnatus fuiſſet, niſi Metellus Celer Augur &
Prætor rem impediſſet. Nam cum multitudo nec eum audiret,
nec quod contra morem patriæ legesq; iudicium factum eſſet,
uellet attendere, propere Ianiculum petit, priuſquam quicquam
ſuffragio populus ſciſceret: ſignumq; militare detrahit, ut nihil iā
ei decernere liceret. Sic detracto uexillo, concio ſoluta eſt. Ex
iis Dionis uerbis apparet, comitiis Centuriatis imperatum exer-
H citum non modò in Ianiculo eſſe debuiſſe, ſed etiam dirimēdo-
rum comitiorum eam fuiſſe unam rationem, ſi detracto ſigno
militari inde abduceretur exercitus. Rationem autem eius rei ſi-
mul eodem loco aperit Dion. His explicatis non erit difficile do
cere quid eſſent, & quomodo fierent gradus in renūciatione ma
giſtratuum. Gradus autem appello, primo loco, ſecundo, tertio
aut quarto renunciari. Honorificum enim erat priore loco renū
ciari, parum honorificum in poſtremis renunciari. Id quod intel
ligi poteſt ex Cicerone, qui de ſuis magiſtratibus loquens, nun-
I quam omittit quo loco ſit renunciatus. Pro lege Manilia: Nam
cum propter dilationem comitiorum ter Prætor primus Cen-
turiis cunctis renunciatus ſum, facile intellexi Quirites, & quid
de me iudicaretis, & quid aliis præſcriberetis. Et in Piſonē: Me
cum Quæſtorem in primis, Aedilem priorem, Prætorem pri-
mum cunctis ſuffragijs populus Rom. faciebat. Et paulo pòſt:
Me cuncta Italia, me omnes ordines, me uniuerſa ciuitas non
prius tabella quàm uoce priorem Conſulem declarauit. Et pro
Muræna: Quæſturam unà petiit, & ſum ego factus prior. Non
K eſt reſpondendum ad omnia. Neque enim quenquam ueſtrum
fugit, cum multi pares dignitate fiant, unus autem primum ſo-
lus obtinere poſſit, non eundem eſſe ordinem dignitatis & re-
nunciationis: propterea quòd renunciatio gradus habet, digni-
tas

tas autem ſit perſæpe eadem omnium. Et paulò pòſt: At enim A
in Præturæ petitione prior renunciatus eſt Seruius. Pergitiſne uos tanquam ex ſyngrapha agere cum populo, ut quem locum ſemel honoris cuipiam dederit, eundem reliquis honoribus debeat? Et A. Gellius lib. 10. cap. 1. ita ſcribit: Verba M. Varronis ex libro diſciplinarum quinto hæc ſunt, aliud eſt quarto Prætorem fieri, & quartum: quod quarto locum adſignificat ac tres ante factos: quartum tempus adſignificat & ter ante factum: Ex iis locis apparet non modo in renunciatione gradus fuiſſe, ſed etiam priores locos eo magis honorificos cenſeri, quod apud B
populum magis gratioſi exiſtimarentur, quibus eos attribueret. Porro autem, ut explicemus quomodo fierent illi gradus, animaduertendum eſt cuique de populo ſimul dari tot tabellas quot erant candidati: ex iis autem tabellis tot quiſque in ciſtam coniiciebat, quot erant creandi magiſtratus: ueluti in Conſulum Cenſorumq; creatione duas, in Prætorum, ſex, octo decemve pro numero Prætorum creandorum. Ac ſimul quidem omnes illas coniiciebat, alioqui toties reuocari Centurias oporteret, quot eſſent magiſtratus creandi: unde fieret, ut ſi uariarent in C
omnium creatione Centuriæ, toties omnium Centuriarum, adeoq; uniuerſi populi uocatio fieret: itaq; in Prætorum creatione pro unis comitiis octo comitia fierent. Vt omittam cùm uoce creabantur Conſules, ſemper duos ſimul nominari ſolitos ab unaquaque Centuria, non autem ſemel unum poſt alterum: ut ex omni hiſtoria Liuij apparet. Id uero data poſt tabella cur mutatum eſſet? Non igitur intelligendum eſt, in gradibus faciendis populum rogari ſolitum, ut cui uellet primum locum dare, eum primò crearet, tum deinde cui ſecundum locum eſſe D
uellet, ſecundò, cui tertium tertiò, cui quartum quartò, & ita deinceps: ſed omnium ſimul unaq; uocatione tabellis in ciſtam coniectis, inueniẽda eſt ex iis quæ diximus alia ratio graduum faciendorum. Ponamus ergo quatuor Cõſulatus competitores. Ex ijs ſane quatuor qui primus legitimum numerum Centuriarum confeciſſe per ſuffragiorum deſcriptionem comperietur, prior renunciabitur: deinde ex reliquis candidatis, qui primus legitimum numerum explebit, poſterior Conſul renunciabitur. Vt autem, cùm duo creandi ſunt, pari dignitate illud eueniat, ut E
unus legitimum numerum conficiat ante alios, neceſſe eſt fauorem populi præcipue in eum inclinare: ſiquidem id accidere nõ poſſet, niſi in omnibus primouocatis Centuriis certo deſignaretur,

F retur,cum in reliquis uariarent ſententiæ.Quòd ſi duobus pariter faueret populus, adeo ut in omnibus primouocatis Centuriis pares ſuffragijs eſſent,eaq; æqualitas eouſque permaneret,dũ legitimum numerum Centuriarum uterque ſimul conficeret: tum profecto in renunciatione gradus eſſe non poterant, ſed ſimul ambo renunciabantur. Quod idem etiam iudicandum eſt, ſi in omnibus Centuriis ſuffragia aliqua ferrent quatuor candidati,ita tamen inæquali numero,ut duo quidem ſuperarẽt alios, eo tamen rurſus inter ſe diſcrimine,ut ſemper numero ſuffragio

G rum unus alterum uinceret.Tum enim accidebat,ut illi duo nõ modò Centurias omnes ſimul ferrent, ſed etiam ſimul legitimũ numerum Centuriarum tandem conficerent: itaq; neceſſe erat, ut ſimul renunciarentur.Nam gradus renunciationis non potuiſſe id facere,quod numero ſuffragiorum in ſingulis Centuriis alter ſuperior eſſet,hinc demonſtrari põt,q; euenire poterat,ut qui in omnibus Cẽturijs uſq; ad unam, quæ ad legitimum numerũ perficiendum ambobus reſtaret, inferior numero ſuffragiorum fuerat,in hac poſtrema uel renunciaretur cum alter qui ſuperior

H ſemper fuerat ab ea Centuria præteritus eſſet,uel plura ſuffragia forte ferret quàm alter. Qua ratione fiebat,ut qui ſemper poſterior fuerat, nihilominus prior renunciandus eſſe, propter hanc unam Centuriam quæ ab alijs uariaſſet.Erat igitur hæc una ratio graduum faciendorum per numerum legitimum Centuriarum.Sed quoniam raro accidebat,ut ex numero competitorum duo ita pares eſſent,ut ſimul explerent Centurias,propterea uix fiebat,ut non eſſent in renunciatione gradus.Quin tamen accidere poſſet ut nulli gradus eſſent,negari non põt. Verũ in Cõſu

I lum Cenſorumq; renunciatione duo tm̃ gradus erant:in Prætorũ uero creatione tot eſſe poterant,quot Prætores creandi. Ac primus quidem Prætor renunciabatur eodem modo,quo prior Conſul is qui primus omnium candidatorum legitimum numerum Centuriarum confeciſſe reperiebatur.Verbi gratia:in prærogatiua,& omnibus primæ claſſis Centuriis conſtantiſſime Cicero inter eos repertus eſt, quos illæ Centuriæ Prætores facerent: nullus autem competitorum eius tanta conſtantia omnes tulit,ſed alii atque alii creati ſunt in illis Centuriis.Sane poſtquã

K ultima primæ claſſis Centuria ſuffragium dixerat, ſolus adhuc Cicero omnium competitorum legitimum numerum confecerat.Quare neceſſario primus omniũ Prætor renunciandus erat. Pone nunc Aquilium,uerbi gratia, pari conſtantia tuliſſe om,

nes

nes primæ claſſis Centurias præter unam atque alteram, cum re A liqui competitores magna uarietate alii alias tulerint. Hic profecto unus erat Aquilius, cui una modò deeſſet Centuria ad legitimum numerum. Si igitur ex ſecunda claſſe uocata Centuria prima Aquilium creaſſet, neceſſe erat Prætorem eum renunciari ſecundo loco: quia primus omnium poſt Ciceronem legitima ſuffragia confeciſſet. Idemq́ in cæteris deinceps intelligendum. Quod ſi alius quidam unus uel plures prærogatiuam cum Cicerone tuliſſet, omnesq́ primæ claſſis Centurias, tametſi numero ſuffragiorum in ſingulis Centuriis ſemper eſſet ſuperior B Cicero, nihilominis ſimul renunciabantur, quia ſimul expleuerant Centurias: nec potuiſſet dici Ciceronem eſſe primum Prætorem. At ſi eueniſſet, ut non modò Centuriarum numero, ſed etiam ſuffragiorum in ipſis Centuriis, uel omnes cum Cicerone pares fuiſſent, uel unus aut alter: tum multo magis inter eos non feciſſe gradus populus iudicabatur. Itaque uel ſimul renunciandi erant, ut nullus ſe priorem diceret: quod uerius eſſe exiſtimo: uel in gradibus faciendis ratio habenda erat ordinis, generis, ætatis: aut uero ſorti committebatur. Verum ego tanti hoc C non interfuiſſe exiſtimo, ut in gradibus faciendis aliud ſpectandum eſſet præter populi ſuffragia. Nuſquam uero reperitur alia inter Prætores ſortitio, quàm prouinciarum: quæ tamen ſola commode poni in ea re poteſt. Sæpe enim euenire poterat, ut multi competitores pares eſſent ordine, ætate ac genere: uel ut quidam eſſent genere ſuperiores, cùm ordine ac ætate uincerentur, aut contrà. Tum uero quid poterat controuerſiam omnem tollere præter ſortem? Si igitur ſorti nullus hac in re locus erat, relinquitur uerius eſſe, ſi quando pares eſſent aliqui à populo fa- D cti, tum inter eos gradus renunciationis non fuiſſe: ut ne euentus ſuffragiorum populi ulla ex parte mutaretur. His expoſitis examinanda nobis ſunt uerba Ciceronis ex oratione aduerſus Antonium & Catilinam. Verba Ciceronis hæc ſunt: Neſcis me Prætorem primum eſſe factum: te conceſſione competitorum, & collatione Centuriarum, & meo maxime beneficio è poſtremo in tertium locum eſſe ſubuectum? Eſt & alius locus paulò pòſt: An oblitus es te ex me cum præturã peteremus, petiiſſe, ut tibi primum locum cõcederem? Ex iis ſane uerbis apertum E eſt, conceſſione competitorum in renunciatione gradus potuiſſe mutari. At illud ualde obſcurum, quomodo huiuſmodi conceſſio fieri potuit. Nam quomodo tu poſſis alteri concedere,

quod

F quod non eſt in tua,ſed in populi poteſtate? Aut quomodo effi-cere poſſim,ut cùm nondum legitima ſuffragia confeceris,tu lo-cum meum obtineas, qui iam renunciatus ſim confecto ſtatim legitimo ſuffragiorũ numero? Conandum tamen ueritatẽ erue-re. Ac primum illud certum eſt mutuam ſuffragationem compe titorum,modò corruptione careret,non fuiſſe prohibitã. In hac ſuffragatione alii aliis eas quas ſibi conciliarant Centurias con-cedebant,ut apparet ex oratione pro Plancio. Quod non ita ac cipi debet,quaſi ea conceſſione neceſſitate obſtringeretur popu-G lus:ſed rogando conciliabat ſuas Centurias unus alteri, ut uiciſ-ſim ille ſuas ei conciliaret. Porrò autem in concedendis ita mu-tuo Centuriis,non erat difficile competitoribus iudicare eos cer tiorem ſpem habere obtinendi magiſtratus,quibus plures uide-rent eſſe certos ſuffragatores. Et ſiquis ergo omnium uel per ſe,uel per amicos uideretur ſibi plures Centurias conciliaſſe,iam tum ſpes propemodum certa erat eum potiſſimum primum lo cum obtenturum. Quare quaſi de certa ſpe tranſigi aliquid inter competitores poterat de primo loco. Antonius igitur cum ui-H deret fauorem populi maxime in Ciceronem inclinare,rogabat eum ut ſibi primum locum cedere uellet: hoc eſt, ut ſibi de ſuis Centurijs eum numerum concederet,per quem primum locum obtinere poſſet. At Cicero de ſuo iure tantum cedere noluit,ſed id modo efficit,ut qui eas modo Centurias habebat,per quas ul timo loco Prætor renũciãdus eſſet,eas totq; ei conciliaret quot ſatis eſſent,uel ad tertium locum obtinendum. Effecit autem id Cicero, partim concedendo de ſuis Centurijs, partim rogando competitores,ut Antonio de ſuis quoque Centurijs darent. At-I que illud eſt quod ait, conceſſione competitorum & collatione Centuriarum ſuo maxime beneficio ex ultimo loco in tertium eſſe ſubiectum. Finge Antonium paucas habuiſſe de primis Cẽ-turiis,at de poſtremis ſatis multas,ut excluſis nonnullis ſuis cõ-petitoribus fieri poſſet Prætor: contrà uero Ciceronem, & reli-liquos magis certa ſpe competitores permultas de primis ha-buiſſe,ut poſtremis nihil fere eis opus eſſet. Sane Antonius,qui de primis paucas habebat,non poterat renunciari niſi poſt eos, quibus primæ fauiſſent. Quòd ſi Cicero,& reliqui competitores K nonnullas de ſuis primis Centurijs Antonio conceſſiſſent, qua-rum loco uiciſſim Antonius de poſtremis Ciceroni & reliquis competitoribus nonnullas conciliaſſet: profecto qui de numero ſibi detraxerant,non tam cito renunciari poterant quàm renun-

ciati

ciati fuiſſent. Contrà Antonius per primarum, quas ſibi addiderat ſuffragium, multo citius renunciabitur quàm renunciatus eſſet. Quãdo enim Antonius unam de primis ferebat, quam alius competitor tuliſſet, neceſſe erat ad legitimum numerum Centuriarum conficiendum, ex poſterioribus Centuriis aliam ſubſtitui. Tantiſper ergo dum ſubſtitueretur, differebatur eius renunciatio: idq; propter eam Centuriam quam ſibi detraxerat, ut Antonio concederet. Quoq; magis iſta conceſſione Centuriarum differebatur aliorum renunciatio, eo magis accelerabatur Antonii renunciatio. Et quia de primis tantum ei conceſſum erat, ut legitimum numerum tertio loco potuerit conficere, propterea collatione Centuriarum, conceſſioneq; competitorum tertiũ locũ otinuiſſe dicebatur. Huius uero ſuffragationis quia auctor fuiſſet Cicero, idcirco ſuo beneficio dixit ex ultimo in tertium locum fuiſſe ſubuectum. At quomodo id Cicero perſuadere poterat competitoribus, ut tantum de iure ſuo cederent? An quod Ciceroni potiſſimum negare non poſſent? Idq; propter fauorem populi quem maxime in eum inclinare uidebant: ne ſcilicet ſuffragia, quæ per amicitiam Ciceronis ſibi conciliarant, amitterẽt: præſertim cum de iure ſuo ita cedendo non minus certi eſſent de magiſtratu obtinendo: locus autem quem cedebant, non ita honorificus eſſet, ut magnopere contendendum eſſet cõtra eius uoluntatẽ qui apud populũ maxime eſſet gratioſus, ob idq; uel iuuare, uel nocere plurimum poſſet. Non igitur concedatur qđ nullo modo in tua poteſtate eſſet. Erant enim Centuriæ, quas certas habebant candidati, quodam modo in eorum poteſtate: quibus alii concedendis ſi effectum eſſet, ut multo prius renunciaretur quàm renunciatus eſſet, non immerito ſua conceſſione dicebatur gradus mutaſſe. Vt uero huiuſmodi locorum conceſſionem ante comitia fieri illo quo dixi modo exiſtimem, non in ipſis comitiis, hinc adducor quòd nulla ratio inueniri poſſit, qua id commode fieri poſſet in ipſis comitiis. Quia enim ut qſque à pluribus Centuriis creatus erat, uoce præconis renunciandus erat, quomodo poterat ipſis comitiis non eſſe primus q primò renunciatus erat? Aut quomodo aliis iam ſuo loco renũciatis, qui tandem poſtremus erat in alium locum ſubuehi poſſet? ſane nulla erat ratio gradus mutandi inter eos qui pares numero Centurias non tuliſſent: ſiquidem ſemper ante renunciandus eſſet qui prior plures Centurias tuliſſet. Quomodo ergo pactio inter competitores fieri potuit de gradibus renunciationis cedendis,

F dendis, niſi de Centurijs ſuffragium dicturis iam ante conſtitiſ-
ſet? Vt ergo certa poſſet eſſe conceſſio, ita intelligendum eſt pa-
ctum futurum inter Ciceronem & Antonium, ſiquidem Cice-
ro uoluiſſet ei ipſis comitiis locum primum cedere, ſi legitimũ
numerum Centuriarum primarum pariter cum Cicerone cõfe-
ciſſet Antonius, Ciceronem uelle, idq; Antonio concedere, ut
prior renuncietur. At enim quid hoc modo de iure ſuo ceſſiſſet
Cicero? Aut quid contendendum de ea re Antonio, ſi ſpes erat
parem ſe cum Cicerone ſuffragiis futurum? Nam quid cauſe eſ-
G ſet cur potius hoc uellet à Cicerone obtinere Antonius, quàm
Cicero ab Antonio? Neque uero inter eos, gradus eſſe renũcia-
tionis poterant, qui ſimul expleuerant Centurias: nec pactum er
go inter competitores de locis cedendis in hunc euentum inter-
cedere poterat. Hactenus de gradibus renunciationis: illud nunc
animaduertendum eſt quod Cicero ſcribit 2. Orat. in Rullum:
Sed tamen magnificentius atq; ornatius eſſe illo nil poteſt, qđ
meis comitijs non tabellam indicem tacitæ libertatis, ſed uiuam
uocem præ uobis indicem ueſtrarum erga me uoluntatum ac
H ſtudiorum tuliſtis. Ex eo enim loco intelligi poteſt tabellã qui-
dem populo datam ad occultanda ſuffragia, ut etiam idem Cice
ro ſcribit pro Plancio: Etenim ſi populo grata eſt tabella quæ
frontes aperit hominum, mentes tegit, datq; eam libertatem, ut
quod uelint faciant, promittant autem quod rogentur. Interdũ
tamen populum Rom. adeo noluiſſe beneficio tabellæ uti, ut uo
ce magiſtratus declararet, quò magis apertum eſſet ſuum ſuffra-
gium. Non quòd tabella non uteretur, ſed ſimul cum tabella uo
cem adderet: ut Cicero in Piſonem oſtendit cum ait, Me uniuer
I ſa ciuitas non prius tabella quàm uoce priorem Conſulem de-
clarauit. Illud quoque obſeruandum, quod Cicero tertio de leg.
ſcribit: Itaque ut omittam largitione corrupta ſuffragia, non ui-
des ſi quando ambitus ſileat, quæri in ſuffragijs quid optimi uiri
ſentiant. His enim uerbis Cicero ſignificat tametſi ſuffragium
tabella ferretur ad occultandum omni ratione ſuffragium: inter-
dum tamen comitiis, rogatorem comitiorum uiros optimos ro
gare ſolitum, ut palam de candidatis ſuam ſententiam dicerent: ſi
ambitus ſileret, hoc eſt, ſi non plus cõtenderent candidati quàm
K æquum eſſet: adeo ut non uiderentur moleſte laturi ſi optimatũ
iudicio aliis alii præferrentur. Cuius rei exemplum eſt apud Ci-
ceronem ſecundo de oratore: Ex eodem hoc uetus illud eſt, qđ
aiunt Maluginenſem illum M. Scipionem cum ex Centuria

ſua

ſua renunciaret Acidinum Conſulem, præcoq́; dixiſſet, Dic de L. Manlio: Virum bonum, inquit, egregiumq́; ciuem eſſe arbitror. Cum enim hic Scipio Acidinum cognomento renunciaret, præco uolebat, ut proprio nomine L. Manlium appellaret. Scipio uero in aliam ſententiam traslatis uerbis præconis, cœpit laudare Manlium, quaſi iuſſus eſſet id, pro more, facere. Ad extremum examinandus eſt nobis locus Ciceronis ex ſecũda Philip. ubi ita ſcribitur: Ecce Dolabellæ comitiorum dies. Sortitio prærogatiuæ, quieſcit: renunciatur, tacet. Prima claſſis uocatur, renunciatur. Deinde ut aſſolet ſuffragia. Tum ſecunda claſſis uocatur. Hic duo ſunt quæſtione digna. Vnum quomodo hæc Dolabellæ comitia facta ſint nullo competitore. Nam ſi una modo tabella populo dabatur, quæ nomen Dolabellæ contineret, hoc erat populũ neceſſitate obſtringere, ut non potet ſi uellet Cõſulẽ Dolabellam non creare. Dicendum igitur eſt his comitiis legem latam, qua Cæſar rogabat populum, ut Dolabellam ſuo loco Cõſulem eſſe iuberet. Itaque datæ ſunt duæ tabellæ populo, ut in lege ferenda, non autem una quæ nomen Dolabellæ contineret. Et cum renunciatum Dolabellam à prærogatiua dicit, ſic accipi debet, ut ſignificet legem à prærogatiua acceptam, qua iuberetur eſſe Conſul Dolabella: alterum eſt, quid illa uerba ſignificent, Deinde ut aſſolet ſuffragia. Nam ſi his uerbis ſignificetur deſcriptio ſuffragiorum, hæc uerba præpoſtere poſita ſunt. Neque enim renunciatio ante fiebat quàm ſuffragiorum deſcriptio. Itaque locus corruptus eſſet, legendumq́; eſſet: Prima claſſis uocatur, deinde ut aſſolet ſuffragia, renunciatur. Tum ſecunda claſſis. Neque uero his uerbis ciues aliqui intelligi poſſunt, qui extra claſſes ſuffragium dicerent poſt primam claſſem, & ante ſecundam. Quanquam enim apud Appianum reperiamus, cùm ſocii Italiæ primum donati ſunt ciuitate, coniectos in alias quaſdam nouas tribus à Romanis 35. tribubus diuerſas, quæ poſtremæ ſuffragium dicerent: attamen ex hiſtoria eiuſdem cõſtat poſtea à Cinna Conſule legem latam, ut in tribus Romanas reciperentur: ſicut reuera recepti ſunt, ut ex Vellei Paterculi hiſtoria conſtat, & ex Ciceronis oratione pro Muræna, ubi ait municipia Vmbriæ in tribubus Rom. fuiſſe: conſtat autem ex hiſtoria, Vmbros ex his Italiæ populis fuiſſe, qui in Romanos arma ceperunt. Si igitur omnes ciues Ro. in tribus 35. deſcripti erant, omnes autem qui tribubus continebantur, in claſſium Centurias: pòſt primam claſſem neceſſario ſequebatur ſecunda, nec aliqui ciues erant,

K qui

F qui inter illas duas claſſes ſuffragium dicerent. At enim in tanta omniũ exemplarium concordia, quæ poteſt eſſe ſuſpicio locũ illum corruptum eſſe? Reſtat igitur ut his uerbis intelligamus, poſtquam primæ claſſis Centuriæ ſuffragium dixerant, iniri ſolitam rationem numeri Centuriarum, ut appareret an legitimus numerus Centuriarum confectus eſſet, nec ne. Diximus enim primæ claſſis Centurias connumeratis quidem in ea equitum Centuriis & prærogatiua, numero ſuperaſſe reliquas omniũ claſſium Centurias. Itaque ſatis erat ad legitimum numerũ Centuriarũ cõ-
G ficiendum, omnes primæ claſſis Centurias idem ſenſiſſe: nec prius poterat quæ ſententia populi eſſet decerni, quàm tota prima claſſis ſuffragium dixiſſet: quia tum demum uerum eſſet maiorem partem Centuriarum uocatam fuiſſe. Vt ergo conſtare poſſet, an hic finis faciendus erat comitiis, an præter primæ claſſis Centurias aliæ uocandæ, neceſſe erat numerari ſuffragia: ſcilicet ut ſciri poſſet an conſenſu Centuriarum legitimus numerus iam confectus eſſet, aut ſi nondum confectus eſſet, quot requirerentur Centuriæ. Erat igitur duplex ſuffragiorum deſcriptio. Vna ad deſcri-
H bendum ſingularum Centuriarum ſuffragia, ut eliceretur cuiuſq; Centuriæ ſententia. Altera ad ineundem numerum Centuriarum, ut tandem de populi ſententia conſtare poſſet. Ille deſcriptio à cuſtodibus fiebat ſeorſum in ſua cuiuſque tabella. Hæc à rogatore comitiorum ſimul colligente omnes Centurias, quarum iam deſcriptum eſſet ſuffragium. Ex illa deſcriptione naſcebatur ſingularum Centuriarum adhuc incerta renunciatio. Ex hac, ſi quidem legitimus numerus Centuriarum confectus eſſet, certa renunciatio: ſi nondum confectus, cognitio numeri Centuriarum, quæ
I in omnes partes requirerentur ad legitimum ſuffragiorum numerum perficiendum. Cum ergo ait Cicero: Deinde ut aſſolet ſuffragia: ſignificat more ſolito ſuffragiorum initam eſſe rationem quæ ex omni prima claſſe Dolabellam Conſulem feciſſent. Et quoniam ſubiungit uocatam fuiſſe ſecundam claſſem, ex eo colligo primæ claſſis Centurias non omnes renunciaſſe Dolabellam Conſulem, ſed à quibuſdam Centuriis legem antiquatam. Nam ſi poſt initam ſuffragiorum rationem comperiſſet Cæſar omnes primæ claſſis Centurias cum prærogatiua conſenſiſſe, quorſum
K uocanda erat ſecunda claſſis, legitimo iam numero confecto? Profecto niſi dicamus poſt auctum numerum Centuriarum à Seruio inſtitutum, non amplius penes primores uim ſuffragiorum fuiſſe, illud concedamus neceſſe eſt. Nam T. Liuius & Dionyſius

nyſius interpretantur uim iſtam penes primores,penes equitum A & primæ claſſis Centurias:in quibus ſi nihil uariaſſet,reliquarum claſſium ſuffragio nil opus erat. Mihi uero non ſit uériſimile,cũ auctus eſt numerus Centuriarum, paſſuros fuiſſe primores, ut uincerentur numero à Centuriis inferiorum claſſium:ſed propor tione quadam ita auctum eſſe utrunque numerum, ut ſemper maiore numero fuerint primæ claſſis Centuriæ connumeratis in ea equitibus, quam reliquarum omnium claſſium. Quod ergo ait Cicero renunciatum Dolabellam à prima claſſe,non ſic ac cipi debet,quaſi omnes primæ claſſis Cẽturiæ abſque uariatione B in eo conſenſiſſent:ſed quod maior pars renunciaſſet. Nam ſi totam primam claſſem renunciaſſe accipias abſque ulla uarietate, quorſum opus erat Centuriarum hic inire rationem? præſertim cùm certum eſſet uel conſenſu totius primæ claſſis legitimum numerum nondum eſſe confectum. Qui enim nullam primæ claſſis Centuriam uiderat legem antiquaſſe, quomodo incertus eſſe poſſet,quot præterea requirerentur ad legitimum numerũ? At qui id iam ſciebat: quorſum ineundo numero ſuffragiorum tempus conſumpſiſſet? Eſt igitur uerius id quod diximus, legiti C mum numerum ſuffragiorum fuiſſe in primæ claſſis Centuriis: ob idq; poſt dicta primæ claſſis ſuffragia,ac non prius, ineundã fuiſſe rationem numeri legitimi: præſertim ſi aliquas diſſenſiſſe in ſingulis renunciandis compertum eſſet. Nam ſi ad legitimum numerum Centuriarum conficiendum præter primam claſſem opus fuiſſet dimidia parte (uerbi gratia) Centuriarum ſecundæ claſſis,hic ſane & non prius ratio ineunda fuit legitimi Centuria rum numeri,Itaque in his Dolabellæ comitiis legem Centuriæ aliquæ non acceperant: proptereaq; ex ſecunda claſſe uocandæ D fuerunt eouſque Centuriæ,dum legem tot Centuriæ ex hac claſſe acceperint, quot in prima claſſe ad legitimum numerum requirebãtur. Et quoniã his comitiis in ſecunda claſſe legitimus nume rus cõfectus eſt, ꝓpterea tertię claſſis nulla ſit apud Ciceronẽ mẽ tio. Ac de his quidem,quæ ipſis comitijs fierent,ſatis. Sequitur ut pauca de iis,quæ poſt dicta ſuffragia fieri ſolebant, dicamus. In legum comitiis nihil reperio,quod proprie ad comitia pertineret,fieri ſolitum poſt ſuffragia, niſi quod legitimo Centuriarũ E numero confecto,legem aut acceptam,aut antiquatam magiſtra tus pronunciabat,populumq; dimittebat. In magiſtratuum uerò comitiis, ſolebat is qui habebat comitia, priuſquam populum dimitteret, eos renunciare quos iam ſæpe à præconibus pro-

F nunciatos populus creaſſet, adiecta ſolenni precatione. Id quod ex Cicerone conſtare poteſt, cum ita ſcribit pro Muræna. Quæ deprecatus à diis immortalibus ſum, Iudices, more inſtitutoq; maiorum illo die quo auſpicato comitiis Centuriatis L. Murænam Conſulem renunciaui: ut ea res mihi magiſtratuiq; meo, populo plebiq; Romanæ bene ac feliciter eueniret. Illud quoq; ex Cicerone confirmare poſſumus, eos qui Conſules deſignati eſſent, domũ è cãpo deduci ſolitas à magna multitudine populi, ac præſertim propinquorum & neceſſariorum. Verba Ciceronis
G ſecun. in Verr. hæc ſunt: Nam ut Hortenſius Coſſ. deſignatus domum reducebatur è campo cum maxima frequentia & multitudine. Et paulò pòſt: Propinquis neceſſariisq; eius qui tum aderãt, uerbum nullum facit. Ac de modo quidem comitiorum Centuriatorum ſatis: nunc de loco agendum.

De loco Centuriatorum comitiorum. *Cap.* V.

COMITIA nulla poterant haberi niſi in loco inaugurato,
H hoc eſt, ab auguribus ad eam rẽ dicato & conſecrato, ut ex T. Liuio apparet, cuius uerba ſunt lib. 3. Dec. 1. Igitur Tribuni ut impediendæ rei nulla ſpes erat, de proferendo exercitu agere, eo magis quòd & augures iuſſos adeſſe ad Regillum lacum fama exierat, locumq; inaugurari, ubi auſpicatò cum populo agi poſſet: ut quicquid Romæ ui Tribunitia rogatum eſſet, id comitiis ibi abrogaretur. Centuriata uerò comitia intra pomœrium haberi non poterant: quia, inquit Gellius lib. 15. cap. 27. exercitum extra urbem imperari oporteat, intra urbem imperari ius non
I ſit. Atqui Centuriata comitia niſi imperato exercitu haberi non poterant: idq; præſidii cauſa, ut idem Gellius ait, quoniam populus eſſet in ſuffragiis ferendis occupatus. Quoniam autem hæc maxime iuſta erant comitia & uniuerſi populi, cum Tributa magis plebis eſſent, idcirco non perinde imperato exercitu præſidii cauſa Tributis opus erat, ut Centuriatis: quando non æquè populus uniuerſus erat in ſuffragiis ferendis occupatus. Rationem autem edicendi exercitus indicat Liuius lib. 9. Dec. 4. his uerbis, quæ ſunt Sp. Poſthumii Coſ. Maiores ueſtri ne uos quidem, niſi
K cùm aut uexillo in arce poſito comitiorum cauſa exercitus edictus eſſet, aut plebi concilium Tribuni edixiſſet, aut aliquis ex magiſtratibus ad concionem uocaſſet, forte temere coire uoluerunt. Locus igitur Centuriatis comitiis deſtinatus erat cam

pus

pus Martius: de quo Liuius ita ſcribit: Ager Tarquiniorum, qui inter urbem ac Tyberim fuit, conſecratus Marti, Martius deinde campus fuit. Hunc campum reperio apud Gellium lib. 6. cap. 7. Accæ Larentiæ fuiſſe, datumq; teſtamento populo Ro. uel ut alii uolunt, Romulo. Eũ ſibi Tarquinii uſurpauerant: quibus eiectis populo reſtitutus eſt adiecta conſecratione. In hoc cã po Martio Centuriata comitia ſemper habita reperio: niſi quòd iudicium Manlii è campo Martio translatum eſt, in Lucum Petilinum extra portam Furmentariam: ut à conſpectu Capitolii oculi populi auerterentur, quò liberius de conſeruatore Capitolii iudicaret: ut ſcribit Liuius libro 6. 1. Decad. Hunc campum Cicero quarta oratione in Catilinam, Conſularibus auſpiciis conſecratum appellat: quia imperii Conſularis auſpiciis omnia fere peragebantur, quæ publice in eo campo fieri ſolebant. De ſeptis quæ in campo erant, & de Tribunali comitiali ſuprà ſatis diximus. Itaque nihil iam supereſt, quod de loco Centuriatorum comitiorum dicamus. Reſtat ut de tempore pauca agamus.

De tempore Centuriatorum comitiorum. *Cap.* VI.

COMITIA non poterãt niſi comitialibus diebus haberi. Vt autem quid eſſent dies comitiales intelligantur, uerba Macrobij citabo ex 1. Satur. c. 16. Numa ut in menſes annum, ita in dies mẽſem quẽque diſtribuit: dieſq; omnes aut feſtos, aut profeſtos, aut interciſos uocauit. Feſti diis dicati ſunt: profeſti hominibus ad adminiſtrandam rem priuatam publicamq; conceſſi: interciſi deorum hominumq; comunes ſunt. Feſtis inſunt ſacrificia, epulę, ludi, feriæ: profeſtis faſti, comitiales, comperendini, ſtati, præliares: interciſi in ſe non in alia diuiduntur. Nam cum hoſtia cæditur, fari nefas eſt: inter cæſa & porrecta fari licet: rurſus cũ adolet, non licet. Sacra celebritas eſt, uel cũ ſacrificia diis offeruntur, uel cũ dies diuinis epulationibus celebratur, uel cũ ludi in honorem aguntur deorum, uel cum feriæ obſeruantur. Feriarum autem publicarum genera ſunt quatuor. Aut enim ſtatiuæ ſunt, aut conceptiuæ, aut imperatiuæ, aut nundinæ. Et ſunt ſtatiuæ uniuerſi populi communes certis & conſtitutis diebus ac menſibus, & in faſtis ſtatis obſeruationibus annotatæ: in quibus præcipue ſeruantur Agonalia, Carmentalia, Lupercalia. Conceptiuæ ſunt, quæ à magiſtratibus uel ſacerdotibus concipiuntur in dies uel cer-

F tos uel etiam incertos:ut ſunt Latinæ, Paganalia, Sementinæ,
Compitalia. Imperatiuæ ſunt, quas Conſules,uel Prætores pro
arbitrio poteſtatis indicunt. Nundinæ ſunt paganorum,id eſt ru
ſticorum, quibus conueniunt negotiis propriis, uel mercibus
prouiſuri. Faſti ſunt quibus licet fari Prætori tria uerba ſolennia
Do,Dico,Addico. His contrarii ſunt nefaſti. Comitiales ſunt,qui
bus cũ populo agi licet. Et faſtis quidem lege agi poteſt,cum po
pulo non poteſt:comitialibus utrunque poteſt. Comperendini,
quibus uadimonium licet dicere. Stati,qui iudicii cauſa cum pere
G grino inſtituuntur. Præliares ab iuſtis non ſegregauerim: ſiqui-
dem iuſti ſunt continui triginta dies, quibus exercitu imperato
uexillum rufi coloris in arce poſitum eſt: præliares autem om-
nes,quibus fas eſt res repetere,uel hoſtem laceſſere. Dies autem
poſtriduanos ad omnia maiores noſtri cauendos putarunt:quos
etiam atros uelut infauſta appellatione damnatur. Pontifices ſta
tuerunt poſtridie omnes calendas, Nonas, Idus, atros dies ha-
bendos:ut hi dies neque præliares,neque puri,neque comitiales
eſsẽt. Ante diem quoque quartum calẽdas, vel Nonas, uel Idus,
H tanquam inominalem diem plerique uitant. Ad rem ſane milita
rem nil attinere notat Varro,utrum faſtus uel nefaſtus dies ſit:
ſed ad ſolas hoc actiones reſpicere priuatas. Hæc ad uerbum ex
Macrobio adſcripta ſunt. Ex quibus hoc primum conſtat dies
comitiales non eos fuiſſe iu quos pro arbitrio comitia magiſtra
tus edicerent,ſed certos quoſdam eos dies fuiſſe iam inde à Nu-
mæ inſtituto,quibus ſolis cum populo agi poſſet. Tum uero ex
eo ꝙ inter profeſtos dies enumerantur comitiales, intelligi po-
teſt comitia haberi non potuiſſe ullis diebus ludorum,ſacrificio-
I rum ac feriarum. Et quoniam multa genera diuerſa profeſtorũ
dierũ facit apparet ne omnibus quidem profeſtis diebus comitia
haberi fas fuiſſe. Neque enim faſtis diebus haberi poterant, nec
nefaſtis. Plautus enim, cùm in Pœnulo ita ſcribit: Nam iſtorũ
nullus nefaſtus eſt, comitiales ſunt meri: per alluſionem dierum
nefaſtorum & comitialium,opponit inter ſe nefaſtos & comitia-
les homines. Etſi dies comitiales iidem potuiſſet eſſe nefaſti,non
uerum eſſet quod ait Macrobius,Comitialibus diebus & cũ po-
pulo & lege agi potuiſſe. Id quod ego ſic intelligo, peractis co-
K mitiis nil uetare,ſi tempus pateretur, quominus apud Prætorẽ
agi poſſet. Nam auocari iudiciis populum dum haberentur co-
mitia,fas non fuiſſe exiſtimo. Quo fit,ut eadem ratione exiſtimẽ
comitiales dies à comperendinis ſtatiſꝗ; diebus fuiſſe diuerſos.

Sed

Sed nec præliaribus comitia haberi potuiſſe,uel hinc oſtendi po- A
teſt,ꝙ iuſtitio indicto certum eſt nihil publicæ agi potuiſſe, niſi quod ad exercitum parandum pertineret. Præliares autem à iuſtis non diſtinguit Macrobius. Et quoniam nono quoque die erant nundinæ,quas inter ferias numerauimus, perſpicuum eſt è numero comitialium nonum quemque diem eſſe detrahendum. At ſi præterea inde auferas omnes feſtos,itemq́ omnes faſtos ne faſtosq́,comperendinos,ſtatos,præliares, omnes denique atros dies,neceſſariò efficietur toto anno non ita multos dies fuiſſe comitiales. Vnde fit,ut non poſſent magiſtratus cum uellent agere cum populo:ſed prouidendum eis erat,ut comitialis die eſſet, in quam comitia edicerent. Vnde apud Liuium tam ſæpe reperitur B
mentio comitialium dierum. Vt lib.3.1. Sic patres in lege, quæ per omnes comitiales dies ferebatur,impedienda ſe gerebant. Et lib.7. Aliquoties fruſtra in campum deſcenſum cũ eſſet, multiq́ per ſeditiones acti comitiales dies. Et lib.4. Decad. tertiæ. Fabius in eum quem primum comitialem diem habuit, comitia edixit. Erant igitur comitiales dies,illi dies in faſtis populi Romani deſcripti,quibus comitia haberi poſſent. Hoc enim id eſt atque cũ C
populo agere. Nam rogari populi ſuffragia niſi comitiis nõ poſſunt. Porrò autem ut de nundinis amplius diſputemus, facit locus apud Dionyſium lib.7.& Plutarchum in Coriolano. Vterque enim auctor eſt Martio Coriolano poſt accuſationem trinundinum ita datum, ut tertiis nundinus iudicium de eo futurũ eſſet. Vnde ſequitur eos uelle nundinis haberi potuiſſe comitia. Quod tamẽ ne eis credam,uerba Macrobii efficiũt,cùm ita ſcribit: Quod autem nundinas ferias dixi,poteſt argui:quia Titus de feriis ſcribens,nundinarum dies non inter ferias relit, ſed tan- D
tum ſolennes uocauit. Et quod Iulius Modeſtus affirmat, Meſſala augure Conſulente pontifices, an nũdinarum Romanarum nonarumq́ dies feriis tenerentur, reſpondiſſe eos nundinas ſibi ferias non uideri. Et quod Trebatius in lib.1. religionum ait, nũdinis magiſtratum poſſe manumittere,iudiciàq́ adiicere. Sed cõtra Iulius decimoſexto auſpiciorum lib. negat nundinis concionem aduocari poſſe,id eſt cum populo agi:ideoq́ nundinis Romanorum haberi comitia non poſſe. Cornelius etiam Labeo primo Faſtorum lib. nundinis ferias eſſe pronunciat. Cauſam ue- E
rò huius uarietatis apud C.Licinianum libro ſecundo, diligens lector inueniet. Ait enim nundinas Iouis ferias eſſe:ſiquidem Flaminica omnibus nundinis in regia Ioui arietem ſolebat immolare,

F lare,ſed lege Hortenſia effectum, ut faſtæ eſſent: uti ruſtici, qui nundinandi cauſa in urbem ueniebant,lites componerent. Nefaſto enim die Prætori fari non licebat. Ergo qui ferias dicunt, à mendacio uindicantur patrocinio uetuſtatis: qui contra ſentiunt, æſtimatu ætatis quæ legem ſecuta eſt, uera depromunt. Ex his Macrobii uerbis perſpicuum eſt nundinis comitia haberi non potuiſſe.Quod etiam Plinius lib.18.cap.3. ita ſcribit: Nundinis urbem reuiſitabant, & ideo comitia nundinis haberi non licebat,ne blebs ruſtica auocaretur. Itaque ego de Plutarcho & Dionyſio ſic ſentio, aut in hac antiquitatis obſeruatione
G parum fuiſſe diligentes,aut ſi non eſt error in eorum codicibus, iudicium hoc Martii certis quibuſdam de cauſis in diem nundinarum indictum fuiſſe,quamuis iure id non liceret. Vtut ſit illud,certum eſt, nundinis non modo concionem ad populum haberi potuiſſe, ut uel ex eo apparet quod trinis nundinis leges promulgari oporteret: ſed etiam apud Prætorem lege agi: idq; iam inde poſt leges duodecim tabularum latas:ut ex primo cap. libri 20. A.Gellii intelligi poteſt. Legem enim interpretans,
H in qua ſcriptum erat: Aeris confeſſi, rebusq; iure iudicatis triginta dies iuſti ſunto: ita ſcribit, Erat autem ius interea paciſcendi. Ac ſi niſi pacti forent,habebantur in uinculis dies 60. Inter eos dies trinis nundinis continuis ad Prætorem in comitium producebantur, quantæq; pecuniæ iudicati eſſent, prædicabatur. Ex his planum eſt nundinis apud Prætorem lege agi potuiſſe,etiam ante abrogatam illam legem duodecim tabel. de nexis:de qua illic eſt mentio.Vnde colligo hanc legem Hortenſiam per quam nundinæ faſtæ effectæ ſunt, ueterem admodum
I fuiſſe,ac non eandem eſſe cum illa Hortenſia, de qua eſt mentio lib.1.Digeſtorum leg.2.de orig.iuris & lib.1.Inſtit.qua cautum eſt,ut plebiſcita omnes Quirites tenerent. Quanquam autem nundinis eſſet apud Prætorem legis actio,concionemq; à magiſtratibus haberi liceret, tamen comitia, ut ex his quæ diximus apparet, haberi non poterant. Illud etiam de comitialibus diebus obſeruandum eſt, quod apud Ciceronem ſcriptum eſt in epiſtola ad Q.Fratrem,cuius initium eſt:Riſi niuem atram. Comitialibus diebus qui Quirinalia ſequuntur, Appius interpreta-
K tur non impediri ſe lege Pupia, quominus habeat Senatum: eo quòd Gabinia ſanctum ſit,etiam cogi ex Calendis Febr. uſque ad Cal. Martias legatis quotidie Senatum dari.Ex iis enim uerbis apparet legem fuiſſe Pupiam,quam uetabatur ne diebus comitia-

mitialibus Senatum habere liceret. Id quod in aliam etiam epi- A
ſtola ad Q. Fratrem ita ſcribit: Conſecuti ſunt dies comitiales, per quos Senatus haberi nō poterat. Vnde etiam in epiſtola ad Lentulum quarta ſic ſcriptum eſt: Senatus haberi ante Cal. Feb. per legem Pupiam (id quod ſcis) non poteſt. Ex quo etiam loco cum ſuperioribus epiſtolis collato intelligi poteſt, menſe Ianuario nullos fuiſſe dies comitiales ante 14. Cal. Febr. ſiquidem uſque ad eam diem, uel feriæ erant, uel habitum fuiſſe Senatum oſtendit. Et quoniam reliquo toto menſe dicit per legem Pupiā haberi Senatum non poſſe, colligi poteſt reliquos menſis illius B
dies comitiales fuiſſe: niſi feriæ aliquæ in eos dies incidiſſent, aut nundinæ. Nundinarum .n. interuentus duos dies de numero comitialiū demebat, ut oſtendit Cic. lib. 4. ad Att. in epiſt. Auere te certo ſcio. Poſtquam enim 12. & 11. Cal. Decemb. in comitialibus diebus numerauit, de decimo & nono die ita ſubiit: Ante diē 10. Cal. nūdinæ. Cōcio biduo nulla. Quibus uerbis ſignificat de comitiis P. Clodii nihil actū eſſe illis duobus diebus, pp interuētum nūdinarum. Nam concio illic pro comitiis accipi debet, ut præcedentia & conſequentia oſtendunt: nec ſane uerum eſſet nū- C
dinis uerba ad populum fieri non potuiſſe. Tum uerò de 8. Cal: rurſus ſubiicit: Ante diem 8. Cal. hæc ego ſcribebam hora noctis nona. Milo campū iam tenebat. Quæ uerba ſignificat rurſus hunc diē 8. Cal. comitialē fuiſſe. Menſe Feb. erant poſt Quirinalia dies aliquot comitiales, ut ait Cic. in epiſt. ad Q. Fr. 15. Comitialibus diebus qui Quirinalia ſequuntur. Erant aūt Quirinalia 13. Cal. Mar. In cæteris quoque menſibus fuiſſe comitiales quoſdam dies non difficile erit ex ueterum ſcriptorum libris colligere. Quanquam aūt lege cauebatur, ne comitialibus diebus Se D
natus haberetur, interdum tn̄ Senatuſconſulto magiſtratus legibus ſoluebantur, ut illis diebus Senatum habere liceret: ut oſtendi poteſt ex 8. epiſt. Cælii ad Ciceronem. Illic .n. uerba Senatuſconſulti hæc ſunt: Quod M. Marcellus Coſ. uerba fecit de prouinciis Conſularibus, de ea re ita cēſuerunt. Vti C. Marcellus, L. Paulus Conſules cū magiſtratū iniſſent, ex ad Cal. Mar. quæ in ſuo magiſtratu futuræ eſſent, de Conſularibus prouinciis ad Senatum referrent: neve quid prius ex Cal. Martiis ad Senatū referrent, neve quid coniunctim de ea re referretur à Conſulibus. E
Vtique eius rei cauſa per dies comitiales Senatum haberent, Senatuſq; Conſultum facerent. Illud igitur de tempore comitiorū habendorum pro certo iam accipi poteſt, quæcunque quis eſſet habiturus

F habiturus comitia,non fuiſſe fas niſi comitiali die haberi.Quòd
ſi propius etiam de magiſtratuum creationis tempore quæratˉ,
ex hiſtoria fiet perſpicuum, ſicut diuerſis temporibus magiſtra-
tuum iniſſe comperiuntur Romani magiſtratus,ita ordinariam
creationem in alia atque alia tempora incidiſſe.Liuius lib.3.De-
cad.1 ſcribit L.Ebutium & P.Seruilium cal.Sextil.ut tunc prin
cipium(inquit)anni agebatur,Conſulatum iniuiſſe. Paulo pòſt
cùm de decemuiris loquitur,ita ſcribit:Idus tum Maiæ ſolennes
erāt ineundis magiſtratibus. At tempore belli Punici ſecundi,
G Conſules Idibus Martiis Conſulatum inibant, ut paſſim in hi-
ſtoria T.Liuii legi poteſt. Idq́ ita obſeruatum eſt uſque ad an-
num Vrbis 601.quo anno Q.Fuluius Nobilior, & T.Annius
Luſcus Conſules primi cal. Ianuar. magiſtratum inierunt: poſt
quod tempus idem deinceps à ſequentibus Conſulibus factum
eſt.Ac toto quidem illo tempore, quo magiſtratum inibant Idi
bus Mart.comitia haberi ſolebant Ianuario & Februario mēſe:
dimiſſis ſcilicet in hyberna exercitibus. At poſtquam cal. Ian.
magiſtratum inire cœperunt, ordinaria magiſtratuum creatio
H fuit ad finem menſis Iulii & principium Auguſti, ut ex multis
Ciceronis locis conſtare poteſt. Vt ſecunda oratione in Ver.in-
dicat 6.cal.Sext.comitia Conſularia facta,quibus Hortenſius de
ſignatus eſt.Et lib.1.ad Att.in epiſt.Quæris ex me dicit comi-
tia Conſularia,quibus Afranius Conſul deſignatus eſt,edicta ad
6.cal.Sextiles.Et lib.8.epiſtolarum, Cælius ad Ciceronē ſcribēs
oſtendit comitia Conſularia, quibus C. Marcellus & L.Paulus
Conſules deſignati ſunt,ante cal.Sext.habita fuiſſe:idq́ poſt 11.
cal.Sex.Quòd ſi ultra ducerentur comitia, id eueniebat propter
I interceſſiones aut obnunciationes per quas differrentur. Vt co-
mitia Murænæ poſt 5.cal.Nouemb.habita ſunt, quemadmodū
ex oratione pro Murǣna conſtare poteſt. Porrò autem conſu-
laria comitia ante Prætoria haberi ſolebant:interdum quidē eo-
dem die,ut ex Liuio conſtat:cuius hæc uerba ſunt lib.10.Dec.1.
His agendis dies conſumptus eſt.Poſtridie ad præſcriptum Con
ſuli,& conſularia & Prætoria comitia habita. Interdum poſtero
die,interdum tertio aut alio quodam pòſt die,ut ex lectione Li-
uii intelligi poteſt. Cenſoribus creandis comitia ſuperioribus tē
K poribus haberi ſolebant paulò poſt initum à Conſulibus magi-
ſtratum,priuſquam in prouincias proficiſcerentur,ætate Cicero-
nis ad finem menſis Iunii,ut conſtare poteſt ex epiſtolis ad Ap-
pium lib.3.epiſt. Fam. collatis cum epiſtolis libri ſexti ad Atti-
cum,

cum, ex quibus colligi poteſt Appium Cenſorem factũ eo quo A
dixi tempore. Idq; quinto quoque anno,ut ex hiſtoria conſtare
poteſt. Verum hoc diuerſum erat,quòd Cenſores ſtatim deſi-
gnati magiſtratum inibant. Vnde fit,ut apud Liuium lib. 10. De
cad. 4. reperiamus Cenſores deſignatos ſtatim in Capitolium de-
ductos ad capienda magiſtratus inſignia, iurandumq; in leges.
Conſules uerò Prætoresq; niſi interregno aut in locum demor-
tui creati eſſent, non ſtatim deſignati inibant magiſtratum. Vt
cùm cal. Ian. magiſtratum inibant & deſignabantur ad finem Iu-
lii,quinque menſes poſt deſignationem erant,quibus priuati ma B
nebant antequam iniret magiſtratum. Quo temporis ſpatio fere
de ambitu in deſignatos inquirebatur per cõpetitores aut alios
quoſuis. Erat enim hoc accuſationis præmium,ut ſi deſignatum
competitorem ambitus damnaſſet, competitor pro eo ſubſtitue
retur,ut ex oratione pro Sylla intelligi poteſt. Vnde etiam da-
mnatis Antronio & Sylla, qui iam Conſules deſignati eſſent,
ſubrogati ſunt eorum cõpetitores L. Torquatus & L. Aurelius
Cotta. Erat etiã lex qua iubebatur, ut tribum eius aſſequeretur,
quem quis de ambitu accuſaſſet & damnaſſet. Cicero pro Bal- C
bo: Obiectum eſt etiam quod in tribum Cruſtuminam peruene
rit: quod hic aſſecutus eſt legis de ambitu præmio minus inuidio
ſo,quàm qui legum præmiis prætoriam ſententiam & prætex-
tam togam conſequuntur. Erat & alia lex,ut ſi quis de ambitu
damnatus alium quempiam ambitus accuſaſſet & damnaſſet, in
integrum reſtitueretur. Quod Cicero pro Cluentio indicat his
uerbis: Quapropter hoc Balbi iudicium non plus obeſſe huic
cauſæ debet, quàm illa quæ commemorata ſunt ab accuſatore
duo iudicia P. Popilii & T. Guttæ, qui cauſam de ambitu dixe- D
runt,qui accuſati ſunt ab iis,qui erant ipſi ambitus condemnati:
quos ego non idcirco eſſe arbitror in integrum reſtitutos, quòd
planum fecerint illos ob rem iudicatam pecuniam accepiſſe: ſed
quòd iudicibus probarint,quòd in eodem genere in quo ipſi of
fendiſſent,alios reprehendiſſent: ſed ad præmia legis uenire opor
tere. Atque is eſto ſimul huius digreſſionis finis, & huius de co-
mitiis Centuriatis libri.

Doctiſſimi E

F Doctissimi viri

NICOLAI GRVCHII ROTOMAGENSIS,

DE COMITIIS ROMANORVM

G *LIBER SECVNDVS.*

Quid eſſent Tributa comitia. *Cap.* 1.

TRIBVTA comitia perinde à tribubus nomen
habuerunt,ut à Centuriis Centuriata:quòd ſci
licet non modo tributim diuiſus populus ſuf-
H fragium ferret,ſed etiam quid plures tribus iu
berent aut uetarent,ſpectaretur. Et quoniam
grauiſſimis auctoribus uiſum eſt tributa co-
mitia à Curiatis non fuiſſe diuerſa, propterea in huius opinionis
refutatione diutius nobis immorandum eſt. Ac primùm ſi oſtẽ
derimus tribus à curijs ſemper diuerſas fuiſſe, neceſſariò relin-
quetur ſemper diuerſa fuiſſe comitia Tributa à Curiatis. Nam
ſi Romuli tempora ſpectentur, quoſcunque tu auctores ſequa-
ris,diuerſæ tum fuerunt curiæ à tribubus. Dionyſius ſcribit li-
I bro ſecundo diuiſam eſſe à Romulo omnem multitudinem in
tres partes:ac trium rurſus partium ſingulas in denas partes:uo-
catasq; maiores partes tribus,minores curias. Varro libro quar
to de lingua Latina, ſcribit agrum Romanum in tres partes à
Romulo diuiſum,unde tribus appellatæ ſint.Plutarc.in Romu
lo ſcribit in tres tribus diuiſam omnem ciuitatem, Ramnenſes,
Tatienſes, Luceres:tum ſingulas ex iis rurſus in denas partes di
uiſas.T.Liuius Centurias equitum dicit,tres conſcriptas Ram-
nenſium, Tatienſium & Lucerum, populum autem diuiſum in
K triginta curias.Siue ergo factas tribus à Romulo dicamus,easq;
aut diuerſas ab equitum Centuriis, aut eaſdem cõ illis tribus eq-
tum Centuriis:ut ait Plutarchus:ſiue nullas tribus (quod cũ Li-
uio uerius eſſe puto)ab eo factas dicamus, quæ oẽm multitudi-

A

nem continerent : ſed tres modò equitum Centurias ex omni multitudine ſelectas,quæ à ſuo numero interdum tribus etiam uocarentur : quomodo etiam Liuius eas appellat lib.10.primæ Decad.ubi tres antiquas tribus appellat Ramnenſes,Tatienſes, & Luceres:contentum autem fuiſſe diuiſione populi in triginta curias,quibus etiam trium Centuriarum equites continerentur. Sane quoſcunque auctores ſequamur,ſemper à curiis diuerſas fuiſſe tribus ſub Romulo , efficietur : ſin ſequentia tempora ſpectemus,uidebimus auctore Liuio primùm factas tribus quatuor à Seruio Tullio partibus urbis diſtinctas.Huius hæc uerba ſunt: Quadrifariam urbe diuiſa regionibus collibuſque,quæ habitabantur partes,tribus eas appellauit,ut ego arbitror,ab tributo.Nam eius quoque æqualiter ex cenſu conferendi ab eodem inita ratio eſt. Poſt hæc lib. ſecundo oſtendit Ap. Claudio & P. Seruilio Coſſ.factas Romæ unam & triginta tribus(ſic enim legitur in omnibus codicibus recte ne an ſecus,poſtea uidemus) tum lib. 6.Decad 1. dicit additis quatuor tribubus expletum eſſe numerum 35.tribuum,tertio anno poſt urbem à Gellis captā.Dionyſius uerò lib.quarto ſcribit Seruium Tullium diuiſiſſe omnem urbem in quatuor tribus,Palatinam,Suburranam,Collatinam, Eſquilinam:atque ita quatuor tribuum urbē feciſſe, quæ ad hoc tempus trium fuerat tribuum . Quo etiam in loco ait Seruium Regem deſiiſſe habere rationem ueterum illarum tribuum generalium,ut ſuarum localium rationem haberet. Tum ſubiicit Fabium ſcriptum reliquiſſe agrum præterea uniuerſum in 26. partes diuiſum fuiſſe,quas etiam idem Fabius tribus appellat : quas ruſticas tribus ſi cum quatuor urbanis coniungas triginta tribus fient,quas ſub Seruio Tullio fuiſſe ac non plures aſſerit. Venonium tamen memoriæ mandaſſe unam & triginta tribus ſub hoc Rege fuiſſe.Quem probabiliora dicere cur affirmet illo loco Dionyſius,non uideo. Verùm hos locos poſtea diligentius examinabimus.Siue ergo Liuiū ſequi malis,ſiue Fabiū,ſiue Venonium,nonne etiam tum diuerſas à curiis tribus fuiſſe relinquetur?Nam ſi iam inde ab Romulo fuerunt 30.curiæ ſuis quæque nominibus appellatæ,ut omnes auctores in eo conſentiunt: tribus autem uel ſub Seruio,uel etiam poſt reges eiectos triginta demū fuerunt:qui deinde numerus ad quinque & triginta tribus excreuit,quomodo potuerūt eædē eſſe tribus & curię? Iā uerò ſi eadem fuiſſent Centuriata & Tributa comitia,qūo uerū eſſe poſſet,quod ſcribit Diony.lib.7. primū habita fuiſſe comitia Tributa

B

C

D

E

F ta in iudicio Coriolani ? Neque enim dici poteſt ad hoc uſque tempus non fuiſſe habita curiata comitia. Præterea ſi eadem curiata cum Tributis, quorſum legem tuliſſet P. Volero, ut plebeii magiſtratus Tributjs comitiis crearentur, qui curiatis antè creabantur, ut ait idem Dionyſius lib. 9. Quinetiam ex multis locis Ciceronis oſtendit poteſt ſua etiam ætate diuerſa fuiſſe curiata comitia & Tributa. In oratione pro domo ſua, curias non plus quàm triginta fuiſſe his uerbis indicat: Quæro ſi aut negaſſes aut tacuiſſes, ſi tamen id triginta curiæ iuſſiſſent, num id iuſſum G eſſet ratum ? At cum tribuum meminit, paſſim dicit quinque & triginta fuiſſe. Quomodo ergo eædem erunt tribus & curiæ ? Iam uerò in oratione 2. in Rullum prima comitia magiſtratibus creandis fuiſſe dicit centuriata aut Tributa, ſecunda autem curiata, quæ tantum auſpiciorum cauſa remanſerant. Quæ profecto uera eſſe non poſſent, niſi diuerſa eſſent à curiatis Tributa. Ac de curiatis quidem libro tertio dicemus: nunc de Tributis, ut quid eſſent apertius intelligatur, uerba A. Gellii ex libro 15. cap. 27. ſubiiciam: Tributa comitia erant, cum ex regionibus H & locis ſuffragium ferebatur. Quibus uerbis nihil aliud uult ꝙ Tributa comitia fuiſſe, cum per tribus ſuffragium ferebatur. Erant enim tribus populi Romani partes diſtinctæ locis in urbe diuerſis, & regionibus undique circum urbem per Italiam diſperſis. Quarum nomina diligentia Pauli Manutii in Annot. libri octaui epiſtolarum fam. collecta infrà ſcripſimus, & ſcriptores aliquot qui de iis meminerunt appoſuimus, ut inde facilior earum ac certior unicuique cognitio ſit.

I 1 Aemilia. de qua Cice. ad Atticum 62. T. Liuius libro 38. Antiq. 75.

2 Anienſis. Cic. pro Plan. Fam. epiſt. 225. Liuius lib. 10. Antiq. 175. & 190.

3 Cornelia. Liuius lib. 38. Antiq. 151.

4 Claudia. Liuius lib. 2. Verg. lib. 7. Aen. Dionyſ. Halic. lib. 5. Antiq. 75. & 114.

5 Collina. Varro lib. 4. de lin. Latin. Plinius libro 18. cap. 3. Sex. Pom. Antiq. 27. Et Diony. libro quarto, & Florus in epit. Liuii lib. 20.

K 6 Cruſtumina ſiue Cluſtumina (nã in antiquis & lapidibus & libris ſæpiſſime per, l, ſcripta legitur) Cic. pro Plan. & pro Balbo. Antiq. 134.

7 Eſquilina. Var. lib. 4. de lin. Lat. Plin. lib. 18. cap. 3. Sext.

Pom.

Pom.in litera V.Dioy.lib.4.& Florus in epit.Liuii.lib.20. A

8 Falerina.Liuius lib.9.Antiq.120.

9 Fabias.Horat.epiſto.6.libro primo.Suet.in Auguſto.Antiq.61.& 343.

10 Galeria. Liuius libro 27. Plin.lib.7.cap.49. Antiq.89.& 142.

11 Lemonia.Cic.pro Plan.& Philip.9.Sext. Pom.Antiq.91.& 151.

12 Metia.Cic.ad Att.126.Liuius lib.8. & 29. Val. Max. Sex.Pomp. B

13 Narnienſis.Cic.in Rull. Liu.lib.6. ubi corruptè legitur Arnienſis,& lib.29.

14 Ocriculana.Cic.in Rull.ubi mēdoſe legitur Otriculana.

15 Oufentina.Liu.lib.9.Sex.Pomp. in litera V.Antiq.29.bis.& 62.

16 Palatina. C.in Verr.4.Aſco.Var.lib.4.de lin. Lat. Plin.lib.18.cap.3.Liu.lib.20.Sex.Pom.in litera V.Diony.lib.4.Antiq.29.bis & 62.

17 Papyria.Sext.Pomp.Liu.lib.9.Antiq.62.& 135. C

18 Pollia.Liu.lib.9.Val.M.Antiq.116. & 113.& 147.

19 Popilia. Val.Max. Fam.epiſtol.226.Sext. Pomp.Antiq.197.

20 Pontina ſiue Pomptina(utroque enim modo ſcribitur) Cic.ad Att.125.Liuius lib. 7.Sex.Pom.Antiq.176.

21 Publicia.Liu. lib.7.Antiq.66.& 81.interdum etiā ſcribitur Poblicia.

22 Pupinia.Cic.ad Q.Fr.605.Fam.epiſt.225.Liu.Decad.3.lib.6.Sex.Pom. D

23 Quirina.Aſcon.Cic.pro Quintio ubi antea mendoſe legebatur Quirina Fam.epiſt.226.Sex.Pom.Antiq.15.& 44.

24 Romulia.Sex.Pom.Cic.in Ver.& in Rull. Aſco .Var.lib.4.de lin.Lat.Ant.165.

25 Sergia.Aſcon.Antiq.61.& 63.

26 Suburrana.Plin.lib.18.cap.3.Var.lib.4.de lin.Lat.Sext.Pom.in literis S & V.Diony.lib.4.Florus lib.20.

27 Sapinia.Liuius lib.31.& 33.

28 Scaptia.Sue.in Auguſto.Sex.Pom.Liu.lib.8.Ant.476. E

29 Stellatina.Liuius lib.6.Antiq.110.&150.

30 Sabatina.Liuius lib.6.Sex.Pom.

31 Terentina. Cice.pro Plan. Liu.lib.6. Fam. epiſtol.226.

Ant.

F Antiq.140. & 336,

32 Tromentina.Sex.Pom.Liu.lib.6. ubi corrupte legitur, Promentina.Antiq.107.& in lapide qui Caietæ eſt,in quo ſcriptum legitur,L.Atilio L.F.Tromen.

33 Velina. Cic.ad Att.epiſt. 86. & in Bruto. Horat.epiſt.6. lib.1.Perſius.Antiq.19.Florus in epit.lib.19.

34 Volitinia.Cic.pro Plan.Ant.75.& in lapide qui Venetiis eſt in turri ſancti Vitalis,in quo ita ſcriptum eſt,Cn.Numerius, Cn.F.Vol.Fronto.

G 35 Veientina.Cic.pro Plancio.

Hæc ſunt triginta quinque tribus,in quas populus Rom.diſpertitus erat:quarum aliquam(ut ait Aſconius) neceſſe erat cuiuſcunque eſſet ordinis,ciuis Rom.obtineret.Ex hoc autem numero quatuor tantùm urbanæ fuerunt, Palatina,Eſquilina,Collina, Suburrana : in quas, ut inquit Plinius transferri ignominiæ eſſet:dictæ à partibus urbis in quibus habitabant. Reliquæ omnes ruſticæ laudatiſſimæ, eorum qui rura haberent:quæ proprie ingenuorum erant,cum urbanæ libertinorum eſſent, ut au-H ctor eſt Aſco.& L.Florus in epit.lib.20.& Cice.1. de orat. Vbi autem ſcripſimus, Antiq.librũ qui Romæ olim eſt impreſſus, cui titulus eſt Antiquæ urbis epigrãmata,ſignificauimus.Chartarum autem eiuſdem libri numerũ ſubiecimus, ut facilius quæ uolumus reperiri poſſint,At enim illud hoc loco de numero tribuum dubitari poteſt, ex iis quæ in Flori epitome ſcripta repeпriuntur. Scribit enim lib.19.duas tribus adiectas Velinam & Eſquilinam, multis annis poſt reges exactos : cùm tamen certum ſit Eſquilinã ex quatuor tribubus unam fuiſſe,in quas Ser-I uius Tullius urbem diuiſerat Præterea Liuius lib.6. Dec.1. ita ſcribit: Tribus quatuor ex nouis ciuibus additæ,Stellatina,Tromentina,Sabatina.Narnienſis,eæq; triginta quinque numerum expleuere.Poſt autẽ lib.7.duas tribus additas eſſe dicit,Pontinã & Publiciam.Et duas lib.8.Metiam & Scaptiam.Ex duas item lib.9.Vfentinam & Falerinam.Et duas item lib.10. Anienſem & Terentinam.Ex quo uideretur aut Liuius nõ ſibi cõſtare, aut codex mendoſus eſſe in numero 35.tribuum.Paulus Manutius communem ad omnia ſolutionem ponit,ut uerbum illud addi-K tæ pro auctæ accipiatur:quaſi uelit Liuius numero ciuiũ auctas eas tribus,quas additas fuiſſe ſcribit.Verũ ut nõ plane ita eſſe credam,eo potiſſimum adducor,ꝙ parum commoda uidetur interpretatio,ut additas uel adiectas tribus ſumamus pro auctis numero

mero ciuium. Nam ſi eiſdem uerbis utatur Liuius lib. 6. Dec. 1. A cùm ex nouis ciuibus dicit additas quatuor tribus, & lib. 8. cum ita ſcribit: Eodē anno cenſus actus nouiq́ꝫ ciues cenſi. Tribus ꝑ eos additæ Metia & Scaptia. Si, inquam, eiſdem uerbis utroque loco utatͬ, quis ferre eā interpretationē poterit, ut uno loco ſigni ficet auctas tribus numero ciuiū, alio loco propriè ſumatur? Sane cum dicimus additas duas tribus, nemo poteſt aliud iis uerbis intelligere, quàm ad ſuperiorem numerum tribuum duas acceſſiſſe. Neque enim addidit duas tribus, qui ſuperiorem numerum reliquit: ſe duabus tribubus addidit, qui eas auxit numero B ciuium. Quis ergo exiſtimabit Liuium toties abuſum uerbo addendi, quoties additas tribus dicit, & Florum uerbo adiiciendi? Itaque uerius mihi uidetur, ut mendoſos Liuii codices dicamus tam libro ſecundo quàm ſexto. Vbi enim libro ſecundo ſcribitur factas Romæ unam & 30. tribus, legendum eſt unam & 20. tribus. Vbi uero libro ſexto ſcribitur: Tribus quatuor ex nouis ciuibus additæ, Stellatina, Tromentina, Sabatina, Narnienſis: eæq́ꝫ 35. tribuum numerum expleuere. Legendum eſt, eæq́ꝫ 25. tribuum numerum expleuere. Quod uero libro ſecundo le- C gendum ſit 21. tribus, ex Dioniſio oſtendi poteſt: apud quem libro 7. ita ſcriptum reperimus de iudicio Coriolani: Cum enim una & uiginti tum tribus Romæ eſſent, quæ miſſæ ſunt in ſuffragium, nouem habuit Martius, à quibus abſolutus eſt. Itaque ſi duæ modò acceſſiſſent, abſolutus fuiſſet. Si enim in iudicio Coriolani non eſſent Romæ pluſquam una & 20. tribus, certum autem ſit ex hiſtoria iudicium Coriolani fuiſſe anno urbis 263: Coſſ. A. Sempronio Atracinoiterum, & M. Minutio Augurinoiterum, qui fuerunt quarti Conſules poſt Ap. Claudium & P. D Seruilium, quibus Conſulibus Liuius ſcribit factas Romæ unā & 30. tribus: profecto neceſſe erit, ut eo anno non plus quàm 21. tribus factas Romæ dicamus. Neque enim mihi uidetur facile fuiſſe locum Dionyſiii corrumpere propter duos numeros illic poſitos, Græca ſcriptura maxime diſtantes à numeris, quos eſſe oporteret, ſi una & 30. tribus, legeretur. Vbi. n. nouē hic ponuntur tribus, ſcribendæ eſſent quatuordecim: inter quos numeros nulla eſt affinitas, per quam à librariis uel imperitisſimis corrumpi potuiſſent. Iam uerò ſi apud Liuium illo E loco legatur 31. tribus, fatendum erit iam tum anno urbis 259. omnes tribus Romanas fuiſſe præter eas quatuor, quas poſtea libro 6. ponit, Stellatinam, Tromentinam, Sabatinam,

F Narnienſem. Erant ergo iam tum Romanæ tribus Pontina,
Vfentina, Publicia, Falerina, Terẽtina, Anienſis, Metia, Scaptia,
Sapinia & Velina. Atqui ex hiſtoria conſtare poteſt, nondum eo
tempore tam late patuiſſe fines imperii Romani, ut omnes has
tribus contineret. Scribit enim Sex. Rufus in libello de hiſtoria
Romanorum ſub ſeptem regibus non creuiſſe imperium Ro-
manum ultra 18. milliarium à portis urbis Romæ. At enim
poſt reges exactos annus tantum quintus & decimus eſt, quo
Ap. Claudius & P. Seruilius Conſules fuerunt. His porrò annis
G quindecim nulla ex parte auctum imperium reperimus, niſi ea
pugna, qua Latini ad Regillum lacum debellati ſunt. Atqui ne
ea quidem acceſſione tantum auctum eſt imperium, ut dici poſ-
ſit illas omnes tribus tum Romæ fuiſſe. Etenim Sapinia tribus
Vmbriam continebat, ut ſcribit Liuius lib. 1. Decad. 4. Appium
præfectum ſocium hac tumultuaria manu per Vmbriam, quam
tribum Sapiniam uocãt, agrum Boiorum inuadere iuſſit. Et lib.
3. eiuſdem Dec. L. Furius Purpurio alter Conſul per tribum Sa-
piniam in Boios uenit. Si igitur nihil dum ditionis Romanæ e-
H rat eo tempore in Vmbria, quomodo potuit tum eſſe Sapinia
tribus, quæ à Sapi (ut opinor) Vmbriæ Fluuio nomen habuit?
Sed nec ad Vfentẽ uſq; fluuiũ eo tẽpore imperium Romanũ pro
pagatum erat. Quomodo ergo tribum Vfentinam facere potue
runt, quæ nomen ex eo acciperet, quod in eorũ ditione nõ eſſet.
Nec ſanè Pomptinus ager Pontinęve paludes in ditione Roma
na tum erant, unde nomen Pontina, uel Pomptina tribus accipe
ret. Neque ex parte Hetruriæ tam longe extendebatur eorum
imperium, ut Falerios uſque perueniret: unde Falerinam tribum
I appellarent. Nec Sabinorum regio uſque adeo in Romanorum
ditionem uenerat ut Velinam tribum à Velino lacu, quem acco
lebant Sabini, uocarent. Dici igitur non poteſt eas in numero tri
buum Romanarum fuiſſe. Vnde ſequitur non fuiſſe unam & tri
ginta. Porro autem lib. 6. legendum eſſe 25. tribus uel inde colli-
gi poteſt, quod in ſequentibus libris, ex iis decem quæ ſuperſunt
ad explendum numerum 35. tribuum, octo reperiantur. Nã lib.
7. duas ſcribit additas tribus, Pontinam & Publiciam. Et lib. 8.
duas Metiam & Scaptiam. Et lib. 9. duas, Vfentinam & Faleri-
K nam. Et lib. 10. duas, Anienſem & Terentinam. Itaque duæ tan-
tum reſtabunt: quas ex L. Flori epitome lib. 19. ſupplere poteri-
mus: ubi ſcribit duas adiectas tribus, Velinam & Eſquilinam: ſi
pro Eſquilina aliam ponamus. Nam male legi Eſquilinã ex eo
intel-

intelligi poteſt, quòd certum eſt unam ex urbanis tribubus fuiſſe A
Eſquilinam: quæ adiici non potuit, ſi proprie ſumatur uerbum adiiciendi. Nec ſane, ut adiicere ſignificet augere numero ciuium, abſurditate uacabit interpretatio. Nam quid commune erat Velinæ, quæ ruſtica tribus erat, cum Eſquilina, ut ſimul aſcriptos iis ciues aliquos faciamus, tam diuerſi generis quàm erant urbanarum & ruſticarum tribuum ciues? Aut cur unam ex urbanis tribubus auctam dicamus, quin ſimul reliquæ auctæ ſint? Nã cùm turba forenſis à Q. Fabio, qui primus Maximi cognomen inde meruit, in urbanas tribus redacta eſt, ſimul quatuor tribus auctę B
ſunt. Et cum libertini in urbanas tribus redacti ſunt, in quatuor ſimul tribus facta eſt libertinorum deſcriptio. Ac mihi quidem pro Eſquilina legendum uideretur Sapinia: hac maxime ratione, quod cùm ea ſit ex iis tribubus quæ poſtremæ fuerũt additæ, nuſquam in iis noĩatur, quas Liuius adiectas fuiſſe ſcribit. Si igitur Liuium auctorem ſequi uelimus, quator tribus tantum ſub Seruio rege dicemus fuiſſe, Palatinã, Suburranam, Collinam, Eſquilinam, ita ut tribuum nomina nondum haberent agri partes, in quas diuiſus erat ager Romanus: ſed Appio demum Claudio & C
P. Seruilio Coſſ. factas eſſe unam & uiginti tribus: quæ erãt præter illas quatuor hæ: Romulia, Pupinia, Cruſtumina, Quirina, Papyria, Popilia, Fabia, Cornelia, Aemilia, Pollia, Galleria, Lemonia, Sergia, Ocriculana, Volitinia, Veientina, Claudia. Atque ille quidem numerus fuit uſque ad annum Vrbis 368. quo anno adiectæ ſunt quatuor tribus, Stellatina, Tromentina, Sabatina, Narnienſis. Tum anno Vrbis 397. Fabio & Plautio Coſſ. additæ ſunt duę, Põptina & Publicia. Pòſt anno urbis 422. L. Cornelio iterum & Cn. Domitio Coſſ. additæ rurſus duæ, Metia & D
Scaptia. Mox anno Vrbis 436. M. Follio & L. Plautio iterum Coſſ. adiectæ aliæ duæ, Vfentina & Falerina. Tum ann. Vrbis. 454. Coſſ. T. Manlio & M. Fuluio duæ Anienſis & Terentina. Quæ omnes coniunctæ efficiunt numerum trium & triginta tribuum. Itaque duæ reſtabunt, quas ad finem primi belli Punici additas ex L. Floro iudicare poſſumus: resque cenſemus fuiſſe Velinam & Sapiniam. In illa uerò opinione etiam Dionyſium fuiſſe ex eo colligi poſſe uidetur, quòd tempore iudicii Coriolani E
aſſerit unam & uiginti tribus tantum Romæ fuiſſe. Ac ſi locum illum non eſſe corruptum cẽſeamus neceſſe eſt, ut dicamus Dionyſium libro 4. Fabium & Venonium auctores non eò citaſſe, quod cum iis conſentiret: quandoquidem hic unam & trigin-

F ta tribus ſub Seruio fuiſſe dicit, ille triginta: aut ſane in numeris eo loco mendum eſſe, ut legatur Fabium ſcribere agrum diuiſum eſſe in ſex & decem partes, ubi legitur ſex & 20. partes quæ ſedecim partes adiectæ quatuor urbanis, uiginti efficiunt tribus, non triginta, quemadmodum illic legitur. Venonium autem memoriæ mandaſſe ſub hoc rege unam & 20. tribus fuiſſe, ubi legitur unam & triginta. Sane locus ille apud Dionyſium integer non eſt, nec ſenſum perfectum ullum habet: id quod mihi eum magis ſuſpectum reddit, ut etiam in numeris men-
G dum eſſe ſuſpicer. At ſi ita emendaretur ut dixi, facilius eſſet in tãta auctorum diuerſitate conſenſum aliquem inuenire. Nam Fabii eam faciemus ſententiam, Seruium Tullium præter quatuor urbanas tribus feciſſe ſedecim ruſticas, ita ut 20. eſſent omnes tribus ſub eo rege. Poſt reges autẽ exactos tum demum factas eſſe unam & uiginti, cum Claudia tribus addita eſt, propter eos ciues qui ex Sabinis cum App. Claudio Romam migrarunt. In quo non multum à Fabio diſſentiret Liuius, ſi ita interpretaremur locum apud eum libro ſecundo: Romæ tribus una & 20.
H factæ. Vt ſignificaret acceſſione Claudiæ tribus, quæ eo demum anno facta ſit, unam & 20. tribus factas eſſe. Fabius ſane & Liuius in hoc diſſentiunt, quòd agri partes quæ ciuibus aſſignatæ erant, nomine tribuum à Fabio ſtatim appellatur. At Liuius ſub Seruio agros ciuibus aſſignatos non negat: quin potius ex, eo quod ſcribit agrum trans Anienem ſtatim aſſignatum iis ciuibus qui ex Sabinis cum App. Claudio Romam migrarunt, argumentum accipi poteſt pariter reliquis ciuibus ſuos fuiſſe quoſdam agros in certa quadam regione aſſignatos: at ſub hoc rege
I nomen tribuum non eis attribuit Liuius: ſed quatuor tantum tribus omnium ciuium fuiſſe exiſtimat uſque ad Conſulatum Ap. Claudiis & P. Seruilii. Quo anno ciues omnes, qui quatuor tribubus continebantur, diuiſi ſunt in tribus unam & uiginti: ita ut perinde agri partibus ſua eſſent tribuum nomina, ſicut adhuc fuerant quatuor urbis partibus. Vnde colligi poſſet uarietatem inde ſententiarum ortam, quod iam inde à Seruio Tullio agri partes aſſignatæ erant, quibus nomina tribuum reſpondere perſpiciebantur. Hinc enim factum eſt, ut Fabius crederet eas tribus iã
K ſub hoc rege fuiſſe: quia iam tum eſſent diſtinctæ partes agri, quibus nomina multarum tribuum ſua etiamnum ætate reſpondere uidebat. Ac Liuius ruſticas tribus non fuiſſe exiſtimat ante annum Conſulatus App. Claudii & P. Seruilii. Venonius certe

mihi

mihi omnino in numero tribuum falſus uidetur. Nam ſiue 21. ſiue 31. tribus legas, oportebit, ſi eas ſpectes quas in hiſtoria póſt additas reperimus, ut in eo numero Claudia comprehendatur: quã tamen conſtat non fuiſſe, niſi poſt reges exactos, ut uel nomẽ indicat ab App. Claudio deſumptum, qui Romæ nõ fuit niſi aliquot annis poſt reges expulſos. Ex quo etiam mihi redditur magis ſuſpectus ille Dionyſii locus, apud quem ſcribitur, Venonio magis credendum quàm Fabio. Nam ſi ei magis credendum eſt dicenti unam & triginta tribus ſub Seruio rege fuiſſe, neceſſe erit, cúm poſtea ſcribit Dionyſ. Claudiam tribum additam, factas tum eſſe 32. tribus. Quomodo ergo uera erunt, quæ poſt ab eo ſcribuntur de iudicio Coriolani? Et quomodo poſt factas 32. tribus, quatuor adiectas tertio anno poſt urbem à Gallis captam apud Liuiũ uerum erit? Sic enim 36. tribus efficientur. Atqui Liuius initio libri ſexti, ſe clariora exinde certioraq́ ſcribere præfatur: unde apparet minus dubitandum eſſe de ueritate eorum, quæ ab eo ſcribuntur. Non potuit igitur probabilior eſſe Venonij ſententia, ut dicit Dionyſius, quàm Fabii. Atq́ iſta quidem de tribuum numero ſatis diſputata ſint. Quæ omnia potius eo à me ſubiecta ſunt, ut occaſionem quærẽdæ ueritatis doctioribus præberem, quàm ut ea à me inuentam certo affirmarem. Hæc Tributa comitia in duo genera diuidi poſſunt: ut alia eſſent omnium tribuum, alia in quibus pars modò tribuũ ſuffragiũ diceret. Illius generis erant legum magiſtratumq́ comitia: huius, ſacerdotum comitia: quæ nos poſtea amplius docebimus. Ac multo quidem tempore antè Romæ fuerunt tribus, quã Tributa comitia. Scribit.n. Diony. lib. 7. Tributa comitia primũ habita fuiſſe à Sicinio Trib. pl. & collegiis ad iudicium de Cn. Martio Coriolano ferendum. Id quod fuit anno Vrb. 263. Tribus autem iam inde ſub Seruio rege erant aliquæ, ut ex omniũ hiſtoricorum communi conſenſu conſtat. Verum iſta ſufficiant de primo capite: in quo quid eſſent Tributa comitia, explicandum erat.

De cauſis Tributorum comitiorum. *Cap.* II.

CAVSAS habẽdorũ comitiorũ Tributorũ generales quatuor fuiſſe reperio. Primã, ad creãdos minores magiſtratus: Alterã, ad ſacerdotes collegiorũ cooptãdos: Tertiã, ad leges ferẽdas: Quartam, iudiciorum cauſa. Magiſtratus iis comitiis creabantur

F partim prouinciales,partim urbani: & partim ordinarii, partim
extraordinarii.Erant autem ordinarii magiſtratus qui iis comi-
tiis creabantur,omnes minores magiſtratus , qui ſingulis annis
ad ſuum munus ordinarium in urbe obeundum , à populo crea-
bantur.In quo genere erant Aediles Curules,Tribuni pl.Aediles
plebis, Triũuiri Capitales, & Triumuiri nocturni,& Triumuiri
auro,ære,argento flando feriundo præfecti,Quæſtores,Tribuni
militum.Neque enim plures ordinarios magiſtratus minores in
urbe fuerunt,uſque ad Remp.à Cæſare Dictatore occupatam: à
G quo Aediles Cereales factos teſtatur Pomponius leg.2.de orig.
iur.Digeſt.lib.1.Tribuni certe ærarii magiſtratus non erant,ſed
ordinis nomen erat , ut ex lege Aurelia apparet : qua iudicia ad
tres ordines,Senatorum,Equitum,& Tribunorum ærarii trãsla
ta ſunt,quæ antè erant penes duos ordines,Senatorum atq; Equi
tum . Nec ſane iudicium tertius ordo totus ex magiſtratibus eſ-
ſe potuit:nec tot in eodem magiſtratu collegas fuiſſe ueriſimile
eſt,quot erant Tribuni ærarii. Vt ergo in Senatorum ordinem
atque Equitum non ſuffragiis populi perueniebatur,ſed uel legi-
H bus Cenſorumq; adſcriptione uel generis ſucceſſione: ita in ordi
nem Tribunorum ærarii non ſuffragiis populi, ſed altero ex iis
modo perueniebatur.Erat autem penes hunc ordinem cuſtodia
pecuniæ attributæ.Vnde apud Varr.ita ſcriptum reperimus:Ab
eo quoque quibus erat attributa pecunia,ut militi darent,Tribu
ni ærarii dicti. Erat autem pecunia attributa,inquit Aſconius,
quæ in ſtipendium militũ de ærario à Tribunis ærarii adnume-
rari Quæſtori ſolet.Neque uero Centumuiri magiſtratus erant,
ſed delectu Prætorum facti rerum priuatarum iudices: nec De-
I cemuiri litibus iudicandis,quos ex numero Centumuirorũ ſorte
deligi ſolitos exiſtimo potius quàm ſuffragiis populi creatos.
Nec præfectus urbis Latinarum cauſa à populo creabatur, ſed à
Conſulibus.Id quod ex Cornelio Tacito intelligi poteſt , apud
quem ita ſcribitur lib.5.Sed præcipua ex eo gloria, quod præfe-
ctus urbi recens, continuam poteſtatem & inſolẽtia parendi gra
uiorem,mire temperauit.Nanque antea profectis domo regibus
ac mox magiſtratibus,ne urbs ſine imperio foret, in tẽpus deli-
gebatur qui ius redderet,ac ſubitis mederetur.Feruntq; à Romu
K lo Dentrem Romulium,poſt à Tullo Hoſtilio Numam Mar-
ciũ,& ab Tarquinio Superbo Sp.Lucretiũ impoſitos.Dein Con
ſules mandabant.Duratq; ſimulachrũ, quoties ob ferias Latinas
præficitur qui Conſulare munus uſurpet.Ex iis Taciti uerbis ap

paret

paret præfectos illos urbis ueteres creari ſolitos non à populo, ſed uel à regibus uel à Cõſulibus. Vnde colligi poteſt multo magis adumbratum illum præfectum urbis Latinarum cauſa munus Conſulum fuiſſe, non populi. Profectis urbe Conſulibus ſummum imperium erat penes Prætorem urbanum: niſi cum ob Latinas ferias urbe exibat ſingulis annis Conſules. Tum enim ad uſurpationem uetuſtatis, præfectus in urbe relinquendus erat à Conſulibus: penes quem, non penes Prætorem, imperium eſſet in urbe: ne ſcilicet populus ſe religione obſtrictum putaret, ſi qd in Latinis feriis omiſſum eſſet, quod à ueteribus uſurpatũ eſſet. B De hoc præfecto urbi, Latinarum cauſa ita ſcribit A. Gellius lib. 14. cap. ultimo: Præfectum urbi Latinarum cauſa relictum Senatum habere poſſe negat Mutius, quoniam ne Senator quidem ſit, neque ius habeat ſententiæ dicendæ: cum ex ea ætate præfectus fiat, quæ non ſit Senatoria. M. autem Varro in quarto epiſtolicarum quæſtionum, & Atteius Capito in coniectaneorum ducenteſimo quinquageſimo nono, ius eſſe præfecto Senatus habendi dicunt. Deq; ea re aſſenſum eſſe Capitonem Tuberoni contra ſnĩam Mutii refert. Nanque & Tribunis, inquit, plebis Senatus habẽdi ius erat, quanquã Senatores non eſſent ante Atinium plebiſcitum. C Sunt etiam Pomponii hæc uerba leg. 2. de orig. iur. Quoties autem proficiſcuntur, unus relinquitur qui ius dicat: isq; uocatur præfectus urbis. Qui præfectus ita olim conſtituebatur: poſtea uerò Latinarum feriarũ cauſa introductus eſt, & quotannis obſeruatur. Quandiu igitur non erat in urbe Prætores, quibus ſummum imperium eſſet, per abſentiam ſummi magiſtratus, tandiu penes præfectos urbis fuit poteſtas non modò uocandi conſulentiq; Senatum, ſed etiam agendi cum populo. D Vnde fit, ut Centuriata etiam comitia habendi ius eſſet præfecto urbis: ut intelligendi poſt eo, quod ſcribit Liuius in fine libri primi: Duo Conſules inde comitiis Cẽturiatis à præfecto urbis, ex commẽtariis Seruii Tullii creati ſunt. Interregem tamen fuiſſe ante factum hunc præfectum urbis Sp. Lucretium, quàm hæc comitia haberet, Dionyſius ſcribit. Verum poſt inſtitutam Dictaturam, ſubrogandis magiſtratibus Dictator potius creabatur, ſi ad Interregnum res non rediiſſet, quàm ut ea comitia haberet præfectus. E Quin tamen uel legibus ferendis, uel iudicio exercendo præfectus urbis ius haberet Centuriatis comitiis agendi cum populo, negari non poteſt. At poſt introductum Romæ Præturæ magiſtratum deſiit præfectus urbis fieri, niſi quòd

F Latinarũ cauſa,profectis urbe Conſulibus relinquendus erat pręfectus urbis,idq́(ut dixi)religionis cauſa potius,quàm quod eo magiſtratu magnopere opus eſſet.Et quoniam feriis agere cum populo non licebat,idcirco planum eſt huic præfecto urbis, cui imperium non erat,niſi tempore Latinarum ius non fuiſſe agendi cum populo:tametſi uocandi Senatus(ſi quid interim accidiſſet,cur extra ordinem uocandus uideretur)ius habebat,ut paulò ante ex A.Gellio demonſtraui.Reliquo anni tempore,quanquã abeſſent Coſſ.nullus erat locus huic magiſtratui,ſed ſumma po-
G teſtas erat penes Prætorem urbanum,ut Cicero oſtendit lib.10. piſtol.Famil.his uerbis: Placuit nobis ut ſtatim ad Cornutum Pręctorem urb.literas deferremur: qui quod Conſules aberant, Conſulare munus ſuſtinebat more maiorum. Quæ intellecta uolo de tempore, quo in Conſulum poteſtate fuit Reſpublc. Nam ſub Imperatoribus iam inde ab Auguſto, ut docet Tacitus eodem lib.5.cœpit ordinaria,& continua eſſe poteſtas præfecti urbis:de quo etiam mentio eſt apud iuriſconſultos in Tit. de præfecto urbis:tametſi præter illum urbis præfectum alius
H Latinarum cauſa præfectus urbis creari ſoleret(ut apparet ex libro 4.& 5.Cornelii Taciti)qui Latinarum modo tempore,Conſulare munus obibat.Verum de præfecto urbis ſatis ſuperq́ dictum eſt:ad Aediles Curules nobis ueniendum eſt, ut ꝓbemus Tributis comitiis,non Centuriatis (ut à quibuſdam aſſeritur) creari ſolitos.Scribit A.Gellius lib.13.c.14.ex M.Meſſala maiores magiſtratus fuiſſe Conſules,Pręctores & Cenſores:reliquos omnes fuiſſe minores:eodemq́ loco ſcribit maiores Centuriatis, minores Tributis comitiis creari.Vnde neceſſario efficitur Aediles Curules Tributis comitiis creari.Deinde idẽ A.Gellius lib.6.
I c.9.citat hæc uerba ex L.Piſonis tertio annali:Cn.Flauius patre Libertino natus ſcriptum faciebat.Isq́ eo tempore Aedili Curuli apparebat,quo tempore Aediles ſubrogabantur. Eumq́ primæ tribus Aedilem Curulẽ renunciauerunt. At Aedilis qui comitia habebat,negat accipere.Hic duo ſunt, quibus adducor, ut credam comitiis Tributis Aediles Curules creari.Primum,cùm ait à primis tribubus Aedilem renunciatum,Alterum, cùm ait illa comitia ab Aedile habita(ſiquidem mendo careat ille locus: quod nos poſtea uidebimus.)Neque enim comitia Cẽturiata ha-
K bere poterant Aediles:præſertim cum nec uocationem nec prehenſionẽ haberent,ut ex Varrone docet Gell.lib.13.c.12.& 13. Vnde ꝑſpicuũ eſt,minimũ imperij Aediles habuiſſe. Centuriatis

uero

uero comitiis habẽdis maximo ſemper imperio opus fuit. Iam A
uero T. Liuius ad finem lib. noni Decad. 1. ſcribit Cn. Flauium à factione forenſi Aedilem factum: adeoq; ab humilibus p omnes tribus ab Appio Cenſore diuiſis. Ex quo loco demonſtrari poteſt non fuiſſe Centuriata comitia. Neque enim potuit forenſis factio in comitiis Centuriatis præualere: ſed ut idem Liuius ait, uis ſuffragiorũ penes primores erat. Vt omittã illã diuiſionẽ humiliũ per oẽs tribus nihil aut perparũ potuiſſe, niſi tributim ſuffragia ferret populus. Nã ſi humiles erãt, qui cẽſu minore erãt non poterant ad ſuffragium uocari humiles iſti, niſi in poſtre- B
mis claſſibus: in quibus ſi priores conſenſiſſent, nulla uis ſuffragiorum eſſe poterat. Poſtrema ratio ducetur ex loco Ciceronis lib. 4. epiſt. ad Attic. in epiſt. Auere te certo ſcio. Illic enim de comitiis loquẽs, quibus Aedilis fieri uolebat Clodius, dicit Q. Metellum Nepotem Conſulem habiturum comitia Aedilium in cãpo Martio, niſi obnunciatione Milonis impeditus eſſet. Cui obnunciationi ut occurrreret, dixit ſe poſtero die in comitio habiturum. Vnde colligo non fuiſſe Centuriata Aedilium comitia. Nam Centuriata intra pomœrium haberi non poterant, ut C
ſupra ex Gellio docuimus. At illa Aedilium comitia habiturum ſe in comitio dicebat Metellus, ne ſemper ei obnũciaretur priuſquam in campum ueniſſet. Si ergo licebat Metello intra urbem comitia Aedilitia habere, relinquitur non fuiſſe Centuriata. Occurrendum tamen eſt duabus potiſſimum rationibus, quibus uidetur ſuaderi poſſe Centuriata fuiſſe Aedilium comitia. Vna ducitur ex eo, quòd Cicero in ſecunda orat. in Rullum dicit patritios magiſtratus Centuriatis comitiis creari: Aedilitatem uero Curulem patritium magiſtratum fuiſſe ſcribit Liuius initio libri D
ſeptimi 1. Decad. Altera ducitur ex eo, quòd Cicero pro Planc. in comitiis Aedilium dicit Lateranenſem tuliſſe Centuriã prærogatiuam. Si enim iis Aedilium comitiis, qui primi de populo uocati ſunt, centuriatim uocati ſunt, non eſt uериſimile alio modo quàm centuriatim, reliquos fuiſſe uocatos: Vnde ſequitur Centuriata fuiſſe ea comitia. Priori rationi ut occurramus, dicendum eſt, patritios magiſtratus & plebeios uarie accipi: interdum enim patritii magiſtratus dicuntur, qui ſolis patebant patritiis: interdum pro omnibus maioribus magiſtratibus ſumuntur, tãetſi plebeiis hominibus in iis magiſtratibus locus eſſet. Sic ple- E
beii interdum ſignificãt eos modò magiſtratus, quos plebeii tm̃ hoĩes gerere poterant. Interdum latius patet nomen plebeiorum

ma-

F magiſtratuum,ut ſignificet omnes minores magiſtratus,etiamſi
patricii homines ijs non excluderentur. Cum igitur apud Liuiũ
Aedilitas Curulis uocatur patritius magiſtratus,eò pertinet, q̃d
à principio Aediles ex patritiis tantum creabantur. Sed poſtea
promiſcuum fuit ex patribus & ex plebe creandi:quemadmodũ
eodem illo loco ſcribit Liuius. Vt autem quæſtores à principio
ex patribus tantum creabantur teſte Liuio lib.4.Dec.1.Nec mi
nus tamen Tributis comitijs poſtea promiſcuè ex plebe, & pa-
tribus creari cœperunt:ita nil uetat Aediles,quanquam à princi
G pio patricii eſſent, Tributis comitiis creari: idq́ promiſcuè ex
plebe & patribus. Cum uerò Cicero in Rullum patritios magi-
ſtratus appellat,maiores magiſtratus intelligit,penes quos ſolos
eſſent maiora auſpicia, quæ propria erant patritiorum,ut nos ſu
prà oſtendimus. Nam ſi priore modo patricij magiſtratus acci-
perentur,illo loco Ciceronem nihil dicere faceremus: quandoq-
dem nulli iamdudum eſſent magiſtratus ex ijs qui à populo da-
bãtur,qui ſolis paterent patriciis. Sumi autẽ pro maioribus ma-
giſtratibus uel inde intelligi pōt,quòd plebeij magiſtratus,quos
H opponit illo loco,pro minoribus magiſtratibus ſumuntur. Nã
ſi plebeios intelligeremus eos modò ad quos plebeij tantum ho
mines admitterentur, Tribuni tantum plebis & Aediles plebeij
intelligendi eſſent. Erant enim illi ſoli magiſtratus plebis propri:
reliqui omnes plebis & patrum communes erant. Reliqui ergo
omnes minores magiſtratus in patritiorum nomine eſſent com
prehendendi: quos tamen falſum eſt, Centuriatis comitijs crea-
ri:quod de patritiis Cicero illo loco aſſerit. Locus enim ita ha-
bet: Maiores de omnibus magiſtratibus bis uos ſententiam fer
I re uoluerunt. Nam Centuriata lex Conſulibus ferebatur,& cæte
ris patriis magiſtratibus: Tributa plebeiis,tum Curiata iterum
de ijſdem iudicabatur. Relinquitur ergo,ut nomine patritiorum
omnes maiores intelligantur, ut nomine plebeiorum minores
intelliguntur. Si igitur Aediles Curules non erant maiores ma-
giſtratus, nomine patritiorum à Cicerone illic non comprehen-
duntur,ſed potius nomine plebeiorum. Poſteriori rationi occur
retur ſi dicamus,id quod Cicero illo loco facit mentionem Cen-
turiæ prærogatiuæ,referendum eſſe ad illa priora comitia quæ à
K M.Craſſo Conſule nouo more habita ſunt,ut ex eadem oratio-
ne apertum eſt. Simul enim cum Conſularibus comitiis reliquo-
rum magiſtratuum habuit comitia,ſubito & præter opinionem
omnium:idq́ ad reprimendum ambitum, quæ priora comitia
fuerunt

fuerunt haud dubie Centuriata. Nihilominus tamen poſtea ha- A
bita ſunt & alia comitia Aedilium,ut ex eadem oratione perſpi
cuum eſt. Ac de Aedilium quidem curulium comitiis ſatis di-
ctum ſit. Quod uero ad cæteros magiſtratus quos enumeraui-
mus attinet, communis una ratio ſufficere poſſet ad probãdum
Tributis comitiis creari:ducta ex locis A. Gellii & Ciceronis,
quos paulò antè citaui. Nam ſi omnes illi magiſtratus minores
eſſent, Tributis autem comitijs crearentur omnes minores ma-
giſtratus,neceſſario efficitur omnes illos Tributis comitiis crea
ri ſolitos. Verum ſingulatim ſubiectæ probationes fient aper- B
tiores. Ac primum Tribunos Aedilesq; plebis Tributis comi-
tijs creari,ex Liuio oſtendi poteſt, apud quem lib.2.legimus P.
Voleronem Tribunum pleb.Coſſ.P. Furio. L. Pinario legem
promulgaſſe, ut plebeij magiſtratus Tributis comitijs fierent:
quam legem ſequenti anno refectus Tr.pl.idem Volero,cũ col-
lega Lectorio,qui ſe addidit auctorem legis,tandem pertulit.Eã
hiſtoriam paulò aliter narrat Diony.lib.9.Scribit enim Volero
nem primum promulgaſſe de Tribunorum plebis comitiis, ut
ex Curiatis quæ adhuc fuerant, Tributa fierent. Quam legem C
eo anno perferre non potuit: ob idq; ſequenti anno legem rela-
tam,hoc addito, ut etiam Aediles eiſdem comitiis Tributis fie-
rent:adeoq; omnia quæ plebis ſuffragijs peragi oporteret:eamq;
legem perlatam eſſe, ac propterea ex eo tempore Tribunorum
& Aedilium pl.comitia ad ſuam uſque ætatẽ Tributa ut eſſent,
obſeruatum eſſe. Triumuiros capitales populi ſuffragio creari
oſtendit Cicero pro Cluentio, de Q. Manilio loquens iis uer-
bis:Manilium plerique noratis:non ille honorem à pueritia,nõ
ſtudia uirtutis,non ullum exiſtimationis bonæ fructum unquã D
cogitarat:ſed ex petulanti atque improbo ſcurra,in diſcordijs ci-
uitatis ad eam colunam,ad quam multorum ſæpe conuitijs per-
ductus erat,tum ſuffragijs populi peruenerat. Erant autem Tri-
umuiri capitales, qui ad columnam Mæniam de eorum ſcelere
cognoſcebant, qui cùm ciues Romani non eſſent,in urbe habi-
tabant,& cuſtodes carceris erant,& eorum interuentu in eos ani
maduertebatur,qui extremo ſupplicio damnati eſſent. Vnde fa-
cile eſt intelligere inter minores magiſtratus fuiſſe, quemadmo-
dum etiam nominatim appellantur à Liuio initio libri quint. E
Dec.3.Itaque comitiis Tributis Triumuiros capitales creari ne-
ceſſario relinquitur. Triumuiri etiam nocturni populi ſuffragio
creabantur,ut ex Liuio intelligi poteſt ad finem lib.9.1.Decad.
De

F De Cn. enim Flauio loquens ita ſcribit: Quem aliquanto antea deſiiſſe ſcriptum facere, arguit Macer Licinius, Tribunatu ante geſto Triumuiratibúſque nocturno altero, altero coloniæ deducendæ. De his nocturnis Triumuiris ita ſcribit Paulus Iuriſconſultus leg. 1. De officio præfecti uigil. Digeſt. lib. 1. Apud uetuſtiores incendiis arcendis Triumuiri præerant: qui ab eo quod excubias agebant, etiam nocturni dicti ſunt. Ex Liuii uerbis apparet eum fuiſſe magiſtratum, cuius non eſſet continua poteſtas, ſed tantum annua. Vnde ſequi-

G tur populi ſuffragiis opus fuiſſe ad mandandum eum magiſtratum. Quia autem in minoribus magiſtratibus erat, ideo efficitur Tributis comitiis eum magiſtratum creari. Fuiſſe autem hos nocturnos Triumuiros à capitalibus diuerſos hinc apparet, quo Triumuiri capitales primùm creati ſcribuntur à Floro in epitom. libri undecimi: ex quo ſequitur multo tempore ante fuiſſe nocturnos quàm capitales. Idem de Triumuiris monetalibus, quod de his dicendum eſt: de quibus mentio eſt apud Pomponium lege ſecunda de originis iuris, & a-

H pud Ciceronem libro ſeptimo epiſtol. Famil. De Quæſtoribus ſcribit hoc modo Cornelius Tacitus libro undecimo: Sed Quæſtores regibus etiam tum imperantibus inſtituti ſunt: quod lex Curiata oſtendit à L. Bruto repetita. Mansítque Conſulibus poteſtas deligendi, donec eum quoque honorem populus mandaret: creatiq; primùm Valerius Poſthumius, Aemylius Mamercus LXIII anno poſt Tarquinios exactos, ut rem militarem comitarentur. Dein gliſcentibus negotiis duo additi, qui Romæ curarent. Mox duplicatus nu-

I merus ſtipendiaria iam Italia, & accedentibus prouinciarum uectigalibus. Poſt lege Sylla uiginti creati, ſupplendo Senatui, cui iudicia tradiderat. Vlpianus uerò in lege unica de officio quæſtoris, Digeſt. lib. 1. ita ſcribit: Origo Quæſtoris creandi antiquiſſima eſt, & pene ante omnes magiſtratus. Gracchanus denique Iunius libro ſeptimo de poteſtatibus, etiam ipſum Romulum & Numam Pompilium binos Quæſtores habuiſſe quos ipſi non ſua uoce ſed populi ſuffragio crearent, refert. Sed ſicuti dubium eſt, an Romulo & Numa

K Pompilio regnantibus Quæſtor fuerit: ita à Tullo Hoſtilio rege Quæſtores fuiſſe certum eſt. Et ſane crebrior apud ueteres opinio eſt Tullum Hoſtilium primum in Rempublicam induxiſſe Quæſtores. Et à genere quærendi Quæſtores initio

tío dictos, & Iunius, & Trebatius, & Feneſtella ſcribunt. A Plutarchus in uita Publicolæ ſcribit: In quæſtoria etiam lege ferenda maximam eſt laudem conſecutus. Vbi enim opus erat ad bellum pecunias pro cenſu ciues conferre, cum neque ipſe id munus obire uellet, & ab eo obeundo amicos deterreret: nec omnino publicas pecunias in priuatam domum inferri æquum duceret, ærarium Saturni ædem conſtituit: itáque hodie manet. Conceſſit autem populo, ut Quæſtores duos creare poſſet, creatiq; ſunt primi P. Veturius, & M. Minutius. B Apud Liuium non eſt mentio Quæſtorum ante Conſulatum T. Quintii Capitolini, & Aggrippæ Furii anno Vrb. CCCIX. Eo autem anno fuiſſe Quæſtores qui ærario præfecti eſſent, oſtendit iis uerbis, quæ ad finem libri tertii ſcribuntur: Hæc omnia adeo mature perfecta accepimus, ut ſigna eo ipſo die à quæſtoribus ex ærario prompta delataq; in campum, quarta diei hora mota ex campo ſint. Poſt uerò libro quarto de Quæſtoribus ita ſcribit: Quemadmodum bellum minore quàm timuerant dimicatione erat perfectum: ſic C in urbe ex tranquillo nec opinata moles diſcordiarum inter plebem ac patres exorta eſt: cœpta ab duplicando Quæſtorum numero. Quam rem, ut præter duos urbanos Quæſtores, duo Conſulibus adminiſteria belli præſto eſſent, à Conſulibus relatam, cùm & patres ſumma ope opprobaſſent: Conſulibus Tr. pleb. certamen intulerunt, ut pars Quæſtorum (nam ad id tempus patritii creati erant) ex plebe fieret. Paulò pòſt ſubiicit ſuffragiis populi, Quæſtores quatuor creatos. Id quod incidit in annum urbis CCCXXXV. quo anno erant Tribuni militum D Conſulari poteſtate L. Quintius, Sex. Furius M. Manlius, A. Sempronius. Magna profectò eſt inter hos auctores ſententiarum diuerſitas, quod ad originem huius magiſtratus attinet. Hoc tamen omnes conueniunt, tandem populi ſuffragiis creatos fuiſſe Quæſtores. Sane antequam frequentari cœperunt Tributa comitia, exiſtimo Curiatis comitiis Quæſtores eodem modo quo Tribunos Adileſq; plebis ante legem Voleronis, creari ſolitos. At poſtquam Curiata comitia cœperunt uelut auſpiciorum tantum cauſa in urbe retineri, ut ſcribit Cicero in Rullum, E Tributis comitiis creari cœperunt. A principio enim ciues Romani non alii erant, quàm qui uel in urbe uel in agro Romano habitabāt. Vnde ſemper in urbem migraſſe eos legimus, quos tum ciuitate donatos reperimus. Quòd ſi in urbem migrarent,

F rent, per curias etiam triginta diſtributos fuiſſe neceſſe eſt, quē-
admodum etiam diſerte affirmat Dionyſius. Quare primis illis
temporibus, Curiatis comitiis habendis nulli ciues excludeban
tur ſuffragio. At poſtquam admitti in ciuitatem cœperunt mu-
nicipia, quia in curiis, quæ urbis tantum partes erant, municipes
locum non habebant, cùm tamen in tribubus eſſent, neceſſario
efficiebatur, ut Tributis comitijs (ſi modo ciuitatem cum iure
ſuffragij obtinuiſſent) ſuffragio non excluderentur, Curiatis ue-
rò excluderentur. Id quod ne fieret, propterea cœperunt Tribu-
G ta frequentari: Curiata uero certis tantum de cauſis retineri, de
quibus nos poſtea diſputabimus. Porrò autem quæſtores ætate
Ciceronis Tributis comitiis creari ſolitos, ipſe indicat lib. 7. epi
ſto. Fam. in ep. ad Curium, cuius initium eſt: Ego uero. In cam-
po certe non fuiſti, cum hora ſecunda comitiis quæſtoriis inſti-
tutis, ſella Q. Maximi quem illi Conſulem eſſe dicebant, poſita
eſſet. Quo mortuo nunciato ſella ſublata eſt. Ille autem qui co-
mitiis Tributis eſſet auſpicatus, Centuriata habuit. Quod enim
Cicero dicit Cæſarem Tributis comitiis auſpicatum, cùm uellet
H quæſtoria comitia habere, apertè demonſtrat quæſtoria comitia
fuiſſe Tributa. Sequuntur ex ordinarijs magiſtratibus Tribuni
militum: de quibus ſcribit Aſconius duobus generibus conti-
neri, ut alii eſſent Rufuli, qui in exercitu creari ſolerent: alii Co-
mitiati, qui Romæ comitijs deſignarentur. De ijs utriſque Li-
uius lib. 7. Dec. 1. ita ſcribit: Et cum eo anno primùm placuiſſet
Tribunos militum ad legiones ſuffragio fieri (nam & antea ſicut
nunc, quos Rufulus uocant, imperatores ipſi faciebant) ſecundũ
in ſex locis tenuit. Ex ijs locis apparet non omnes Tribunos
I militum populi ſuffragio creari, & qui creabantur, primùm crea
ri cœpiſſe Coſſ. Q. Seruilio iterum, & L. Genutio iterum anno
Vrb. 393. De eiſdem Tribunis militum ita ſcribit Liuius lib. 9.
Dec. 1. Et duo imperia eo anno dari cœpta per populum, utraq;
ad rem militarem pertinentia. Vnũ, ut Tribuni militum ſeni de-
ni in quatuor legiones a populo crearētur: quæ antea perquam
paucis ſuffragio populi relictis locis, Dictatorum & Conſulum
ferme fuerant beneficia. Tulerunt eam rogationem Tribuni ple
bis L. Atilius, C. Martius. Ex quo loco intelligi poteſt iam in-
K de à Coſſ. Q. Aemylio iterum, & C. Iunio Bruto iterum anno
Vrb. 444. populi ſuffragijs ſedecim Tribunos militum, qui le-
gionibus quaternum millium præeſſent, creari cœpiſſe. Poſt ui-
ginti quatuor creatos à populo Tribunos militum, qui qua-
tuor

tuor primis legionibus præeſſent, reperio:legiones enim tãdem A
ſena millia continere cœperunt: ex quo ſequitur ſex Tribunos in ſingulis legionibus fuiſſe. Id quod poſtea ſemper obſeruatum eſt,niſi nominatim latum eſſet ad populum, ut ſuo iure cederet. Quod factum fuiſſe ſcribit Liuius lib.2.Decad.quintæ iis uerbis: In Tribunis militum nouatum eo anno propter Macedonicum bellum, quod Conſules ex S.C.ad populum tulerunt, ne Tribuni militum eo anno ſuffragiis crearentur, ſed Conſulum Prætorumq; in iis faciendis iudicium arbitriumq; eſſet. Vn
de apud Suetonium in Cæſare ita ſcriptum reperimus: Tribu- B
nus militum, qui primus Romam reuerſo per ſuffragia populi honor obtigit, auctores reſtituendæ Tribunitiæ poteſtatis enixiſſime iuuit. Et apud Plutarchum in uita Catonis Vticenſis. In petitione Tribunatus militaris legem quæ candidato nomenclatores adeſſe uetabat, ſolus Cato ſeruauit, per ſe ipſum appellans populum. Ex quibus locis apparet populi ſuffragiis etiamnum ætate Ciceronis Tribunos militum creari ſolitos. Tributis uerò comitiis creari, cùm ex eo intelligi poteſt, quòd minores ma
giſtratus eſſent, tum uerò ex eo quod ſcribit Saluſtius in bello C
Iugurthino, de Mario loquens: Ergo ubi primum Tribunatũ militarem à populo petit, pleriſque faciem eius ignorantibus, facile notus per omnes tribus declaratur. Neque enim moueri ex eo oportet, quod apud Liuium ſcriptum eſt in concione Camilli ad finem libri quinti: Quid alia, quæ auſpicato agimus, omnia fere intra pomœrium, cui obliuioni aut cui negligentiæ damus? comitia Curiata, quæ rem militarem continent: comitia Centuriata, quibus Conſules Tribunosq; militares creatis. Illic
enim Tribuni militares Conſulari poteſtate intelliguntur, non D
Tribuni militum ad legiones, qui nondum tempore Camilli populi ſuffragio creabantur. Extraordinarios magiſtratus urbanos, hoc eſt, quibus etiam in urbe imperium eſſet, multos ac diuerſi generis in hiſtoria reperire licet. Nam ut quæque negotia occurrebant, quæ extraordinariam curationem requirere uidebantur, ita alii atque alii magiſtratus creabantur. In hoc genere erant præfecti annonæ, qualem fuiſſe legimus L. Minutiũ apud
Liuium lib.4. ubi etiam à plebe creatum eum aſſerit: unde ſequi- E
tur non fuiſſe ea Centuriata comitia, ſed Tributa. Pompeius quoque hunc magiſtratum geſſit, creatus eo anno, quo Cicero reuocatus eſt ab exilio, ut conſtat ex orat. pro domo ſua. In hoc etiam genere erant Duumuiri nauales, de quibus Liuius lib. 10.

Decad.

F Decad. 1. ita ſcribit: Et duo imperia eo anno dari cœpta per po-
pulum, utraque ad rem militarem pertinentia. Vnum, ut Tribu-
ni militum &c. Alterum, ut Duumuiros claſſis ornandæ reficiē-
dæq; cauſa idem populus iuberet. Lator huius plebiſciti fuit M.
Decius Tribunus pleb. Hunc uero non fuiſſe ordinarium magi-
ſtratuum inde poteſt intelligi, quòd Liuius lib. 10. Dec. 4. & lib.
1. Deca. quintæ, cum rurſus huius magiſtratus meminit, certam
cauſam creationis aſſignat: nec ſimul creari facit cum ordinariis
magiſtratibus, ſed prout neceſſitas requirebat. Cum enim ita ſcri
G bit ad finem lib. 10. Duumuiri nauales creati C. Matienus & C.
Lucretius. Verba antecedentia oſtendunt ſubito eos creatos,
poſtquam nunciatum eſt à Liguribus obſideri L. Aemylium.
At ſi ordinarius magiſtratus fuiſſet, non ita pro neceſſitate ſubi-
to crearetur, ſed iam ſuperiore anno creatum cum reliquis magi
ſtratibus ordinarijs oportuiſſet. Et initio libri primi Decad. 5.
quia fecerat mentionem C. Furij Duumuiri naualis, propterea
ut cauſam huius magiſtratus reddat, ſtatim ſubiicit: Aduerſus Il
lyriorum claſſem creati Duumuiri nauales erant, qui tuendam
H XX. nauibus mari ſuperiore Anconam uelut cardinem habe-
rent. Quia uero illic Duumuirum naualem appellat L. Corne-
lium Dolabellam, eo anno quo erant Coſſ. M. Manlius &
M. Iunius Brutus: qui etiam biennio antè, Coſſ. A. Poſthu-
mio, & C. Calphurnio, in eo magiſtratu erat, ut idem Liuius ait
ad finem lib. 10. Decad. 4. hinc profectò argumentum duci po-
teſt, non fuiſſe eum ordinarium magiſtratum, cuius imperium
eſſet pluſquam annum. Quòd autem Tributis comitiis crearen
tur, ex communi illa ratione oſtendi poteſt, quòd inter minores
I magiſtratus hi eſſent. Ex hoc etiam numero erant Quæſtores
parricidij, quos etiam quæſitores appellatos uidemus: de quibus
ſupra diximus, cùm de Prætoribus agebamus. Hos uero comi-
tiis Tributis creari, uel inde intelligi poteſt, quod ſæpe habenti-
bus comitia Tribunis plebis quæſitores creabantur: quibus ius
non erat habendi comitia Centuriata. Hinc lex Mamilia apud
Saluſtium, lex Varia apud Aſconium, quibus decernebātur cer-
tis quibuſdam criminibus quæſtiones: ad quas exercendas ipſi
legum latores ſimul populum rogabant, ut Quæſitores deſigna
K ret. Iam uero minores hos magiſtratus fuiſſe nemo negat: unde
Tributis comitiis creari conſequitur. Erant etiam in hoc nume-
ro ii, quos populus deſignare ſolebat ad ædes ſacras dedicandas.
Scribit enim Cicero pro domo ſua, Q. Papyrium Trib. ple. legē
tuliſſe,

tuliſſe,quæ uetaret iniuſſu plebis aliquid conſecrare. Vnde Cice- A
ro colligit nemini licuiſſe ædem,aliudve quid conſecrare,niſi qui à populo ei rei præfectus eſſet. Item ii quos populus deſignabat locandarum ædium ſacrarum cauſa. Vt apud Liuium lib.2.Dec. 3.In religionem etiam uenit ædem Concordiæ,quam per ſeditionem militarem biennio antè L.Manlius uouiſſet, locatam ad id tempus nō eſſe.Itaque Duumuiri ad eam rem creati ab Aemylio Prætore urbis Cn.Pupius & Cæſo Quintius Flaminius ædem in arce faciendam locauerunt.Et lib.3.eiuſdem Decad. Exitu anni Q.Fabius Max.à Senatu poſtulauit, ut ædem Veneris Ery- B
cinæ,quam Dictator uouiſſet,dedicari liceret. Senatus decreuit, ut Tib.Sempronius Conſul deſignatus,cum primum Conſulatū iniiſſet,ad populum ferret,ut Duumuiros eſſe iuberet, ædis dedicandæ cauſa.Et lib.3.Dec.3.Et Duumuiri creati M.& C. Attilii,ædem Concordiæ dedicauerunt. Reficiendis etiam ædibus creari magiſtratus,aut potius curatores ſolebant,ut lib.5.Dec.3. Triuumuiri creantur reficiendis ædibus Fortunæ,& matris Matutæ intra portam Carmentalē,& Spei extra portam:quæ prio- C
re anno incendio conſumptæ fuerant.Et Q. Catulus ad reficiendū Capitoliū tēporibus belli ſocialis igne conſumptum,à populo præfectus erat Reperio etiā Quinqueuiros muris turribuſq; reficiendis.Vt lib.5,Dec.3.Comitia deinde à Prętore urbano de Senatus ſentētia,plebiſq; ſcito ſunt habita ꝗbus creati ſunt Quinqueuiri muris turribuſq; reficiendis. Alios item Quinqueuiros menſarios Conſulibus P.Valerio & C.Martio iterum, ad liberandum ære alieno populum.Triumuiri etiam menſarii tēporibus ſecundi belli Punici facti ſunt.De iis ita ſcribit Liuius lib.3. D
Dec.3.Et Romæ quoque propter penuriā argēti Triumuiri mēſarii rogatione Mimitii Tr.pl.facti ſunt. Triumuiros etiam ſacris conquirendis aliquando factos legimus.Vt lib.5.Dec.3. Et Triumuiri bini creati ſunt.Vni ſacris conquirendis,doniſq; perſequendis. Atque omnes quidem illi,ſiue curatores ſiue magiſtratus extraordinarii,non perinde ut ordinarii annuam poteſtatem habebant:ſed tandiu in imperio erant, dum curationem cuī præfecti erant abſoluiſſent.Quia autem in minoribus magiſtratibus omnes numerantur,idcirco neceſſe eſt,ut dicamus Tribu- E
tis comitiis creari ſolitos.Ac de urbanis quidem ſatis.Sequitur, ut de prouincialibus dicamus. Prouinciales autem appello omnes magiſtratus, quibus erat imperium curatione extra urbem tantum. In hoc numero erant Triumuiri, Quinqueuiri, De-

F cemuiri, Vigintiuiri, aut quotquot omnino creari placuerat, ad colonias deducendas, aut redigendos colonos in ſuas quaſque colonias. De quibus tam frequens eſt in hiſtoria mentio, ut de iis aliquid adſcribere ſuperuacaneum futurum ſit. In hoc etiam numero complector Curatores uiarum extra urbem. Qualem fuiſſe Q. Thermum apud Ciceronem in prima epiſt. ad Attic. legimus: quem dicit Curatorem uiæ Flaminiæ. Qualem etiam C. Gracchum fuiſſe in hiſtoria Plutarchi, & Appiani legimus. His etiã addendi ſunt Triumuiri, quos iuuenibus ad militiam conqui-
G rendis tempore ſecundi belli Punici creatos reperimus. Liuius lib. 5. Decad. 3. Conſules cum ægræ delectum conficerent, quòd inopia iuniorum non facile in utrunque, ut & nouæ urbanæ legiones, & ſupplementum ueteribus ſcriberetur, ſufficiebat: Senatus abſiſtere eos incœpto uetuit, & Triũuiros binos creari iuſſit. Alteros, qui citra: alteros, qui ultra quinquageſimum lapidem in plateis foriſq;, & in conciliabulis omnem copiam ingenuorum inſpicerent: & ſi qui roboris ſatis ad ferenda arma habere uiderentur, etiam ſi nondum militari ætate eſſent, milites facerent. Hu-
H iuſmodi omnes prouinciales magiſtratus extraordinarii erant. Tributis uerò comitiis fieri uel inde poteſt oſtendi, quod habentibus comitia Tribunis fere creabantur. Alii erant prouinciales magiſtratus, qui uel Proconſules, uel Proprætores, uel Proquæſtores in prouincias mittebantur: de quibus ut dicamus, paulò altius de omni ratione adminiſtrandarum prouinciarum repetemus. Vetus adminiſtrandarum prouinciarum ratio iã inde ante tempora ſecundi belli Punici fuit, ut Cõſules Prætoreſq; ſtatim initio magiſtratu ſortirentur, aut inter ſe cõpararent prouincias
I quas Senatus nominaſſet. Vt autem ſorte euenerant prouinciæ, ita in ſuas quiſq; prouincias proficiſcebantur, in quibus annũ ſui magiſtratus peragebãt. Eoq; anno finito, anni ſequẽtis magiſtratus ſuccedebant. Qua ratione fiebat, ut prouincialibus magiſtratibus creandis, nõ opus eſſet comitiis: ſi iſta ordinaria ratio obſeruari ſemper potuiſſet. Verũ bellis undiq; urgentibus ordinaria iſta ratio ſæpe ſufficere non uidebatur. Vnde fiebat, ut extra ordinem mandari prouinciam oporteret: ob idq; ad populum ferri, ut eum deſignaret quem uellet in prouinciam mitti. Porrò autẽ
K multis modis euenire poterat, ut extra ordinem hic aliquid eueniret. Vno modo, ſi annuo finito imperio continuandus magiſtratus uideretur. Quæ cauſa fuit creandi primi Proconſulis anno Vrb. 290. quo anno Liuius lib. 3. Dec. 1. ſcribit T. Quintium Pro-

Pro coſ. aduerſus Aequos factũ: itemq́ſecundi, anno Vrb. 427. A
Coſſ. L. Cornelio Lentulo & P. Philone, ut oſtendit Liuius lib. 8. Decad. 1. iis uerbis: Iã Publius inter Palæpolim Neapolimq́, loco opportune capto diremerat hoſtibus ſocietatem auxilii mutui. Itaque cum & comitiorum dies inſtaret, & Publium imminẽtem hoſtium muris auocari à ſpe capiendæ in dies urbis haud è Rep. eſſet, actum cũ Tribunis eſt, ad populũ ferrẽt, ut cũ P. Philo Conſulatu abiiſſet, Proconſul rem gereret, quoad debellatum cum Græcis eſſet. Ex eo uerò Liuii loco ſimul intelligi poteſt Tributis comitiis creatum hunc Proconſulem. Nam ſi Tribu- B
norum pl. rogatione factus eſt, Centuriata comitia eſſe, non potuerunt. Quam eãdem rationem poſtea ad multam ætatem obſeruatam fuiſſe in prorogando prouincialibus magiſtratibus imperio, ex Liuii hiſtoria intelligi poteſt: apud quem paſſim reperitur de prorogando imperio ad populum latum eſſe. Quod autẽ id Tributis comitiis fieret, ex Liuio demonſtrari poteſt, apud quẽ lib. 9. Decad. 3. ita ſcriptum eſt: De Hiſpaniæ imperio, quod in eã prouinciam duos Proconſules mitti placeret, latum ad populum eſt. Omnes tribus eoſdem L. Cornelium Lentulũ & L. C
Malium Acidinum Procõſules, ſicut priore anno tenuiſſent, obtinere eas prouincias iuſſerunt. Et lib. 10. Cõſules iuſſi cum Tribunis pl. agere, ut ſi iis uideretur, populum rogarent quẽ uellent in Africa bellum agere. Omnes tribus P. Scipionẽ iuſſerent. Et lib. 2. Dec. 4. Et de altero Aedile plebiſcitum eſt factũ rogãtibus Tribunis, quos duos in Hiſpaniam cum imperio ad exercitus ire iuberent, ut L. Cornelius Aedilis ad magiſtratum gerendum ueniret: L. Mãlius Acidinus decederet de prouincia. Multos poſt annos plebs Cornelio Lentulo & L. Tercinio Proconſulibus im- D
perium eſſe in Hiſpania iuſſit. Ex iis locis perſpicuum eſt, Tributis comitiis Proconſules, Proprætoreſq́ iam tum creari ſolitos. Semel tamen reperimus P. Scipionem comitiis Centuriatis factum Proconſulem, ut ſupra diximus. Id quod propter magnitudinem deligendi, tum extraordinaria cura imperatoris à Senatu decretum potius exiſtimo, quàm quod iis comitiis opus eſſet. Alio modo extra ordinem fieri aliquid dicebatur, ſi extra ſortẽ nominatim prouincia aliqua cuipiam decerneret. Tum. n. ſi collega pati nollet beneficio ſortis ſe excludi, populus rogari ſolebat, E
ut deſignaret quem uellet eã prouinciã obtinere. Quia. n. legitima ordinariaq́ ratio erat decernẽdi prouincias, ut de iis prouinciis, quas Senatus pro neceſſitate Reip. nominaſſet, ſortes mitterent,

F rent, eamq́ obtineret quiſq; quam ſors ei dediſſet: idcirco neceſſe erat ſi extra ſortem prouincia alicui daretur, populũ cuius ſumma erat poteſtas, de ea re conſuli. T. Liuius lib. 10. Dec. 1. ita ſcribit: Q. Fabius inde quintum, & P. Decius quartum Conſulatum ineunt, tribus Conſulatibus cenſuraq́ collegæ: nec gloria magis rerum, quæ ingẽs erant, q̃ cõcordia inter ſe clari. Quæ ne perpetua eſſet, ordinũ magis q̃ ipſorũ ĩter ſe certamẽ interueniſſe reor: patritiis tendentibus, ut Fabius Hetruriam extra ordinem prouinciam haberet: plebeiis auctoribus Decio, ut ad ſortem reuoca-
G ret. Fuit certe contentio in Senatu: & poſtquam ibi Fabius plus poterat, reuocata res ad populum eſt. Et paulo poſt: Fabius nihil aliud precatus populum, quàm ut priuſquam introuocarentur ad ſuffragium tribus, App. Claudii Prætoris adlatas ex Hetruria literas audirent, comitio abiit. Nec minore populi conſenſu q̃ Senatus prouincia Hetruriæ extra ſortẽ Fabio decreta eſt. Ex hoc Liuii loco cùm ea quæ diximus manifeſta ſunt, tùm uero ex eo, quòd dicit hæc comitia habita fuiſſe in comitio, neceſſario efficitur non fuiſſe Centuriata comitia. Quia uero tribus intro-
H uocatas dicit, conſequitur non Curiata etiam, ſed Tributa fuiſſe comitia. Ego autem illam exceptionem adieci, niſi concedente collega, eo q̃ nil opus eſſet populum conſuli, ſi collegæ inter ſe comparaſſent prouincias, ut ſorte opus non eſſent. Vnde apud Liuiũ lib. 8. Dec. 3. ita ſcribitur: Nominatæ Conſulibus prouinciæ ſunt. Sicilia Scipioni extra ſortem concedente collega, quia ſacrorum cura Pontificem max. in Italia retinebat, obtigit. Qđ uero de prouinciis comparare inter ſe liceret, ex iis intelligi poteſt, quæ lib. 3. Dec. 5. ita ſcribuntur. Principio inſequentis anni
I cùm Cõſules noui de prouinciis retuliſſent, primo quoq; tẽpore aut comparare eos inter ſe Italiam & Macedoniam, aut ſortiri placuit. Et libro quinto: Moniti deinde Conſules à patribus, ut quoniam alterum ex iis ſuccedere C. Licinio, qui legatus nominatus erat in Galliam, oporteret primo quoque tempore prouincias aut compararent inter ſe, aut ſortirentur. Poſtremis temporibus, adeoq́ ætate Ciceronis hanc fuiſſe rationem decernẽdarum prouinciarũ reperio. Conſulares erant quædam prouinciæ, quædam Prætoriæ. Erant autem Conſulares, quæ ſingulorum
K annorũ Conſulibus aſſignabantur, & in quas miſſi magiſtratus Proconſules erant. Prætorię uero, quæ ſingulorum annorũ Prętoribus decernebantur, & in quas miſſi magiſtratus Proprætores erant. Et quãquã ſummũ eſſet utriuſq; imperiũ in prouincia, maior

maior tamen erat Proconſulum dignitas quàm Proprætorũ. Quod A
uel inde apparet, quòd nõ modò maiorem exercitũ, plures faſces ha
bebant Proconſules, ſed etiam reliqua omnia Conſularia orna-
menta. Proprætores uerò minorem exercitum habebant, & fa-
ſces pauciores, Prætorumque tantum inſignia præ ſe ferebant. In
quas ergo prouincias cum imperio Conſulari mittendo magi-
ſtratus Senatus decreuiſſet, hæ erãt Conſulares prouinciæ. De qui-
bus erat lex Sempronia à C. Graccho Tr. pl. lata: cuius meminit
Cice. pro domo ſua iis uerbis: Itane uero tu prouincias Conſula-
res, quas C. Graccus qui unus maxime popularis fuit, nõ modo B
non abſtulit à Senatus à Senatus, ſed etiam ut neceſſe eſſet quot-
annis conſtitui per Senatum, decreta lege ſanxit: eas lege Sem-
pronia per Senatum decretas reſcidiſti: extra ordinem ſine ſorte
nominatim dediſti. Ex iis autem, quæ ſcribuntur in oratione de
prouinciis Conſularibus, intelligi poteſt ſingulis annis duas pro
uincias decernẽdas fuiſſe iis Cõſulibus, qui adhuc deſignãdi eſſent.
Quibus pòſt deſignatis nominatæ à Senatu prouinciæ in ſortẽ
mittebatur. Verba Ciceronis hæc ſunt: Decernendæ nobis ſunt
lege Sempronia duæ. Et alio loco: Alter belli Gallici rationẽ ha C
bet: fungitur officio boni Senatoris. Legem quam non putat, eã
quoque ſeruat. Perfinit enim ſucceſſori diem. Qui mihi nihil ui-
detur minus à dignitate diſciplinaque maiorum diſſidere, quàm ut quĩ
Conſul Calendis Ian habere prouinciam debet, iis ut eam deſpõ-
ſam non deeretam uideatur. Fuerit toto in Conſulatu ſine pro-
uincia, cui fuerit antequã deſignatus eſſet decreta prouincia. Sor
tietur an non? Nam & non ſortiri abſurdum eſt, & quod ſortitus
ſit, non habere. Proficiſcetur paludatus? quò? quò peruenire an-
te certam diem non licebit. Ianuario, Februario, prouinciam nõ D
habebit: Calendis ei denique Martiis naſcetur repente prouincia.
Erat igitur iam inde poſt legẽ Semproniam ordinaria ratio de-
cernendi prouincias Conſulares, ut ante comitia Cõſularia, Se-
natus deſignandis Conſulibus prouincias decernæret, quas dein-
de ſortirẽtur inter ſe. In quo à ueteri ratione, ut apparet, nihil aut
parũ diſceſſum erat. Nam & prius Senatus prouincias nomina-
bat, quas deinde ſortirẽtur inter ſe Conſules. Id tamen lege Sem
pronia diuerſitatis adiectum eſt, quod ante deſignatos Conſules
id fieri oporteret lege Sempronia prius autẽ poſt eos deſignatos E
plurimum, ſæpe etiam poſt initium magiſtratum fiebat: ut ex hi
ſtoria T. Liuii conſtare poteſt. Deinde, prius ualebat communis
intercedendi Senatuſconſultis ratio: ita ut intercedentibus Tribu

F nis non poſſet ratum eſſe decretũ Senatus de prouinciis. At lege Sempronia effectum eſt,ut decreto Senatus de prouinciis Conſularibus,intercedi nõ poſſet:quemadmodum Cicero oſtendit in orat.De pro.Conſ.his uerbis:Faciã,inquit,illas Prætorias,ut Piſoni & Gabinio ſuccedatur ſtatim.Si hic ſinat.Tum.n.Tribunus intercedere poterit:nunc non poteſt.Itaque ego idẽ,qui nunc Cõſulibus qui deſignati erunt,Syriam Macedoniãq; decerno,decernã eaſdem Prætorias,ut & Prætores annuas prouincias habeãt, & eos quamprimũ uideamus,quos animo æquo uidere nõ poſ-
G ſumus.Sed mihi credite,nunquam ſuccedetur illis,niſi cum ea lege referretur,qua intercedi de prouinciis non licebit.Ex iis Ciceronis uerbis apparet, intercedi non potuiſſe decreto Senatus de prouinciis Conſularibus,at Prætoriis prouinciis decernẽdis potuiſſe intercedi.Tũ illud intelligi poteſt,Cõſulares prouincias nõ fuiſſe certas quaſdã ex Romanis prouinciis,quæ nõ poſſent niſi Cõſulares eſſe:ſed pro Senatus uoluntate Conſulares fiebant, in quas cũ imperio Conſulari mittebantur:Prætoriæ,in quas cum imperio Prætorio:ita ut uiciſſim quæ Cõſulares fuerant, Præto-
H riæ fierent & quæ Prætoriæ ante fuerãt,Cõſulares fierent.Adeo autem in arbitrio Senatus hoc erat,ut interdum ignobiles admodum prouinciæ Conſulares fierent.Suet.in Cæſare:Eandẽ ob cauſam opera optimatibus data eſt,ut prouinciæ futuris Conſulibus minimi negotii,id eſt ſylue calleſq; decernerẽtur. Porro autem ſolebant poſtremis illis tẽporibus Conſules fere totum annũ ſui Conſulatus in urbe conſumere,nec fere in prouincias proficiſcebantur,niſi ad finẽ anni præſertim ſi nullũ eſſet in prouincia bellum quo ad naturandũ urgeret.Qua ratione fiebat,ut cum anno
I Conſulatus continuarent & alterum annũ Procõſulatus.Nec ſicut prioribus temporibus terminato anno Conſulatus,rogãdus erat populus de prorogando imperio, ſed abſq; ulla rogatione, propter decretũ Senatus habebant in prouincia imperiũ, finito etiam anno ſui Conſulatus.Erat autẽ hoc cõmune omnibus prouinciarũ magiſtratibus,ut tandiu obtinerent imperium,quandiu ſucceſſor non mittebatur,ſiquidem ipſi in prouincia eſſe uellent peracto tempore Senatuſconſulti : nec ſingulis annis ferendum erat ad populum de prorogando imperio,ſicut prioribus tempo-
K ribus fieri ſolebat:ſed ſemel obtentũ imperiũ eò uſq; retinebatur, dũ ſucceſſor mitteretur.Id uero,ut ita eſſet,lege Cornelia cauebatur Cuius meminit Cicero in epiſtola nona ad Lentulum lib. 1. Epiſt.Eã legẽ Cicero indicat fuiſſe,ut quamprimũ urbe egreſſus

eſſet

eſſet is, cui prouincia decreta eſſet, imperium haberet, quoad in urbem repedaſſet. Ex quibus perſpicuũ eſt per legẽ Corneliã effectum eſſe, ut quod ſuperioribus tpibus extraordinariũ erat, ob idq; populi auctoritatẽ interuenire deſyderabat, ordinarium fieret, ut iã rogatione de prorogando imperio opus non eſſet, ſi ſucceſſor non mitteretur. Nec repugnat iis quæ diximus rogatio Trebonia, qua latum eſt ad populum, ut Cæſari imperium in Gallia in aliud quinquenniũ prorogaretur. Hac.n.lege uolebat Trebonius Põpeio, & Craſſo auctoribus Senatui poteſtatem de ea prouincia decernendi tollere, ut ne liceret ante quinquennium ſucceſſorem mittere. Nam ſi ſucceſſorem miſiſſet Senatus, omnino ei decedendum fuiſſet. Lege enim Cornelia triginta tantũ dies concedebantur magiſtratui ad decedendum, poſtquam ſucceſſorem in prouinciã ingreſſum ſciebat: Vt docet Cic. in epiſt. ad Appiũ ſexta lib. 3. Epiſt. Erat igitur ordinaria ratio decernendarum Conſulariũ prouinciarũ illa, q; expoſui. In qua ad creandos magiſtratus ꝓuinciales populi ſuffragiis opus nõ erat, ſicut nec prius, cũ nihil extra ordinem fieri contigiſſet. Illud ſane non negauerim, lege Curiata, & adumbratis quibuſdam comitiis Curiatis opus fuiſſe prouincialibus magiſtratibus, ut nos poſtea oſtendemus. Verum Tributis comitiis aut Centuriatis nihil opus fuiſſe affirmo in illa ordinaria prouinciarum decernendarum ratione. At ſi prouincia decerneretur extra ordinẽ, tũ uero populi ſuffragiis opus erat ad creandos magiſtratus, præſertim poſt legẽ Corneliã à C. Cornelio Tribuno plebis perlatam: qua lege, ut ſcribit Dion libro 36. cauebatur, ut eſſet quidẽ in Senatus poteſtate imperia extra ordinẽ dare, omninoq; legibus ſoluere: ſed ita, ut pòſt rogatio ad populum ueteri more de ea re ferretur: quam rogationem omnino à populo iuberi neceſſe eſſet. Hoc enim idem eſt cũ eo, quod Aſconius de hac lege Cornelia ſcribit: Cautũ inquã fuiſſe, ne quis in Senatu legibus ſolueretur, niſi ducẽti adfuiſſent: neue quis intercederet, cũ ea de re ad populũ ferretur. Hæc lex lata eſt Q. Calphurnio Piſone & M. Acilio Glabrione Coſſ. anno Vrb. 687. Ac Senatus quidẽ præter ius antiquũ eã ſibi auctoritatem iamdudum uſurpauerat, ut legibus ſolueret quos uellet nõ conſulto populo, cùm antiquo iure cautum eſſet, ut nemo legibus ſolueretur niſi per populum. Cùm ergo certum ſit, extra ordinem prouinciam dare nil aliud eſſe q; præter morem legibus receptum, imperium alicui decernere, dubium eſſe non poteſt, prouinciam neminẽ extra ordinẽ obtinere potuiſſe, niſi legibus

F ſolutus eſſet. Ex quibus perſpicuum eſt, quandiu non licuit quẽ-
quã legibus niſi per populum ſolui, tandiu non potuiſſe omnino
prouincias extra ordinem obtineri abſque rogatione populi. At
poſtquam id iuris totum ad ſe tranſtulit Senatus, tum uerò ex-
traordinaria imperia decernendi adeo Senatus poteſtas fuit, ut
fere non aliter à populo ea obtinerentur: niſi præter Senatus uo-
luntatem, rogatione alicuius magiſtratus à populo decernerent.
Poſtquam autẽ C. Cornelius eam quam dixi legẽ pertulit, tũ ue-
rò planum eſt, nullam prouinciam extra ordinem obtineri po-
G tuiſſe abſq; rogatione populi. Vnde fit, ut poſt eam legem extra-
ordinariis imperiis obtinendis ſemper aduocatis comitiis opus
fuerit, ſiue Senatus decreto obtinerentur, ſiue à populo præter
Senatus decretũ. Extra ordinem autem aliquid fieri dicebatur,
quocunque modo ab illa ordinaria ratione diſcedebatur. Ac pri
mũ cùm oporteret Cõſulares prouincias dari iis qui Conſulatũ
gererent, ſi quando iis decernerentur qui in magiſtratu nõ erãt,
extra ordinem fieri aliquid dicebatur. Hoc autem euenire pote-
rat multis de cauſis. Nam ſi Cõſules ipſi in prouincias ire nol-
H lent: ut Hortenſius in prouinciam profectus nõ eſt, teſte Cicerone
in Bruto, & Bibulus poſt Conſulatum in urbe manſit, & Cicero
ipſe Galliam prouinciam ſibi decretam in concione depoſuit, &
Pompeius & Craſſus poſt primum Conſulatũ in urbe mãſerunt,
tũ ſi ex iis, qui magiſtratũ non gerebant, aliquis in prouinciã cũ
imperio Cõſulari mitteretur, extra ordinem prouinciam is obti
nere dicebatur. Veluti cũ in Ciliciam multo tempore poſt Con
ſulatũ Cicero Proconſul miſſus eſt: & Bibulus in Syriam, L. Do
mitius in Galliã. Neque enim priuati homines tametſi Conſula
I res eſſent, prouinciam obtinere poterant, priuſquã ex priuatis fa
cti eſſent magiſtratus. Quòd uerò Cicero eam prouinciam ha-
buerit, nõ modo à Senatu ſed etiã à populo, uerba eius indicant
quæ ad C. Caſſium ſcribuntur lib. 15. epiſt. Fam. De me autem
idem tecum his ago literis, quod ſuperioribus egi, ut oẽs tuos
neruos in eo contendas, ne quid mihi ad hanc prouinciam, quã
& Senatus & populus annuam eſſe uoluit, temporis prorogetur.
Quod .n. Cicero facit mentionẽ populi, ad rogationem pertinet,
quæ de eius imperio lata eſt. Neque .n. populi iuſſum hac in re
interueniſſe, aliter intelligere poſſumus. Alio modo priuatis ex-
K tra ordinem prouincia decernebatur, ſi qñ Reip. tẽpora require-
re uiderẽtur, ut præter eos qui magiſtratus gerebant, aliquid ſin-
gulari uirtute Imperator ſeligeretũ, q in ꝓuinciã mitteretur. Qua

ra-

ratione Pōpeius prouinciã obtinuit, cũ aduerſus Pyratas Procõ ſul eſt miſſus. In quo multa extra ordinẽ facta ſunt. Primùm ꝙ uni ex priuatis prouincia Italia dabatur, deinde ꝙ triẽniũ Procõ ſul eſſe iubebatur, tũ ꝙ imperiũ ei aduerſus omnes abſq; prouoca tione: poſtremo ꝙ imperiũ ei tãta amplitudine dabatur, ut non modò totius maris interni imperium ei cederet, ſed etiam in om nibus omnium prouinciis ad quinquageſimum uſque ſtadium: qua ratione fiebat, ut nouo more omnes fere Romanæ prouinciæ ſimul eius imperio, ꝙ ad orã maritimã attinet, ſubiicerẽtur. A

Hanc prouinciam Põpeius lege Gabinia habuit præter Senatus uoluntatem. Vnde ſequitur comitia, quibus hoc tantum imperiũ Põpeio datũ eſt, Tributa fuiſſe: ut quæ ab A. Gabinio Tr. pl. habita ſint. Hac eadẽ ratione Põpeius, cum rei frumentariæ præfectus eſt, prouinciam obtinuit. In quo hæc omnia fuerunt extra ordinem: ꝙ nominatim Pompeio data eſt: ꝙ priuato: ꝙ procuratio frumentaria Sex. Clodio, q̃ lege P. Clodii ſuperiore anno habuerat, detrahebatur: ꝙ imperiũ ei multo maius dabatur, quàm quod ſolebat eſſe præfecti annonæ, nempe Proconſulis non modò in Italia, ſed etiam in omnibus Romanorum prouinciis, ut B

ait Dion lib. 39. ꝙ in quinquenniũ ea prouincia dabatur. Hanc prouinciam à Senatu obtinuiſſe Põpeiũ ſcribit Cic. in oratione pro domo ſua. Quod tamen rogatione etiam populi Senatus decretum confirmatũ ſit, uel hinc intelligi poteſt, ꝙ non potuit lex Clodia niſi lege abrogari. Poterant etiã prouincia extra ordinẽ dari his qui in magiſtratu erant: tã iis qui in urbe erant, quàm iis qui extra urbem imperium habebant. Quando in Hiſpaniam aduerſus Sertorium miſſus eſt Pompeius, erat cũ imperio ad urbẽ non dimiſſo adhuc exercitu, quo Lepidum oppugnauerat, ut C

ait Plutar. in Põpeio. Fuerunt autem omnia hæc extra ordinẽ: quod nominatim ei, quẽ priuatũ eſſe abſoluta prouincia priore, oportebat: quod adoleſcenti, qui nondum magiſtratum in urbe geſſiſſet: qđ imperiũ cõſulare ei dabatur: quod iã ſæpe imperium in prouincia habuiſſet. Quando etiã lege Manilia data eſt Pompeio prouincia, extra ordinem hæc fuerunt, quòd ei, qui iam toties in prouincias miſſus eſſet, & qui adhuc in imperio eſſet eius prouinciæ, quam ſuperiore anno lege Gabinia habuerat, decerneret alia prouincia, qđ imperiũ ei dabatur in Bithynia, q̃ Procoſ. adminiſtrabat M. Glabrio, & in Cicilia, q̃ Q. Martius Rex Procoſ. obtinebat: qđ nominatĩ & extra ſortẽ Põpeio dabatur. Hęc aũt comitia, q̃ à Manilio Tr. pl. habita ſũt, Cẽturiata eſſe nõ D E

F potuerunt. Vnde error interpretis apud Plutarchũ manifeſto deprehenditur: qui cùm uertere debuiſſet perlatam eſſe legem omnium tribuum ſuffragio, uertit promulgatam omnibus Centuriis. Ipſis etiam Conſulibus extra ordinem dari poterant prouinciæ. Veluti cùm lege Vatinia Cæſari Gallia prouincia data eſt, quia nominatim & extra ſortem, præter Senatus decretũ in quinquennium ea prouincia data eſt, idcirco extraordinaria dicitur. Et lege Clodia Piſoni & Gabinio prouinciæ Syria & Macedonia datæ ſunt extra ordinem, quia cum alias prouincias Senatus
G his decreuiſſet, nominatim & extra ſortem eæ prouinciæ eis datæ ſunt. Et lege Trebonia Pompeio & Craſſo iterum Conſulibus Syria & Hiſpania prouinciæ extra ordinem datæ ſunt, quia nominatim, & in quinquennium datæ ſunt. Et Mario in primo Conſulatu prouincia Numidia rogatione L. Manlii Tribun. pl. data eſt, cùm eam Senatus paulò antè Metello decreuiſſet. At L. Lucullo prouincia extra ordinem data eſt, Mithridatici belli, quia iam ſortitus erat Galliam Ciſalpinam: qua prouincia dimiſſa nominatim ei data eſt Cicilia in locũ demortui L. Octauii, ſi-
H mulq́; iniunctum, ut aduerſus Mitridatem bellum gereret, cum eſſet Proconſul Bithyniæ M. Cotta ipſius collega. Hæc uerò à Senatu tantum citra ullam populi rogationem obtinuiſſe Lucullus legitur apud Plutarc. & Cice. initio lib. Academ. quæſtionũ, qui Lucullus inſcribitur: qui tũ lex Cornelia lata nõ erat, ideóque Senatui legibus ſoluere Lucullum licebat abſque rogatione populi. Vt ergo ſummatim de prouinciis Conſularibus dicam, ſuffragiis populi ad creandos Proconſules nunquam opus fuit, niſi extra ordinem aliquid fieret. Cùm uero extra ordinem ali-
I quid fiebat, ante legem quidem Corneliam interdum à populo, ſæpe à Senatu abſque ulla populi rogatione imperia extraordinaria dabantur: poſt legem uero Corneliam, neceſſariò populi rogatione, ſed interdum ex Senatus etiam decreto ſæpe præter Senatus uolũtatẽ Procõſules creari oportebat. Id uerò Tributis comitiis fieri, exempla quæ à nobis propoſita ſunt, manifeſtò indicãt. De prouinciiis uero Prætoriis eadem aut non multum diuerſa dici poſſunt. Nam ut ex iis, quæ citauimus ex oratione de prouinciis Conſularibus intelligi poteſt, Prætoriæ etiam pro-
K uinciæ à Senatu decernebãtur. Quas uerò Senatus nominauerat, eas deinde ſortiebantur inter ſe Prætores. Sed hoc diuerſum à prouinciis Conſularibus erat, q; Conſulares in incertum decerni ſolebant à Senatu, anteq́; deſignati eſſent Conſules, ut paulò

antè

antè demonſtrauimus:at Prætoriæ decernebantur ipſis Prætoribus,cum magiſtratum gerebant. Huius aũt diuerſitatis ea erat, ut opinor,ratio,ꝙ oĩbus Prætoribus ſuæ erant in urbe ꝓuinciæ in iure dicendo,quas neceſſario debebant toto anno ſuæ Præturæ adminiſtrare. Alius.n.urbanã iuriſdictionẽ habebat,alius inter peregrinos,aliud de maieſtate,alius de ambitu, alii inter ſicarios,alii deniq; alias q̃onespublicas exercebãt,ut ſuperiore libro pluribus oſtẽdimus. Itaq; ſtatim deſignati Prætores ſortiebantẽ inter ſe urbanas iſtas prouincias ſibi per leges iandudũ decretas, ut nono Seuatus decreto in ea re opus non eſſet.Id quod Cic.2. oratione in Verr.oſtendit his uerbis: Ecce autem illis ipſis diebus,cum Prætores deſignati ſortirentur,& M.Metello obtigiſſet,ut is de pecuniis repetundis quæreret.Quia igitur duas ſimul prouincias eiſdem Prætoribus decernere non licebat,idcirco ꝓuincias extra urbem Prætoribus decernere nõ poterat Senatus, niſi eo anno quo Præturam gerebant.Sic autem decernebantur ut niſi exacto anno Præturæ in prouincias non proficiſcerentẽ. In quo illorum temporum à ſuperioribus differentia obſeruari poteſt. Superioribus enim temporibus Prætores inito ſtatim magiſtratu ſortiebantur prouincias,in quas etiam ſtatim proficiſcebantur ii,quibus extra urbem obtigiſſent prouinciæ, annũ ſuæ Præturæ in prouincia geſturi:quibus ſi ſucceſſor non mitteretur,de prorogando imperio ad populum ferebatur.Quæ omnia ex lectione tertiæ,& quartæ Decad.T.Liuii aperta ſunt. At Ciceronis ætate Prætores iuri dicundo in urbe retinebantur toto anno ſuæ Præturæ:niſi q̃d accidiſſet tumultus, cuius cã omiſſa iuriſdictione urbe exeundum eſſet: q̃to accidit in coniuratione Catilinæ.Ipſo autem anno ſuæ Præturæ ſortiebantur eas prouincias,quas Senatus Prætorias decreuiſſet,in quas profecti tandiu imperium habebant,quandiu ſucceſſor non mittebatur: idq; per legem Corneliam,uti diximus. Vnde apud Suetonium ita ſcribitur de Cæſare:Ex Prætura ulteriorem ſortitus Hiſpaniã. Et de Octauio patre Auguſti:Ex Prætura Macedoniam ſortitus.Et apud Ciceronem,Verres ex Prætura urbana ſortitus Siciliam.Et L.Muræna ex Prætura Galliam ſortitus eſt.Illa uero lege Cornelia Verres triennio fuit Prætor Siciliæ,& Q.Tullius frater Ciceronis tres annos Aſiam prouinciam Prætor adminiſtrauit.Neque his prorogatum imperium ab alio legimus, q̃ à Senatu. Atque illa quidem erat Prætoriarum prouinciarum ordinaria adminiſtratio:ad quã nullis opus erat comitiis,quibus prouin-

F prouinciales magiſtratus crearentur. Sin extra ordinem decernerētur, idē hic dicēdū eſt, quod paulò antè ĩ Cōſularibus diximus. Ante legē C. Cornelii, qua legibus ſoluendi poteſtas inconſulto populo Senatui detracta eſt, fere Prætorias prouincias extra ordinem Senatus ſine ulla rogatione populi decernebat. Poſt legē uerò Corneliā perlatā omnino creandis extra ordinem Proprętoribus, neceſſe erat haberi comitia ſiue decreto Senatus, ſiue à populo præter Senatus ſententiam prouinciæ darentur. Extra ordinem autem decerni dicebantur eiſdem de cauſis, quibus Cō-
G ſulares. Nā ſi nollēt in prouinciam proficiſci aliqui Prætores, id eis liberū erat: ut Cicero pro Murena oſtendit, Ser. Sulpitium alloquēs his uerbis: Poſtremo tu in prouinciā ire noluiſti. Nō poſſum id in te reprehēdere, quod in meipſo & Prætor, & Conſul ꝓbaui. Tū uero reſpuētibus prouinciā Prætoribus ſæpe accidedebat, ut reliqui non reſpōderēt ad numerū prouinciarū, quas Senatus Prætorias decreuiſſet: ideoq; neceſſe erat alio ſubſtitui. Quemadmodū aūt Cōſularibus uiris, qui in prouinciis non fuiſſent, Cōſulares prouinciæ, quas Cōſules reſpuiſſent, demādari ſo-
H lebāt: niſi quod interdum Prætorū ſortitioni à Senatu relinquebantur Conſulares huiuſmodi prouinciæ, maximè ſi nulli eſſent Conſulares, qui in prouincias ire aut poſſent aut uellent: quomodo Gallia prouincia, quā Cicero Coſ. depoſuerat, Q. Metello Celeri Prætori ſortito obtigit, ut ait Cicero in epiſt. 2. lib. 5. Ep. Fā. Vt inquā in Cōſularibus prouinciis fiebat, ita ſolebāt potiſſimū ſubſtitui ex proximo Prætorū collegio, ſi qui eſſent qui cū imperio in prouincia non fuiſſent, & nunc prouinciā acceptare uellēt. Id quod perſpici poteſt ex uerbis Senatuſconſulti, quod eſt in
I octaua epiſt. lib. 8. Ep. Fam. Verba S.C. hæc ſunt: Itē Senatui placere in Ciliciā prouinciā, in octo reliquas prouincias, quas Prætorii pro Prætore obtinerent, eos qui Prætores fuerunt, neq; in prouincia cū imperio fuerūt, quos eorū ex S.C. cū imperio in ꝓuincias pro Prætore mitti oporteret, eos ſortito in ꝓuincias mitti placere. Si ex eo numero, quos ex S.C. in prouincias ire oporteret, ad numerū non eſſent qui in eas prouincias proficiſcerētur, tum uti quodq; collegiū primū Prætorū fuiſſe, neque in prouincias profecti eſſent, ita ſorte in prouincias proficiſcerentur. Si ij
K ad numerū non eſſent, tunc deinceps proximi cuiuſq; collegii, q̄ Prætores fuiſſent, neque in prouincias profecti eſſent, in ſortem conjicerentur, quoad iis numerus effectus eſſet, quem ad numerum in prouincias mitti oporteret. At. n. priuatus nemo poterat

prouin-

prouinciam cum imperio Prætorio habere,antequam ex priuato factus eſſet magiſtratus. Poſt legem ergo Corneliam,ad faciẽdos huiuſmodi ex priuatis hominibus prouinciales magiſtratus, Tributis comitiis populum rogari oportebat. Iam uerò ſi nominatim & extra ſortem,aut præter Senatus decretum prouincia daretur,extra ordinem dari dicebatur, non modo ſi priuato,ſed etiã ſi ei qui in magiſtratu aliquo eſſet,daretur. Vt cũ Cato miſſus eſt Proprætor in Cyprum rogatione P.Clodii Tr.pl. Cato priuatus erat ac Tribunitius tantum, non Prætorius, cui nominatim ac prꝫter Senatus uoluntatẽ data eſt ea ꝓuincia. Suetonius etiã extraordinarium imperium appellat illud,quod Cæſar deſiderabat ſibi Aegyptum prouinciam dari,quia ſibi Aedilitio tantum,non Prætorio nominatim eã prouinciam dari uolebat. Idem Suetonius ſcribit in Cæſare de Cn.Piſone: Idẽ Curio, ſed & M. Actorius Naſo auctores ſunt conſpiraſſe eum etiam cũ Cn.Piſone adoleſcente,cui ob ſuſpicionem coniurationis urbanæ prouincia Hiſpania ultrò extra ordinem data ſit. Quod uero ait Suetonius extra ordinẽ hãc prouinciã Cn.Piſoni datã, ex Saluſtii uerbis quomodo accipiendũ ſit,intelligi poteſt: Poſtea Piſo in citeriorem Hiſpaniam Quæſtor pro Prætore miſſus eſt, adnitente Craſſo. Hoc igitur extra ordinem erat,quòd tametſi magiſtratui daretur prouincia,id tamen legitimum non erat, ut Quæſtor in prouincia eſſet pro Prætore hoc eſt cum imperio prætorio ac dignitate prætoria. Quòd ſi tam extraordinarium eſt,Prætorem pro conſule eſſe, ꝙ Quæſtorem pro prætore,dubiũ profecto eſſe nõ poteſt,quin Galliã ꝓuinciã tã extra ordinẽ obtinuerit ꝓ cõſule Q.Metellus Celer ex Præturã,quã Cn. Piſo Hiſpaniã Proprætor ex Quæſtura. Quãꝗ ergo utriſꝗ his decretas à Senatu has ꝓuincia reperiamus,de Piſonis.n. prouincia ita ſcribit Saluſtius: Neꝗ tñ Senatus eã ꝓuinciã inuitus dederat: quippe fœdum hominem à Rep. ꝓcul eſſe uolebat. De Metelli uero ꝓuincia hoc idem teſtatur Cic.epiſt.2.lib.5.Ep.Fã. quæ ad Q.Metellũ Procõſulẽ ſcripta eſt,qa tamẽ iã tũ tẽporis lata erat lex Cornelia,neceſſe eſt,ut concedamus præter Senatus decretũ acceſſiſſe,& iuſſum populi,ut ſolui legibus poſſent. Quod idem iudicandum eſt de extraordinario imperio,quod per Senatũ obtinuit Cæſar Octauianus. Verba Ciceronis ex Philip.5. quæ in Senatu habentur hæc ſunt: Demus igitur imperiũ Cæſari, ſine quo res militaris adminiſtrari,teneri exercitus,bellũ geri nõ põt, & ut ſit Proprætor eo iure quo q optimo. Adoleſcẽti priuato, q

nullum

F nullum magiſtratum adhuc geſſiſſet, Prætoris imperium dari
ex legibus non poterat. Non potuit igitur Octauianus hoc
imperium habere, quin ad Senatus decretum populi rogationē
acceſſiſſe fateamur: ſi modo non abrogatam fuiſſe tum legē Cor
neliam dicamus. Cicero pro domo ſua ſcribit: Cui quidem cùm
Ciliciam dediſſes, mutaſti pactionem, & Ciliciam ad Prætorem
item extra ordinem tranſtuliſti. Quia enim Clodius præter Se-
natus decretum nominatim eam prouinciam, quam fecerat Cō-
ſularem, Prætori dederat, propterea extra ordinem data prouin-
G cia ſcribitur. Sit igitur de poſtremi temporis Proconſulibus &
Proprætoribus in ſumma hoc cōſtitutum. Si extra ordinem in
decernendis prouinciis nihil factum eſſet, prouinciales magiſtra
tus abſque ullis populi comitiis ex Senatuſconſulto creabantur.
Sin extra ordinem decernerentur, alio tempore alia ratio obſer-
uabatur. Poſtquam enim legibus ſoluendi poteſtatem ad ſe to-
tam Senatus tranſtulerat, extraordinaria imperia fere omnia Se-
natus dabat, abſque ulla rogatione populi, quemadmodum ea
uerba indicant, quæ ex Dione paulò antè citauimus, ubi de lege
H Cornelia agit. Ac maxima quidem Senatus poteſtas, ut in aliis
rebus, ita in decernendis prouinciis fuit poſt SyllæDictaturam,
ut ex omni hiſtoria apparet. Præter id enim quod iamdudum
Senatus legibus ſoluendi poteſtatem omnem uſurpauerat, Syl-
la plebeiis magiſtratibus ius agendi cum populo detraxerat. Vn
de conſequitur poſt illud tempus plebeiorum magiſtratuum ro-
gatione nullam prouinciā præter Senatus decretum dari potuiſ
ſe: quemadmodum poſt reſtitutam Tribunitiam poteſtatem à
Pompeio in primo Conſulatu, ſæpe factitatum legimus à Tri-
I bunis pl. Gabinio, Manilio, Vatinio, Clodio, Trebonio. Vnde
efficitur illo potiſſimum tempore extraordinaria imperia à Se-
natu data fuiſſe abſque ulla rogatione populi. At poſt eam legē,
quā diximus à C. Cornelio Tr. pl. perlatā, neceſſe fuit extraordi
nariis imperijs dandis populum cōſuli, ſiue Senatus decreto ob-
tinerentur, ſiue præter Senatus uoluntatem alicuius Tr. pl. roga-
tione. Hæc uero comitia, quibus prouinciales huiuſmodi magi-
ſtratus creabantur, non Centuriata ſed Tributa eſſe ſolebant, ut
exempla à nobis propoſita manifeſtò demonſtrant. Quod ta-
K men omnibus his magiſtratibus ſiue ordine ſiue extra ordinem
creati eſſent, lex Curiata, quæ comitiis Curiatis ferretur, neceſſa-
ria eſſet, libro tertio docebimus. Hic uero obiter animaduerten-
dum eſt, tametſi dicamus poſt legem Corneliam nō potuiſſe Se-
natum

natum ſolum dare imperium extraordinarium: ex eo tamen negari non poſſe, quin Senatus pro ſuo iure antiquo poſſet inconſulto populo prouinciali magiſtratui negocium aliquod extra ordinem dare. Suetonius in Auguſto ſcribit de Octauio patre Auguſti: Ex Prætura Macedoniam ſortitus, fugitiuos reſiduã Spartaci & Catilinæ manum, Thurinum agrum tenentes in itinere deleuit, negotio ſibi in Senatu extra ordinem dato. Quia.n. prouinciã ſuam bellũ gerere magiſtratui non liceret, propterea dicit extra ordinem datum hoc negocium Octauio. Hoc uerò non erat imperium extraordinarium dare, ſed ei qui in imperio eſſet extraordinarium negotium imponere. Quod uerò ſupra Proquæſtorum memini in enumerandis prouincialibus magiſtratibus, ad eos pertinet qui in prouinciis erant cum imperio Quæſtorio, poſt finitum etiam annum ſuæ Quæſturæ. Cum enim Syllæ inſtituto uiginti eſſent Quæſtores, ne otioſam faciamus Quæſturam, neceſſe eſt, ut ſuum quoddã munus omnibus attributum dicamus. Neque uero omnibus ſuum munus in urbe eſſe poterat. Quare neceſſe eſt, ut partim in urbe, partim extra urbem ſuas quaſdam prouincias Quæſtores tribuamus. Sortiebantur ergo Quæſtores ex Senatuſconſulto prouincias, ut eam quiſque adminiſtraret, quam à Senatu decretam ſors ei dediſſet. Et quibus quidem urbanæ duæ Quæſturæ obtigiſſent, hi Quæſtores urbani erant ærario præfecti. Quibus uero Conſulares duæ prouinciæ obtigerant, ii Conſulibus ut præſto eſſent, unaq; in prouincias irent, prouinciam habebant. Sic enim Cicero loquitur tertio in Verr. Quæſtor ex S.C. prouinciam ſortitus es: obtigit tibi Conſularis, ut cũ Conſules Cn. Carbone eſſes, eamq; prouinciam obtineres. Similiter & quotquot erant prouinciæ Romanæ, quæ Proconſulum, aut Proprætorum imperio adminiſtrabantur, hæ quas quidem Senatus quæſtorias decreuiſſet, in ſortem mittebantur. Veluti in Sicilia duæ erant ſub uno Proprætore prouinciæ Quæſtoriæ: Lilybetana & Syracuſana, auctore Aſconio. In Hiſpania, quæ duas prouincias citeriorem, & ulteriorem habebat duæ. In Sardinia, Africa, Bithynia, Aſia, Achaia, Cilicia, Gallia utraque, erant etiam ſuæ quædã ſub Proconſulibus, aut Proprætoribus prouinciæ Quæſtorũ. Vt Ciceroni Quæſtori altera ex Siculis Quæſturis, Lilybetana obtigit: Cæſari ulterior Hiſpania: Cn. Plancio Macedonia: L. Lucullo Aſia. Sed quoniam uel illæ prouinciæ ſatis magno numero non erant, ut Quæſtorum numero reſpondere poſſent,

F uel non omnes à Senatu decernebatur:hinc fit, ut alias præterea
per Italiam proprias Quæſtorum prouincias reperiamus. Cice-
ro pro Muræna: Sed Quæſtura utriuſque propemodum pari
momento ſortis fuit. Habuit hic lege Titia prouinciam tacitam
& quietam. Tu illam,cui cum Quæſtores ſortiuntur etiam ac-
clamari ſolet Hoſtienſem,nõ tam gratioſam & illuſtrem, quàm
negotioſam & moleſtam. His uerbis Cicero duas ponit Quæ-
ſtorias prouincias. Vnam lege Titia,quam ego exiſtimo ex A-
graria lege Titij natam fuiſſe, ad colligendum ſcilicet uectigal
G agris publicè aſſignatis impoſitum. Nam Sex.Titius Tr.pl.le-
gem Agrariam tuliſſe legitur M. Antonio & A. Poſthumio Al
bino Coſſ.auctore Valerio lib.8.cap.1.& Cicerone lib.2.de o-
ratore. Alteram Hoſtienſem:quæ frumentariam procurationem
habebat,ut Cicero indicat in orat.pro Seſtio: Nec mihi erat res
cum Saturnino, qui quod à ſe Quæſtore Hoſtienſi per ignomi-
niam ad principem, & Senatus & ciuitatis M.Scaurum rem fru
mentariam translatam ſciebat,dolorem ſuum magna contentio
ne animi perſequebatur.Et de Aruſp.reſponſis:Saturninũ quod
H in caritate annonæ Quæſtorem à ſua frumentaria procuratio-
ne Senatus amouit,eiq; rei M Scaurum præfecit,ſcimus dolore
factum eſſe popularem. Erat & alia prouincia aquaria,cuius me
minit Cicero in Vatinium,de Quæſtura eius loquens, his uer-
bis: In eo magiſtratu cùm tibi magno clamore aquaria prouin
cia ſorte obtigiſſet, miſſuſne ſis à me Conſule Puteolos, ut inde
aurum exportari,argentumq; prohiberes. Cum autem ſuæ hoc
modo darētur omnibus Quæſtoribus prouinciæ,attamen pro-
uinciarum diuerſitas efficiebat,ut alij poſſent ſtatim inito magi-
I ſtratu factaq; ſortitione ſuum munus exercere:alii non poſſent.
Nam quibus aut in urbe aut in locis per Italiam uicinis prouin
ciæ obtigerant,poterant ſtatim ſuas prouincias gerere. Quibus
uerò obtigerant externæ prouinciæ,hi tantiſper ocioſam habe-
bant Quæſturam, dum in prouincias perueniſſent. Atque illi
quidem,qui urbanas aut uicinas urbi prouincias habebant,in fi-
ne anni deponebant imperium.Qui uerò externas populi Ro-
mani prouincias habebant, tandiu in prouincia imperium reti-
nebant,donec ſucceſſor mitteretur, ſi modò poſt annum in pro-
K uincia imperium manere uellent. Numerabatur autem annus
prouinciæ ex eo die, quo primum attigiſſent prouinciam: non
autem ex Cal. Ianuarij quibus Quæſturam primum iniſſent.
Vnde fiebat, ut fere Quæſtores iſti prouinciales poſt finitum
annum

annum ſuæ Quæſturæ adhuc retinerent imperium in prouin-A
cia, donec prouinciali munere perfecto in urbem rediiſſent. Quã autem Conſules in ſuas prouincias fere non proficiſcebantur niſi ad finem anni, ideo neceſſe erat, ut & Quæſtores qui eis obtigerant, non poſſent in prouincia imperium obtinere, priuſquã eas prouincias adminiſtrare Conſules cœpiſſent: itaq; fiebat, ut fere cum anno Quæſturæ continuarent & alterum annum prouinciæ. Vt P. Seſtius, qui G. Antonii collegæ Ciceronis Quæſtor erat, in Macedonia Quæſtor non fuit niſi perfecto bello Catilinario, quod initio anni ſequentis auctore Dione demum B
profligatum eſt. Et Quæſtor Cæſaris non fuit in Gallia toto anno Conſulatus Cæſaris: ſed tertio demum aut quarto menſe anni proximi eò cum Cæſare peruenit. Quod idem in aliis Quæſtoribus prouincialibus dicẽdum, ſi uel negotiis priuatis aut publicis, aut morbo impediti non potuiſſent in prouincias ire, cũ primum eis licitum eſſet: uel ſi nondum eis in prouincia eſſe liceret, quia tempus ſuccedendi Senatuſconſulto definitum nõdum ueniſſet. Neque enim unà cum Prætoribus Quæſtores ſemper in prouincias ibant: nec ſemper cum eis decedebant, ſed accidere C
poterat, ut unius Prætoris annus duos haberet Quæſtores: & contrà, ut unus Quæſtor duorum eſſet Prętorum. Cicero enim 4. orat. in Verr. oſtendit duos Quæſtores, qui poſtremi fuerant, Verris Quæſtores adhuc in Sicilia cum imperio fuiſſe, quando ipſe ad inquirendum in eum profectus eſt in Siciliam. Verba eius hæc ſunt: Quæſtores utriuſque prouinciæ qui iſto Prætore fuerant, cum faſcibus mihi præſto fuere. Quod enim ait Cicero, cum faſcibus, argumento eſt cum imperio hos Quæſtores fuiſſe. Atqui iandudum Verres deceſſerat de prouincia, cum Ci-D
cero ad inquirendum in eum eò profectus eſt, & iam ei L. Metellus ſucceſſerat. Ex iis ergo conſequens eſt, Quæſtores Verris non ſimul imperium cum eo depoſuiſſe, ſed Metello etiam Prætore Quæſtores fuiſſe. Quod uerò continuo ſubiicit Cicero eos Quæſtores, qui illis ſucceſſerunt, non minus acres cõtra ſe fuiſſe, argumento eſt, interim dũ in Sicilia erat, hos ſucceſſores ueniſſe. Erat aũt in Sicilia Cicero mẽſibus Maio & Iunio. Ex quo apparet cũ ad principium anni Prætor Verres deceſſiſſet, Quæſtores non niſi quinto aut ſexto menſe deceſſiſſe. Illud quoque ani-E
maduertendũ hoc loco eſt, adeò fuiſſe diuerſas Quæſtorũ ac Prętorũ prouincias, ut ſæpe non mitteretur à Senatu ſucceſſor Prætoribus, cum interim Quæſtoribus illæ prouinciæ decernerent.

F Veluti Verres triennio Siciliam Prætor obtinuit:attamen ſingu
lis annis alios atque alios Quæſtores habuit,ut docet Aſconius.
Et Ciceroni Proconſuli in Cilicia ſucceſſor non eſt miſſus: & ta
men Quæſtor eò miſſus eſt C.Cælius,ut ipſe docet ultima epiſt.
lib.2.Ep.Fã.Quo etiam in loco,& aliis epiſt.ad At.lib.7.Cicero
oſtendit C. Cælium in prouinciam non ueniſſe, niſi paulò ante
diem tertium Cal.Sextil.quo die terminato annuo imperio,Cice
ro de prouincia deceſſit.Vnde ſequitur C.Cælium, qui Quæſtu-
ram Calendis Ian.inierat,in prouincia demum ſeptimo mẽſe per
G ueniſſe.Ex quo apparet uerum eſſe illud quod diximus,poſt fini
tum annum Quæſturæ, in prouincia Quæſtores imperium ha-
buiſſe.Quòd ſi ſucceſſor non mitteretur Quæſtoribus,tum uerò
accidebat,ut multo diutius imperiũ retinerent.C.Graccho Quæ
ſtori ſucceſſor non eſt miſſus : ideoq; triennium Quæſtorio im-
perio fuit in Sardinia,ut ait Plutarchus.Et L.Lucullus in Aſiam
Quæſtor profectus,ibi per multos annos prouinciæ præfuit, in
quit Cicero in principio Luculli:nec cum Sylla cuius erat Quæ
ſtor deceſſit,ſed etiam ſub imperio Murænæ,quem legatum ſuũ
H prouinciæ Sylla præfecerat,Quæſtor fuit.Et Cicero lib.13.Ep.
Fam.in epiſtola ad L.Plancum,Non dubito,ita ſcribit:Huius ꝓ
pinquus fuit T.Antiſtius, qui cum ſorte Quæſtor Macedoniã
obtineret,neque ei ſucceſſum eſſet, Pompeius in eam prouinciã
cum exercitu uenit.Et P.Seſtius Quæſtor C.Antonii in Mace-
donia terminato imperio annuo,non deceſſit de prouincia,ut ap
paret ex ſexta epiſt.lib.5.Epiſt.Fam. Quibus ergo ſucceſſor nõ
mittebatur,hi imperium retinebat,ſi aut ſua ſponte in prouincia
eſſe uellent,aut Senatus,ut in prouincia manerent,prorogato iis
I imperio, decreuiſſet. Idem enim hic de Quæſtoriis prouin-
ciis, ac de Conſularibus & Prætoriis dicendum eſt. Cum e-
nim oporteret ſingulis annis ad Senatum de his omnibus pro-
uinciis referri, interdum eueniebat, ut per interceſſiones aut
per alias magis neceſſarias occupationes, nihil poſſet Senatus
de prouinciis perficere.Quo caſu qui in prouinciis erant, decede
re de prouincia poterant ſi uellent : quia Senatuſconſulti aut le-
gis tempus iis peractum eſſet. Quomodo Cicero de prouincia
Cilicia deceſſit:cum nihil potuiſſet in Senatu confici de prouin-
K ciis Conſularibus & Prætoriis per contentiones Cæſarianorum
& Pompeianorum. Aut uero manere in prouincia cum eodem
imperio,tametſi tempus Senatuſconſulti expiraſſet.Quãdo uerò
pro ſuo iure & more Senatus de prouinciis decreuerat, uel om-
nibus,

nibus,uel unius tantum aut alterius generis horum (ſeorſum.n. A
de Conſularıbus Prætoriis,& Quæſtoriis referebatur ad Senatum: interdumq́ Quæſtoriæ decernebantur, cum de aliis nihil peragi poſſet,quemadmodum factum eſt eo ipſo anno, quo in prouincia erat Cicero) tum uerò ſuo decreto ad Reip. neceſſitatem accommodato, uel omnibus magiſtratibus prouinciarum illius generis de quo agebatur,ſucceſſores decernebat:uel quibuſdã ſucceſſores dabat,quibuſdam prorogabat imperium. Si omnibus prouinciis dediſſet ſucceſſores,hiq́ quibus ſortito obtigiſsẽt in eas prouincias ire uoluiſſent,tum neceſſario decedendũ erat o- B
mnibus prouinciis.Sin decreto ſucceſſore alicui prouinciæ,in ꝓuinciam tamen non iuiſſet is cui ea obtigerat,eo rurſus modo liberum erat ei qui in prouincia erat, aut decedere aut manere in prouincia.Vt C.Verri Arrius ſucceſſor obtigerat primo anno Præturæ Sicilienſis.Quia tamen in eam prouinciam ire aut nõ potuit aut neglexit Arrius,in prouincia Verres cum eodem imperio manſit. Quibus uero Senatus decernendis prouinciis imperiũ prorogabat,his neceſſariò in prouincia manẽdum erat.Nã cur toties Cicero ad Atticum libro 5.& 6.ad M. Cælium lib. 2. C
Epiſt.Fam.alioſq́ permultos ſcriberet,ut omnibus modis procurarent ne Senatus ei in prouincia prorogaret imperium, ſi nihilominus decedere ei liberum fuiſſet? Aut quomodo propter Senatus decretum Q.Tullio fratri Ciceronis manẽdum in Aſia fuit tertio anno,non modò præter ſuam uoluntatem, ſed etiam aduerſus amicorum contentionem,qui ut ei ſucceſſor decerneretur contendebant,ſi liberum fuiſſet præter Senatus decretum decedere? Illud igitur certum eſt,non fuiſſe liberum iis decedere de prouincia,quibus Senatus imperium prorogaſſet: ſed iis modò, D
de quorùm prouincia aut nihil Senatus egiſſet, aut ſucceſſorem decreuiſſet.His uero Proconſulibus,& Proprætoribus qui non expectato ſucceſſore de prouincia decedebant, id prouidendum erat,ut aliquem relinquerent qui prouinciæ interim præeſſet, dũ Senatus aut populus de ea prouincia aliter ſtatuiſſet. Cicero ad Att.lib.6.in epiſtola, Tarſum uenimus: Mihi difficilis ratio adminiſtrandi,ꝙ paucos dies habebam reliquos annui muneris:illud autem difficillimum.Relinquendus erat ex S. C. qui præeſſet.Solebat autem fere cum imperio relinqui unus ex legatis:in- E
terdum & Quæſtor præficiebatur. Nam & Cicero eodem illo loco oſtendit liberum ſibi fuiſſe uel Quæſtorem ſuum Meſciniũ præficere,uel Q.fratrem qui unus ex ſuis quatuor legatis erat.

F Tandem tamen neutrum præfecit prouinciæ:ſed C.Cælium Quæſtorem ſucceſſorem Meſcinii.Ex quo apparet,ſi Quæſtorē Meſcinium prouinciæ præfeciſſet Cicero,deponendum illi fuiſſe imperium Quæſtorium,ut tantum ſuæ Præfecturæ imperium retineret:imperium uerò Quæſtorium penes Cælium eſſet.Habebant enim qui ita præfecti erant prouinciis,imperium idē quod ii, à quibus præfecti erant, ſiue iuriſdictionem ſpectes ſiue rem militarem, ſed tamen id abſque ornamentis imperii habebant. Quod uero imperium haberent, Cicero oſtendit in eadem epi-
G ſtola ad Att.cum ait: Rectiſſimum uidebatur,fratrem cum imperio relinquere. Ex quo planum eſt hunc C.Cælium,qui Ciliciæ prouinciæ à Cicerone præfectus erat,Quæſtorii tantum ſui imperii ornamenta habuiſſe:cum tamen in cætera adminiſtratione prouinciæ Proconſulari eſſet imperio. Vnde etiam fit,ut Saluſtius in Iugur.Proconſulem uocet A.Poſthumium,quem Africæ prouinciæ præfecerat Sp. Poſthumius Conſul, Romam propter comitia reuocatus.Sed & eundem A.Poſthumium uocat pro prætore: quia cùm Prætor communi nomine appella-
H retur omnis magiſtratus cui pareret exercitus,non iniuria dicitur pro prætore in exercitu eſſe, qui locū eius obtinet, qui eius exercitus prætor eſſet. Verum ea (ut dixi) uerius nomina ſunt muneris & adminiſtrationis,quàm magiſtratus & imperii:ideóque illi proprætorum nomine uocari tantum conſpiciuntur, nō etiam prætorum:quemadmodum illi qui àSenatu & populo in prouincias mittebantur: quos paſſim prætores prouinciarū appellari uidemus.Et cum Pompeius per ſuos legatos Hiſpaniam prouinciam adminiſtrabat, ornamenta imperii adeoque ipſe ma-
I giſtratus penes Pompeium erant, adminiſtratio penes leges legatos. Quòd ſi Quæſtores non expectato ſucceſſore de prouincia decederent, non erat eorum ſuæ prouinciæ aliquem præficere: ſed eius, penes quem ſummum erat prouinciæ imperium,proconſulis aut proprætoris. Is uero qui muneri Quæſtorio ita præficiebatur, non Quæſtor, ſed pro quæſtore uocabatur. Iam uerò ſi in prouincia moreretur Quæſtor, proconſulum erat aut proprætorum alium ſufficere, qui pro quæſtore eſſet.Cuius rei exemplum eſt apud Ciceronem 3. in Verr. ubi ait C.Verrem legatum Cnei Dolabellæ proconſulis in Cili-
K cia in locum demortui C.Malleoli ſui Quæſtoris à Dolabella Quæſtorio muneri præfectum fuiſſe. Verba eius hæc ſunt: Itaque idem iſte,quem Cn.Dolabella poſtea Malleolo occiſo pro quæſtore

quæſtore habuit. Et alio loco: C. Malleolo Quæſtore Cn. Dolabellæ occiſo, duas ſibi hæreditates ueniſſe arbitratus eſt: Vnam Quæſtoriæ procurationis: nam à Dolabella ſtatim pro queſtore iuſſus eſt eſſe. Ego uero, & alios quoſdam proquæſtores in Conſulari exercitu fuiſſe præter eum qui ſuffragiis populi creatus reuera Quæſtor eſſet Conſulis, ex iis intelligi poſſe exiſtimo, quæ ex rationibus à Verre Quæſtore relatis citantur à Cicerone 3. in Verr. Ita enim erat in rationibus Verris: Dedi ſtipẽdio, frumento, legatis proquæſtoribus, cohorti prætoriæ H S. mille 635. millia. Ex his enim uerbis apparet fuiſſe in eo Cn. Carbonis Conſulis exercitu quoſdam proquæſtores, quibus perinde, ut legatis, de publico daretur pecunia ab eo qui reuera Quæſtor eſſet. Verres enim Quæſtor erat, cui data erat attributa pecunia: ex qua ſe dicit Verres hanc ſummam numeraſſe. Verum ut neque hi neque illi proquæſtores à populo creabantur: ſed uel à magiſtratibus tantum deligebantur, uel à Senatu in ornandis Conſulum prouinciis, quo magiſtratuū delectu comites dabantur, ut quod erant legati in proconſulari, & proprætorio munere, hoc eſſent in Quæſtoria procuratione hi proquæſtores: ita procuratione tm̃, & munere Quæſtores erant, magiſtratus uerò & ornamenta imperii penes eos tm̃, qui à populo Quæſtores creati eſſent. Ex quibus perſpicuū eſt, cū uarii generis proquæſtores eſſe in ꝓuinciis poſſent, eos modo magiſtratus uere appellādos, qui à populo creati Quæſtores, prouincias deinde obtinuiſſent. Hoc ſane diuerſum in his proquæſtoribus fuit atq; in Proconſulibus & Proprætoribus, quod non perinde extra ordinem Quæſtoribus decretā à populo prouinciā reperimus, ut Conſulibus & prætoribus: hac opinor ratione, quòd cùm Quæſtura non eſſet is magiſtratus cui ſummum eſſet imperium, quale regendis Romanorum prouinciis requirebatur: tum uero tantæ dignitatis non erat, ut imperium Quæſtorium in prouincia obtinere à populo præter Senatus decretum, magnopere contendendū eſſet. Vnde fit, ut nuſq; reperiamus habita comitia ad creandum Quæſtorem, qui nominatim & extra ordinem in aliquam prouinciam mitteretur. Verum de omni ratione prouinciarū ſatis ſuperq;, ꝙ quidem ad noſtrū inſtitutū ꝑtinet, dictum eſt. Ac de prima quidẽ cauſa habendorum comitiorū Tributorū, hactenus. Sequitur altera cauſa ad ſacerdotes collegiorum creandos. In qua explicanda primum animaduertendū eſt, Romæ multos ac diuerſi generis ſacerdotes fuiſſe. Erant. n.

F Pontifices, Augures, Aruſpices, Curiones, Veſtales, Flamines,
Epulones, Sibyllini ſacerdote, Fœciales, Salii, Luperci, Fratres
aruales, Sacerdotes Galli, Rex ſacrorum, Cæreris Græca ſacer-
dos, & Sodales Titii. Dionyſius etiam celerum præfectos adii-
cit: ſed eos ſub regibus tantum fuiſſe opinor. Ex hoc autem o-
mni numero his ſoli ſuffragiis populi creabantur, qui publicæ re
ligionis adminiſtri aſſidui erant, ac non fungebantur ſacerdotio,
quod ſemel tantum atque iterum toto anno uſui eſſent. Vnde
fit, ut omittendi nobis ſint Salii, Luperci, Fratres aruales, Sa-
G cerdotes Galli, & ſodales Titii. Neque enim eorum ſacerdo-
tium publicè ſemper uſui eſſe poterat, ſed ſemel tantum in anno
ſacris quibuſdam peragendis uacabant: Salii ad ſacra Martis
peragenda menſe tantum Martio adhibebantur: Luperci ad Lu
percalia menſe Februario peragenda: eodemq; modo alii alio tē-
pore. Quæ cauſa erat, ut quanquam eorum eſſet quoddam col-
legium, ſuffragiis tamen populi nunquam creatos credamus. Sa-
lii enim à magiſtratis collegii legi ſolebant, patricii adoleſcentes
quorum uterque parens uiueret, nec in magiſtratu eſſent. Id qđ
H ex lib. 1. Valerii Max. collige, cum ita ſcribit: Obruitur etiam
tot illuſtris Conſularibus L. Furius Bibaculus exempliq; locum
uix poſt Marcellum inuenit. Sed pii ſimul ac religioſi animi lau
de fraudandus non eſt, qui Prætor à patre ſuo collegii Saliorum
magiſtro iuſſus ſex lictoribus, præcedentibus, arma ancilia tu-
lit, quamuis uacationem huius officii honoris beneficio habe-
ret. Deligebantur ergo ex patriciis iuuenibus à magiſtris col-
legii Salii ſacerdotes, non populi ſuffragiis creabantur. Quod
idem de Lupercis, & huius generis aliis ſodalibus dicendum eſſe
I exiſtimo. Neque enim tanti erant hæc ſacerdotia, ut magno-
pere contendendum eſſet de his aſſequendis. Ego uero Potitios,
& Pinarios in ſuperiori ſacerdotum enumeratione omiſi, quia
iam inde à temporibus Appi Cæci ad ſeruos publicos id genus
ſacrificii tranſierat, ut teſtantur Val. Max. lib. 1. capit. ſecundo &
T. Liuius lib. 9. Decad. 1. Reſtant igitur nobis ſpectandi reliqui
ſacerdotes. Ac primùm Veſtales ita fiebant, ut Pontificis maxi-
mi arbitratu uirgines caperentur, ut ſcribit Gellius lib. 1. cap. 12.
quo etiam in loco de Veſtalibus permulta dicuntur, quæ ad in-
K ſtitutum noſtrum minus faciunt. Id modò nobis affirmandum
eſt, nō ſuffragiis populi creari, ſed delectu Pontificis maximi Ve
ſtales capi ſolitas. Aruſpices etiam populi ſuffragiis non creabā-
tur, ut qui uel Hetruſci erant, & ex Hetruria acciri ſolebant, ſi quā
do

do opus eſſet prodigiorũ interpretibus,ut Cicero oſtendit in oratione de Aruſpicum reſponſis: & Liuius libro quinto Decad. 1. Prodigia interim multa nunciari:quorum pleraque, & quia ſinguli auctores erant,parum credita ſpretaq́;,& quia hoſtibus Hetruſcis,per quos ea procurarent,Aruſpices non erant. Vel Romani ciues ab Hetruſcis edocti. Vnde Cicero primo de Diuin. Hetruria autem de cælo tacta ſcientiſſime animaduertit,eademq́; interpretatur,quid quibuſq́; oſtendatur monſtris atque portentis. Quocirca bene apud maiores noſtros Senatus tum cum florebat imperium, decreuit ut de principum filii ſex ſingulis Hetruriæ populis in diſciplinam traderentur. Valerius tamē Max. lib. 1. decem principum filios mitti ſolitos in Hetruriam ſcribit. Et Cicero libro ſecundo de Legibus:Prodigia, portenta ad Hetruſcos & Aruſpices ſi Senatus iuſſit,deferunto·Hetruriaq́; principes diſciplinam doceto. Relinquuntur ergo ex omni numero ſacerdotum conſiderandi Pontifices,Augures,Epulones,Fęciales,Sibyllini ſacerdotes,Curiones,Flamines,& Rex ſacrorũ. Ac de Rege quidem ſacrorum ſupra oſtendimus Centuriatis comitiis creari,non autem ea ratione qua reliqui ſacerdotes ex lege Domitia. Quæ lex quia nominatim de collegiis mentionem faciebat,propterea diximus eam legem ad Flamines nihil attinuiſſe:quorũ non erat ſuum quoddã collegium. Porro autē lex Domitia eò pertinebat,ut tolleret collegiis ius cooptãdi ſacerdotes,ut Suetonius in Nerone,& Aſconius oſtendunt. Vnde ſequitur nihil per eam legē mutatum eſſe in collegiis,in quibus ſacerdotes antea non creabantur per collegarum cooptationem. Nihil igitur ad Curiones ea lex pertinebat. Nam quod attinet ad ſingularum Curiarum Curiones, iam inde à Romulo ſingularũ Curiarum ſuffragio creabantur,ut ait Dionyſ.lib ſecundo, non autem ab aliis Curionibus cooptabantur. Quod uero ad Curionem maximum attinet,iis comitiis à populo creabatur,ut docet Liuius lib. 7. Dec. 3. quem locum non poſtea cũ de Curiatis comitiis agemus,pluribus tractabimus. Non potuit igitur lex Domitia pertinere ad alios q̃ ad Pontifices,Augures,Epulones, Sibyllinos ſacerdotes & Fœciales. Ac Fœciales quidem hac lege ſuffragiis populi creandos fuiſſe,pro certo aſſerere non auſim:q͞a locũ nõ habeã,ubi ſuffragiis populi creatos nominatim Fœciales ſcribatur. Cur tamen in hanc,potius partē inclinē, eo potiſſimũ adducor,ꝙ penes collegiũ Fœcialiũ erat publicæ religionis pars una non minus neceſſaria, quàm quæ erat penes Augures

F aut Sibyllinos ſacerdotes. Vnde fit, ut pari ratione colligam ante legem Domitiam cooptari per collegas ſolitos Fœciales, ſicut illi cooptabantur: præſertim cùm nuſquam reperiamus uel à Pontificibus eos creatos ſicut Flamines, uel à magiſtratibus, poſt primam, inquã, creationẽ à Numa. Quod ſi ante legem Domitiam cooptari à collegio concedamus, neceſſe eſt, ut hac lege ſuffragiis populi creari cœperint. Fœciales uerò habere partem religionis publicæ à reliquis ſacerdotibus ſeparatam, ex legibus Ciceronis intelligi poteſt, apud quem ſeorſum de fœcialibus libro ſecundo hæc lex ponitur: Fœderum pacis, belli, induciarũ, oratorum, fœciales iudices ſunto. Bella diſceptanto. Fuiſſe autem eorum collegium T. Liuius lib. 6. Dec. 4. indicat his uerbis: Conſul inde M. Acilius ex S. C. ad collegium fœcialium retulit, ipſi ne utiq; regi Antiocho indiceretur bellum. Epulones uario numero fuiſſe reperio. Quãdo enim primum inſtituti ſunt Coſſ. L. Furio Purpurione, & M. Claudio Marcello, anno Vrbis 558. tres creati ſunt, ut teſtatur Liuius lib. 3. Dec. 4. Romæ eo primũ anno Triumuiris epulones facti C. Licinius Lucullus, T. Romuleius qui legem de creandis his tulerat, & P. Porcius Lecca. His Triumuiris item, ut Pontifici lege datum togæ prætextæ habẽdæ ius. De his Triũuiris Cicero 3. de orat. ita ſcribit: Sed ut Põtifices ueteres propter ſacrificiorum multitudinem tres uiros epulones eſſe uoluerunt, cum eſſent ipſi à Numa, ut etiam illud ludorum epulare ſacrificium facerent, inſtituti. At poſterioribus temporibus Septemuiros epulones fuiſſe, ex uerbis Antiſtii Labeonis cõſtat, quæ ſunt apud Gelliũ lib. 1. c. 12. Item cuius pater Flamen aut Augur aut Quindecimuir ſacris faciundis, aut qui

I Septemuir epulonum aut Salius eſt. Vt autem Ciceronis ætate eum numerum fuiſſe credam, ex eo colligo, quod Lucanus lib. 1. huius ſacerdotii facit mentionem illo uerſu: Septemuirq; epulis feſtus, Titiiq; ſodales. Vt enim rationem temporis habeat Lucanus, neceſſe eſt initio belli ciuilis, cuius prodigia illic ſcribuntur, fuiſſe Septemuiros epulones. At ſi tempore belli ciuilis inter Cæſarem, & Pompeium erant Septemuiri epulones, nemo autẽ legatur ad ſacerdotum numerum centum, & eo amplius annorũ ſpacio adieciſſe præter Syllam Dictatorem, relinquitur ut Syllę

K inſtituto Septemuiri epulones eſſe cœperint, qui ad illud uſque tempus fuerant Triumuiri. Nam non ita multo tempore ante Syllæ Dictaturã adhuc Triumuiros epulones fuiſſe, ex eo Ciceronis loco quẽ ex tertio de Orat. citaui, intelligi poteſt. Lucius enim

A enim Craſſus illic loquitur de Triumuiris epulonibus, quē conſtat nō multo ante Syllæ Dictaturā mortē obiiſſe. Et T. Liuius lib. 10. Dec. 4. Triumuirorū epulonum facit mentionem in Conſulatu A. Poſthumii & C. Calphurnij, anno urbis 574. At poſt illos Conſules nuſquam legimus auctum numerum ſacerdotū, niſi à Dictatore Sylla. Nec moueri debemus ꝙ in epitome L. Flori libro 89. fit tantum mentio Pontificum, & Augurum, quorum collegium dicit ampliatum. Nam & Quindecimuiros Sibyllinos ex Decemuiris à Sylla factos poſtea oſtendemus, quorum tamen illic nulla fit mentio. Idem uero de Triumuiris epulonibus Syllam feciſſe, hæ ſunt probabiles coniecturæ quas poſuimus: quòd ſcilicet ætate Ciceronis eſſent Septemuiri epulones, qui paulò ante Syllæ Dictaturam adhuc erant Triumuiri. B Porro autem de eorum munere Cicero in oratione de Aruſp. Reſp. ita loquitur: Ludos minus diligenter factos pollutosꝗ; quos ludos? Te appellato Lentule: tui ſacerdotii ſunt thenſæ, curriculla, præcentio, ludi, libationes, epulæꝗ ludorum publicorū: Voſꝗ Pontifices, ad quos epulones Iouis optimi max. ſi quid eſt prætermiſſum aut commiſſum, adferunt: quorum de ſentētia illa eadem renouata atque inſtaurata celebrantur. Qui ludi ſunt C minus diligenter facti? quanto aut quo ſcelere polluti? reſpondebis & pro te, & pro collegis tuis, & pro collegio Pōtificum, nihil cuiuſquam aut negligentia contemptum, aut ſcelere eſſe pollutum. Ex his Ciceronis uerbis, non modò quod eſſent munus epulonum intelligi poteſt, ſed etiam fuiſſe eorum quoddam collegium. Quòd ſi ante lggem Domitiam oſtendamus huius collegii ſacerdotes per cooptationem collegarū creari ſolitos, neceſſe erit huiuſmodi ſacerdotes in eorum numero fuiſſe, quos populi ſuffragiis creari per legem Domitiam oporteret. Illud autem D ex T. Liuio non erit difficile demonſtrare: apud quē lib. 10. Decad. 4. ita ſcribitur: P. Manlius, qui nuper ex ulteriore Hiſpania redierat, Triumuir epulo mortuus: Q. Fuluius, M. F. in locū eius Triumuir cooptatus. De Pontificibus, auguribus, & Sibyllinis ſacerdotibus ſupereſt ut dicamus. Sibyllinos ſacerdotes à principio duos fuiſſe reperio, qui Duumuiri ſacrorum appellabantur. Horum ſæpe meminit Liuius. Vt lib. 3. Decad. 1. Libri per Duūuiros ſacrorū additi. Et libro 4. Obſecratio itaque à populo Duūuiris præeuntibus eſt facta. Et paulò pòſt: Multa Duumuiri ex E libri placandæ deum iræ, auertendæꝗ à populo peſtis cauſa fecere. Et libri 5. Libri Sibyllini ex S. C. aditi ſunt. Duumuiri

ſacris

F ſacris faciendis lectiſternio tunc primùm in urbe facto. Hi po-
ſtea lege lata à Tr.pl.C.Licinio Stolone, & L.Sextio facti ſunt
Decemuiri:ſimulq; lege cautum,ut pars ex plebe,pars ex patri-
bus fieret.Eam legem pertulerunt illi Tribuni pl.in decimo ſuo
Tribunatu,anno Vrbis 388.poſt quod tempus uſque ad Syllæ
Dictaturam fuerunt Decemuiri ſacrorum:de quibus toties mẽ-
tio eſt apud Liuium. Poſt Syllæ Dictaturam Quindecimuiri
Sibyllini facti ſunt.Id quod hac ratione ſuaderi poteſt. Cicero-
nis ætate erant Quindecimuiri Sibyllini, qui adhuc erant De-
G cemuiri eo anno quo Tib.Gracchus interfectus eſt. Atqui poſt
eum annum in ſacerdotum collegiis nuſquam legitur quicquam
eſſe mutatum, niſi in Dictatura Sillæ. Relinquitur ergo ut ea
Quindecimuirorum inſtitutio à Silla facta eſſe credatur:præſer
tim cùm aliis ſacerdotum collegijs legatur adieciſſe aliquot ſa-
cerdotes. Fuiſſe uerò Ciceronis ætate Quindecimuiros cùm ex
quarta Cælii ad Ciceronem epiſtola intelligi poteſt, in qua ad
Ciceronem ſcribit Cælius P.Dolabellam populi ſuffragijs factũ
Quindecimuirum: tũ uerò ex loco Suetonii in uita Cæſaris,
H ubi ita ſcribitur: Proximo autẽ Senatu percrebuit fama,L.Cot-
tam Quindecimuirum ſententiam dicturum,ut quoniam libris
fatalibus contineretur,Parthos niſi à rege non poſſe uinci, Cæ-
ſar rex appellaretur. Ex hoc Suetonii loco apertiſſimum eſt, iã
ea ætate Quindecimuiros Sibyllinos fuiſſe,qua Cæſar Dictator
erat.Neque id eius inſtituto attribui poteſt:ſiquidem nemo om-
nium hiſtoriarum in horum ſacerdotum numero aliquid nouaſ
ſe Cæſarem ſcribit,niſi quod Dion lib.42.& 43. dicit unum mo
dò ſacerdotem à Cæſare adiectum collegio Quindecimuirorũ:
I unde apparet iam fuiſſe collegium Quindecimuirorũ ante Cæ-
ſarem Dictatorem. ut omittam locum illum ex epiſtola Cælii
de aliis Quindecimuiris intelligi non poſſe. Vnde ſequitur,in-
ſtituto Cæſaris id attribui nõ poſſe. Quod autem adhuc eſſent
Decemuiri ſacrorũ,quo anno occiſus es Tib.Gracchus, ex uer-
bis Ciceronis intelligi põt lib.6.in Verr. Itaq; apud patres no-
ſtros atroci ac difficili tempore cum Tib. Graccho occiſo ma-
gnorum periculorum metus ex oſtentis portenderetur P.Mu-
tio L.Calphurnio Coſſ.aditum eſt ad libros Sibyllinos,in qui-
K bus inuentum eſt Cererem antiquiſſimam placari oportere. Tũ
ex ampliſſimo collegio Decemuirali ſacerdotes populi Ro En-
nam profecti ſunt. Porrò autem ex eo epiſtolæ Cælii loco quẽ
citaui, colligi poteſt populi ſuffragijs ſacerdotes huius collegii

creari

creari ſolitos:idq́; per legem Domitiam. Nam quod à collegis ante legem cooptarentur, paſſim in hiſtoria T. Liuii perſpici poteſt: ubi de ſuffectis in demortuorum locum ſacerdotibus loquitur. De auguribus & pontificibus minus dubium eſt, quod lege Domitia comprehenderentur. Nam ſi ea fuit cauſa cur legē Cn. Domitius Tr. pl. ferret, quod in locum patris ſui pontifex cooptatus non eſſet, ut ex hiſtoria compertum eſt, neceſſario relinquitur, ad collegium Pontificum eam legem pertinuiſſe. Augures uerò hac lege comprehendi cùm ex epiſto. Ciceronis ad M. Brutū 5. intelligi poteſt, ubi ita ſcribitur: C. Marius cùm in Cappadocia eſſet, lege Domitia factus eſt augur. tū uero ex eo, quod nitio ſecundæ Philip. tribuum ſuffragia in augurum creatione appellat. Deinde uero in epiſt. ad Brutum 5. cum ſacerdotum comitia appellantur creandis collegiorum ſacerdotibus, manifeſtū eſt ex eadem epiſtola & ſequentibus in eo numero augures & pontifices contineri. Vnde ſequitur ſuffragiis populi creari ſolitos hos ſacerdotes. Illud mihi magis dubium uidetur, quæ eſſet ratio augurum creandorum ante legem Domitiam. An, inquā, collegii cooptatione ſemper creati ſint, an uero aliquando etiam populi ſuffragiis. Huius uero dubitationis occaſio ſumpta eſt ex eo, quod apud Liuium ſcribitur lib. 9. Dec. 4. his uerbis: Extremo prioris anni comitia auguris creandi habita erant. In demortui Cn. Cornelii Lentuli locum creatus erat S. Poſthumius Albinus. Sane niſi dicamus certa quadam de cauſa, ueluti per contentionem competitorum, aut collegarum inter ſe diſſenſionē, per quam effectum tandem ſit, ut populi iudicio res committeretur, præter morem habita ea comitia, plane concedendum erit ante legem Domitiam augures à populo creatos. Quod tamen ſecus eſſe oſtendi poteſt, ex eo quod Cicero in Rullum ait per religionem ſacerdotia, de quibus legem tulit Domitius, à populo mandari non potuiſſe. Vt omittam quod idem Liuius paſſim aliis in locis, uel à collegio cooptatos augures ſcribit, uel lectos, uel inauguratos, uel ſuffectos dicit nuſquam facta mentione comitiorum. Vt lib. 10. Dec 4. Et augur Sp. Poſthumius Albinus deceſſit. In locum eius P. Scipionem filium Africani augures cooptarunt. Et in fine libri 5. Decad. 5. Augureo anno mortuus eſt C. Claudius. In eius locum augures legerunt T. Quintiū Flaminium. Illa ergo comitia auguris creandi, quæ uno illo loco à Liuio ponuntur, extra ordinem & præter morem habita fuiſſe concedendum eſt. Hæc igitur erat altera cauſa habendorum comitiorum

F mitiorum Tributorum ad creãdos Pontifices, Augures, Sibyllinos ſacerdotes, epulones & fœciales. Nam quod Tributis comitiis crearentur, facile eſt ex lege Domitia demonſtrare: qua cautum erat, ut nõ ab uniuerſo populo, ſed à parte populi minore, hoc eſt, à ſeptendecim tribubus ſacerdotes crearentur. Ea uero comitia quibus Tributim ſuffragium ferrebatur, Tributa fuiſſe negari non poteſt. Quod autem ſupra dixi de collegio Pontificum, ante legem Domitiam cooptatione collegii creari ſolitos, cùm ex uerbis Dionyſii libro ſecundo, ubi ita ſcribit de Pontifi

G cibus: Vno autem eorum uita functo, alius in locum eius ſufficitur, non à populo creatus, ſed ab ipſis Pontificibus cooptatus: tum uero ex ipſa lege Domitia intelligi poteſt. Attamẽ illud nõ aliter accipiendum eſt, quàm ut Pontifex max. inde excludatur. Neque enim cooptatione collegii etiam ante legẽ Domitiã Põtifex max. fiebat, ſed populi ſuffragiis. Id quod Cicero in Rullũ aperte demonſtrat, cum ait Cn. Domitium ſua lege effeciſſe, ut quod antè in Pontifice max. fiebat, idem in cæteris ſacerdotiis fieret. Verba eius hæc ſunt: Item (inquit capite altero) eodemq́;

H modo, ut comitiis Pontificis max. Ne hoc quidem uidit, maiores noſtros tam fuiſſe populares, ut quod per populum creari fas non erat propter religionem ſacrorum, in eo tamen propter amplitudinem ſacerdotii uoluerint populo ſupplicari. Atq́; hoc idem de cæteris ſacerdotiis Cn. Domitius Tr. ple. uir clariſſimus tulit: quod populus per religionẽ ſacerdotia mandare non poterat, ut minor pars populi uocaretur: ab ea partes qui eſſet factus, is, à collegio cooptaretur. Ex iis Ciceronis uerbis perſpicuũ eſt illud quod diximus, ante legem Domitiam Pontificem max. po

I puli ſuffragiis creari, cùm interim Põtifices reliqui præter maximum à collegio tantum cooptarentur. Vnde apud Liuium lib. 5. Dec. 4. ita ſcribitur: Comitia inde Pontifici max. creando ſunt habita cum paulò antè ita ſcripſiſſet: Et aliquot publici ſacerdotes mortui eo anno ſunt L. Cornelius Lentulus pont. max. & C. Papyrius, & C. F. Maſſo pontifex. In Lentuli locum M. Cornelius Cethegus, in Papyrii Cn. Seruilius Cæpio pontifices ſuffecti ſunt. Et lib. 10. Dec. 4. Exitu anni, & C. Sertilius Geminus pont. max. deceſſit. Idem Decemuir ſacrorum fuit, Pontifex in locum

K eius à collegio cooptatus Q. Fuluius Flaccus. In Pontificem max. Aemylius Lepidus, cum multi clari uiri petiiſſent. Et lib. nono eiuſdem Dec. Huius principio anni P. Licinius Craſſus põtifex max. mortuus eſt: in cuius locum M. Sempronius Tuditanus

nus pontifex eſt cooptatus. Pontifex max.eſt creatus C.Serui- A
lius Geminus. Ex quibus Liuii locis apparet non modò pon-
tifices à collegio cooptari ſolitos, ſed etiam mortuo pontifice
max.à collegio alium quendam cooptari ſolitum, qui pontifex
tantum fieret, non etiam maximus pontifex: tum deinde ſuf-
fragiis populi pontifex max.creabatur. Quòd uerò ex collegio
pontificum eum eſſe oporteret, qui pontifex max.crearetur, po-
ſtea demonſtrabimus cum de perſonis agemus. Hoc loco ſatis
erit probare id quod ſupra diximus, non modò tribuum ſuffra-
gio creari ſolitos ſacerdotes, ſed etiam per ſeptendecim tribus tã B
tum. Verba Suetonii in Cæſare, cum loquitur de eius pontifica-
tu maximo, ſatis oſtendunt comitia quibus pont. max. creatus
eſt, fuiſſe Tributa: Atque ita potentiſſimos duos competitores,
& ætate & dignitate antecedentes ſuperauit, ut plura ipſe in eorũ
tribubus ſuffragia, quàm uterque in omnibus tulerit. Porro au-
tem ex iis quæ paulò antè diximus, perſpicuũ eſt eo modo quo
pontifex max.ante creabatur, lege Domitia cautum eſſe, ut cæte
ri ſacerdotes crearentur: Pontifex uerò max. à minore parte po-
puli, ut idem ille locus oſtendit, creabuntur. Si igitur oſtenderi- C
mus per minorem parte populi, decem & ſeptem tribus intelli-
gi, neceſſario relinquetur ſacerdotum comitia Tributa non o-
mnium tribuum fuiſſe ſicut magiſtratuum, ſed tantum ſepten-
decim tribuum, quibus ſorte id obtigiſſet. Atqui illum facile
erit demonſtrare, ſi antecedentia Ciceronis uerba cum ſequenti
bus conferantur. Primo enim capite Rullus ferebat, ut ait Cice-
ro, ut Decemuiri agrarii per tribus ſeptendecim crearentur, qui-
bus ſorte id eueniſſet: ſubiiciebatq; in ſecundo capite legis, id ſe
ita fieri uelle, ut in iis Decemuiris idẽ eodẽq; modo fieret, ut co- D
mitiis pontificis max. Ex quo ſequitur in comitiis pontificis
max.ſeptendecim tribus ſorte delectas ſuffragium dixiſſe. Illud
ſane hoc loco non eſt ignorandum, abrogatam à Sylla Dictato
re legem Domitiam fuiſſe, nec fuiſſe relatam niſi eo anno quo
rat Conſul, Cicero, à T.Labieno Tr.pl. auctore Dione lib. 37.
Vnde efficitur poſt Syllæ Dictaturam non fuiſſe locum legi
Domitiæ in creandis ſacerdotibus collegiorum, octodecim fe-
re annorum ſpacio: ſed ex ueteri more cooptatione creatos fuiſ-
ſe. Poſt Labieni autẽ legem rurſus lege Domitia creati ſunt. Ha E
ctenus de altera cauſa habendorum comitiorum Tributorum.
Deinceps ſequitur, ut tertiam perſequamur. Ac legum qui-
dem ferendarum cauſa haberi comitia Tributa nomen ipſum
ple-

F plebiſcitorum ſatis oſtendere poteſt, ut alia probatione ad eam rem non ſit opus. Si enim plebiſcitum eſt (ut ait Iuſtinianus) quod plebs plebeio magiſtratu rogante conſtituebat: facile eſt intelligere Tributis comitiis non Centuriatis, ut quæ à plebeiis magiſtratibus uocari nō poterant, plebiſcita fieri ſolita. Illud potius dicendum eſt, nomine legum non modò à nobis comprehendi generalia iuſſa perpetuaſq; uelut cōſtitutiones populi: ſed omnes omnino rogationes, quibus iubendis comitia Tributa uocari ſolebant: excepta iudiciorum cauſa, de qua ſeorſum paulò

G pòſt agemus. Hoc igitur uerbo legis comprehendimus rogationes, quibus de pace ad populum ferebatur. Bellum enim lege Cēturiata indici ſolebat, ut ſuperiore libro diximus: paci autem ineundæ Tributa comitia uocari ſolebant. Id quod ex Liuii hiſtoria intelligi poteſt: apud quem lib. 10. Dec. 3. ita ſcribitur: Incliuatis omnium ad pacem animis, Cn. Lentulus Conſul, cui claſſis prouincia erat, Senatuſconſulto interceſſit. Tum M. Attilius & Q. Minutius Tr. pl. ad populum tulerunt, uellent iuberentne Senatum decernere, ut cum Carthaginēſibus pax fieret, & quem eā

H pacem dare, quemq; ex Africa exercitum deportare iuberēt. De pace uti rogaſſent, oēs tribus iuſſerunt. Et lib. 3. Dec. 4. Q. Martius rex & Catinius Labeo Tr. pl. ad plebem tulerunt, uellent iuberentne cum rege Philippo pacem eſſe. Ea rogatio in Capitolio ad plebem lata eſt. Omnes V & XXX tribus uti rogatæ iuſſerunt. Hic etiam eas rogationes comprehendi uolumus, quibus ſuperioribus temporibus, legibus aliquis ſoluebatur, quacūque id ratione fieret. Dixi autem ſuperioribus temporibus, quia ætate Ciceronis Senatus eam ſibi auctoritatem uſurpauerat:

I quemadmodum conſtat ex uerbis Aſconii in argumento orationis pro C. Cornelio: C. Cornelius legem promulgauit, qua auctoritatem Senatus minuebat, ne quis niſi per populum legibus ſolueretur: quod antiquo quoque iure erat cautum. Itaque in omnibus Senatuſconſultis, quibus aliquem legibus ſolui placebat, adiici erat ſolitum, ut de ea re ad populum ferretur. Sed paulatim ferri erat deſitum: reſq; iam in eam conſuetudinem uenerat, ut poſtremò nè adiiceretur quidem in S.C. de rogatione ad populum ferenda. Huc denique referimus omnes rogationes, qui-

K bus per populum triumphum decretum, publicas quæſtiones conſtitutas, ciuitatem datam ſæpe in hiſtoria Liuii legimus. Supereſt ut quartam cauſam perſequamur. In qua explicanda repetendum eſt quod ſupra diximus, iudicia capitis, quæ fiebant per

popu-

populum, Centuriatis comitiis fieri debuiſſe. At ſi magiſtratus A
aliquis faceret aliquem reum ad populum,nec capitis eum acceſ
ſeret,ſed mulctam indiceret,tum uero Tributis comitiis id iudi-
cium fieri ſolebat.Hoc ergo ſummatim dicere poſſumus,iudicia
populi,quæ de mulcta erant,à magiſtratu autPontifice indicta,
Tributis comitiis perfici ſolita. Cuius rei probationes inuenire
in hiſtoria Liuii facile eſt.Lib.4.Dec.1.ſcribit, M. Poſthumio
& T.Quintio ab Tr.pl.diem dictam,quòd ad Veios eorũ ope-
ra male pugnatum eſſet. Deinde paulò pòſt hæc uerba ſubiicit.
Mœſtæ ciuitati ab re male geſta, & iratæ ducibus M.Poſthu- B
mius reus obiectus decem millibus æris grauis damnatur. T.
Quintium collegam eius omnes tribus abſoluerunt.Et lib.5.De
cad.3.ſtatim initio proponit iudiciumM.Poſthumii publicani,
his uerbis: Excitati tandem duo Tr.pl.Sp.& L. Caruilii ducen-
tum millium æris mulctam M.Poſthumio dixerunt.Cuius cer
tandæ cum dies aduenifſet,conciliumq́ tam frequens plebis ad-
eſſet,ut multitudinem area Capitolii uix caperet. Et paulò pòſt:
Hęc cum ab optimo quoque pro atrocitate rei acta eſſent,uimq́
eam cõtra Rempublicam pernicioſo exemplo factam Senatus C
decerneret,confeſtim Caruilii Tr.pl.omiſſa mulctæ certatione,
rei capitalis diem Poſthumio dixerunt. Et lib.7.Dec.4.ſcribit
M.Acilium Glabrionem à Tr.ple. reum factum ad populum.
Vbi hæc ſunt eius uerba: Cẽtum millium mulcta irrogata erat.
Bis de ea re certatũ eſt. Tertio cùm de petitione deſtitiſſet reus,
nec populus de mulcta ſuffragium ferre uoluit, & Tribuni eo
negocio deſtiterunt. Et lib.3.Dec.5.C. Lucretium ubi dies quæ
dicta erat uenit, Tribuni ad populum accuſarunt, mulctamq́ D
decies centum millium æris dixerunt. Comitiis habitis omnes
V & XXX tribus eum condemnarunt. Alius eſt locus initio
lib.6.Dec.3.ubi de iudicio Cn.Fuluii,cui dies dicta erat à C. Sẽ
pronio Blæſo,ita ſcribitur: Bis eſt accuſatus, pecuniaq́ anquiſi-
tum. Tertio teſtibus datis,cum præterquã quòd omnibus pro-
bris onerabatur, iurati permulti dicerẽt fugæ pauorisq́ initium
à Prætore ortum,ab eo deſertos milites cum haud uanum timo
rem ducis crederent, terga dediſſe, tanta ira accenſa eſt,ut capite
anquirendum concio ſucclamaret. Deq́ eo nouum certamen or
tum.Nam cum Tribunus bis pecunia anquiſiſſet, tertiò capitis E
ſe anquirere diceret, Tribuni pl.appellati. Cum collegæ nega-
rent ſe in mora eſſe,quo minus quod ei more maiorum permiſ-
ſum eſſet,ſeu legibus ſeu moribus mallet,anquireret, quoad uel
capitis

F capitis uel pecuniæ iudicaſſet priuato:tum Sempronius perduel
lionis ſe iudicare C.Fuluio dixit, diemq; comitiis à C.Calphur-
nio Prætore urbis petit. Priuſquã dies comitiorum aderat Cn.
Fuluius exulatum Tarquinios abiit. Id ei iuſtum exilium eſſe
ſciuit plebs.Et lib. 10. Dec.4. De rege ſacrifico ſufficiendo con-
tentio inter C.Seruilium pont.max.fuit & L.Cornelium Dola-
bellam Duumuirum naualem: quem ut inauguraret Pontifex,
magiſtratu ſeſe abdicare uolebat: recuſantiq; id facere, ob eam
rem mulcta Duumuiro dicta a pontifice:deq; ea re cum prouo-
G caſſet,certatum ad populum. Cum plures iam tribus introuoca-
tæ dicto eſſe audientem pontifici Duumuirum iuberent. Ex iis
T.Liuii locis apparet Tributis comitiis iudicia populi fieri ſoli-
ta,ſi non capitis,ſed tantum pecuniæ anquireretur,cum à magi-
ſtratu aut Pontifice mulcta dicta eſſet.Neque uero hæc iudican
di ratio illis temporibus tantum obſeruata eſt,ſed etiam tempo
ribus Ciceronis,& paulò antè, poſtquam perpetuæ quæſtiones
inſtitutæ ſunt. Semper enim Romæ id obſeruatum eſt,ut eſſet
iudicum ordo quidam, penes quem eſſent iudicia. Id quod uel
H ex lege C.Gracchi intelligi poteſt,qua lege dicitur iudicia, quæ
adhuc fuerant Senatorum,cum equitibus communicaſſe. Hinc
enim planum eſt, ante tempora Gracchi non omnia iudicia pu-
blica populi fuiſſe,ſed penes Senatorium ordinem fuiſſe iudican
di poteſtatem.Quod non ita accipi debet, quaſi in Curia per Se
natum de reis iudicium fieret:ſed quoties quæſtione publica de-
creta de reis iudicandum erat, non alii erant qui iudices ſedebat
quàm qui erant Senatorii ordinis.Lege autem Sempronia effe-
ctum eſt,ut cum Senatoribus iudicarent Equites. Quod ſerua
I tum eſt,uſque ad tẽpora Syllæ Dictatoris, à quo reuocata ſunt
ad ſolos Senatores iudicia.Poſt lege Aurelia decimo anno poſt
legem Corneliam lata Coſſ. Pompeio & Craſſo, ad tres ordi-
nes Senatorum,Equitum, & Tribunorum ærarii iudicia perue-
nerunt.Idq; ita fuit uſque ad Cæſaris Dictaturam, à quo iudicia
redacta ſunt ad duo genera iudicum Equeſtris ordinis ac Sena-
torii.Quòd ſi ſemper iudicum fuit ordo quidam,neceſſe eſt non
omnia publica iudicia populi fuiſſe:ſed ordinariis iudicum decu
riis,multo maxima pars iudiciorum relinquebatur.Conſequens
K igitur eſt,ut ea modo iudicia populi fuiſſe dicamus,quæ fiebant
de reis,quibus dies dicta erat ad populum. At enim uocandi ad
populum ſoli magiſtratus ius habebant. Ea ergo ſola erant po-
puli iudicia,quæ ex magiſtratuum accuſatione ad populum na-
ſcebantur.

ſcebantur. Ac poſt publicas quidem quæſtiones perpetuas factas, minus frequentari cœperunt ea populi iudicia, præſertimq́; poſt Syllæ tempora, à quo numerus Prætorum, & quæſtionum publicarum auctus eſt. Tum enim eueniebat, ut fere omnia crimina publica animaduerſione digna, in aliquam ex quæſtionibus ordinariis incurrerent. Quin tamen ſæpe his ipſis temporibus ea iudicia fierent, negari non poteſt: præſertim ſi quid accideret, quod extra ordinem uideretur magiſtratibus primo quoque tempore puniendum. Exemplum eſſe poteſt Marci Scauri iudicium, quo à Cn. Domitio Tribuno pleb. ad populum accuſatus eſt, quod eius opera ſacra multa populi Romani diminuta eſſent. Item Marci Syllani, cui à Cn. etiam Domitio Tribuno pleb. dies dicta eſt ad populum, quod cum Cimbris iniuſſu populi bellum geſſiſſet. Atque illa quidem iudicia per tribus fuiſſe peracta, Alconius appellatis tribubus, à quibus damnati ſunt, & à quibus abſoluti, aperte demonſtrat. Exemplo etiam eſſe poteſt iudicium Iunii, de quo mentio eſt in oratione pro Cluentio: ubi Cicero oſtendit à L. Quintio Trib. pl. reum ad populum factum Iunium, mulctamq́; petitam, quòd pecuniam ob rem iudicandam accepiſſet, cum quæſitor in iudicio Oppianici fuiſſet. Huc quoque pertinere poteſt, quod ſcribit Suetonius L. Antiſtium Trib. pleb. Cæſari diem dixiſſe ob res ab eo in Conſulatu geſtas. Ex quibus apparet non modò ſuperioribus temporibus haberi ſolita comitia Tributa ad iudicandum de reis, ſed etiam poſtremis adeoq́; ætate Ciceronis. Quia uero ſuprà oſtendimus de capite populum per leges duodecim tabularum niſi comitiis Centuriatis iudicare non potuiſſe, neceſſario ſequitur populi iudicia, quæ Tributis comitiis fierent, ea modò fuiſſe, quibus de mulcta ab eo indicta, cui pro ſua poteſtate id liceret, certabatur. Illud tamen non eſt ignorandum, ſi capitis die dicta in exilium abiiſſet reus antequam dies adueniſſet, tum ad decernendum ei id exilium, ſatis fuiſſe comitia Tributa uocare, nec fuiſſe ad eam rem opus Centuriatis comitiis. Id quod ex his uerbis T. Liuii, quæ paulò antè citaui ex libro 6. Dec. 3. planum eſt: Id ei iuſtum exilium eſſe ſciuit plebs. Quod enim Liuius dicit plebem id ſciuiſſe, argumento eſt plebiſcito id factum, non lege Centuriata. Et libro 5. Decad. 3. ſcribit: Poſthumius uadibus datis non affuit. Tribuni uocauerunt plebem, quæ ita ſciuit: Si M. Poſthumius ante Calend. Maias non prodiiſſet, citatusq́; eo die non reſpondiſſet, neque

O excuſatus

F excuſatus eſſet,uideri eum in exilio eſſe,bonaq; eius uænire, ipſi
aqua & igni placere interdici.Atqui ex iis,quæ paulò antè dixe
rat,apertum eſt diem ei Perduellionis dictam fuiſſe.Ad exilium
ergo alicui decernendum , ſatis erat plebiſcito uti:ex quo ſequi-
tur Tributis comitiis,non Centuriatis id fieri ſolere: etiam ſi ca-
pitis iudicium non poſſet(ſi reus adeſſet)niſi Centuriatis comi-
tiis peragi.Ac de cauſis quidem comitiorum Tributorum hacte
nus dictum ſit.

G *De perſonis,quarum interuentu peragebantur comitia Tributa.*
Cap. XII.

In hoc capite eædem perſonæ ſpectandæ ſunt, quas in comi
tiis Centuriatis ſpectauimus.Ac primum de iis, quibus ius erat
habendi comitia Tributa,dicendum. Ordinarios magiſtratus
minores partim Tribuni plebis partim Conſules creabant. Ple-
beios enim magiſtratus,ad quos patricii non admittebantur Tri
buni pleb.creabant. Huius generis erant Tribuni plebis, & Ae-
H diles plebis. Nam quòd Tribunitia comitia haberent Tribuni
pl.ex uerbis T.Liuii lib.3.Dec.1.intelligi poteſt.Forte quadam
utili ad tempus,ut comitiis præeſſet,potiſſimum M.Duillio ſor
te euenit,uiro prudenti & ex continuatione magiſtratus inuidiã
imminentem cernenti. Qui cùm ex ueteribus Tribunis negaret
ſe ullius rationem habiturum , pugnarentq; collegæ , ut liberas
tribus in ſuffragium mitteret, aut concederet ſortem comitiorũ
collegis habituris è lege potius comitia quàm ex uoluntate pa-
trum.Alio loco eiuſdem libri ita ſcribit:Comitiorum habẽdorũ
I munus Appio,cõſenſu iniungunt.Ars ea erat ne ſemet ipſe crea-
re poſſet : quod præter Tribunos plebis , & id ipſum peſſimo
exemplo nemo unquam feciſſet.Ex quo item,loco apparet Tri-
bunorum comitia Tribunos habuiſſe : alioqui ſe ipſi creare non
potuiſſent. Neque dici poteſt id primis temporibus tantum ita
fuiſſe.Nam & Tib.Gracchi Tribuni pl.temporibus idem facti-
tari ſolitum oſtendit Appianus , cum ſcribit collegam Gracchi
Rubrium comitiis præfuiſſe,quibus iterum Tribunus pleb.deſi
gnari uolebat. Quod uero Aedilium plebis comitia haberent
K Tribuni pleb.ex Dionyſio intelligi poteſt : cuius hæc uerba sũt
ex lib.6.Hæc poſtquam aſſecuti ſunt Tribuni pl.rogarunt inſu-
per Senatum ut ſibi permitteret ex plebeiis hominibus duos ſin
gulis annis creare,qui Tribunorum pl.miniſtri eſſent, quibus in
rebus

rebus opus eſſet:& qui de iis rebus iudicarent, quas ipſi eorum A iudicio comittere uellent: qui denique ſacrorum publicorumq́; locorum,& forenſis annonæ curam gererent. Eo quoque à Senatu eis conceſſo, duos crearunt,quos Tribunorum miniſtros, & collegas,& iudices uocabant. Nuuc ſane lingua Romana ab uno quo funguutur officio Aediles,quaſi ſacrarum Aedium curatores appellantur:retinentq́; adhuc eam ipſam aliorum miniſtram poteſtatem. Verum ipſis multa & magna conceſſa ſunt: ſimileſq́; propemodum ſunt his, quos Græci uocãt ἀγορανόμους. Ex iis Dionyſii uerbis apparet Tribunis plebis ius fuiſſe creandi Aediles pl.quaſi ſuos quoſdam adminiſtros. Iam uerò hi magiſtratus proprii erant plebis: unde facile eſt intelligere horum creationem ad magiſtratus tãtùm plebeios attinuiſſe.Semel tantum à Pontifice maximo creatos reperimus Tribunos plebis: quia tum nulli eſſent Tribuni,popter Decemuirorum imperiũ, in quo inſtituendo ceſſerant omnes alii magiſtratus·nec poſſent ipſi ab Interrege patricios magiſtratu creari. Quod uerò ſcribit Liuius lib.6.Decad.1.eo quinquennio, quo in urbe fuit magiſtratuum ſolitudo,Tribunos pleb.nihilominus Aedileſq́; fuiſſe, C argumento eſt nihil reliquos magiſtratus potuiſſe in creatione iſtorum. Verba Liuii hæc ſunt. Haud irritæ cecidere minæ.Comitia præter Aedilium Tribunorumq́; pl.nulla ſunt habita.Licinius Sextiuſq́; Tribuni pleb.refecti,nullos Curules magiſtratus creari paſſi ſunt.Eaq́; ſolitudo magiſtratuum,& plebe reficiẽte duos Tribunos,& his comitia Tribunorum militum tollentibus per quinquennium urbem tenuit.Reliquos ordinarios magiſtratus minores Conſules creabant aut Dictatoees, ſi quando comitiorum habendorum cauſa creabantur, aut Tribuni militũ D Conſulari poteſtate. De Quæſtoribus ſane minime id dubium eſſe poteſt.Liuius lib.4.Decad.1.de A.Sempronio Tribuno militum Conſulari poteſtate ita ſcribit: Hoc Tribuno comitia Quæſtorum habente.Cicero in Vatinium: Quæſturam petiſti cum P.Seſtio.Quæro abs te,teneaſne memoria, cum P.Seſtius Quæſtor ſit cunctis ſuffragiis factus, tunc te uix inuitis omnibus non populi beneficio,ſed Conſulis extremum adhæſiſſe.Ex eo loco perſpicuum eſt Quæſtorum comitia Conſulem habuiſſe. Quod etiam Cicero in epiſtola ad Curium ſeptimo libro E epiſt.oſtendit, ubi de Cæſare Dictatore ſic loquitur: In campo certe non fuiſti,cùm hora ſecunda comitiis Quæſtoriis inſtitutis ſella Q.Maximi,quem illi Conſulem eſſe dicebaut, poſita eſ-

F ſet: quo mortuo nunciato ſella ſublata eſt. Ille autem qui co-
mitiis Tributis eſſet auſpicatus, Centuriata habuit. De Aedili-
bus Curulibus poteſt ambigi, ex eo quod A. Gellius lib.6.ca.9.
citat ex Piſonis tertio annali. Piſo enim ſcriptum reliquit co-
mitia ab Aedile habita, quibus creatus eſt Aedilis Cn. Flauius.
Ex quo ſequi uidetur non eſſe uerum quod diximus, à Conſuli-
bus creari reliquos minores magiſtratus Præter Aediles Tribu
noſq; plebis. Sane ſi uerum ſcribit Piſo, nec locus mendoſus ſit,
concedendum erit primis illis temporibus ius fuiſſe Aedilibus
G Curulibus Aediles creandi. Liuius certe Piſonem falſum dicere
coarguit: unde fit, ut minus certum inde argumento duci poſſit.
Ac neſcio an non ubi legitur, At Aedilis qui comitia habebat:
melius ueriuſq; legeretur, At ille qui comitia habebat. Vt Con-
ſul non Aedilis, quẽadmodũ legitur intelligat̃. Primos profectò
Aediles à Dictatore creatos ſcribit Liuius ad finem lib.6. & ſe-
quẽtibus temporibus Conſulis habuiſſe comitia Aedilium Curu
lium, ex hiſtoria conſtare poteſt. Cicero quoque pro Plancio
Craſſum Conſulem Aedilium comitia habuiſſe ſcribit. Et li-
H bro 4 ad Atticum in epiſtola cuius initium eſt, Auere te certo
ſcio, ſcribit Q. Metellum Nepotem Conſulem comitia habere,
quibus Aedilis crearetur P. Clodius. Ego igitus ſic ſentio, non
tantum imperii, fuiſſe Aedilibus Curulibus, ut agendi cum popu
lo ius haberent, adeoq; uocandi comitia: tametſi habendæ con-
cionis ius haberent, ut Cicero oſtendit 3. in Verr. cum ait ꝓ ſuo
iure ſe, quia Aedilis deſignatus eſſet, ex roſtris ad populum ſe-
quenti anno uerba facturum ad accuſandum Perduellionis Ver
rem. Illud uero ex eo colligo, quòd nuſquam in hiſtoria legi-
I mus ullam rogationem ab Aedilibus latam: quodq; in Sena-
tuſconſultis nunquam Aediles appellãtur inter eos magiſtratus,
quos agere cum populo Senatus iubeat, ſed Conſules tantum,
Prætores, & Tribuni pleb. Vt in Senatuſconſulto quo Dictato
rem à populo iuberi Senatus decreuit libro 7. Decad.3. & in Se
natuſconſulto, quod eſt in octaua epiſt. Cælii ad Ciceronem. Vn
de etiam commune argumentum erui poteſt, ex minoribus ma
giſtratibus ſolos fuiſſe Trib. pl. quibus ius eſſet agendi cum po-
pulo. Liuius enim ita ſcribit Senatum decreuiſſe, ut Conſul ad po
K pulum ferret, quem uellet Dictatorem dici: ſi Conſul noluiſſet,
Prætor urbanus populum rogaret: ſi ne is quidem uellet, tum
Tribuni ad plebem ferrent. Quòd ſi aliis quoque magiſtratibus,
ut Quæſtoribus aut Aedilibus ius fuiſſet rogandi populi, hoc
pro-

profectò Senatuſcõſulto, ut plenum perfectumq́ eſſet, comprehenſi eſſent. Quando igitur apud Liuium toties reperiuntur Aediles Curules, & plebeii quoſdam ad populum uocaſſe, mulctãq́ dixiſſe, uel dicendum eſt comitia de mulctæ certatione à Trib. pl. habita, non ab iis qui mulctam dixerant: aut ſane ab iis quæ diximus, ea comitia excipienda ſunt. quæ de mulctæ certatione habebantur, ita ut in hac tantum re poteſtatem haberent agendi cum populo, cùm de mulcta, quam pro ſuo imperio alicui dixiſſent, ad populum certandũ erat. Id quod ego uerius puto. Iam .n. ab anno Vrbis 300. Conſules Sp. Tarpeius, & A. Aterinus legem Centuriatam tulerant, qua omnibus magiſtratibus mulctę dicendæ poteſtas facta eſt, auctore Dionyſio lib. 10. Atque ea eſt lex Aterina, cuius meminit Gellius libro 11. cap. 1. Et ſane ſi Aedilibus Aediles creare licuiſſet, cum ad interregnum res redibat, potuiſſet euenire, ut non creatis Conſulibus & Prætoribus ſumma Reip. rediret in Aedilium Curulinum, qui iam creati ab Aedilibus eſſent, poteſtatem. Neque enim tum uerum eſſe potuiſſet Remp. abſq́ ullo Curuli magiſtratu eſſe. Atqui ſi reliquis minoribus magiſtratibus ius non erat agendi cum populo, neceſſe eſt ut comitia habendi nulla his eſſet poteſtas. Conſequens igitur eſt, ut Tribunos militares, & Triumuiros tã capitales q̃ nocturnos & monetales dicamus creari ab aliquo maiore magiſtratu. Siquidem plebeios tantum rogarent Tribuni pleb. Porrò autem ordinarios magiſtratus ſubrogandi munus proprium erat Conſulum, neque id Prætores unq́ leguntur factitaſſe Conſulibus præſentibus. Conſules ergo illa comitia habere ſolitos neceſſariò concedendum erit. Quod autem ad extraordinarios magiſtratus attinet, ex his quæ modo diximus, ſtarui poteſt Conſulibus, Prætoribus, & Tr. pl. tantum ius fuiſſe eos creandi. Ex hiſtoriæ autẽ lectione perſpici poteſt, modo Prætores, modo Tr. pl. interdum etiam Conſules habuiſſe comitia ad creandos extraordinarios magiſtratus. Sacerdotum comitia Tributa Cõſules habere debuiſſe ex quinta Ciceronis epiſt. ad Brutum colligi põt. Illic enim ait mortuis Hirtio & Panſa Coſſ. comitia ſacerdotum neceſſariò differenda eſſe, donec res ad Interregnum rediiſſet, ut Conſules auſpicato ab Interrege ſubrogarentur. Atqui tum & Prætores & Tr. pl. erant Romæ: quibus ſi ius fuiſſet ea comitia habendi, ſacerdotum comitia non fuiſſent eò uſque differenda, dũ Conſules ſubrogati eſſent. Verba Ciceronis hæc ſunt: Omnino Panſa uiuo celeriora omnia putabamus. Statim enim collegam

A B C D E

F ſibi ſubrogaſſet. Deinde ante Prætoria ſacerdotum comitia fuiſ
ſent. Nunc per auſpicia longam moram uideo. Dum enim unus
erit patricius magiſtratus, auſpicia ad patras redire non poſſunt.
His poſtremis uerbis Cicero uult ideo moram futuram comitijs
ſacerdotum, quia auſpicia ad patres redire non poterant, quãdiu
erat unus patricius magiſtratus. Conſulibus enim demortuis, co
mitia ſubrogãdis Conſulibus habere non poterat Prætor. Quia
tamen patricius magiſtratus erat, ideo non poterant patricii coi
re, quandiu erat Prætor, ad ꝓdendum interregem: quæ ſola tum
G erat ratio ſubrogandi Conſules. Neceſſe igitur erat ad finem uſ-
que anni expectare, quo tempore nullus patricius magiſtratus
impedimento erat quominus ad patricios auſpicia redirent. Qđ
ſi, ut hinc apparet, habendis ſacerdotum comitiis expectandum
erat dum Conſules creati eſſent, neceſſario efficitur ſolis Conſu-
libus ius fuiſſe habendi comitia ſacerdotum, quæ ex lege Domi
tia habebantur. Ante legem Domitiam comitia Tributa, quæ
Pontifici max. creando habebantur, ab uno quodam Pontifice
haberi ſolebant. Id quod ex T. Liuio colligi poteſt. Scribit enim
H initio libri quinti Decad. 3. comitia Pontifici max. creandos ha-
buiſſe Marcum Cornelium Cethegum Pontificem. Atqui Con
ſules Prætoreſq; tum Romæ erant, ut ex eodem auctore con-
ſtat. Vnde efficitur, Pontificibus etiam ius fuiſſe habendi comitia
Tributa. Poſt legem ſane Domitiam eo exiſtimo Conſules ha-
buiſſe comitia Pontificis max. quòd certum ſit ſacerdotes colle-
giorum à Conſulibus creari. Non eſt auteem probabile Pontifi-
cem max. non potuiſſe habere comitia Pontificibus ſufficiẽdis,
cùm interim unus de collegio Pontificum poſſet habere comi-
I tia Pontificis max. In quo ſi me fallit coniectura, in reliquis cer
te collegiorum ſacerdotibus ueriſſimum eſt quod diximus. De
legum iudiciorumq; comitiis Tributis facile eſt intelligere iis
magiſtratibus licuiſſe habere ea comitia, quibus ius erat cum po
pulo agendi. In hiſtoria autem legimus interdum Conſules, in-
terdum Prætores, ſæpe Tribun. pleb. ad populum de his re-
bus rogationes tuliſſe. Aetate Ciceronis rogatio de religio-
ne à P. Clodio polluta, à M. Piſone Conſule lata eſt: lex Aure-
lia de tribus ordinibus iudicum ab Aurelio Cotta Prætore lata
K eſt: lex Gabinia, Manilia, Vatinia, à Tribunis pl. latæ. Ac de per-
ſonis, quidem quibus ius eſſet habendi comitia Tributa, hacte-
nus. De perſona candidatorum pauca dicenda ſunt. Plebeios ma
giſtratus petendi ius erat plebeiis tãtum hominibus, binoſq; ex
ſingulis

ſingulis claſſibus Tribunos eſſe oportebat. Liuius lib. 4. Dec. 1. A
Multã prouidiſſe maiores noſtros, qui cauerint ne cui patricio plebeiis magiſtratus paterent. Quæ ſane cauſa fuit, ut Clodius ſe plebeio adoptandum daret, ut Tr. pl. fieri poſſet. Et lib. 3. Dec. 1. Trigeſimo ſexto anno à primis Tr. p. decẽ creati ſunt bini ex ſingulis claſſibus. Itaq; cautũ eſt, ut poſtea crearẽtur. Illud ẽt reperio apud Liuiũ cautum fuiſſe de Tribunorum Aediliumq; pl. perſona, ut eos magiſtratus gerere iis non liceret, quorum pater, qui ſella Curuli ſediſſet, uiueret. Verba Liuii ſunt ex lib. 7. Decad. 3. Aediles plebeii erant Cn. Seruilius, & Q. Cæcilius Metellus. Ser- B
uilium negabant iure aut Tribunum pleb. fuiſſe aut Aedilem eſſe, quod patrem eius, quem Triumuirum agrarium occiſum à Boiis circa Mutinam eſſe opinio per decem annos fuerat, uiuere atque in hoſtium poteſtate eſſe ſatis conſtabat. Et lib. decimo eiuſdem Dec. Latum ad populum eſt, ne Cn. Seruilio fraudi eſſet quòd patre qui ſella Curuli ſediſſet, uiuo, cum id ignoraret, Tribunus pleb. atque Aedilis pleb. fuiſſet: contra quàm ſancitum legibus erat. Candidati Quæſturæ tam patricii quàm plebeii eſſe poterant: tantumq; in iis prouidendum erat poſt legem annalem, C
ut ætatem haberent lege definitam: & ut emeritis decem annuis ſtipendiis, nullo infami iudicio à petitione reiicerentur. De quibus ſupra ſatis dictum eſt. In Tribunatus militum candidatis quid obſeruandum eſſet, Polybius in ſexto de Rep. explicat his uerbis: Deſignatis Conſulibus, poſtea Tribunos militum creãt. Et quatuordecim quidem ex iis faciunt Tribunos, qui habent annua quinque ſtipendia. His deinde adiiciunt decem, quos creãt ex iis qui ſupra quinque uſque ad decẽ habent annua ſtipendia: Equites quidem qui decẽ omnino habent ſtipendia, pedites autẽ D
qui ſex, & eo amplius habent annua ſtipendia. Ex iis apparet nõ temere quoſuis Tribunos militum fieri potuiſſe: ſed cum 24. Tribuni militum à populo crearentur, qui quatuor ordinariis urbanis legionibus præeſſent, ſinguli ſingulis millibus: nemo ad id deligebatur, qui non geſſiſſet minimum quina ſtipendia. Erantq; alii ueteres Tribuni militares numero decem, alii iuniores numero quatuordecim. In quo etiam obſeruabatur, ut nemo qui equo meruiſſet, Tribunus militum fieri poſſet, niſi qui decem ſtipendia haberet: cum interim ſatis eſſet pedibus, uel ſex annos E
meruiſſe, ut inter ueteres Tribunos militares locum habere poſſet. Horum ueterum Tribunorum militarium meminit Cicero ſecunda in Verr. M. Crepereius ex accerima illa equeſtri fami-

 lia,

F milia,& diſciplina:L.Caſſius ex familia tum ad cæteras res, tũ
ad iudicandum ſeueriſſima:Cn.Tremellius homo ſumma religio
ne & diligentia:tres hi homines, ueteres Tribuni militares ſunt
deſignati. Candidatum ergo huius magiſtratus nemo ſe profite-
ri iure poterat,niſi qui legitima illa ſtipendia confeciſſet:pedibus
quidem quinque aut ſex minimum annos, equo autem decem.
Quod ad magiſtratus extraordinarios attinet, hoc unum lege
fuiſſe cautum de candidatis reperio,quod ſcribit Cicero in Rul-
lum his uerbis:Quos tandem igitur Decemuiros creari uult?Se
G primum.Qui licet?leges enim ſunt ueteres, neque eæ Cõſulares,
ſi quid intereſſe arbitramini,ſed Tribunitiæ, uobis maioribuſq;
ueſtris uehementer gratæ atque iucundæ. Licinia eſt lex, atque
altera Ebutia, quæ non modo eum qui tulerit de aliqua cura-
tione ac poteſtate,ſed etiam collegas eius,cognatos,affines exci-
pit,ne eis ea poteſtas curatione mandetur. De ſacerdotum com-
petitoribus hoc primum annotandum eſt, quod ſcribit Cicero
pro domo ſua, ſacerdotes horum de quibus agimus collegiorũ
dimidia ex parte patricios,ex altera plebeios eſſe debuiſſe. Ver-
H ba Ciceronis hæc ſunt: Itaque populus Ro.breui tempore neq;
Regem ſacrorum,neque Flamines, nec Salios habebit, nec ex
parte dimidia reliquos ſacerdotes.Ex iis cõſequens eſt, nõ teme
re quibuſuis licuiſſe ea ſacerdotia petere. Fruſtra enim plebeius
petiiſſet ſi in locum demortui patricii ſufficiendus eſſet ſacerdos:
& contrà patricio locus eſſe non poterat, ſi pro demortuo ple-
beio ſubſtituendus eſſet alius plebeius. Adſcribendum etiam eſt
hoc loco,id quod Cicero epiſtola quinta ad M.Brutum ſcribit:
Ciceronem noſtrum in ueſtrum collegium cooptari uolo. Exi-
I ſtimo omnino abſentium rationem ſacerdotum comitiis poſſe
haberi.Nam ẽt factum eſt antea.C.n.Marius cum in Cappado-
cia eſſet,lege Domitia factus eſt augur.Nec quominus id poſtea
liceret,ulla lex ſanxit. Eſt etiam in lege Iulia,quæ lex eſt de ſa-
cerdotiis proxima, his uerbis,Qui petit,cuiuſue ratio habebi-
tur. Aperte indicat poſſe rationem haberi non petentis, Dion
quoque ſcribit,legibus cautum fuiſſe,ne ex eadem gente duo in
eodem collegio ſacerdotes eſſent.Et quoniam in collegio augu-
rum erat ex gente Cornelia Fauſtus Sylla,idcirco ut poſſet in id
collegio cooptari Lentuli Spintheris filius,datus eſt à patre ado
K ptandus Manlio Torquato.Hoc etiam loco animaduertendum
eſt,non perinde definitam legibus ætatem fuiſſe petendi ſacerdo
tia,ſicut erat in petẽdis magiſtratibus. Nã præter id quod legi-
mus

mus apud Suetoniũ, Cæſarem ſeptimo & decimo ætatis anno fa A ctũ fuiſſe Flaminem Dialem, ex eo quod Cicero dicit ſe uelle ut Cicero filius in collegium Pontificum cooptetur, intelligi põt admodũ adoleſcentes in collegia ſacerdotum cooptari potuiſſe. Si.n. Cicero filius natus erat L. Cæſare & C. Martio Coſſ. quẽadmodum Cicero ad Att. prima epiſt. ſcribit: uix dũ poterat 21. annos Cicero filius natus eſſe Hirtio & Panſa Coſſ. quo anno illa ad Brutum epiſtola ſcripta eſt. Ex quo efficitur licuiſſe admodum adoleſcentibus ad ſacerdotium peruenire. Nec tamen ante annũ 17. quo anno uirilem togam accipiebant iuuenes Romani, id licuiſſe exiſtimo: quandoquidem ad eam uſque ætatem pueri cenſerentur: nec ullam Reip. gerendæ poteſtatem haberent: In B Pontifice max. creando id proprie ſeruandum erat, ut non poſſet, niſi ex iis qui Pontifices, eſſent Pontifex max. fieri. Id quod hac ratione doceri poteſt. Ex iis locis quos ſupra ex Liuio citauimus, apparet, mortuo Pont. max. à collegio ante legem quidẽ Domitiam, alium cooptari ſolitum, qui Pontifex tantum fieret: tum deinde Pont. max. comitia habebantur. Si igitur aliunde poterat deſumi Pont. max. ꝙ ex numero Pontificum, neceſſe erat C ſemper uno augeri numerum Pontificum, quoties Pont. max. moriebatur. Pone enim nunc octo Pontifices, qui erat numerus ueteri lege definitus: ſi Pont. max. moriatur, ſubſtituto pro eo alio Pontifice, reſtabit numerus octo Pontificũ. Quando ergo Pont. præterea max. populi ſuffragiis fuerit adiectus, niſi ex numero Pontificũ ſumptus ſit, collegiũ Pontificũ nouem cõſtabit Pontificibus. Quòd ſi rurſus Pont. max. moriatur ſuperſtitibus reliquis Pontificibus, neceſſe erit decem Pontificibus conſtare collegium, uno adiecto Pontifice, & alio Pont. max. creato: eodemq́ modo ſemper auctum fuiſſet collegium, ita ut cer- D to numero nunquam definitum eſſet: quod tamen abſurdiſſimũ eſt. Ex numero ergo Pontificum populus creabat Pontificem max. nec ſe Pontificatus maximi candidatum profiteri quiſquã poterat, qui Pontifex non eſſet. Quòd uero ſæpe in hiſtoria Liuii reperimus eundem hominem duo ſacerdotia geſſiſſe, argumẽto eſt non perinde atque in magiſtratibus uetitum fuiſſe, ut duo quis ſacerdotia gereret. Sane poſtquam lege Domitia à populo dari cœperunt, minus id factitatum reperitur, quia ſcilicet comi E tiis ratio potius haberetur eius qui nullo fungeretur ſacerdotio, quàm eius qui aliquod iam ſacerdotium haberet. Ac de perſonis quidem, propter quas habebantur comitiis Tributa, ſatis.

Deinceps

F Deinceps ſequitur, ut de perſonis ius ſuffragij habentibus dica-
mus. Omnibus ciuibus Rom. quibus data erat ciuitas cum iure
ſuffragii, licebat comitiis Tributis ſuam dicere ſententiam. Simul
enim cum pleno iure ciuitatis tribum accipiebant, in qua ſuffra-
gium ferrent. Liuius lib. 8. Dec. 4. De Formianis Fundaniſq; mu
nicipibus & Arpinatibus C. Valerius Tappo Tr. pl. promulga-
uit, ut ii ſuffragii latio (nam antè ſine ſuffragio habuerant ciuita-
tem) eſſet. Huic rogationi quatuor Tr. pl. quia non ex auctori-
tate Senatus ferretur, cum intercederent: edocti populi eſſe non
G Senatus ius, ſuffragium quibus uelit impertiri, deſtiterunt incœ-
pto. Rogatio perlata eſt, ut Aemylia tribu Formiani & Funda-
ni, in Cornelia Arpinates ferrent. Atque in iis Tribubus tum
primum ex Valerii plebiſcito cenſi ſunt. In hoc Liuii loco mul-
ta ſunt obſeruatione digna. Primùm, populi proprium ius fuiſſe
dare ciuitatem, ut in ea re nil opus eſſet auctoritate Senatus. Vn
de fit, ut nuſquam reperiamus ciuitatem datam, niſi rogatione
ad populum lata. Quarum rogationum exempla multa extant
in orationibus pro Archia poeta, & pro Balbo. Deinde iis de-
H mum ciuibus ſuas tribus fuiſſe, qui pleno iure ciues eſſent: hoc
eſt cum iure ſuffragii. Vnde fit, ut quoties datam ciuitatem repe-
rimus abſque iure ſuffragii, nullam reperiamus mentionem tri-
buum. Contrà autem quoties tribuum mentionem factam uide-
mus, propter aliquos nouos ciues, ſimul intelligere poſſumus
eos pleno iure ciues factos. Poſtremò ciues tantum eos cenſeri
ſolitos, qui ſuas quaſdam haberent tribus. Nam qui ius ſuffragii
non habebant, honoris potius cauſa ciues erãt, quemadmodum
de Campanis equitibus ſcribit Liuius, & de Ceritibus A. Gel-
I lius lib. 16. cap. 13. quàm ut onus aliquod ciuitatis ferrent. Me-
rito igitur fiebat, ut nihil ad eos cenſus attineret: qui potiſſimum
ad onera Reip. æquabiliter ſuſtinenda inſtitutus erat. Illud ergo
certum eſt, omnes ciues qui in tribus Romanas deſcripti erant,
ius habuiſſe ſuffragii ferendi: etiamſi tribu moti eſſent factiq; æ-
rarii à Cenſoribus aut publico iudicio, modò ne ſimul notæ cau
ſa in Ceritum tabulas relati eſſent. Tribu n. mouere nihil aliud
erat, q̃ tribũ mutare iubere, ut docet Liui. lib. 5. Dec. 5. At qui in
tabulas Ceritũ referebantur, iure ſuffragii priuabant, ut docet A.
K Gell. lib. 16. c. 13. & Aſconius. Verù an hi ſoli ius haberent ſuffra
gii, ualde dubium eſt. Latini enim in tribubus Romanis non
erant ante legem Iuliam, qua Latinis & ſociis Italiæ populis ciui
tas data eſt: & tamen ius habuiſſe ſuffragii in comitiis Tributis
uidentur.

uidentur.Liuius.n.lib.5.Dec.3.ita ſcribit: Teſtulis (uel ut Valla legit,Teſtibus)datis Tribuni populum ſummouerunt: ſitellaq; adlata eſt,ut ſortirentur ubi Latini ſuffragium ferrent.Quæ uerba indicant non modò Latinos tum deſcriptos in tribus Romanas non fuiſſe: alioqui nihil ſortitione opus fuiſſet,ut in qua tribu ſuffragium dicturi erant, cõſtare poſſet:ſed etiam ſuffragium habuiſſe. Vnde uidetur ſequi non ſolis ciuibus Romanis ius fuiſſe ſuffragii.Ea ſane quæſtio difficultate non caret:nos tamen conabimur aliquid lucis adferre:ſed ita ut ſuum cuique relinquamus iudicium,ut ſi minus probent quod dicemus,aliud ſequantur quod uerius iudicabunt. Latini omnes ciues Romani non fuerunt niſi poſt legem Iuliam,ut docet Cicero pro Balbo: quæ lex lata eſt initio belli ſocialis. Multas tamen reperio eos rationes habuiſſe uiritim perueniendi ad ciuitatem,quæ aliis populis non paterent.Vna ratio erat per legem,cuius meminit T.Liuius lib.1.Decad.5.Lex ſociis ac nominis Latini,qui ſtirpem ex ſeſe domi relinquerent,dabat ut ciues Romani fierent. Alia erat,cuius meminit Appianus libro ſecundo bell.ciuilium,ubi ait Latinitatis hoc ius fuiſſet,ut ciues Romani fierent,qui in Latinis coloniis magiſtratum geſſiſſent.Quanquam ergo Romani ciues amitterent ciuitatem,ſi in Latinam coloniam nomina dediſſent: ut docet Cicero pro Cæcinna,& pro domo ſua:hoc tamen iure poterant in ciuitatem redire, ſi magiſtratum in ea colonia Latina geſſiſſent.Alia item ratio fuit per legem Seruiliam,qua Latinis ius erat ciuitatem aſſequi in locum eius quem accuſando dãnaſſent repetundarum.Hanc legem tulerat C.Seruilius Glaucia, ut docet Aſcon.pro Scauro.Quod autem ea lege Latini aſſequerentur ciuitatem,Cic.pro Balbo oſtendit his uerbis: An accuſatori maiores noſtri maiora præmia quàm bellatori eſſe uoluerunt? Quòd ſi acerbiſſima lege Seruilia principes uiri ac grauiſſimi & ſapientiſſimi ciues hanc Latinis, id eſt fœderatis, uiam ad ciuitatem populi iuſſu patere paſſi ſunt. Alias uerò etiam leges fuiſſe,quibus Latinis præmii loco ciuitas propoſita eſſet, paulò pòſt idem Cicero indicat his uerbis: Num fundos igitur factos populos Latinos arbitramur aut Seruilia lege aut cæteris, quibus Latinis hominibus erat propoſitum aliqua ex re præmium ciuitatis.Porrò aũt quod dixi Latinis datã ciuitatem lege Iulia, de iis accipi debet qui in Italia erant populi Latini nominis.Certum.n.eſt ex Suetonio in Ceſare poſt eam legẽ adhuc fuiſſe multas Latinas colonias,quæ tamen ciuium Romanorũ non erant: ſed

F ſed eo iure quo ſocii nominis Latini erant ante ciuitatem uniuer
ſo Latio lege Iulia datam. Verba Suetonii hæc ſunt: Decedens er
go ante tempus colonias Latinas de petenda ciuitate agitantes
adiit. Vt etiã excipiantur hi, quos primis tẽporibus in ciuitatem
receptos lgimus. Quod ſi tam multas rationes haberent Latini
adipiſcendæ ciuitatis Romanæ, accidere poterat, ut quinquennii
ſpatio, quod erat tempus inter cenſuras interiectum, multi Lati
ni ciuitatem aſſequerentur, qui tamen adhuc nec cenſi eſſent, nec
in tribus Romanas adſcripti. Nam & lib. 8. Decad. 1. legimus
G Lanuuios, Aricinos, Nomentanos & Pedanos, qui omnes La-
tini erant, ciuitate donatos, poſt quinquennium demum cenſos
fuiſſe, & in duas tribus Metiam & Scaptiam deſcriptos: quæ tri
bus tum primum propter eos additæ ſunt. At enim ſi pleno iu-
re hi ciues eſſent, ius habebant ſuffragii. Verùm qui tribum ad-
huc non habebant, quomodo ad ſuffragium uocari poterant?
An forte id decernendum erat? Vt qui certa adhuc tribu non
eſſent, in ea ſuffragium ferrent, cui forte id obtigiſſet. Hæc profe-
ctò eſſet tolerabilis interpretatio loci T. Liuii, ut de iis Latinis
H intelligeretur, qui ciues quidẽ iam eſſent facti per eas leges quæ
tum erant, ſed nondum in tribus deſcripti: ſi uerum eſſet pleno
iure quẽquam ciuem eſſe potuiſſe, adeoq; ſuffragii ius habuiſſe,
qui nec cenſus eſſet nec tribum haberet. Id uerò nequaquam ad-
mittendum eſſe uel hinc uideri poteſt, ꝙ Cẽturiatis comitiis ne
mo ſuffragium ferre poterat, qui cenſum ſuum profeſſus non eſ-
ſet. Deſcribebantur enim ex cenſu Centuriæ. Et noui ergo illi
ciues, ſi cenſi non eſſent, Centuriatis comitiis ferre ſuffragiũ nõ
poterãt. Porro autem dicere ciues ius ſuffragii habuiſſe in unius
I generis comitiis, qui in alterius generis non haberent, ineptum
eſt, & ab omni ratione alienum. Verius ergo eſt, quod paulò an
te annotauimus, neminem ciuium Rom. ius ſuffragii habuiſſe,
priuſquam cenſus eſſet, & in aliquam tribum adſcriptus: tametſi
cæteris in rebus pro ciue ſe gerere poſſet. Iam uero ſi nemo po-
teſt iure Romano duarum eſſe ciuitatum, ut ait Cicero pro Ce-
cinna & pro Balbo, nec ſane iidem poterant eſſe Latini, & ciues
Romani. Titum ergo Liuium de nouis quibuſdam ciuibus nõ
intellexiſſe, uel hinc argumẽtum accipi poteſt, quòd Latinos ap-
K pellat. Neque enim uera eſſet appellatio, eos qui ciues iam eſſent
Romani, Latinorum nomine appellare: præſertim cùm Latino-
rum appellatione ſemper ſocii Latini, nominis intelligantur, à ci
uibus Romanis adeo diuerſi, ut ne ii quidem Latini, qui in co-

loniam

loniam Romanam nomina dediſſent, ciues Romani eſſent, A
quemadmodum T. Liuius lib.4. Decad.4. à Senatu iudicatum
eſſe dicit in cauſa Puteolanorum, Salernitanorum, & Buxenti-
norum. Neque uero dici poteſt de iis Latii municipiis eum lo-
cum intelligi, quæ ciuitate donata erant, ut de Tuſculanis, La-
nuuinis, Aricinis, Nomentanis aliiſq; huius generis. Habe-
bant enim iamdudum illa municipia ſuas tribus. Quapropter
ſortitione opus non erat, ut appareret in qua tribu ſuffragium
ferrent. Aliud ergo nobis inueniendum eſt, unde illius loci expli
cationem eruere poſſimus. Fœdus cum Latinis ictum eſſe Cice B
ro pro Balbo ſcribit Sp. Caſſio & Poſthumio Cominio Coſſ.
anno Vrb. 261. De hoc fœdere Dionyſ. lib.8. ita loquentem
Sp. Caſſium introducit: Latinos Romanorum conſanguineos,
urbis tamen Romæ dominationem, & gloriam iniquo ſemper
animo ferentes, in amicitiam adduxi, conceſſa eis ἰσοπολιτείας,
ut iam non aduerſariam ſibi Romam uocent, ſed patriam. Et
paulò pòſt: Sp. Caſſius quamplurimos potuit Latinorum &
Hernicorum, euocauit ad ſuffragium ferendum. Qui frequen-
tes conuenerunt, ut propemodum plena peregrinis eſſet ciuitas. C
Quo à Virginio animaduerſo, iuſſit per compita proclamari, ut
omnes peregrini Romam exirent, dato ad id perexiguo tem-
pore. Tum Caſſius contrà edicto iuſſit omnes in urbe manere,
quibus conceſſa erat ἰσοπολιτεία, donec lex perlata eſſet. Ex
iis Dionyſii uerbis intelligi poteſt fœdere conceſſam Latinis
ἰσοπολιτείαν, hoc eſt communem, & parem cũ Romanis Reip.
gerendæ curam. Tum illud euocatos ἐπὶ τὴν ψηφοφορίαν, La-
tinos, quos Caſſius urbe exire noluerit ante legem perlatã. Ex D
quibus cum T. Liuii uerbis collatis colligo Latinos cum Ro-
manis ſuffragii ferendi poteſtatem habuiſſe. Neque enim ſortiẽ-
dum fuiſſet, ubi Latini ſuffragiũ ferrent, ſi omnino ſuffragio ex-
cluſſi fuiſſent. Illud nunc quærendum eſt: Vtrum beneficio tan-
tum, & permiſſu eorum magiſtratuũ, q haberẽt comitia, Latini
ad ſuffragium dicendum admitterentur, an uerò pro ſuo iure ac
per legis ſui cum Romanis fœderis ius haberent ſuffragii. Ego
ut potius credam liberalitate Romanorum magiſtratuum. Lati
nos ad ſuffragium admitti, quàm ſuffragiis ius habuiſſe, hac po- E
tiſſimum ratione adducor, quòd in hiſtoria C. Gracchi legimus
ſocios Latinos urbe exire iuſſos, ne tum Romæ, eſſent, quãdo le
gibus Gracchi ferendis tribus in ſuffragiũ uocarẽt. Quò pertinet
illud Ciceronis pro Seſtio: Nihil acerbius ſocij Latini ferre ſoliti
ſunt,

F ſunt, quàm id quod perrarò accidit ex urbe exire à Conſulibus iuberi. Neque enim edicto Conſules tollere poterant, quod legibus contrà cautum eſſet. Itaque ſi per leges Latini ius habuiſſent ſuffragii, nec Conſules ſuis edictis priuare ſuffragio illos potuiſſent, nec Latinos legum præſidio munitos ſuo iure cedere paſſus eſſet C. Gracchus, ut contrà quàm legibus licitum eſſet, ſuffragio priuarentur ſocii quos ipſe euocaſſet. Si ergo id contra leges factum non eſt à C. Fannio Conſule, ut edicto iuberet Latinos urbe exire, ne legibus Gracchi ferẽdis adeſſent, neceſſariò efficitur

G Latinos comitiis legum nõ habuiſſe ius ſuffragii. Reſtat igitur, ut quòd admiſſos ad ſuffragium Latinos reperimus, beneficio potius & benignitati Romanorum magiſtratuum id tribuentium ſocietati & conſanguinitati Latinorum, qui tum fortè Romæ eſſent cùm haberentur comitia: quàm iuris ac legum neceſſitati attribuamus. Alia nũc quæſtio eſt, omnibuſne comitiorum generibus admitti ſolerent, an uno quodam aut altero genere tantùm. Sane quia beneficii hoc erat, non iuris, quòd Latini admitterentur ad ſuffragium, nullam uideo cauſam, cur certis comi-

H tiis ea benignitas adſtricta eſſet: præſertim cùm Latinorum ſuffragium hoc modo in unam quandam tribum forte cõtractum nullius prope momenti ſemper futurum eſſet: cùm interim magno honori id ducerent, quòd ſuffragium cum ciuibus dicerent. Illud profecto obſeruandum eſt, quòd illic ubi Liuius ſuffragii Latinorum facit mentionem, agitur de iudicio ciuis Romanis, cui mulcta dicta erat à Tr. ple. Quid uero cauſæ eſſe poteſt, cur Latini in iudicio de mulcta ſuffragium dicerent, in iudicio capitis non dicerent? Quòd ſi concedamus perinde eos ſuffragium

I dicturos fuiſſe in comitiis, quibus de Perduellione iudicaturus erat populus, atque in his comitiis, quibus de mulcta eidem reo Poſthumio dicta agebatur: conſequens eſt, ut fateamur non modò Tributis comitiis Latinos ſuffragium dixiſſe, ſed etiam Centuriatis. Erant enim Centuriata Perduellionis comitia. Quanquam autem Romæ non cenſerentur Latini, ſed in ſuis ciuitatibus, poterant tñ ita ſe adiungere ad Centurias unius cuiuſdã tribus, cui ſorte obtigiſſet, ut Latini in ea ſuffragium dicerent, ut cũ primæ claſſis Centuriis hi ſuffragium ferrent, qui erant primi cẽ-

K ſus apud Latinos: cum Centuriis ſecundæ claſſis, qui erant apud eos ſecundi cenſus, & ita deinceps aut uero in unam Centuriã ſorte ductam omnes Latini nulla habita ratione cẽſus coniici: quo modo in Tributis comitiis in unam tribum coniiciebantur

Sed·

Sed quoniam hæc, quæ de Centuriatis comitiis dicimus, uerius A
probabiles coniecturæ ſunt, quàm neceſſariæ rationes, pro cer-
to ea aſſerere nõ auſim: præſertim cùm nuſquam legamus uoca-
tos ad ſuffragium Latinos Centuriatis comitiis. Quia uero no-
minatim T. Liuius ait his comitiis, quæ Tributa erant, Latinos
ſuffragium habituros niſi interpellata eſſent, pro certo hoc affir-
mare poſſumus, Tributis comitiis Latinos ad ſuffragium admit-
ti ſolitos. Vnde ſequitur, ſi de iure quæratur, ſolos ciues ius ha-
buiſſe ſuffragii: ſin iure omiſſo morem ſuffragiorum ſpectemus,
uerum erit etiam Latinos cum ciuibus ad ſuffragium dicendum B
admitti ſolitos. Sed quoniam nulla certa tribu erant Latini, idcir
co antequam tribus ad ſuffragium uocarentur, ſortitio fiebat in
qua tribu ſuffragium dicturi eſſent. Ac noſtra quidem illa eſt de
Liuii loco ſententia, quam tamen mutare non grauabor, ſi quis
probabiliorem adferat interpretationem. De diribitoribus, cu-
ſtodibus, rogatoribus & præconibus, paulò pòſt dicemus, cum
modum comitiorum Tributorum explicabimus. Nunc de per-
ſonis agendi finem hic faciamus. C

De modo comitiorum Tributorum. *Cap.* IIII.

DEINCEPS conſequens eſt, ut de modo agamus. In quo
hoc primùm animaduertendum eſt, commune omnibus omniũ
generum comitiis fuiſſe, ut haberi non poſſet Ioue fulgente aut
tonãte. Cicero in Vatinium ſcribit iam inde à Romulo decretũ
fuiſſe ab auguribus, Ioue fulgẽte cũ populo agi nefas eſſe. Omni-
bus autem omnium generum comitiis cum populo agebatur.
Hoc igitur Tributis etiam comitiis conueniebat, ut auſpicia ha- D
ctenus ſeruanda eſſent, ne haberentur quo die ſeruatum eſſet de
cœlo. Vnde ſequitur his etiam comitiis locum obnunciationi
parendum fuiſſe. Neque enim Cicero diceret Vatinium contra
legem Aeliam & Fuſiam feciſſe, niſi tributis etiam comitiis ha-
bendis obnunciationi parẽdum eſſet. Interdum tamen ad legem
aliquam ferendam, quam omnino uellet Senatus pro temporis
neceſſitate perferri, ut nulla ratione impediretur, lator illius legis
ſoluebatur his legibus: ut de M. Aufidio Lurcone legimus lib.
1. ad Att. Lurco Tr. pl. qui magiſtratũ ſimul cũ lege Aelia iniit, E
ſolutus eſt & Aelia & Fuſia, ut legem de ambitu ferret, quam bo
no auſpicio claudus homo promulgauit. Et Clodius initio ſui
Tribunatus legem tuliſſe legitur, ne obnunciationi ſibi parendũ
eſſet.

F eſſet. Quanquam autem Tributa comitia hactenus auſpicato ha beri debebant, in reliquo tamen genere auſpiciorum, nulla fere religione aſtringebantur. Id quod Diony. lib. 9. oſtendit his uer bis: Hoc erat diſcriminis inter Tributa comitia & Curiata, ꝙ Curiata oportebat ex Senatus auctoritate haberi, & populum curiatim ſuffragium dicere: & præterea neceſſe erat, ut auſpicatò fierent, deos ante Conſuli: alioqui iuſta haberi non poterant. Tri buta uerò non conſulto Senatu, non adhibitis ſacerdotibus au guribuſve uno die, diuiſo per tribus populo perficiebantur. Et li
G bro decimo hæc ſunt uerba patriciorum ad Tr. pl. Neque enim uos Senatus auctoritas ad magiſtratum uocat, nec Curiæ de uo bis ſuffragium dicunt, nec ſacra facitis ante comitia, quæ lege fie ri oportebant, nec omnino quicquam quod ad religionem deo rum pertineat. Et T. Liuius lib. 6. Dec. 1. Penes quos igitur ſunt auſpicia more maiorum? nempe penes patres. Nam plebeius quidem magiſtratus nullus auſpicato creatur: nobis adeò pro pria ſunt auſpicia, ut non ſolum quos populus creat patricios magiſtratus, non aliter quàm auſpicato creet: ſed nos quoque ip
H ſi ſine ſuffragio populi auſpicato Interregem prodamus, & priua tim auſpicia habeamus, quæ iſti ne in magiſtratibus quidem ha bent. Ex his Dionyſii & T. Liuii locis intelligi poteſt plebeios magiſtratus nulla auſpicia. Vnde efficitur non potuiſſe ea comi tia, quæ haberent, auſpicato haberi. Siue ergo legum, ſiue magi ſtratuum comitia eſſent, quæ à Tr. pl. habebantur, ea non auſpi cato habebantur: niſi quatenus obnunciationi parendum erat, ut diximus. Ex quo etiam elici poteſt interpretatio duorum lo corum Liuii, qui alioqui difficiles admodum eſſent. Vnus eſt ad
I finem libri decimi Deca. 1. Exacto iam anno noui Tr. pl. magi ſtratum inierant: iiſq; ipſis quia uitio creati erant, quinque poſt dies alii ſuffecti. Alius locus eſt lib. 10. Dec. 3. P. Aelius Tubero & L. Lectorius Aediles pl. uitio creati, magiſtratu ſe abdicaue runt. Ex his. n. locis quæri poſſet, quomodo plebeii illi magiſtra tus uitio creari poſſent. Vitio enim creari, erat contra auſpicia creari. Si igitur plebeii magiſtratus auſpicato non creabantur, quodnam uitium interuenire poterat? Dicendum igitur eſt ad creandos plebeios magiſtratus nihil opus fuiſſe captare auſpicia
K adhibitis auguribus pullariiſve, ut in magiſtratibus maioribus fieri ſolebat: idq; eſſe quod auſpicato creari negantur. Attamen ſi quo die creati eſſent, aut fulguraſſent, aut tonuiſſet, uitio creati dicebantur: quia contra commune augurum decretum cum po pulo

pulo aut plebe auctum eſſet, quo die ſeruatum erat de cælo. Nã A ſi hoc ſolum uitium comitiis plebeiorum magiſtratuum obuenire poterat, de hoc neceſſe eſt uerba Liuii intelligi. Id quod nos poſtea pluribus oſtendemus, cum de Curiatis comitiis agemus: ubi demonſtrare conabimur his plebeiis magiſtratibus non fuiſſe opus Curiata lege, ſicut cæteris minoribus magiſtratibus. Nunc illud potius quærendum eſt, quomodo uerum eſſe poſſit quod diximus, plebeios magiſtratus auſpicia non habere. Cicero enim tertio de Legibus legem ponit huiuſmodi: Omnes magiſtratus auſpicium iudiciumq́ habento. Ex quo ſequitur etiam B Tribunos pleb. auſpicia habuiſſe. Ea enim legem Romanis legibus conſentaneam fuiſſe, tum ipſe Cicero paulò pòſt indicat, tum uerò ex eo facile eſt intelligere, quod paſſim Tribunos pl. reperimus ius obnunciandi habuiſſe: quod alioqui eis priuatis non licuiſſet. Vnde ſequitur ratione ſui magiſtratus poteſtatem habuiſſe ſeruandi de cælo. Sane hactenus concedendum eſt, non modò Tribunos pleb. ſed etiam reliquos magiſtratus minores auſpicia habuiſſe, ut de cælo ſeruare poſſent. Id quod uel ex edicto Conſulum, quo edicebant quisdies futurus eſſet comitiis Centuriatis C perſpici poteſt. In eo enim uetabatur, ne ullus magiſtratus minor de cælo ſeruaſſe uellet. Itaque poſſumus uno modo cum Cicerone dicere, omnes magiſtratus auſpicia habuiſſe: alio modo cùm T. Liuio negare plebeios magiſtratus auſpicia habuiſſe, q̃a ſuis actionibus inſtituendis augures pullarioſve non adhiberẽt: quæ erant uera auſpicia. Quod uero dixi Tributa comitia, à plebeis magiſtratibus auſpicatò non haberi, idem ad omnia Tributa comitia, quæ etiam à patriciis habebantur, transferri debet: ut ſatis oſtendunt uerba Dionyſiii, quæ generaliter de omnibus co D mitiis Tributis pronunciantur. Iam uero T. Liuius ad finem lib. 5. Dec. 1. in concione Camilli, per enumerationem colligens ea quæ auſpicatò fiunt, inter auſpicata comitia ponit tantùm Centuriata & Curiata, Tributorum nulla facta mentione. Verba eius hæc ſunt: Quid alia quæ auſpicatò agimus, omnia fere intra po mœrium, cui obliuioni aut cui negligentiæ damus? Comitia Curiata, quæ rem militarem continent: comitia Centuriata, quibus Conſules Tribunoſq́ militares creatis, ubi auſpicatò niſi ubi aſſolent, fieri poſſunt? Quòd ſi quis certius etiam huius rei argu- E mentum requirat, ita habeto. Si probatum fuerit minorum magiſtratuum comitia Tributa auſpicatò non haberi, multo magis in legum comitiis id uerum eſſe fatendum erit. Illud uerò ita

P de-

F demonſtrari poteſt ex uerbis Meſſalæ apud Gellium lib. 13. ca.
14. Minoribus magiſtratibus creandis, Tributis comitiis magi
ſtratus, ſed iuſtius Curiata datur lege. Cum.n.de auſpiciis illic a-
gatur, ſi Tributis horum magiſtratuum comitiis augures adhi-
berentur, cur iuſtius Curiata lege magiſtratus eis dari dicitur, quàm
Tributis? Si enim illud iuſtius ad auſpicia pertinet, quemadmo-
dum ex ipſo contextu apparet: neceſſe eſt ut propter iuſta auſpi-
cia, quæ unis comitiis adhibebantur, aliis uerò *minime*, ea uerba
Meſſalæ interpretemur. Nam quo tempore ſcripſit Meſſala,
G Tributis comitijs populus ſuffragium ferebat, Curiatis uero nõ
populus, ſed triginta tantum lictores: idq; ita retentum erat au-
ſpiciorum cauſa, ut inquit Cicero in Rullum. Si igitur etiam au-
ſpicia tribueremus Tributis comitiis, perinde ut Curiatis, profe-
cto multo iuſtiora comitia fuiſſent Tributa, quã Centuriata, cõ
tra quã aſſerit Meſſala. Illud ergo fatendum eſt, Tributa horum
magiſtratuum comitia non fuiſſe auſpicata, niſi quatenus obnun
ciationi parendum erat: qua ex parte omnia comitia erant auſpi-
cata: ratione tamen legis Curiatæ, quæ pòſt de his ferebatur, au-
H ſpicatò creari dicendum eſt. Minora enim patriciorum auſpicia,
erant horum magiſtratuum minorum. Quòd ſi penes hos erãt
minora auſpicia, neceſſe eſt ut auſpicatò creentur. Hoc enim ar-
gumento Liuius utitur, penes plebem auſpicia non eſſe, quia au-
ſpicatò plebeii magiſtratus non crearẽtur. Vnde generalis locus
deſumi poteſt, penes eos auſpicia eſſe non poſſe, qui magiſtratũ
auſpicatò non acciperent. Cum ergo dicat Meſſala minora pa-
triciorum auſpicia penes minores magiſtratus fuiſſe, neceſſe eſt,
ut auſpicatis quibuſdam comitiis, quorum patres auctores eſſẽt,
I crearentur: cuius generis erant Curiata. Nam Centuriatorum &
Curiatorum tantum comitiorum patres auctores fuiſſe dicunt
à Cicerone pro domo ſua, & à T. Liuio lib. 6. Dec. 1. non etiam
Tribunorum. Verum de Curiatis comitiis poſtea agemus. Illud
nunc quærendum eſt, an ſacerdotum comitia auſpicatò haberen
tur. Qui in collegia ſacerdotum cooptabantur, antè à quibuſdã
collegii ſacerdotibus inaugurari ſolebant: ut Cicero in Bruto, ſe
ab Hortenſio dicit inauguratum, cum in collegium augurũ coo-
ptatus eſt. At enim inaugurari erat auguribus ad deos conſulen
K dos adhibitis inter eos nominari, qui ſacerdotio digni eſſent, ut
locus inaugurari dicebatur, cum dii ab auguribus conſulebantur
placeret ne eis ad aliquid agendum ille locus. Hoc ergo affirmari
poteſt ante ſacerdotum comitia Tributa auſpiciis hac ſaltem ex
parte

parte opus fuiſſe, quatenus inauguratos eſſe oportebat eos, de quibus comitia habebantur. Conſules uerò comitia deinde habituros his auſpiciis contentos fuiſſe exiſtimo, ut eis opus non eſſet denuo auſpicia, priuſquam comitia haberent, captare. Erat igitur hoc diuerſum in comitiis Tributis & Centuriatis, quòd his habendis auſpicia ante ab eo captanda erant, qui erat ea habiturus: illis uerò minime. Hoc etiam (ut docet Dionyſius) erat diuerſum, quòd Tributis comitiis patres auctores fieri non oportebat, ſicut Centuriatis. Id quod ad magiſtratuum comitia potius pertinet quàm legum. Leges enim ex Senatu decreto ferri ſolitas argumento uel hoc unum eſſe poteſt, quòd in hiſtoria ſæpe uidemus rogationibus Tribunorum pleb. interceſſum à collegis, quia non ex auctoritate Senatus ferrentur. Quia tamen multa legimus plebiſcita non modo abſque Senatus auctoritate, ſed etiam contra Senatus decretum perlata, idcirco exiſtimo quòd in Centuriatis & Curiatis legibus neceſſarium erat, in Tributis conſentaneum potius fuiſſe quàm neceſſarium, & decuiſſe magiſq; oportuiſſe. Illud etiã erat diſcriminis, quòd nõ ſacra fieri ante hæc comitia oporteret, quemadmodum ante Centuriata. Cætera quæ diximus Cẽturiatis conuenire ante ipſa comitia, cum Tributis communia ſunt. Nam & his comitiis præmiſſo edicto opus erat: unde apud Liuium lib. 4. Dec. 1. Cum Tribunorum pl. creandorum indicta comitia eſſent. & promulgari trinundino leges, quas Tributis comitiis perferre quis uellet. Si enim quæ ſupra diximus de legum promulgatione, ad plebiſcita etiã pertinent, perſpicuum eſt ad leges, quæ Tributis comitiis ferrentur, eam trinundini promulgationem fuiſſe neceſſariam. Atqui legibus etiam, quę à Tr. pl. ferebantur, omnia accommodari quę de promulgatione diximus, certum eſt. Ac de iis, quidem quæ ante comitia Tributa fieri ſolita erant, hactenus. Deinceps de ipſorum comitiorum modo dicendum. In quo primum conſideranda ſunt uerba A. Gellii ex lib. 15. c. 17. Tribuni neque aduocant patricios, neque ad eos referre de ulla re poſſunt. Ex iis. n. uerbis apparet comitia, quæ à Trib. pl. habebantur, plebis tantũ fuiſſe. Quod non ita accipiendum eſt, quaſi non liceret patriciis adeſſe illis comitiis, ſed quia ius non eſſet plebeiis magiſtratibus eos uocandi. Cum enim plebis eſſent magiſtratus, merito fiebat, ut pro iure ſui magiſtratus non poſſent niſi cum plebe agere. Itaque præmiſſum ab iis edictum ad plebem tantum pertinebat, cum interim liberum eſſet patriciis adeſſe, uel non adeſſe. Quæ

F uero comitia Tributa à patriciis magiſtratibus habebant,quod
ad edicti quidẽ uim attinet,uniuerſi populi erant:ſed tamen quia
his comitiis nulla habebatur ratio cenſus, ordinis, ætatis, pro-
pterea primores ciuitatis ferè his comitiis adeſſe non ſolebant:
quia cùm numero longe ſuperior eſſet reliqua multitudo, ſpes
nulla erat ſuum ſuffragium uim ullam habiturum contra plebis
uoluntatem. Vnde eueniebat, ut omnia Tributa comitia fere
peragerentur ab humilibus, ut uix unquam primores populi
adeſſent.Ex iis inuenire cauſam poſſumus, cur cum de Tributis
G comitiis agitur,modò plebis,modò populi fieri mentionem ſæ-
pe eodem in loco reperiamus. Quod enim ad ius ſuffragii atti-
net,omnia comitia erant populi: quia nemo ciuis ſuffragio ex-
cludi poterat,ſi comitiis adeſſe uellet.Quod uerò ad poteſtatem
& ius uocãdi attinet eius magiſtratus,à quo comitia edicta ſunt:
aut uero ſi ad eos ſpectemus, qui conuenire ad ea comitia ſole-
bant,non immerito plebis tantũ fuiſſe ea comitia dicuntur.Erat
autem hoc commune his comitiis cùm Centuriatis,quòd priuſ-
quam in ſuffragium mitteretur populus, concio à magiſtratu
H habebatur,qua de magiſtratibus aut ſacerdotibus creandis, uel
de legibus ferendis uerba eodem modo fiebant, quo ſupra dixi-
mus in Centuriatis comitiis.Hæc peracta concione,populus in
ſuas cuiuſque tribus diſcedebat.Tum ſortitiones fiebant à magi
ſtratu:quæ diuerſi generis erant. Vna erat ac prima omnium ad
ſortiendum in qua tribu Latini ſuffragium ferrent: de qua re ſu-
prà multa diximus.Altera erat in magiſtratibus quidem crean
dis, & legibus ferendis, ad ſortiendum quo ordine tribus quæ-
que ſuffragium ferret. Ad quam ſortem peragendam omnium
I tribuum nomina in ciſtellam quandam coniiciebantur: tum ut
quæque prior exierat,ita prior ſuffragium ferebat,ut ex hiſtoria
Tib. Gracchi apud Appianum intelligi poteſt. In ſacerdotum
uerò creatione,quia ſeptendecim tantum tribus ſuffragium ferre
ex lege poterant, idcirco ſortiendæ tantum erant hæ tribus 17.
quæ erant ſuffragium laturæ. Id quod Cicero in Rullum indi-
cat cum ita ſcribit: Iubet Tribunum pleb. qui eam legem tule-
rit,creare Decemuiros per tribus ſeptendecim: ut quem nouem
tribus fecerint,is Decemuir ſit.Et paulò pòſt: Hoc Tribuno pl.
potiſſimum uenit in mentem populum Rom.uniuerſum priua
K re ſuffragiis:paucas tribus non certa conditione iuris, ſed ſortis
beneficio fortuito ad uſurpandam libertatem uocare. Et paulò
pòſt: Vniuerſo populo neque ipſe committit, neque illi horum

conſi-

conſiliorum auctores committi recte putant poſſe. Sortietur A tribus idem Rullus homo felix, educet quas uolet tribus: quos nouem tribus decemuiros fecerint, ab eodem Rullo eductæ, hos omnium rerum dominos habebimus. Ex his Ciceronis uerbis omnis ratio intelligi poteſt, qua Decemuiros creari uolebat Rullus. Erat autem hæc eadem cum ea, quæ ex lege Domitia in ſacerdotum creatione obſeruabatur: ut nos ex eodem Cicerone ſupra oſtendimus. Conſequens igitur eſt, ut in ſacerdotum creatione dicamus ſeptendecim tribus ita deligi, ut 35. tribubus ciſtam coniectis, ſeptendecim ex eo numero educerentur, quarum ſuffragio ſtaretur. B Verùm illud hoc loco ambigui poteſt, an ſuffragium dicerent illæ tribus, ut quæque educebatur, an uerò non antè ferrent ſuffragium quàm iis ſelectis, quarum ſuffragio ſtandum erat, rurſus in ciſtam hæ coniectæ eſſent, ut ſuffragium deinde eo ordine dicerent, quo quæque educeretur. Ego exiſtimo gemina ſortitione, & gemina ex ciſta eductione nil opus fuiſſe: ſiquidem ſortitione unica non minus ex lege ſuffragiũ à minore parte populi ferri poſſet. Si enim ultra ſeptimam & decimam tribum non ſis progreſſurus, vt quæque ſuffragium C dicat, ſimul atque educta ex omnium tribuũ cumulo erit, tã hoc modo minor pars populi ſuffragiũ tuliſſe dicetur, quàm ſi gemina illa eductione uſus eſſes. Quòd ſi breuior, nec minus iuſta eſſet illa ratio quàm hæc, prudentiæ Romanorum conſentaneum eſt, illa potius unica ſortitione contentos fuiſſe, quàm hac gemina. Ex his quæ dicta ſunt, apparet in Tributis comitiis pro prærogatiua fuiſſe eam tribum, cui ſortè obtigiſſet, ut prima exiret è ciſtella. Verùm id diuerſum erat à Centuriatis, quòd ſortitione D prærogatiuæ Centuriæ facta reliqua comitia abſque ſorte pro cenſu, ordine, atque ætate peragebantur. At comitiis Tributis ſorte utendum erat ad finem uſque comitiorum, ad uocandas ordine tribus. Quod uero ſupra diximus de tabella ſuffragij, & de pontibus per quos ſuffragium ferebatur, id commune erat Tributis comitiis cum Centuriatis: quemadmodum ex uerbis, quæ citata à nobis ſunt, perſpici poteſt. Verum hoc erat, proprium Tributorum, quòd rogatores in iis non adhiberi ſolebant, ſed cuſtodum diribitorum & præconum miniſterio E tantum peragebantur. Vocandis enim ad ſuffragium tribubus, ut quæque ſortiente magiſtratu exierat, præconum opera erat neceſſaria: tum uero & renunciandis ſingularum tribuum ſententiis poſtquam dixerant ſuffragium. Quia uerò his

F quoque comitiis diximus tabellas populo miniſtrari ſolitas, cũ ad pontes uenerat, idcirco neceſſe eſt, ut ad hoc miniſterium diribitores adhibitos dicamus. Sed & qui fraudem animaduerterẽt, quæ uel diribendis tabellis, uel in colligendis ſuffragiis committi poterat, & qui ſententiarum numerum pro candidatis inirẽt, certos quoſdam homines fuiſſe neceſſe eſt. Hi autem erant, qui cuſtodes appellabantur. Nam quomodo Cato fraudem animaduertere potuit quæ comitiis Aedilitiis ad deiiciendum M. Fauonium fiebat, niſi pro amico Fauonio Cato cuſtos fuiſſet? Aut G quomodo collegæ C. Gracchi multa ſuffragia maligne occultare potuerunt ad deiiciendum Tribunatu Gracchum, niſi præter rogatorem comitiorum alii eſſent, qui ſe interponerent numerandis ſententijs? His ergo comitiis præſertim, quibus magiſtratus creabantur, erant certi quidam homines, qui uel amicitiæ cauſa, uel pro ſuo magiſtratu comitiis ita ſe interponebant, ut cuſtodum munere fungerentur. Quod uerò de rogatoribus dixi præter rogatorem comitiorum non fuiſſe alios tribuum rogatores, ſicut erant Centuriarum rogatores quidam in Centuriatis comi H tiis, hac ratione confirmari poteſt. Qui ciſtam deferebat colligẽdis per tribus ſuffragiis, rogator dicebatur. Atqui ex multis locis apertum eſt ciſtam deferre ſolitum eum ipſum, qui habebat Tributa comitia. Cicero de Saturnino legem ferente ita ſcribit lib. 1. ad Heren. Saturninus ferre cœpit. Collegæ eius intercedere. Ille nihilominus ciſtellam detulit. Et primo de nat. deo. Vt igitur Tiberium Gracchum quum uideor concionantem in Capitolio uidere: de M. Octauio ſitellam deferentem. Et apud Aſconium hæc ſunt Ciceronis uerba ex oratione pro C. Cornelio: I Neque enim maius eſt legere codicem cum intercedatur, quàm ſitellam ipſam cum ipſo interceſſore deferre. Hi loci ſatis oſtendunt rogatorem comitiorum eundem fuiſſe, qui per ſingulas tribus tabellas ſuffragii colligeret. Vnde etiam colligo interpretationem loci apud Suet. in Cæſare, ubi ita ſcriptum eſt: Qui primùm cuncti utrumne illum in campo per comitia tribus ad ſuffragia uocantem partibus diuiſis è ponte deiicerent. Nam eum locum de Tributis comitiis intelligi uel hinc perſpici poteſt, ꝙ ſupra oſtẽdimus in Tribunali manere ſolitum magiſtratum, qui K Centuriata comitia habebat: hic uero cum dicit è ponte Cæſarẽ deiicere coniuratos excogitaſſe, manifeſtò demonſtrat uocandis tribubus in ponte, ac non in Tribunali Cæſarem ſtare ſolitum. Ex quo conſequitur Tributis comitiis eum qui habebat comi

tia,non in Tribunali conſediſſe, ſed in ponte conſiſtere ſolitum, ubi uocatarum tribuum tabellas colligeret. Quod ſi ita ſit, neceſſariò ſequitur his comitiis non alium fuiſſe rogatorem, quàm eũ ipſum magiſtratum, à quo habebantur comitia. Iam autem in certum quendam locum uocari ſingulas tribus his comitiis ſicut in Centuriatis, hinc oſtendi poteſt, quòd cum mentio eſt horum comitiorum, non modò uocari tribus, ſed etiam introuocari reperimus. T.Liuius lib.10.Decad.4.ita ſcribit de comitiis loquens, quibus mulcta certabatur dicta Duumuiro à Pontif. max. Et plures iam tribus introuocatæ dicto eſſe audientem Pontifici Duumuirum iuberent. Et libro quinto Dec.4.ubi de rogatione loquitur, quam ferebat T.Sempronius Tr.pl.de triũpho L.Pauli: Introuocatæ primæ tribus cum antiquarent. Et apud Aſco.uerba Ciceronis pro C.Cornelio hæc ſunt: Nec criminoſus tribus ad legem accipiendam, quam ad collegam reddendum priuatum introuocare. Si igitur, ut hi loci oſtendunt, introuocabantur his comitiis tribus, neceſſe eſt ubicunque haberentur ſeorſum diuiſas ſuis locis fuiſſe ſingulas tribus priuſquã uocarentur: ex quibus deinde locis migrarent, ut per pontes in alium quendam locum introducerentur: quod nos ſupra ouile & ſepta appellari diximus. Ad quam rem faciunt uerba Diony. lib.7. Tertiis nundinis cùm populus frequens conueniſſet in forum, Tr.pl.ad comitia Tributa populum uocarunt, deſignatis in foro ſuis cuique tribui locis, in quibus ſeorſum conſiſterent. Vt autem omnes, qui ex eadem erant Centuria uiritim rogabantur, ut pòſt numerus iniretur eorum, qui plures fuiſſe in eadem ſententia comperirentur, ita uiritim omnes qui ex eadem tribu erant, rogabantur: ac poſtquam tota tribus ſuffragium dixerat, ſententiæ numerabantur, ut ea demum ſententia tribus renunciaretur, in quam plures conſenſiſſe perſpicerentur: adeò ut omnia, quæ de renunciatione ſupra diximus, ad hæc comitia accommodari poſſint, ſi tantum pro Centuriis tribus ponas: niſi quòd quædam erant proprie obſeruanda in comitiis Tributis legum, alia quædam in magiſtratuum, alia in ſacerdotum: de quibus mox dicemus, poſtquam duos locos, unum Ciceronis, alterum T.Liuii, conſiderauerimus. Locus Ciceronis eſt pro Plãcio: Nam quod primus ſciuit legem de publicanis, tum cum uir ampliſſimus Cõſul id illi ordini per populum dedit, qđ per Senatum ſi licuiſſet dediſſet: ſi in crimen eſt, quia ſuffragium tulit, quis non tulit publicanus? Si quia primum ſciuit, utrum id

F ſortis eſſe uis,an eius qui illam legem ferebat? Si ſortis,nullũ crimẽ eſt in caſu:ſi Conſulibus,ſplendor etiam Plancii hunc à ſummo uiro principem ordinis iudicatum. Ex hoc enim Ciceronis loco intelligi poteſt,eum qui primus ſuffragium ferebat, partim ſorte deligi ſolitum,partim uoluntate rogatoris.Hactenus enim ſors in ea re locum habebat,quatenus tribum Centuriamve oſtẽdebat,quæ prima roganda eſſet:reliquum uero erat in uoluntate rogatoris,ut ex ea tribu Centuriave prærogatiua aliquem deligeret , quem primum rogaret. Neque enim ita locus Ciceronis

G eſt interpretandus,vt ſortitionem fieri dicamus inter eiuſdem tribus Centuriæve homines,qui primus rogandus eſſet. Nam præter id,quod tot ſortitiones ponere ineptum eſt,id uerò multo eſt abſurdius, omnes eiuſdem tribus homines in ciſtam conici ad id modò ſortiendum,quis primus eſſet rogãdus:præſertim cùm in eo,utrũ primus an poſtremus ſuffragiũ diceres,nihil intereſſe poſſet,quod ad ſuffragii uim attinet.Hic etiam locus ualet ad cõfirmandum id quod paulò ante diximus,Tributis comitiis non alium fuiſſe rogatorem tribuum, præter ipſum magiſtratum, à

H quo habebãtur comitia.Hoc.n.loco diſerte ponitur ipſum Conſulem Cæſarẽ fuiſſe rogatorẽ ſuffragiorũ iis comitiis, quibus lex lata eſt de remittẽda publicanis tertia parte uectigalium. Atqui ſuperiore lib.oſtendimus prærogatiuæ etiã Centuriæ rogatorẽ fuiſſe aliũ à rogatore comitiorũ.Locus T.Liuii eſt ad finem libri 10.Dec.4.ubi loquitur de Cenſoribus M. Aemylio Lepido & M.Fuluio Nobiliore:Mutarunt ſuffragia,regionatimq́ generibus hominum cauſisq́,& quæſtibus tribus deſcripſerunt.Ac primum quidem quod ait Liuius mutata ab his Cenſoribus ſuffra-

I gia,non poteſt ad Centuriata comitia pertinere. Perſpicuum.n. eſt ex omni hiſtoria,cenſus,ordiniſq́,& ætatis ſemper habitam rationem Centuriatis comitiis poſt hos Cenſores uſque ad ætatem Ciceronis. Vnde efficiebatur ſemper in eadem tribu ſimul ſuffragium tuliſſe,qui eodem cenſu erat. Atqui certum eſt non omnes ciues,qui eodẽ quæſtu erant in eadem Tribu,eodem cenſu fuiſſe.In ſuffragiis ergo centuriatim ferendis non poterat ſeruari hæc deſcriptio per quæſtus:quia non potuiſſet una quædam Centuria ex hominibus eundẽ quæſtum facientibus cõfici.Quã

K doquidem neceſſe erat eiuſdem Centuriæ homines eodem cenſu eſſe:cum tamen fieri non poſſet,ut qui eodẽ quæſtu erant, eodem etiam cenſu eſſent. Deinde uero quõ potuiſſet ætatis ratio haberi? Nam ſi in eadem tribu uarias deſcriptiones factas intelligamus,

A ligamus,prout diuerſos quæſtus facere homines eiuſdem tribus comperiebantur,eaſq; deſcriptiones Centurias quaſdam fuiſſe dicamus:neceſſe erit ut uel dicamus tot Centurias fuiſſe,quot erant in quaq; tribu diuerſa quæſtuum genera, abſque ulla ætatis iuniorum & ſeniorũ diſtinctione:uel pro unoquoque genere quæſtus duas fuiſſe Centurias in quaq; tribu,unã iuniorum, alteram ſeniorum. Veluti ſi ſex differentias quæſtus in una tribu admittas, ratione ætatis neceſſe fuiſſet ponere duodecim Centurias. Quoniam autem cenſus quoque diſtinctio admittenda perinde eſſet,ut ætatis,neceſſariò efficeretur,ut pro numero quinque claſſium quinquies duodecim Centuriæ ſtatuerentur. Qua ratione fierent in una tribu ſexaginta peditum Centuriæ. Quæ ſi in omnes partes abſurda ſunt,relinquitur illam tribuum deſcriptionẽ, cuius meminit illo loco T. Liuius,nihil mutaſſe in Centuriarum deſcriptione,quæ ſemper Seruii inſtituto facta eſt ex ordinibus, cenſu,& ætate:ſed ita accipienda ſunt uerba Liuii,ut dicamus eos Cenſores non contentos illa,quæ iampridem poſt expletum trigintaquinque tribuum numerum facta erat Centuriarum per tribus deſcriptione,uoluiſſe etiam tribus alia quadam ratione diſtingui:nempe generibus,cauſis & quæſtibus:quæ hominum deſcriptio ſeruaretur etiam tum cùm tributim populus ſuffragium ferret. Mutarunt igitur iſti Cenſores ſuffragia,quatenus Tributis comitiis uoluerunt diſtinctionem eſſe inter homiues eiuſdem tribus,per genera,cauſas & quæſtus: cum ante illos Cẽſores nulla huiuſmodi diſtinctio obſeruaretur. Verùm explicemus quid iſta tria ſignificent:tum propius admodum comitiorum ueniemus.Genera hominum diſtinguebantur in eo,ꝙ alii patricii,alii plebeii erant:& ex plebeiis alii ingenui,alii libertini: omninoq; alii nobiliores,alii ignobiliores, Generibus ergo hominum deſcripſiſſe tribus iſti Cenſores dicuntur,ꝙ in ſingulis tribubus uoluerunt quandam eſſe diſtinctionem inter patricios & plebeios, tum inter ingenuos & eos qui libertini generis eſſent. Quanquã enim in quatuor urbanas tribus deſcripti eſſent libertini, ut docet T. Liuius lib. 5. Decad. 5. & Cicero 1. de orat. attamen ex iis quorum maiores ſeruitutem ſeruiuiſſent, nonuullos reperimus per ruſticas tribus diffuſos. Id quod ex uerbis Liuii lib. 5. Dec. 5. apparet: In quatuor urbanas tribus deſcripti erant libertini, præter eos qbus filius quĩquẽni maior ex S.C. eſſet. Hæc uerba ſatis oſtẽdũt libertinos,quorũ filius eſſet quinquẽni maior,ĩ urbanas tribus deſcriptor nõ fuiſſe. Ex hãc igit diſtinctionem per genera hominum

B C D E

F hominum in libertinos & ingenuos poterãt ſingulæ tribus ad-
mittere. Hanc porrò generum deſcriptionem Centuriis accom-
modare nõ poſſis. Nam ſi ſeruata cenſus, ordinis, ætatiſq; deſcri
ptione, hanc præterea inter eiuſdem tribus homines ponas ge-
nerum diſtinctionẽ, oportebit patriciorũ in quaque tribu quaſ-
dam eſſe Centurias primi cenſus, quaſdã ſecundi, & ita deinceps:
& rurſus quaſdam equitum, quaſdam peditum, & iuniorum ſe-
niorumq;. Quod ſane abſurdiſſimum eſt, præſertim cùm Romæ
uix tot eſſent omnes ſimul patricii, quot in una tribu iſta ratio-
G ne ponerentur. At ſi patriciorum unam Centuriam factam di-
cas in una tribu, in aliud maius incommodum recidas neceſſe
eſt: nempe cenſus, ordinis, ætatiſq; omiſſam ab his Cenſoribus
diſtinctionem in Centuriarum ſua deſcriptione. Iſta igitur homi
num per genera in ſingulis tribubus deſcriptio nihil ad Centu-
rias pertinebat. Quare cùm ait Liuius mutata ſuffragia, id nõ po
teſt ita accipi, ut rationem ſuffragiorum Cẽturiatis comitiis mu
tatã intelligamus. Reſtat igitur, ut hac deſcriptione dicamus mu
tata fuiſſe ſuffragia Tributis comitiis. Quod non poteſt aliter ac
H cipi, quàm ut dicamus hos Cenſores inſtituiſſe ferendis tributim ſuf-
fragiis non genera hominũ confundi, ut prius: ſed diſtinctis eo-
rum generibus nobiles ſeorſum ab ignobilibus ſuffragium fer-
re. Qua ratione fiebat, ut dignitatis quidem nobiliorum homi-
num ratio haberetur, quando non in cætera turba ſuffragiũ dice
bant, ſed ſeorſum ac per ſe: interim tamen quod ad uim ſuffragio
rum attinet, non eſſet maior eorum poteſtas quàm prius. Quan
doquidem tribus ea tandem renunciaretur ſentẽtia, in quam plu
res cuiuſque generis inclinaſſent: ac numeri, non dignitatis ſuffra
I gantium hac in re habebatur ratio. Cauſarum & quæſtuum di-
ſtinctionem in eo ponendam eſſe exiſtimo, quod ex plebeiis
adeoq; ingenuis hominibus eiuſdem tribus alii eſſent, qui ſuo
quodam quæſtu uiuerent exercendis quibuſdam artibus, unde
quæſtum facerent: alii nobiliores eſſent, & ſuo quodam ordine
cenſerentur: cuius generis erant Senatores, Publicani, Scribæ,
Tribuni ærarii, Agricolæ: quorum ordo erat ea dignitate, ut cau
ſis potius diſtingui quàm quæſtu dicerentur. Senatores publico
conſilio præerant. Nomine autem Senatorum comprehendo
K Decuriones coloniarum, & municipiorum. Publicani redẽpto-
res publicorum uectigalium erant. Scribæ in actis publicis ſcri
bendis uerſabantur. Tribuni ærarii in procuratione attributæ
pecuniæ. Quia ergo publica negocia gererent inter ſe diuerſa,
ideo-

ideo cauſis,hoc eſt negotiis,diſtingui dicuntur.Lictores,præcones,fabri,tibicines,argentarij,nummularii, aliiq́ qui artes exercebant inter ciues Romanos receptas,quæſtibus diſtingui dicebantur.Dixi autem artes receptas,quia ut teſtatur Diony.lib.2. & 9.Romanis ciuibus non licebat artes ſellularias, & quas uocant manuarias,exercere.Voluerunt igitur hi Cenſores in ſingulis tribubus diſtinctionem eſſe inter ex cauſis & quæſtibus,hoc eſt pro ratione negotiorum quibus gerendis occupati eſſent, & pro ratione quæſtus quem ex ſua quadam arte facerent. Itaque ſeorſum uoluerunt deſcriptos eſſe in quaque tribu Senatores,Publicanos,Scribas,Agricolas,Tribunos ærarij: in quibus cauſarum diſtinctionẽ pono. Itemq́ ſeparatim deſcripſerunt reliquos ciues pro ratione quæſtus quem ſinguli facerent. Ac diſtinctionem quidem hanc etiamnum ætate Ciceronis obſeruari ſolitam hinc intelligi poteſt, quòd ordinis publicanorum, ſcribarum agricolarumq́ ſæpe meminit, quaſi de diſtinctis ordine ciuibus. Tum uero etiam Tributis comitiis quandam huiuſmodi diſtinctionem obſeruari ſolitam ex Cælii epiſt.4. ad Ciceronem colligi poteſt. Cum enim Cælius illic mentionem faciat de comitiis Tributis,quibus Dolabella factus eſt Quindecimuir, de equitũ ſuffragio ita ſcribit:Et Hercules niſi noſtri equites acutius uidiſſent,pene concedente aduerſario ſuperaſſet. Hoc eſt,ut ego interpretor, niſi equitum fauor in Dolabellam inclinaſſet, Lentulus competitor,uel ipſius Dolabellæ cõceſſione,ſuperaſſet.At enim his comitiis quomodo equitum ſuffragium diſtingui potuit à reliquorum ſuffragiis, niſi in ſingulis tribubus, quæ uocatæ ſunt ad dandum Dolabellæ hoc ſacerdotium, ſeorſum equites ſuffragium dicebant? Atqui ea Ciceronis ætate equitum ordo in publicanis conſiſtebat,ut docet Plinius lib.33.cap.2. Iudicum autem appellatione ſeparari eum ordinem primi omnium inſtituere Gracchi,diſcordi popularitate in cõtumeliam Senatus. Mox ea debellata auctoritas nominis, uario ſeditionum euentu circa publicanos ſubſtitit, & aliquandiu tertiæ uires publicani fuere. M.Cicero demum ſtabiliuit equeſtre nomen in Conſulatu ſuo, ei Senatum concilians,ex eo ſe ordine profectum eſſe celebrãs, & eius uires peculiari popularitate quætens.Et Cicero pro Plã. ita ſcribit: Adiungam etiam ſi uis,id quod tu etiam huic obeſſe putas,patrem publicanum. Qui ordo quanto adiumento ſit in honore quis neſcit? Flos enim equitum Romanorum, ornamentum ciuitatis,firmamentum Reipub.publicanorum ordine con-

F continetur. Ego igitur poſt illos Cenſores ita exiſtimo Tribu-
tis comitiis ſuffragium ferri ſolitum, ut diſtinctio eſſet generũ,
cauſarum, & quæſtuum: ut ſeorſum quidem cum tribus uocata
erat, ſuffragium dicerent patricij quotquot in ea tribu erant, qui
uoluiſſent comitiis intereſſe, tum Senatores, deinde publicani,
mox Tribuni ærarii, deinde Scribæ, poſt Agricolæ: eodemq́
modo in quæſtuum diſtinctione. Id quod, quemadmodum ſu-
pra ſignificaui, eo inſtitutum erat, ut dignitatis ratio quædã ha-
beretur diſtinctis hoc modo eiuſdem tribus hominibus: quòd
G effectum eſſet, ut pares cum paribus coniungerentur, ac non ita
confuſe abſque ullo diſcrimine ſuffragium dicerent: non autem,
ut uis ſuffragiorum penes alios eſſet quàm prius. Nam etiam
tum una tribus unum ſuffragium habebat, ac non tot ſuffragia
quot erant hominum diſtinctiones in quaque tribu: multo ſe-
cus quàm in Centuriatis, in quibus tot habebat quæque tribus
ſuffragia, quot erant in quaque Centuriæ. Huc pertinet quod
ſcribit Dion 38. libro, de Q. Fuſio Caleno Prætore eo anno
quo Cæſar primum Conſul fuit, loquens his uerbis: Cum ani-
H maduertiſſet Q. Fuſius Calenus confundi omnium ſimul ſuf-
fragia, atque inde fieri, ut de ſuffragiorum euentu ſingula genera
ita inter ſe contenderent, ut quod recte ſtatutum eſſet, id ſuo ſuf-
fragio factum dicerent: quòd uero male, in alios ſuffragiorum
abſurditatem reiicerent: legem Prætor tulit, ut ſeorſum ſinguli
ſuffragium dicerent, quo tandem dignoſci poſſent ſententiæ, nõ
ſingulorum quidem hominum (quod occulte ſemper fiebat)
ſed certe ſingulorum generum. Ex iis Dionis uerbis apertum
eſt etiam ante hanc legem Fuſiam fuiſſe in ſingulis tribubus di-
I ſtincta quædam hominum genera, quos ego ordines quoſdam,
& quaſdam diſtinctiones, quæ eædem eſſent, aut non ualde abſi-
miles iis, quas à Cenſoribus illis factas ſcripſimus, interpretor.
Ac uoce quidem cum ſuffragium ferebatur, quia ſeorſum ſingu-
læ illæ diſtinctiones ſuffragium dicebant, non poterat eſſe igno-
tum quid ſingulæ ſentirent. Ac legibus tabellarijs perlatis, tam-
etſi adhuc diſtincti eſſent eodem modo homines eiuſdem tribus
quia tamen fiebat ſententiarum renunciatio, niſi coniectis in ci-
ſtam totius tribus tabellis, propterea fiebat, ut ordinum ſenten-
K tia Tributis comitiis ignota eſſet: una oriebatur inter ordines
contentio, quam ſua lege ſuſtulit Calenus. Conſtituit enim, ut
ſingulorum ordinum ſuffragia ſeorſum renunciarentur, ut ita
quæ eſſet ſententia ſingulorum dignoſci poſſet. Nec minus ta-

men

men eo modo erat una unius tribus ſententia:ſiquidem ad extre A mum non ſpectaretur quid plures ordines ſenſiſſent, ſed quid plures omnino homines eiuſdem tribus iuſſiſſent. Ac de his quidem ſatis: nunc propria ſingulorum generum perſequamur. In magiſtratuũ comitiis Tributis tot dabantur tabellæ, quot erant candidati, quorum nomen receptum eſſet, & quoniam 35. tantũ tribus erant, oportebat decem & octo tribus ferre quẽque candidatum, ut à maiore parte populi creatus diceretur. Vt autem quiſque prior eum numerum tribuum tulerat, ita prior renũciabatur. Cumq; tot creati erant, quot ex lege in eo magiſtratu eſſe B oportebat, tum finis fiebat comitiis. Veluti Aedilitiis comitiis quia duo tantum creandi erant, ſtatim ubi ex omni candidatorum numero duo ab octodecim tribubus facti Aediles erant, finis fiebat uocandarum tribuum. Ac ſi conſenſiſſent in eo illæ octodecim tribus, quæ primæ ſorte exierant ad ſuffragium ferẽdũ, reliquæ tribus non uocabantur: ſin uariaſſent octodecim illę tribus, quia alios candidatos aliæ tribus feciſſent, tũ eouſque uocandæ erant tribus, dum legitima ſuffragia duo confeciſſent, hoc eſt, donec duo ab octodecim tribubus creati Aediles eſſent. Qđ C autem in duobus Aedilibus dixi, idem in decem Tr. pl. & uiginti Quæſtoribus, & uiginti quatuor Tribunis militaribus, & aliis quotquot creãdi eſſent ordinariis extraordinariiſve magiſtratibus, dicendum eſt. Verùm enimuero in Tribunorum pl. renunciatione primis quidem temporibus id proprium erat, ut ſi eueniſſet ex numero candidatorum decem non confeciſſe legitima ſuffragia, tum ab iis qui legitima ſuffragia confecerant, cooptabantur abſque ſuffragio populi, quot erant neceſſarii ad perficiendum numerum decem Tribunorum. Id quod ex Liuio demon- D ſtrari poteſt, cuius hæc uerba ſunt lib. 3. Decad. 1. M. Duillius comitia habuit. Et quinque Tribunis pl. creatis, cum præſtudijs aperte petentium nouem Tribunorũ alij candidati tribus nõ explerent, concilium dimiſit, nec deinde comitiorum cauſa habuit. Satisfactum legi aiebat, quæ numero nuſquam præfinito Tribunis, modo ut relinquerentur, ſanciret: & ab iis qui creati eſſent cooptari collegas iuberet. Recitabatq; rogationis carmen. Si Tribunos pleb. decem rogabo, ſi qui uos minus hodie decem Tribunos pleb. fecerint, hi tum utique, quos ſibi collegas cooptaſ- E ſent, ut illi legitimi eadem lege Tr. pl. ſint ut illi quos hodie Tribunos pl. feceritis. Ex iis Liuii uerbis apparet primis tẽporibus eam fuiſſe rationem Tribunos pleb. creandi, quam diximus.

Verùm

F Verùm ea ratio lege à L. Trebonio Tribuno pleb. lata, anno proximo poſtquam hæc quæ de M. Duillio diximus geſta erant, mutata eſt: ut idem T. Liuius paulò pòſt ſcribit: L. Trebonius Trib. pl. rogationem tulit, ut qui plebem Romanam Tribunos pl. rogaret, is uſque eo rogaret, dũ decẽ Tribunos pl. faceret. Hac lege cooptationem ſublatã eſſe apertum eſt. Vnde apparet poſt eam legem ſi accidiſſet Tribunos pl. ad numerũ legitimũ factos non eſſe, reuocandas fuiſſe tribus ad ſuffragium, eouſque dum decem Tribuni pl. creati eſſent. Et Appianus lib. 1. bell. ciuil. ſcri-
G bit, C. Gracchum ſecundum Tribunatum obtinuiſſe per legem quandam, qua cauebatur, ut ſi quis ex candidatis legitima ſuffragia non confeciſſet, tum liberum eſſet plebi quem uellet Tribunum pl. nominare. Vnde intelligi poteſt, illis comitiis accidiſſe, ut unus quidam ex candidatis tribus non expleret: idq; occaſionem plebi dediſſe, ut omiſſis candidatis C. Gracchum non petentem, ut aſſerit Plutarchus, cuiq; ex lege non liceret eundem magiſtratum continuare, nihilominus Tribunum pleb. crearet. Porrò autem tribus non explere eodem modo interpretandum eſt,
H quo ſuprà interpretati ſumus Centurias non explere. Quando enim ita uarie in candidatos fauor inclinabat tribuum, ut omnes candidati tribus quaſdam ferrent, ſed quæ tamen ad eum numerum in quibuſdam candidatis non peruenirent, ut plures tuliſſe hi dicerentur quàm illi: tum non expleſſe tribus dicebãtur. Quæ oĩa apertiora fient exẽplo ſubiecto. Ponamus duodecim Tribunatus competitores. Si in nouẽ candidatis conueniant octodecim tribus ut illi sẽper plura ſuffragia habeãt q; reliqui tres: in reliquis uerò tribus ita uariæ ſint, ut ſingulis ſenas tribus fuerant:
I pòſt ſuffragium octauæ & decimæ tribus renunciatum, eã certũ erit nouem creatos Tribunos pleb. quia octodecim tribu maior pars tribuum ſint. Ex quo ſequitur, hos nouem candidatos iam confeciſſe legitima ſuffragia. Reſtabit igitur creandus ex reliquis tribus candidatis decimus Tribunus pleb. Quòd ſi uocandis reliquis ſeptendecim tribubus accidat ita rurſus uariare tribus, ut ſuas quaſdam tribus ſinguli ferant, hic rurſus conſiderandus eſt numerus tribuum, quas quiſque feret. Nam ſi unus ad ſex, quas habebat tribus, adiiciat maiorem numerum quàm reli-
K qui duo, ueluti ſi ſeptem unus ferat, cum reliqui duo ſinguli quinas tantum tulerint: tum ſane iis qui tredecim tribus tulit, renunciabitur Tribunus: quia uerum ſit plures tribus hunc tuliſſe q; reliqui duo, qui ſinguli undecim tantum tulerunt. In quo obiter ani-

animaduertendum eſt,hoc quidem modo Tribunum fieri, qui non octodecim tribus tulit,ſed qui comparatione tantum aliorũ candidatorum plura habuit ſuffragia.Sin accideret,ut duo rurſus ſenas tribus ſinguli ferrent,tertius uerò quinque tantum,quia pares erant ſuffragiis illi duo qui plures tribus tulerant,neuter poterat Tribunus declarari:quo caſu dicebantur illi tribus non explere. Itaque reuocandæ erant tribus ad creandum decimum Tribunum pl.Ad huius exempli ſimilitudinem multa alia fingi poſſunt.Veluti ſi in ſeptem candidatis ita uariaſſe tribus ponas ut ſinguli quinas habeant tribus, tum nemo eorum renunciari poterit.Neque uero hac tantum tribuum paritate id accidere poterat,ſed etiam ſi accidiſſet,ut paria haberent in tribubus ſuffragia duo,treſve,aut etiam plures candidati: quia in qua tribu paria habent ſuffragia candidati, eam nemo eorum tuliſſe dicetur. Quibus ergo caſibus non confecerant candidati Tribunitii legitima ſuffragia, his per legem Treboniam reuocandæ erant ad ſuffragium tribus.Quod idem in comitiis Aedilium non fiebat. Nam ſi quando accidiſſet pares ſuffragiis eſſe candidatos,non reuocabantur tribus,ſed ſorte decernebatur cui cederet magiſtratus. Id quod ex Cicerone demonſtrari poteſt:cuius hæc uerba ſunt pro Plancio:Neque.n.unq̃ maiores noſtri ſortitionem conſtituiſſent Aedilitiam, niſi uiderent accidere poſſe, ut competitores pares ſuffragiis eſſent. Porrò autem quod Cicero in paritate ſuffragiorum nominatim Aedilitiam ſortitionem ponit, argumento eſſe uidetur,non fuiſſe eãdem in cæteris magiſtratibus rationem.Itaque Quæſtoriis comitiis hoc caſu idem ſactitari ſolitum exiſtimo,quod in Tribunitiis,ut reuocarentur potius, tribus,quàm ut ſorti committeretur.In Tribunorum uero militarium comitiis, ſi ad legitimum numerum non peruenerat qui creati erant,Conſulis,ut opinor, hac in re iudicio ſtabatur. Erat enim is magiſtratus quem Conſul creare poſſet.Nam qui Rufuli appellabantur,omnes ab imperatoribus non à populo creabãtur.In extraordinariis uerò magiſtratibus idem quod in Tr.ple. ſentiendum eſt.Id enim totum ſui iudicii eſſe populus uolebat,ut Cicero indicat in ſec.orat.in Rull. Etenim cum omnes poteſtates,imperia,curationes ab uniuerſo po.Ro.proficiſci cõuenit, tñ eas profectò maxime quæ conſtituuntur ad populi fructum aliquem & commodum.In legum comitiis Tributis idem modus omnino, qui Centuriatis,ſeruabatur.Quod uero attinet ad comitia iudiciorum,eam Cicero pro domo ſua docet fuiſſe rationem,

F nem,ut nemo niſi prædicta die accuſaretur:tum ut magiſtratus
ter reum antè accuſaret,quàm mulctã irrogaret:hac uero irroga
ta trinundino prodenda erat dies,qua ad populum mulcta certã
da eſſet:quæ dies cum aduenifſet,quarta accuſatio fiebat à magi
ſtratu.Cætera quæ ad modum iudiciorum attinent, poſſunt ex
T.Liuio colligi ubi de iudicio P.Africani ſcribit lib.8.Dec.4.&
ex aliis Ciceronis locis,Cũ dies dicendæ cauſę aduenerat,atratus
reus,&,ut ait Cicero,ſordidatus barba,& capillo promiſſo (hic
enim reorum habitus eſſe ſolebat)à magno amicorum item atra
G torum comitatu in forum deduci ſolebat. Magiſtratus interim
in roſtris ſedebant,reus ſub roſtris ſtabat,populus ante roſtra in
comitio erat Plutarchus enim in uita Gracchorum oſtendit ſic
roſtra fuiſſe ædificata, ut qui inde conciones haberent, comitiũ
& curiam ſpectarent: ſed ita tamen, ut etiam liceret in forum ſe
conuertere:ſicut factitaſſe Caium Cracchum memoriæ manda-
uit.Quia igitur comitium foro iunctum erat,propterea fori no-
mine ſæpe etiam comitium,ut eius pars quædam comprehende
batur.Sed hæc obiter dicta ſint. Præco interim cùm magiſtra-
H tus iuſſerat,ex roſtris reum citabat.Qui ſi uellet pro ſe dicere,in
roſtra aſcendebat,ut inde orationem haberet ad populum. Sin
per alium ſe uellet defendere,is item iuſſu magiſtratus in roſtra
aſcendebat,reumq́ꝫ defendebat.Quòd ſi orationibus tempus uſ-
que eo cõſumeretur,ut non ſatis uideretur reſtare temporis, quo
ante noctem peragi comitia poſſent,dies producebatur: hoc eſt,
in alium comitialem diem differebatur populi iudicium. Qui
dies cum ueniſſet,idem quod priori die peragebatur: niſi ꝙ ſpa-
tium dicendi fere magiſtratus conſtituebant.Cum dicendi finem
I utrinque feciſſent,populus in ſuffragium mittebatur. In quo nõ
eædem dabantur tabellæ,quæ iudicibus,condemnandi,abſoluen
di & ampliandi,ſed quales in legibus ferendis,Vti rogas,&,An
tiquo:lege enim lata mulcta dicebatur.quæ lex ſi à populo acci-
peretur,tantæ pecuniæ damnatus erat reus, quanta erat mulcta
quam dixerat magiſtratus:ſin populus antiquaret,abſoluebatur.
Neque uerò ex eo,quod ſupra roſtra comitiumq́ꝫ appellauimus
in iudicio populi deſcribendo, exiſtimandum eſt, eo tantum in
loco comitia de mulcta haberi.Nam aliis quoque in locis habe
K ri poſtea demonſtrabimus:ſed quia eo in loco ſæpius id uſuue-
niebat, propterea eum locum potiſſimum accepimus: ſed ita ut
de aliis locis idem uellemus quod de hoc intelligi. Ad modum
etiam horum comitiorum pertinet, quod Cicero ita ſcribit pro
domo

domo ſua:Denique ſi quas res illum diem aut auſpiciis aut excuſa- A
tione ſuſtulit,tota cauſa iudiciumque ſublatũ eſt. Ex hoc enim loco apparet in reorum fauorem proprie inſtitutas fuiſſe has duas rationas effugiendi iudicii: quarum una erat in auſpiciis, quæ ſi diem iudicii diffunderent,totũ iudicium ſublatum erat, benigna ſcilicet uoluntatis deorum interpretatione, quaſi nollent omnino de hoc reo damnando cum populo agi, quãdo bona auſpicia non dediſſent. Altera cauſa erat in excuſatione legitima: quæ ſi die iudicii obtendi poterat,tota cauſa(inquit)Cicero tollebatur: B
ita ut reus non poſſet hoc nomine cauſam dicere, niſi renouato de integro toto iudicio, perinde ac ſi nihil priore actum eſſet. Erant autem excuſationes legitimæ,morbus:quomodo excuſatum dicit fuiſſet P.Africanum T. Liuius:exilium uoluntarium, quomodo Cæſo Quintius excuſatus eſt. De quo Liuius libro 3.Decad.1.ita ſcribit: Iudicii die cum excuſaretur ſolum uertiſſe exilii cauſa, nihilominus Virginio comitia habente, collegæ appellati dimiſere concilium.Item funeris familiaris procuratio, aliæque huius generis quæ ex iure ciuili colligi poſſunt.Quod uerò attinet ad ſacerdotum comitia, in his id iam diximus pro- C
prium fuiſſe,quod ſeptendecim tantum tribuum ſuffragio ſtaretur,earum quibus id ſorte obtigiſſet.Itaque propter incertum ſortis beneficium omnes tribus conueniebant,ut nulla ſe excluſam conqueri poſſet:ſed in ſortem tantum id reiicere poterant, quæ in ſuffragium uocatę non erant.Statim ergo,ut unus cõpetitorũ nouem tribus tulerat,ſacerdos renũciabatur.Aut ſi ita uariaſſent tribus,ut nullus competitorũ nouem ferret tribus, tum qui plures tulerat,reliquos ſuperabat. Sin ſuffragiis pares eſſent,tum re- D
uocari tribus oportuiſſe exiſtimo: niſi potius hac in re collegii iudicio ſtaretur,ut is ſacerdos eſſet,quẽ potiſſimum cooptaſſent. Neque uero hoc loco eſt omittẽdus Ciceronis locus in 2. Philip. in quo ita ſcribitur:Quo enim tẽpore me augurem à toto collegio expetitum Cn. Pompeius & Q.Hortenſius nominauerunt, (neque enim licebat à pluribus nominari)nec tu ſoluendo eras, nec te ullo modo niſi euerſa Repub. fore incolumem putabas. Alius eſt locus in principio Bruti, ubi de Q.Hortẽſio defuncto ita loquitur: Et interitu talis auguris dignitatem noſtri collegii E
diminutam dolebam. Qua in cogitatione & cooptatum me ab eo in collegium recordabar, in quo iuratus iudicium dignitatis meæ fecerat: & inauguratum ab eodem, ex quo augurum inſtitutis in parentis eum loco colere debebam. In his duobus locis

F multa obſeruari poſſunt,quæ ad modum creandorum ſacerdotũ
pertinent.Primùm quod nominatio erat neceſſaria iis, qui peti-
tionem ſacerdotii profiteri uolebant.Id quod ex ep. M.Bruti ad
Ciceronem,cuius initium eſt,Bibulus,conrfimari poteſt.Rogat
enim Brutus Ciceronem , quoniam in locum Panſæ demortui
auguratum petere conſtituerat Bibulus,ut nominationem ei cõ-
cederet. Verba Bruti hæc ſunt:In Panſæ locum petere conſtituit.
Eam nominationem à te petimus.Neque coniunctiori dare be-
neficium,quam nos tibi ſumus,neque digniorem nominare po-
G tes q̃ Bibulum.Eodem pertinet, quod primo ad Herennium ita
ſcribitur : Altera lex iubet augurem in demortui locum in con-
cione nominare. Ex his perſpicuum eſt petitionem ſacerdotii ne
minem profiteri potuiſſe,qui non ſibi aliquẽ ex collegio conci-
liaſſet,à quo in concione nominaretur. Tum illud animaduer-
tendum eſt,quod ait non licuiſſe,ut quis à pluribus quàm duo-
bus è collegio nominaretur.Porro autem ex uerborum contex
tu colligo ſatis quidem fuiſſe ab uno nominari,ſed non licuiſſe,
ut à pluribus quàm duobus nominaretur. Nam quod unus Ci-
H cero à Bruto rogatur ad nominandum Bibulum:quodq; Cicero
id quaſi ſingulare aliquid adſcribit, quod à duobus nominatus
eſt,argumento eſſe poteſt ſatis quidem ſuiſſe ab uno nominari,
ſed lege cautum fuiſſe,ut ne à pluribus quam duobus quis nomi
nari poſſet.Illud quoque notandũ,quod ait iuratum Hortenſium
ſuæ dignitatis iudicium feciſſe:ex quo colligi poteſt, oportuiſſe
eum qui aliquem nominaret,publicè iurare dignum eſſe, eũ quẽ
nominaret eo ſacerdotio de quo ageretur. Quod ego iuramen-
tum eo inſtitutum fuiſſe puto,ne quẽ ſuffragiis ſuis populus indi
I gnum ſacerdotio crearet. Poſtremò illud non eſt omittendum,
quod ait Cicero,ſe ab Hortenſio inauguratum. Hanc uerò inau-
gurandi rationem communem fuiſſe omnibus ſacerdotiis ex Li
uio intelligi poteſt:apud quem paſſim inaugurandi uerbũ repe-
ritur,ubi de ſacerdotum in locum demortuorum ſuffectione mẽ
tio eſt:ſumiturq; fere apud eum pro eodem , crare ſacerdotes , &
inaugurare ſacerdotes.Inaugurati autem propriè dicebantur ſa-
cerdotes,quando adhibitis ad deos conſulendos auguribus,pro-
nunciati erant diis ad fugendum ſacerdotium.Atque ante legem
K quidem Domitiam omnino cooptabatur in collegium , qui in-
auguratus erat. At poſt legem Domitiam omnes competito-
res inauguratos eſſe oportebat,ſed is ſolum cooptabatur, quem
populus creaſſet. Nam ſi in quibus ſacerdotiis ante legem Do
mitiam

tiam populi ſuffragio opus erat, in iis poſt competitorum inau- A
gurationem, populi habebantur comitia, quemadmodum nos ſuprà oſtendimus in Regis ſacrorum ac Flaminum creatione: pari profectò ratione dicendum eſt in his creandis ſacerdotibus, qui lege Domitia ſuffragiis populi fieri cœperunt, inaugurari antè competitores oportuiſſe, quàm de his comitia haberētur. Si enim poſt comitia iis inaugurandis auſpicia captanda fuiſſent, illis non addicentibus cooptari non potuiſſet quem populus creaſſet, nec fuiſſet neceſſe hac in re ſtare populi iudicio. Ac ſi fortè eueniſſet, ut poſt comitia in uno qui creatus eſſet, au- B
ſpicia non addixiſſent, rurſus ad creandum alterum habenda fuiſſet comitia. In quo ſi rurſus eueniſſet auſpicia non bona eſſe, iterum uocanda fuiſſent comitia. Idemq; dici poteſt in tertio & quarto competitore, ſi (ut uſuuenire poterat) tot eſſe accidiſſet. Hac igitur ratione efficiebatur, vt bis ter quaterve fruſtrà populus in ſuffragium mitteretur ad unum ſacerdotem creandum. Quod ſane eſt abſurdiſſimum. Itaque dicendum eſt, inaugurationem quidem fieri antequam populus in ſuffragium mitteretur: ſed quia non alios populus creabat, quàm qui ab aliis ſa- C
cerdotibus inaugurati eſſent, ita ut iudicium ſacerdotum populus confirmare tantum uideretur, idcirco factum eſt, ut apud Latinos auctores totum hoc creandorum ſacerdotum negotium, uerbo inaugurandi contineretur: ita ut inauguratum fuiſſe aliquem ſacerdotem dicant, cum factum fuiſſe ſacerdotem dicere uolunt. Poſt dicta ſuffragia, in magiſtratuum creatione eadem fere quæ poſt Centuriata, fiebant. Poſtquam enim à præcone & à magiſtratu renunciati erant, quos populus crearat, domum à frequenti amicorum comitatu deducebantur. Poſt le- D
gum comitia id modò reſtabat, ut publicarentur. Id quod æneis tabulis per fora & templa fixis fieri ſolebat. Tacitus lib. 11. Aſpiciuntur etiam nunc in ære publicandis plebiſcitis per fora ac templa fixo. In iudiciorum uerò comitiis ſi damnatus erat reus, ilicò prædes dare ſoluendæ mulctæ cogebatur: alioqui in uincula duci iubebatur à magiſtratu. Id quod ex hiſtoria L. Scipionis Aſiatici intelligi poteſt, apud A. Gellium libro ſeptimo c. 19. & T. Liuium lib. 8. Decad. 4. Atque illa quidem de modo comitiorum ſufficient. De loco pauca dicamus. E

F

De loco Tributorum comitiorum. Cap. v.

Tribvtis comitiis uocandis non erat unus deſtinatus lo-
cus,quemadmodum Centuriatis:quia religio non erat, extra ne
an intra pomœrium haberentur. Ac magiſtratuum quidem co-
mitia Tributa fere in campo Martio habebantur. Cicero ad At
tic.prima epiſt.In cãpo comitiis Tribunitiis ad 16.Cal. Sext.:Et
lib.4.epiſt.ad Att.in epiſt.De Eutychide,cum de ambitu candi-
G datorum Conſularium & Tribunitiorum ſcribere ad Atticũ in-
cipit,his uerbis utitur:Sequere nunc me in campum. De Quæ-
ſtorũ uerò comitiis idem Cicero ad Curiũ ſcribens lib.7. Epiſt.
Fam.In campo certè non fuiſti,cùm hora ſecũda comitiis Quæ
ſtoriis inſtitutis.Aedilium autem comitia ꝙ in cãpo haberẽtur,
ex epiſt.ad Att.lib.4.cuius initium eſt,Auere te certo ſcio, intel
ligi poteſt.Illic enim Cicero loquens de comitiis,quibus Aedilis
fieri uolebat Clodius,ita ſcribit: Niſi Milo in campum obnun-
ciaſſet,comitia futura erant ante diem duodecimum Gal.Decẽb.
H Milo ante mediam noctem cum magna manu in campum ue-
nit.Clodius cùm haberet fugitiuorum delectas copias,in cãpum
ire non eſt auſus. Quin tamen alibi etiam hæc comitia haberi
poſſent,negari non poteſt.Nam poſt eiectos Decemuiros, cum
Tribunorum pl.habuit comitia Q.Furius Pont.max. ea habita
fuiſſe in pratis Flaminiis,qui pòſt fuit circus Flaminius, T. Li-
uius lib.tertio Dec.1.ſcribit. In Capitolio habebantur comitia,
quibus iterum Tribunus pl.creari uolebat Tib.Cracchus,aucto
ribus Appiano & Plutarcho.Sed & comitia Aedilium ꝙ in fo-
I ro,adeoq; in comitio haberi poſſent,uerba Ciceronis ex eadem
epiſt.lib.4.ad Att.oſtendunt: Metellus tamen poſtullat,ut ſibi
poſtero die in foro obnuncietur.Nihil eſſe quod in campum no
cte ueniretur:ſe hora prima in comitio fore. Itaque ante diem
undecimum Cal.in comitium Milo de nocte uenit.Quòd uerò
extraordinarii magiſtratus alibi quàm in campo creari poſſent,
argumento eſſe poteſt, quòd in Capitolio creati ſunt Triumuiri
agrarii ex lege Tiberii Gracchi.Cicero.n.lib.1.de Nat. deorum
ſcribit M.Octauium Tribunatu priuatum à Graccho fuiſſe in
K Capitolio. Et Appianus Plutarchuſq; eodem ipſo loco ſtatim
creatos fuiſſe Triumuiros ſcribunt. Legum comitia plurimùm
in comitio haberi ſolita uel hinc intelligi poteſt, quòd Cicero in
orat.pro Rabirio Poſthumo indicat,ex Roſtris leges ferri ſoli-

tas.

tas. Verba eius ad equites Rom. hæc ſunt: Si iam uobis nunciare A
tur in Senatus ſentẽtias dici, ut his legibus tenerem ini, cõcurren
dum ad Curiam putaretis: ſi lex ferretur, conuolaretis ad Roſtra.
Erant autem Roſtra, tribunal aut ſuggeſtus, unde conciones fe-
rè habebantur: ſic dicta à roſtris nauium, quæ huic erant præfi-
xa. Plinius lib. 16. cap. 14. Antea roſtra nauium Tribunali præ
fixa foro decus erant: ueluti populo Romano ipſi corona impo
ſita. Et Liuius lib 8. Decad. 1. Naues Antiatium partim in naua-
lia Romæ ſubductæ, partim incenſæ: roſtriſq; earum ſuggeſtum
in foro extructum adornari placuit: Roſtraq; id templum appel B
latum. Erant autem Roſtra, ut ait Aſconius, ad Comitium, pro-
pe iuncta Curiæ. Itaque cum ex Roſtris conciones habebantur,
populus in comitio ſtabat, ut antè diximus: à quo etiam populi
in eum locum conuentu, nomen habuit: uocaturq; à Græcis au-
ctoribus ἐκκλησιαστήριον. Quanquam aũt hæc pars fori quædã
eſſet, concionibus populi proprie deſtinata: unde etiã ſit, ut Pli-
nius & Liuius in foro Roſtra ponant, & leges fere in foro latæ
dicantur, quæ in comitio latæ erant, attamen cum proprie forũ
accipiebatur, diuerſum erat à comitio: ut ex multis locis Cicero- C
nis & aliorum oſtendi poteſt. Ad Heren. lib. 2. In comitio aut in
foro ante meridiẽ cauſam coniicito. Pro Seſtio: Cum forum, co-
mitium, curiamq; mulcta de nocte armatis hominibus occupa-
uiſſent. Et paulò pòſt de Q. Fratre loquitur hoc modo: Pulſus è
Roſtris in comitio iacuit. Suet. in Cæſare: Aedilis præter comi-
tiũ ac forũ, Baſilicaſq;, etiã Capitoliũ ornauit. Qđ uero dixi co-
mitiũ locum fuiſſe proprie deſtinatum concionibus populi, non
ita accipi debet, quaſi uelimus eò populum non conuenire ſoli-
tum, niſi ut uerba ad eum ex Roſtris fierẽt. Cicero enim in Bru D
to minora quædam iudicia apud unum iudicem in comitio exer
ceri ſolita, oſtendit his uerbis: Quare ſi anguſte, & exiliter dicere
eſt Atticorum, ſint ſane Attici: ſed in comitium ueniant, ad ſtan-
tem iudicem dicant: ſubſellia grandiorem, & pleniorem uocem
deſiderant. His uerbis Cicero demonſtrat, iudices quoſdam à Prę
tore datos, in comitio ſtantes iudicare ſolitos. Vnde etiam (ut id
παρέργως dicam) pedaneos iudices primum appellatos credo,
delegatos minorum cauſarum iudices, quòd iudicando pedibus
ſtarent, ac non in ſubſelliis ſederent. Quinctiam Prætorem urba E
nũ in comitio ius dixiſſe, Plautus in Pœnulo indicat his verbis:

Nam iſtorum nullus nefaſtu'ſt, comitiales ſunt meri.
Ibi habitant, ibi eos conſpicias quàm Prætorem ſæpius.

F Et A.Gellius lib.20.cap.1. Inter eos dies trinis nundinis continuis ad Prætorem in comitium producebantur: quantæq; pecuniæ iudicati eſſent,prædicabatur.Hi loci manifeſtò indicant Prætorem urbanum in comitio ius reddidiſſe, & litium etiam cauſa in comitium conuenire populum. Veruntamen quia Prætori urbano ſuum quoddam tribunal erat, in quo ſedendi multis cũ Prætore locus eſſet,ut Cicero primo de orat.oſtendit, apud quẽ Craſſus ita loquitur:Quid his paucis diebus,nonne nobis in Tribunali Q.Pompeii Prætoris urbani familiaris noſtri ſedẽtibus.
G In quo Tribunali ſella Curulis Prætoris ſtatuebatur, in qua ſedens ius reddebat. Propterea hoc Prætoris Tribunal ita ad comitium ædificatum fuiſſe exiſtimo, ut longe à Roſtris diſiunctum eſſet:alioqui ſimul ex Roſtris conciones haberi, & ius à Prætore reddi ex ſuo Tribunali nõ potuiſſet:quod tamen ſecus eſſe cum per ſe manifeſtum eſt, tum uerò oſtendi poteſt ex his uerbis Ciceronis pro Flacco: Hic in grauiſſima, & moderatiſſima ciuitate, cum eſt forum plenum iudiciorum, plenum magiſtratuum,plenum optimorum uirorum & ciuium,cum ſpecula-
H tur atque obſidet Roſtra uindex temeritatis,& moderatrix officij Curia,tamen quantos fluctus excitari concionũ uidetis? Qm̃ ergo una ex parte Roſtra comitium ſpectarent, ex altera parte Prætoris urbani Tribunal,idcirco pari ratione utraque in comitio fuiſſe non male dici poſſunt. Verum redeamus unde digreſſi ſumus.Erat igitur comitium,ea pars fori quæ potiſſimum concionibus,& comitiis populi deſtinata erat. His porrò habendis comitijs ſepta quædam fuiſſe, quò introuocarentur tribus cum ſuffragium inibant,cùm ipſum introuocandi uerbum argumen-
I to eſſe poteſt,tùm uero quòd lege Maria per pontes ſuffragium ferri his etiam comitiis,quæ in foro habebantur, conueniebat: ut nos ſupra oſtendimus,cum de pontibus diſputauimus. Neq; enim pontes intelligere poſſumus uiam fuiſſe,qua ſuffragatores introuocarentur, niſi in ingreſſu ſeptorum quorundam hos põtes fuiſſe inſtitutos concipiamus.Neque enim aliud erant huiuſmodi pontes, quàm anguſtæ quædam ſubſtructiones ex tabulatis,gradibus è ſolo ſublatæ, ad id inſtitutæ,ut per eas ſuffragiũ ferretur abſque omni fraude ac confuſione. Quod uerò pontes
K huiuſmodi in ea parte fori eſſent,qua erat comitium,ex eo loco Ciceronis oſtendi poteſt,qui habetur 1.lib.ad Att.Illic enim Cicero oſtendit concilium illud populi ad Roſtra fuiſſe: unde habuit concionem ad populum Cato,& alii optimates,à quibus di

rempta

rempta ſunt comitia:Operæ Clodianæ pontes occuparant,tabellæ miniſtrabantur ita,ut nulla daretur, Vti rogas. Hic tibi roſtra aduolat Cato:conuitium Píſoni Conſulari mirificum facit: ſi id eſt conuitium uox plena grauitatis,plena auctoritatis,plena denique ſalutis. Accedit eodem etiam noſter Hortenſius,multi p̃terea boni:inſignis uerò opera Fauonii fuit. Hoc concurſu optimatum comitia dimittuntur. Ex iis ergo locis apparet,ſicut erãt in campo Martio ſepta quædam,ita in comitio fuiſſe,quò intro uocari dicebantur qui ſuffragium inibant. Septorum ſane quorũdam quæ in foro eſſent,meminit Cicero pro Seſtio: Venit in templum Caſtoris, obnunciauit Conſuli:cum ſubito manus illa Clodiana in cæde ciuium ſæpe iam uictrix exclamat, incitatur, inuadit. Inermem atque imparatum Tribunum alii gladiis oriũtur,alii fragmentis ſeptorum & fuſtibus. Neque uerò in comitio tantum legum habebantur comitia, ſed etiam interdũ in Capitolio,ut lex agraria Tib.Gracchi in Capitolio perlata eſt,rogatio de triumpho L.Pauli in Capitolio lata eſt, ut ſcribunt Plutarch.in uita Pauli &T.Liuius lib.5.Dec.5.Opimius de abrogãdis C.Gracchi legibus in Capitolium comitia edixit,ut ait Plutarch.in uita Gracchorum. Nonnunquam etiam in circo Flaminio comitia habebantur. Rogatio enim,quam ferebat Bibulus Tr.pl.de abrogando Marcello imperio,in circo Flaminio antiquata eſt,ut ſcribunt Plutarch.in Marcello & T.Liu.lib.7.Decad.3.In iudiciorum autem comitiis idem quod de legum comitiis dicendum: neque enim in comitio tantùm habebantur, ſed etiam in Capitolio. Liuius enim lib.5.Dec.3.de comitiis agens, quibus de mulcta M. Poſthumio Publicano irrogata populus iudicabat,in Capitolio ea haberi ſcribit. Quod uerò multa in comitio dici ſoleret,argumẽto eſſe poſſunt uerba A.Gellii lib.11. cap.1. Cum autem uſus,& mos ſermonum is ſit, ut & ita nunc loquamur, ut plerique ueterum locuti ſunt, mulctam dixit, & mulcta dicta eſt, non ab re putaui notare quod M. Cato aliter dixit. Nam in quarto Originum uerba hæc ſunt. Imperator noſter ſi quis extra ordinem depugnatum iuit, ei mulctam facit. Poteſt autem uideri conſulta elegantia uitaſſe uerbum: cum in caſtris, & in exercitu mulcta fieret, non in comitio nec ad populum diceretur. Ac de comitiorum quidem Tributorum loco hactenus dictum ſit. Reſtat ut de tempore pauca dicamus.

F

De tempore comitiorum Tributorum. *Cap. VI.*

COMMVNE omnibus comitiis erat, ut niſi comitiali die non
poſſent haberi, ut nos ſupra docuimus. Id quod cum hac exce-
ptione intellectum uolo, niſi nominatim, ut aliis etiam diebus
cum populo agere ſibi liceret, quiſquam legem tuliſſet. Quod
G feciſſe P. Clodium in Tribunatu ſcribit Cicero pro Seſtio. Legē
enim inter alias tulit, ut omnibus faſtis diebus legē ferre liceret.
Erat etiã hoc omnibus comitiis commune, ut cum populo agĩ
nõ liceret ante primam horam diei. Ita.n.legibus cautum fuiſſe
ſcribit Dion lib.39.ubi dicit Prætorem Ser. Galbam de triũpho
C. Pomptini rogationem male tuliſſe, quòd ſummo mane ante
primam horam diei comitia habuiſſet. Quò pertinent uerba Ci-
ceronis lib.4.ad Att. Pomptinus uult ad quartum non. Nouēb.
triũphare. Huic obuiã Cato, & Seruilius Prætores, & Q. Mutius
H Tr.pl. Negant.n.latum de imperio. Et eſt latum hercule inſulſe.
Cum.n.lex de triumpho Proprætoris, & Proconſulis id conti-
nere deberet, ut liceret ei qui triumpharet, cum imperio eſſe eo
die, quo urbē ingrederetur, ideò Cicero eam legem appellat de
imperio: quæ lex inſulſe lata dicitur, quia occulte ante primam
horã diei lata eſſet. Porro autem ut propius tempus comitiorũ
definiamus, id non poteſt, niſi in ordinariis magiſtratibus fieri.
Nam legum iudiciorumq́; , & extraordinariorum magiſtratuũ
comitia certum tempus habere non poterant: quandoquidem
I pro publica neceſſitate ac uoluntate magiſtratum uariis anni tē-
poribus haberentur. Sacerdotum comitia cùm erat in demortui
locum ſufficiendus alius, non aliàs habebantur: niſi aut noui in-
ſtituerentur ſacerdotes, aut numerus in collegiis augeretur. Or-
dinarii uerò magiſtratus fere ad finem menſis Iulii, & principiũ
Auguſti creabantur. Ac Tribunorum quidem Aediliumq́;
pleb. comitia prima erant: cæterorum magiſtratuum prima
erant Conſularia, tum Prætoria, mox Aedilitia, pòſt Quæſto
ria, poſtrema Tribunorum militum. Ac Tribunitia quidem co-
mitia eo quo dixi tempore prima haberi Cicero in prima epiſt.
K ad Atticum indicat: In campo comitiis Tribunitiis ad 16. Ca-
lend. Sextil. Nam quod paulò pòſt facit mentionem candida-
torum Conſularium illius anni, ſatis indicat nondum fuiſſe Con
ſules creatos. At enim Cicero ſecunda in Verr. & in eum ſcribēs
Aſconius, oſtendunt Prætoria Aedilitiaq́; comitia pòſt Conſula

ria

ria fuiſſe. Et Cælius ad Ciceronem ſcribens, indicat Tribunos A
Aedileſq; pleb. iam creatos, cum adhuc ſua comitia, quibus fieri Aedilis Curulis uolebat, non eſſent habita: ubi oſtendit Calend. Sextil. iam fuiſſe creatos Tribunos pleb. Conſules & Prætores, cum adhuc Aediles Curules creati non eſſent. Quòd uero etiam hoc tempore crearentur Tribuni militares, & ſecunda orat. in Verrem intelligi poteſt. Cum enim nonis Auguſti illa oratio haberetur, ut ipſe Cicero teſtatur, in ea oratione iam deſignatos in annũ ſequentem magiſtratus fuiſſe oſtendit: inter quos etiam Tribunos militares eo loco enumerat. Quod autem Quæſtores B
& Tribunos militares poſtremos feci, præter id quod Dion lib. 39. diſerte aſſerit Aediles ante Quæſtores deſignari oportuiſſe, hac etiam ratione ducor, quòd non poſſent minores magiſtratus rogari, niſi creatis maioribus. Nam quorſum minores, qui erant maiorum ueluti adminiſtri, creaueris, non creatis maioribus? Aut ſi accidiſſet creatis minoribus maiorum impediri comitia, quomodo ſumma Repub. poterat in minorum magiſtratuum poteſtatem deuenire? Hoc igitur quo dixi ordine, & eo tẽpore creari magiſtratus ſolebant, niſi aut obnunciationibus, C
aut interceſſionibus differentur comitia. Verùm iſta de his temporibus intelligi debent, quibus Calend. Ian. magiſtratibus inibatur. Nam ſuperioribus ætatibus creatio magiſtratuuum (præter Tribunos Aedileſq; pleb. eo tempore fiebat, quo ſuperiore libro diximus Conſules tum creari ſolitos. Ego uero propterea Tribunos Aedileſq; pl. excepi, quia non eodem tempore inibãt magiſtratum, quo cæteri magiſtratus. Nam poſtquam primùm creati ſunt Trib. pleb. ſemper menſe Decembri magiſtratum inierunt: ut ex uerbis Dionyſii lib. 6. apparet, ubi de primis Trib. D
pleb. ita ſcribit: Tribunitiam poteſtatem primi inierunt illi quinque ad quartum idus Decembri, quemadmodum etiam ad noſtram uſque ætatem fit. Et T. Liuius ad finem libri noni Dec. 4. Antiatem auctorem refellit Tribunos pleb. M. Neuius, aduerſus quem oratio inſcripta P. Africani eſt. Neuius hic magiſtratum non iniit Tribunatus pleb. P. Claudio, L. Porcio Coſſ. ſed iniit Tribunatum App. Claudio, M. Sempronio Coſſ. ad quartum idus Decembres. Inde tres menſes ad idus Martias ſunt, quibus P. Claudius, L. Porcius Conſulatum inierunt. Aſconius E
uerò ſcribens in eum Ciceronis locum ex ſecunda orat. in Verr. P. Sulpitius iudex triſtis, & integer magiſtratum ineat neceſſe eſt nonis Decembris. Dicit Tribunos plebis eo die

nona

F nonarum Decembris magiſtratum inire ſolitos. Tres igitur illi auctores in hoc conueniunt, quòd menſe Decembri magiſtratũ inirent Tribuni pleb. uerùm in die diſſentiunt. Quam ego controuerſiam ſic dirimi poſſe exiſtimo, ſi dicamus ætate Ciceronis diem ineundi Tribunatus fuiſſe nonas Decembris: at ſuperiori ætate fuiſſe ad quartum idus Decemb. Quòd uero Dionyſius ſcribit ad ſuam uſque ætatem idem fieri ſolitum, ita accipiendum eſt, quaſi propter quatuor dierum ſpatium, quo poſtremis temporibus dies ineundi Tribunatus ſolennis mutata eſt, noluerit
G ſubtilem computationem facere. Ex his perſpicuum eſt, non potuiſſe ſuperioribus illis temporibus comitia Tribunorum Aedīliumq; pleb. eodem tempore haberi, quo cæterorum magiſtratuum. Nam Decembri menſe inire magiſtratum oportebat Tribunos, cùm ferè magiſtratibus aliis ſufficiendis comitia ante Ianuarium menſem non haberentur. Sed tempore, omninoq; de Tributis comitiis ſatis ſuperq; dictum eſt.

Doctiſſimi

A

NICOLAI GRVCHII ROTOMAGENSIS,

DE COMITIIS ROMANORVM

LIBER TERTIVS.

B

Quid eſſent Curiata comitia. *Cap.* I.

CVRIATA comitia à Curiis perinde nomen habuerunt,ut Tributa à tribubus,& Centuriata à Centuriis. Ac Romuli quidem inſtituto Curias numero triginta fuiſſe:eumq; numerũ ad extrema uſq; Reip. tempora perduraſſe,ſu- C periore lib.demonſtrauimus,cũ à tribubus Curias ſemper fuiſſe diuerſas oſtẽdimus. De earum nomine parum inter auctores conuenit.T.Liuius Sabinarum uirginum nomen habuiſſe ſcribit.Verba eius hæc ſunt:Itaque cùm populum in triginta Curias diuideret,nomina earum Curiis impoſuit. Id non traditur, cùm haud dubie aliquanto numerus maior hoc mulierum fuerit,ætate an dignitatibus ſuis uirorumve, an ſorte lectæ ſint,quæ nomina Curiis darent.Plutarchus cõtrà ita ſcribit:Curias quidam perhibent à Sabinis mulieribus nomen traxiſſe:ſed D hoc mendacium eſſe deprehenditur.Nam multis illarum à locis nomina impoſita ſunt. Et Diony.lib.2. De honoribus habitis uirginibus Sabinis diſſentiunt Romani ſcriptores. Quidam.n. ſcribunt inter alia id eis tributum, ut triginta Curiæ earum nominibus appellarentur:tot.n.fuiſſe,quæ legationem ſuſcepiſſent. Terentius aũt Varro cum iis hac in re non conſentit.Dicit enim iam antè nomina Curiis fuiſſe impoſita à Romulo in prima diuiſione populi,partim à principibus uiris, partim ex locis ſumpta. Nec uerò trigita tantum mulieres legationem ſuſcepiſſe,ſed E quingentas & uiginti ſeptẽ.Verùm minus nobis de noĩe laborãdũ eſt:id potius perſequendũ, ut quid qualeſq; eſſent hæ Curiæ, doceamus Diony.lib.2.ita ſcribit de Romulo:Diuiſa ĩ tres partes

tes

F tes omni multitudine, ſingulis partibus præfectum cõſtituit eũ, quem illuſtriſſimũ ac nobiliſſimũ cẽſebat. Tum ſingulis triũ partiũ rurſus in decẽ partes diſtribuit: totidemq́ ſingulis p̃fectos dedit, qui eſſent fortiſſimi. Ac maiores quidẽ partes Tribus, minores Curias appellauit, ut etiã ad noſtram uſq; ætatẽ uocant. Quę uerba ſic Grçce reddere poſſumus, ut Tribus ſit φυλή, & τριττύς: Curia aũt φράτρα, & λόχος. Et ii quidẽ qui tribuũ p̃fecti erãt, φύλαρχοι & τριττύαρχοι, quos Romani uocãt Tribunos. Curiarũ uerò, φρατρίαρχοι & λοχαγοί, quos illi Curiones appellãt. Di

G uiſæ aũt rurſus ſunt Curiæ in Decurias: uocabaturq́ ſingularum p̃fectus, Decurio. Poſtq̃ aũt hoc modo oẽs in Tribus & Curias deſcripti ſunt, ſolũ urbanũ uniuerſum in 30. æquales partes diſtribuit, ac ſingulis Curiis ſuã partẽ attribuit exẽpta ex ſingulis tãtilla portione, quæ ſufficeret tẽplis delubriſq́ cõſtruendis: ſimulq́ parte aliqua in cõe relicta. Et alio loco eiuſdẽ libri de eodẽ Romulo: Sacra ſua ſingulis Curiis conſtituit, ſuis cuiq; diuis, quos uenerari ſemper deberent, aſſignatis. Et ſacris faciẽdis certos ſumptus definiuit, quos ex ærario ſuppeditari opporteret. Porrò aũt

H unà cũ ſuis ſacerdotibus, ſacris ſibi ſolẽnibus peragendis Curiales adeſſe oportebat: unaq́ epulabantur feriis in curialibus tricliniis cœnaculiſve. Erant. n. ſuæ cuiq; Curiæ cœnationes, in q̃bus cõis ueluti focus ſingulis Curiis conſecratus erat: haud ſecus q̃ apud Græcos in πρυτανείοις. Hmõi aũt ædes Curiarũ noĩe etiã Curiæ appellabãtur: quod nomen noſtra adhuc ætate retinẽt. Et alio loco eiuſdem libri. In oĩbus Curiis Iunoni Quirinæ aræ poſitæ ſunt: quæ etiãnum hoc noſtro tp̃e ponuntur. Et eodẽ lib. de Numa loquens: Vnũ ſacerdotum collegiũ fecit 30. Curionum:

I quorũ (ut dixi) munus erat pro Curialibus ſacra facere. Et paulò pòſt: His quidẽ de cauſis Romulus non fecerat, cõe totius urbis templũ Veſtæ, nec Veſtales uirgines inſtituerat: ſed in unaquaque 30. Curiarum ſuã quandam Veſtã ſtatuerat, in qua epulabantur Curiales: ſacerdotes aũt peragendis ſacris non alios q̃ præfectos Curiarũ. Et Pomp. in lege 2. de orig. iuris: Poſtea aucta ad aliquẽ modum ciuitate, ipſe Romulus traditur populũ in 30. partes diuiſiſſe: quas partes Curias appellauit, propterea ꝙ tunc Reip. curã per ſententias earũ partium expediebat. Et ita le

K ges quaſdam & ipſe Curiatas ad populũ tulit. Ex iis locis apparet Curias Romæ fuiſſe, populi tales quaſdã partes, quales ſunt noſtræ in urbibus parœciæ: ut recte admonuit Budæus in poſterioribus annot. in Pãd. Vt. n. noſtræ parœciæ habent deſtinatas

quaſdam

quaſdam domos,in certa quadã urbis parte ſitas,quæ cõia ſacra, A
ædẽ ſacrã cõem,ſacrorum cõem adminiſtrum habent:ita Curiæ
erant incolarũ urbis partes,nõ modò loco,ſed etiã ſacris ſibi pe
culiaribus diſtinctæ. Quod uero dixi incolarũ urbis tm̃ fuiſſe
Curias,cũ ex Dionyſii uerbis paulò antè citatis intelligi pōt, tũ
uerò ex eo,ꝙ qui in municipiis & coloniis ciues Rom. habita-
bãt,ſua quædã in ſuis urbibus ſacra habebãt,non ſecus ꝙ̃ q̃ Ro
mæ erãt:ut uel inde apparet, quod Milo legit ad prodendũ Fla-
minẽ Lanuuiũ profectus pridie ꝙ̃ Clodium occidit:nec erat ne-
ceſſe ſua ſacra eos relinquere qui ciuitate donabãtur,niſi in urbẽ B
migrarent.Nam quos migraſſe Romã reperimus,eos ſimul per
curias Romanas deſcriptos fuiſſe ex eo intelligi pōt,quod de Sa
binis nominatim ſcribit Diony.lib.2.eos qui in ciuitatem rece-
pti ſunt cum rege Tatio , per tribus Curiasq́ fuiſſe deſcriptos.
Quod idem de aliis etiam populis , qui Romã migrare euerſis
eorum urbibus coacti ſunt,multis in locis ſcribit. Erant igitur
Curiata comitia, in quibus populus curiatim ſuffragiũ dicebat:
hoc eſt, in quibus populi per Curias diuiſi ſententia rogabatur,
ut quod plures Curiæ ſtatuiſſent,id iuſſum populi eſſe diceretur. C

De cauſis Curiatorum comitiorum. Cap. 11.

CAVSAE horum comitiorum diuerſæ pro diuerſis Reip. tẽ
poribus fuerunt. Nam poſt Curias à Romulo inſtitutas uſque
ad tempora Seruii Tullii ſexti Romanorum regis, omnia quæ
ſuffragiis populi à regibus committebantur, Curiatis comitiis
peragebantur : ut ex eo intelligi poteſt, quod nec dum Centu-
riæ nec tribus erant quæ ſuffragium dicere poſſent. Itaque non D
modo reges, ſed etiam cæteros magiſtratus Curiatis comitiis
creatos fuiſſe interpretandum eſt, cum apud auctores reperi-
mus à populo eos creatos, & leges omnes quæ ad illud uſque
tempus latæ ſunt, Curiatæ fuerunt : & iudicium Horatii à po-
pulo Curiatis comitiis peractum eſt. At poſt claſſes à Seruio re
ge inſtitutas, tum duo cœperunt eſſe comitiorum genera, Cu-
riata & Cẽturiata. Atque illis duobus tãtum generibus uſus eſt
populus uſque ad iudicium Coriolani, anno urbis 263. quo
primùm anno cœperunt Tributa comitia. Ac fuiſſe quidem in E
uſu Curiata comitia etiam poſt claſſes à Seruio inſtitutas ex eo
oſtendi poteſt, quòd leges à L. Bruto latæ, cum reges eiecti
ſunt, omnes Curiatæ fuerunt, ut ſcribit Dionyſius ad finem
libri quarti. Verba Bruti ad populum hæc ſunt: Viſum eſt
nobis

F nobis Tarquinios & uniuerſum eorum genus,non modò ciuita te Romana,ſed omni regione,quæ ſub Romano impero eſt eiiɩ cere,ut omnino nemini liceat de Tarquiniis poſthac agere, aut loqui:ac ſi quis ſecus faxit,ut morte plectat̃. Qđ ſi idem uobis quoq; uidetur,Quirites,diſcedite in Curias,& ſuffragiũ inite.Oẽs Curiæ,uti rogarat Brutus,exilium Tarquiniis iuſſerunt. Hac lege perlata rurſus ad populũ Brutus:Quãdo,inquit,tã bonũ principium res habet,reliqua accipite,quæ de Rep.à nobis excogitata ſunt.Nobis cõſiderãtibus cui magiſtratui ſummãReip.cõmit
G tamus,reges poſthac non creare certũ eſt,ſed duos ſingulis annis eſſe creandos regia poteſtate,quos Centuriatis comitiis creabitis. Quæ ſi ita uobis uidentur,inite ſuffragiũ.Hæc quoq; lex ab omnibus Curiis accepta eſt.Iam uerò Cornelius Tacitus ſcribit lib. 11.Sed Quæſtores regibus etiã tum imperãtibus inſtituti ſunt: quod lex Curiata oſtẽdit à L.Bruto repetita.Horũ Taciti uerborũ ea(meo quidẽ iudicio)ſentẽtia eſt,ut legẽ Curiatã Brutus repetiuiſſe dicatur,qua regibus permiſſũ erat deligere ſibi Quęſtores: ut Cõſulibus pariter poteſtas eſſet Quæſtores deligendi, ſicut an
H tè regibus fuerat.Verba.n.ſequẽtia oſtẽdunt penes Conſules multis annis eã poteſtatem fuiſſe:Manſitq; Conſulibus poteſtas deligendi,donec eum quoq; honorẽ populus mandaret. Vnde fit,ut eum locum ſic potius interpretandum exiſtimem,quam quomodo alii interpretantur Curiatis comitiis Quęſtores Brutum creaſſe,ſicut reges antè creare eos ſolebant.Quanquam enim id de regibus Iunius Gracchanus afferat apud Vlpianum, lege unica de officio Quæſtoris,cum eo tamẽ Cornelius Tacitus non conſentit hac in re. Creandis etiam magiſtratibus Curiata comitia in
I uſu fuiſſe demonſtrãt Tr.pl quos ad legẽ uſq; Voleronis perlatã Curiatis comitiis creari perſpicuum eſt. Et ante Coriolani iudicium multa iudicia populi in hiſtoria legũtur habita in foro, ubi Centuriata eſſe non poterãt:unde relinquitur Curiata fuiſſe.Poſtquam uerò ad illa duo comitiorum genera acceſſit tertiũ genus Tributorum comitiorũ,tũ minus frequentari cœperunt Curiata, & maxime poſtquam lex lata eſt,de plebeiis magiſtratibus creãdis Tributis comitis.Ego tamen adhuc poſt illud tempus reperio duas generales cauſas fuiſſe horũ comitiorũ habendorũ: unã,
K legibus ferendis:alteram,ſacerdotibus creandis.Ac legũ quidem cauſa toties habebantur,quoties legibus Curiatis opus fuiſſe legimus.Vnũ genus earum legum erat,quas de magiſtratuũ imperio ferre oportebat:ut Cic.2.orat.in Rull.oſtẽdit,his uerbis:Primum

mum lege Curiata decemuiros ornat. Iam hoc inauditũ,& plane A
nouo more, uti Curiata lege magiſtratus detur, cui nullis comitiis antè ſit datus. Atque hinc perſpicuum eſt, quid à maioribus acceperitis, quid ab hoc Tr.pl. uobis relinquatur. Maiores de omnibus magiſtratibus bis uos ſententiam ferre uoluerunt. Nam Centuriata lex Conſulibus ferebatur, & cæteris patriciis magiſtratibus, Tr.pl. etum Curiata iterum de eiſdem iudicabatur, ut eſſet reprehendendi poteſtas, ſi populum beneficii ſui pœniteret. Et paulò pòſt: Ita cum maiores binis comitiis uoluerint uos de ſingulis magiſtratibus iudicare, hic homo popularis ne unam B
quidem populo comitiorum poteſtatem reliquit. Et paulò pòſt: Videte hominis religionem & diligentiam. Vidit & perſpexit ſine Curiata lege Decemuiros habere poteſtatem non poſſe, quoniem per nouem tribus eſſent cõſtituti. Eſt & locus apud A. Gellium lib. 13. c. 14. Reliquorum (inquit apud eum Meſſala) magiſtratuum minora ſunt auſpicia. Ideo illi minores, hi maiores magiſtratus appellantur. Minoribus creandis magiſtratibus Tributis comitiis magiſtratus, ſed iuſtius Curiata datur lege. Ad horũ Ciceronis & Gellii locorum planiorem interpretationem quærendum eſt, an omnibus magiſtratibus opus eſſet lege Curiata, C
quemadmodum hi loci ſignificare uidentur. Sane plebeiis magiſtratibus, hoc eſt Tribunis & Aedilibus plebis Curiata lege opus non fuiſſe, his rationibus adducor. Apud Dionyſium uerba patriciorum ad Tr.pl. ſuperiore libro à nobis recitata ſunt, à Curiis ſuffragium de iis non ferri. Ex quo ſequitur unis comitiis Tributis fuiſſe contentos: alioqui falſum dixiſſent patricii, ſi poſt Tributa opus etiam fuiſſet Curiatis. Deinde uerò lex à Volerone lata erat, ut pro Curiatis comitiis Tributa fierent creãdis plebeiis D
magiſtratibus, non autem, ut præter Curiata fierent & Tributa. Vt dmittam ſi etiam Curiatis comitiis eis opus fuiſſet, nõ fuiſſe conſecutos ea lege Tr.pl. ut ſe à patriciorum poteſtate liberarẽt, quemadmodum Liuius lib. 2. Dec. 1. ſcribit his uerbis: Haud par uares ſub titulo prima ſpecie minime atroci ferebatur: ſed quæ patriciis omnem poteſtatem per clientum ſuffragia creãdi, quos uellent, Tribunos auferret. Qũo uerò ea lege perlata Tribunorũ creatio non æque fuiſſet in patriciorum poteſtate, ut prius, ſi eis creandis opus adhuc fuiſſet Curiatis comitiis? præſertim cùm ſecunda comitia reprehendi poteſtatem populo darent. ſi beneficii E
ſui pœniteret, ut Cicero ait. Iam uerò Dionyſius ait ad ſua uſque tẽpora, ex illius legis præſcripto plebeios magiſtratus creari. Si ergo

F ergo Curiata comitia illa lege excluſa erant, neceſſariò relinquitur plebeiis magiſtratibus nihil opus fuiſſe, ne poſtremis quidē tꝑibus, Curiata lege. Poſtremò legē Curiatā ferre magiſtratibus quidē creādis (nā Pontifices ſacrorū cauſa comitia Curiata habere poterāt) nemo poterat, niſi qui patricius magiſtratus eſſet: ut nos poſtea demonſtrabimus. Atqui legūtur plebeii magiſtratus imperiū geſſiſſe, cum nullus eſſet in urbe patricius magiſtratus, à quo lex Curiata ferri poſſet. Quòd ſi his rōnibus conuincamur, ut plebeiis magiſtratib. negemus Curiata lege opus fuiſſe, reſtat

G ut uerba Ciceronis ſic interpretemur, ut inde excipiātur Tr. Aedilesq́ ple. Cū ergo ait de oībus magiſtratibus bis populū iudicare, ſemel Centuriatis aut Tributis iterū Curiatis: de oībus magiſtratibus, qui eſſent uniuerſi populi, intelligi debet, non etiam de iis, qui plebis proprii eſſent. Cumq́ plebeios magiſtratus appellat, non proprie debet accipi pro magiſtratibus plebis: ſed ꝓ minoribus magiſtratibus, ut nos ſuprà demonſtrauimus, ſed ita tñ minores magiſtratus intelligendi ſunt, ut illi excludātur, qui, ut ait Plutarc. in Probl. potius imperii ſolutionē habebant ꝙ im

H periū: & potius ad reſtringendā magiſtratuū ptātem creati erant, ꝙ ut ipſi magiſtratus eſſent. Itemq́ cū Meſſala apud Gell. ſcribit minoribus magiſtratibus Tributis comitiis dari magiſtratū, ſed iuſtius Curiata lege: in numero minorū magiſtratuū illic Tr. & Aediles pl. cōprehendi non debent: ſed hi tm̃ qui habebant alteram partē auſpiciorū, quam patriciorū eſſe paulò antè dixerat: in quo numero hos plebeios magiſtratus nō contineri peſpicuū eſt. Nam ſi patriciorū erant maiora & minora auſpicia, (ut ipſe ait) qūo eadē plebis eſſe potuiſſent? Verū enimuero quia dici po

I terat nō habere minores magiſtratus auſpicia, ſiquidē auſpicatò non crearētur: nā Tributis comitiis, quibus hi creabantur habēdis, auſpicia nō deſiderabantur: ut illi obiectioni occurreret Meſſala, idcirco ſubiecit, Tributis quidē comitiis magiſtratū iis dari, uerius tñ ac iuſtius lege Curiata id fieri: quia hanc legē auſpicatò ferri oportebat, adhibitis. ſ. auguribus, qui ſe in auſpicio fuiſſe dicerent, ut nos poſtea docebimus. Vnde fit, ut non immeritò auſpicia habere dicantur, qui ueris auſpiciis, qualia erant ea quæ penes ſolos patricios erant, creati eſſent. Ex huius qōnis explica-

K tione cū his locis Ciceronis & A. Gel. collata perſpicuum eſt, exceptis plebeiis magiſtratibus, Curiatis comitiis cæteros oēs magiſtratus ita creari ſolitos, ut imperiū his comitiis non daretur, niſi qui aliis iā comitiis Centuriatis aut Tributis creati eſſent. Id quod

quod in iis ſane magiſtratibus uerum eſt, qui populi ſuffragiis A creabantur:uerùm in Dictatore,quem Conſul dicebat, non populus deſignabat, idem dici non poteſt. Nam Curiata lex de eius imperio ferebatur, cum tamen nullis comitiis deſignatus eſſet.Liuius lib.9.Dec. 1.de L.Papyrio Dictatore ita ſcribit.Atq; ei legem Curiatam de imperio ferenti,triſte omen diem diffidit: ꝙ Faucia Curia fuit principium,duabus inſignis cladibus,captæ urbis,& Caudinæ pacis,quod utroque anno eiuſdem fuerat principiũ.Macer Licinius tertia etiam clade,quę ad Cremerã accepta eſt,abominandam eam Curiam facit. Dictator poſtero die au- B ſpiciis repetitis pertulit legem Et lib.3.Dec.3. de M.Iunio Dictatore ita ſcribit:Dictator M.Iunius rebus diuinis perfectis, latoq;(ut ſolet)ad populum,ut equum aſcendere liceret.Ex his Liuii locis non modò intelligi poteſt uera eſſe, quæ de Dictatoris lege Curiata diximus,ſed etiã in ea lege nominatim id fuiſſe ferẽdum ad populum,uti equum aſcendere liceret. Id quod Plutarc. in uita Fabii oſtẽdit,primum fuiſſe à Fabio Dictatore inſtitutũ. Propterea autem id nominatim ferendum erat,quia cõtra primã Dictatoris inſtitutionẽ erat,ut peditũ dux equo ueheretur.Neq; C uerò ordinariis magiſtratibus tantum ea lege Curiata opus erat, ſed etiam extraordinariis.Quod uel inde intelligi poteſt,ꝙ Cicero occaſione Decemuirorũ,quibus legẽ Curiatam dabat Rullus, hæc uerba quæ citaui,generaliter in omnibus magiſtratibus ꝓnunciat.Sane in Proconſulibus,& Proprætoribus cum imperio mittendis Curiata lege opus fuiſſe,ex his Liuii & Ciceronis locis perſpici põt.Liui.lib.5.Dec.1.in Camilli concione ita ſcribit: Quid alia,quæ auſpicatò agimus oĩa fere intra pomœrium, cui obliuioni aut negligentiæ damus?Curiata comitia quæ rem mi- D litarem continet.Cicero in Rullum:Conſuli,ſi legem Curiatam non habet attingere rem militarem non licet. Hi loci oſtendunt rem militarẽ nemini attingere licuiſſe, niſi lege Curiata id ei nominatim datum eſſet.Atqui nemo cum imperio rem militarem gerere poterat,niſi Conſulari aut Protorio.Quicunq; ergo in ꝓuinciam cum belli gerendi poteſtate mittebantur,legem Curiatã ante habere debebant.At.n.neminem Prætorio aut Cõſulari imperio in prouincia fuiſſe,qui belli gerendi poteſtatem non haberet,dubitari non poteſt.Vnde etiam apud Ciceronem de Appio E Conſule in Ciliciam prouinciam profecturo ita legimus lib. 1. Epiſt.Fam.Appius in ſermonibus antea dictitabat: poſtea dixit etiam in Senatu palam ſeſe, ſi licitum eſſet,legem,Curiatam ferre,

F re.ſortiturum eſſe cum collega prouinciam : ſi Curiata lex non
eſſet,ſe paraturum cum collega,tibiq; ſucceſſurum.Legem Curia
tam Conſuli ferre opus eſſe,neceſſe non eſſe.Se,quoniā ex S. C.
prouinciam haberet,lege Cornelia imperium habiturum, quoad
in urbem introiſſet.Ego quid ad te tuorum quiſque neceſſariorū
ſcribat neſcio:uarias opiniones eſſe intelligo.Sūt qui putant poſ-
ſe te non decedere,ꝙ ſine lege Curiata tibi ſuccedatur . Sunt etiā
qui ſi diſcedas,à te relinqui poſſe,qui prouinciæ præſit.Mihi nō
tam de iure certum eſt (quanquam ne id quidem ualde dubium
G eſt)quàm illud ad tuam ſummam amplitudinem,dignitatem,li-
beralitatē pertinere,te ſine ulla mora prouinciam ſucceſſori con-
cedere.Et lib.3.Epiſt.ad Q.frat.Appius ſine lege Coriata confir
mat ſe Lētulo noſtro ſucceſſurum. Et lib.4.ad Att.Appius ſine
lege,ſuo ſumptu in Ciliciam cogitat . Et alio loco eiuſdem libri :
Conſules flagrant infamia,quòd C.Memmius cādidatus pactio
nem in Senatu recitauit , quā ipſe & ſuus competitor Domitius
cum Conſulibus feciſſet:uti ambo ſeſtertium quadragena Conſu
libus darent,ſi eſſent ipſi Conſules facti , niſi tres augures dediſ-
H ſent,qui ſe affuiſſe dicerent,cùm lex Curiata ferretur quæ lata nō
eſſet,& duos Conſulares, qui ſe dicerent in ornandis prouinciis
Conſularibus ſcribendo affuiſſe, cùm omnino ne Senatus quidē
fuiſſe.Ex his Ciceronis locis apparet magiſtratibus in ꝓuincias
profecturis lege Curiata opus fuiſſe,ſine qua non poterat legiti-
mum eſſe cuiuſquam imperium:adeò ut non ſatis eſſet lex Curia
ta omnium magiſtratuum communis,ut paulò antè ex Cicero-
ne & Gellio docui,quæ lata erat priuſquam magiſtratum in ur-
be inire poſſet:ſed rurſus ferenda erat alia Curiata ad continuan-
I dum eis in prouincia imperium . Hanc uero legem Curiatam e-
tiam ad Quæſtores pertinuiſſe,qui in prouincias mittebantur ,
uerba Ciceronis indicāt,cum ita ſcribit 2. Philip.Quæſtor es fa-
ctus:deinde cōtinuò ſine S.C.ſine ſorte ſine lege ad Cæſarē cucur
riſti. Sed & hoc obiter attēdi debet in iis,quos citauimus locis,
tum ſortitionem fieri prouinciarum quas iam ante Senatus de-
creuerat,ſolitam,cum lex Curiata de eorum imperio ferebatur ,
qui deſignati erāt prouinciales magiſtratus. Id quod uerba Ap-
pii oſtendunt,cum dicebat ſe ſortiturū cū collega ſi legem Curia-
K tam ferre eum nemo impediret:ſin ſecus, cōparaturū cū eo. Illud
quoq; non eſt omittendum,quod prouincialibus magiſtratibus
præter legē Curiatā opus erat Senatuſconſulto,quo decrete pro-
uinciæ ornarentur.Ornari autem prouinciæ magiſtratuum dice
bantur ,

bantur, quando à Senatu decernebatur, quo ſumptu, quo comita A
tu inſtructi de publico magiſtratus in prouincias proficiſceren-
tur. Nam quo id Senatus liberalius fecerat, eo ornatiores dicebã
tur eſſe prouinciæ. Quæ autem ea erant, quibus fere ornari ſole-
bant Prætorum prouinciæ, Cicero in Rullum oſtendi, his uer-
bis: Deinde ornat apparitoribus, ſcribis, librariis, præconibus, ar
chitectis: præterea mulis, tabernaculis, tentoriis, ſupellectili. Sum
ptum haurit ex ærario, ſuppeditat à ſociis. Finitores ex equeſtri
loco ducentos in annos ſingulos ſtipatores corporis conſtituit,
eoſdem miniſtros, & ſatellites poteſtatis. Et Capitolinus in uita B
Alexandri imperatoris: Alexander exemplo ueterum, & argen
to, & neceſſariis, magiſtratus quos ĩ prouincias mittebat, inſtrue-
bat: ita ut præſides prouinciarum acciperent argenti pondo ui-
cena, Phialas ſenas mulos binos, equos binos, ueſtes forenſes bi-
nas, domeſticas ſingulas, balneares ſingulas, aureos centenos, co-
cos ſingulos. Et ſi uxores non haberent ſingulas concubinas, ꝙ
ſine iis eſſe non poſſent, reddituri depoſita adminiſtratione mu-
las, mulos, equos, muliones & cocos: cætera ſibi habituri, ſi bene
egiſſent: in quadruplum reddituri, ſi male. Iam uerò in ornandis C
prouinciis Prætorum, & Conſulum maximi momenti erat lega
torum numerus, & multitudo exercitus qui decernebatur. Nam
quo maiori numero hæc decreuiſſet omnia Senatus, eo prouin-
ciam ornatiorem rediderat. Quò pertinet id quod eſt apud
Plutarchum in uita Gracchorũ, Senatum in ornãda Tib. Grac-
chi triumuirali prouincia, noluiſſe ei tentorium decernere: nec
uoluiſſe in ſingulos dies pluſꝗ nouem numeros inſumptum ei
decernere. Erat etiã in prouinciæ ornamentis amplitudo prouin
ciæ. Veluti cùm Ciceronis træ Aſiaticæ diœceſes ad Ciliciã pro- D
uinciam adiectæ ſunt, quas Appius non habebat, eo data eſt Ci-
ceroni ornatior prouincia quàm Appio. Ex iis nõ eſt difficile in
telligere, quid ſibi uelit Cicero, cũ ait Appium ſine lege ſuo ſum-
ptu in Ciliciam cogitare. Neceſſe.n. erat ſuo ſumptu proficiſci Ap
pium, quando ſine hoc de ornandis prouinciis S.C. profecturus
erat: cui locus eſſe non poterat, niſi poſt legem Curiatam. Ac de
magiſtratuum quidẽ lege Curiata ſatis dictum eſt. Legem Curia
tam alterius generis reperio eam, qua reuocatus eſt ab exilio Ca
millus. T. Liuius lib. 5. Dec. 1. Accepto Senatus decreto, ut & co E
mitiis Curiatis reuocatus de exilio iuſſu populi Camillus, Dicta-
tor ex tẽplo diceretur. Et paulò pòſt: Lex Curiata lata eſt, Dicta
torꝗ abſens dictus. Fuit etiam & alia uetus lex Curiata, quæ fer-

F ri olim ſolebat teſtamentis confirmandis, quo tempore Calatis
comitiis in concione fiebant: de qua lege plura diximus libro
primo.Erat & alia lex Curiata,qua adoptiones fiebāt.Gell.lib.5.
c.19.Cum in alienam familiam,inq; liberorum locum extranei
ſumuntur,aut per Prætorem fit,aut per populū. Quod per Præ
torem fit,adoptatio dicitur:quod per populum,arrogatio.Ado-
ptantur autem,cum à parente,in cuius poteſtate ſunt tertia man
G cipatione in iure cedūtur, atque ab eo qui adoptat,apud eū,apud
quem legis actio eſt,uindicantur. Arrogātur ii,qui ſui iuris cum
ſint,in alienam ſeſe poteſtatem tradunt, eiuſq; rei ipſi auctores
fiunt.Se arrogationes non temerè, nec inexploratè committun-
tur.Nam comitia arbitris etiam Pontificibus præbētur,quæ Cu
riata appellātur.Huius Curiatæ legis meminit Cic. ꝓ domo ſua:
Quo die de te lex Curiata lata eſſe dicat, audes negare de cælo
eſſe ſeruatum? Et de Aruſp.reſponſis:Tum leges Iulias cōtra au-
ſpicia latas,& hic & in concionibus dicere:in quibus legibus ine-
H rat Curiata illa lex quæ totum eius Tribunatum continebat. Et
de prouiciis conſ.Obliti ne erant tum cum ille,qui id egerat,ple-
beius eſt lege Curiata factus,dici de cælo eſſe ſeruatum? Vnde
etiam apud Cornelium Tacitum lib.17. Galbæ imperatoris ad
Piſonē,quē adoptare uolebat,hæc uerba ſunt:Si te priuatus lege
Curiata apud Pōtifices(ut moris eſt)adoptarem.Aliam denique
legē Curiatam reperio fuiſſe,qua ſacrorum deteſtationes fiebant.
Id quod ego ex A.Gell.lib.15.c.27.colligo:Iiſdē comitiis, quæ
Calata appellari diximus,& ſacrorum deteſtatio,& teſtamēta fie-
I ri ſolebant.Ego autem deteſtationes ſacrorum intelligo oēs cō-
ſecrationes,quas publice in concione populi fieri oportebat.At-
que ego illas primis temporibus à Pontificibus factas Calatis
comitiis(ut Gellius ſcribit)exiſtimo,quæ comitia erat Curiata.
At poſt latā legem Papyriam,quæ uetabat ædes, terram, aram
conſecrare iniuſſu plebis,magiſtratibus plebeiis cœpit poteſtas
eſſe hmōi conſecratione faciendi:quas Tributis comitiis perage-
rent.In quo ſatis erat collegio Pontificum, ut adeſſet denuncia-
re:ad qđ etiā ꝓ imperio Tribuni cogere poterāt Pontifices, ut
Cicero ſcribit pro domo ſua.Vnde fit,ut duo genera Calatorum
K comitiorū quæ illic ponuntur à Labeone exiſtimem iamdudū in
uſu eſſe deſiiſſe. Qnæ cauſa fuit,ut ſeorſum illa quaſi exoleta po
ſuerit ī explicādis Calatorū comitiorū generibus.Neq;.n.Labeo
nis ætate in uſu erāt teſtamēta Calatis comitiis.Itaq; uſus eſt uer-
bo tēporis imperfecti,ſolebāt,ut intelligas olim iſta fieri ſolita.

Altera

Altera cauſa habẽdorum comitiorũ Curiatorũ erat ad creandos ſacerdotes.Id quod ad flamines tãtùm & maximũ Curionẽ pertinet.Ac flamines quidẽ Curiatis comitiis creari, ex uerbis Lælii Felicis,quæ à Gellio recitantur lib.15.c.27. ſuprà demonſtrauimus.Lælius.n.ſcribit Calata comitia haberi flaminũ inaugurãdorũ cauſa. Hæc uerò Calata uel Centuriata erant uel Curiata eodẽ Lælio auctore. Flaminibus aũt nõ Cẽturiata conuenire ſed regi ſacrorum oſtendimus. Ex quo conſequitur Curiatis eos comitiis creari.Quòd uerò ad Curiones attinet,Diony.ſcribit lib.ſecũdo, quos ſacerdotes crearat Romulus,ĩſtituiſſe ut Curiarũ ſuffragio crearentur.Ac ſingulos quidẽ Curiones ſuæ curiæ creabãt,ac nõ à collegis cooptabãtur,ut idẽ ipſe ſcribit.Vnde ſeqtur non fuiſſe Curiata comitia,quibus ſingulis Curiones creabãtur: quando ab unius tãtũ Curię curialibus deſignabãtur.At Curio maximus comitiis creabatur,ut ex T.Liuio oſtẽdi põt lib.7.Dec.3.Inter maiorũ rerũ curas,comitia maximi Curionis,cũ in locũ M.Aemylii ſacerdos creat̃,uetus excitauerũt certamẽ: patriciis negãtibus C.Manlii Attelii,qui unus ex plebe petebat,habẽdã rationẽ eſſe: quia nemo ante eũ,niſi ex patribus id ſacerdotiũ habuiſſet, Tribuni appellati ad Senatũ reiecerunt.Senatus populus populo poteſtatẽ fecit.Ita primus ex plebe creatus maximus Curio C. Mãlius Attelius.Erat autẽ maximus Curio,Feſto auctore, cuius auctoritate,Curiæ omneſq; Curiones regebantur. Vnde ego potiſſimũ colligo Curiarũ ſuffragio creari,ac fuiſſe eius comitia Curiata.Par.n.eſt, ut quemadmodũ ſingulos Curiones ſingulæ Curiæ creabãt, ita Curionẽ maximũ oẽs Curiæ:ut omittã cũ hoc ſacerdotiũ inſtitutum eſt,non alia fuiſſe in uſu comitia,quàm Curiata.

De perſonis comitiorum Curiatorum. *Cap.* III.

DEINCEPS ſequitur de perſonis,ut pauca dicamus.His comitijs ius habebant ſuffagii non oẽs qui ciues Romani erãt, ſed hi tantũ qui in Curias deſcripti erãt,quas nos ſuprà oſtendimus eorũ tantũ fuiſſe,qui urbem habitabant. Quæ cauſa fuit,ut poſtquã Italiæ municipia ciuitate donari cœperũt,minus frequẽtarẽtur hæc comitia.Nã qd̃ ad magiſtratus attinet, ego omnes minores à principio exiſtimo Curiatis comitiis creari ſolitos non aliter q̃ Tribuni Aedileſq; ple. uſq; ad legẽ à Volerone perlatã, idq; eò uſq; duraſſe,donec ex municipiis Italiæ ciues in horũ minorũ magiſtratuũ ſuffragii admitti uoluerũt, ſicut in maiorũ co-

F mitiis Centuriatis. Neque.n.æquum uidebatur hac ſuffragiorũ parte eos priuari, qui ęquo iure ciues eſſent. Tum igitur ea ratio inuenta eſt omnes ciues admittendi, ut illis magiſtratus tributim non curiatim crearentur: ſed ita tamen, ut pòſt de eiſdem illis magiſtratibus, lex Curiata ferretur: idq́ auſpiciorum cauſa, id eſt, ne in eorum magiſtratuum creatione neglegi uiderentur auſpicia. Tributa enim auſpicatò non habebantur, nec patres auctores fiebant. His ergo magiſtratibus ut ſua eſſent auſpicia, lex Curiata ut de iis qui deſignati eſſent Tributis comitiis ferretur, cautum
G eſt. Vnde etiam Lælius apud Gelliũ ait, iuſtius lege Curiata magiſtratu dari, quàm Tributis comitiis. Atq́ illa quidem lex à principio iuſtis comitiis Curiatis ferebatur: ut Cicero in Rullũ oſtẽdit cum ait maiorũ inſtituto populum binis comitiis iudicare de omnibus magiſtratibus ſolitũ. Vt etiã omittam T. Liuii locum, quem ſupra citaui de Dictatore L. Papyrio legem Curiatam de ſuo imperio ferente: ubi apertè demõſtratur totas tum Curias in ſuffragium mitti ſolitas. At ſucceſſu tandẽ temporis factum eſt, ut non triginta Curiæ in ſuffragium uocarentur, ſed pro triginta
H Curiis triginta lictores ſuffragiũ inirent: adeò ut legẽ Curiatã magiſtratibus ferre, non eſſet populo curiatim conuocato legem iubendam dare, ſed ad uſurpationem quandam uetuſtatis, triginta lictorum ſuffragio legem committere. Hæc Cicero ſuis temporibus ita fuiſſe demonſtrat ſecunda orat. in Rullum: Nũc quia prima illa comitia tenetis Centuriata & Tributa, Curiata tantum auſpiciorum cauſa remanſerunt. Hic autẽ Tr. pl. quia uidebat poteſtatem neminem iniuſſu populi aut plebis poſſe habere, Curiatis ea comitiis quæ uos nõ initis, cõfirmauit: Tributa quæ ueſtra
I erant, ſuſtulit. Et paulò pòſt: Sint igitur Decemuiri neque ueris comitiis, hoc eſt, populi ſuffragiis, neque illis ad ſpeciem atq́ ad uſurpationem uetuſtatis per triginta lictores auſpiciorum cauſa adumbratis. Ex his perſpicuum eſt tempore Ciceronis Curiatis comitiis de magiſtratuum imperio habendis, triginta tantum lictores ſuffragium iniuiſſe: cum ante omnes ciues qui in Curias deſcripti erant, ſoliti eſſent ſuffragiũ dicere. Quanq́ autem Ciceronis ætate hoc modo lex Curiata ferretur per triginta lictores, de magiſtratuum imperio, ego tamen dubito an idem fuerit in cæte
K ris Curiatis comitiis, quæ adoptionis aut ſacerdotum cauſa habebantur. Nam ſi Flamines & Curio maximus non aliis comitiis creabãtur quàm Curiatis, ſi per triginta tantum lictores fierẽt, nõ iã in populi iudicio hęc ſacerdotia fuiſſe dixi poſſet, nec amplius beneficio

neficio populi dabantur: quod tamen Lælii apud A. Gelliũ uerba refutare uidentur, cum ait Calata comitia, partim Centuriata partim Curiata fuiſſe: & Curiata per lictorẽ curiatim calari. Neq́. n. comitiorum nomine triginta lictorũ cõuentũ proprie appellaſſet: nec populũ per Curias calari dixiſſet. Neque. n. dici poteſt ætate Ciceronis nõ fuiſſe Curias quaſdam populi Romani: id quod nos ſuprà demonſtrauimus. Quin ergo poſſent ea ætate Curiæ in ſuffragiũ mitti, negari nõ poteſt: præſertim ſi id ageretur quod iudicio populi aliter cõmitti nõ poſſet, niſi eo curiatim conuocato. Sane adoptionibus per agendis triginta Curias ſuffragiũ dixiſſe, Cicero pro domo ſua oſtendit his uerbis: Credo enim, quã quã in illa adoptione legitime factum eſt nihil, tamen te eſſe interrogatũ, auctorne eſſes, ut in te P. Fõteius uitæ neciſq́ poteſtatẽ haberet, ut in filio. Quæro ſi aut negaſſes ut tacuiſſes, ſi tamen id triginta Curiæ iuſſiſſent, nũ id iuſſum eſſet ratũ? Et A. Gellius lib. 5. c. 9. Nã comitia arbitris etiã Pontificibus præbentur, quæ Curiata appellantur. Neq́. n. uere comitia Gellius appellaret triginta lictorũ conuentum. Sed nec per populũ arrogationẽ fieri uerum eſſet, ut ipſe dicit. Et legem certe Curiatam trinundino promulgari uanũ fuiſſet, ſi populi ſuffragijs nõ cõmitteretur. Atqui promulgandã fuiſſe paulò pòſt oſtendimus. Iam uerò ſi poſtremis illi temporibus nulla erant Curiata comitia, niſi hæc quæ per triginta tantum lictores peragebantur: quò pertinent uerba Lælii Felicis cùm ait, Cum ex generibus omnium ſuffragiũ fertur, Curiata comitia eſſe? Quõo. n. uerũ erit generibus omniũ ferri ſuffragiũ, ſi triginta tantùm lictores ſuffragium ferrent? Neq́ uerò cum populo agere recte diceretur, q legẽ Curiatã ferret de adoptione, ſi triginta tantum lictores in ſuffragium mitterentur. Atqui Cicero pro domo ſua de lege Curiata, qua adoptatus eſt Clodius, ita ſcribit: Negãt fas eſſe agi cũ populo, cùm de cælo ſeruatũ ſit. Quo die de te lex Curiata lata eſſe dicatur, audes negare de cælo eſſe ſeruatũ? Ego itaq́ his rationibus adducor, ut quæ à Cicerone de triginta lictoribus ſcribũt, nõ exiſtimẽ ad oĩa Curiata comitia trãsferẽda eſſe: ſed ad ea tãtum, q̃ de imperio magiſtratuum habebantur. Nã magiſtratibus creãdis tãtũ auſpiciorũ cauſa retẽta erant hæc adũbrata comitia: ſiquidẽ eos populus iã antè iuſtis comitiis deſignaſſet. Vnde fiebat, ut rurſus coire populus propter eoſdẽ magiſtratus minus curaret. Itaque ne oĩno deſerta per infrequẽtiã populi uiderẽtur, cõſtitutũ uidet, ut pro 30. curiis, 30. lictores cõuenirent. At cæteris in rebus retinenda uidentur fuiſſe Curiata

A B C D E (marginal letters)

F riata comitia: quando nullis alliis comitiis de iis iudicium eſſet
populi. Ego tamẽ hac in re nihil pro certo affirmare auſim. Hoc
modò dicere poſſumus, ſi quæ adhuc eſſent iuſta comitia Curiata
ætate Ciceronis, in iis ſuffragii ius habuiſſe omnes ciues, qui Cu-
riarum deſcriptione continebantur. Sin nulla erant iuſta comitia,
in iis omnibus triginta tantum lictores in ſuffragium mitti ſoli-
tos. Comitia Curiata habẽdi ius erat patriciis tantùm magiſtrati
bus, & Pontificibus. Illis quidem, legibus Curiatis ferendis: his
uerò ſacrorum cauſa. Ac patricios magiſtratus ſolos id iuris ha-
G buiſſe, ex eo intelligi poteſt, quod ſcribit Liuius lib. 6. Decad. 1:
Curiata comitia auſpicatò, & patribus auctoribus haberi. Vnde
fit, ut q̃m Tr. pl. nõ licebat legẽ Curiatã ferre, Rullus uno capite
ſuæ legis iuberet Prætorẽ eã ferre. Nã ſi tam poterat legem Cu-
riatam ferre Rullus, ꝙ Tributã, cur Prætori id munus dediſſet?
At ſi plebeii magiſtratus id non poſſent, reſtat ut ſolis patriciis
hoc ius concedamus. Neque uerò Aediles Curul. aut Quæſtu-
res hæc comitia habere poterant, quando ne Tributis quidẽ co-
mitiis agẽdi cũ populo ius haberent, ut nos ſuprà oſtendimus: ni
H ſi forte uno caſu: ad mulctã, in quã, alicui dicendam. Reſtat igitur
ut ordinariorũ q̃dẽ magiſtratuũ ſolis Cõſulibus, & Prætoribus
id tribuamus: extraordinariorũ autẽ, Dictatoribus & Interregi-
bus. Sane nõ eſt uериſimile, eos qui à Cõſulibus, creabãtur, ut Ae-
diles, Quæſtores, & Tribuni militũ, potuiſſe Curiatã legẽ de ſuo
imperio ferre: præſertim cùm lege Curiata iuſtius magiſtratũ ac-
ciperẽt, ꝙ Tributa: ut omittã auſpicia eos, niſi per legem Curiatã
nõ habuiſſe. Põtifices uerò ſacrorũ cauſa ius habuiſſe uocandi co
mitia Curiata ex eo intelligi poteſt, quod ſuprà oſtẽdimus Cẽtu
I riata comitia habẽdi ius habuiſſe. Nã ſi illa habere poterãt, & hęc
certe multo potius uocare ĩ eorũ erat poteſtate. Et Calata comi
tia propria erant Põtificũ: flamines autẽ Calatis comitiis creabã-
tur. Q̃m autẽ nõ modo à Pontifice max. inaugurari flamines re
periuntur paſſim in hiſtoria Liuii, ſed ẽt nuſꝙ in eorũ creatione
ulli interuenire magiſtratus cõperiuntur, idcirco à Pont. max.
haberi comitia crãdis flaminibus exiſtimo, abſque ullo interuen
tu magiſtratuũ: præſertim cùm ei pro ſui ſacerdotii auctoritate
ius eſſet agendi cum populo, ut nos ſuprà demonſtrauimus. Itaq;
K ego uerba Lælii apud Gelliũ ſic interpretatus ſum, Calata comi
tia eſſe, quæ habẽtur ꝓ collegio Põtificũ, hoc eſt, apud ipſos Põ-
tifices, adeoq; ab ipſis Põtificibus, aut regis ſacrorũ, aut flaminũ
inaugurandorum cauſa, id eſt, ad creãdos illos ſacerdotes. Comi-
tia

tia maximi Curionis Pontifices non habuiſſe hinc colligo,ꝙ ad
collegium Pōtificum nil pertineret Curio maximus:quodq; Læ
lius in Calatis comitiis hæc non enumerauit: quæ omiſſurus nō
uidebatur,ſi inter Calata comitia ſuiſsēt Curionis max.comitia.
Itaq; ego potius alicui magiſtratuū maiorū Curionis max. crea-
tionem attribuendā cēſeo,ꝗ Pontificibus.Quod uerò attinet ad
comitia legis Curiatæ de adoptione ferendæ,eadem hęc ratio,ꝙ
inter Calata comitia non enumerantur à Lælio, argumento eſſe
poteſt ab aliquo potius magiſtratu ea haberi,ꝗ à Pontificibus. B
Neq;.n.uериſimile eſt eū,qui obſoleta iandudum comitia Calata
teſtamētorū cauſa appoſuit in enumerandis Calatis comitiis, nō
facturū fuiſſe mentionem adoptionū,ſi Calatis quoque comitijs
fieri ſolerent.Sane A.Gellius lib.7.c.19.nō à Pontificibus dicit
comitia haberi de arrogatione alicuius, ſed arbitris Pōtificibus:
id quod Cornelius Tacitus dicit apud Pontifices legē Curiatam
ferri.Neque uerò legis ferrendæ ius alicui erat, niſi magiſtratui.
Vnde perſpicuū eſt,legē quidem Curiatā ab aliquo ferri debuiſſe
maiorum magiſtratuū:ſed hac in re interuenire Pōtifices debuiſ- C
ſe,ut de iure adoptionibus cognoſcerēt: ne ſcilicet populus legē
iuberet cōtra ꝗ iura adoptionis poſtularēt.Exēplū in hiſtoria ha
bemus adoptionē Clodij:cuius legē Curiatā tulit Cæſar Conſul.
Sed tamē quia idē Cæſar erat Pont.max. pro certo argumento
id accipi nō pōt.Illa nobis ratio ſufficere debet,ꝙ legē ferre nemī
ni unquā in Rep. Romana licuit,niſi qui magiſtratus eſſet: ta-
metſi cæteris in rebus priuatis Pōtificibus cū populo agere lice-
ret.Adoptiones autem lege lata fiebāt.Id quoq; ad ius perſonarū
pertinet,ꝙ nō poſſent niſi patricii eſſe flamines, ut docet Cicero D
pro domo ſua.Curiones autē maximi eſſe poterant tam plebeii
quàm patricii:ut ex eo loco T.Liuii, quē paulò antè citaui,intel
ligi poteſt.Ac de perſonis quidem ſatis dictum ſit.

De modo comitiorum Curiatorum. *Cap.* IIII.

MODVS horum comitiorum diuerſus fuit diuerſis Reip.
temporibus.Nam donec Tributis comitiis creari minores magi
ſtratus cœperunt,comitia Curiata,quod ad magiſtratus quidem E
attinet,habebantur ad deſignandos magiſtratus ex candidatis a-
liiſve,quos populus uellet.At poſtea retenta ſunt ad legē Curiatā
de imperio magiſtratuum ferendā,perinde,ut ante ferri ſolebat,
de imperio maiorū magiſtratuum:adeò ut poſt illud tēpus nulli

de

F deſignarentur magiſtratus comitiis Curiatis,ſed tantùm de eorũ imperio,quos iã populus deſignaſſet,lex ferretur. Ob idq́ꝫ duas tantum cauſas poſuimus habendorum comitiorũ Curiatorum, ad leges ſcilicet ferendas,& ad ſacerdotes creãdos Curiatis omnibus comitiis cõe erat,ut auſpicatò haberentur,& patriciis auctoribus,ut nos ſuprà ex Cicerone pro domo ſua, & T.Liuii lib.6. Dec.1.citauimus. Sic aũt auſpicatò haberi debebant hæc comitia,ut non modo obnunciationi parendum eſſat, ſi de cœlo ſeruatum eſſet: quod Cicero oſtendit,cum probare legem de ado-
G ptione Clodii nullam eſſe, quia lata eſſet, quo die ſeruatum erat de cœlo:ſed etiam ut adeſſe augures oporteret qui latori legis in auſpicio eſſent. Vñ apud Cic.in epiſt.ad Att.reperimus Põpeiũ ĩ auſpicio fuiſſe Cæſari,quãdo lex lata eſt de adoptione Clodii. Libro 2.hæc ſunt Ciceronis uerba:Negent illi Publium plebeium factum eſſe?Hoc uerò regnũ eſſe ferri nullo pacto poteſt.Emittat ad me Publius qui obſignent:iurabo Gneum noſtrũ, Collegam Balbi,Antii mihi narraſſe in auſpicio fuiſſe. Vnde etiã apud eundẽ eodem lib.de Cæſare & Pompeio hæc uerba intelligi de-
H bent:Acueram me ad exagitandam hãc eius legationem:quam ſi ille contemnit,& ſi (ut ſcribis)bilem id cõmouet,& latoribus auſpicibus legis Curiatæ ſpectaculum egregium. His.n.uerbis Cæſarem latorem legis intelligit,& Pompeiũ auſpicem,hoc eſt, qui magiſtratui auſpicanti fuit in auſpicio.Eſt & alius locus lib. 4.ad Att.C.Memmius candidatus pactionem in Senatu recitauit,quam ipſe & ſuus competitor Domitius cum Conſulibus feciſſent,uti ambo H S. quadragena Conſulibus darent,ſi eſſent ipſi conſules facti,niſi tres augures dediſſent, qui ſe affuiſſe dicerẽt
I cum lex Curiata ferretur,quæ lata non eſſet. Neque uerò illis rationibus tantum auſpicia ſeruanda erant, ſed etiam ut boni ominis eſſet prærogatiua Curia. Vnde apud Liuiũ lib.9.Dec.1.ſcribitur Dictatorem L.Papyrium auſpicia poſtero die repetiuiſſe, quia prima exierat Curia Faucia,quæ mali ominis erat,quando erat, quãdo legem Curiatam de ſuo imperio ferre uoluit. Patrũ autem auctoritas quomodo uarie pro diuerſis temporibus expectanda fuerit,docet Diony.lib.2.his uerbis: Populus ferebat ſuffragium non uniuerſus cõfuſe,ſed per curias uocatus.Quodq́ꝫ
K pluribus uiſum eſſet Curiis, id ad patres referebatur: nunc uero mos mutatus eſt.Neque enim patres de iuſſis populi poſt iudicant, ſed contra ſententiam patrum confirmat deinde populus. Interceſſionis etiam ius quod in aliis duobus comitiorum generibus

ribus locum habuiſſe diximus, in his quoque Curiatis comitiis A
ualuiſſe oſtendit Cicero in Rullum, cum eum ideò reprehendit quòd ſuſtulerat ius intercedendi, cum ferretur lex Curiata de imperio Decemuirorum: At videte quàm diligenter retineat ius Tribunitiæ poteſtatis. Conſulibus legem Curiatam ferentibus à Tribunis pleb. ſæpe eſt interceſſum, neque tamen nos id querimur eſſe hanc Tribunorum pleb. poteſtatem, tantummodo ſi quis ea poteſtate temere eſt vſus exiſtimamus: hic Trib. pleb. lege Curiata, quam Prætor ferat, adimit intercedendi poteſtatem. Atque illis quidem communibus explicatis ad propria B
ſingulorum veniamus. Legibus Curiatis ferendis de adoptione, trinundini promulgatione opus fuiſſe Cicero pro domo ſua oſtendit his verbis: Hora fortaſſe diei ſexta queſtus ſum in iudicio, cum C. Antonium collegam meum defenderem, quædam de Repub. quæ mihi viſa ſunt ad illius miſeri cauſam pertinere. Hæc homines improbi ad quoſdam viros fortes longè aliter atque à me dicta erant, detulerunt. Hora nona illo ipſo die tu es adoptatus. Si quod in cæteris legibus trinundinum eſſe oportet, id in adoptione ſatis eſt trium eſſe horarum, nihil reprehen- C
do. Sin eadem obſeruanda ſunt, decreuit Senatus M. Druſi legibus, quæ contra legem Cæciliam & Didiam latæ eſſent, populum non teneri. Ex his apparet leges Curiatas trinundino promulgandas fuiſſe, priuſquam ad diem quam magiſtratus indixiſſet, comitia haberi poſſent: idq; per legem Cæciliam & Didiam. An verò legibus de imperio magiſtratuũ ferendis eodẽ trinũdino opus eſſet, eo dubitari poteſt quod Dictatores in hiſtoria leguntur ſtatim magiſtratũ iniuiſſe, poſtquam à Conſulibus dicti erant: ex quo ſequitur, nõ poſt trinundinũ legem de eorũ impe- D
rio latã, ſed primo quoq; die. Quinetiam aliqui leguntur ab aratro vocati, re bene geſta ad aratrum rediiſſe, antequam ſpatium trinundini præteritum eſſet. Cumq; Dictator fere non crearetur, niſi ſubitis Reip. caſibus, non eſt veriſimile imperium ei demum poſt trinundini ſpatium concedi. At dices ne tum quidem cum Dictatores creabantur legem Cæciliam, & Didiam fuiſſe, qua cautum erat, vt leges trinundinum promulgarentur. Lex ſane Cæcilia & Didia ætate Ciceronis lata eſt anno vrbis 556. E
Dictatores verò multo antè tempore creari deſierant: niſi quòd poſt eam certe legem, & Sylla, & Cæſar Dictatores facti ſunt. Verùm vt hæc de Dictatore ratio eludatur, alia eſt ratio, quæ non fuiſſe opus trinundino ad legem de imperio magiſtratuum feren-

F ferendum, etiam poſt latam legem Cæciliam & Didíam, aperte
demonſtrare poteſt. Conſtat. n. magiſtratus qui per Interregnum
creabantur, ſtatim magiſtratum inire ſolitos. Atqui imperium
habere non poterant niſi lata lege Curiata. Nõ ergo poſt trinun
dinum ea lex ferebatur: alioqui magiſtratũ eis inire niſi poſt tri-
nundinum quàm deſignati eſſent, non licuiſſet. Itaque ego ſic ſen
tio legem Curiatam de imperio magiſtratuum primo quoque
die comitiali ferri ſolitam: nec trinundini promulgatione opus
fuiſſe, ſicut in lege Curiata de adoptione: quia non perinde noui
G aliquid ad populum referebatur in lege Curiata magiſtratuum,
quando id ordinarium eſſet, ut in lege de adoptione. Cauſa ue-
rò promulgationis per trinundinum erat, ut populus antè rem
cognoſceret, quàm in ſuffragium mitteretur. Indictis ergo co
mitiis tantum opus erat, non etiam legis promulgatione. At in
lege adoptionis, trinundini promulgatione opus erat, ut eſſet
examinandæ legis ſpatium. Multa. n. erant quæ in adoptione le-
gitima prouidenda erant: quorum cognitio ad collegium Pon-
tificum pertinebat. Cicero pro domo ſua: Quod eſt, Pontifices,
H ius, adoptionibus? Nempe ut is adoptet, qui neque procreare
iam liberos poſſit, & cùm potuerit, ſit expertus. Quæ deinde
cauſa ſit adoptionis, quæ ratio generum ac dignitatis, quæ ſacro
rũ, quæri à Pontificum collegio ſolet. Et paulò pòſt: Dico apud
Pontifices: nego iſtam adoptionem Pontificio iure factam. Pri-
mum, ꝙ hæ ueſtræ ſunt ætates, ut is qui te adoptauit, uel filii tibi
loco per ætatem eſſe potuerit. Deinde ꝙ cauſa quæri ſolet ado-
ptandi, ut is adoptet, qui quod natura iam aſſequi non poteſt, le-
gitimo & Pontificio iure quærat: & ita adoptet, ut ne quid aut de
I dignitate generum, aut de ſacrorum religione minuatur. Illud im
primis ne qua calumnia, ne qua fraus, ne quis dolus adhibeatur:
ut hæc ſimulata adoptio filii quammaxime ueritatem illam ſu-
ſcipiedorum liberorum imitata eſſe uideatur. Hoc igitur ad mo-
dum legis de adoptione proprium pertinet, ut præter latorem
legis, eoſq́, inter quos arrogatio fiebat, adeſſent Pontifices: qui
de cauſis & omni iure arrogandi cognoſcerent. In quo certo
quoddam erat iuramentum à Pontificibus conceptum, quod hi
iurare debebant, inter quos fiebat arrogatio. Id quod A. Gellius
K oſtendit libro quinto cap. 19. Aetas eius qui arrogare uult
an liberis potius gignendis idonea ſit: bonaq́ eius qui arro-
gatur ne inſidioſe appetita ſint, conſideratur: iuſq́ iurandum à
Q. Mutio Pontifice max. conceptum dicitur, quod in arrogan-
do

do iuraretur. Porrò autem his Pontificum interrogationibus A poſtquam iurati reſponderant, inter quos fiebat adoptio, tum Pontifices approbaret cauſas adoptionis necne, publice profitebantur: vt ex Ciceronis verbis colligi poteſt, cum ita ſcribit pro domo ſua: Niſi forte ex te ita quæſitum eſt, num perturbari Rempub. ſeditionibus uelles, & ob eam cauſam adoptari, non vt filius eſſes, ſed ut Tribunus pleb. fieres, & funditus euerteres ciuitatem. Reſpondiſti, credo, te ita uelle. Pontificibus bona cauſa uiſa eſt, approbauerunt. Quòd ſi omnia ſe probare Pontifices palàm profeſſi eſſent, tum populus magiſtratu rogabatur, uti legem iuberet. Cuius formulam ponit A. Gellius his uerbis: Arrogatio autem dicta eſt, quia genus hoc in alienam familiam tranſitus per populi rogationem fit. Eius rogationis uerba hæc ſunt: Velitis, iubeatis, uti L. Valerius L. Titio tam iure legeq́ filius ſibi ſiet, quàm ſi ex eo patre matreq́ familias eius natus eſſet: utiq́ ei uitæ neciſq́ in eum poteſtas ſit vti pariendo filio eſt. Hoc ita ut dixi, ita uos Quirites rogo. Ac prius quidem quàm in ſuffragium mitteretur populus ad eam rogationem accipiendam, ante is qui arrogabatur, rogari ſolebat, auctorne fieret, vt in alterius poteſtatem illo modo tranſiret. Cicero pro domo ſua: Sed cum hoc iuris à maioribus proditum ſit, vt nemo ciuis Romanus aut libertatē aut ciuitatem amittere poſsit, niſi ipſe auctor factus ſit. Quod tu ipſe potuiſti in tua cauſa dicere. Credo enim, quanquam in illa adoptione legitime factum eſt, nihil tamen te eſſe interrogatum auctorne eſſes, vt in te P. Fonteius vitæ neciſq́ poteſtatem haberet, vt in filio. Quod verò attinet ad comitia Curiata ſacerdotum, id Cornelius Tacitus lib. 4. docet proprie fuiſſe obſeruandum in creatione flaminis Dialis, vt tres patricij confarreatis nati parentibus nominarentur, ex quibus deinde vnus legeretur. Verba eius hæc ſunt: Sub idem tempus de flamine Diali in locum Seruij Maluginenſis defuncti legendo, ſimul roganda noua lege, diſſeruit Cæſar. Nam patricios confarreatis parentibus genitos tres ſimul nominari, ex queis vnus legeretur, vetuſto more. Hunc Taciti locum ſi cōferas cum alijs T. Liuij & A. Gellij locis, in quibus flamines non modò à Pontificibus inaugurari, ſed etiam Calata comitia ob eam rem haberi ſcribitur, planum erit tres patricios à Pontificibus nominari, adeoq́ inaugurari ſolitos: ex quibus deinde populus legeret, hoc eſt ſuffragijs ſuis deſignaret, quem vellet eſſe flaminem Dialem. Neque

B C D E

F que verò flamen Dialis tantum inaugurabatur à Põtifice max. ſed vt omnes flamines attributi erant collegio Pontificum, ita eos omnes inaugurandi poteſtas erat penes collegium Pontificum. Id quod Lælij apud Gellium verba ſatis demonſtrant, quando nullis deſignatis certis flaminibus, dicit flaminum inaugurandorum cauſa haberi Calata comitia. Et Cicero pro domo ſua, dicit omnes flamines patricios eſſe debuiſſe. Quod igitur ad cæteros omnes flamines attinet, id pro certo aſſerere poſſumus, comitijs Calatis eos creari per populum, quos ex patricijs Pon-
G tifices inauguraſſent. Verùm treſne confarreatis parentibus geniti nominandi eſſent, ſicut in flamine Diali, id uerò nec affirmamus, nec negamus. Certe multo maiore dignitate erat flamen Dialis quàm cæteri: vnde videri poſſet in eo creando quædam non immeritò obſeruari, quæ in cæteris negligerentur. Quod verò ad Curionem max. attinet, ex ijs qui peterent creabatur, non ſecus quàm in magiſtratibus, aut quomodo poſt legem Domitiam in collegiorum ſacerdotibus fieri ſolebat. Ac de ijs quidem, quæ ante ſuffragia ſpectanda videbantur, ſatis. In ipſis
H comitijs Curiatis, quæ iuſta ac non adumbrata erant, populus, poſtquam magiſtratus aut Pontifex expoſuerat ſuam rogationem, in ſuas cuiuſque Curias diſcedebat: quæ deinde eo ordine ſuffragium dicerent, quo ſorte exibant. Quæ autem prima exierat, ea principium eſſe dicebatur. Sic enim Liuius loquitur: Faucia Curia principium fuit. Hoc eſt, prima ad ſuffragium dicendũ vocata eſt. Quodq́ plures ex triginta Curijs iuſſerant, id ratum habebatur. Ac ſi primo vocatæ conſentirent, ſtatim atque ſedecim ex illis ſuffragium dixerant, finis fiebat comitiis: quia tum
I certum eſſet à pluribus Curijs id iuſſum eſſe, quod ſedecim Curiæ iuſsiſſent. Sin diſſentirent, eo vſque vocabantur, dum ſedecim Curiæ cõſenſiſſent. Sed quoniam iſta poſſunt facile ex his, quæ de Tributis comitijs à nobis dicta ſunt, intelligi, de his plura non dicemus, ut ad interpretationem eius loci veniamus, quẽ Gellius ex Lælio citat, Curiata comitia eſſe, cùm ex generibus omnium ſuffragium fertur. Qui in tribus deſcripti erant, locis ac regionibus erant diſtincti: qui in claſſes, cenſu, ordinibus, ætatibusq́: at qui Curijs continebantur, nulla habita iſtorum ratio-
K ne, tantùm ſacrorum quadam diſtinctione diſtinguebantur. Erant enim ex omnibus tribubus qui vrbem incolerent, ideoq́ in Curias deſcripti erant. Vnde fit, vt in Curijs eſſet tribuum & claſsium confuſio: quæ tribus claſſesq́, quoniam erant popul

Rom. i

Rom. partes præcipuæ, vt ex eo conſtat quod Cenſores in par A
tibus populi deſcribendis tribuum modo & claſsium rationem
habuiſſe leguntur, idcirco cum curiatim ſuffragium ferebatur,
confuſe & abſque vlla verarum populi partium diſtinctione,ſuf
fragium ferri dicebatur.Idq́; eſt quod Lælius ait, quando ex ge
neribus omnium ferri ſuffragium ſcribit : hoc eſt per Curias,in
quibus cuiuſq; generis ciues magna confuſione continebantur.
Illud etiam hoc loco quærendum eſt, pertineret ne lex tabella-
ria ad hæc etiam comitia Curiata,an non? Cui quæſtioni vt ſa-
tisfiat,dicendum mihi videtur his comitijs Curiatis, quibus po B
pulus ſuffragium dicebat,poſt leges tabellarias latas,tabellis po
pulum vſum fuiſſe:ſiquidem leges generatim de ſuffragijs popu
li latæ erant,non autem nominatim de quibuſdam comitijs: tan
tumq́; intererat his comitijs occultari populi ſuffragium quàm
alijs. His verò comitijs, quibus non populus ſuffragium dice-
bat, ſed triginta tantùm lictores, nil opus erat tabellis. Neque
enim adumbratis iſtis comitijs quicquam opus erat occultato
ſuffragio:quandoquidem libera non eſſent horum lictorum ſuf
fragia, vt qui magiſtratuum miniſtri eſſent, à quorum imperio C
diſcedere non poterant. Si igitur adhuc ætate Ciceronis erant
iuſta aliqua comitia Curiata, quemadmodum probabilius eſſe
oſtendimus ſacerdotum adoptionumq́; cauſa, ea tabellis curia-
tim diribitis fiebant, haud ſecus quàm quomodo in Tributis
fieri diximus. Sin omnia huiuſmodi erant, qualia Cicero fuiſſe
dicit quæ ad legem de imperio magiſtratuum ferendam habe-
bantur,non tabella,ſed voce triginta lictores loco triginta Cu-
riarum, quod rogati erant iubebant: eoq́; modo quod hi iuſſiſ-
ſent,ratum habebatur, perinde ac ſi Curiarum ſuffragio iuſſum D
eſſet. Quomodo verò effectum ſit, vt lictoribus potius quàm
aut Curionibus aut alijs quibuſdam grauioribus perſonis hæc
comitia Curiata committerentur, locus eſt Lælij apud Gelliū
lib.15.cap.27.vnde id ſuſpicari poſſumus. Scribit enim Curia-
ta comitia per lictorem curiatim calari. Ex eo enim opinor fa-
ctum eſſe deſuetudine quadam & incuria populi, cum ſingulæ
Curiæ à ſingulis lictoribus vocatæ non conuenirent,vt ipſis li
ctoribus id committeretur, cuius cauſa Curiæ eſſent vocatæ.
Veluti ſi in vniuerſitate Pariſienſi aliquid apparitorum(quos bi E
dellos vocant)conuentu perageretur,quod olim aut nationum
aut facultatum comitijs fiebat. Hæc enim eſſent adumbrata per
apparitores comitia illis plane ſimilia. Ac de modo quidem Cu
riatorum

F riatorum comitiorum hactenus. De loco deinceps dicen-
dum eſt.

De loco Curiatis comitiis deſtinato. *Cap.* V.

CVRIATA comitia non fere poterant auſpicatò fieri, niſi
intra pomœriū, idq́ in foro, adeoq́ in comitio. Camillus apud
Liuium lib. 5. 1. Decad. ita ad populum verba facit. Quid alia,
quæ auſpicatò agimus omnia fere intra pomœrium, cui obli-
G uioni aut cui negligentiæ damus? Comitia Curiata, quæ rem
militarem continent, comitia Centuriata, quibus Conſules Tri-
bunosq́ militares creatis, vbi auſpicatò, niſi vbi aſſolent, fieri
poſſunt? Vt in campo Martio Centuriata fieri ſolita erant, ita
in foro Curiata comitia fieri reperimus paſſim in hiſtoria Li-
uij & Dionyſij. Nam ante iudicium Coriolani, quo primum
tempore habita ſunt Tributa comitia, quoties in foro habita po
puli comitia reperimus? Hæc verò non poterant alia eſſe quàm
Curiata. Et Dionyſius nominatim ait leges Curiatas, quas Bru
H tus Tribunus celerū tulit, in foro latas fuiſſe. Vnde etiam apud
Suetonium in Auguſto ita ſcriptum eſt: Tertium nepotem A-
grippam, ſimulq́ priuignum Tyberium adoptauit in foro lege
Curiata. Si igitur in foro Curiata comitia haberi ſolita erant, ex
verbis Camilli concludi poteſt, non fere potuiſſe auſpicatò ha-
beri, niſi in foro. Porrò quæ comitia habebantur in foro, in ea
fori parte qua erat comitium, ea haberi ſuprà docuimus. Conſe-
quens igitur eſt, vt comitium dicamus locum fuiſſe deſtinatum
Curiatis comitijs. Quod & Varronis verba ſignificant, cùm ait
I comitium inde primum nomen habuiſſe, quòd comitijs Curia
tis populus illuc conueniret. Vrbe tamen à Gallis capta lex Cu
riata, qua reuocatus eſt ab exilio Camillus, Veijs lata eſt, ut oſtē
dit T. Liuius lib. 5. Decad. 1. Hactenus de loco.

De tempore comitiorum Curiatorum. *Cap.* VI.

SVPEREST de tempore dicere. In quo nihil certo conſtitui
poteſt, niſi quòd non poſſent niſi diebus comitialibus haberi co
K mitia Curiata. Quod vel inde perſpici poteſt, quòd comitiales
dies quando à Numa inſtituti ſunt, nulla erant comitia præter
Curiata. Et ſanè cum populo agi, niſi comitialibus diebus, fas
non erat.

FINIS.

IN COMMENTARIOS NICOLAI GRVCHII

DE COMITIIS ROMANORVM

INDEX ALAPHBETICVS.

A

A Litera ſola, nonnunquam abſoluo ſignificabat, nonnũ quã antiquo. 120.f.g.

Abſentes etiã à reppetere ſe magiſtratus profiteri poterant. 58.k 59.a.

Abſentes magiſtratus creati, legibus ſoluti intelligebanť. 69.g.

Abſentium ratio in comitiis magiſtratuũ haberi uetita. 69.c.

Abſentium ratio in ſacerdotũ comitiis haberi poterat. 216.h.i.

Acclamationibus ſuis ſignificationem dabat populus, legem quæ rogaretur acceptam ſibi eſſe, aut non eſſe. 83.a

Accuſari nemo niſi prædicta die poterat. 240.f.

Accuſatoris reum repetũdarum peragentis præmium. 29.c.

Actionum omnium cum populo, cõmune principiũ. 101.a.

Additum pro aucto num recte ponatur. 160.k.

Adoleſcentes admodum, in collegia ſacerdotum cooptabantur. 217.a.

Adoptatio quæ dicatur. 260.f.

de Adoptionis iure pontifices cognoſcebant. 265.c. 268.g

de Adoptione ferendis curiatis legibus, trinundini promulgatione opus erat. 267.b. 267.g.h.

Adoptiones quibus comitiis fierent. 265.b

Adoptionum, ius proprium erat ciuium Romanorum. 49.b

Adoptionibus peragẽdis triginta curiæ ſuffragium dicebant. 262.h

Aedium ſacrarum locandarum duumuiri. 117.a

Aedibus ſacris dedicãdis aſſignati magiſtratus. 117.a

Aediles unde dicti. 85.d. à quibus crearentur. 211.a. 212.f

Aediles, adminiſtri tribunorum. 211.b.

Aediles comitia centuriata habere non poterant. 168.k

Aediles curules aut quæſtores curiata comitia habere nõ poterant: ſed nec tributis comitiis cum populo agendi poteſtatem habebant. 274.g

Aediles curules minoribus magiſtratibus erant. 15.e

Aediles curules quibus comitiis creari ſoliti. 168 h.i

Aediles & tribuni pl. tributis co

S mitiis

mitiis creabantur. 171.b
ædiles de quibus iudicia exercerent. 28.f
ædiles in mulctæ certatione ius agendi cum populo habebãt. 213.a
ædiles ius agendi cũ populo aut uocandi comitia nõ habebãt, ſed bene concionis habendæ. 211.g
ædiles minimum imperii habebant. 168.b
ædiles primi à dictatore creati. 212.g
ædilium comitia in campo Martio fiebant. 243. b.c. in foro item, & comitio.ibid.ea conſules habebant. 212.g
ædilium pl.comitia habebant tribuni pl. 210.i
ædilitas, qualis magiſtratus fuerit, patriciuſne an plebeius. 66.a
ædilitatis petitio quoto anno legitima eſſet. 66 i
ædilitia ſortitio. 229.b
ædilitiis comitiis fraus ut imponeretur. 237.c.d
Aemylia tribus. 158.h
æqualitate ſuffragiorum reus abſolutus iudicabatur. 127.b
ærarii fiebant qui in tabulas Ceritum referebantur. 461.k
ætas certa lege conſtituta erat ĳs qui magiſtratum caperent. 63. d.
ætas petetendi ſacerdotia nõ perinde erat legibus definita, ſicut erat in petẽdis magiſtratibus. 216.i. k
agri tribubus aſſignabãtur. 184. h. i.
agricolarum ordo. 294. i. k. & 295.b. c.
agrorum aſſignatorũ partibus, tribuum nomina reſpõdebãt. 164. d
agere cum populo, quid ſit 40.k
agere cum populo qui maxime poſſent. 44.f.g
agere cum populo nõ licebat minori poteſtati, ubi maior erat poteſtas. 44.k
agi cum populo nullis comitiis poterat ante primam horam diei. 248.g
ἀγορανόμοι. Græcorum, noſtris ædilibus penè ſimiles. 211.b
ius Alienandi per nexum, proprium erat ciuium Romanorum. 49.a
alio die, ſollẽnia & concepta obnunciantis uerba. 95. d
ambitus damnatus, ſi alium quẽpiam ambitus reum peregiſſet, in integrum reſtituebatur. 155. c
ambitus iudicium, publicum eius pœna. 28.i.70.f
ambitum ſilere, apud Ciceronem quid ſit. 144.b
de Ambitu inquiſitio in conſules deſignatos, quo tempore fieret & quid haberet effectus. 155. b
Anienſis tribus. 159.b
annalis lex. 65.c.d.215.c.
annales qui appellarẽtur. 63.b.c.
annus 17. militaris ętatis erat initium. 65.e.& item urbani magiſtratus

giſtratus gerendi. ibid f
anni apud hiſtoricos nunc completi intelliguntur, nunc incipientes, aut iamdudum incepti. 64.g.h.i
annus petitionis magiſtratuum quis eſſet. 58.g.63.b
ante primam horam diei nullis comitiis agi cum populo poterat. 248.g
anticæ & poſticæ partes quæ dicerentur in auſpiciis captandis. 89.c.d
antiquo, ſolenne verbum quo populus in legibus rogatis quas non acciperet, vteretur. 118.f
antonius Ciceronis beneficio ex vltimo loco in tertium ſubuectus. 142.i.k
aquaria prouincia. 192.h
ab Aratro vocati magiſtratus quidam, re bene geſta mox ad aratrum reuerſi. 267.d
argentarii & præcones Romæ parum honeſto loco cenſebantur. 73.b.c
armati ſub ſignis in ſuis quique centuriis omnes ciues Romani ad comitia centuriata conueniebant. 92.i
arnienſis tribus mendoſe, pro Narnienſis. 159.b
arrogatio quæ dicatur. 266.f
arrogationis formula quæ eſſet. 269.b
artes Romanis pmiſſæ. 234.i.k
aruſpices qui eſſent, & vnde. 198.k
aruſpices ad extorum conſiderationem adhibebantur. 86.g
aſconii de profeſsione Catilinæ cũ Saluſtii loco, quod is profitere nequiuerit, conciliatus. 61.c.d
aterina lex. 213.b
atri dies. 176.i.k
attributa pecunia quæ diceretur. 166.h
auctor legis, qui primas partes ſuadẽdæ legis habebat. 81.h.i
augurale ſacerdotium quando cœperit publicum eſſe ac perpetuum. 88.a
augurales libri. 86.g
auguralis diſciplinæ ſigna quatuor fere generibus continebantur. 86.h.i
ex Auguris voce magis quàm ex vllo ſigno ex auibus aut ex cœlo ſumpto Romani aliquandiu auſpicati. 92.g.h
auguri etiam priuato obnũcianti parendum erat. 98.i
augures ad auium & cęterorum ſignorum conſideratione͂ adhibebantur. 86.a.b
augures iniuſſu magiſtratuum auſpicia conſulere non poterant. 95.a.b
augures, Iouis Opt. Max. interpretes. 86.g
augures vt crearentur. 297.a.b
augures Orientem ſpectare ſoliti dum auſpicabantur. 89.c
augures ſeruando de cœlo non alia ſigna obſeruabant, quàm ſi tonuiſſet, aut fulguraſſet. 90. f
augurum dignitas & auctori-

tas. 95.e
augureus annus. 297.d
auguſti largitio in Fabianos & Scaptiēſes tribules ſuos. 74.g
auguſti temporibus comitia maxima ex parte principis arbitrio fiebant, non populi. in præfa. 4
auem omnem tripudium facere poſſe, decretum collegii augurum vetus. 88.g
ex Auibus & cæteris ſignis diſciplina augurandi. 86.h
ex Auibus ſigna obſeruabantur tripliciter. 86.i
auſpicari rebus publice agendis nemo poterat, niſi qui magiſtratum gereret. 95.c
auſpex, qui magiſtratui auſpicanti in auſpicio eſt. 266.g
auſpicatò haberi comitia, quid eſſet. 266.f
in Auſpicio eſſe alicui quem, quid eſſet. 97.d
auſpicia, quaſi auiſpicia. 86.h
auſpicia ad patres non redibant quamdiu patricius magiſtratus vllus eſſet. 214.f.g
auſpicia cur in Rep. Rom. retinerentur. 96.h
auſpicia cur ſeruāda eſſēt. 266.g
auſpicia etiam ex terrenis animalibus ſumebantur. 90.i
auſpicia habere qui dicerentur. 256.i.k
auſpicia maiora maiores magiſtratus turbabant. 97.a.b
auſpicia maiora, propria erant patriciorum. 170.g
auſpicia maxima, & auſpicia minora. 96.k
auſpicia non habere cur dicerentur plebeii magiſtratus. 225.a
auſpicia patriciorum in duas poteſtates diuiſa. 16.h
auſpicia penes magiſtratus erāt. 94.k
auſpicia penes eos non erāt, qui magiſtratum auſpicatò non acciperent. 226.h
auſpicia prima luce captari ſolebant. 93.a.b
auſpicia quàm libera eſſe oporteret. 89.b.c
auſpicia quandiu penes patricios fuerint. 95.b
auſpicia vera quæ eſſent. 225.b
auſpicia vera penes ſolos patricios erant. 256.i.k
auſpiciorum genera duo tempore Ciceronis vſitata, tripudio, & de cœlo. 93.c
auſpiciorum in comitiis centuriatis captandorum conſideratio. 96.f
auſpiciorum ratio, temporis lapſu apud Romanos euiluit. 91.d
auſpiciis etiam ementitis parendum erat. 96.i

B

Bellum centuriatis comitiis indici ſolebat. 37.b
Bellum gerere extra prouinciā ſuam magiſtratui non licebat. 191.a
bellum lege centuriata indicebatur, paci ineundæ tributa comitia vocari ſolebant. 206.g
belli onere Senatores immunes non

non erant. 116.g
beneficia mera populi erant magiſtratus. 60.k
beneficiarii milites fieri qui poſſent. 49.a
beneficio tabellæ interdum populus Ro. vti nolebat, ſed voce ſuffragium dabat. 147.a
in Beneficiis ad ærarium deferri ab Imperatoribus ſoli ciues poterant. 49.a
bidelli in vniuerſitatibus, apparitores dici posſint. 231.e
biennium petitionis candidatorum vt intelligatur. 58.f
bis de omnibus magiſtratibus Romani olim ſententiam ferebant. 255.a
Budæi ſententia reiecta. 35.d. 78.k

C

C, condemnandi nota. 129.f
Caduci morbi vitio ſi quis repente in comitiis concidiſſet, ea diſſoluebantur. 116.f
cœlum Hetruſci in ſedecim partes diuidebãt, augures in quatuor. 89.c
cærites tabulæ quæ dicerentur in eas relati ignominiæ cauſa, ſuffragii iure priuabantur. 49. k
cæſar patricius erat, ac proinde plebeios magiſtratus obtinere non poterat. 68.g
cæſaris aſtutia in magiſtratibus petendis. is quoto ætatis anno ſit mortuus. 66.i.k
ſub Cæſaribus non fuere comitia, niſi ſub Auguſto & Iulio Cæſare. in præfa.5
calabra curia unde dicta. in pꝛæfa.9
calare, vocare. in præfa 9
calata comitia à Pontificibus haberi poterant. 45.c
calata comitia, curiata erant. 260.h
inter Calata comitia erant centuriata comitia regis ſacrorũ inaugurandi cauſa. 45.c
calata comitia propria erant põtificum. 264.i
calata comitia, vel tributa erant, vel centuriata. in præfa.8
calatorum comitiorũ nulla centuriata erant præter ea quibus rex ſacrorum creabatur. 46.a.b
calatis comitiis teſtamenta quæ fuerint. in præfa.9.
calendæ qui dies fuerint. in præfa.8
campus Martius comitiis centuriatis deſtinatus erat locus. 149.a.& conſularibus auſpiciis. ibid.b
in Campo Martio quæ publicè agerentur, omnia conſularis imperii auſpiciis peragebantur. 149.b
cancellis includebantur ſuffragium laturi in comitiis. 124.i
candida toga, petitionis ſignum erat. 60.k
candida toga ſola candidatis ſatis non erat, ſed etiam ſolennis ad populum nominatio requirebatur. 59.b.c
candidati vnde ſic dicti. 55.a.b. & 59.b

candidatus vno magiſtratn excidens, ſtatim alium petere non prohibebatur. 71.e.& 72.f
candidati comites ſibi adhibebant viros apud populum gratioſos. 71.b
candidati ex colle ſe in comitio vniuerſis oſtentabant. 71.b
candidati non toto biennio petitionis in toga candida ſupplicabant, ſed eo tantum anno, quo aut deſignari aut repelli deberent. 58.g.h
candidati petitionem ſuam biennio incipiebant. 57.e
candidati petitionem ſuam ante edicta comitia non profitebantur. 59.b
candidati profeſsi cuius nomen receptum erat, rationem habe ri oportebat. 58.f
candidati quando ſe eiuſmodi profiteri deberent. 58.g
candidati qui erant, non multo plus quam trinundini ſpatio verè candidati erant. 63.b
candidati ſine tunica ſupplicabant, ſola toga candida induti. 56.i
candidati ſinguli vnum cuſtodē habebant. 127.a
candidatorum cauſæ à magiſtratibus & conſilio publico conſiderabantur. 61.b
candidatorum cautio in ſuffragiis, quæ centuriæ ferrent. 53.b
candidatorum labor, ſingulos ciues nominatim benigne ſalutandi appellandiq́. 71.d
candidatorum nomina non integra ſcribebantur tabellis quę populo dabantur, ſed prima tantum litera. 120.f
candidatorum nomina quando à conſule reciperentur. 64.f
candidatorum profeſſio ad populum fieri ſolita. 59.e
candidatorum ratio cur non haberetur, cauſæ. 63.d
cādidatorum ſeu magiſtratus petētium eorum ratio non habebatur, qui non obſeruata legitima ætate peterent. 67.h.i
candidatorum ſupplicatio populo, qualis fuerit. 70.i
alios quam Candidatos populus magiſtratus creare non prohibebatur. 96.e. 100.f
Capi potius quàm captari ſolita ex quadrupedibus auſpicia. 90.i
capitis iudicium populus niſi comitiis centuriatis exercere nō poterat. 209.c.d
capitis iudicium, ſi reus adeſſet, niſi centuriatis comitiis peragi non poterat. 210.f
capitis iudicia quæ per populum fiebant, centuriatis comitiis fieri debebant. 207.a.209.a
capite cenſi, à Catone primū milites ſcripti. 111.e.112.f
capite cenſi, omnium poſtremi, unicum ſuffragium omnes faciebant. 14.h
capite cenſorum & proletariorū differentia. 111.d
de Capite ciuis Romani tributa comitia rata eſſe non poſſunt.

ſunt. 40.h
Capua quõdam præfectura erat Romana. 48.f
Carbo, ſeditioſus atque improbus ciuis. 119.a.120.g
L. Caſſius homo nobilis, ſed à bonis disſidens. 119.a
Catilinæ coniuratio, extraordinaria ratione iudicii oppreſſa. 36.i
Catilinæ profeſſio nihil illi ad cõſulatum profuit. 61.c
Cato intra 33 ætatis annum Tribunus militum fuit, quæſtor, & tribunus pl. 68.h
Cato Vticenſis quot ętatis anno ſe confecerit. 64.i
caualli mordacis infelix exitus. 70.k
cauſarum & quęſtuum diſtinctio in quo eſſet. 234.f.g.h
celerum præfecti ſub Regibus. 198.f
cenſores auſpicia Conſulum aut prætorum uitiare non poterant. 97.d
cenſores cẽturiatis comitiis creabantur. 17.a
cenſores, Conſulum aut Prætorum collegæ non erant. 16. h.i.97.d.
cenſores in partibus populi deſcribendis tribuum modò & claſſium rationem habebant. 271.a
cenſorum in tabulis continebatur quo quiſque cenſu eſſet. 46.i
cenſores inter maiores magiſtratus numerabantur. 17.a
cenſores inuito ciui adimere ciuitatem non poterant. 46.k
cenſores ius populi uocandi habebant. 44.h
cenſores perinde creabantur ut cõſules, paucis exceptis. 136.i
cenſores ſtatim deſignati magiſtratum inibant, conſules non ſtatim. 155.b
cenſorum altero mortuo, in demortui locum alius non ſubrogabatur, ſed ſuperſtes ſe ſtatim magiſtratu abdicabat. 156.i
cenſorum comitia à ſolis Conſulibus habebantur. 42.g
cenſoria comitia centuriata erãt. 98.g
cenſoria comitia quibus temporibus haberentur. 155.a
cenſoria comitia quid à prætoriis & conſularibus differrent. 137.c.d.
cenſoria nota ſeu ignominia non impediebat, quo minus alicuius ratio haberetur in petendis magiſtratibus. 70.g
cenſoriæ leges quæ intelligantur. 44.h
cenſura magiſtratus quantæ auctoritatis fuerit. 42.i
cenſus maximus, medius, infimus. 12.h
cenſus potiſſimũ ad onera Reip. æquabiliter ſuſtinenda inſtitutus erat. 215.i
cenſus ut fieret ad Romanos, pulchra deſcriptio. 12.c.
cenſus vt ſit inſtitutus Romæ. 14.c

cenſum ſuum non profeſſus ſuffragium ferre non poterat. 220.h.i.
cenſu minimo qui eſſent, & omnibus oneribus publicis ĩmunes, nullo propè numero ſunt habiti. 111.b. hi in quinta claſſe ſuffragium dicebant. 16.h.
pro Cenſu ratione Romani de facultatibus ſuis in commune conferebant. 13.g
cẽſu eodem qui eſſent, ſemper in eadem tribu ſuffragium ferebant. 232.i
centumuiri de quibus rebus iudicarent. 28 c
centumuiri, magiſtratus nõ erãt. 166.h.i
cẽturia una modò, uel ſummum duæ ex ſexta claſſe fiebãt, una proletariorũ, altera capite cenſorum. 111.c.
centuriæ eiuſdem tribus ut diſtinguerentur cenſu atque ætate. 106.g
centuriæ ex cenſu deſcribebantur. 220.h
centuriæ iam uocatæ in ſuffragiũ reuocari poterãt ab eo qui comitia habebat. 124.f
centuriæ in ſingulis tribubus nõ duæ tantum erant, ſed plures, non modo ætate, ſed etiam cẽſu ordineq; diſtinctæ. 107.d
centuriæ minimum duæ erant in quaque tribu claſſis ſecundæ, tertiæ, quartæ, & quintæ, nempe iuniorum & ſeniorum. 109.d.
cẽturiæ iuniorum & ſeniorũ quæ dicerentur. 117.a
centuriæ non omnes erant æquales numero. 129.b.c
centuriæ plures in unaquaq; tribu erant. 105.b.c
centuriæ prærogatiuæ auctoritas. 104.g
centuriȩ quot fuerint in claſſibus Romanorum. 12.e
centuriæ Romanorum, ordinibus, cenſu, ætateq; diſtinctæ erant. 106.h.i
centuriæ Romanorum ut diſtinguerentur centuriatis comitijs. 117.b
centuriarum deſcriptio cur inſtituta fuerit, ea unde fieret. 106.k.233.b.c
centuriarum equitum numerus in quaque tribu qui fuerit, difficilè ratio ineatur. 110.g
centuriarum legitimus numerus unde conficeretur. 147.c
centuriarum non idem ſemper numerus. 105.b.c
centuriarum numerus uincebat in ſuffragiis, non claſſium. 129.a.b
centuriarum numerus ut intelligatur duplicatus. 109.a.b
in Centurias à cenſoribus relati non omnes ſuffragii ius habebebant. 46.k
centurias non explere quid fuerit. 136.f.215.i
centuriasne omnes omnibus cẽturiatis comitiis uocari neceſſe eſſet. 132.k
centuriata comitia quid eſſent. 11.c.d. quo tempore cœperint.

rint. 24.f
centuriata comitia quæ fuerint, & unde dicta. 15.b
centuriata comitia à centuriis dicta. 248.g
centuriata comitia à quibus haberentur, conſideratio. 40.i.k
cẽturiata comitia Senatus auctoritate habebantur. 84.i
centuriata comitia à plebeiis magiſtratibus conuoari non poterant. 206.f
centuriata comitia, maximè iuſta erant. in præfa.6.7
centuriata comitia habere, maiorum tantum magiſtratuum erat. 97.a.b
centuriata comitia intra pomœrium haberi non poterant. 169.a
centuriata comitia quo in loco haberentur, conſideratio. 148.h
cẽturiata comitia magiſtratibus creandis, à Conſulibus haberi ſolita. 42.i
centuriata comitia niſi exercitu impeto habe:i non poterant. 148.i
centuriata comitia per cornicinẽ conuocabantur. in præfa.8
centuriatorum comitiorum cauſæ tres erant. 15.e
centuriatorum & curiatorum auſpiciorum auctores tãtum patres erant. 226.h
centuriatorum & Tribunorum comitiorũ differẽtia. 117.a.b.
centuriatis comitiis creari ſoliti magiſtratibus. 15.e, 16.f
centuriatis comitiis habẽdis, maximo ſemper imperio opus fuit. 159.a
centuriatis comitiis imperatus exercitus in Ianiculo eſſe debebat. 138.g
centuriatis comitiis nulla diſtinctio ordinũ alia fiebat, quàm in equites & pedites. 116.i
centuriatis comitiis populus in tribus diuidebatur. 113.b
centuriatis comitiis ſemper cenſus ordinis & ætatis habita ratio, uſque ad ætatem Ciceronis. 232.i
centuriatis comitiis ſuffragium ferre nemo poterat, qui cẽſum ſuum profeſſus nõ eſſet. 220.h
cẽturiatis & curiatis comitiis Patres auctores fieri ſoliti. 85.a
centuriata lex patriciis magiſtratibus ferebatͣ, tributa plebeiis, & tum curiata iterum de eiſdẽ iudicabatur. 255.a
centuriatæ leges, & conſulares leges. 26.f
Cicero Antonio locũ ſuum primum cedere noluit. 142.h
Cicero nunquam omittit, de ſuis magiſtratibus loquẽs, inculcare quo loco ſi renũciatus. 133.i
Cicero q̃liter p̃tor creatus. 240.i
Cicero quoto ætatis anno ſit occiſus. 65.a
Cicero reus ad populũ à Clodio factus, quod incõſulto populo in ciues Romanos animaduertiſſet. 36.i
Ciceronis ætate omnes Italiæ ſocii ciuitate donati erant. 78.h.

Ci

ciceronis comitia dum conſul fieret, qualia fuerint. 132.i.k
ciceronis maximus apud populum fauor. 143.b.c
Q.Ciceronis liber de petitione conſulatus. 70.h
ciceronis libri vt intelligantur, comitiorum cognitio neceſſaria eſt. in præfa.4.& 5
ad Ciceronis tempora potisſimum iſta de comitiis diſputatio refertur. in prefa.4
ciceronis loci emendati. In Rullum.17.a.b. Pro domo ſua. 39.b. In Piſonem. 51.b
ciceronis loci expenſi & illuſtrati. Secundo de Legib. de diſcrimine comitiorum & concilii.in pręfa.6.& dein.In Verrem. in præfa. 6. Pro Cecinna. 49.a. Poſt reditum.52.h. In Rullum.65.d.Ad Quirit. poſt red. 83.a. Tertio de Legib.120.i.& dein. Pro Milone.125.c. In Verrem. 128.k In 2.Philip.129.a. In Rullũ. 135.b. In oratione aduerſus Antoniũ & Catilinã. 141. d. In Rullum.144.g.In 2. Philip.145.a. Pro Plãcio.231.e. Tertio de Legib.144.g.Secũdo de Orat.145.a. In 2. Philip. 241.d. Lib. 4. ad Attic. 248.c.Pro Milone.253.a. In Rullum. 255.b.c. ad Atticũ. 258.g.In Rullum.262.h.Ad Atticum. 266.g
ciceronis oratio pro C. Rabirio, ad populum habita eſt. 39.a
ciſtam deferre colligendis ſuffragiis qui ſolerent. 230.h
ciſtarum ſuffragiorum in comitiis cuſtodes nõgenti ſelecti. 55.a
ciues Romani qui haberentur principio. 137.e
de Ciuis Romani capite tributa comitia rata eſſe non poterant. 40.h
ciuis Romani priuilegium ex legibus Porcia & Sempronia. 38.f.g
ciues honorarii. 218.i
ciues pleno iure, hoc eſt cum iure ſuffragii. 218.h
ciuium pleno iure, numero comprehendebantur municipia, coloniæ, & præfecturæ Italiæ. 50.f
ciues Romani cum ciuibus Romanis duntaxat legitimum contrahebãt matrimonium. 48.k
ciues Romani non promiſcuè ferendi ſuffragii ius habebãt. 47.a
ciues Romani, varii generis erant. 47.b
ciuium Romanorum omnis diſtinctio centuriatis comitiis erat per centurias. 117.b
ciuibus ne ſolis Romanis ius eſſet ſuffragii. 218.f
ciuitas cum ſuffragio, & ciuitas ſola, differunt. 47.a
ciuitas non ſine rogatione ad populum lata dabatur. 218.h
ciuitatis Romanæ ius quale fuerit. 47.b

ciuitatis ius totum erat penes populum. 38.g
ciuitatem dare, ius proprium erat populo. 218.h
ciuitatem ſemel adeptam nemo inuitus amittere poterat. 47.a
ciuitate tum donabantur qui in agro Romano habitabant, cum in vrbem migraſſent. 175.f
ciuitatum duarum eſſe iure Romano nemo poterat. 220.i
claſsis vnde dicta. in præfa.6
claſsium inſtitutio apud Romanos quæ fuerit. 12.e
claſsium numerus Romæ qui fuerit. 104.i
claſſes cenſu inter ſe diſtinctæ erant. 114.h
in Claſſes deſcripti, cenſu, ordinibus, ætatibusq; erant diſtincti. 270.i
non Claſsis alicuius totius ratio habebatur in ſuffragiorū ſententia elicienda ſed centuriarum. 126.h.i
per Claſſes diſtinctæ erant ſingularum tribuum centuriæ. 109.d
an Claſsis modò prima beneficio ſortis prærogatiuam demonſtraturæ frueretur, an etiam aliæ. 107.d
claſsis prima apud Romanos quorum fuerit. 12.e. quorum ſecunda, & item tertia ac quarta. ibid. &c.
claſsis prima, ſecunda, & deinceps quandiu vocandæ fuerint, vt finis comitiorum fieret. 133.b.c
claſsis primæ cenſus qui fuerit. 116.i
claſsis primæ centuriæ quot in quaque tribu fuerint, definiri non poteſt. 110.f
claſsis primæ centuriæ, reliquas omnium claſsium centurias quomodo numero ſuperarint. 146.f
claſsis primæ centuriæ ſemper ſuffragium dicebant reliquarum non ſemper, niſi per diſſenſionem centuriarum primæ claſsis. 133.d
claſſe prima, equitum etiam centuriæ comprehendebantur. 114.f
claſſem primam poſt prærogatiuā vocari, quid fuerit. 114.f
claſsis ſexta, nullius penè momēti erat. 110.k
non Claſsium numerus vincebat in ſuffragiis, ſed centuriarum. 126.h
claſsium quinq; centuriæ ætate diſtinguebatur. 112.f.g
claudia tribus. 158.i. 165.a
clodius plebeio ſe adoptandum cur dederit. 215.a
clodius cur cauſa ceciderit cum Ciceronem perduellionis reū faceret. 40.h
de Clodii cæde cur noua lege Senatus decreuerit. 36.f
clodii crimen in pollutione ſacrorum Bonæ deæ, vt inquiſitum ſit. 36.g
cluſtumina tribus. 158.k
cœnationes ſuæ cuique curiæ erant

erant propriæ. 252.h
collegam cenſori ſuffici, religio erat. 137.a
collegæ non erant flamines, licet nomine conuenirent. 25.a.b
collegis inter ſe intercedendi ius erat. 101.c
collegium Quindecimuirorũ. 202.i
de Collegiis tollendis leges & ſenatuſconſulta. 75.d
collina tribus. 158.i
coloniæ latinæ multæ ciuium Romanorum numero non habebantur. 219.e
coloniarum deducendarum magiſtratus prouinciales. 178.f
coloni Romani qui fuerint. 47.d.e
comitiales dies qui fuerint. 149.c.151.b
comitiales dies à Numa inſtituti. 272.k
comitiales dies toto anno pauci erant. 151.a
comitialibus diebus ſenatum habere non licebat. 115.d
comitialis morbus vnde dictus. 91.a
comitiatus & concilia differunt. in præfa.6
comitiati tribuni militũ. 175.h
comitium quid eſſet, & vnde ſic diceretur. in præfa.5. 272.h
comitiorum diuiſio bipartia Ciceronis. 27.e
comitiorum definitio, vt in hac diſputatione ſumũtur. in præfa.7
comitiorum duo genera, curiata & centuriata quando eſſe cœperint. 253.d
comitiorum tria genera. in præfa.8
comitiorum nomen Polyſemũ. in præfa. 6.7
comitiorum non ſemper eadem fuit ratio. in præfa.4
comitiorum ordo qui fuerit. 248.i.k
comitiorum populi Ro. cognitio ad quid cõferat. in præf.3
comitia adumbrata. 262.i
comitiis adumbratis nihil opus erat occultato ſuffragio. 271.b
comitia calata. uide ſupra calata comitia.
ante edicta Comitia petitionem ſuam candidati non profitebãtur. 59.b
poſt Comitia partes primum auctores fieri ſolit: deinde & ante comitia. 84.k.85.a
comitia uera, populi ſuffragia. 262.i
comitia q̃bus diebus haberi poſſent. 150.k.151.a
comitiorum dies trinundino antè prodi debebat. 84.f
comitiorum habendorum auſpicia tota pene fuerunt in ſeruãdo de cœlo. 94.f
comitiorum habendorum temporis conſideratio. 77.c.d
comitia interdũ interrupta ſunt ad emendanda populi ſuffragia. 100.h
comitia ut interrumperentur. 137.c.d
comitiorum finis ut fieret. 133.d.146.g

d.146.g.237.b.
comitia penes quos manſerint ſub imperatoribus. 5.6
comitia quando ſublata. in præfa. 4.5
comitia Auguris creãdi uno modo loco à Liuio ponunt.204.f
comitia auſpicata tantum erãt cẽturiata & curiata. 225.d
comitia non latius patent quàm ut cum populo plebe actiones ſignificent. 6
comitia cenſoria à ſolis conſulibus habebantur. 42.h.i
comitiis de legibus ferẽdis, quæ perſonæ interueniebant.71.e
comitia legum, interceſſione tribunorum tollebantur.102.k 103.a
comitia magiſtratibus creandis indicta, ſenatuſcõſultum præcedere ſolitũ. 85.b.c
comitia quę plebeii magiſtratus habebant, auſpicatò nõ habebantur, plebis tantum erant. 227.h
comitia quibus prouinciales magiſtratus crearentur, centuriata non tributa eſſe ſolebant. 190.i
comitiis binis de omnibus magiſtratibus maiores olim ſententiam ferebant. 255.a.b
comitia de mulcta ubi haberentur. 240.g.h
comitia niſi comitiali die haberi poterant. 248.f
quod tamen exceptionem admittit. ibid.
comitia non ſine competitore fiebant. 145.b
comitia nonnunquã in circo Flaminio habebantur. 247.a
comitia nulla Ioue tonante aut fulgente fieri poterant. 223.d
comitia omnia, quatenus obnũnunciationi parendum erat, auſpicata erant. 226.g
comitia omnia tempeſtatis interuentu dirimebantur. 137.c
comitia omnia, populi erant 228.g
comitiis omnibus cum populo agebatur. 223.d
comitiorum ius populo ademptum. in præfa.4.5
comitiorum centuriatorum modi conſideratio. 76.k
ante Comitia centuriata obſeruari ſolitorum catalogus. 96.d
comitia centuriata habere, tantum maiorum erat magiſtratuum. 97.a
comitia centuriata intra pomœrium haberi non poterant. 148.h
comitia centuriata magiſtratibus creandis tribunorum interceſſione dirimebantur. 102.h
comitia cẽturiata maioribus auſpiciis fiebant, tributa minoribus. 98.h
comitia centuriata populi uniuerſi erant non modo plebis. 40.f
comitia cẽturiata quomodo Tribuni pl. obnunciatione impediri potuerint. 98.i
comitia centuriata quo tempore haberi

haberi ſint ſolita, conſideratio. 149.c
comitia centuriata ſemper in cãpo Martio haberi ſolita, præterquam in iudicio Manlii. 148.k.149.a
comitiis centuriatis exercitus præſidii cauſa imperabatur. 148.h
comitiis centuriatis interuenire qui poſſent. 76.f
in ipſis Comitiis centuriatis obſeruari ſolita. 100.i
comitia curiata. uide intra curiata comitia.
comitia tributa, non ſolum maiorum, ſed minorum etiã magiſtratuum erant. 98.h
comitiorum tributorum modi conſideratio. 233.d
comitiis tributis & centuriatis cõmune. 229.b
Vide infra Tributa comitia.
comperendini dies qui ſint. 150.f
competitores magiſtratuum in inuicem de ambitu inquirebãt. 155.a.b. eius criminis peracti, quod eſſet præmium. ibi.
competitorum conceſſione, gradus in renunnciatione mutari poterant. 141.e
conceptiuæ feriæ. 149.e
cõcilium uerbum multiplex ſeu polyſemum. in præfa.6
concilia Romæ quæ dicerentur. in præfa.6.
concilium plebis, comitia nõnunquam dicta. in præfa.6.
concilii nomẽ latius patet quàm comitiorum. in præfa.6.
concilii & comitiorum nomine Liuius promiſcue in eadem re utitur. in prefa.5.
concilii nomine Cicero omnes cum populo actiones cõplexus. in præfa.6.
concionis habendæ poteſtatem priuatus à magiſtratu petebat. 124.f
concionem in comitiis centuriatis ad populũ is habebat, qui ea edixerat, antequam populus in ſuffragium mitteretur. 96.e
conciones populi ubi plurimum fierent. 245.b
conciones promulgãdæ legis impedire tribuni non poterant, ſed ne populus eam acciperet. 103.a. Vide infra Contio.
concubinis etiam ſingulis ornabantur (ſi diis placet) magiſtratus prouinciales, qui uxores non haberent. 259.b
conficere legitima ſuffragia, quid ſit. 234.b
congiarium ſæpe populo ab imperatoribus triumphantibus datum. 4.f
connubiorum ius ciuibus Romanis erat proprium. 48.k
cooſecrare aliquid nemini licebat niſi ei qui à populo ei rei præfectus eſſet. 177.a
conſecrationes à quibus fierent. 260.i
conſul de tribunali centurias in ſuffragium uocabat. 123.b
conſul edicto dies comitiales nõ faciebat. 78.k

conſul populi concilium cum uolebat dimittere poterat. 62. g. h.
conſul Tribuno pl. obnuncianti parere non habebat neceſſe. 98.i
conſulis actionibus obnunciare poterat non ſolum alter conſul, ſed etiam omnes prætores. 97.d
conſulis auctoritas aduerſus populi ſtudia. 261.g
conſulis ſupra prætorem auctoritas. 44.g.h.
conſules cẽturiatis comitiis creabantur. 16. f
conſules à conſulibus creabãtur. 41.a
conſules & prætores iiſdem auſpiciis creabantur. 138.f
conſules ferè niſi ad finem anni in prouincias non proficiſcebantur. 182.h
conſules non intercedere modò cæteris magiſtratibus poterant, ſed etiam ius habebant ab eis & comitiatum & cõcionem auocandi. 101.c
conſules nonnunquam à præfecto urbis creati ſunt. 158.h
conſules non ſtatim atque deſignati eſſent, magiſtratum inibant, ut cenſores. 155.a
conſules ſæpe abſentes comitia edicebant. 60.f
conſules ſortitò comitia Prætorum habebant. 41.d.e.
conſules ſubrogãdi ratio quæ fuerit. 214. g
conſules uoce creãdi, ſemper duo ſimul nominabantur. 139.b.c
conſules ut renunciarentur. & 134.g.h.
conſulum actiones à quibus impediri poſſent. 98.f
conſulum comitia plus uel minus durare ſolita pro fauore primorum in cãdidatos. 135.a
conſulum recẽs deſignatorum domum è campo deducendorum mos. 148.f
conſulibus abſentibns, prætorũ, ac præſertim urbani, ſummũ imperium erat. 44. f
conſulibus adhuc deſignandis, duæ prouinciæ ſingulis annis decernendæ erant. 181.a
conſulibus etiam ipſis extra ordinem dabantur prouinciæ. 186. f
conſularis ætas, quadrageſimus tertius annus. 64.f.67.d
conſulares prouinciæ quæ dicerentur. 180.i k.
conſulares prouincias ſi conſules reſpuerent, quibus tum eæ darentur. 188.g.h
conſularia comitia ante prætoria haberi ſolebant. 154.h.i
cõſularibus auſpiciis cãpus Martius erat conſecratus. 149.b
conſulatus anno 42 peti poterat, & 43. geri. 64.g
conſulatus etiam ſui anno finito conſules in prouincia proconſulatum ſuum pro pagabant. 182.i
conſulatum petere non poterat, qui prætor non fuiſſet. 68.i
contio pro comitiis nonnunquã ſumitur

ſumitur. 157.a.b.
contiones, quaſi comitiones. in præfa.6.
conuentus populi ex uniuerſa Italia Romam fieri ſolitus ludorum & cenſus, cauſa & item luſtri condendi. in præfa.5
conuentus populi quibus de cauſis Romæ fierent. in præfa.5
Coriolani iudicio Tributa comitia cœperunt. 253.d
Cornelia tribus. 158.i
C. Cornelius cur maieſtatis reus factus. 38.i
Cornelii Taciti locus. in præfa. 5
cornicines populum centuriatis comitiis, quæ regis ſacrorum inaugurandi cauſa habebãtur, conuocare ſoliti. 84.h
corrupti iudicii quæſtio ad quos iudices pertineret. 30.f
M. Craſſi immẽſa largitio in populum. 74.g
crimen nouum aut grauitate inſigne ſi incidiſſet, ut de eo quæreretur. 36.f
criminis magnitudo iudiciorum ordinem nonnunquam immutat. 36.a
crimina omnia publica animaduerſione digna, in quæſtiones ordinarias redacta. 208.f
Cruſtumina tribus. 158.i
curatores uiarum extra urbem, magiſtratus prouinciales. 178.f
cura græcè φράτρα, 252.f
curiæ à tribubus diuerſæ erant. 156.i. eæ unde nomen habuerint. 251.d
curiæ, ædes curiarum. 252.h
curiæ, eorum tantum erant, qui urbem habitabant. 261.d.e
curiæ urbis tantum partes erant. 175.f
curiæ Romanæ quæ eſſent. 253.a
curiarum numerus qui fuerit. 251.b
curiarum numerus maior qui diceretur in ſuffragiis. 270.i
curiarum prima diſtributio Romæ, ut ſit facta. 252.g
in Curiis, tribuum & claſſium erat confuſio. 270.k
curiata comitia quid eſſent. 251.c. 253.b
curiata comitia etiam poſt claſſet inſtitutas fuerunt. 255.e
curiata omnia comitia auſpicata erant. 266.f. id ut intelligatur. ibi.
curiata comitia habere ius erat patrſciis tãtum magiſtratibus, & pontificibus. 264.f
curiata comitia per lictorum curiatim calabantur. in præfatio. 8
curiata comitia ſoli patricii habebant. 264.f
curiata comitia ubi fierent. 272.f
curiata comitia diu ſola Romæ rant. 24.g
curiatorum comitiorum cauſæ. 253.c.h. a perſonæ 261. modus 265.e. tempus. 272.i. k
curiatorum & tributorum comitiorum diſcrimen. 224.f
in Curiatis etiam comitiis locum

cum habebat interceſſio. 267.a
an Curiata lex omnibus magiſtratibus neceſſaria fuerit. 255.c
curiata lex quomodo ferretur Ciceronis tempore. 262.i.k
curiata lege opus erat magiſtratibus in prouincias profecturis. 258.h
curiatã legem magiſtratibus creãdis ferre nemo poterat, niſi qui patricius magiſtratus eſſet. 256.f
curiatim ſuffragium ferri quid eſſet. 271.a
curii deſcripti, ſacrorum quadam diſtinctione diſtinguebantur. 270.i
curiones latine, φρατρίαρχοι & λοχαγοί, 252.f
curiones ut crearentur. 199.c. 261.a
curionum munus. 252.i
curio max. ad collegium pontificum nil pertinebat. 265.a
curio maximus ut crearetur. 199.d.261.a
curionis maximi comitia pontifices non habebant. 265.a
curiones maximi eſſe poterant tam plebeii quàm patricii. 265.d.e
curuli uno magiſtratu geſto, nõ licebat alium gerere niſi biennio interiecto. 65.e
cuſtos primus prærogatiuæ, is intelligitur cui prima datur tabula prærogatiuæ. 52.i
cuſtodes qui fuerint. 50.h
cuſtodes centuriarum ut iis præficerentur. 53.d
cuſtodes in comitiis legum, & magiſtratuum. 51.b ii quot eſſent. ibidem
cuſtodum munus in deſcribẽdis ſuffragiis. 120.f.230.f.g
cuſtodum numerus qui fuerit. 55.a. 131.e

D

Decem annorum exilium, ambitus erat pœna. 70.f
Decembri ſemper menſe magiſtratum inibant tribuni pl. 249.c.d
Decemuiri litibus iudicandis, magiſtratus non erant. 166.h
decemuiri ſacrorum. 202.f
decemuiri ut crearentur. 209.a
decemuirale collegium ſacerdotum Sybillinorum. 202.i.k
decreta populi Rom. comitiis maxime peragebãtur. in præfa. 3.
decurio, curiæ præfectus. 252.e
δημοκρατία maximè conſtabat Rom. reſp. in præfa. 3
deos conſulendi priuſquam aliquid inciperent, duo genera apud Romanos. 86.f
diis incõſultis nihil ferè Romani nec bublice nec priuatim aggrediebantur. 86.f
deſcribere ſuffragia quid fuerit 128.h.i
deſignati, ſi alium magiſtratum peterent, ſine toga candida petebant. 56.i

deſignationem inter & petitionis initium, annus modò unus in terijciebatur. 56.i.k
deteſtationes ſacrorum quæ eſſent. 260.h
dextræ ac ſiniſtræ cœli partes ut ſumerentur ab auguribus. 89.d
dicere dictatorem quid eſſet. 17.c
dictator, à dicendo dictus. 19.a
dictator à quo diceretur ac iuberetur. 19.b
dictator ab interrege dictus. 20.f
dictator à prætore dici non poterat. 20.f
dictator centuriatis comitiis nõ creabatur. 17.b.20.g
dictator niſi ſubitis Reip. caſibus ferè non creabatur. 267.d
dictator ut crearetur. 257.a
dictatoris creandi cauſæ quæ fuerint. 17.d
dictatoris dicendi mos. 17.b
dictatore etiam creato adhuc intercedẽdi poteſtas tribunis relinquebatur. 102.f.
dictatores legibus ferendis comitia habuere. 43.d
dierum diuiſio. 149.c
dies comitiorum ut diffunderetur. 78.f
dies ferendæ legis, dies comitiorum intelligitur. 83.d
dies quo magiſtratus inibantur, feſtus erat. 136.h
digeſtorum locus. in præfa.5.
dignitatis cuiuſque ratio comitiis centuriatis habebatur. 117.d
dignitatis hominum ratio ut haberetur in comitiis tributis. 236.f.g
dignitates maximæ quæque centuriatis comitiis, non curiatus, Romæ dari ſolitæ. 24.h
Dionyſius Halicarnaſſeus ſæpe Romanorum comitiis interfuit. 14.k
Dionyſij Halicarnaſſei locus de profesſione Romanorum. 12.d
Dionyſij Halicar. locus corruptus. 164.f.
diribitores qui fuerint. 50.h.51.b.54.g
diribitores populo tabellas dabant. 112.i
diribitores qui legerentur. 54.i.k & à quo. 131.b
diribitorum numerus qui fuerit. 130.i
diræ etiam inter auſpicia fuerunt. 91.a
diſtinctio ciuium Romanorum unde ſumeretur. 117.b
diſtinctio generum & cauſarum in tributis comitiis quæ eſſet. 236.f
diſtributores, iidem & diribitores. 51.b
diuiſores. ſuffragiorum emendorum redemptores. uiles habebantur. 37.i.k
diuinandi ratio per extorum hoſtiarum inſpectionem, & per aues, & cætera ſigna. 86.f

di-

diuiſorum miniſterium Romæ publicè erat neceſſarium. 74.g
diuiſores & diribitores an eodem munere fungerentur. 74.h
diuiſores legitimos ſingulæ tribus habebant. 74.g
diuites apud Romanos continẽter ferè onus militiæ ferebant. 14.i.
diuites Romæ uerè Reip. domini erant. 13.c
diuitum auctoritas Romæ. 14.i
Domitia lex quæ fuerit. 24.d
duces hoſtium pecunia liberare, maieſtatis erat crimen. 38.f
duo ſacerdotes ex eadem gente in eodem collegio eſſe non poterant. 216.i
duumuiri nauales, magiſtratus extraordinarii. 174.e.175.f
duumuiri ſacrorum primum, inde decemuiri, poſt quidecimuiri facti ſunt. 212.f

E

ἐκκλησιαστήριον græce, latine comitium. 245.b
edicere comitia ii modo poterãt, quibus ea habedi ſors obtigiſſet. 78.i
edicere concilium Romæ quid eſſet. in præfa.6
edictio comitiorum qualis fuerit. 76.k.77.a
edictum non tantum in magiſtratuum, ſed etiam in legum iudiciorumq; comitiis erat neceſſarium. 79.a
ἀναφέρειν in medium adferre. 83.d
ementitis etiam auſpiciis parendum erat. 201.c
epulones à quibus crearentur. 201.c.
epulones quando Romæ cœperint, & quot fuerint. 200.g
epulonum munus & collegium. 201.c
equeſtris etiam ordinis erant patricii. 14.i
equites apud Romanos maximo cenſu erant, & genere maximè illuſtres. 129.h
equites ſenatoribus coniuncti ad iudicandum. 208.h
equites centuriæ etiam per tribus deſcriptæ. 210.h
equitum centuriæ ex primoribus ciuitatum conſcriptæ. 116.g
quot Equitum centuriæ in quaque tribu fuerint, difficilè ratio ineatur. 210.h
equitum centuriæ olim primæ in centuriatis comitiis uocabãtur. 112.h
equitum centuriæ tres primum à Romulo conſcriptæ, Ramnenſium, Tatienſium, Lucerũ. 156.i.k
equitum & peditum centuriæ & claſſes diſtinctæ erant. 106.g
equitum ordo Ciceronis tempore in Publicanis conſiſtebat. 235.c
uti Equum aſcendere dictatori liceret, in lege curiata qua is creabatur, nominatim ad populum ferendum erat. 257.b
equo merentium, & pedibus me-

 rentium

rentium haud par erat conditio. 215.c.d
equo uehi ducem peditum, cōtra primam dictatoris inſtitutionem erat. 237.b
Eſquilina tribus. 158.k
excuſationes legitimæ reorum quæ eſſent. 241.a
exercitus extra urbem imperabatur, non intra urbem. 149. c
exercitum intra urbem imperari fas non erat. 92.f
exercitus multitudo magni momenti erat in ornandis prouinciis. 259.g
exercitus imperari comitiis centuriatis debebat. 46.f
exilium decem annorum, ambitus erat pœna. 70.f
exilium uoluntarium reos excuſabat ne cauſam dicerent. 241.a
exilium ut alicui decerneretur, ſatis erat plebiſcitum. 209. e. 210. f.
exilii pœna ad Senatorium ordinem tantum pertinebat. 70.f
non Explere centurias, quid fuerit. 136.f. quid item nō explere tribus. 239.b.c
extorū conſiderationi aruſpices adhiberi ſoliti. 86.f
extra ordinem, uariè accipitur. 31.d
extra ordinem aliquid fieri multipliciter contingebat. 178. k & dein. 184.f.g
extra ordinem prouinciam dare aut obtinere quid ſit. 184.h
extra ordinem prouinciam dare aut obtinere quid ſit. 184.h
extra ordinem prouinciā dari dicebatur non modò ſi priuato, ſed etiam ſi ei qui in magiſtratu aliquo eſſet, daretur non legitime. 189.a
extraordinaria imperia abſque ulla populi rogatiōe data. 190. g
extraordinaria iudicandi ratio quæ eſſet. 36.i
extraordinariæ prouinciæ conſulibus datæ. 186.f
extraordinarii magiſtratus quandiu durarent. 177.d
extraordinariū cur diceretur de ui iudicium. 31.e
extraordinariorum magiſtrorū creandorum ius penes populum erat. 239.d
extremæ tribus ſuffragiorum, extrema tribuum ſuffragia intelligenda apud Ciceronē. 114.f
extremæ tribus ſuffragiorum, cēturiæ erant quæ extremæ ex ſingulis tribubus uocabantur. 155.c.d.

F

Fabia tribus. 159.a
Falerina tribus. 159.a. 162.f
faſcium ſummittendorum mos cum magiſtratus in concionem aſcenderent, quid præ ſe ferret. in præfa.3
faſcibus etiam quæſtores utebantur. 193.c
faſti dies, quibus fari licet. 150.f
Faucia curia, mali ominis. 266.i

Februarii menſis qui dies comitiales fuerint. 153.c
feriarum publicarum genera. 149.d
feriis cum populo agere non licebat. 168.f
ferre has uel illas tribus, eſt huius uel illius tribus centurias ferre. 113.c
ferre legem quis diceretur. 83.c
feſti dies. 149.c
firmũ ac ſanctum eſſe quod uolebant Romani, cẽturiatis comitiis ferebant. 97.a
Flamen, unius dei ſacerdos erat. 25.a
flamines a pontificibus inaugurabantur. 22.h.i.& eis audientes erant. ibidem
flamines, collegæ non erant. 25.a
flamines niſi patricii eſſe non poterant. 265.c.270.f
flamines quo honore fuerint inter pontifices. 21.e
flamines quo tempore ſint inſtituti. 24.g
flaminum inaugurandorum poteſtas penes quos eſſet. 270.f
flaminibus a pontifice max. creãdis interuentus magiſtratuum neceſſarius non erat. 264.i
flamen dialis maiore dignitate erat quam cæteri. 270.g
flaminis dialis creãdi uetus ratio. 217.d.e
in Flaminis dialis creatione quid obſeruaretur. 269.d
Flori locus emendatus. 67.b
Fœciales ut crearẽtur. 199.d. Eorum munus ac dignitas. ibid.
forum & comitium nonnunquã confunduntur. 245.b
fori nomine ſæpe etiam comprehendebatur comitium. 240.g
in foro cẽturiata comitia eſſe nõ poterant. 254.i
frumentaria procuratio, prouinciæ Hoſtienſis erat. 152.h
fucus etiã in auſpiciis adhibitus apud Romanos. 92.f.g
fugæ ac pauoris initium in bello qui faciat, perduellionis reum uideri. 38.i
fulgur ſiniſtrum in optimis auſpiciis apud Romanos erat. 188.i
fulmen ſiniſtrum omnibus in rebus, optimũ auſpicium, in comitiis uitium faciebat. 90.g
fulmen ſolum comitiorum uitiũ eſt. 90.g
fulminis ſiniſtri omen. 15.c
funus familiare reos excuſabat ne cauſam dicerent. 241.b
in Funeribus magnificis ſępe populo largitio fieri ſolebat. 74.f.g

G

GALERIA, tribus Romanæ nomen. 105.d.159.a
Gellii locus illuſtratus. in præfa. 6.7.84.h.255.b. ibid.c. 264.i 270.i.71.c
gentilitatis ius, proprium erat ciuium Romanorum. 49.b
gladiatores dare candidati eo biẽnio quo petere non poterant. 57.d.e
gradus in renunciatione magiſtratuum

ſtratuum qui intelligantur. 132.f.g.138.k
gratiæ agebantur iis qui ex municipiis prima die promulgationis legum conueniſſent. 83.a
C. Gracchus homo omnium maxime popularis. 111.c
C. Gracchus non petens iterum tribunus factus. 238.g
Gruchius ſcripta ſua hæc de comitiis non uult pro oraculis haberi in præf. 4

H

HAEREDITATEM ciuis Romani nullus peregrinus adire poterat. 45.i
Herculeo morbo ſi quis repente correptus in comitiis concidiſſet, ea diſſoluebantur. 90.k
Hetruſci ferè erant aruſpices. 299.k
Hetruſcorum & augurum diuerſa erant munera in auſpiciis. 89.d
Hiſpania duas habebat prouincias, citeriorem, & ulteriorem. 192.g
hominum genera ut diſtinguerētur. 223.c
ante Horam diei primam cum populo agi non poterat. 248.g.h
Horatii iudicium curiatis iudiciis peractum eſt. 253.d
Hoſtienſis prouincia. 192.f
humiles dicebantur, qui cenſu minore erant. 169.a

I

IANVARIO menſe nulli erant dies comitiales ante 14. cal. Februa. 153.a
Idus Maiæ olim ſolennes erant magiſtratibus ineūdis, poſtea Martiæ inde & calende Ianuarij. 154.f.g
Idus Martiæ ſolennes erant magiſtratibus ineundis. 136.h
ignominia iudiciaria, & ignominia cenſoria. 70.f
ignominia mulctave damnatus, magiſtratum petere non poterat. 69.d
imperatiuæ feriæ. 149.e
imperium extraordinariū, quod non legitimè daretur ſeu obtineretur. 191.c.d
imperium ſuum tandiu retinebat magiſtratus prouincialis, donec ſucceſſor mitteret. 182.k
imperij ſolutionem tribuni potius habebant, quàm imperiū. 102.f
inaugurari quid ſit. 23.b
inaugurari ſacerdotes, quid eſſet. 142.k
inauguratio Numæ Pompilij. 89.a.b
inauguratus locus, hoc eſt ab auguribus dicatus & conſecratus. 149.c
in auſpicio eſſe alicui quem, eſt eū illi adeſſe in auſpicando, & operam præſtare. 97.c
incenſorum (hoc eſt non profeſſorum) pœna Romæ quæ fuerit.

rit. 12.d
iniuriarum quæſtio priuata erat, & ad prætorem urbanum per tinebat. 34.k
eadem & publica erat. 35.a
intercedēdi poteſtas maxima pe nes tribunos erat. 102.f
intercedere, uulgo dicimus ſe op ponere. 104.k
interceſſionis cōſideratio. 101.b
interceſſio an in comitiis centu riatis locum habuerit. 102.h
interceſſio tribunitia non modò antè inita ſuffragia, ſed etiam cœptis interdum ſuffragiis in terponebatur. 104.f
interceſſio tribunorum, quod ad leges ferendas attinet, tum in terponebatur, cum lex ferre- tur, non cum trinundino pro- mulgabatur. 102.i.103.a
interceſſionis tribunorum effe ctus qui eſſet. 102.i
interciſi dies. 148.i
interregnum quinque modò die rum erat: unius primū, & dein de mox alterius, item quinq; dierum. 42.i.k
per Interregnum creati magiſtra tus, ſtatim magiſtratum ini bant. 268.f
interrex à quo crearetur. 20.g
& quomodo. 42.i.k
interrex primus creatus comitia habere non poterat. 43.a
interrex centuriatis comitiis nō creabatur. 7.a
interrex & patricius eſſe, & à pa triciis prodi debebat. 115.a
interreges aliquādo uſque ad 11. creati. 43.c
interreges, legum aut iudicio rū comitia nō habebant. 44.i
interregum breuitas imperii. 44.i
Introuocari tribus quid eſſet. 231 a.b
introuocatæ centuriæ ut intelli gantur. 122.e
inueſtire quid ſit. 57.c.d
ioci contumelioſi infelix exitus. 70.k
Iouis interpretes conſiliarii & ad miniſtri, Augures. 86.f
Ioue fulgente tonante agi cū po pulo fas non eſſe, exponitur. 94.f
Ioue tonante aut fulgente comi tia haberi non poterant. 223.e
ἰσοτρολιτεια quæ dicatur. 221.e
Iudex quæſtionis, quæſitor, & princeps iudicum. 35.c
iudicis quæſtionis ſedes ac mu nus. 53.d
iudices quidam à prætore dati in comitio ſtantes iudicare ſole bant. 245.e
iudicum nomine etiam populus intelligendus eſt. 118.i
iudicum ordo quidā ſemper Ro mæ fuit, penes quem eſſent iu dicia. 205.d
iudicium populi Romæ maxi mum erat, ac ſummum. in præ fa. 3
in Iudicii cauſa habendis comi tiis quid obſeruaretur. 101.a
iudiciis effugiendi rationes duæ reis apud Romanos conſtitu tæ. 241.a
iudicio publico damnatus, cuius

pœna ignominia tãtum eſſet, mulctave, magiſtratum petere non poterat. 69.d
iudicio turpi damnati, omni honore ac dignitate priuati erat 69.d
iudicia ad tres ordines translata. 166.g
iudicia penes quos fuerint apud Romanos. 208.g
iudicia populi quæ fuerint. 36.i
iudicia populi quibus comitiis fierent. 205.a
iudicia populi multa recenſentur. 207.a
iudicia publica qui exercerent Romæ. 28.h.i
iudiciorum comitia ubi haberentur. 247.c
iudiciorum ordinis ratio apud Romanos. 31.e
iudiciorum ratio quæ fuerit Romæ tempore Ciceronis. 28.i.k
iudiciorum tabellæ quales fuerint. 240.i
in iudiciis obſeruari ſolita à Romanis. 240.f.g
Iuniores ad annum uſque 46.dicebantur, ſupra eum annum ſeniores. 117.b
iuniorum & ſeniorum centuriæ & claſſes erãt diſtinctę. 106.c. & item equitum ac peditum. ibidem.
iuniores Romæ qui dicerentur. 12.e.f
iuniorum centuriæ quæ fuerint, quæ ſeniorum. 117.b
Iupiter auſpicia & ſigna mittere creditus. 86.g
iuramentum interponere debebat is qui ſacerdotii candidatum nominabat, quòd is dignus eſſet eo ſacerdotio de quo ageretur. 242.g.h
iuriſdictio penes quos fuerit Romæ. 28.f
iureuocatæ tribus quæ dicerentur. 113.e
ius ciuitatis Romanæ quale fuerint. 47.b
ius ciuitatis Romanæ nõ una in re conſiſtebat. 48.g
ius ſuffragij, proprium ciuiũ Romanorum. 49.b
iura ciuium Romanorum quæ fuerint. 48.h
iuſiurandum in arrogationibus interponi ſolitum. 268.h.i
iuſti dies. 150.g
iuſtitio indicto nihil niſi quod ad exercitum pertineret, agi publicè poterat. 151.a
iuuenum fere munus erat, & eorum qui adhuc honoribus functi non eſſent, rogatores, diribitores & cuſtodes in comitiis eſſe. 79.c.d

K

à Καλῶ uerbo greco calata comitia dicta. in præfa.8.9

L

T. Labienus C. Rabirij accuſator, contra legitimum iudiciorum morẽ duumuiros per duellionis reduxerat. 39.a

largitio legibus prohibita. 73.e
largitiones populo fieri, legibus non prohibebatur. 73.e
latii municipia ciuitate donata. 221.a
latinarum cauſa præfectus urbis quale ius haberet. 229.i
latini in qua tribu ſuffragium ferrent, ſortitione quærebatur. 220.g
latini non Romæ cenſebantur, ſed in ſuis ciuitatibus. 222.i
latini nuſquam centuriatis comitiis ad ſuffragium uocati leguntur, ſed bene tributis comitiis. 223.a
latini omnes ciues Romani non fuerunt niſi poſt legem Iuliã. 219.b
latini omnes & ſocii Italiæ ciuitate donati iam erant Ciceronis ætate. 40.d
latini qualiter ad ſuffragia admitterentur. 221.c.d
latini quibus rationibus ciuitatem aſſequi poſſent. 219.b
latinitatis ius quod fuerit. 219.b
latinorum ac Romanorum fœdus quando ictum. 221.b
Legere, hoc eſt ſuffragiis deſignare. 269.e
legati quod erant in proconſulari & proprætorio munere, hoc erant proquæſtores in quæſtoria procuratione. 197.b.c
legatorum magnus numerus, maximi erat momenti in ornandis prouinciis. 259.b
in Legione Romana militare non aliis quàm ciuibus licebat. 49.a
legiones ſex milia militum tandẽ continere cœperunt. 174.a
legiones urbanæ ordinariæ quatuor, quibus tribuni militum præeſſent, ſinguli ſingulis millibus. 215.d
Lemonia tribus. 159.a
legum nomine quæ ueniunt. 206.f
legis nomine etiam rogatio cõprehenſa. 25.c.d
Lex antè recitabatur, quàm populus ſuffragium diceret. 78.g.h
lex poſt trinundini promulgationem etiam die comitiorũ rurſus recitabatur. 101.a
lex quam populus non iuſſiſſet, teneri non poterat. 134.f
lex quando populi ſuffragiis committeretur. 82.k
legis auctor quis diceretur. 82.h.i
legis ferendæ nulli ius erat niſi magiſtratui. 265.a
legis lator nonnunquam legibus ſoluebatur. 223.b.c
legem ferre is etiam dicitur qui aliquem uocat in iudicium populi. 27.d.e
legem ferre incipit, qui nundinis promulgat. 83.d.e
legum ferendarum mos. 80.g.h
legem ferre qui uolebat, eam publicè propoſitam habere debebat. 78.i.k
leges ex ſenatus decreto ferri ſolitæ. 227.a

leges non omnes Romæ comitiis centuriatis ferebantur, ſed &c. 25.e
leges quæ à maioribus magiſtratibus ferebantur, ferè centuriatis comitiis ferebãtur. 26.g.h
legum ferendarum cauſa comitia tributa haberi ſolita. 206.f
legibus ferendis conſules comitia centuriata habuere. 10.i
lex quando iuberi renunciaretur. 127.a
quando non accipi. ibidem
leges primum uoce iubebantur à populo aut uetabantur: dein de tabula. 118.i.k
legem promulgari & proponi differunt. 82.g.h
leges trinundino promulgari ſolitæ. 81.b
legum publicatio qualis fuerit. 243.c.d
legum comitia, auſpicata non erant. 227.b
legum comitia plurimum in comitio haberi ſolita 242.i. nonnunquam in capitolio. 247.b
legum iudiciorumq; comitia tributa à quibus magiſtratibus haberentur. 214.h
in Legum rogandarum comitiis obſeruari ſolita. 100.i
legum rogatores priuſquam legem proponerent, cõcionem habere ſoliti 80.f.
leges rogatas accipiens populus, his uerbis utebatur, Vti rogas. 118.f
de Legibus ac iudiciis rogationes à conſulibus, prætoribus, tribunis pl. ferebantur. 214.i
legibus aliquem ſoluere, ad quẽ pertineret. 182.k. 183.a
legibus ſolui in Senatu nemo poterat, niſi ducenti adeſſent &c. 183.d
legibus ſoluti ſunt multi, ut magiſtratus creari poſſent. 64.f
lex Aelia & Furia uel Fuſia. 94.g
lex Aemilia. 43.d
lex Aemilia, ne pluſquam annua ac ſemeſtris eſſet cenſura. 81.c
lex Agraria Tib. Gracchi in capitolio perlata eſt. 247.d
lex Apuleia, maieſtatis crimen olim perſequebatur. 30.h
lex Aterina. 213.b
leges annales. 64.f
lex Aurelia de tribus ordinibus iudicum. 214.i
lex Aurelia de iudiciis. 166.g
lex Bebia. 33.b
leges omnes à Bruto latæ cum reges eiecti ſunt, curiatæ fuerunt. 255.e
lex Cæcilia & Didia. 81.c. 287.c
lex Cælia quando lata. 119.c
lex Calphurnia. 70.f
lex Carbonia. 119.a
lex Caſſia. 119.a
lex Clodia niſi lege abrogari nõ poterat. 185.c
lex Cornelia quæ crimina perſequeretur. 30.h
lex Cornelia de imperio propagando. 182. k. de decedendo magiſtratu prouinciali 183.a. b. de magiſtratibus petendis. 66.f

66.f
lex Cornelia maieſtatis poſt legem Apuleiam ſucceſſit. 30.a
lex Cornelia uetans ne qui tribunatum plebis geſſiſſet, alium poſtea magiſtratum peteret, abrogata. 69.a
lex curiata quædam Veiis lata. 272.i
leges Cenſoriæ, ſubſcriptiones Cenſorum intelliguntur, aut locationes Cenſoribus factæ. 44.g.h
leges centuriatæ, quæ centuriatis comitiis ferebantur. 26.f
legibus omnibus centuriatis cõmune erat, ut trinundino proderetur dies comitiorum. 84.g
lex curiata reuocationi exilii lata. 259. d. & item teſtamentis confirmandis. ibidem. & qua adoptiones fierent. 260.h
lex curiata ſacrorum deteſtationibus. 260.f
leges Curiatæ Bruti tribuni celerum in foro latæ. 272.h
leges curiatæ trinundino promulgandæ erant, priuſquam ad diem quam magiſtratus indixiſſet, comitia haberi poſſent. 267.c
legibus curiatis ferendis opus erat comitiis curiatis. 264.f
lex Domitia quæ fuerit. 28.i. eius ferendæ occaſio. 203.a
lex Domitia à Sylla dictatore abrogata inde reuocata. 205.d ibid.
leges Domitiæ caput de creandis ſacerdotibus. 204.f
leges XII. tab. centuriatis comitiis perlatæ ſunt. 26.h.i
lex Fabia de numero ſectatorum. 75.d
lex Fuſia de ſuffragiis. 236.g.h
lex Gabinia. 119. a. quando lata. ibi.
lege Gabinia Pompeius præter ſenatus uoluntatem prouinciam aduerſus piratas accepit. 185.d
lex Hortenſia. 43.d. 152.h
lex Iulia, à L. Iulio Cæſare lata. 50.f
lex Iulia de Latinis & ſociis Italiæ ciuitate donandis. 218 k
lex Licinia de ſodalitiis. 75.d
lex Licinia, & lex Ebutia. 216.g
lex Licinia & Iunia 81.e
lex Luctatia de ui, quo tempore lata. 32.f
lex Manilia. 82.h
legis Maniliæ caput de Iugurtha. 29.a
lege Manilia Pompeio multa extra ordinem data. 185.d
lex Maria de pontibus à quo lata, & quando. 121.a
lex Papia de peregrinitate. 35.b
lex Papyria quando lata. 119.c 260.i
lege Plotia de ui quæſtio à quo exerceretur. 31.a
leges Porcia & Sempronia de iure ciuium Romanorũ. 48.h
legis Porciæ cautio 38.f
lex Pupia de non habendo Senatu comitialibus diebus. 158.k 153.a

lex

lex Sempronia de Proconſulibus. 191.a
de iudiciis. 208.h
legis Semproniæ cautio. 38.g
lex Seruilia. 219.c
lex tabellaria. 54.i.62.i.74.i
eæ quæ fuerint. 121.b.c
lex tabellaria an etiam ad curiata comitia pertineret. 271.a.b
poſt Leges tabellarias hi modo creari magiſtratus poterant, quorum rationem haberi debere, antè iudicatum eſſet. 100.g
lex Titia. 129.f
lex Trebonia de imperio Cæſari in Gallia in quinquennium prorogando. 183.a.186.f
lex Tribunitia. 45.a
lex Tullia à Cicerone lata. 69.e
leges Valeriæ, centuriatæ fuerunt. 26.g
lex Varia. 29.a.176.i
lex Vatinia. 186.f
Libertini homines in quatuor urbanas tribus deſcripti. 233.d
Lictores triginta pro triginta curiis ſuffragia inibant Ciceronis tempore. 262.h 260.g.261.c
lictorum ſuffragia libera non erant. 271.d
lictorum triginta comitiis nihil opus erat tabellis. 271.c
cur Lictoribus potius quàm grauioribus perſonis comitia centuriata committerētur. 231.e
lituus, baculus aduncus ſine nodo. 89.a
Liuii locus multa ad comitiorū rationem pertinentia elucidās 123.b
Liuii loci mendi ſuſpecti. 57.b 110.h.i.& dein.illuſtrati.160 g.162.i.k.& dein.220.g.224 h.232.h
locus centuriæ prærogatiuæ nominatim ouile dictus. 124.g
locum aliquem inaugurari quid ſit. 226.i.k
loco ſuo primo competitor competitori cedere poterat. 142.g
locus quo ad ſuffragium centuriæ à conſule uocabantur, prope tribunal erat. 123.b
Lucani locus elucidatus. 124.h 200.i
Lucullus per multos annos in Aſia quæſtor fuit. 194.f
ludorum & cenſus cauſa, populi conuentus Romam ex uniuerſa Italia fieri ſolitus. in præfa. 7
Luperci ſacerdotes. 198.f.g
luſtri condendi cauſa populus uniuerſus in campo Martio conuenire ſolitus. in præfa.7

M

Macrobii locus. in præfa.8
magiſtri curiarum qui uocarentur. 77.b
magiſtri curiarum, iidem & diuiſores erant. 74.h
magiſtri equitum dicendi mos. 17.a.b.18.i
magiſter equitum centuriatis comi

mitiis non creabatur. 17.a. ſed a dictatore dicebatur.ibid.
magiſter equitum comitia nō habebat.44.i. ius uocandi populi. ibidem
magiſtratus uerè qui appellarentur.197.c
magiſtratus, beneficia mera erāt populi. 60.k
magiſtratus à conſulibus creandi. 264.h
magiſtratus iuſtius lege curiata dabatur, quàm tributis comitiis. 259.d.264.i
magiſtratus ei candidato deferebatur, cuius nomen plures tabellæ ſuffragatorum continerent. 127.b
magiſtratus petendi ratio unde maximè noſci poſsit. 70.h.i
magiſtratus petendi ordo inuerſus faciebat,ut eius non haberetur ratio qui peteret. 68.i
magiſtratui pro ſuo imperio q̄piam agenti reſiſtere, maieſtatis erat crimen. 38.i
magiſtratum eum quem quis geſſiſſet, capere rurſus non poterat niſi decēnio ĩteriecto.69.c
magiſtratum gerere quos uellet populus, nominatim appellabat. 117.d
magiſtratu uno functus, aliũ niſi anno interiecto gerere non poterat. 57.d.e
magiſtratus extraordinarii multi in hiſtoriis legũtur.174.d.e
magiſtratus extraordinarii à quibus crearentur. 213.c
magiſtratus extraordinarii alibi quàm in campo creari poterant. 244.i.k.
magiſtratus maiores centuriatis comitiis creabantur. 17.a
magiſtratus omnes maiores & patricii Romæ centuriatis comitiis creabantur præter dictatorem. 15.d.17.a
magiſtratus unde maiores aut minores appellentur. 16.i. 168.h.255.b
magiſtratus maiores minorum obnunciationi in habendis cēturiatis comitiis parere nō habebant neceſſe. 96.a
magiſtratus maiores ſoli comitia centuriata haberi poterant. 40.k.41.a
magiſtratuum maiorum maiora erant auſpicia, minorum minora. 96.i.k
magiſtratuum maiorum auſpicia impedire ſeruãdo de cœlo nō poterant, niſi maiores etiam magiſtratus. 98.b
magiſtratuum maiorum comitia ſoli Conſules habebant. 41.a
magiſtratus maiores qui fuerint Romæ. 254.h.15.d.e
magiſtratus minor de cœlo ſeruare non poterant cum maior magiſtratus comitia haberet. 97.e. quod tamen non ſemper obſeruatum eſt. 98.f
magiſtratus minores centuriata comitia habere non poterant. 41.a
magiſtratus omnes minores tributis comitiis creabantur. 171.a

171.a
magiſtratuum minorũ ſoli Tribuni ius habebant agẽdi cum populo. 212.i.k
magiſtratus minores ordinarii à quibus crearentur. 210.g
magiſtratus nonnunquam creati etiam qui non peterẽt. 100.g
magiſtratus ordine peti debebãt. 68.k
magiſtratus ordinarii quando crearentur. 248.h.i
magiſtratus ordinarii recenſentur. 166.f
magiſtratuum ordinariorum & extraordinariorum diſcrimẽ. 264.h
magiſtratus ordinarios ſubrogãdi munus, proprium erat conſulum. 213.c
magiſtratuum extraordinariorum candidatis quid obſeruãdum fuerit. 216.f
magiſtratus patricii & plebeii dupliciter accipiũtur. 169.d.e
magiſtratus plebis proprii, Tribuni & Aediles. 170.i
magiſtratus plebeii quomodo uitio crearentur. 127.b
magiſtratus plebeios, tribuni pl. creabant. 210.g
magiſtratus prouinciales quibus rebus ornarentur. 259.a.b
magiſtratus ſoli ad populum uocandi ius habebant. 208.k
magiſtratus duos uno anno gerere uetitum. 69.c
magiſtratus trinundini promulgationem non deſiderantes. 267.d
magiſtratuũ comitiis finitis quid fieri ſit ſolitum, 147.d
magiſtratuum creatio quibus tẽporibus fieret. 154.f
magiſtratuum Curulium ætas legitima quæ fuerit. 66.i
magiſtratuum diuerſitas. 163.d.e
de Magiſtratuum imperio ferendis legibus, an trinundini promulgatio neceſſaria eſſet. 267.d
magiſtratuum tributa comitia ſerè in campo Martio fieri ſolita. 244.f
magiſtratus capturi, certa ætate eſſe debebant. 63.d
magiſtratus & honores Romæ non niſi per populum aſſequi quis poterat. in præfa.3.
magiſtratibus aliis quàm Tribunis pl. ſufficiẽdis comitia ante Ianuarium menſem non habebantur. 250.g
magiſtratibus creandis Curiata comitia primum in uſu erant 254.deinde Tributa. ibid.i
de Magiſtratibus ſingulis Romanis binis comitiis iudicabant. 255.b
maieſtatis crimen qua lege uindicaretur. 30.i.k
maieſtatis crimen quod fuerit. 38.f. ibid.i.
maieſtatis crimen ſuum prætorem habebat. 38.k
maieſtatis iudicium, publicum. 28.i.k
maior poteſtas ubi erat, minori cum populo agere non licebat.

bat. 44.i
μαντική, diuinatio. 86.h
manuarias artes Romani exercere non poterant. 235.a
manus eorum quibus ſupplicabant, apprehendere ſoliti candidati. 70.k.71.a
Marius legibus ſolutus in eodẽ magiſtratu intra decennium bis gerendo. 69.c
Marius quinque dierum petitione conſulatum obtinuit. 59.b
Martius campus qui fuerit. 149.a
Martii Coriolani iudicium quã do fuerit. 165.c
Metia tribus. 159.a
militare in legione Romana nõ aliis quàm ciuibus licebat. 49.a
militarem rem gerere nemo poterat niſi Conſuiaris aut prætorius. 257.d.e. & non niſi lege curiata permittente. ibi.G.
militaris ætas à 17. anno incipiebat. 63.e.117.b
militaris iuriſdictio ad Imperatores tribunosq́ militares pertincbat. 28.f
milites, niſi tumultu maximo, non ſcribebantur proletarij & capite cenſi. 112.f
militum deſcriptio ut Romæ fieret. 13.a.b
militiæ onus diuites Romæ cõtinenter ferebant. 13.c
Milonis tria patrimonia in popularem largitionem conſumpta. 74.f
minor pars populi, decem & ſeptem tribus intelligebantur. 205.b
minores magiſtratus non creabantur niſi creatis maioribus. 249.b
minores magiſtratus qui intelligantur. 256.h
morbus reos excuſabat ne cauſam dicerent. 241.a
mulcta eo irrogari non poterat, niſi ter antè accuſato. 140.f
mulcta lege lata dicebatur. 240.i. k.
mulcta ubi dici ſoleret. 247. c.d
mulctæ certatio & irrogatio ut fieret. 240.f
mulctæ dicendæ poteſtas omnibus magiſtratibus facta. 213.b
mulctæ ſoluendæ prædes reus damnatus dare debebat, alioqui in uincula ducebatur. 243.d
municipes Romani qui fuerint. 47.a
municipia in ciuitatem admiſſa. 155.f
munus magiſtratus & adminiſtrationis obeuntes, non uerè erant magiſtratus. 196.h
muneris & adminiſtrationis nomina magis erãt Proprætor, Proconſul,& eiuſmodi, quàm magiſtratus & imperii. 196.h
munerum diuiſio per tribus non omnis erat prohibita. 29.a

N

Narnienſis tribus. 159.b

nefaſti

nefaſti dies,quibus fari non licet. 150.f
nexa atque hæreditates, propria erant ciuium Romanorum. 49.b
nomen candidati à conſule recipi, quid eſſet. 69.c.d
cuius candidati Nomen conſul non recepiſſet,is populi ſuffragio excludebatur. 62.g
nominis editio candidatis neceſſaria erat. 84.i
nomina candidatorum iam ante comitia recepta eſſe oportebat 62.g.h
nomina candidatorum non integra tabellis ſcribebantur quæ populo darentur, ſed prima tantum litera prænotabantur. 102.h
nomenclatores qui fuerint. 71.d
nomenclatores candidatis adeſſe uetans lex à ſolo Catone ſeruata. 71.d
nominandus erat in concione is qui ſacerdotii petitionem profiteretur. 242.g
nominari à pluribus quàm duobus non poterat,qui ſacerdotii petitionem profiteretur.242.h
notarum uſus apud Romanos quàm ſit antiquus. 119.d
nouum crimen noua quæſtione uindicabatur. 36.h
Numæ regis inauguratio.89.a.b
Numæ regis tempore Romæ alia comitia non erant præter curiata. 24.g
numerus legitimus ſuffragiorum & centuriarum unde conficeretur. 145.c
nundinæ quid eſſent. 81.a
nundinæ,paganorum ſunt. 150.f
nundinarum diebus populus frequentior conueniebat, quàm quibuſdam comitis. in præfa.3.
nundinarum interuentus duos dies de numero comitialium demebat. 153.b
nondinis apud prætorem lege agi poterat. 150.f
an Nundinis haberi comitia potuerint. 151.d.152.f
nundinis,hoc eſt nono quoq; die populus ex agro in urbē conueniebat. 77.b
nuptiæ legitimæ apud Romanos non erant, ſi aut pater aut mater peregrini eſſent. 48.i.k

O

Obnunciandi ius cui competeret. 95.c
obnunciare quid fuerit. 94.f
obnunciatio non ſolum coram, ſed etiam per edicta fiebat. 97.e
obnunciationi auguris aut magiſtratus falſæ parendum erat. 96.h.i
obnunciationi etiam auſpiciorū parere magiſtratum eū oportebat, qui comitia erat habiturus. 94.f
obnunciationi etiam tributis comitiis parendum erat. 223.d
obnunciationi parendum erat in in omnibus comitiis. 225.g

occentu

occentu auium augurium capiebatur. 86.k
Ocriculana tribus. 159.b
Octauiano probri loco obiectũ, quod auus eius argentarius fuiſſet. 73.d
omen prærogatiuum in comitiis centuriatis ferè ſemper ualuit. 112.g
oneribus publicis immunes, nullo propè numero habiti. 111.b
optimatum principatus ſpecies in Rep.Rom. in præfa.3
orationes ſuadendi & diſſuadendi cauſa in comitiis legum habebantur. 100.k
ordinarii magiſtratus qui fuerint 166.f
ordinarii magiſtratus minores à quibus crearentur. 210.g
ordines Romanornm ad equitum centurias & peditum pertinebant. 114.h.116.i
ordinum decuriæ, & centuriæ. 115.c
ordinum apud Romanos diuiſio. 115.a
ornamenta imperii & magiſtratus penes eos manebant, qui uerè magiſtratus eſſent. 197.
ornamenta prouinciarum prætoriarum quæ fuerint. 258.k
ornari prouinciæ magiſtratuum quando dicerentur. 259.d
Otriculana (mendoſe, pro Ocriculana) tribus. 159.b
Oufentina tribus. 159.b
Ouidii locus primo faſtorum illuſtratus. 125.a.b
ouile, locus in quo centuria prærogatiua erat. 123.a.124.b

P

Palatina tribus. 159.b
Papyria tribus. 159.c
Parœciæ noſtri temporis ferè ueteribus Romanorum curiis ſimiles. 252.k
parricidii quæſtor quando crearetur. 29.a
Pars minor populi, decem & ſeptem tribus. 205.c
patres primùm poſt comitia auctores fieri ſoliti, deinde ante comitia. 84.i
patrum auctoritas uariè pro diuerſis temporibus expectanda erat. 266.h.i
patrum olim apud Romanos auctoritas. 85.a
patricius magiſtratus quandiu in urbe eſſet, auſpicia ad patres redire non poterant. 244.f
patricii comitiis tribunorum pl. adeſſe non uetabantur. 227.d
patritii genere erant nobiliſſimi, cuiuſcunque eſſent uel ordinis uel ſenſus. 114.i.k
patritii etiam inter equites ac pedites annumerati. 141.i.k
patricii magiſtratus dupliciter accipiuntur. 169.d.e
patricii plebeios magiſtratus obtinere non poterant. 68.g.h 154.i.k.215.a
patriciorum auſpicia in duas poteſtates diuiſa. 16.h
patriciorum inter ſe diuiſio pro cenſu. 114.i.k

patriciorum magiſtratuum nomine omnes maiores intelliguntur, plebeiorum minores. 170.i
Pauli Manutii ſententia non recepta. 160.i
pauperes, & omnibus oneribus publicis immunes, nullo propè numero habiti. 111.b
pauperes qua ratione à Reip. administratione Romæ excluſi. 13.c
pauperes ſeu infimo cenſu Romæ omni munere immunes erant. 13. c. ac proinde etiam honoris expertes. 14.i
pax non iiſdem comitiis iubebatur, quibus bellum indicebatur, ſed tributis. 27.d.e
peculatus iudicium, publicum. 28.i.k
pecunia attributa quæ diceretur. 166.h.i
pecuniæ ad bellum ut Romæ imperarentur. 13.b
pecuniæ cuſtodia tribunis ærarii erant attributa. 166.h.i
pecunia ſuffragia emercari candidati uetabantur. 72.h.i
pedanei iudices unde dicti. 245.c
pedeſtris exercitus diuiſio apud Romanos quæ fuerit. 12.g.h
pedibus merentium & equo merentium diſpar conditio. 215.d.e
peditum curiæ ætatibus diſtinguebantur, ut aliæ eſſent ſeniorum, aliæ iuniorum. 217.a
peditum centuriis auctis, auctæ etiam fuerunt equitum centuriæ. 110.f.g
perduelles olim hoſtes dicebantur. 37.a
perduellionis crimen centuriatis comitiis iudicari & abſolui ſolitum. 39.c. & dein. 222.i.k
perduellionis crimen in quem caderet. 38.i
perduellionis crimen, & maieſtatis, differunt. 37.b. 39.c
perduellionis iudicium, capitale erat. 40.f.g
perduellionis iudicium, unum populi capitale iudicium fuit. 37.a
perduellionis iudicio tabella primum populo data non eſt, poſtea data eſt. 118.i. 119.a
de Peregrinitate quæſtio publica erat. 35.b
perperuæ quæſtiones unde ſint dictæ. 26.k
non Petentis etiam aliquando ratio habita. 216.i
petitionis profeſſio apud populũ fieri debebat. 60 k. ea quæ fuerit. 61.a
petioni profitendæ neceſſarium non erat à Conſulibus nomina candidatorum recipi. 60.g
petitionem magiſtratus multo antè tempore adornabant qui eum appetebant. 57.d
φύλαρχοι tribuum præfecti. 252.f
φυλή tribus. 252.f
Plauti locus in Ollularia. 73.b
eiuſdem locus in Pęnulo illuſtratus. 50.i
Plautia ſeu Plotia lex de ui, per-

petua & ordinaria erat. 29.d.e
plebs quæ diceretur. 40.f
plebis magiſtratus proprii erant Tribuni pl.& Aediles. 256.f g.170.h
plebs, pars populi tantum. in præfa.45.
plebis ĩdignatio ut Romæ coerceretur. 13.c.d
à Plebe aliquid ſcitum eſſe, eſt plebiſcito aliquid decretum eſſe, non lege centuriata. 209.d.e
plebeii, reliqui omnes ciues præter patricios. 114.i
plebeii homines magis continenter quam patricii poterant ambitioni uacare. 68.h
plebeiorum hominum alii ingenui erant, alii libertini. 233.d
plebeii in Cæritum tabulas referebãtur, & ærarii fiebant. 46.i
plebeii magiſtratus dupliciter accipiuntur. 169.d.e
plebeii magiſtratus imperiũ gerebant cum nullus eſſet in urbe patricius magiſtratus. 256.f.g
plebeii magiſtratus nulla habebant auſpicia. 224.g
plebeiis magiſtratus Sylla dictator ius agendi cum populo detraxit. 190.h
plebeium magiſtratum patricii gerere non poterant. 115.a 214.i
plebiſcitum quid ſit. 206.f
plebiſcitum Atinium. 116.h
plebiſcita multa contra Senatus decretum lata. 226.b
plebiſcita, tributis comitiis fieri ſolita. 206.f
plebiſcitorum leges centuriatis comitiis ferebantur. 26.f.g
pleno iure ciues, hoc eſt cum iure ſuffragii. 218.g.h
Plutarchi interpres notatus. 65.a 186.f
Plutarchi locus in uita Marii illuſtratus. 125.a
Poblicia ſeu Publicia tribus. 159.c
Pollia tribus. 159.c
intra Pomœrium auſpiciari ſoliti Romani. 92.g. nonnunquã etiam extra. 93.a
Pompeius Cæſari in auſpicio erat quando lex de adoptione Clodij lata eſt. 266.f.g
Pompeii priuilegium ſingulare in conſulatu aſſequendo. 66.f de eodem alia quædam. 66. i.k
Pompeio multa extra ordinem collata ſunt. 165.b.c
Pomptina ſeu Pontina tribus. 159.c
pontes qui fuerint in comitio. 246.i
pontes XXXV in ſuffragiis ferendis erant. 126.i
per Põtem ſuffragium ferre quid ſit. 126.h
pontium ſeu ponticulorum uſus apud Romanos in comitiis q̃ fuerit. 21.c.123.a
Põtifex Regem ſacrorum ĩaugurabat. 22.i
pontifices calatis comitiis habendis ius habebant auſpiciorum 95.c

pontifices centuriata comitia habendi ius habebant. 264.h
pontifices cogi poterant à Tribunis ut tributis comitiis conſecrationum faciendarum adeſſent. 160.i k
pontifices de legitimis adoptionibus cognoſcebant. 268.h.i
pontifices etiam comitia tributa habebant. 214.h
pontifices mulctæ dicendæ poteſtatem habebant. 45.e
Pontifices non comitiis à populo creabantur, ſed à collegio cooptabantur. 23.c
pontifices olim niſi octo non erant. 217.e
pontifices ſacrorum cauſa comitia curiata conuocare poterãt. 264.f
pontificum poteſtas maxima erat in ſacris curandis. 45.d
pontifices ut crearentur. 204.g
pontificibus, præterquam in legibus ferendis, cœteris in rebus priuatis cum populo agere licebat. 265.c
pontifex max. ut crearetur. 23.d
pontifex max. à minore parte populi creabatur. 205.b
pontifex max. centuriatis comitiis non creabatur. 21.d
pontifex max. comitia centuriata habere poterat. 45.b.46.f
pontifex max. comitia habebat pontificibus ſufficiẽdis. 214.h
pontifex max. niſi ex pontificibus non fiebat. 217.g
pontifex max. populi ſuffragiis creabatur, 204.g.h. id ne ſemper uerum fuerit. ibid.
pontifici max. creando comitia à quo haberentur. 214.g.h.
pontifici max. pro ſui ſacerdotii auctoritate ius erat agendi cũ populo. 264.i
pontifex Rom. cum populo agendi ius habebat. 45.c.d
pontificatus maximi candidatus nemo eſſe poterat qui pontifex non eſſet. 218.a
Popilia tribus. 159.c
populus de capite centuriatis comitiis iudicabat, tributis de mulcta. 209.c
populus & plebs differunt. 40.f
populus inuito ciui adimere ciuitatem non poterat. 46.h
populus omnibus magiſtratuum comitiis per tribus diuiſus erat. 113.c
populus ſententiam patrum confirmabat. 266.k
populi auctoritas Romæ quanta fuerit. in præfa.3
populi beneficia mera erant magiſtratus. 60.i k
populi diuiſio per cenſum. 116.i
populi iudicia quæ fuerint. 208.i
populi iudicia quibus comitiis fierent. 201.a
populi rogandi ius qui magiſtratus haberent. 213.a
populi Ro. olim poteſtas atq; auctoritas. 23.b
in Populi Rom. poteſtate erat, magiſtratus creare, leges iubere, de bello indicendo decernere. 13.c
contra Populi ſtudia manifeſta

exclu-

excludebantur ſuffragiis populi, nonnulli candidati. 61.b
populo ſæpe aliquid à diuitibus teſtamento legabatur. 74.f
populo in ferendis ſuffragiis occupato, exercitus præſidii cauſa imperabatur. 148.i
populum bis de omnibus magiſtratibus iudicare ſolitum, quo modo intelligendum ſit. 256.f g.261.e.262.f
ad Populum quondam nihil referebatur, quod non antè à Senatu decretum cõfirmatumq; eſſet. 85.a
ad Populum uerba facere priuatus niſi poteſtate à magiſtratu accepta non poterat. 59.e
ad Populum uocandi, ſoli magiſtratus ius habebant. 208.k 209.a
poſtriduani dies, cauendi. 150.g
poſtulationis memoria recentior magis mouere ſolet. 125.c
poteſtatis paris aut maioris interceſſioni parendum erat. 101.c
Potitii & Pinarii. 198.h
præconum Romanorum conſideratio. 55.c
præco non totius ſimul claſſis, ſed ſingulatim cuiuſq; centuriæ ſententiam pronunciare ſolitus. 126.g.h
præcones & argentarii Romæ parum honeſto loco cenſebantur. 73.b.c
præconum ordo ac uelut collegium, ſodalitasq;. 54.k
præconum munus tributis comitiis. 229.e
præconium facere, Romæ ſordidum munus erat. 75.b.c
præfecturæ Romanæ quæ eſſent.& dein.47.c
præfectus (unde & præfectura) quis diceretur. 47.c
præfecti prouinciis ab iis qui eis decederent, imperium idem habebant quod ii à quibus præfecti erant. 196.f
præfecti annonæ, magiſtratus extraordinarii. 174.d
præfectus urbis quando fieri deſierit. 168.f
præfecti urbis ius quale fuerit. 168.f
præfecto urbis quatenus centuriata comitia habere liceret. 167.d.e
præfectus urbis Latinarum cauſa non à populo creabatur, ſed à conſulibus. 166.i. & dein. eius auctoritas. ibidem.
præliares dies. 150.g
prærogatiua ſorte fiebat. 52.i.k
prærogatiua centuria quæ diceretur. 107.e.108.f.g.109.d
prærogatiuæ centuriæ auctoritas. 104.h.112.g
prærogatiuæ auctoritas quanta fuerit. 123.b
prærogatiuæ centuriæ cuſtos alius dari ſolitus quàm aliis iureuocatis centuriis. 132.f
prærogatiuæ centuriæ omen cur ſorti committeretur. 112.h
prærogatiuæ centuriæ primus cuſtos à candidato præficiebatur. 53.d

prærogatiuæ ſors an inter primæ claſſis tantum centurias fieret, an etiam inter alias. 107.d
prærogatiuæ centuriæ ſortitione facta in centuriatis comitiis, reliqua comitia abſq; ſorte peragebantur. 229.c
prærogatiuam curiam Romani boni ominis eſſe uolebant. 266.i
prærogatiua tribus quæ eſſet in tributis comitiis. 229.c
prærogatiua, unius tribus pars. 105.d
prærogatiuã ferè ſemper reliquæ centuriæ ſequebantur. 53.a.b
prærogatiuis eſſe tribubus omnibus contingere poterat. 105.a
prætexta utebantur adoleſcentes Romani uſq; ad xvii. annum. 63.d
prætor communi nomine appellabatur omnis magiſtratus cui pareret exercitus. 221.c
prætor quæſtionis de falſo, de quo cognoſceret. 30.g
prætor uetante Conſule comitia habere non poterat. 44.g
prætor urbanus abſente Conſule maior erat magiſtratus. 42.f
prætor urbanus in comitio ius dicere ſolitus. 246.f
prætoris urbani ſummum erat in urbe imperium profectis urbe conſulibus. 166.i.k. 168.f
prætoris ſedes in iure, ac munus. 35.d
prætoris tribunal ubi eſſet, & quàm laxum. 246.f
prætorem pro conſul eſſe, extraordinarium erat. 189.c
prætores à conſulibus creabantur, non à prætoribus. 41.b.c
prætores centuriatis comitiis creabantur. 16.g.h
prætores, collegæ erant Conſulum. 16.g.h
prætores duo Romæ, urbanus, & peregrinus. 28.f.g
prætores decem Romæ creati. 29.b.33.e. pòſt duodecim inſtituti. 15.a. inde etiam ſedecim. 33.c
prætores inter ſe urbanas prouincias ſortiebantur. 187.a
prætores iuri dicũdo in urbe retinebantur toto anno ſuæ præturæ, niſi. 187.c
prætores prouinciarum qui paſſim leguntur, munus & adminiſtrationem magis habebaut quàm magiſtratum & imperium. 156.h
prætores ſi nollent in prouincias proficiſci, id eis liberum erat. 188.g
prætorum comitia à prætoribus haberi non poterant. 41.a.b
prætorum comitia cur diutius durarent. 137.a
prætorum numerus ex populi ac Senatus uoluntate pendebat. 33.a
prætoribus ius non erat prætores rogandi. 137.b.c
inter Prætores non reperitur alia ſortitio, quàm prouinciarum. 139.a

præ-

prætoria ætas anno erat xl. 67.d
prætoriæ prouinciæ quæ fuerint 180. i. eæ ut decernerentur. 186.k
prætoriarum prouinciarum adminiſtrationi nullis opus erat comitiis. 187.e
prætoriis comitiis tot tabellas unicuique de populo dari oportebat, quot erant competitores. 130.f.g
prætorio aut conſulari imperio nemo in prouincia erat qui belli gerendi poteſtatem non haberet. 259.a
præturæ petendæ tempus. 67. d.e
præturam petere non poterat, qui quæſtor non fuiſſet. 68.i
præcatio ſolennis eius qui comitia habuerat, finitiis comitiis. 148.f
prenſare, ambire magiſtratum. 71.a
prenſatio candidatorum qualis fuerit. 71.a
primarum tantam literarum ſcribendarum mos tam in tabellis ſuffragatoriis quàm iudiciariis. 117.b.c
qui Primus ſuffragium ferret in centuria uel tribu, ut deligeretur 232.f
princeps quæſtionis alius erat à prætore. 30.h
principium eа curia dicebatur, quæ prima exierat. 370.h
priuatus ad populum uerba facere niſi poteſtate à magiſtratu accepta non poterat. 59.d.e
priuatus nemo prouinciam cum imperio prætorio obtinere poterat, niſi ex priuato factus eſſet magiſtratus. 189.a
priuato non licebat ex Roſtris ad populum uerba facere, niſi à magiſtratu quis produceretur. 1
priuati homines, etiam ſi conſulares, prouincias obtinere non poterant, niſi ex priuatis facti eſſent magiſtratus. 184.f.g
priuilegia ciuium Romanorum ex lege Porcia & Sempronia. 38.f
priuilegia ciuiũ Romanorũ. 48.h
pro, particula pro à. 24.f
pro collegio pontificum, hoc eſt apud ipſos pontifices, aut ab ipſis põtificibus. 264.k.265.a
proconſul etiam uocatus, qui à proconſule decedente prouinciæ erat præfectus. 196.g
proconſulis primi creandi occaſio. 178.i.k
proconſules qui dicerentur. 180.i
proconſules, proprætores, pro quæſtores, magiſtratus prouinciales. 179.h. quibus comitiis crearentur. 179.d.e
proconſules interdum centuriatis comitiis creati. 20.i.21.b
proconſulum creatio ut fieret, ſumma. 186.h
proconſulum maior erat dignitas quàm proprætorũ. 180.i.k
proconſulatus annũ ferè cum anno conſulatus continuare ſoliti conſules. 182.i
prodictator aliquando à popu-

lo creatus. 19.d
produci diem quid eſſet. 240.h
profeſſio abſentium à rep. quæ fuerit. 58.k
profeſſio candidatorum qui fuerit,& ubi ac apud quos fieret. 59.a.60.f.g
profeſſio facultatum cuiuſq; æſtimatarũ ut fieret apud Romanos. 12.d
profeſſorum non omnium continuò ratio habebatur. 60.g.h
ut Profeſſus quis diceretur,quid requiſitum fuerit. 60.h
profeſti dies,operoſi. 149.c
profiteri aliud fuit quàm toga cãdida accepta petere magiſtratum. 59.c.d
profiteri candidati erat neceſſe. ibi.
profiteri petitionem in candida toga licitum erat cuiq;. 61.a
proletariorum quàm capite cenſorum honeſtior ordo fuit. 111 d.e
Promentina tribus,mendoſe pro Tromentina. 160.f
promulgare & proponere quid differant. 79.d.e
promulgata lex dicebatur uel publice modò propoſita, tametſi ad populum nondum eſſet ferri cœpta. 79.b.c
promulgatio legis quæ fuerit. 82.k
promulgatio legis aliud quàm latio. 83.a
promulgationis per trinundinũ quæ cauſa eſſet. 268.f
pro prætore eſſe quis diceretur. 189.c.196.g
proprætores qui dicerẽtur. 181.a
pro quæſtore uocabatur is qui muneri quæſtorio præficiebatur. 196.h
proquæſtores qui dicerentur. 191.b
proquæſtores etiam erant in conſulari exercitu præter eum qui ſuffragiis populi creatus reuera q̃ſtor eẽt,uarii generis. 197.a
prorogandi imperii prouincialis ratio quæ fuerit. 179.b
prorògatum ſibi à ſenatu imperiũ prouinciales magiſtratus deponere non poterant. 195.f
proſcriptio legis antè fiebat, quà ferri inciperet. 80.f
prouinciæ amplitudo, etiã in ornamẽtis prouinciæ erat. 259.c
prouinciæ annus ex quo die numeraretur. 192.k
prouinciæ extra ordinẽ iis mandari poterant, qui magiſtratu fungebantur tã in urbe,quàm extra urbem. 155.c
de Prouinciis inter ſe comparare collegæ poterant. 180.h
prouinciæ quædam conſulares erant, quædam prætoriæ. 180.i
prouinciarũ couſularũ & prætoriarum diſcrimen. 186.i.k
prouinciæ conſulares non ſemper conſulibus dabantur. 184. h
prouinciæ conſulares, non certæ aliquæ ex Romanis prouinciis erant,ſed pro uoluntate Senatus fiebant. 182.g

prouin

prouinciis conſularibus decernẽdis intercedere Tribuni non poterant. 182.h
prouincia decedere quibus magiſtratibus liceret, aut non liceret. 195.d
prouincia decedentes, relinquere aliquem debebant qui prouinciæ interim præeſſet, dum ſenatus aut populus de ea aliter ſtatuiſſet. 195.d
prouinciæ extraordinariæ etiam conſulibus datæ. 188.h.i
prouinciæ magiſtratuum quando dicerentur ornari. 258.k
prouinciarum adminiſtrandarũ uetus ratio quæ fuerit. 178.h
prouinciarum decernendarum maxima apud Senatus erat poteſtas poſt Syllæ dictaturam. 190.g
prouincias decernendi ratio, legitima ordinariaq; erat. 179.d
prouincias duas eiſdem prætoribus decernere non licebat. 187.b
prouincialis imperii propagandi ratio quæ fuerit. 179.b
prouinciales magiſtratus. 177.e dein. an comitiis crearentur. 183.b.c
prouinciales magiſtratus quando magiſtratum deponere aut retinere cogerentur. 194.h.i
prouinciarũ magiſtratus eò uſq; imperium retinebant, donec ſucceſſor mitteretur. 182.k
prouinciales magiſtratus quando prouincias gerere inciperent, quando deponerẽt. 192.k
prouincialibus magiſtratibus præter legem curiatam opus erat & ſenatuſconſulto quo decretæ prouinciæ ornarentur. 258.k
prouocatio ad populum Romæ ſumma erat. in præfa. 3
πρυτανεῖα græcorum, curiis Romanorum ſimilia. 252.h
publica quæſtio quæ intelligeretur. 35.a
Publicani qui eſſent. 234.i.k
publicanorum ordo quàm honeſtus haberetur. 235.e
Publicia tribus. 159.c
pueri ad xvii. vſq; annum cenſebantur iuuenes. 217.b
pueri qui cenſerentur. 117.b
pullarii qui fuerint. 87.a
pullorum gallinaceorum augurium. 87.b
puncta, pro ſuffragiis. 53.d
punctis notari ſuffragia ſolebant 129.i.k
pupinia tribus. 159.c

Q

Quæſitor, iudex quæſtionis, & princeps iudicum. 35.c
quæſitores, uel quæſtores parricidii, quibus de rebus iudicarent. 28.h
quæſtio de falſo, ad quem pertineret. 30.f
quæſtio de ſiccariis, & quæſtio de ui, cur diuerſæ uideantur fuiſſe. 31.c
quæſtio maieſtatis à quo exerceretur. 30.i

quæ-

quæſtio noua noue crimini inſti tuebatur. 36.h
quæſtiones perpetuæ. 208. ordinariæ. 209.a
quæſtiones perpetuæ quando cõſtitutæ. 28.h
quæſtiones publicæ à quibus iudicibus exercerentur. 29.a
quæſtiones publicas ut moderarentur Prætores. 35.b.c
quæſtores ex quibus crearentur, patribuſne, an plebe. 170.f
quæſtores quando cœperint, & à quibus crearentur. & dein. 172.i.k
quæſtor idem duorum poterat eſſe prætorum. 193.c
quæſtor qui non fuiſſet, maiores magiſtratus petere non poterat. 66.i.k
quæſtor ſi in prouincia moreretur, quis & à quo in eius locũ ſufficeretur. 196.h
quæſtorem pro prætore eſſe, extraordinarium erat. 189.c
quæſtores non expectato ſucceſſore prouincia decedentes, ꝓuinciæ prȩfectum non dabãt, ſed proconſules aut proprætores. 196.i
quæſtores non ſemper unà cum prætoribus in ꝓuincias ibãt. 193.c
quæſtores non ſimul cum prætoribus imperium ſuum deponebant. 193.c.d
quæſtores parricidii qui & quæſitores, extraordinarii erant magiſtratus. 176.h
quæſtorum ac prætorum prouinciæ quàm fuerint diuerſæ. 193.e
quæſtorum comitia conſules habebant. 211.d
quæſtorum deligendorum poteſtas conſulibus permiſſa, ut olim regibus. 254.g.h
quæſtores & tribuni militares, poſteemi creabantur inter magiſtratus. 249.b
quæſtores urbani qui dicerẽtur 191.c
queſtoribus ẽt in prouincias mittendis, curiata lege opus erat. 258.h
quæſtoria ætas anno erat 27. 67.d.e
quæſtoria comitia, tributa erant. 175.h
quæſtoria lex. 173.a
quæſtoriæ prouinciæ duæ. 192.f
quæſturæ quibus darentur, & quot. 191.c.d
quæſtura & tribunatus quoto anno gererentur. 66.g
quæſturæ candidati, tam patricii quàm plebeii eſſe poterant. 215.b.c
quæſturæ dignitas non adeò magna fuit. 197.d
poſt Quæſturæ annũ finitũ, in ꝓuincia quæſtores imperiũ habebant. 194.f
quæſturæ munus quandiu retineretur. 192.i.k
quæſtu eodem ciues in eadem tribu, non omnes eodem etiam erant cenſu. 232.i.k
quæſtuum & cauſarum diſtinctio in quo eſſet. 234.i

quar-

quarto prætorem fieri, & quartum, differunt. 139.d
Quindecimuiri Sibyllini. 201.a
quinque duntaxat claſſes Romæ momenti alicuius erant, ſexta penè nullius. 111.a
quinqne modò dierum magiſtratus curulis, interrex. 20.h.i
quinquennium inter cenſuras interiiciebatur. 220.f
quinqueuiri menſarii. 117.c
quinqueuiri muris turribusq́ reficiendis. 117.c
Quinti Ciceronis liber de petitione conſulatus. 70.h.i
in Quinta Claſſe ſuffragium dicebant, qui minimi cenſus erãt, 116.f
Quirina tribus. 159.d
Quirinalia, xiii. Calend. Mart. erant. 153.e
quotidie, hoc eſt diebus faſtis, ludisq́ publicis. 31.d.e

R

C. Rabirius cur perduellionis reus ſit factus. 36.f
Rabirius perduellionis reus ad populum prouocauit à Duumuiris. 36.i
Rabirius ut perduellionis reus peractus non ſit. 138.g
ratio candidatorum etiam profeſſorum non ſemper habebatur, etiam contra populi ſtudia manifeſta. 61.b
recuperatores quibus de rebus iudicarent. 28.g
reip. Romanæ cognitio in quo maxime conſiſtat. in præfa.3
reip. tria genera. in præfa.3
religionis obſeruantiſſimi quondam erant Romani. 86.f
religione ſemel obſtrictus, niſi ea exolutus nil poterat in eo genere iuſtum ac legitimum peragere. 96.a
religioſum eſſe quid ſit. ibi.
renunciatio incerta & certa ut fierent. 146.h.i
renunciationis magiſtratus gradus qui intelligantur. 138.h 139.d.e.& dein.
renunciatio ſuffragiorum ut fieret. 126.i
repetundarum iudicium, publicum. 28.i k
repetundarum legis pœna ad ſenatorium ordinem tantũ pertinebat. 70.f
reprehenſio ſcriptorum qui errauerint non inique ferenda eſt. in præfa.4.
reus perduelliõis q̃s diceret. 34.h
rei profiteri non poterant. 62.i.k
rei ut defenderentur. 240.g
reorum fauor apud Romanos 240.i
reorum habitus qui fuerit. 240.f
reorum uocatio in iudiciis ordinaria & extraordinaria. 32.f
de Reis iudicandis comitia tributa haberi ſolita. 209.c.
rex ſacrificulus à quo crearetur, & quibus comitiis. 45.b
regis ſacrificuli ſacerdotium, pontifici ſubiectum. 22.h

rex ſacrorum, magiſtratus non erat. 25.c
rex ſacrorum & flamines quo honore fuerint inter pontifices. 21.d.24.g
rex ſacrorum, pontifici ſubiectus 22.h
rex ſacrorum quo anno ſit inſtitutus. 24.f
regis ſacrorum creandi ritus. dein. 127.c.d
reges ſacrorum & flamines de collegio pontificum non erãt. 25.a
regis in locum, quod ad ſacra attinet, rex ſacrorum Romæ ſucceſſit. 24.h
regiæ poteſtatis ſpecies in rep. Rom. in præfa.3
regium nomen in rep. ut ſeruauerint Romani. 45.b
rogationis nomen, omnibus cũ populo actionibus commune. 101.b
rogator quis diceretur. 230.h
rogatoris auctoritas in ſuffragiis petendis. 232.f
rogatorum munus. 120.h. numerus. 131.b.c
rogatores centuriarum. 51.d.e
rogator comitiorum. 52.f
rogator prærogatiuæ centuriæ alius erat à rogatore comitiorum. 232.h
rogatores ſuffragiorum qui fuerint. 50.h.i. 51.c. 54.g 117.c
rogator tributis comitiis magiſtratus is erat qui ea comitia habebat. 230.i.k
Romam qui migrabant, per curias tribusq; Romanas deſcribebantur. 253.b
Romana reſp. maxime δημοκρατία conſtabat. in præfa.3
Romani religionis obſeruantiſſimi. 8.f
Romani principes ab Hetruſcis augurandi diſciplinam diſcebant. 198.k
Romanorum ciuium inter ſe diſtinctio multiplex. 114.h.i
Romanum imperium ſub ſeptẽ Regibus non creuit ultra xviii milliarium à portis Romæ. 162.f
Romuli obſeruatio de cœlo in auſpicio regni ſui. 88.h
Romulia tribus. 159.d
roſtra quæ fuerint Romæ. 245.a
dein. ubi ſita fuerint. 240.g
Ruſuli, tribuni militum. 175.h
Ruſuli ab imperatoribus creabãtur. 239.d
ruſticæ tribus ingenuorum erãt, eæque laudatiſſime, urbanæ libertinorum. 160.g
ruſticæ tribus quando cœperint. 164.i.k
Ruſticis etiam ſupplicare ſoliti candidati. 70.i.k

S

Sabatina tribus. 159.e
ſacerdotum Romanorum conſideratio. 197.e

ſacer-

ſacerdotes ut crearentur. 199.c 205.b
in Sacerdotum creatione ſeptem decim tantum tribus ſuffragiũ ferebant. id ut intelligatur. 228.h.i.229.a.b
ſacerdotes duo ex eadem gente in eodem collegio eſſe non poterant. 216.i
ſacerdotes quoſdam patricios eſſe oportebat, quoſdam dimidia ex parte plebeios & patricios. 216.g
ſacerdotes Sibyllini ut crearentur. 203.a
in Sacerdotum collegia admodum adoleſcentes cooptabantur. 217.a
ſacerdotum comitia à quibus haberentur. 214. g. an auſpicato haberentur. 225. d.e. quid haberent proprium. 241. b.c quando haberentur. 248. h.i
ſacerdotum comitia tributa, non omnium tribuum erant, ſed tantum xvii. 205.c.213.d
ſacerdotia duo genere quis poterat. 217. d. e. id poſtea mutatum. ibi.
ſacerdotia flaminum & Regis ſacrorum ac pontificum diuerſa erant. 25.a
ſacerdotia quibuſuis temere petere non licuit. 216.h
ſacra celebritas quæ ſit. 149.d
ſacrum eſſe cuiuſquam caput, quid fuerit. 38.h
ſacra legitima ante centuriata comitia fieri ſolita. 96.c
ſacra ſua relinquere non cogebantur qui ciuitate donabantur. 213.b
ſacrorum cauſa comitiis curiatis opus erat. 264.f
ſacrorum deteſtationes. 260.h.i
in Sacris curandis ſumma erat pontificum poteſtas. 45.d
ſacroſanctos eẽ tribunos pl. quid fuerit. 38.h
ſalii qui legerentur. 198.f
Sapinia tribus. 159.d
Sapis, Vmbriæ fluuius. 162.h
Scaptia tribus. 159.e
Scipio Africanus minor in conſulatu adipiſcendo legibus ſolutus. 67.a
ſcribæ præconibus leges rogandas ſubiiciebant. 75.e
in Scribarum publicis muneribus erat etiam ut ſuffragiorum tabellas ſcriberent. 130.g
ſcribarum munus. 234.k
ſecunda comitia reprehendẽdi poteſtatẽ populo dabant, ſi beneficii ſui pœniteret. 255.e
ſedecim curiæ quod iuſſiſſent, id à pluribus curiis iuſſum eſſe dicebatur. 270.i
de Seditioſis conſceleratisq́ ciuibus quotidie quæri poſſe, lex à Q. Luctatio Cos. lata. 32.f
ſellularias artes Romani exercere non poterant. 235.a
ſenatorum nomine qui uenirent. 234 k
ſenatores ex maximo cenſu poſtremis temporibus eſſe cœperunt

runt, cum prius etiam pauperes ab eo ordine non prohiberentur. 116.g
ſenatores inter cēturias equitum numerari nihil uetabat. ibid.
ſenatores ſi ſuffragium ferre uellent, equitum uel peditum centuriis adſcribebantur. 116.h.i
ſenatoribus etiam comitiis adeſſe licebat. 116.f
ſenatus comitialibus diebus haberi non poterat. 157.i
ſenatus, inconſulto populo prouinciali magiſtratui negotium aliquod dare pro iure ſuo antiquo non prohibebatur. 191.a
ſenatus ſoluere legibus abſq; rogatione populi quē uellet poterat, ante legem Corneliam. 186.h.
ſenatus auctoritas in comitiis magiſteatuum creandorum & legum ferendarum neceſſaria erat. 85.b.c
ſenatus auctoritas tributis comimitiis non erat neceſſaria aliis erat. 84.h
ſenatus decreto de prouincis conſularibus intercedi non poterat. 182.f.g
ſenatum habere comitialibus diebus non licebat. 116.f
ſenatu etiam moti notæ cauſa, ad magiſtratus tamen admittebātur. 70.h
ſeniores Romæ dicebātur poſt annum quintum & quadrageſimum. 12.e
ſententia populi in centuriatis comitiis ea pronunciabatur, in quam ex omni numero centuriarum plures conſenſiſſe conſpicerentur. 133.a
ſententiæ tribuum ut colligerentur. 231.c.d
ſententiæ tabella dicendæ ratio quando cœperit. 116.g
ſepta quædam erant tam in campo Martio quàm in comitio introuocādis ſuffragatoribus 247.a item in foro ibidem.
ſeptis populus includebatur ſuffragium laturus. 125.a
ſeptemuiri epulones. 200.i
Sergia tribus. 159.d
ſeruandi de cœlo ratio antiqua, quæ fuerit. 93.g
ſeruare de cœlo, quid fuerit. 88.h
ſeruare de cœlo ante comitia incepta oportebat, & ante ea peracta obnunciare, non poſt peracta. 96.i
ſexagenarios de ponte, prouerbium illuſtratum. 126.h
ſexta claſſis Romæ ex infima plebe omnium tribuum confuſa erat. 111. c. & ſemper una modò centuria contenta fuit. 110.k. 112.g. & nullius penè erat momenti. 113.d.e
Sibyllinorum ſacerdotum conſideratio. 211.d
ſicarii & uenefici non ſemper eoſdem ſortiebantur iudices. 29.d.e
ſigno militari detracto exercitum ab Ianiculo abducens, comitia dirimebat. 138.g

ſignorum de cœlo alia ad augures pertinebant, alia ad Hetruſcos. 89.d.e
ſilentium in auſpiciis quid ſit. 92.f
ſiniſtrum, à ſinendo dictum. 90.g
ſiniſtrum auſpicium pro bono dicebant Romani. ibidem
ſingulorum hominum ſuffragia ſemper erant occulta. 236.h
ſocii Italiæ donandi ciuitate primum in alias quaſdam nouas tribus coniecti, poſtea in tribus Romanas recepti ſunt. 145.d
ſordidatis iudicii tempore toga candida non conueniebat. 63.a
ſoricum occentu auſpicia dirimebantur. 90.i
ſors cum iure nonnunquam conueniebat in delectu centuriarum. 112.i.k
ſors in comitiis quò ualeret. 232.f
à Sortis prærogatiuæ beneficio, equitum centuriæ non excludebantur. 118.h.
ſortis commodum in dirimendis controuerſiis. 141.c
ſorti commiſſum cur fuerit prærogatiuæ centuriæ omen. 112.h
extra Sortem prouincia alicni decernēda populum conſuli erat neceſſe. 180.f
ſorte decernebantur prouinciæ. ibidem.
ſorte deligebatur centuria prærogatiua. 105.d.e
ſorte utendum erat ad finem uſque comitiorum in comitiis tributis. 229.d
ſortitio prouinciarum quas iam ſenatus decreuerat, quando fieret. 258.i.k
ſortitiones à magiſtratu diuerſæ fiebant comitiis tributis & cēturiatis. 228.h
ſortitiones multæ faciendæ erāt ut prærogatiua centuria haberetur. 105.e
ſpectionem auſpiciorum magiſtratus tantum habebant, nō etiam augures. 95.a
ſtati dies. 150.g
ſtatiuæ feriæ. 149.d
Stellatina tribus. 159.e
ſubrogandorum conſulum ratio quæ fuerit. 214.g
ſubrogare magiſtratus ordinarios proprie ad conſulem pertinebat. 215.c.d
Suburrana tribus. 159.d
Succeſſor magiſtratui prouinciali miſſus, eius finiebat imperium. 182.i.k
is ſi non mitteretur, imperium ille retinebat, ſi uellet. 194.h.i
Suetonii locus elucidatus in præfa.5. 113.d.230.i
ſuffragantium numerus uincebat, non dignitas. 234.h
ſuffragatio mutua competitorū corruptione carens, prohibita non erat. 142.f
ſuffragium ex generibus omniū ferri, quid eſſet. 271.a.b
ſuffragium ferre centuriatis comitiis

mitiis qui poſſent. 46.h
ſuffragium ferre nemo ciuis Romanus poterat qui cenſus nõ eſſet, & in aliquã tribus aſcriptus. 220.k
ſuffragium ferre non omnes ciues Romani promiſcue poterant. 47.a
ſuffragium niſi in una quadam ſua centuria nemo ferre poterat. 53.a
ſuffragium per pontem ferre q̃d ſit. 126.h
qui Suffragium primus in centuria uel tribu ferret, ut deligeretur. 232.g
ſuffragium quibus uellet imperti ri, populi ius erat, nõ ſenatus. 213.a
ſuffragii ferendi ius qui haberẽt. 213.d.e
ſuffragii ius qui haberent, pleno iure ciues Romani erant. 50.f
ſuffragii ius qui haberent tributis comitiis. 213.a
ſuffragii uoce ferendi ratio quandiu durarit. 118.f.g. quando tabella cœperit. ibidem.
ſuffragia centuriatim inibantur centuriatis comitiis. 114.g
ſuffragia claſſium qualia Romæ fuerint. 13.c.d
ſuffragia legitima non conficientibus candidatis tribunatus, liberum erat plebi quem uellet tribunum nominare. 238.f.g
ſuffragia plura eſſe quomodo intelligantur. 238.h
ſuffragia populi licitè rogando, appellando, prenſando, ambiebantur, non per largitionem, aut per uim. 72.f.g
ſuffragia populi rogari niſi comitiis non poterant. 151.c
ſuffragia primùm uoce populus ferebat, poſtea tabella cœpit ferre. 117.c
ſuffragia ſua ut dicerent ii quibus id iuris eſſet. 104.f
poſt Suffragia dicta q̃d ſolitũ ſit fieri. 147.d
ſuffragia ut fuerint mutata tributis comitiis. 234.g
ſuffragiorum æqualitate reus abſolutus iudicabatur. 127.b
ſuffragiorum corrumpendorum rationes quæ fuerint. 72.i. 75.a.b
ſuffragiorum duplex erat deſcriptio. 146.g
ſuffragiorum extremę tribus, extrema tribuum ſuffragia. 114.f
ſuffragiorum legitimus numerus, in primæ claſſis centuriis erat. 147.d
ſuffragiorum numerus punctis notabatur. 53.b
ſuffragiorum à pauperibus latorum eludẽdorum ratio ut inita ſit à Ser. Tullio. 13.c.d
ſuffragiorum uis centuriatis comitiis penes primores erat. 168.f
ſuffragiorum uis penes primores, penes equitum & primæ claſſis centurias erat. 147.a
ſuffragiis competitorũ paribus, ſorte

ſorte decernebatur cui cederet magiſtratus. 239.b
ſuffragiis paribus in magiſtratuũ comitiis, nullus candidatorum magiſtratus renunciabatur. 127. b.134. g

T

Tabella populo ad occultanda ſuffragia dabatur. 144.h.i
tabella uocis munere functa. 120.g
tabella ſententiam ferre quando cœperint iudices. 119.i
tabella ferendi ſuffragii ratio quã do cœperit. 118 h.120.g
tabellæ binæ in legum comitiis unicuique de populo dari ſolitæ in magiſtratuum comitiis quot eſſent candidati. 117.d. 129.b.137.a
tabulæ non eodem numero in omnibus comitiis in ciſtã conii ciebatur. 129. c
tabellæ quibus comitiis neceſſarie eſſent. 271.b
tabellæ non domo afferebantur à populo, ſed illi à diribitoribus dabantur. 117.d
tabellæ ſuffragii de publico ſuppeditabantur. 62.i
tabellæ ſuffragiorum in comitiis populo dabantur. 50.i, 51. d 124. i
tabellæ tot unicuique de populo dabantur, quot erant candidati quorum rationem haberi oporteret. 120.h.139.b
tabellæ uni centuriæ ſemel datæ, alteri poſtea non dabantur. 129.b
tabellis ad publicos uſus accommodatis ſcribendis, publicum etiam miniſterium accommodatum erat. 130.h
tabellariæ leges. 54.i
tabernaculũ capere cur ſoliti ſint magiſtratus. 93.c
tabernaculum ſemper extra pomœrium conſul habebat, uelut dux exercitus. 92.i
tabernaculi uitio capti omen malum. 93.a
templa augures non modo in urbe, ſed etiam in agris finire poterant ad auſpicandum. 89.b
templa quæ augures finirent, quę fuerint. 89.b
Terentina tribus. 159.e
terripauium primum, pòſt terripudiũm, demum tripudium fuit. 88.g
teſtamentum calatis comitiis, & teſtamentum in procinctu. in præfa.5
teſtamentum iure Quiritum facere ſolis licebat ciuibus Romanis. 48.i
teſtamẽta primis Romanæ Rei pub. temporibus non alia erant quàm curiata. in præfa.8
teſtamẽtorum genera duo apud antiquos in præfa.7
Theophili locus ex ſecundo inſtitutionum. in præfa.8
à Tiberii temporibus comitia prorſus ſublata ſunt. in præfa.6

Titi Liuii locus. in præfa.7
toga prætexta adoleſcentes Romani uſq; ad xvii annum utebantur. 63.d
toga pura,eaq; uirilis, xvii anno accipiebatur ab adoleſcentibus Romanis. 63.d
toga uirilis à iuuenibus Romanis xvii anno accipiebatur. 213.a
tonitru ſuperueniens cœpta comitia dirimebat. 95.e.96.f
tres filios in poteſtate habere, proprium erat ius Quiritum. 49.a
tribunal comitiale in campo erat Martio. 123.d
in Tribunatus militum candidatis quid obſeruandum fuerit. 215.c
tribunatum & ædilitatem plebis patricii gerere non poterant. 115.a
tribunus celerum cum populo agere poterat. 45.a
tribuni celerum hoc Regibus erant, quod dictatoribus magiſtri equitum. ibi.
tribunus militum fieri non poterat qui equo meruiſſet, niſi qui decem ſtipendia haberet. 215.d
tribuni aut ædiles ii fieri non poterant quorum patres qui ſella curuli ſediſſent, uiuerent. 215.a
tribuni & ædiles pl. non eodem tempore inibant magiſtratũ, quo cæteri magiſtratus. 252.h
tribuni & ædiles pl.unis comitiis erant contenti. 255.c
tribuni & ædiles plebis tributis comitiis creabantur. 271.b
tribuni latinè τριττύαρχοι græcè. 252.f
tribuni omnibus magiſtratibus intercedere poterant. 102.f
tribuni pro imperio cogere poterant pontifices ut comitiis tributis conſecrationem faciendarum adeſſent. 260.i
tribunorum poteſtas magis erat imperii ſolutio quàm imperium. 102.g
tribunorum comitia tribuni habebant. 210.i
tribunos ex ſingulis claſſibus binos eſſe oportebat. 214.k.
tribuni ærarii magiſtratus non erant. 166.g
tribunorum ærarii munus.234.i
tribunus militaris à conſule creari poterat. 239.d
tribuni militares quando crearentur. 249.a
tribuni militares quando crearentur 249.a
tribuni militares conſulari poteſtate,& tribuni militum ad legiones,diuerſi erant. 147.d
tribuni militares ueteres quidã, iuniores alii. 215.d.e
tribuni militum duobus generibus continebantur. 175.h
tribuni militum, populi ſuffragiis creari ſoliti. 174. a. idq; tributis comitiis ibidem b
tribuni pl.à prætoribus diem comitiis centuriatis ad exercendum

dum iudicium petere ſolebāt. 43.d.e
tribuni pl. cur ſacroſancti dicerentur. 38.h
tribuni pl. ius non habent uocandi comitia centuriata. 39.e
tribuni pl. ius uocandæ plebis, non etiam uniuerſi populi, habebant. in præfa. 7. 39.e
tribuni pl. non ſoli intercedebāt. 181. 41.i
tribuni pl. ſemel à pōtifice max. creati. 211.b
tribunorum pl. actionibus ſoli collegæ intercedere poterant. 101.d
tribunorum pl. renunciatio ut fieret. 237.c. ibi. d.e
tribunorum pl. obnunciatione, conſulum actiones nonnunquam ſunt impeditæ. 98.f.g
tribunis pl. poteſtas agendi cum populo à Sylla ſublata. 85.a
tribunitia ætas anno erat xxx. 67.e
tribunitia comitia à Tribunis pl. habebantur. 210.h
tribunitia poteſtas etſi à Sylla dictatore plurimum eſſet minuta, tamen interceſſionem retinuit. 102.f.g
tribus, ab tributo dictæ. 104.h
tribus quæ eſſent. 158.g
tribus decem & octo qui prior ferret candidatus tributis comitiis, prior renunciabatur. 237.d
tribus primùm tantum quatuor erant, poſtea xxxv factæ ſunt. 104.i
in Tribus deſcripti, locis ac regionibus erant deſcripti. 270.i
tribus eiuſdem homines, per genera, cauſas & quæſtus diſtinguebantur. 223.c.d
tribus iis tantum ciuibus erant, qui pleno iure ciues eſſent. 218.b
tribus & claſſes, populi Ro. partes erant præcipuæ. 270.k
tribus & curiæ diuerſæ fuerunt. 156.h.i
tribus extremæ ſuffragiorum, quintæ claſſis erant centuriæ. 233.d
tribus ferre qui ducerentur. 249.a
tribus has uel illas ferre, erat huius uel illius tribus centurias ferre. 113.a
tribus iureuocatæ quæ dicantur. 113.d.e
tribus multo antè tempore Romæ fuerunt, quàm tributa comitia. 165.c
tribus non explere, quid ſit. 238.g
per Tribus omnes, uniuerſus populus uidetur intelligi. 27.b
tribus Romanæ quomodo in centurias diſtributæ. 104.i.k
tribus ſingulæ comitiis tam centuriatis quàm tributis in certum quendam locum uocari ſolitæ. 231.a
tribus una unum ſuffragiuum habebat in comitiis tributis, ſecus in centuriatis. 236.f.g
tribum etiam ſimul accipiebant

ii, quibus ciuitas pleno iure donabatur. 218.f
tribu mouere quid eſſet. 218.i
tribuum ac curiarum diſcrimen. 101.
tribuum cenſus ut fieret. 105. a.b
tribuum diſtinctio generibus cauſis, & quæſtibus. 233.b
tribuum ſingularum centuriæ diſtinctæ erant per claſſes. 110.f
tribuum numerus non ſemper idem fuit. 157.b.163.a
tribuum ſingularum diſtincta quædam erant hominum genera. 236.h
tribuum ſortitio ut fieret. 228.h
tribuum 35. Romanorum nomina. 158.f.g
tribuum uocandarum finis quãdo fieret in comitiis. 237.a.b
tribubus quæ Romam commigrabant, agri aſſignabantur. 164.g
tribubus in ſingulis centuriæ quædam erant. 105.b.c
tributa comitia, à tribubus dicta 166.h
tributa comitia quæ fuerint. 166.h
dein. per to. & 158.e
tributa comitia quando cœperint. 165.c
tributa comitia in duo genera diuidebantur. 165.b
tributa comitia cur modò plebis, modò populi dicantur. 228.g
tributa comitia quarum perſonarum interuentu peragerentur 210.g
tributa comitia qui habebat magiſtratus, non in tribunali cenſedebat, ſed in ponte conſiſtebat. 230.k
tributa comitia omnia tam patriciorum quàm plebeiorum auſpicatò non habebantur. 225.c. & 226.i.k. & 259.c.
tributa comitia de capite ciuis Romani rata eſſe non poterant. 40.g
tributorum comitiorum cauſæ quatuor. 165.d. e. prima. 166.a. & dein. 298.f. ſecunda. 205.d.e. 206.i.k. quarta.
tributorum comitiorum modus. 227.d.e. locus. 244. f. & dein. tempus. 246.f
tributorum comitiorum proprium. 129.d
tributorum comitiorum & aliorum differentia. 84.h.i
tributa comitia à centuriatis diuerſa fuiſſe probatur. 156.h.i & dein. & 244.f. 223. h.i
tributis comitiis à conſule habẽdis obnunciare qui uellet poterat. 984.h
tributis etiam comitiis edictum & promulgatio erant neceſſaria. 227.c
tributis comitiis inductis, minus frequentia fuere curiata. 254.h.i
tributis comitiis patricii ferè nõ aderant. 228.f
tributis comitiis nulla habebatur ratio cenſus, ordinis, ætatis. ibi.

tributis comitiis pontifices, augures, ſibyllini ſacerdotes, epulones, & fœciales creabantur. 204.f
tributim aut centuriatim pecunias populo dare candidati uetabantur. 72.h.i
tributum Romæ ex cenſu imperabatur. 11.c
triginta lictorum conuentus, non uere comitia erant. 2 & dein.
trinundinum poſt edictum comitium centuriatum interiici ſolitum. 77.c
per Trinundinum promulgationis quæ cauſa eſſet. 268.f.g
trinundini promulgatio conſuetudine magis quàm legis neceſſitate diu obſeruata. 81.e
trinundini promulgatio in ferendis quoque legibus curiatis de adoptione, neceſſaria erat. 267.b.an & in iis quæ de imperio magiſtratuum ferrētur. 267.c
trinundini ſpatium relinquebatur poſt edicta comitia ante diem comitiorum. 62.i.k 78.i
trinundino prodi diem qua iudicium futurum eſſet, quid fuerit. 84.f
trinundino promulgare legem quid eſſet. 80.i.k
tripudium ſoliſtimum quando nunciaretur. 88.h
tripudii auſpicium & de cœlo, tempore Ciceronis uſitatum erat. 93.d
tripudio ut acciperetur auguriū. 87.a
τριττύς, tribus. 152.f
τριττύαρχο, tribuum præfecti. ibid.
triumuiri ædibus ſacris reficiendis. 177.b
triumuiri agrarii ex lege Gracchi in Capitolio creati. 244.i
triumuiri capitales de quibus iudicarent. 32.i.k
triumuiri capitales populi ſuffragio creari ſoliti. 171. c.ii qui fuerint. ibid.
triumuiri epulones. 200.f.g.h
triumuiri iuuenibus ad militiam conquirendis. 178.f.g
triumuiri monetales à populo creabantur. 172.g
triumuiri nocturni populi ſuffragio creabantur. 172.f.g
triumuiri ſacris conquirendis. 177.d.e
Tromentina tribus. 60.f
turbare aut uitiare auſpicia quid ſit. 97.c
turpi iudicio damnati, in perpetuum omni honore ac dignitate priuati erant. 69.d
tutoris reip. cauſa abſentis loco curator pupillo dari poteſt. 152.h

V

V.R. id eſt uti rogas. 120.g
Veientina tribus. 160.g
Velina tribus. 162.i.160.f
uenefici & ſiccarii non eoſdem ſemper ſortiebantur iudices.

ces. 29.d.e

ueneficiorum quæſtio prætori urbano attributa. 34.f

ueſta una quædam in unaquaq; triginta curiarum ſtatuta erat ad epulandum. 252.i

ueſtales ut caperentur. 198.i

ueteres tribuni militares,& iuniores. 215.d

ueto uerbum ſolenne in interceſſione tribunorum. 102.f

uetuſtatis uſurpatio apud Romanos. 262.f.g.h

Vfens fluuius. 162.h

quæſtio de ui, ordinaria ne fuerit,an extraordinaria. 31.a.b.c

Virginum Sabinarum nomina curias Romanas habuiſſe auctor eſt Liuius. 253.d

uirilis ætas quoto anno inciperet apud Romanos. 63.d.e

uirtutis in Rep. maximum præmium, magiſtratus & honores. in præfa.

uitium comitiorum ſolum fulmen eſt. 90.g

uitio creari,quid eſſet. 224.i.k

uitio capti tabernaculi omen malum. 92.h. id ut committeretur. 92.k

uitioſi non efficiebantur tempeſtatis interuentu prætores aut conſules iam creati, ſed cenſores. 173.c.d

Vlpiani locus l.unica de off.quęſtor. 254.h

uoce quandiu ſit uſus populus magiſtratibus creandis. 119.d

ex Volatu auium auſpicia capi ſolita. 86.h.i

Voleronis lex de plebeiis magiſtratibus creandis. 255.d

Voltinia tribus. 162.f

in Vrbanas tribus transferri, ignominiæ erat. 160.g

urbanos magiſtratus geſturi,decem annos militaſſe debuerant. 63.d

urbanitatis contumelioſæ infelix exitus. 70.i.k

Vti rogas: ſolennia uerba in legibus quas populus rogatas acciperet. 118.f

FINIS.

SPECIAL 93-B
4634

THE GETTY CENTER
LIBRARY